Türk Edebiyatında NAATLER

AHMET ÖZER

TÜRK EDEBİYATINDA
NAATLER

Ahmet ÖZER

Türk Edebiyatında
NAATLER

Ahmet Özer

TÜRK EDEBİYATINDA NAATLER

Editör
Üzeyr ARSLAN
Şeref YILMAZ

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Necmi TOPAL

ISBN
978-9944-125-59-8

Yayın Numarası
227

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası Sarnıç Yolu Üzeri No: 7
Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Mart 2008

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Kaynak Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.kaynakyayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	11
YUSUF HAS HACİB	17
EDİB AHMED-İ YÜKNEKÎ	19
AHMED-İ YESEVİ	20
MEVLANA CELALEDDİN-İ RUMİ	22
YUNUS EMRE	24
ÂŞIK PAŞA	26
MUSTAFA DARİR	30
MEHMED	32
ŞEYYAD HAMZA	35
NESİMÎ	37
SÜLEYMAN ÇELEBİ	39
ŞEYHÎ	41
EŞREFOĞLU RUMİ	46
İBRAHİM TENNURİ	47
DEDE ÖMER RUŞENİ	49
LUTFİ	51
KARAMANLI AYNİ	54
ŞEYH MUHYİDDİN	58
CEM SULTAN	60
AHMED PAŞA	64
ALİ ŞİR NEVAİ	67
NECATİ BEY	69
ŞEYBANİ HAN	75
SULTAN II. BAYEZİD	77
BALIM SULTAN	79
SELİMÎ (YAVUZ SULTAN SELİM)	81
HATAİ	83

ZATİ (İVAZ ÇELEBİ)	85
MUHİBBÎ (KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN)	86
FUZULİ	88
FEVRİ	92
TAŞLICALI YAHYA	94
HÜSEYİN B. AHMED-İ SİROZİ	100
ŞEMSEDDİN-İ SİVASİ	102
SEYYİD NİZAMOĞLU	104
HALİMÎ	106
RUHİ-İ BAĞDADİ	108
HAKANİ MEHMED BEY	112
MUHYİ	117
BAHTİ (SULTAN I. AHMED)	118
HAŞİMÎ	119
NEF'İ	123
ŞEYHİ-İ SİVASİ	128
ABDURRAHMAN RAMİ ÇELEBİ	130
ŞEYHÜLİSLAM YAHYA EFENDİ	135
RİYAZİ	137
SABUHİ AHMED DEDE	140
FEHİM-İ KADİM	142
ABDÜLAHAD NURİ	146
NURULLAH-I ŞİRVANİ	148
CEVRİ	149
NAKŞİ	151
ÜMMİ SİNAN	152
KAZASKER İSMETİ EFENDİ	155
NAİLİ	159
MUSTAFA NEHCÎ	164
AZİZ MAHMUD HÜDAİ	166
ABDİ PAŞA	167
NİYAZİ-İ MISRİ	172
FASİH AHMED DEDE	173
KULOĞLU	177
MUSTAFA MANEVİ	179
İKBALÎ (SULTAN II. MUSTAFA)	180

AHMED RÜŞDİ 183
BUHURİZADE MUSTAFA ITRİ 186
NABİ 188
SABİT 201
MUHAMMED NASUHİ-İ ÜSKÜDARİ 205
HASAN VUSLATİ 207
YAHYA NAZIM 208
BURSALI İSMAİL HAKKI 210
KÂMÎ 212
AHMED NEDİM 214
MUSTAFA NAATÎ 218
ARPAEMİNİZADE SAMİ 219
ENİS DEDE 220
MUSTAFA SAKIP DEDE 222
SULTAN III. AHMED NECİP 227
HASAN SEZAİ-İ GÜLŞENİ 229
SÜLEYMAN NAHİFİ 231
ABDÜSSAMED EFENDİ 233
ALİ FENAİ 234
CEMALİ 237
ŞEYHÜLİSLAM ESAD EFENDİ 239
MEHMED EMİN BELİĞ 242
NECCARZADE ŞEYH RIZA 244
ÇELEBİZADE ASIM 246
HÂZIK MEHMED EFENDİ 248
NAZİRA İBRAHİM EFENDİ 250
ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI 252
ZÜBEYDE FITNAT HANIM 255
SALAHADDİN UŞŞAKİ 257
KÂNİ 259
GARİBİ 261
ERZURUMLU ZİHNİ 263
ESRAR DEDE 266
ŞEYH GALİB 269
VASFİ ALİ GALİB EFENDİ 272

MUSTAFA CELVETİ 273
HOCA NEŞ'ET 274
SELİMÎ (SULTAN III. SELİM) 276
SÜMBÜLZADE VEHBİ 278
MUSTAFA ZEKAİ 282
MUSTAFA SELAMİ EFENDİ 283
ENDERUNLU VÂSIF 284
KEÇECİZADE İZZET MOLLA 286
MUSTAFA MÜŞTAK EFENDİ 288
HASAN AYNİ 290
SEYYİD MEHMED EMİN İFFET EFENDİ 292
NUMAN MAHİR BEY 293
İBRAHİM DERTLİ 294
LEYLA HANIM 296
MEHMED SERMED 298
TERZİ BABA 299
KETHÜDAZADE ARİF 301
AHMED KUDDUSİ 303
MEHMED ESAD EFENDİ 305
ERZURUMLU EMRAH 306
ACZİ AĞA 307
ŞEYHÜLİSLAM ARİF HİKMET 308
ŞEREF HANIM 310
ZİVER AHMED SADIK PAŞA 312
BAYBURTLU ZİHNİ 313
HAFIZ ULVİ 315
LEBİB 316
SEYRANİ 317
FATİN EFENDİ 318
HANYALI ŞEFİK EFENDİ 320
MEHMED SAİD EFENDİ 321
ZİYA PAŞA 322
ELMASTIRAŞZADE HİLMİ 325
YENİŞEHİRLİ AVNİ 326
RAHMİ-İ HARPUTİ 328

SEYYİD MİR HAMZA NİGÂRİ 330
ABDÜLKADİR GULAMİ 333
NAMIK KEMAL 334
İRFAN PAŞA 337
SÜLEYMAN CELALEDDİN MOLLA BEY 339
ŞEYH OSMAN ŞEMS 340
MUALLİM NACİ 342
ŞEYH SÜKÛTİ 345
FATMA MAKBULE HANIM 346
MÜSTECABİZADE İSMET BEY 348
SÜLEYMAN SENİH EFENDİ 350
HACI MEHMED ALİ FEVZİ 351
İSMAİL SAFA 353
FERİD HACE GULAM 355
DAMAD MAHMUD PAŞA 357
BENLERLİZADE HAFIZ AHMED TALAT 359
HERSEKLİ ARİF HİKMET 362
MEHMED SEBATÜDDİN EFENDİ 363
TÜFEKÇİ SALİH EFENDİ 364
KEŞFİ 366
ÂŞIK ŞENLİK 367
RECAİZADE MAHMUD EKREM 369
MUHARREM HASBİ 371
DAĞISTANLI DEHRİ 373
ÂŞIK SÜMMANİ 375
BAYBURTLU CELALİ 377
KETENCİZADE MEHMED RÜŞDİ 379
NİGÂR HANIM 381
ALAYBEYİZADE NACİ BEY 383
KEMAHLI ŞEYH İBRAHİM HAKKI 384
HÜSEYİN VASSAF 387
MEFTUNİ 389
ŞEYH ESAD ERBİLİ 391
MEHMED AKİF ERSOY 393
YOZGATLI HÜZNİ 395

ALİ EKREM BOLAYIR 397
İSKİLİPLİ AHMED HAMDİ SERBEST 399
AHMED REMZİ AKYÜREK 401
HASAN FEYZİ YÜREĞİL 404
HAMMAMİZADE İHSAN 413
HALİL NİHAT BOZTEPE 418
MEHMET REFİKİ 421
TAHİRÜ'L-MEVLEVİ (OLGUN) 423
TAHİR NADİ 426
KEMALİ EFENDİ 427
ALVARLI EFE (MUHAMMED LUTFİ) 429
İBNÜLEMİN MAHMUT KEMAL İNAL 431
YAMAN DEDE 433
HASAN BASRİ ÇANTAY 435
FAHREDDİN EFENDİ 437
ÂŞIK NİHANİ 439
İHRAMCIZADE İSMAİL HAKKI TOPRAK 441
ÖMER NASUHİ BİLMEN 443
FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL 445
ARİF NİHAT ASYA 447
KEMAL EDİP KÜRKÇÜOĞLU 455
NUMAN SABİT OSMANÇELEBİOĞLU 457
NECİP FAZIL KISAKÜREK 459
FARUK KADRİ TİMURTAŞ 461
MEHMET RECAİ 464
TURGUT UYAR 466
CAHİT ZARİFOĞLU 468
FERYADİ ÇAĞIRAN 472
OSMAN HULUSİ EFENDİ 474
ALİ RIZA SAĞMAN 476
MUSTAFA ASIM KÖKSAL 478
AKİF İNAN 480
ALİ ULVİ KURUCU 482
KAYNAKLAR 485

TAKDİM

Türk edebiyatının ilk İslamî dönem eserlerinden başlayarak naatlerini bir araya getiren bu çalışma, uzun yıllar süren bir emeğin ürünüdür. Çalışma, tekrar tekrar tashihten geçirilmiş, hakkında bilgiye ulaşılabilen şairlerin biyografileri verilmiş ve şiirlerde geçen kimi kelimelerin anlamı dipnotlarla açıklanmıştır. Bu titiz ve önemli çalışmanın, Allah resulünün daha fazla tanınmasına ve sevilmesine vesile olacağı ümidini besliyoruz.

Türk edebiyatı, efendimiz aleyhisselatü vesselama yazılan şiirler yönüyle son derece bereketli ve seçkin eserler ortaya koymuştur. Denilebilir ki edebiyatımızın -özellikle şiirimizin- en seçkin ürünleri, naatlerdir.

Şairlerimiz; en seçkin ifadeleri, kâinatın iftihar tablosu Hazreti Muhammed aleyhisselatü vesselam için devşirmişler ve insanlığa bir mebus, bir vekil olarak gönderilen o zata karşı duydukları sevgi ve saygıyı, maharet ve hünerlerinin tümünü kullanarak sunmaktan şeref duymuşlardır. Nasıl duymasınlar ki o zat, "eşref-i mahlûkat" olan insanın en şereflisidir. Nasıl duymasınlar ki "Cihanda itibarımız varsa" ondandır.

Allah celle celalühünün "ilka" ve "ilham" etmesiyle, şairlerin ruhunda mayalanıp dillerinde mükemmel hâle gelen şiir, bu yönüyle en çok, "ekmel" ve "ecmel" olan Hazreti Muhammed aleyhisselatü vesselama yakışır. Kendini biraz bilen ve tanıyan her şair, Hazreti Muhammed'e yazdığı şiir karşısında yumuşamış, küçülmüş ve erimiştir. O sultanlar sultanının karşısında nice söz sultanı birer geda, birer dilenci kesilmiş ve ondan şefaat dilenmiştir. Evet, o zat; insanlığı temsilen yine insanlığa gönderilmiş bir vekildir. Yaratılmışların en şereflisi olan insanın, her yönden zirvedeki timsalidir. Âlemler, o zatın yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. O, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. O zatı, sadece insanlar değil; taş, ağaç, hayvan gibi diğer mahlûkat da çok iyi tanımış ve onun peygamber olduğuna, kendilerine mahsus dilleriyle şahadet etmişlerdir. İsrailoğullarının âlim şahsiyetlerinden Abdullah ibni Selam, o zatın simasını görür görmez: "Vallahi bu simada yalan yok." demiş ve Müslüman olmuştur. O günden bu güne milyonlarca insan, yüzlerce âlim, birçok devlet adamı ve edip ona methiyeler düzmüş, onun her bakımdan büyük olduğunu itiraf etmiştir.

İnsanlığın övünç kaynağı o zat, bir insandı ama insanlardan farklıydı. Ashabının arasında oturup sohbet ediyor, her insan gibi acıkıyor, acı çekiyor, Uhud'da dişi kırılıyor, Taif'te taşlanıyordu ama diğer yandan da miraçta Cebrail'i çok gerilerde bırakıyor ve Allah'ın mukaddes cemalini görüyordu. Onun gidip gördüğü âlemleri, hiçbir insan görmemiş, kıyamete kadar da göremeyecektir. O "hatemü'l enbiya"dır; ondan sonra peygamber gelmemiş ve kıyamete kadar da gelmeyecektir. Evet, o da bir insandı ama insanlardan farklıydı. Itri, meşhur naatinde efendiler efendisinin "gölgesinin yere düşmediğini" söyler. O mübarek bedenin, "tecessüm" etmiş bir nur olduğunu düşünürsek, Itri'nin bu değerlendirmesinin bir "hüsn-ü talil" olmaktan öte bir gerçek olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Onun gölgesi var mıydı ve yere düşer miydi bilmiyoruz ama bildiğimiz bir şey var ki onun nurunun, bereketinin ve dirilten soluklarının gölgesi, sürekli ümmetinin üzerindedir.

Hazreti Muhammed aleyhisselatü vesselam, Rabbimizi bize tarif eden külli bir muarriftir ve büyük kâinat kitabının en büyük ayetidir. Yeryüzü o zat için bir mescit, Mekke bir mihrap, Medine bir minberdir. O zat, bütün ehli imana imam ve bütün insanlığa hatip olarak gönderilmiştir.

İnsanlık, her dönemde zihnini meşgul eden: "Necisin? Nereden geliyorsun? Nereye gidiyorsun?" sorularının cevabını, Hazreti Muhammed aleyhisselatü vesselamdan öğrenmiştir. Onun nurani halkasının dışından kâinata bakanlar, kâinatı bir büyük matemhane, onun içindeki canlıları da ağlayan birer yetim gibi görmüşlerdir. O zatın dünyayı teşrifiyle, yetimlerin ağlaştığı bir matemhane gibi görülen şu dünya, şevk ve cezbe içinde bir zikirhane hâlini almıştır. Birbirine düşman yaratıklar, dost ve kardeş olmuştur. Hazreti Muhammed aleyhisselatü vesselamın nuru sayesinde kâinat aydınlanmış, her varlık görev ve değerini öğrenmiştir. O nur olmazsa kâinat, insan ve bütün varlıklar hiçe iner. Böyle güzel ve mükemmel bir kâinata, böyle mükemmel bir zat gereklidir.

O zatın mübarek parmaklarından bir "çeşme-i pakize" gibi su akmış ve o suyu bir ordu içmiştir. Ona gelen mecnunlar akıllanmış, ona sırtını dönen nice akıllı, mecnun olmuştur. Fuzuli, efendimiz aleyhisselatü vesselamın parmağından akan ab-ı hayatı, "Hayret ilen parmağın dişler kim etse istima/Parmağından verdiği şiddet günü ensare su." sözleriyle tablolaştırır. Evet, o zatın binlerce mucizelerini görenler ve duyanlar, hayretten parmaklarını ısırmışlardır.

Fuzuli, şairlik kudretini gösteren harika buluşuyla şöyle der: "Tıynet-i pâkini ruşen kılmış ehl-i âleme/iktida kılmış tarik-i Ahmed-i Muhtare su." Elhak öyledir. Su, bütün maddi kirleri temizleme vasıtasıdır ama suyun bu özelliği, Hazreti Mu-

hammed'in yoluna girmesinden kaynaklanmaktadır. Zira o zat, bütün insanlığın en "ekmel"i, en "ecmel"i, en "ekrem"i ve en "eşref"idir. O "ekmelü't-tahaya"dır. Mükemmeller, onun yanında kusurlu; devler, cüce; zenginler, fakir; şahlar, dilenci kalır. Zira o, yine Fuzuli'nin ifadesiyle: "Seyyid-i nev'-i beşer, derya-yı dürr-i ıstıfa"dır. Yani insanlığın efendisi, deryanın en seçkin incisidir. O, her zaman "evc-i melahat"ın güneşi olmuştur

Efendimize yazılan şiirler, devirler içinde adeta bir naat/peygamber edebiyatı, meydana getirmiştir. Şairler, naatlere şiirin zirvesi gözüyle bakmışlardır. İnsanlığın zirvesi olan zata, zirve şiirler yazmaya çalışmışlardır. Bu yönüyle gerçekten de en mükemmel diyebileceğimiz şiirler, naatlerdir. Farklı bir değerlendirmeyle buna: "Efendimiz aleyhisselatü vesselamın güzelliği, şiirlere aksediyor" da denebilir.

Nice dertli gönül, ona karşı duyduğu sevgiyi, aşkı, hasreti ve hicranı şiirlerle ifade etmeye çalışmıştır. Mühtedi ve Mevlevi bir şair olan Yaman Dede (Dıyamandi) bu dertli sinelerden biridir. İçindeki hasreti, figânı şöyle dile getirir: "Gönül hûn oldu şevkinden boyandım ya Resulallah/Nasıl bilmem bu nirana dayandım ya Resulallah/Ezel bezminde bir dinmez figândım ya Resulallah/Cemalinle ferahnâk et ki yandım ya Resulallah."

Âlemin karanlıklar içinde kaldığı, adalet ve yardımlaşmanın yerini, zulüm ve haksızlığın aldığı bir devirde, o zatın soluklarıyla insanlık yeniden kendine geldi. Mehmet Akif'in ifadesiyle: "Bir kerre de mamure-i dünya o zamanlar/Buhranlar içindeydi, bugünden de beterdi/Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta/Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdi." Her türlü kötülüğü işleyen, yırtıcılıkta sırtlanları aratmayan bir toplumdan, insanlık semasının yıldızları hükmünde kimseler çıkarmak, o zatın peygamberliğinin açık bir ispatıdır. Onun içindir ki beşeriyet, her türlü hayırlı tekâmülü, tekevvünü, tasavvuru ve tahayyülü o zata borçludur. Yine Mehmet Akif'in ifadesiyle: "Medyun ona cemiyyeti, medyun ona ferdi/Medyundur o masuma bütün bir beşeriyet/Ya Rab! Bizi mahşerde bu ikrar ile haşret!"

İnsanlık; o zatın yüzü suyu hürmetine, kıyamete kadar tükenmeyecek bir bereket, bir nur, bir "feyz-i sermed" elde etmiştir. Onun bir işaretiyle ay ikiye bölünmüş, ağaçlar huzuruna gelip peygamberliğine şahadet etmiştir. Mucizeler zuhur ettikçe imanlar ziyadeleşmiş, peygamberlik nurunun karşısında zulumat dağılmış ve insanlık, yaratılış gayesini öğrenmiştir. Diller onu zikretmek, "hafıza onu anmak ödevinde"dir. Onu unutan, hayatın gayesini de unutur. Onun halkasından çıkan, başka bir halkaya giremez. İnsanlık, bildiği bütün güzellikleri, söz sultanları en güzel

sözleri, ona bir buket gibi takdim etse yine de onun adına çok bir şey yapmış sayılmaz. O, hafızalarımızda sürekli tazeliğini korursa, Rabiatü'l-Adeviyye gibi: "Ey bad-ı saba! Yolun semt-i Haremeyn'e düşerse benden o resule selam söyle." diyebilirsek, yakamozların serinliğinde onun ateşi yüreğimize kor gibi düşerse; deniz kıyılarında, sabırla onu beklerken, ruhlarımızın heyecanını ve coşkusunu: "Ey sevgililer mahşeri!" diye seslendirebilirsek, "veda tepeleri"ne çıkıp her kervandan onu sorabilirsek, "Ruhum sana, varlık sana hayrandır efendim/Bir ben değil âlem sana hayrandır efendim." deyip hicran ile inleyebilirsek, onunla kalbî ve ruhî bir bağımızın olduğuna kendimizi inandırabiliriz.

Onun aşkıyla yanan, onun aşkıyla oturup onun aşkıyla kalkan her ruh uludur. Onun harimine girenler: "Girdik reh-i sevdaya cününuz/Bize namus lâzım değil" diyerek mecnun gibi inlemiş, onu andıkça aşkları ziyadeleşmiştir. "Andım yine seni her şey yâdımdan silindi." diyerek, mecnunca bir tavır sergileyen Hak dostları, hep o zatın feyiz, bereket ve merhamet havuzunda arınmak için çırpınmışlardır. "Keşke hep aşkınla oturup aşkınla kalksam/Ruhlar gibi yükselip de ufkunda dolaşsam/Bir yolunu bulup gönlünden içeri aksam/Keşke hep aşkınla oturup aşkınla kalksam." diyerek hicran ile inleyen Allah resulünün âşıkları, gönüllerinin en temiz sesini ona takdim etmişlerdir.

"Ey kupkuru çölleri cennetlere çeviren gül!" Yıllar var ki bizler "seniye-i veda" türküleriyle, gönüllerimize döküleceğin zamanı ümit ve hayal edip durduk. Canı boğazına gelmiş yetimler misali hep ruhlarımıza eseceğin anı bekledik. Sahilden çok uzaklara gitsek de gözümüz hep sahilde oldu. O "girye nikap" çehreni açacağın günü bekledik. O "füsun perver" çehreni görme ümidiyle yaşadık. Senin "çehre-i handan"ına ruhlarımız feda olsun! Sensizliğin boşluğu, uçuruma; hasreti, yangına; susuzluğu, kuraklığa dönüştü. Ey sultanlar sultanı! Ey başlarımızın tacı, ruhlarımızın ilacı! Çatlamış dudaklarımıza "ab-ı hayat" ol! Çehrelerimizdeki bu "pejmürde"liğin sebebi, senden uzak kalış hasretidir. Ruhlarımız, senin gibi bir güneşi kaybedeliden beri "bezm-i nadan"da, "çerağ" olmaktan öte gidemedi. "Bir gözün hatırına çok gözler sevilir." deyip sadece seni "çeşm-i dilber" bildik. Kesrette boğulma derecesine gelmiş ruhlarımıza meltem ol! Nefesini bizlere duyur, bizleri soluklarına doyur! Ey gönüllerimizin en sevgilisi! Ruhlarımız sana feda olsun! Bayıltan renklerinle gönüllerimize dökül! "Derd-i isyana müptelâ baht-ı kara"lar olarak kapına geldik. Gedalardan sultanlık mülkünü esirgeme!

Yıllar var ki hep baharı solukladık. Bir ömür geçip gitti serapa; adını sorarak taşa, duvara… Karşımıza hep hazan vurmuş bağlar çıktı. Ne zaman diriltici soluklarına koştuysak sana giden yolları hep gulyabaniler tuttu. Bahara dair en ufak bir emarede hep geleceğin günleri bekledik. Yıllar yılı bahar şarkılarıyla oturup kalktık. Aklımızda sen, ruhumuzda sen, dilimizde sen! Sensizlik; çeşme başlarında, dere kenarlarında, sahillerde sadece susuzluğumuzu arttırdı. Sensizliğin, ruhlarımızda meydana getirdiği boşluğu, hiçbir şey dolduramadı.

"Gel ey Muhammed bahardır! Dudaklar ardında saklı âminlerimiz vardır. Hacdan döner gibi gel; miraçtan iner gibi gel; bekliyoruz yıllardır." Ey insanlık bahçesinin "gül-i rana"sı! Senin bayıltıcı renklerin, nice bülbülü, "nalân u giryan" eyledi. Senin "füsunkâr" tavrın ve gönül yakan edan, nice bülbülü, "şuride makal" eyledi.

Ey ruhlarımızın gökkuşağı! Gedalarının ah u efgânını, bir "arz u hâl" bilip imdatlarına koşacağın ânı bekliyoruz. Sen ruhumuzun sancısı, suyumuzun sarnıcı, gönlümüzün gülüsün! Biliyoruz ki senin meltemin, şefkat bulutlarını gönlümüzün semasına sürüklemezse, ruhumuza merhamet damlaları düşmez. Renklerini, senin gökkuşağından alan her ruh uludur ya Resulallah! Nice dilberi öğütürken fanilik değirmeni; sadece senin renklerin "ter ü taze" kaldı ya Resulallah!

Şefkati, barışı, merhameti, huzuru, kısacası insanlığı arayan dünyamıza yeniden doğacağın günü bekliyoruz. Sadece ümmetin değil, bütün insanlık soluklarına muhtaç! "Sana muasır olamadığım için üzgünüm ya Muhammed!" diyen Bismark, ışığına koşmak için kanat çırpan "pervane"lerden sadece bir tanesidir. İnsanlık, seni kaybedeliden beri ateş böceklerini güneş sandı. El fenerleriyle karanlıkları dağıtmaya, çakıp kaybolan şimşeklerle yolunu aydınlatmaya çalıştı. Senin dışında, senden uzak çarelerle hayatını tanzim edemedi. Şimdilerde büyük bir "acziyet" içinde, senin havuzunda arınmaya koşuyor. Soluklarına muhtaç kapı kullarından, güneşine koşan kelebeklerden himmetini esirgeme sultanım!

Ey sultanların kapısında merhamet dilendiği ulu Sultan! Dirilten soluklarından uzaklaştıkça, ruhlarımız pörsüdü, renklerimiz soldu. Senin cennetten ikliminde dolaşmışların yüzü suyu hürmetine, altın halkana tutunmuşların aşkına bize himmet eyle; bizi şefaatinden mahrum etme! Hazan vurmuş yapraklara, "şitazede" bülbüllere dönen hâlimizle, ağır aksak tavrımızla, yarım kalmış sevdaların ruhumuzda hâsıl ettiği yaralarla bir kere daha gül bahçene girip gönül yakan nağmelerinle, cennetten ikliminde yeniden bir kere daha dirilmek istiyoruz. Bizleri kendinden uzak tutma sultanım! Sultanlık mülkünü gedalarından esirgeme sul-

tanım! Liyakatimize, dağınık zülüflerimize, kirlenmiş "damen"imize, "çeşm-i siyahkâr"ımıza bakma, ihtiyacımıza göre muamele et sultanım! Kırık dökük ifadelerimizi, sana bir "bergüzar-ı muhabbet" olarak takdim ediyor, kabul buyurmanı diliyoruz.

Niyetlerimizi, varlığın tek yaratıcısı olan "Cenab-ı Kirdigâr"e havale edip günahkâr ellerimizle yine ona yalvarıyoruz! Ey Her şeyin dizgini elinde, her şeyin anahtarı yanında olan hazineler sultanı yüce yaratıcı! Bizleri "sevgilim" dediğin -mukaddes sevgine layık olan- Hazreti Muhammed aleyhisselatü vesselamın yüzü suyu hürmetine bağışla! İnsanların en şereflisi olan efendiler efendisinin cennet ikliminden bizleri burada ve ötelerde mahrum etme!

Şeref YILMAZ
22 Haziran 2007 / Ümraniye

YUSUF HAS HACİB

[1019?-1069-70'dan Sonra]

Bin on dokuz yılında Balasagun'da doğduğu tahmin ediliyor. Arapça ve Farsçayı, devrinin bilimlerini öğrendi. Eserini Balasagun'da yazmaya başlayarak 1069-70'de Kaşgar'da tamamladı ve Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Hana sundu. Bu eseriyle "Has Haciblik" görevine getirildi. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

Eseri: Kutadgu Bilig [Saadet Veren Bilgi].

Yalavaç Aleyhisselâm Ogdisin Ayur

1. Sevüg savçı ıdtı bagırsak idi
   Budunda talusı kilide kedi
2. Yula erdi halkka karangku tüni
   Yaruklukı yadtı yaruttı sini
3. Okıçı ol erdi bayattın sanga
   Sen ötrü köni yolka klrding tonga
4. Atasın anasan yulug kıldı ol
   Tilek ümmet erdi ayu birdi yol
5. Künün yimedi kör tünün yatmadı
   Sini koldı rabda adın kolmadı
6. Sini koldı tün kün bu emgek bile
   Anı ög sen emdi sevinçin tile
7. Kamug kadgusı erdi ümmet üçün
   Kutulmak tiler erdi rahat üçün
8. Atada anada bagırsak bolup
   Tiler erdi tutçı bayattın kolup
9. Bayat rahmeti erdi halkı öze
   Kılınçı siling erdi kılkı tüze
10. Tüzün erdi alçak kılınçı silig
    Uvutlug bagırsak akı king elig

11. Yagız yir yaşıl kökte erdi küsüş
    Angor birdi tengri agırlık öküş
12. Başı erdi öngdün kamug başçıka
    Kidin boldi tamga kamug savçıka
13. Köngül badım emdi anıng yolınga
    Sevip sözi tuttum bütüp kavlınga
14. İlahi küdezgil mening künglümi
    Sevüg savçı birle kopur kopgumı
15. Kıyamette körkit tolun teg yüzin
    Elig tuttaçı kıl ilâhi özin

Mütakarib: Feûlün feûlün feul

Çeviri: 1. Allah (celle celalühü) sevgili peygamberi gönderdi. Halk içinde seçkin, iyiden iyidir. 2. Kara gecede halka meşaleydi. Işık saçtı, seni de aydınlattı. 3. Allah'tan (celle celalühü) sana daveti o getirdi. Ey yiğit! Böyle doğru yola girdin. 4. Ana babasını feda etti. Yol gösterdi, tek dileği ümmetiydi. 5. Gündüz yemedi, gece uyumadı. Allah'tan seni diledi, başka dilemedi. 6. Gece gündüz, zahmetle seni diledi. Şimdi onu sen öv, rızasını dile. 7. Bütün kaygısı ümmet için oldu. Rahatı için kurtulmasını dilerdi. 8. Ana babadan şefkatliydi. Allah'tan (celle celalühü) daima seni dilerdi. 9. Allah'ın (celle celalühü), halkın üstündeki rahmetiydi. Huyu emin, tabiatı güzeldi. 10. Asil, alçak gönüllü, huyu güzeldi. Hayâlı, şefkatli, cömert ve eli açıktı. 11. Kara yerde, mavi gökte azizdi. Allah ona pek çok itibar verdi. 12. Bütün rehberlerin öncüsüydü. Sonra peygamberlerin mührü oldu. 13. Şimdi onun yoluna gönül bağladım. Sevip sözünü tuttum, kavline inandım. 14. Ey ilâh! Benim gönlümü esirge. Beni sevgili Peygamber'le haşret. 15. Kıyamette dolunay yüzünü göster. Ey ilâh! Onun özünü şefaatçi kıl.

EDİB AHMED-İ YÜKNEKÎ

[11. yy.ın sonu -12. yy.ın başı]

Türkistan'da Taşkent yakınında Yüknek kasabasında doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Babasının adı Mahmud'dur. Yaşadığı dönem ve çevre ile ilgili yeterli bilgi olmamakla birlikte 11. yüzyılın ikinci yarısı ile 12. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı sanılmaktadır. Arapça ve Farsçayı iyi bilen, İslâmî ilimleri tahsil etmiş, bilgin ve fâzıl bir şairdir. Eserini Emir Sipahsâlâr'a sunmuştur.

Eseri: Atabetü'l-hakayık.

Eşit Emdi Kaç Söz Habib Fazlındın

1. Eşit emdi kaç söz habib fazlındın
   Ukuş huş yititip sözümni anga
2. Ol ol halk talusı kişi kutlugı
   Törütmişte yok bil anga tuş tenge
3. Resüller örüng yüzbu ol yüzke köz
   Ya olar kızıl eng bu engke menge
4. Anıng ögdisindin tatır bu tilim
   Anıng medhı bolsa şeker şehd anga
5. Bu kün tegsü mindin dürud ol yarın
   Elig tuttaçımka egirse munga

Mütakarib: Feûlün feûlün feul

Çeviri: 1. Şimdi Habib'in faziletinden birkaç söz işit. Aklını bileyip sözümü anla. 2. Halkın seçkini, en kutlu kişi odur. Mahlûkatta onun dengi ve eşi yoktur. 3. Peygamberler ak yüzdür, o gözdür. Ya da onlar al yanaktır, o bendir. 4. Dilim onun övgüsüyle tatlanır. Övgüsünden dolayı dilim şeker bal olur. 5. Bugün benden ona salât erişsin. Yarın derde düşünce elimden tutacak odur.

AHMED-İ YESEVİ

[öl. 1166]

Sayram'da doğup Yesi'de yaşamıştır. Doğum tarihi bilinmemektedir. Babası Hz. Ali soyundan gelen Şeyh İbrahim'dir. Annesi Şeyh İbrahim'in halifelerinden Şeyh Musa'nın kızı Ayşe Hatun'dur. Anne ve babasının ölümünden sonra kardeşi Gevher Şehnaz ile birlikte Yesi'ye yerleşti. Öğrenimine burada başladı. Arslan Baba'ya bağlanarak ondan feyiz aldı. Arslan Baba'nın ölümünden sonra Buhara'ya gitti. Burada Yusuf el-Hemedanî'ye mürit oldu. 1160'ta şeyhlik makamına geçti. Daha sonra yerini Abdulhalık-ı Gücdüvanî'ye bırakarak Yesi'ye döndü ve ölünceye kadar burada irşada devam etti. 1166 yılında öldü.

Ahmed-i Yesevi, Yeseviliğin kurucusudur. Taşkent ve Sırderya bölgesinde, Seyhun'un ötesindeki bozkırlarda yaşayan göçebe Türklere İslâm esaslarını öğretmeye çalışmıştır. Müritleri de Hindistan ve Anadolu'ya Yeseviliği taşımıştır. Eseri, dervişlik adabını öğretmek üzere yazılmış, "hikmet" denilen manzumelerden oluşmuştur.

Eseri: Divan-ı hikmet.

Hikmet

1. On sikiz ming âlemga server bolgan Muhammed
   Otuz üç ming ashâbga rehber bolgan Muhammed
2. Yalangaç u açlıkka kanâatlıg Muhammed
   Âsî cânı ümmetga şefâatlıg Muhammed
3. Tünler yatıp uyumas tilâvetlıg Muhammed
   Garîb birle yetîmga mürüvvetlıg Muhammed
4. Yoldın azgan güm-râhga hidâyetlıg Muhammed
   Mühim tüşse her kimge kifâyetlıg Muhammed
5. Ebû Cehl Bû Lehebga siyâsetlıg Muhammed
   Melâmetni sâbûnı selâmetlıg Muhammed
6. Namâz u rûze kılguçı ibâdetlıg Muhammed
   Tınmay tesbîh aytguçı riyâzetlıg Muhammed

7. Melun lâ'în şeytanga siyâsetlıg Muhammed
Şerî'atnı yolıga inâyetlıg Muhammed
8. Du'âları müstecâb icabetlıg Muhammed
Yamanlıkka yahşılık kerâmetlıg Muhammed
9. Tevfîk birgen zâlimga celâletlıg Muhammed
Secde kılgan egilip itâ'atlıg Muhammed
10. Arş u kürsî bâzârı inâyetlıg Muhammed
Sikiz bihişt igesi velâyetlıg Muhammed
11. Miskîn Ahmed kulıga kitâbetlıg Muhammed
Yetîm ü fakr u garîbga sahâvetlıg Muhammed

Kelimeler: 1. sikiz: sekiz, ming: bin, server: başkan, bolgan: olan, âlemga: âleme, ashâbga: dostlara, 2. yalangaç: çıplaklık, kanâ'atlıg: kanaatli, 3. tün: gece, uyumas: uyumaz, tilâvetlıg: Kur'an okuyan, birle: ile, mürüvvetlıg: iyiliksever, 4. azgan: azan, gümrâh: yolunu kaybetmiş, hidâyetlıg: doğru yolu gösteren, mühim tüş-: ihtiyaç olmak, kifâyetlıg: yeterli, 6. rûze: oruç, tınmay: daima, aytgucı: söyleyici, riyâzetlıg: kanaatkâr, 7. inâyetlıg: gayretli, 8. müstecâb: kabul olunmuş, icâbetlıg: uyulmuş, yamanlık: kötülük, yahşılık: iyilik, 9. birgen: veren, celâletlıg: kızgın, 10. ige: sahip, 11. kitâbetlıg: yazdırıcı, sahâvetlıg: cömert.

MEVLANA CELALEDDİN-İ RUMİ
[1207–1273]

Mevlana Celaleddin-i Rumi 30 Eylül 1207'de bugün Afganistan'ın kuzeyinde yer alan Belh şehrinde doğdu. Babası Bahâeddin Veled, Belh'in etkin bilim adamı ve sofîlerindendi. Mevlana, 1213-1219 yılları arasında ailesiyle birlikte Belh şehrinden ayrılarak Nişabur, Bağdat, Mekke, Şam gibi şehirleri dolaştı ve Anadoluya gelerek Karaman'a yerleşti. 1225'te ilk hanımı Gevher Hatunla evlendi. Bir yıl sonra oğlu Sultan Veled dünyaya geldi. Annesi Mümine Hatun bu yıl içinde vefat etti. 1229'da Konya'ya taşındı. İki yıl sonra babası Bahâeddin Veled, seksen yaşında iken öldü. 1232'de babasının müritlerinden Seyyid Burhaneddîn-i Tirmizî Konya'ya gelerek Mevlana'nın tasavvufî terbiyesiyle meşgul oldu. Seyyid Burhaneddin 1241'de öldü. 1244'te Şems-i Tebrîzî Konya'ya geldi. Mevlana'nın onunla yaptığı sohbetler kendisi üzerinde büyük etki yaptı. Bu sohbetler uzun süre devam edemedi. Mevlana'nın, sevenleriyle bağını koparması kıskançlığa sebep oldu. On altı ay kadar sonra 1246'da Şems, Mevlana'dan ayrılarak Şam'a gitti. Mevlana, oğlu Sultan Veled'i Şems'in ardından göndererek onu geri getirtti. 1247'ye kadar süren hemdemlik, bu tarihten itibaren tamamiyle son buldu. Mevlana, 1249'da Kuyumcu Selâhaddin'i halife olarak atadı. Selâhaddin, Konyalıydı ve ümmî idi. Oğlu Sultan Veled'i Selâhaddin'in kızı Fatma Hatunla evlendirdi. Mevlana'nın Selâhaddin'le arkadaşlığı on yıl kadar sürdü. Onun ölümünden sonra 1264'te Hüsameddin Çelebi'yi halife tayin etti. Mesnevî'yi Hüsâmeddin Çelebi'nin teşvik ve desteğiyle meydana getirdi. Mevlana, 17 Aralık 1273'te vefat etti.

Mevlana'nın ilk eşi Gevher Hatundan Sultan Veled ve Muhammed Alâeddin doğmuştur. Gevher Hatun'un ölümünden sonra evlendiği Kira Hatun'dan ise Âlim Çelebi ve Melike Hatun dünyaya gelmiştir.

Mevlana mutasavvıf, şair ve düşünürdür. Onun edebî kişiliği derin din ve tasavvuf bilgisinin yanında aşk, heyecan ve düşünce üzerine kuruludur. Düşünce ve bilgiye bağlı aydın kimliği ile coşku ve aşktan beslenen şairlik gücüyle bütün insanlığı etkilemiş ve etkilemeye devam edecektir.

Eserleri: Mesnevî, Divan-ı Kebîr [Divan-ı Şems-i Tebriz, Şemsü'l-Hakayık], Fîhi mâ fîh, Mecâlis-i Seb'a, Mektûbât.

Rubai

1. Men bende-i Kur'ânem eger can dârem
   Men hâk-i reh-i Muhammed-i Muhtârem
2. Ger nakl küned cüz in kes ez-güftârem
   Bîzârem ez-û vü zan-suhan bîzârem

   Ahreb: Mefûlü mefâîlün mefâîlün fa'

Çeviri (Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu'nun çevirisi): 1. Sağ olduğum müddetçe ben kölesiyim Kur'ânın // Yolunun tozuyum ben onun Muhammed Muhtârın 2. Kim naklederse bundan başkasını sözlerimin // Bıkkınım ben ondan da ki o sözlerden de bıkkın. Kelimeler: 1. muhtar: seçkin, naklet-: aktarmak.

YUNUS EMRE

[1240–1320]

Yunus Emre, 1240 yılı civarında doğdu. Doğum yeri kesin olarak bilinmemektedir. Bektaşi velâyetnamelerine göre Sivrihisar'a bağlı Sarıköy'de doğmuş ve yine burada ölmüştür. Yunus Emre'nin Karamanlı olduğu, Karamanoğlu İbrahim Bey'den bir yer satın alarak çiftçilikle uğraştığı da ileri sürülmüştür. Şiirlerinden devrin ilimlerine vâkıf olduğu, Arapça ve Farsçayı iyi bildiği anlaşılmaktadır. Onun Taptuk Emre adlı bir şeyhin müridi olduğu da belirtilmektedir. Fakat bu bilgi de kesin değildir. Beyazıt Devlet Kütüphanesi 7912 numaralı yazmada bulunan bilgiye göre 1320 yılında seksen yaşında iken vefat etmiştir. Bazı kaynaklar onun, Kütahya suyunun Sakarya nehrine karıştığı yer yakınında gömülü bulunduğunu belirtir. Bu bilgi doğru kabul edildiğinde mezarının Sivrihisar'a bağlı Sarıköy'de olduğu söylenebilir.

Yunus Emre, güçlü bir şairdir. Yaşadığı devrin Türkçesini şiirinde başarılı bir şekilde kullanmıştır. Düşünceleri halk, tekke ve divan şairlerini etkilemiş, etkisi ve ünü günümüze kadar devam etmiştir.

Eserleri: Divan, Risâletü'n Nushiyye.

Cânum Kurbân Olsun Senin Yoluna

Canum kurbân olsun senin yoluna
Adı güzel kendü güzel Muhammed
Gel şefâat eyle kemter kulına
Adı güzel kendü güzel Muhammed

Mü'min olanlarun çokdur cefâsı
Âhiretde olur zevk u safası
On sekiz bin âlemün Mustafâsı
Adı güzel kendü güzel Muhammed

Yedi kat gökleri seyrân eyleyen
Kürsînün üstünde cevlân eyleyen
Mirâcında ümmetini dileyen
Adı güzel kendü güzel Muhammed

Dört çâyâr anun gökçek yâridür
Anı seven günahlardan berîdür
On sekiz bin âlemün sultânıdur
Adı güzel kendü güzel Muhammed

Sen hak peygambersin şeksüz gümansuz
Sana uymayanlar gider imansuz
Âşık Yunus neyler dünyayı sensüz
Adı güzel kendü güzel Muhammed

Kelimeler: 1. kemter: âciz, kusurlu; 3. seyrân: gezinme, bakma; cevlân: dolaşma, 4. çâyâr: dört dost; Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali, gökçek: güzel, sevimli; berî: temiz, 5. şek: şüphe, güman: sanma.

ÂŞIK PAŞA
[1272–1333]

Asıl adı Ali olan Âşık Paşa 1272'de Kırşehir'de doğdu. Garibname adlı eseri ile tanınır. Dedesi Ebu'l-Bek Şeyh Baba İlyas bin Ali 13. yy.da Horasan'dan gelerek Amasya'ya yerleşti. Âşık Paşanın dedesi Baba İlyas aslında 1240 yılındaki Baba Resul isyanını, halifesi Baba İshak'la birlikte çıkaran kişidir. Âşık Paşanın oğlu Elvan Çelebinin Menâkıbü'l Kudsiyye fî Menâsıbi'l Ünsiyye adlı menkıbe türündeki eserine göre Baba İlyas bu isyanda yakalanarak Amasya kalesine kapatıldı, zindanda bulunduğu kırkıncı gün hücresinin duvarı yarılarak boz atı geldi ve Baba İlyas'ı alarak kayboldu. Diğer kaynaklarda ise isyan srasında veya savaş alanında öldüğü, yahut idam edildiği anlatılır. Baba İlyas'ın en küçük oğlu Muhlis Paşa, Âşık Paşanın babasıdır. Âşık Paşa, öğrenimini Süleyman-ı Kırşehrî'den yaptı. Elvan Çelebinin menakıbına göre Muhlis Paşa, oğlunun öğrenimi için İlyas Babanın halifelerinden Şeyh Osman'ı görevlendirdi. Hatta Muhlis Paşanın vasiyeti üzerine Âşık Paşa Şeyh Osman'ın kızı ile evlendi. Âşık Paşa bir süre sonra Anadolu valisi Timurtaş'ın veziri oldu. Bir isyan sonucu Mısır'a kaçtı. Tekrar Amasya'ya dönerken Kırşehir'de hastalanarak 1333'te öldü. Türbesi Kırşehir'dedir. Şiirlerinde ve Garibname'sinde Yunus Emre ve Mevlana'nın tesiri görülür.

Eserleri: Garibname, Vasf-ı hâl-i herkesî, Fakr-name, Kimya Risalesi, Hikâye, 67 manzume.

Ol Resül Kim Hak Habîbimdür Didi

1. Ol Resül kim Hak Habîbimdür didi
   Ol Habîb iken bu âlem yok idi
2. Düzdi anun dostluğıçün âlemi
   Hem ana kıldı ra'iyyet âdemi
3. Eyledi arşı ana seyrân içün
   Döşedi ferşi ana meydân içün
4. Enbiyâ kamusı anun leşkeri
   Evliyâ cümle ana oldı çeri

5. Yeryüzüni tutdı anun heybeti
   Günde beş kez urulıdur nevbeti
6. Ol gice kim ol Resûl bindi Burâk
   Arş onun na'leynine oldı durak
7. Kabe kavseyn oldı menzilgâh ana
   Gör ne devlet virdi ol Allâh ana
8. Kendi râzın Hakk ana rûz eyledi
   Levh nakşı oldı anun ebcedi
9. Kalmadı hiç nesne kim ol bilmedi
   Ana benzer kimse mülke gelmedi
10. Enbiyânun aslı ve hatmidür ol
    Evliyâ hem cümle andan aldı yol
11. Pîşvâ-yı cümle candır ol Habîb
    Kamu derde Hakk anı kıldı tabîb
12. Kim ilâç ol eyledi can rencine
    Ol irürdi cânı rahmet gencine
13. Din anun kavli ile kaim durur
    Şer'i anun bâkî vü dâyim durur
14. Mu'cizâtın şerh idersem bî-şumâr
    Taş nutka geldi ağaç virdi bâr
15. Ay oldı bir işâretden dü-nîm
    Şarka garba seyr kıldı her dü-nîm
16. Yine geldi biriküp oldı bir ay
    Gördiler bu mu'cizi yoksul u bay
17. Söglünüp pişmiş kuzu söz virdi hem
    Eytdi benden yeme zehr-âlûdeyem
18. Ger vuhûş u ger tuyûr ger ins ü cân
    Didiler kim sen Resûlsin bî-gümân
19. Ol doğucak putlar oldı ser-nigûn
    Cümle putlar serveri oldı zebûn
20. Âlem içre Hakk onu agırladı
    Hem Hakı tevhîd ile ol birledi
21. Seçdi dinden küfr ü şirk ü şekleri
    Virdi destûr kırmaga müşrikleri

22. Hakk ana İnnâ fetehnâ âyetin
    Viribidi virdi fethin gyetin
23. Virdi nusret birle feth Allâh ana
    Yazlıdır Nasrun mina'llâh gör sana
24. Gör ne hil'at viribidi ol Kerîm
    Geldi Hazretden ana Hulkun azîm
25. Tâ-Hâ birle ögdi anun özüni
    Ya'ni aynı bedri diyüp yüzüni
26. Ve'd-Duhâ ve'l-leyl tanık ol yüze
    Saçı dün ü yüzü benzer gündüze
27. Çün dün ü gündüz tamâmet ol durur
    Bes bu âlemde kerâmet ol durur
28. Bu benî Âdem mükerrem olduğı
    Anı bilmekdir kerâmet bulduğı
29. Yarın anda bu günahlı kullara
    Ol şefâ'at eyleyiser bunlara
30. Ol yaranlar kim onunla var idi
    Yol içinde yoldaş u hem yâr idi
31. Hakdan artuk nesneye tapmadılar
    Tutdılar doğru yolı sapmadılar
32. İş bu işler kim bular işlediler
    Ol Resül hoşnutluğun istediler
33. Her işi kim ol Resül kıldı kabûl
    Tanrı ondan râzıdur hiç şek değül
34. Siz dahı isten Resül hoşnutluğun
    Kim bulasız Tanrının hoş tutduğun
35. Rahmetiyle hoş tuta Allâh sizi
    Dostuna bağışlaya kamumuzı
36. Her kim anun dostunı dost bilmedi
    Hışm içinde kaldı rahmet bulmadı
37. Dostunı sevmek anı sevmek olur
    Anı bulan dost rızâsıyla bulur
38. Nitekim Peygambere kıldı hitâb
    Âkıla ma'nâ yeter işbu cevâb

39. Âşıka bes farz u vâcib ol durur
    Mustafâ şer'i ki doğru yol durur
40. Tuta ol doğru yolı doğru gide
    Ne ki yâd endîşe varsa terk ide
41. Ey Hudâyâ doğru yoldan ırmagıl
    Ol şefâ'atden bizi ayırmagıl

    Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 2. raiyyet kıl-: hükmü altına vermek, 3. ferş: yeryüzü, 4. leşker: asker, çeri: asker, 5. urul-: vurulmak, nevbet: davul, 6. na'leyn: bir çift nalın, 7. kabe kavseyn: 53(Necm)9 "İki yay aralığı kadar, yahut daha az", menzilgâh: konak, 8. râz: sır, rûz eyle-: gün gibi göstermek, ebced: abece, 9. mülk: dünya, 10. aslı vü hatmi: başı ve sonu, 11. pîşvâ: başkan, 12. renc: dert, irür-: ulaştırmak, genc: hazine, 13. kyim: ayakta, sağlam; 14. bî-şumâr: sayısz, bâr: yemiş, 15. dü-nîm: iki parça, 16. bay: zengin, 17. söglün-: kebap edilmek, eyit-: demek, zehr-âlûde: zehir karışmış, zehirli; 18. vuhûş: yaban hayvanları, tuyûr: kuşlar, cân: cinler, bî-güman: şüphesiz, 19. doğucak: doğunca, ser-nigûn: baş aşağı, zebûn: âciz, server: başkan, 20. ağırla-: yüceltmek, 21. destûr: izin, kır-: öldürmek, 22. İnnâ fetehnâ: 48(Fetih)1 "Biz fethettik", veribi-: göndermek, gyet: son, 23. birle: ile, Nasrun mine'llâh: 61(Saf)13 "Allah'tan yardım", 24. Hulkin azîm: 33(Ahzab)21 "(Sen) büyük ahlâk (üzeresin)", 25. Tâ-hâ: 20. sure, ög-: övmek, bedr: dolunay, 26. ve'd-Duhâ ve'l-leyl: 93(Duhâ)1 "Kuşluk vaktine ve geceye yemin olsun", dün: gece, 27. bes: tamam, 31. artuk: başka, 35. kamu: bütün, 38. âkil: akıllı, 40. yâd endîşe: başka düşünce, ır-: ayırmak.

MUSTAFA DARİR

[öl. 1392-93'ten sonra]

Asıl adı Mustafa b. Yusuf b. Ömer'dir. Erzurum'da doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Âmâ olduğu için "Darîr" mahlâsını aldı. İyi bir öğrenim gördükten sonra Mısır'a gitti ve orada Vâkıdî'nin [öl. 822-23] Futûhu'ş-Şâm adlı eserini tercümeye başladı. Tercümeyi Halep'te 1392-93'te bitirerek Emir Cilban'a ithaf etti. Ölüm yeri ve tarihi bilinmemektedir.

Eserleri: Yusuf u Züleyha, Tercümetü't-Darîr, Fütûhu'ş-Şam, Yüz Hadis Tercümesi.

Görürem Ka'beye Karşu Muhammed

1. Görürem Ka'beye karşu Muhammed
   Bucakda yire urmışdur yüzini
2. Yüzi secdede barmagın götürmiş
   Dili söyler bilimezem sözini
3. Kesilmiş göbegi sünnet olınmış
   Kamatlu sürmelemişler gözini
4. Bir ak sofla dolamışlar vucûdın
   Tenini baglayan saçmış tuzını
5. Diledüm kim virem elüme elüm
   Görem ol aydan arı hûb yüzini
6. Bir ün geldi hevâdan heybet ile
   Ki gizlen halk gözinden özini
7. Ne kim mürsel Nebî geldi cihâna
   Muhammeddür dükelinün güzîni
8. Cemî'-i enbiyâ hûy u hisâlin
   Virün ana bezenüz kendüzini
9. Anı üç güne degin gizlü sahlan
   Hemîşe gicesin ü gündüzini

10. Yine bir türlü kavm geldiler tîz
    Alup gitdiler ol dîn yılduzını
11. Yine ol lâhzada iltlen getürdi
    İşiden anlaya söz rumûzını
12. Sa'âdet ol kişinün kem Resûlün
    Gözine çeke ayagı tozını
13. Ümîdi ol durur bu gözsüzün kim
    Ümîdsüz koymaya ol gözsüzini
14. Rebî'u'l-evvel ayı kutlu olsun
    Hemîşe dil ü dîn kuvvetlü olsun

    Hezec: Mefâîlün mefâîlün feûlün

Kelimeler: 1. bucak: köşe, ur-: koymak, 2. götür-: kaldırmak, 3. kamatlu: kundaklı, 4. sof: yün, 5. hûb: güzel, 6. ün: ses, 7. dükeli: hepsi, 8. hisâl: tabiatlar, beze-: süslemek, 9. sahla-: saklamak, hemîşe: bütün, 11. lahza: an, ilt-: götürmek.

MEHMED

[öl. 1398'den sonra]

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Eserini 1398'de tamamlamıştır. Buna göre 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın başında yaşamış olduğu söylenebilir. Eserinin ön sözünde hacca ve Mısır'a gittiğini, Mısır dönüşünde eserini Emir Süleyman'a sunduğunu belirtmektedir.

Eseri: Işknâme.

Der-Naat-i Seyyidü'l-Mürselîn

1. Nebî kim ol kamu işte emindür
Vücûdı rahmeten li'l-'âlemîndür
2. Şerî'at mesnedinün mihteridür
Hakîkat şehlerinün serveridür
3. Nübüvvet şehrinün şâhenşehi ol
Kerâmet gögünün dolu mehi ol
4. Risâlet tahtınun sultânı oldur
Tarîkat bahtınun keyvânı oldur
5. Sıfâtı Sâdıku'l-Va'du'l-Emîndür
Sirâcü'l-evvelîn ü âhirdür
6. Karanu hâtırun nûrı çerâğı
Sınuklu dillerün gülzârı bağı
7. Nidâ oldı ana Levlâk ta'yîn
Senâ yazıldı hem Tâ-Hâ vü Yâ-Sîn
8. İşâret bile şakk itdi kamer ol
Adâya buldı anunla zafer ol
9. Avuçtan söyledi taşlar kelâmı
Ol uçtan oldı buncalar gulâmı
10. Yakîn oldı kamularun gümânı
Gelüp îmâna buldılar emânı

11. Hayâli reh-nümâdur yol azana
    Mu'allimdür sözi doğru yazana
12. Dahı 'âlem yok iken var idi ol
    Zebân-ı kudret-i esrâr idi ol
13. Vücûdundan cihân oldı münevver
    Kelâmından zamân oldı muzaffer
14. Yigirmi dört bin ü yüz bin yegâne
    Anun dostluğuna geldi cihâna
15. Çalapdandur ana izz ü sa'âdet
    Kerâmet hil'ati tâc-ı nübüvvet
16. Anunçün düzdi kamu kâ'inâtı
    Anun aşkınadur mâzî vü âtî
17. Kamu dertlilere aşkı şifâdur
    Mükedder hâtıra sıdkı safadur
18. İnayet irdi Allah hazretinden
    Ki fevt olmadı nesne nusretinden
19. Ger i'câz istesen uş nakl-i Furkân
    Vü ger huccet gerekse sözi bürhân
20. Kamu ten toprak u taş u kiyâdur
    Anun cism-i şerîfi kîmyâdur
21. Müfekkirler sözünde fikr iderler
    Müzekkirler sıfâtun zikr iderler
22. Dilüm eyder ise na'tin sezâdur
    Gerü özrün diler ise revâdur
23. Ne haddi var dilün aklun ki ya'nî
    Yaraşturdı bile medhinde ma'nî
24. Eğer sahrâ ola kâgıt mürekkeb
    Kalem ola bu mîşeler mühezzeb
25. Denizler muttasıl ola midâdı
    Kopunca haşr ola vakt imtidâdı
26. Melâyik ins ü cin kâtib olalar
    Dün ü gün yazmağa râgıb olalar
27. Bininde birinin na'tini hergiz
    Kimesne yazmaya vü kala âciz
28. Velî var âdemîde işbu âdet
    Kim olsa bir yere sevgi ziyâdet

29. Dilinde adını tekrar ider ol
    Bayıkdur sevgisin izhâr ider ol
30. Bu ma'nâ kim bu bir kaç beyti hakkâ
    Elimden geldügünce kıldım inşâ
31. Meğer kim Yûsufı satdukları dem
    Bahâ düzerdi ona cümle âlem
32. Metâ'ın her birinden agırca
    Virürdi her kişi yerli yerince
33. Dedi bir karı halka açınız yol
    Ki Yûsuf satısına bağlayam kol
34. Bir iki pâre vardur ipligüm uş
    Mezâd oldukta kılmanuz ferâmuş
35. Didiler ana aklun var mı karı
    Virür her kişi bunca hânumânı
36. Henüz olur bahâsına bahâne
    Sen ipliğini yürü at yabâne
37. Didi karı bilürüm nicedür hâl
    Velî kılmazven işimde hiç ihmâl
38. Metâ'ım ger kamunun kemteridür
    Disünler Yûsufa bu müşteridür
39. Ana döndi benüm dahı misâlüm
    Ki güher içine düşdi sifâlüm
40. Hudâvendâ Resûlün hürmetiyçün
    Kabûl eyle dilegin ümmetiyçün
41. İnâyet eylegil tâ kim muhalled
    Ola râzı Muhammedden Muhammed

Hezec: Mefâîlün mefâîlün feûlün

Kelimeler: 1. Rahmeten li'l-âlemîn: 21(Enbiyâ)107 "Biz seni âlemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik", 2. mihter: daha büyük, mesned: dayanak, rütbe; 3. şâhenşeh: padişahlar padişahı, 4. keyvan: Zühal yıldızı, 5. Sâdıku'l-Va'dü'l-Emîn: sözünde duran, güvenilen; sirâc: kandil, 6. karanu: karanlık, hâtır: gönül, sınuk: kırık, 7. levlâk: Hadis "Sen olmasaydın", Tâ-Hâ: 20. sure, Yâ-Sîn: 36. sure, 8. şakk: yarma, adâ: gayrı, başka; 9. uç: sebep, gulâm: köle, 10. gümân: zan, emân: korkusuzluk, 11. reh-nümâ: yol gösteren, kılavuz; 12. zebân: dil, lisan; 15. Çalab: Tanrı, hil'at: kaftan, 18. fevt: kaçırma, 19. i'câz: mucize, uş: işte, huccet: delil, bürhan: ispat, 20. kiyâ: ot, 22. eyd-: demek, sezâ: yakışır, revâ: uygun, 23. yaraştır-: yakıştırmak, düzenlemek; 24. mîşe: meşe, mühezzeb: düzeltilmiş, 25. muttasıl: aralıksız, midâd: mürekkep, imtidâd: uzama, 26. râgıb: istekli, 27. hergiz: daima, 28. velî: ancak, âdemî: insanlık, 29. bayık: kesinlikle, 30. hakkâ: doğrusu, inşâ: kaleme alma, 31. bahâ: bedel, 33. satı: satış, 34. ferâmûş: unutma, mezâd: artırma, 35. hânumân: ev bark, 37. kılmazven: kılmazım, 38. kemter: daha aşağı, 39. güher: inci, sifâl: çanak, 40. Hudâvendâ: Ey Allah! 41. inâyet: iyilik, muhalled: sürekli.

ŞEYYAD HAMZA

[öl. 1348'den sonra]

Hayatı hakkında bilgimiz sınırlıdır. Akşehir ve civarında yaşadığı tahmin edilmektedir. On dördüncü yüzyılın ilk yarısında hayatta olduğu, 1348'den sonra öldüğü söylenebilir.

Eserleri: Şiirleri, Yusuf u Züleyhâ, Dâstân-ı Sultan Mahmud.

Senün Aşkun Kamu Derde Devâdur Yâ Resûlallâh

1. Senün aşkun kamu derde devâdur ya Resûlallâh
   Senün katında hâcetler revâdur yâ Resûlallâh
2. Senün nûrun gören gözler ne ay gözler ne yılduzlar
   Nûrundan gice gündüzler ziyâdur yâ Resûlallâh
3. Teründen açılur güller sözünden şehd ü şekkerler
   Senünle haste gönüller şifâdur yâ Resûlallâh
4. Habîbsin pâdişâhlara tabîbsin dertlü ahlara
   Şefâ'atün günahkâra afâdur yâ Resûlallâh
5. Ay u güneş yidi yılduz seni öger kamu düpdüz
   Senün sözünden ayruk söz hatâdur yâ Resûlallâh
6. Hased kılur sana iblis zihî ahmak olur telbis
   Seni sevdiği içün İdrîs alâdur yâ Resûlallâh
7. Ururlar nevbetün dâyim bu beş vakt sünnetün kim
   Gelürse hânuna her kim salâdur yâ Resûlallâh
8. Mugaylanlar harîr geydi beriyyeler abîr oldı
   Senün cefâlarun derdi vefâdur yâ Resûlallâh
9. Satıldı Yûsuf-ı Ken'ân igen az nesneye pinhân
   Seni görmek bana bin cân bahâdur yâ Resûlallâh
10. Dâvûd egninde hil'atun Halîl hânında ni'metün
    Mûsâ elinde ibretün asâdur yâ Resûlallâh

11. Mübârek türbesi yirde dolu nûrile perverde
Veli rûhun feleklerde ayândur yâ Resûlallâh
12. Makmun Kâbe-i Zemzem hemîşe k'im ü muhkem
Hızır ümmetüne her dem sakâdur yâ Resûlallâh
13. Şeyyâd-ı Hamza ol şâhdan diler kim kurtula âhdan
Seni medh itmek Allah'dan atâdur yâ Resûlallâh

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. kamu: bütün, revâ: uygun, 2. ziyâ: aydınlık, 3. şehd: bal, 4. afâ: affetme, 5. ayruk: başka, 6. hased: kıskanma, telbîs: aldatma, alâ: yüce, 7. ur-: vurmak, nevbet: davul, hân: sofra, salâ: davet, 8. mugaylan: devedikeni, harîr: ipek, beriyye: çöl, abîr: güzel koku, 9. igen: çok, pinhân: gizli, bahâ: paha, 10. hil'at: kaftan, 11. perverde: beslenmiş, ayân: açık, belli; 12. hemîşe: daima, kim: ayakta, muhkem: sağlam, 13. atâ: bağış.

NESİMÎ

[öl. 1412–1421]

Nesimî'nin ne zaman ve nerede doğduğu kesin olarak tespit edilememiştir. Şiraz, Şirvan'ın merkezi Şamahı, Diyarbakır, Bağdat, Halep, Nusaybin veya Tebriz'de doğduğu ileri sürülmüştür. Adının İmamüddin, Muslihiddin, Ömer veya Ali olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Nesimî, Şeyh Şiblî'nin dervişlerindendi. Daha sonra Fazlullah-ı Hurûfî'ye bağlandı. Onun ölümünden sonra, I. Murad döneminde Anadolu'ya geldi. Hacı Bayram Veli'ye intisap etmek istediyse de kabul edilmedi. Sonra Maraş'a gitti, buradan da Halep'e döndü. 1412 -1421 yılları arasında Memluk sultanı olan Müeyyed zamanında Halep'te öldürüldü.

Nesimî, Türk edebiyatının en lirik şairlerinden biridir. Kadı Burhaneddin'le aynı dönemde yaşadığı hâlde onun şiirleri daha çok beğenilmiş ve sevilmiştir.

Eserleri: Türkçe Divan, Farsça Divan, Mukaddimetü'l Hakayık, İnsan, Manzume-i fî-Mesleki'l-Hurûfiyye.

Naat-i Şerif

1. Yâ Resûl-i fahr-i âlem seyyid-i zât u sıfât
   Bahr-ı zâtın gevherisin hem sıfâtın ayn-ı zât
2. Kuvvet-i zât-ı ezel dâyim senünle müstakîm
   Hikmet-i dârü'l-ebed kyim sanadur muhkemât
3. Mazhar-ı sırr-ı dakâyık matla'-ı nûr-ı ezel
   Mazhar-ı kân-ı hakâyık menba'-ı her mu'cizât
4. Ahmed ü Mahmûd u Ksım şâh u sultân-ı rusül
   Kuntu kenzin ma'deni hem keşf-i hall-i müşkilât
5. Vasfına Ve'n-Necm ü Ve'ş-Şems ü Tebârek söyledi
   Şânına Tâ-Hâ vü Yâ-Sîn geldi Hakdan beyyinât
6. Sûret-i envârınun her zerresi şems ü kamer
   Turre-i anber-feşânun Leyletü'l-Kadr u Berât

7. İzz ü ikbâlinden ötrü oldı terkîb-i cihân
   Yir ü gök ins ü melâyik asl u fer'-i kâyinat
8. Gevheri deryâ-yı ışkun katresindendür yak+n
   İsm ü resm ü fevk u taht u dört tabayı' şeş cihât
9. Ey Mutahhar geldügün demde vücûda anadan
   Kâfirin deyri yıkıldı titredi Lât u Menât
10. Her kim îmânın yak+n etti sana ey pâk dîn
    Lâ-yezâl oldı hemîşe câvidân ender-hayât
11. İlm ile hilm ü hâyâ vü tövbe vü zühd ü verâ
    Halka fazlundan irişti rûze ve hacc u zekât
12. Mü'min-i sâdık muvahhid cân-feşân oldı sana
    Gerçi müşrik şüpheden pâk olmadı ol bî-sebât
13. Yâ Şefi'al-Müznibîn rahm it Nesimîye bugün
    Hâsılım iki cihanda sensin ey pâkîze-zât

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. fahr-i âlem: âlemin övüncü, seyyid: efendi, ileri gelen, gevher: cevher, ayn: tıpkı, 2. müstakim: doğru, kim: devamlı, muhkemât: Kur'an, 3. dakyık: ince işler, matla': doğacak yer, kân: maden, menba': kaynak, 4. küntü kenz: "Ben gizli bir hazine idim", müşkilât: zorluklar, 5. ve'n-necm: 53(Necm)1 "Yıldızlara yemin olsun", ve'ş-şems: 91(Şems)1 "Güneşe yemin olsun", tebârek: 67(Mülk)1 "Övülsün", Tâ-Hâ: 20. sure, Yâ-Sîn: 36. sure, beyyinât: deliller, 6. envâr: ışıklar, şems: güneş, kamer: ay, turre: alın saçı, anber-feşân: amber saçan, leyletü'l-Kadr: Kadir gecesi, 7. izz: değer, kıymet, ikbâl: baht, ötrü: dolayı, terkîb: meydana getirme, fer': sonuç, 8. gevher: cevher, katre: damla, fevk: üst, taht: alt, tabâyı': tabiatlar, şeş: altı, cihât: yönler, 9. mutahhar: temiz, Hz. Muhammed, deyr: kilise, 10. lâyezâl: bitimsiz, hemîşe: devamlı olan, câvidân: sonrasız, ender-hayât: hayatın içinde, 11. verâ: dindarlık, rûze: oruç, 12. muvahhid: Allah'ın birliğine inanan, can-feşân: can bağışlayan, bî-sebât: kararsız, 13. şefî'u'l-müznibîn: günahkârların şefaatçisi, hâsıl: kazanç, pâkîze: temiz.

SÜLEYMAN ÇELEBİ

[öl. 1409'dan sonra]

Süleyman Çelebinin hayatı hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. On beşinci yüzyılda yaşadığı kesindir. Bursalıdır. Yıldırım Bayezid'ın da şeyhi olan Emir Sultana bağlanmıştır. 1400 yılında yapımı tamamlanan Ulu Cami'nin ilk imamlarındandır. Vesîletü'n Necat [Kurtuluş vesilesi] adlı Mevlid'ini 1409'da tamamlamıştır. Ölümü de bu tarihten sonra olmalıdır.

Eseri: Vesîletü'n Necat (Mevlid).

Tutdı Cihânı Serteser Envâr-ı Mustafâ

1. Tutdı cihânı serteser envâr-ı Mustafâ
   Çün kim belürdi dünyâda âsâr-ı Mustafâ
2. Uruldı canda nevbet-i şer'-i Muhammedî
   Toldı cenan cinânına ezhâr-ı Mustafâ
3. Tevhîd servi ravza-i îmânda bitdi hoş
   Akdı çü ayn-ı hikmet-i esrâr-ı Mustafâ
4. Hak gülşeninde ötdi girü vahy bülbüli
   Rahmet güliyle toldı bu gülzâr-ı Mustafâ
5. Oldı meşâm-ı akl u dil ü cân muattar uş
   Açıldı çünki nâfe-i güftâr-ı Mustafa
6. Kalmadı kadr u kıymeti dürr ü cevâhirün
   Dürler çü sacdı la'l-i dürer-bâr-ı Mustafâ
7. Bâzâr-ı küfr ü kibr ü dalâlet harâb olup
   Hem hoş bezendi şer' ile bâzâr-ı Mustafâ
8. Dînün çerâğı yandı vü yandı kamu oda
   Küffâr-ı ehl-i şirk heb ağyâr-ı Mustafâ
9. Gerçi ki yok durur bu Süleymanda hoş amel
   Lîkin anun ümîdi dahı vâr Mustafâ

10. Sen Mustafâyı cân ile tekrâr eyle kim
    Nûr arturur gönüllere tekrâr-ı Mustafâ

Muzâri': Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: 1. serteser: baştan başa, âsâr: izler, belirtiler, 2. urul-: kurulmak, nevbet: otağ, şer': şeriat, cenân: kalp, cinân: bahçeler, ezhâr: çiçekler, 3: ravza: çimenlik, bit-: büyümek, ak-: çıkmak, çü: gibi, ayn: pınar, 4. gir: yeniden, gülzâr: güllük, gülşen: gül bahçesi, 5. meşâm: geniz, muattar: kokulu, nâfe: güzel koku, güftâr: söz, 7. bâzâr: çarşı, bezen-: süslenmek, 8. çerâğ: fitil, od: ateş, ağyâr: yabancılar.

ŞEYHÎ

[1371–1431?]

Asıl adı Yusuf Sinaneddin'dir. 1371'de Germiyan Beyliği'nin başkenti Kütahya'da doğdu. Tahsiline Kütahya'da başladı. Şair Ahmedî olmak üzere devrin tanınmış bilginlerinden dersler aldı. Daha sonra İran'a gitti. Orada edebiyatla birlikte tıp ve tasavvuf tahsil etti. İran'da pek çok mutasavvıfla tanıştı. Seyyid Şerif Cürcânî sınıf arkadaşı idi. Öğrenimini tamamladıktan sonra tekrar memleketine döndü. Ankara'ya uğrayarak Hacı Bayram Veli'ye bağlandı. "Şeyhî" mahlâsını da bu sebeple aldı. Germiyan Beyi II. Yakub'un doktoru ve musahibi oldu. Şeyhî'nin Osmanlılarla ilk teması ise Emir Süleyman zamanındadır. Daha sonra 1415'te Karaman seferine çıkan Çelebi Mehmed'i tedavi etti. Bunun üzerine padişahın hususi tabipliğine getirildi. Böylece Şeyhî, Osmanlı Devleti'nin ilk reîs-i etıbbâsı oldu. Gözlerinden rahatsız olduğu için özellikle göz hastalıkları üzerine uzmanlaşmıştır. Çelebi Mehmed'i tedavi etmesi üzerine kendisine tımar olarak Tokuzlu Köyünün verildiği de rivayet edilir. Bu köye giderken köyün eski sahiplerinin saldırısına uğradığı, Harnâmesini bu yüzden kaleme aldığı da söylenir. 1428'de Yakub Beyin II. Murad'ı ziyaret için Edirne'ye gelmesi üzerine Şeyhî mihmandar tayin edildi. Yakub Bey'in 1429'da ölümüne bir mersiye yazdı. Şeyhî'nin son yıllarını nasıl geçirdiği bilinmemektedir. Tahminen 1431'de vefat etmiştir. Mezarı Dumlupınar'ın Çiftepınar Köyü'ndedir.

Eserleri: Divan, Hüsrev ü Şirin, Harnâme.

Naat-i Şerif

1. Ya hâteme'r-risâle yâ eşrefe'l-verâ
   Entellezî teferrede bi'l-fazlı ve'l-ulâ
2. Ey fahr-ı halk kimde ola zehre medhine
   Çün Hak didi le-amrüke levlâke ve'd-duhâ
3. Akl-i inân-keşîde ere mi rikâbına
   Der tarrafû önünce çün ervâh-ı asfıyâ

4. Seyr-i semend-i sırrına meydân-ı arş teng
   Pervâz-ı murg-ı fikretine lâ-mekân fezâ
5. Nutkun mu'allimi şübeh-i akladur necât
   Lafzun müferrihi maraz-ı rûhadur şifâ
6. Lutfun demi ider nefes-i nefsi dil-pezîr
   Hulkun yeli kılar harem-i ruhı hoş hevâ
7. Rahmân iken mu'allimin ümmî kodun adın
   Sultân iken dü kevne kabâçen durur abâ
8. Sâyen hakîr toprağa salsayidi şeref
   Her zerre gün gözine olur idi tûtiyâ
9. Tahte'l-livâna âdem ve men dûnehu mutî'
   Fahr anlara ki eylediler sana iktidâ
10. Şol kimseyi ki çekti kabûlün kılıç gibi
    Gerçi bürehnedür güheri doludur safa
11. Ol nâkesi ki reddin eli atdı oklayın
    Uryân ü ağzı kan yeri toprak yolu hevâ
12. Gerçi ki toprak eyledi müdbirleri debûr
    Sen bir çerâgsın ki irür nusret-i sabâ
13. Gavvâs-ı rûh-ı kudsîyile bahr-ı vahdete
    Dürr-i kelâm-ı Hakka lisânundur âşinâ
14. Kîş-i ve mâ rameyteden atsan kazâ okun
    Hayl-i müsevvimîn ide dîn düşmenin hebâ
15. Kakdı nübüvvetün eli dîn tablın öyle kim
    Uş şark u garb doldı ol âvâzeden sâdâ
16. Cem' eyleyüp cem'-i kemâlâtı lutf-ı Rab
    Bir zât-ı ekmel içre adın kodı Mustafâ
17. Hem hırmen-i şefâ'atınun hûşe-çînidir
    Âdem ki dâne hırsıyile eyledi hatâ
18. Yek-dânesin cihan sadefinde güher gibi
    Ey bî-bedel yetîm anun için denür sana
19. Zülfünle hadd ü kaddine her kim baka sanur
    Kim buldı bedr Kadr dünün hatt-ı istivâ
20. Adının iki harfine eyler işâreti
    Anda ki yedi yerde Hudâ andı mîm ü hâ

21. Hulkuna çünkü Hâlık-ı a'zam dedi azîm
    Lâyık-ı halâyık eyleye mi hulkuna senâ
22. Erdi nebât u ma'den ü hayvâna da'vetin
    Kim oldı şâhidin şecer ü üştür ü hasâ
23. Kestin külîçe-i mehi tennûr-ı çerhde
    Çün hân-ı mu'cizâtına germ oldı iştihâ
24. Bağlansa emrine nola şems ü kamer kemer
    Nûrunla buldı neşv ü nemâ iki hod-nümâ
25. Ger nerdübân edinse dokuz çerhi akl-ı kül
    Bir pâyesine ermeye mi'râcınun şehâ
26. İsrâ gecesi sırrına seyr etse sidrenün
    A'lâ-yı müntehâsıdur ednâ-yı müttekâ
27. Çün ol seferde maksada tîz eyledün basar
    Mâ zâg oldu aynun u kalbün ve mâ tagâ
28. Gitdin hezâr kerre hezârân hezâr mîl
    Anda ki lâ halâ dediler bel velâ melâ
29. Seyrün nihâyetinde çü buldun dünüvv-i hâs
    Sen dedün eyne enzil Hak dedi hahünâ
30. Gördün anı ki görüniser lâyıkı göze
    Halvet-serâ-yı hâsda bîçün ü bî-çerâ
31. Doksan bin oldı bir dem içinde sana nasîb
    Şol bahrdan ki yokdur ana hadd ü intihâ
32. Âsîlere nevâle-i afv aldun armağan
    Buldı nevâlen ile kamu bî-nevâ nevâ
33. Râh-ı dalâle varmağa değme ebü'l-heves
    Göründi nûr-ı sûre-i ve'n-necmi izâ hevâ
34. Döndün çü heft ü penç ile şeş kûşe menzile
    Dedün yakîn ü çâr-emînine mâcerâ
35. Nâ-çâr çâr rükni şerî'at sarayınun
    Dest urmayan bu çâr eteğin ola çârpâ
36. Sıddîk kim tadırdun anun kalb-i hulkuna
    Her hân-ı ni'meti ki sana kıldı Hak alâ
37. Fârûk kim olur idi lâyık nübüvvete
    Ger hazretin değilmisedi hatm-ı enbiyâ

38. Osmân ki eyledün anı nûreyn sâhibi
    Bulmış idi hayât anun ile dem-i hayâ
39. Haydar ki ilm-i hikmetine vâris etdi Hak
    Mahbûb-ı evliyâyidi mahsûs-i lâ-fetâ
40. Âlî menâkıbını Alînin kim ede şerh
    Hayy u Alîm dedi çü vasfında hel etâ
41. Dürreyn-i ezhereyndi necmeyn-i envereyn
    Cân u dil-i Betûl ü dem-i kalb-i Murtazâ
42. Nûreyn-i aynınun biri hulkun gibi hasen
    Biri Hüseyn şâh-ı şehîdân-ı Kerbelâ
43. Her dem sana vü âline Hakdan hezâr bâr
    Cân u cihân dolusu salât u selâm ola
44. Şeyhî amelden ere çü üryân eşigine
    Kaddine hâk-i âl-i abâdan buyur kabâ
45. Lutfundan et meded bu günehkâra anda kim
    Füccâra dûn dîn ile vü ebrâra merhabâ
46. Ey hâce kime yalvarayın ben gedâyiçün
    Sen şâhdan şefâ'at umar hâce vü gedâ
47. Men' etme teşneden katarât-ı terahhumı
    Çün menba'-ı keremsin ü ser-çeşme-i sehâ
48. Şart-ı şefâ'at ümmete cürm ü günâh ise
    Çoktur bu derd bizde demidir k'ere devâ

49. Yâ Rab be-hakk-ı nûr-ı Muhammed ki pertevi
Doldurdı yer ü gögü kamu nûr ile ziyâ
50. Koma bizi cihan zulemâtında dâllîn
Nûr ile müstâkîm sırâtına ihdinâ
Muzâri': Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: 1. Çeviri: Ey peygamberliğin mührü ve ey dünyanın en şereflisi! Fazilet ve şerefte sen yegânesin. 2. fahr: övünç, zehre cesaret, medh: övme, le-amrük: 15(Hicr)72 "Ömrüne and olsun", levlâk: Hadis "Sen olmasaydın", ve'd-Duhâ: 93(Duha)1 "Kuşluk vaktine ant olsun", 3. akl-ı inan-keşîde: dizgini çekilmiş akıl, rikb: üzengi, tarrafk: "çekilin" ervâh-ı asfiyâ: saf ruhlar, semend: kula at, teng: dar, pervâz: uçuş, murg: kuş, Fikret, düşünce, lâ-mekân: mekânsız, fezâ: sonsuz genişlik, 5. şübeh: şüpheler, necât: kurtuluş, muallim: öğretmen, nutkun muallimi: dilin öğretmeni, lâfz: söz, müferrih: iç açan, lafzın müferrihi: sözün iç açanı, maraz, hastalık, maraz-ı rûh: ruh hastalığı, 6. dil-pezîr: gönlün beğendiği, dem: nefes, nefes-i nefs: nefsin nefesi, harem-i rûh: ruhun haremi, 7. Rahmân: Müslüman veya kâfir herkese merhamet eden, ümmî: okuma yazma bilmeyen, dü-kevn: dünya ve ahiret, kabâçe: entari, abâ: aba, 8. sâye: gölge, tûtiyâ: sürme, 9. tahtel-livâ: sancağın altında, ve men dûnehû mutî': "Onun altındaki kimse rahattır", fahr: övünç, iktidâ eyle-: uymak, 10. bürehne: açık, güher: cevher, 11. oklayın: ok gibi, nâkes: alçak, 12. müdbir: talihsiz, debûr: batı rüzgârı, nusret-i sabâ: doğu rüzgârının yardımı, çerâğ: fitil, 13. gavvas: dalgıç, rûh-ı kudsî: kutsal ruh, bahr-ı vahdet: vahdet denizi, dürr: inci, âşinâ: bildik, tanıdık, 14. kîş: okluk, mâ-rameyte: 8(Enfal)17 "(Ey Muhammed!) Attığın zaman sen atmadın", müsevvimîn: 3(Al-i İmran)125 "Seçilmiş melekler", hebâ et-: toz etmek, 15. kak-: çalmak, vurmak, tabl: davul, âvâze: yüksek ses, uş: işte, şark u garb: doğu batı, 16. cem eyle-: toplamak, cem'-i kemâlât: kemâlâtın bütünü, zât-ı ekmel: mükemmel zat, 17. hırmen-i şefâ'at: şefaat harmanı, hûşe-çîn: başak toplayan, dâne: başak tanesi, 18. yek-dâne: iri taneli inci, sadef: inci kabuğu, bî-bedel: karşılığı olmayan, yetîm: tek, eşsiz, 19. zülf: saç, hadd: yanak, kadd: boy, bedr: dolunay, Kadir dünü: Kadir gecesi, hatt-ı istivâ: dikey eksen, 20. mîm ü hâ: Hâ-Mîm. Geçtiği yedi yer: 40(Mümin)1, 41(Fussilet)1, 42(Şura)1, 43(Zuhruf)1, 44(Duhan)1, 45(Câsiye)1, 46(Ahkaf)1. 21. halâyık: yaratıklar, senâ: övgü, 22. şecer: ağaç, üştür: deve, hasâ: taş, 23. külîçe-i meh: ay külçesi, Tennûr-ı çerh: felek tandırı, hân-ı mu'cizât: mucizeler sofrası, iştihâ: iştah, germ ol-: artmak, 24. hod-nümâ: gösterişli, neşv ü nemâ: hayat bulma, kemer bağlan-: kul köle olmak, 25. nerdübân: merdiven, çerh: felek, pâye: derece, akl-ı kül: küllî akıl, şehâ: ey şah! Sidre: son nokta, son ağaç, a'lâ-yı müntehâ: en yüksek derece, ednâ-yı müttek: dayanağın en aşağısı, 27. basar: göz, ayn: göz, tîz: tez, çabuk, mâ-zâg: 53(Necm)17 "(Gözü) şaşmadı", mâ-tag: 53(Necm)17 "(Sınırı) aşmadı", 28. hezâr: bin, hezârân: binlerce, lâ-halâ velâ-melâ: halvet, boşluk, tenhalık, 29. dünüvv-i hâs: seçkin bir yakınlık, eyne enzil: "Nereye ineyim?" hâhünâ: "İşte buraya" 30. halvet-sarây-ı hâs: seçkin halvet mahalli, bî-çün ü bî-çerâ: Allah, 31. dem: an, bahr: deniz, hadd: sınır, intihâ: son, 32. nevâle: azık, nevâ: rızık, bî-nevâ: nasipsiz, 33. râh-ı dalâl: dalâlet yolu, ebul-heves: maymun iştahlı, degme: her bir, ven-necmi izâ hevâ: 53(Necm)1 "Battığı zaman yıldıza and olsun", varmağa: varmasın diye, 34. heft: yedi, penç: beş, şeş: altı, kûşe: köşe, yakîn ü çâr-emîn: dört halife, 35. nâ-çâr: çaresiz, çâr rükn: dört direk, dest ur-: el sürmek, çârpâ: dört ayaklı (hayvan), 36. sıddîk: Hz. Ebu Bekir, tadır-: tattırmak, hulk: tabiat, öz, hân-ı ni'met: nimet sofrası, atâ kıl-: vermek, 37. Fâruk: Hz. Ömer, hatm-i enbiyâ: nebilerin mührü (sonuncusu), 38. nûreyn: iki nur (Hz. Peygamber'in iki kızı: Rukiye ve Ümmü Gülsüm), dem-i hayâ: hayanın ruhu, canı, 39. haydar: Hz. Ali, mahbûb-ı evliyâ: velîlerin sevgilisi, lâ-fetâ: "(Ali)'den başka yiğit yoktur", 40. âlî: yüce, menâkıb: menkıbeler, Hayy ü Alîm: diri ve bilici (Allah), hel etâ: 76(İnsan)1 "Hakikatte (kesin, şüphesiz) geldi", 41. ezhereyn: ay ile güneş, dürreyn: iki inci, necmeyn-i envereyn: en parlak iki yıldız, Betûl: Hz. Fatıma, 42. nûreyn-i ayn: iki göz nuru, hasen: Hz. Hasan, şâh-ı şehîdân-ı Kerbelâ: Kerbelâ şehitlerinin şahı, 43. dem: an, bâr: defa, 44. uryân: çıplak, kadd: boy, âl-i abâ: Peygamber ailesi, hâk: toprak, kabâ: kaftan, 45. meded et-: yardım etmek, füccâr: facirler, ebrâr: dindarlar, dûn: aşağı, alçak, 46. hâce: efendi, gedâ: dilenci, 47. teşne: susuz, katarât-ı terahhum: rahmet damlaları, menba': kaynak, ser-çeşme-i sehâ: cömertlik pınarı, 48. şart-ı şefâ'at: şefaat şartı, 50. zulemât: karanlıklar, dâllîn: doğru yoldan sapmışlar, ihdinâ: 1(Fatiha)6 "bize göster", müstakim sırât: sırâta'l-müstakim= 1(Fatiha)6 "doğru yolu (bize göster)".

EŞREFOĞLU RUMİ

[XV. Yüzyıl]

On beşinci yüzyılın tanınmış mutasavvıf şairlerinden olan Rumi'nin asıl adı Abdullah'tır. İznik'te doğdu. İyi öğrenim gördü, Bursa'da Emir Sultana hizmet etti ve onun tavsiyesiyle Hacı Bayram Veliye mürit ve damat oldu. Daha sonra Hama'ya giderek Hüseyn-i Hamavî'den ders aldı. Onun emriyle çileye girdi. İcazet aldıktan sonra Kadiriye tarikatının Eşrefiye kolunu kurdu. Ölüm tarihi bilinmemektedir.

Şiirlerinde Yunus Emre'nin etkisi altında kalmıştır. Divan'ı çok okunmuştur.

Eserleri: Divan.

Cemî'-i Enbiyâlardan Muhammed Cümlenin Şâhı

1. Cemî'-i enbiyâlardan Muhammed cümlenin şâhı
   Yüzü nûrundan almışlar felekler şems ile mâhı
2. Yedi kat gökleri geçdi kadem arş üstüne bastı
   Erişdi kabe kavseyne tavaf eyledi dergâhı
3. Onun seyr-i sülûkundan melekler âciz oldılar
   Ki bin yılda varılmazdı o bir demde varan râhı
4. Ederim cânımı kurban senün yolunda ey Ahmed
   Nola bir kez yüzün görsem seher vakti sehergâhı
5. Bu Eşrefoğlu Rûmînin günâhı çokdurur gâyet
   Şefâ'at kıl yâ Muhammed yüzün şems ü kamer mâhı

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. şems: güneş, mâh: ay, 2. kadem: ayak, kabe kavseyn: 53(Necm)9 "İki yay aralığı kadar, yahut daha az", 3. seyr-i sülûk: yürüme, geçme; dem: an, 4. sehergâh: seher vakti, 5. kamer: ay.

İBRAHİM TENNURİ

[öl. 1482]

İbrahim Tennuri, Amasya'da doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Babası Sivaslı Hüseyin olarak bilinir. İlk tahsiline Amasya'da aile çevresinde başladı. daha sonra Konya'ya giderek Sarı Yakub'tan öğrenimini tamamladı. Bundan sonra Kayseri'ye giderek Hundî Hatun Medresesine müderris oldu. Bir süre sonra tasavvufa meylederek Fatih'in hocası Akşemseddin'e bağlandı. 1444/45'te Göynük'teki şeyhinden icazet alarak Kayseri'ye döndü. Burada tekke kurarak halkı irşada başladı. 1482'de Kayseri'de vefat etti.

Rivayete göre kabız hastalığına yakalananları tandır üzerinde oturtarak tedavi ederdi. Bu yüzden "Tennuri" lakabını aldı. Şiirlerinde Yunus Emre'nin etkisindedir. "Âşık" mahlâsını kullanır.

Eserleri: Şiirler, Gülzâr-ı Manevî.

Eyâ Can Mülkinün Hânı Muhammed

1. Eyâ can mülkinün hânı Muhammed
   Gönüller tahtı sultânı Muhammed
2. Eğer sen şâh-ı levlâk olmıyaydın
   Niderlerdi bu eyvânı Muhammed
3. Muhabbet nâmesin çün yazar üstâd
   Anun tevkf-i ünvânı Muhammed
4. İrişdün Sidreden bî-müntehâya
   Koyup Cibrîli hayrânı Muhammed
5. Hilâfet mansıbı Dâvûda senden
   Süleymân sürdi seyrânı Muhammed
6. Ölüler cismine Îsî deminden
   Özün nefh eyledi cânı Muhammed
7. Senünle buldı İdrîs ol mekânı
   Ger oldı ravza rızvânı Muhammed
8. Cemâlün pertevidir hüsn-i Yûsuf
   Hâlâvet şekeristânı Muhammed

9. Güneş hüsnünden el-hak zerre oldı
Felekde mâh-ı eyvânı Muhammed
10. Hayâlin aşkı ser-gerdân kılupdur
Dün ü gün çarh-ı gerdanı Muhammed
11. Çekenler zahmına merhem sen urdun
Kamu dert ehli dermânı Muhammed
12. Hayatun çeşmesi şeker sözündür
İçenler olmadı fânî Muhammed
13. Harâb olmış idi küfrile dünyâ
İmâret kıldı vîrânı Muhammed
14. Bu varlık yemişinün yerde gökte
Eküpdür bâğı bostânı Muhammed
15. Makmı çünki arşın tâcı oldı
Begenmez tâcı eyvânı Muhammed
16. Ayagı toprağından zerre kimdür
Nider pes burcı mîzânı Muhammed
17. Dedi el-fakru fahrî cism ü cânı
Koyup sabr etdi cânânı Muhammed
18. Ebû Bekrün safa vü sıdkı senden
Alînin ilm-i irfânı Muhammed
19. Ömer adlinde buldı izz ü kudret
Münevver kıldı Osmânı Muhammed
20. Beşâret anun ile buldı on yâr
Özünden kıldı seyrânı Muhammed
21. Hakîkat gülşeni bülbüllerinün
Dilinde zikr ü destânı Muhammed
22. Ümîd ol kim bu İbrahim'e yârın
Şefâ'at tevbe vü tevfiki vergil
Kabûl etsün bu nâdânı Muhammed

Hezec: Mefâîlün mefâîlün feûlün

Kelimeler: 1. eyâ: ey, can: gönül, 2. eyvân: dünya, 3. tevkî': padişah nişanı, 4. sidret: arşın sağında bulunan ağaç, ötesine kimse geçemez; bî-müntehâ: sonsuz, 5. mansıb: görev, hizmet; 7. ravza: bahçe, rızvan: kapıcı, 8. pertev: ışık, parlaklık; hüsn-i Yûsuf: Hz. Yusuf'un güzelliği, halâvet: tatlılık, 9. el-hak: gerçekten, hüsn: güzellik, mâh-ı eyvân: göğün ayı, 10. ser-gerdân: başı dönmüş, dün ü gün: gece gündüz, çarh-ı gerdân: dönek felek, 11. çekenler: istekliler, zahm: yara, ur-: sürmek, kamu: bütün, 12. hayâtın çeşmesi: can suyu, fânî: ölümlü, 13. vîrân: yıkık, imâret: bayındır, 16. mîzân: terazi burcu, 17. el-Fakru fahrî: Hadis "Fakirlik övüncümdür", cânân: Allah, 19. münevver: parlak, 20. beşâret: müjde, 21. Gülşen: gül bahçesi, 22. nâdân: cahil, Tevfik: yardım.

DEDE ÖMER RUŞENİ

[öl. 1487]

Aydınlıdır. Bursa'da öğrenim gördü. Daha sonra Karaman'a giderek Halvetî şeyhi ve ağabeyi Alâeddin'e bağlandı. Buradan Bakü'ye giderek Seyyid Yahya-yı Şirvanî'den ders aldı. Tarikat âdâblarını yerine getirerek icazet aldı ve Tebriz, Gence, Berdea ve Karabağ'a gönderildi. Buralarda halkı irşad etti. 1487'de Tebriz'de vefat etti. Burada Selçuk Hatun tarafından yaptırılan dergâhta medfundur. Aydınlı olduğu için şiirlerinde "Ruşeni: aydınlık" mahlâsını kullanmıştır. İbrahim Gülşenî onun halifesidir.

Eserleri: Divan (ilâhileri), Âsâr-ı Aşk, Kalemname, Miskinname.

Çün Dogup Tutdı Cihan Yüzüni Hüsnün Güneşi

1. Çün dogup tutdı cihan yüzüni hüsnün güneşi
   Kim ola sevmeye bu veçhile sen mâhveşi
2. Türk ü Kürd ü Acem ü Hind bilür bunı ki sen
   Hâşimîsin Arabîsin Medenîsin Kureşî
3. Sensin ol puşt u penâh-ı melek ü ins ü perî
   Enbiyânun güzeli sevgilisi hûb ü hoşı
4. Parmağından akıdup âb-ı revân bahş-ı revan
   Nice yüz bin kişiden ref' idisersen ateşi
5. Sen emîre kul olan her ne kadar müdbir ise
   Bende-i makbûl olur misl-i Bilâl-i Habeşî
6. Dîg-i hikmetde pişirdi çü seni sevgili Hak
   Cebre'il olsa nola matbahınun himye-keşî

7. Üzülür ırkı Ebû Cehil gibi ebter olur
   Sen Ebu'l Ksım ile her kim iderse güreşi
8. ve'd-Duhâ virdine ve'l-leyl okurum sünbülüne
   Ruşeni virdin okur külli gadâtün ve'l-işâ

   Remel: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

Kelimeler: 1. hüsn: güzellik, mâhveş: ay gibi, 2. Acem: İranlı, Medenî: şehirli, Medineli; 3. puşt: yardımcı, penâh: sığınak, hûb: güzel, 4. âb-ı revân: akıcı su, bahş: bağış, ref': kaldırma, 5. müdbir: talihsiz, düşkün; misl: benzer, 6. dîg: çömlek, tencere; matbah: mutfak, hîme-keş: oduncu, 7. ebter: hayırsız, 8. ve'd-Duhâ ve'l-leyl: 93(Duhâ)1 "Kuşluk vaktine ve geceye yemin olsun", vird: zikir, külli: bütün, gadât: sabahın erken vakti, işâ: akşam namazı.

LUTFİ

[1393–1492]

1393'te doğdu. Doğum yeri bilinmemekle birlikte Herat'ta şöhret bulduğundan Herat'ta doğmuş olmalıdır. İlim tahsilinden sonra tasavvuf yoluna girdi. Baysungur Mirza'nın maiyetinde yaşadı. 1492'de Herat'ta öldü. Kabri Herat'ta Kenar adlı köyde bulunmaktadır.

Ali Şir Nevai'ye göre zamanının söz üstadıydı. Türkçe divanı çok meşhurdu. Hüseyin-i Baykara, onun şiirlerini çok beğenirdi. Ali Şir Nevai ve Fuzuli'yi etkilemiştir. Ziya Paşa, Harâbât adlı eserine onu da almıştır.

Eserleri: Türkçe Divan, Farsça Divan, Gül ü Nevruz, Zafername.

Âsî Ümmetning Penâhı Yâ Şefî'e'l-müznibîn

1. Âsî ümmetning penâhı yâ Şefî'e'l-müznibîn
   Cehl çâhıdın çıkarğa sünneting hablu'l-metîn
2. Yolga kirgenlerge hulkungdur yakin ser-mâyesi
   Yol yangılganlarga şer'ing şâh-râhıdür mübîn
3. Kün çıkıp yılduz kamug mensûh bolgan tig kaçan
   Çıkdı irse sünneting mensûh boldı özge dîn
4. Sin beşersin yâ melek hayran bu yirde akl-ı kül
   Zerrege bolmas belî hurşîd künhidin yakîn
5. Âdem oglısın velî Hak gerçi âdem suretin
   Kıldı rahmet suyını kudret ili birle acîn
6. Nûr bahrıdın arıg zâtıng irür dürr-i yetîm
   Min ni dip aytay anıng tig gevher aslın mâ vü tîn
7. Bolsa hem ârız irür zâtıngga bu cism-i beşer
   Boldı ni boldı niçe kün dür sadef içre mekîn
8. Evvel âdemga vedî'at koydı nûrıngnı Uğan
   Uşbu sırnı bilmegenler boldı merdûd u la'în

9. Çün bu sırga âşinâ boldı kamug kerrîbîler
   İscidû emrin işitip yerge koydılar cebîn
10. Küntü kenzen mahzenining hâzini zâtıng irür
   Âri âri ol emânetka kirek sin tig emîn
11. Lî ma'a'llah hucresiga sindin özge sığmadı
   Mahrem irmes sır sarâyında sanga Rûhu'l-emîn
12. Enbiyâ vü mürselîn halka tüzüp oltursalar
   Barça bir engüşteri vü sen olar üzre nigîn
13. Ni beşer taptı bu câh u menziletni ni melek
   Öz kulıga hâcedin izzet hemîn bolgay hemîn
14. Ay Muhammed atıng u Mahmûd zâtıngga makm
   Kullarıngga kemterîn nüzli irür Huld-ı berîn
16. Bili baglık bendedür şîrîn sözüngge ney-şeker
   Halka-der-gûşî irür elfazınga dürr-i semîn
17. İy cevâd ilging kefidin kân u deryâga yesâr
   Baskan izing toprakıdın Arş u Kürsîge yemîn
18. Barmakıng kılsa işâret ikki bolur kökte ay
   Bir avuç topraknı saçsang tartar a'dânıng közin
20. Dostlarıng alnında yer tig pest Hayber kal'ası
   Düşmening def'ine örmekçi ivi hısn-ı hasîn
21. İkki dünyânı sening hakkıngda peyda kıldı Hak
   Hod ni bolgay hızmetingde Türk ü Hind ü Rûm u Çîn
22. Barça âlem âşî sin kolsang bagışlar Hak sanga
   Çün tufeylingdür bu halk-ı evvelîn ü âhirîn
24. Rahm kıl mihnet küninde Lutfi âsi cânıga
   Yâ Şefi'el-müznibîn yâ Rahmeten li'l-âlemîn

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Çeviri: 1. Ey asi ümmetin koruyucu, günahkârların şefaatçisi! Senin sünnetin cehalet kuyusundan çıkmak için sağlam bir iptir. 2. Doğru yola girmiş olanlara senin ahlâkın hakikati öğrenme sermayesi, yoldan azmış olanlara da şeriatin hakikate ulaştıran apaçık bir yoldur. 3. Güneş çıkınca yıldızların hükümsüz olduğu gibi senin sünnetin ortaya çıkınca da diğer dinler geçersiz oldu. 4. Sen beşersin, yahut meleksin, bu hususta akl-ı küll sana hayrandır. Elbette zerre güneşin esasına vâkıf olamaz. 5. Sen Âdemoğlusun, ancak Allah (celle celalühü) senin suretini kudret eliyle rahmet suyundan balçık yaparak belirledi. 6. Senin nur denizinden daha saf olan zatın, dürr-i yetimdir. Öyle bir cevher aslına nasıl su ve balçık diyeyim? 7. İncinin sadef içinde bir müddet bulunmasında sakınca olmadığı gibi beşer, cismin de zatına engel değildir. 8. Kâdir Allah önce Hz. Âdem'e kendi nurunu emanet olarak verdi. Bu sırrı bilmeyenler kovulmuş ve lânetli oldu. 9. Bu sırra melekler aşina oldukları için "Secde ediniz" emrini işitip alınlarını

yere koydular. 10. Küntü kenz hazinesinin muhafızı zatındır. Elbette öyle bir emanete senin gibi güvenilir biri gerektir. 11. Li-ma'allah hücresine senden başkası sığmadı, sır sarayında Rûhul-emin [Cebrail] sana mahrem olmadı. 12. Nebiler ve resüller halka hâlinde otursalar, onların hepsi bir yüzük, sen onların arasında yüzük kaşısın. 13. Bu mevki ve payeye ne beşer, ne de melek erişti. Efendimizden [Hz. Peygamber] öz kuluna keşke değer verilse. 14. Muhammed adın, Mahmud da zatına makamdır. Senin kullarına (ümmetine) uygun en aşağı mevkii Huld-i berin cennetidir. 15. Şeker kamışı senin tatlı sözüne beli bağlı köledir, lafızlarına da iri inciler köledir. 16. O cömert elinin avucundan cevher ocağına ve denize zenginlik, bastığın (ayak) izinin toprağından da Arş ve Kürsi'ye kazanç erişmektedir. 17. Parmağın işaret etse, gökte ay iki parçaya ayrılır. Bir avuç toprak saçsan düşmanlarının gözü kör olur. 18. Dostlarının nazarında Hayber Kalesi yer gibi dümdüz, düşmanlarını kovmak için de örümcek ağı müstahkem bir kaledir. 19. Tanrı iki dünyayı senin için yarattı. Türk, Hind, Rum ve Çin halkı hizmetinde olsa ne olur? 20. Bütün âlem asidir, sen niyazda bulunsan Allah (celle celalühü) onları bağışlar. Çünkü gelmiş ve gelecek olan herkes senin himayendedir. 21. Ey günahkârların şefaatçısı, ey âlemlere rahmet olarak gönderilen! Mahşer günü asi Lutfî'nin canına da rahmet et.

KARAMANLI AYNİ

[öl. 1494?]

Ayni'nin doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Ailesi ve öğrenimi hakkında da bilgi mevcut değildir. Şiirlerinden Sâlim adında bir oğlu olduğu anlaşılmaktadır. İyi bir öğrenim gördüğü ve kendisini yetiştirdiği söylenebilir. Müderrislik de yapmış olmalıdır. Yine şiirlerinden hareketle 1439'dan önce Karaman'a geldiğini, Şehzade Mustafa'da umduğunu bulamayınca Kastamonu'ya giderek Şehzade Cem'in maiyetine girdiğini, sonra Cem'le birlikte Karaman'a döndüğünü söyleyebiliriz. Hacı Bektaş Velinin müritlerinden Müştâk adlı bir şeyhe intisap ettiği de şiirlerinden anlaşılmaktadır. Ayni, 1494 yılı civarında Karaman'da ölmüştür.

Eseri: Divan.

Ey Mazhar-ı Bidâyet Vey Müctebâ Muhammed

1. Ey mazhar-ı bidâyet vey müctebâ Muhammed
   Vey mefhar-i nihâyet vey muktedâ Muhammed
2. Ey Sidrenün enîsi vey Refrefün celîsi
   Vey göklerün re'îsi vey müntehâ Muhammed
3. Ey îd u kadre mazhar kalû belâ gününde
   Vey rûy u mûy dâyim subh u mesâ Muhammed
4. İtdün işâret ile şakku'l-kamer felekde
   Engüşt-i kudret ile mu'ciz-nümâ Muhammed
5. Rûz-ı Elestde adun didi hatîb-i ervâh
   Fî-hutbeti'l-berâyâ hayru'l-verâ Muhammed
6. Meddâhun oldı eşyâ ya'ni bu ratb u yâbis
   Söyler lisân olupdur arz u semâ Muhammed
7. Cin kavminün içinde itdi nidâ münâdî
   Yâ kavminâ ecibû sallû alâ-Muhammed
8. Nûr-ı nübüvvet ile itdün münevver âhir
   Âfâk u enfüsi ey bedre'd-dücâ Muhammed

9. Sultân-ı hâfîkaynsin ferşe tolu sipâhun
   Rif'atda sen irürdün arşa livâ Muhammed
10. Sensin imâm-ı mürsel oldun hümâm egerçi
    Saff-ı resûlde sensin ey pîşvâ Muhammed
11. Ferş-i Tuvâ'da Mûsâ fahla' hitâb işitdi
    Sen sebt-i arşa basdun yâ merhabâ Muhammed
12. Berg-i şecerler oldı yirde hacerler oldı
    Yemde güherler oldı sana güvâ Muhammed
13. Envâr-ı safvetünle hilkat gününde Âdem
    Oldı safî vü Sâfî buldı safa Muhammed
14. Bâğ-ı nübüvvetünde feyzün suyıyla buldı
    Şîsün hayât-ı servi neşv ü nemâ Muhammed
15. İlm-i hidâyetünden ders aldüğıçün İdrîs
    Âfâk içinde buldı izz ü alâ Muhammed
16. Tûfân-ı rahmet oldun li'l-âlemîn mutlak
    Buldı necât senden Nûhu'n-necâ Muhammed
17. Olmışdı âb-ı nutfen sulb-i Halîle memzûc
    Verd oldı anun içün nâr-ı adâ Muhammed
18. Kurbân kimünçün oldı ol ki zebîh olupdur
    Îd-i cemâlün içün oldı fidâ Muhammed
19. Derd ile kalmış idi Beytü'l-hazende Ya'kûb
    Sensin beşîr ü senden oldı devâ Muhammed
20. Yûsuf esîri çâhun oldı gulâm büşrâ
    Câhunla oldı âhir ol pâdişâ Muhammed
21. İki lebün deminde âb-ı hayâta irdi
    İlyâs u Hızr anunçün buldı bekâ Muhammed
22. Dâvûd elinde âhen nerm olduğı budur kim
    Hâk-i derimden aldı ol kîmyâ Muhammed
23. Mühr-i nübüvvetünden hâtem yazup Süleyman
    Hükm itdi ins ü cinne ey muktedâ Muhammed
24. Sen emlahun ta'âmı ta'm-ı enîs oldı
    Yûnus ki batn-ı hûta lokma oldı yâ Muhammed
25. Devr-i kamerde kaşun benzer ki gördi Zü'n-nûn
    Zü'n-nûn anunçün oldı ey ve'd-Duhâ Muhammed

26. Senden meded şifâsı Eyyûbe irmeseydi
    Bî-şekk helâk iderdi kirm-i belâ Muhammed
27. Nûr-ı cebînün ile gîsûlaruna irdi
    Beyzâ yediyle Mûsâ buldı asâ Muhammed
28. Muhyi-nefes sen oldun enfüs deminde senden
    Âfak içinde Îsâ buldı bekâ Muhammed
29. Adun semâda Ahmed levh u kalemde Yâsîn
    Oldun ümemde Mahmûd yâ Mustafâ Muhammed
30. Zemzem hakı ki sensin sadr-nişîn-i Ka'be
    Ka'bünle oldı Merve buldı Safa Muhammed
31. Ebr olsa sâyebânun tan mı çün atlasından
    Dikdi felek senünçün çetr-i alâ Muhammed
32. Mahlûk-ı kâyinâtun güm-râh olurdı yeksan
    Ger olmasaydun âhir sen reh-nümâ Muhammed
33. Havf u zulem içinde kalmışlara inâyet
    Senden irişdi sensin çünki recâ Muhammed
34. Geldi kapuna giryân yüz karasıyla Ayni
    Sil yaşını şefî' ol redd itme yâ Muhammed
35. Sensin muhît-ı rahmet bahr-i şefâ'atünde
    Mücrimlerün günâhı oldı gışâ Muhammed
36. Çokdur günâh u cürmüm minnet Haka ki yokdur
    Âyîne-i dilümde jeng-i riyâ Muhammed

37. Âlün içinde benden yok rû-siyâh-ı âlem
    Afv ü terahhum eyle ey mültecâ Muhammed
38. Âlündenem deyüben lâf itmezem esirge
    Kendü yetîmünem çün ey bu'l-vefâ Muhammed
39. Zeyl-i şefâ'atüne yapışmışam unutma
    Şol gün ki nefsî nefsî der enbiyâ Muhammed
40. Sana vü âlüne hem olsun selâm ü teslîm
    Bir dem içinde yüz bin her dâyimâ Muhammed

Muzârî': Mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün

Kelimeler: 1. bidâyet: başlangıç, mazhar: şeref bulmuş, müctebâ: seçkin, mefhar: övünülecek, nihâyet: son, muktedâ: örnek tutulan, 2. Sidre: arşın sağ yanında bulunan ağaç, enîs: arkadaş, Refref: döşek, celîs: oturan, müntehâ: son, uç, 3. îd: bayram, kadr: Kadir gecesi, kâlû belâ: 7(Araf)172 "Evet (Rabbimizsin) dediler", rûy u mûy: yüz ve saç, subh u mesâ: sabah akşam, 4. şakku'l-kamer: Ay'ın ikiye bölünmesi, engüşt-i kudret: kudret parmağı, mu'ciz-nümâ: mucize gösteren, 5. rûz-ı elest: elest günü, elest: Allah'ın, ruhları yarattığında "Ben sizin rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu zaman, hâtib-i ervâh: ruhlara hitap eden, Allah; fî-hutbeti'l-berâyâ hayru'l-verâ Muhammed, "bir hutbesinde: 'Yaradılmışların en hayırlısı Muhammed'dir' dedi", 6. meddâh: medheden, ratb u yâbis: yaş kuru, doğru yanlış; arz: yeryüzü, 7. münâdî: seslenen, Yâ kavminâ ecibû sallû alâ-Muhammed: "Ey kavmim! İcabet edin, Muhammed'e salâtü selâm getirin", 8. münevver: nurlanmış, âfâk u enfüs: madde ve mana âlemi, bedrü'd-dücâ: karanlığın dolunayı, 9. hâfikayn: doğu ile batı, ferş: yeryüzü, sipâh: ordu, rif'at: yücelik, irür-: ulaştırmak, livâ: sancak, 10. mürsel: peygamber, hümâm: azimli, pîşvâ: başkan, ferş-i Tuvâ: Tuva vadisi, fahla': 20(Ta-Ha) 11-12 "(Ayakkabılarını) çıkar", sebt: üst, baş 12. berg: yaprak, şecer: ağaç, yem: deniz, güher: inci, güvâ: tanık, 13. safvet: saflık, envâr: nurlar, hilkat: yaratılış, safî: temiz, 14. feyz: bereket, bolluk, şîs: çekirdek, cenin; neşv ü nemâ: yetişip büyüme, 15. âfâk: göğün katları, izz ü alâ: yücelik, ululuk, 16. li'l-âlemîn: 21(Enbiya)107 "(Biz seni) âlemlere (rahmet) için (gönderdik)", necât: kurtuluş, necâ: kurtulma, 17. sülb: zürriyet, memzûc: karışmış, verd: gül, nâr-ı adâ: düşman ateşi, 18. zebîh: kurban, îd: bayram, fidâ: feda, 19. beytü'l-hazen: gam kulübesi, Beşîr: müjdeci, devâ: ilâç, 20. çâh: kuyu, câh: itibar, mevki, gulâm Büşrâ: 12(Yusuf)19 "Müjde! Bir oğlan", pâdişâ: padişah, 21. dem: nefes, âb-ı hayât: can suyu, bekâ: devamlılık, 22. âhen: demir, nerm: yumuşak, hâk: toprak, der: eşik, 23. hâtem: mühür, ins ü cin: insan ve cin, muktedâ: önder, 24. emlah: Hadis "son derece güzel konuşan(ınızım)", ta'âm: yemek, ta'm: zevk: lezzet, batn: karın, hût: balık, 25. devr-i kamer: Hz. Peygamber'in dönemi, Zü'n-nûn: Hz. Yunus, ve'd-Duhâ: 93(Duha)1 "Kuşluk vaktine yemin olsun", 26. bî-şek: şüphesiz, kirm-i belâ: belâ kurdu, 27. cebîn: alın, gîsû: saç, Beyzâ: ak, yed: el, asâ: asa, 28. muhyî: can veren, enfüs: ruhlar, dem: vakit, âfâk: göğün katları, 29. semâ: gök, levh: Allah'ın yaratıcı kudreti ve bilgisi, kalem: levhde olup biteceklerin yazıldığı kalem, ümem: ümmetler, 30. sadr-nişîn: önde oturan, sultan, ka'b: topuk, derece, zemzem hakı: şeriat, 31. ebr: bulut, sâyebân: gölgelik, çetr-i alâ: yüksek çadır, 32. güm-râh: yolunu kaybetmiş, yeksân: beraber, reh-nümâ: kılavuz, 33. havf u zulem: korku ve zulüm, inâyet: yardım, recâ: ümit, 34. giryân: ağlayan, şefî' ol-: şefaat etmek, 35. muhît: okyanus, bahr: deniz, mücrim: suçlu, gışâ: örtü, perde; 36. cürm: suç, minnet: yalvarma, âyine: ayna, jeng: pas, 37. rû-siyâh: kara yüzlü, âl: aile, terahhum: merhamet, mültecâ: sığınak, 38. bu'l-vefâ: çok vefalı, 39. zeyl: etek, nefsî nefsî: "nefsim nefsim" 40. teslîm: esenlik, dem: an, nefes.

ŞEYH MUHYİDDİN
[öl. 1495]

Türkistan'dan gelerek Eğridir'e yerleşmiş bir ailenin çocuğudur. Asıl adı Şeyh Mehmed Dede Sultan'dır. Eğridir ve çevresinde ünlenen şair, "Muhyiddin" mahlasını kullanır. Yunus Emre ve Âşık Paşa'nın tesirindedir. 1495'te Eğridir'de ölmüştür.

Eserleri: Divan, Hızırname.

İlâhi

Göster cemâlin göreyim
Ey mâh-ı tâbân Mustafâ
Ref' et nikb-ı rûyini
Şems-i dırahşân Mustafâ

Hakkın sen oldun mazharı
Sensin kamunun rehberi
Seni seven oldu berî
Cümleden erkân Mustafâ

Sana eren erdi Haka
Aşk zencirin boyna taka
Tâ Hak cemâline baka
Ey nûr-ı cânan Mustafâ

Rûyinle oldu âfitâb
Sana göründi hak kitâb
Âşıklara feth oldu bâb
Ey derde dermân Mustafâ

Ögmek seni elbet muhâl
Meddâhun oldu Zü'l-celâl
Muhyi kuluna kıl visâl
Ey Hakka mihmân Mustafâ

Kelimeler: 1. mâh-ı tâbân: dolunay, ref' et-: kaldırmak, nikb: peçe, rûy: yüz, şems-i dırahşân: parlak güneş, 2. berî: kurtulmuş, erkân: önde gelen, 3. nûr-ı cânân: sevgilinin nuru, 4. âfitâb: güneş, bâb: kapı, 5. muhâl: güç, meddâh: öven, visâl: kavuşma, mihmân: misafir.

CEM SULTAN

[1459–1495]

Cem Sultan, Fatih Sultan Mehmed'in oğlu ve II. Bayezid'ın kardeşidir. 1459'da Edirne'de doğdu. Annesi Çiçek Hatun'dur. İlköğrenimine beş yaşında başladı. 1469'da Kastamonu Sancak Beyliği'ne atandı. Ağabeyi Şehzade Mustafa'nn Karaman'da ölümü üzerine Karaman'a gönderildi ve tahsiline burada devam etti. Çevresinde âlim ve şairler toplanmıştı. Sâdî, Haydar, Sehâyî, La'lî, Kandî, Şâhidî, Ayni bu şairlerden bazılarıdır. Cem şairleri olarak bilinen bu sanatkârların bir kısmı Cem Anadolu'dan ayrıldığında onunla birlikteydiler. Cem, maiyetine aldığı İtalyan ve Rum bilim adamlarından da istifade etmiştir. Şiirlerinde Ahmed Paşa'nın etkisi görülür. Cem Sultan, 1495'te zehirlenerek öldü.

Eserleri: Divan, Cemşid ü Hurşid.

Der-Naat-i Nebî Sallallâhu Aleyhi ve Sellem

1. Nasb olalı cihâna livâsı Muhammedin
   Eflâke erdi şer'i nidâsı Muhammedin
2. Halk olmaz idi âlem ü âdem felek melek
   Ger olmasayidi anda nzâsı Muhammedin
3. Fahr-ı kirâm zübde-i kevn ü mekân iken
   Fahr-ı abâdan idi kabâsı Muhammedin
4. Kalmışdı cümle küfri zalâmında dâllîn
   Hâdî erişdi nûrı ziyâsı Muhammedin
5. Bir nokta gibi dâ'ireye aldı fi'1-mesel
   Beytü'l-Harâmı sahn-ı safası Muhammedin
6. Jeng olmuş idi âyine-i hak-nümâ velî
   Saykal yetişdi lutfı cilâsı Muhammedin
7. Şekl-i gınâyı ayn-ı anâ anlayıp müdâm
   Fakr olmuş idi fahr ü gınâsı Muhammedin

8. Gör kim yetîm iken sadefi mâ-sivâda yok
   Dürr-i yetîm gibi bahâsı Muhammedin
9. Devlet değil mi k'olmaya ümmetden ol ki hîç
   Halk hazretinde gayn recâsı Muhammedin
10. Ümmet şefâ'atine boyun tutdu bî-hilâf
   Mahşer gününde fazlı ridâsı Muhammedin
11. Şükründe âciz oldu çü akl-ı akîle-bâl
   Yâ Rab ne dille ola sipâsı Muhammedin
12. Sıgmaz bu mevce fazlı bihârı Muhammedin
   Olmaz bu gevher ile nisârı Muhammedin
13. Sâfî güherden oldı çü zâtı Muhammedin
   Gelmez beyâna zâtı sıfâtı Muhammedin
14. Mevc-i bihâr-ı lutfına gark ola kâ'inât
   Rahmet okursa lutfı Furâtı Muhammedin
15. Satr-ı günâha lutfı kalem çekmege müdâm
   Çînî-i felekler oldı devâtı Muhammedin
16. Kudretle yazılur çü berât-ı müsellemi
   Bu dille okunur mı berâtı Muhammedin
17. Dil kesr u feth u zamm ola cezm ile bî-gümân
   Olsa sükûn cân harekâtı Muhammedin
18. Halk-ı zamâne lutfı necâtında uma rahm
   Kime ki irse fazlı necâtı Muhammedin
19. Sa'y et ki mahrem-i Medenî olasın gönül
   Mekkîdir eşigi Arafât-ı Muhammedin
20. Yir ü göge musîbet-i uzmâ idi eger
   Mevt-i cihan gibi olsa memâtı Muhammedin
21. Ma'nâda rıhlet itdi fenadan bekâya ol
   Bâkî durur hemîşe hayâtı Muhammedin
22. Dil gözgüsünü kaplar ise jeng-i ma'siyet
   Dâ'im cilâsıdur salavâtı Muhammedin
23. Bir pâyesini kat' edemez fikr-i mâsivâ
   Gör nice yücedir derecâtı Muhammedin
24. Bu denli nahl-bend-i senâ olmaz idi dil
   Zeyn etmeseydi lutfı bahârı Muhammedin

25. Öperdi şem'-i çarhı cemâli Muhammedin
    Zeyn etdi yeri vasfı kemâli Muhammedin
26. Kimün sitâresine düşerse sa'îd olur
    Bir kur'ayıdı âleme fâlı Muhammedin
27. Tenkîh-i dîn masâdırı telvîhine kelâm
    Tefsîr-i şerh-i kenze makâlı Muhammedin
28. Gün gibi rûşen olmaga i'câz-ı Mustafâ
    Şakk etdi bedri şekl-i hilâli Muhammedin
29. Yüz bin yıl öndin olmadın ervâh-ı kâ'inât
    Halk olmuş idi rûh-ı misâli Muhammedin
30. Hep andan oldı cümle bu evzâ'-ı mümkinât
    Sıgmaz ukûl-ı vehme celali Muhammedin
31. Başdan ayaga nûr idi zât-ı hamîdesi
    Düşmezse tan mı yere zılâli Muhammedin
32. Gör bu gınayı k'âyet-i mâlü'l-yetîm idi
    Vahdet hazînesindeki mâlı Muhammedin

33. Cân gözün açmaga nice hoş tûtiyâ olur
    Sürme yerine gerd-i ni'âlı Muhammedin
34. Gelmez lisân ü kle vü sıgmaz beyâna hîç
    Mi'râc gecesindeki hâli Muhammedin
35. Bir kılı bin yararsa dahi akl-ı hurde-bîn
    Gelmez hayâl ü vehme hayâli Muhammedin
36. Bir harf-ı vasfın etmeye ervâh-ı mâ-sivâ
    Cümle senâsın eylese varı Muhammedin

Muzâri': Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: 1. nasb ol-: dikilmek, livâ: sancak, eflâk: felekler, şer': şeriat, 2. halk ol-: yaratılmak, 3. fahr-ı kirâm: büyüklerin övüncü, zübde-i kevn ü mekân: âlemin övüncü, kabâ: libas, abâ: aba, 4. zalâm: karanlık, dâllîn: sapıtmışlar, hâdî: doğru yolu gösteren, ziyâ: ışık, 5. sahn-ı safa: sefa meydanı, dâ'ireye al-: çevrelemek, beytü'l-harâm: Kâbe, 6. jeng ol-: paslanmak, hak-nümâ: doğruyu gösteren, saykal: cilâcı, 7. gınâ: zenginlik, ayn-ı anâ: zahmetin kendisi, fakr: fakirlik, 8. sadef: inci kabuğu, yetîm: tek, eşsiz, mâsivâ: dünya, dürr-i yetîm: büyük, iri inci; bahâ: paha, parıltı; 9. halk: yaratmak, 10. bî-hilâf: hilâfsız, ridâ: hırka, boyun tut-: kefil saymak, kefil olmak; 11. akl-ı akîle-bâl: ârifin aklı, çü: çünkü, sipâs: şükür, 12. mevc: dalga, bihâr: denizler, gevher: cevher, nisâr: saçma, 13. sâfî: saf, Hz. Âdem, güher: cevher, sıfât: sıfatlar, 14. gark ol-: batmak, Furât: Fırat nehri, oku-: çağırmak, lutf: lütuf, 15. satr: satır, kalem çek-: silmek, iptal etmek, müdâm: devamlı, çînî: çini kap, devât: divit, 16. berât-ı müsellem: verilmiş berat, 17. zamm: artırma, ötre işareti kesr: kırılma, esre işareti, cezm: kesin karar, cezim işareti, feth: açma, üstün işareti, sükûn: durma, sükûn işareti, harekât: hareketler, harekeler, 18. necât: kurtuluş, rahm: acıma, ir-: ulaşmak, fazl: fazilet, 19. sa'y et-: çabalamak, mahrem-i Medenî: Medine ehli, 20. musîbet-i uzmâ: büyük belâ, mevt-i cihân: cihanın ölümü, memât: ölüm, 21. rıhlet: ölme, durur: +dır eki, hemîşe: daima, 22. gözgü: ayna, jeng-i ma'siyet: günah pası, dil: gönül, 23. pâye: derece, kat' et-: geçmek, bitirmek, fikr-i mâsivâ: dünya düşüncesi, derecât: dereceler, 24. nahl-bend-i senâ: övgünün süs ağacı, zeyn et-: süslemek, 25. şem'-i çarh: ay ile güneş, 26. Sitâre: yıldız, saîd: uğurlu, kur'a: kura, ad çekme, 27. tenkîh-i dîn: dinin düzeltilmesi, masâdır: kaynaklar, telvîh: işaret, ima, kelâm: söz, makâl: söz, kenz: hazine, 28. gün: güneş, rûşen: parlak, i'câz: mucize gösterme, şakk et-: yarmak, ikiye bölmek, bedr: dolunay, şekl-i hilâl: hilâl şekli(nde parmak), 29. öndin: önce, ervâh-ı kâinât: kâinatın ruhları, rûh-ı misâl: misal âlemindeki (gerçek) ruh, 30. evzâ': tavırlar, ukkl-i vehm: kuruntulu akıllar, 31. hamîde: övgüye değer, tan mı: şaşılmaz, zılâl: gölgeler, 32. gınâ: zenginlik, mâlü'l-yetîm: 17(İsra)34, 6(En'am)152 "Yetimin malına (yaklaşmayın)", 33. tûtiyâ: sürme, gerd-i ni'âl: ayakkabıların tozu, 34. lisân: dil, kale: söz, beyân: açıklama, 35. akl-ı hurde-bîn: ayrıntıları gören akıl, 36. harf-i vasf: vasfın harfi, ervâh-ı mâ-sivâ: maddî ruhlar, senâ: övgü, var: varlık.

AHMED PAŞA

[1426–1497]

Ahmed Paşa 1426 yılında doğdu. Doğum yeri olarak kaynaklarda Edirne ve Bursa zikredilir. Babası II. Murad'ın kazaskeri Mevlana Veliyüddin Efendi'dir. Dedesinin adı İlyas'tır. II. Murad devrinde Edirne'de medrese öğrenimi görmüş, sonra Bursa Muradiye Medresesinde müderrislik yapmıştır. 1451'de Edirne kadısı olmuştur. Ahmed Paşa, Fatih'in takdirini kazanarak onun maiyetine girmiş, onun hocası ve veziri olmuştur. Ancak daha sonra iftiraya uğramış, Saray'dan uzaklaştırılmış, Eskişehir, Tire ve Ankara'da sancak beyliği görevlerinde bulunmuştur. II. Bayezid devrinde Memlüklülerle yapılan Ağaçayırı savaşına katılmıştır. 1496'da Bursa'da ölmüştür. Mezarı Bursa Muradiye Camii yakınındaki türbededir.

Eserleri: Divan.

Yâ Matla'ü'l-hidâyeti Yâ Gâyetü'l-manâ

1. Yâ matla'ü'l-hidâyeti yâ gâyetü'l-manâ
   Yâ sâhibe'ş-şefâ'ati ve'l-havzı ve'l-livâ
2. Min-kibriyâ'i vasfike hâret karîhati
   İftah lisâni abdeke yâ seyyide'l-verâ
3. Heyhât kani tavk-ı beşerde mecâl-i nutk
   Hâlik sana çü birliği ile eder sena
4. Şi'rün ne haddi var ki ire vasf-ı zâtına
   K'ol vahy-i âsumân ola bu sihr-i müfterâ
5. İnsanda dest ü pây-i belâgat kasîrdir
   Olmaz bihâr-ı vasf-ı celâlinde âşinâ
6. Ey yâdı rûh-perver ü ey vasfı dil-firîb
   Ey yüzi bâb-ı rahmet ü ey sözi dil-rübâ
7. Kevneynün evveli sekaleynün mu'allimi
   Sultân-ı şer' ü hâcib-i dergâh-ı kibriyâ

8. Vaslın beşâreti haberin söyledi Mesih
   Yümninden ol sözün nefesi oldu cân-fezâ
9. Mûsâ yapıştığıyçün etegine lutfunun
   Dest-i mübârekinde asâ oldu ejdehâ
10. Bir kez murâd elin kim uzadırsa zeyline
    Verür dü âleme Yed-i Beyzâsı rûşenâ
11. Âdem cerîmesine yüzün suyudur şefi'
    Senden umar şefâ'ati mecmû'-ı asfiyâ
12. Sen şol çerâgsın şeb-i mi'rac içinde kim
    Kandîl-i kâ'inâta zebânın verir ziyâ
13. Dest-i nevâlin ile sunulmuş nevâledir
    Şol hân-ı mu'cizât ki neşr etti enbiyâ
14. Bir parmagınla sîbini şakk eyledin mehin
    Meşy etse da'vetinle şecer tan mıdır şehâ
15. Sakf-ı sarây-ı kadrine nakkâş-ı lem-yezel
    Nakş eylemiş ki dâme leke'l-izzû ve'l-alâ
16. Destün muhît-i cûd u demin kimyâ-yı ilm
    Lafzun makâm-ı sıdk u dilün ma'din-i safa
17. Sâyen düşeydi topraga bir nûr inerdi kim
    Yer yüzi berk uraydı güneş bigi dâ'imâ
18. Ente'l-kerîmu minke ricâ'un li-murtedin
    Ente'l-emînu minke emânün mine'r-redâ
19. İlmün kitâbı noktasıdır levh ile kalem
    Feyzün bihârı katresidir arz ile semâ
20. Âdem riyâz-ı cennete candan harîs ise
    Cennet şerîf ravzana etmişdir ilticâ
21. Akl olamaz haşâ'iş-i zâtında râh-bin
    Fikr olamaz dekâyık-ı şerinde reh-nümâ
22. Dünyâ zeheb cibâl ile aldayamaz seni
    Ey zâtın âferiniş-i dünyâya kimyâ
23. Engûr yaradılmadan içinde mey gören
    Şol dîdedir ki hâk-i derin etdi tûtiyâ
24. İnsânı âb-ı lutfun edipdir sefid rûy
    Şeytân-ı seng-i kahrın edipdir siyeh kafâ

25. Dünyâda kadrini kaçan idrâk ede bu halk
    K'anlar niyâm oldı sen âyine-i Hudâ
26. Rûy-i zemînde süddeni gördi dedi hıred
    Sübhâne hâliku halke'l-arzi ve's-semâ
27. Heyhât kanı tavk-ı beşerde mecâl-i nutk
    Hâlık sana çü birligi ile eder senâ
28. Pâk olmamışdı gilden eli Âdemin henûz
    Sen hâne-i nübüvvete oldukda ked-hudâ
29. Ol mâha nispet et ne kadar var ise şeref
    Ol şâha nispet et ne kadar var ise ulâ
30. Nûnla beyân olunmış izâ'ş-şemsü küvviret
    Ol gün güneşde nûr-ı Muhammed komaz ziyâ

Muzâri': Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: 1. çeviri: Ey hidayetin kaynağı ve takdirin sonu, ey şefaat, havuz ve sancak sahibi, 2. Senin vasfının büyüklüğünden dolayı tutkun, ey iki dünyanın efendisi! Kulunun dilini aç, 3. tavk-ı beşer: insan gücü, mecâl-i nutk: söz söyleme kabiliyeti, senâ: övgü, çü: çünkü, 4. vasf-ı zât: zatın övgüsü, vahy-i âsumân: Allah'ın vahyi, sihr-i müfterâ: yalancı sihir, 5. dest ü pây-i belâgat: belâgatin eli ayağı, kasîr: kısa, bihâr: denizler, âşinâ: dalgıç, 6. yâd: anma, rûh-perver: canı besleyen, dil-firîb: gönül aldatan, bâb-ı rahmet: rahmet kapısı, dil-rübâ: gönül kapan, 7. kevneyn, dünya ve ahiret, sakaleyn: insan ve cin, mu'allim: öğretmen, şer': şeriat, hâcib: muhafız, Kibriyâ: Allah, 8. vasl: kavuşma, beşâret: müjde, Mesih: Hz. İsa, yümn: uğur, canfezâ: can artıran, 9. dest: el, ejdehâ: ejderha, 10. zeyl: etek, dü âlem: dünya ve ahiret, yed-i Beyza: ak el, rûşenâ: parlaklık, 11. cerîme: suç, şefî': şefaatçi, kefil, mecmû'-ı asfiyâ: saf (ruhların) hepsi, 12. çerâğ: kandil, şeb: gece, zebân: dil, 13. dest-i nevâl: kısmet eli, nevâle: bağış, rızık, hân: sofra, neşr et-: yaymak, 14. sîb: elma (çene), şakk eyle-: yarmak, meh: ay, meşy et-: yürümek, şecer: ağaç, tan mı: şaşılmaz, şehâ: ey padişah, 15. sakf: dam, nakkâş-ı lem yezel: Allah, leke'l-izz ü ve'l-alâ: "İzzet ve şeref sanadır", 16. dest: el, muhît-i cûd: cömertlik denizi, dem: nefes, ma'din-i safa: sefa madeni, 17. sâye: gölge, berk ur-: parlamak, 18. Sen cömertsin, mürtedlere umut sendendir. Sen eminsin, destek ve eman sendendir. 19. levh: levha, takdir edilmiş yazı, bihâr: denizler, katre: damla, arz: yer semâ: gök, 20. riyâz: bahçeler, harîs: hırslı, şerîf: şerefli, ravza: bahçe ilticâ et-: sığınmak, 21. haşâ'iş: incelikler, râh-bîn: yol gösterici, dekâ'ik: incelikler, şer': şeriat, reh-nümâ: yöl gösteren, 22. zeheb: altın, cibâl: dağlar, alda-: aldatmak, âferîniş: yaratılış, 23. engûr: üzüm, mey: şarap, dîde: göz, tûtiyâ: sürme, hâk-i der: eşiğinin tozu, 24. âb-ı lutf: lütuf suyu, şeriat, sefîd rûy: ak yüzlü, seng-i kahr: kahır taşı, siyeh kafâ: kara baş, 25. kaçan: ne vakit, niyâm: kılıf, âyîne-i Hudâ: Allah'ın aynası, 26. rûy-ı zemîn: yeryüzü, südde: eşik, hıred: akıl, sübhâne hâliku halke'l-arzi ve's-semâ: "Yeri göğü yaratan Allah'ı tenzih ederim", 27. kanı: hani, tavk-ı beşer: insan gücü, mecâl-i nutk: söz söyleme kabiliyeti, senâ et-: övmek, 28. gil: kil, çamur, hâne-i nübüvvet: peygamberlik köşkü, ked-hudâ: kethüda, 29. mâh: ay (Hz. Peygamber), şâh: padişah (Hz. Peygamber), ulâ: büyüklük, 30. ize'ş-şemsü küvviret: 81(Tekvir)1 "Güneşin dürülüp söndüğü (zaman)", ziyâ: ışık.

ALİ ŞİR NEVAİ

[1441–1501]

Asıl adı Nizamüddin Ali Şir olan Nevai, 9 Şubat 1441'de Herat'ta doğdu. Uygur Türklerindendir. Babası Gıyasüddin Kiçkine Bahadır, dönemin Horasan hâkimi Ebul-Kasım Babür'ün hizmetindeydi. 1447'de Nevai ile birlikte Irak'a gitmek üzere yola çıktı. Teft şehrine geldiklerinde Nevâyî, Timur'un tarihçisi Şerefüddin Ali Yezdî ile tanıştı. Bu sırada altı yaşındaydı. Ebul-Kasım Babür, Horasan hâkimi olunca 1452'de Horasan'a döndüler. Nevai, Hüseyn-i Baykara ile bu dönemde tanıştı ve dostlukları ölünceye değin sürdü. 1456'da Ebul-Kasım Babür ile birlikte Meşhed'e gitti. Burada Şeyh Kemal-i Tevbetî ile görüştü ve ondan feyizlendi. Babasının ölümü üzerine Herat'a döndü ve Ebu Said Mirza'nın hizmetine girdi. Hüseyn-i Baykara'ya olan yakınlığı yüzünden bu hizmeti uzun süre yürütemedi. Herat'tan Semerkand'a giderek Hace Fazlullah Ebu Leysî'nin derslerine devam etti. Hüseyn-i Baykara 1469'da Horasan hâkimi olunca Herat'a döndü ve onun hizmetine girdi. Mühürdarlık görevini üstlendi. Hüseyn-i Baykara'nın en yakın dostu ve destekçisiydi. Bu sırada vergi yüzünden çıkan bir ayaklanmayı bastırdı. Herat üzerine yürüyen Mirza Yadigâr Muhammed'i yakalayarak tahtı kurtardı. 1472'de divan beyi oldu. 1476'da Abdurrahman-ı Câmî'nin etkisiyle Nakşîbendiyye tarikatına girdi. 1487'de Esterabad valisi oldu. Bu görevde bir yıl bulundu. 1490'da Divan Beyliği görevini bıraktı. 1498'de Meşhed'e gitti. Hacca gitmek istemişti, fakat izin verilmeyince Herat'a döndü. 3 Ocak 1501'de vefat etti. Hayattayken hazırlattığı Kudsiyye Camii yakınındaki kabre gömüldü.

Ali Şir Nevai, bütün Türk edebiyatının en seçkin şairlerinden biridir. Büyük ve velût bir sanatkârdır. Farsçanın el üstünde tutulduğu bir dönemde Türkçe ile yazmayı özendirmiş, kendisi de Türkçe ile yazmıştır. Eserleri kültürünün genişliğini, millî şuurunu ve sanat dehasını göstermeye kâfidir.

Eserleri: Divanları (Hazâ'inü'l-me'ânî): Garâ'ibü's-sıgar, Nevâdirü'ş-şebâb, Bedâyi'u'l-vasat, Fevâ'idü'l-kiber, Farsça Divan. Hamsesi: Hayretü'l-ebrâr, Ferhad ü Şirin, Leylî vü Mecnun, Seb'a-i seyyâre, Sedd-i İskenderî. Tezkireleri: Mecâlisü'n-nefâ'is, Nesâ'imü'l-mahabbe. Dil ve Edebiyat Eserleri: Risâle-i mu'ammâ,

Mîzânu'l-evzân, Muhâkemetü'l-lugateyn. Dinî-Ahlâkî Eserleri: Münâcaat, Çihil hadis, Nazmü'l-cevâhir, Lisânü't-tayr, Sirâcü'l-müslimîn, Mahbûbü'l-kulûb. Tarihî Eserleri: Târîh-i enbiyâ vü hukemâ, Târîh-i mulûk-i Acem, Zübdetü't-tevârih. Biyografi Eserleri: Hâlât-ı Seyyid Hasan-ı Erdşir, Hamsetü'l-mütehayyirîn, Hâlât-ı Pehlevân Muhammed. Belgeler: Vakfiye, Münşeât.

Naat-i Resulde

1. Zihî hilâling olup ay başığa tığ-ı belâ
   Bir alma siz iki yarğan sin kuyaş meselâ
2. Tutup sanga çü mey-i lutf sâki-i rahmet
   Şefâ'atıng urup ikki cihan iliğe salâ
3. Risaleting demidin şer' közgüsige celî
   Siyâseting otıdın küfr râhibiğa celâ
4. Hem ehl-i razvâğa firdevs sinsizin çeh-i veyl
   Hem ehl-i veyl işi hicring otıda vâveylâ
5. Humar dâfi'i bolğay mı sâkî-i Kevser
   Bu deyr içinde mey-i ışkıng içmegenge tola
6. Tilimde zikring ü könglümdedür hayâlıng şükr
   Ki ban sinsiz imes sohbetim halâ vü melâ
7. Nevai oldı besî hâr u pest has yanglıg
   Sining yolungda ise bes anga bu izz ü alâ

Müctes: Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

Kelimeler: çeviri: 1. Ne güzel, hilâlin (parmağın) ayın başına belâ kılıcı olup bir parçası sen, bir parçası güneş olan ikiye yarılmış elma gibisiniz. 2. Rahmet sâkisi (Hz. Allah) sana lütuf şarabı sundu; şefaatin iki cihan halkını çağırdı. 3. Risâletin (Hak elciliğinin) nefesinden şeriat aynasında berraklık (saflık) siyasetin ateşinden de küfr rahibine küfrden uzaklaşma oldu. 4. Hem cennet ehline Firdevs, sensiz cehennem, hem de cehennem ehlinin işi ayrılık ateşinde feryat oldu. 5. Bu dünyada aşkının şarabından doyasıya içmeyene Kevser sâkisi mahmurluğu giderici olacak mı? 6. Dilimde zikrin ve gönlümde de hayalin bulunmaktadır; Allah'a şükür ki sohbetim sensiz boş şeyler değildir. 7. Nevâî çöp gibi pek fazla zelil oldu, senin yolunda olmak izzet ve yüceliği ona kâfidir.

NECATİ BEY

[öl. 1509]

Asıl adı İsa olan Necati Bey'in doğum yeri ve yılı bilinmemektedir. Edirne'de bir kadın tarafından evlât edinildi. Şair Sâ'ilî de onu yetiştirdi. Yüksek öğrenime devam etmeyerek şiir ve inşaya yöneldi. Bilinmeyen bir sebeple Edirne'den ayrılarak Kastamonu'ya gitti. Şairlik şöhretini de burada kazandı. Fatih Sultan Mehmed'in saltanatının sonlarına doğru adı İstanbul'a ulaştı. 1481 civarında İstanbul'a gelerek divan kâtipliğine atandı. Fatih'in ölümünden sonra Sultan Bayezid'a intisap ederek ona kasideler sundu. Şehzade Abdullah, Cem Sultan'ın yerine Karaman valisi olunca onun maiyetinde divan kâtipliği göreviyle Karaman'a gitti. Şehzade Abdullah 1438'de ölünce İstanbul'a döndü. 1438-1504 yılları arasında Sultan Bayezid'ın himayesinde oldu. "Hâtemî" mahlâsıyla şiir söyleyen, devrin önde gelen bilginlerinden Müeyyedzade Abdurrahman Çelebi tarafından da desteklendi. Necati Bey, divanını bu kişi adına tertip etmiştir. Sadrazam Mesih Paşa ve vezir Mustafa Paşa da Necati'yi himaye ettiler. 1504'te Şehzade Mahmud, Saruhan sancağına atanınca nişancılık göreviyle Saruhan'a gitti. Şehzade'nin 1507'de ölümü üzerine tekrar İstanbul'a döndü. Vefa semtinde bir ev satın alarak son zamanlarını bu evde geçirdi. 27 Mart 1509'da vefat etti.

Necati Bey, "Sâfî" mahlâslı Cezerî Kasım Paşa ile başlayan özlü söz veya atasözü gibi şiir söyleme geleneğini devam ettirerek, bu yolda zirveye ulaşmıştır. Türk şiirine halk ağzındaki deyimleri, atasözlerini ve mahallî özellikleri sokarak içerik yönünden yenilik getirmiştir.

Eserleri: Günümüze ulaşan tek eseri Divanıdır. Münâzara-i Gül ü Hüsrev, Gül ü Sabâ, Mihr ü Mâh Tercüme-i Kimya-yı Saadet, Tercüme-i Câmiü'l-hikâyât ve Leylâ ile Mecnun adlı eserlerinin olduğu da rivayet edilir.

Şu Söz Kim Ola Misâl-i Kelâm-ı Ehl-i Kemâl

1. Şu söz kim ola misâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl
   Selâsetinde hacil ola selsebîl ü zülâl

2. Şu söz ki zemzeme-i âhiru'z-zamân ola ol
   Gönülde can gibi saklaya ehl-i vecd ü hâl
3. Sezâ durur ki ola bezl-i medâyih-i Ahmed
   Senâ vü mekrümet ü mahmidet aleyhi ve âl
4. Vucûdıdur viren âhır zamâna zîb ü şeref
   Nite ki îd-i hümâyûn ile meh-i Şevvâl
5. Cihâna geldi bülend itdi dînün eyvânın
   Revâk u tâkını Kisrâlarun idüp pâ-mâl
6. Açıldı nefha-i ahkâm ile gül-i ümmîd
   Seçildi pertev-i İslâm ile harâm ü helâl
7. Ale'l-husûs bu tertîb ola kıyâmete dek
   Zihî nihâyet-i kudret kemâl-i istiklâl
8. Egerçi yir göbegi Ka'bedür cihâna şeref
   Ki Çinde nâfe ile bulur i'tibâr gazâl
9. Senünle buldı safa Ka'be yâ Nebiyya'llâh
   Senünçün itdi bu halkı Müheymin-i müte'âl
10. Yiri gögi yaradurken eyâ bihîn-i beşer
   Hudâ bilür ki vücûd-i latîfün idi me'âl
11. Tapunı eyledi âlemde sâhibü'l-mi'râc
   Zihî inâyet-i Perverdigâr celle celâl
12. Müsâfir-i şeb-i İsrâ mukim-i Ev ednâ
   Sana dinildi sana Merhabâ te'âl te'âl
13. Tevakkuf itdi güneş gülle-ban husûsında
   Tabî'atinde var iken bu denlü isti'câl
14. Du'â gibi çıkarup bir nefesde gök yüzine
   Yine yir ehline rahmet gibi ider inzâl
15. O gicede güher-i şeb-çerâg toksan bin
   Müzeyyin oldı nübüvvet kulagına fi'l-hâl
16. Ser-â-ser eyledi ser-cümle enbiyâ ta'zîm
   Tamâmet eyledi ervâh-ı kuds istikbâl
17. Çü buldı kabza-i kudretde kabe kavseyni
   Murâdı tîrine itdi inâyeti per ü bâl
18. Kara geyer şeb-i mi'râc ü hazret-i Ka'be
   Misâl-i mürşid-i kâmil muhassılü'l-âmâl
19. Garazları bu ki makbûl-i hidmeti olalar
   Hemîşe bâr-geh-i Kibriyâda misl-i Bilâl

20. Gel ey hulâsa-i kevneyn ü fahr-i mahlûkât
    Habîb-i Hazret-i Bârî mu'în-i ümmet-i dâl
21. Ne şübhe fahr-i rüsül efdalü'l-beşer sensin
    Gemî-i kevn ü mekân zerre zerre şâhid-i hâl
22. Nübüvvetüne şehâdetler itdi dört kitâb
    Egerçi şâhid-i şer' ikidür bilâ-işkâl
23. Basîret ile tapun sayrafî felek sundûk
    Kelâm-ı münzel-i Bârî içinde ıkd-ı le'âl
24. Sana mütâba'at içün kıyâma turdı şecer
    Rükû'a vardı sipihr ü sücûda indi cibâl
25. Elif kıyâm ü rükû oldı dâl ü secde mîm
    Namâz kıl ki namâz oldı ayn-ı âdeme dâl
26. Za'îf ümmeti zulmetde komamag içün
    Ziyâ vü nûrun ile arş ü ferş mâl-â-mâl
27. İzârunun arakından eser durur ne aceb
    Çemende bülbüle güller iderse gunc u delâl
28. Bu nükte-i Ene emlah bu hüsn-i gendüm-gûn
    Hemîşe bahr ile berre irürdi birr ü nevâl
29. Cihanda yiller olur kim eser eserleri yok
    Kimisi sarsar u kimi debûr u kimi şimâl
30. Şu demde kim ese kıble yili diyârundan
    Bahâr olur açılur her çiçek sifîd eger al
31. Gel ey sa'âdet-i fakr ile fahr iden hâce
    Şefâ'atün durur ümmet içinde re'sü'l-mâl
32. İki cihanda şu bed-baht eyledi noksan
    Ki mâl üstine kef geçdügini sandı kemâl
33. Mukaddem olsa ne tan noktadan mücerreddür
    Hisâba gelse bir olmaz egerçi dâl ile zâl
34. Seni ibâret-i Levlâk nükte-i kudsı
    Güneşden eyledi rûşen ne hâcet istidlâl
35. Hidâyet-i Ahadî mürşid olmadı yohsa
    Bilürdi kadrüni Bû Cehl-i nâ-pesend fi'âl
36. Eyâ Nebî seni medh eylemek ledünnîdür
    Hurûf-ı lafz ile mümkin ola mı emr-i muhâl
37. Eyâ güzîn-i beşer sen Habîb ü ben acemî
    Ve yâ Emîn-i zaman sen fasîh u benden lâl

38. İre mi pâye-i medhüne desti nâtıkanun
    Taka mı degme denî arş sâkına halhâl
39. İdemedüm ser-i gîsûnı kıl kadar ta'rîf
    Bu ârzûda vucûdum hakîkat oldı hayâl
40. Medâyihünde katı ihtiyârsuz olurın
    Bilürken oldugın itnâb mûcib-i imlâl
41. Şeref degül mi ki nâm-ı şerîfüni ananı
    Hezâr cehd ile İblîs idemeye ıdlâl
42. Şu resme ümmet arasında dostlar var kim
    Tavâfa gelse ider Ka'be ana istikbâl
43. Ale'l-husûs cenâb-ı bülend-i Sıddîk+
    Ki buldı anun ile dîn-i Ahmed istikmâl
44. Kim ola bir dahı mânend-i hazret-i Fârûk
    Ki turrası ola din ârızına zülf-i cemâl
45. Emîr-i memleket-i ilm ü hilm Zinnûreyn
    İbâdetinde bulunmadı zerrece ihmâl
46. Yegâne Haydar-ı sâf-der Gazanfer-i Bârî
    Ali ki nâm-ı şerîfi olur mübârek-fâl
47. İki güher ki Hasandur biri Huseyn-i şehîd
    Kim anlarunla iderdi zamâne def'-i melâl
48. Bebekleri durur İslâm gözinün ikisi
    Hoşâ sipihr-i sa'âdetde rûşenân-ı celâl
49. İlâhî âline ashâbına bâ-cem'ahum
    Hezâr bâr salât u selâm ola irsâl
50. Ümîddür ki her üftâdeyi unutmayalar
    Budur murâdı cihan halkınun ale'l-icmâl
51. Biri de bende ki oldum esîr-i nefs-i denî
    Garîk-i bahr-ı günâhem refîk-i râh-ı dalâl
52. Günâh yükleri basdı yüzin düşüp dururın
    Şefâ'at eyle kayırmaz kemînenün elin al
53. Şefâ'atun demidür geldi yâ Resûlallâh
    İnâyet eyle ki gelmez inâyetüne zevâl
54. Şulardan eyleme ben çâkerüni kim olalar
    Tarîk-ı hakka mu'ânid dalâlete meyyâl
55. Fakîr isem nola şevkun içümde toptoludur
    Aceb mi olsa reyâhîn ile kabûl-i sifâl

56. Bin ise medh idiciler Necâtî de biridür
    Kulun nihâyeti yokdur binini gör biri al
57. Ümîddür ki şefâ'at elini çekmeyesin
    Cezâ gününde diger-gûn olur ise ahvâl
58. Bana düşen bu ki yilem yoluna yumuşuna
    Gerekse cennete gönder gerek cehenneme sal
59. Cenâb-ı hâtif-i gaybîden irdi câna hıtâb
    Ki ey netîce-i penc ü çehâr u hefte vü sâl
60. Delîl-i vâzıh u rûşen degül midür bu kim
    Huzûr-ı ümmet içün ol şefî'-i yevm-i su'âl
61. Mukarrer eyledi bir pâdişâha devleti kim
    Umûr-ı şer'den ayrugın eyledi ibtâl
62. Sipihr mertebe Sultan Bâyezîd ol kim
    Sirişteyür hüner ile zihî firişte-hisâl
63. Şu denlü dîn ile dünyâya virdi revnak kim
    Begendi Kadir-i Settâr u Îzed-i müte'âl
64. Ganî durur kenef-i devletinde bay u gedâ
    Denî durur şeref-i izzetinde câh ile mâl
65. Der-i gazâda durur bi'l-aşiyyi ve'l-ebkâr
    Reh-i vegda durur bi'l-gaduvvi ve'l-âsâl
66. Ana ra'iyyet olup Mustafâya ümmet olan
    Mukarrer iki cihan devletine buldı visâl

67. Cemî-i âlemün oldur du'âsı cân ile kim
    Bu intizâm ola tâ haşre dek ber-in-minvâl
68. Cemî-i emrde Kur'ân ile müşâveresi
    Zihî kemâl-i ta'ayyün esâs-ı istidlâl
69. Müsâ'adet ide ömrine dîn-i hakk-ı Resûl
    Müsâre'at ide emrine ihtimâm-ı ricâl

Müctes: Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

Kelimeler: 1. selâset: [sözün] akıcılığı, hacil: utanma, selsebîl: tatlı su, zülâl: pınar suyu, 2. zemzeme: nağme, 3. sezâ: yakışır, bezl: saçmak, medâyih: övgüler, senâ: övgü, mekrümet: cömertlik, mahmidet: övme, âl: aile, 4. zîb: süs, îd: bayram, hümâyun: kutlu, meh: ay, 5. bülend it-: yükseltmek, eyvan: köşk, revâk: saçak, tâk: kemer, pâ-mâl it-: çiğnemek, 6. nefha: esme, ümmîd: ümit, pertev: ışık, 7. ale'l-husus: özellikle, zihî: ne güzel, nihâyet: son derece, istiklâl: tek başına olma, 8. egerçi: her ne kadar, nâfe: koku, gazâl: ceylan, 9. müte'âl: yüce, 10. bihîn: seçkin, me'âl: öz, mana, 11. tapu: zat, kişi; inâyet: iyilik, 12. müsâfir: misafir, şeb: gece, mukim: oturan, ev ednâ: 53(Necm)9 "Daha da yakın oldu", ta'âl ta'âl: gel gel, 13. tevakkuf: bekleme, gülle-bân: seyir, husûs: yol, isti'câl: acele etme, 15. güher-i şeb-çerâg: gece parlayan yakut, müzeyyin ol-: süslemek, fi'l-hâl: bu anda, 16. ser-â-ser: baştan başa, ser-cümle: bütün, tamâmet: tamam, bütün, istikbâl et-: karşılamak, 17. kabe kavseyn: 53(Necm)9 "iki yay aralığı kadar", tîr: ok, per ü bâl: kol kanat, 18. gey-: giymek, muhassılu'l-âmâl: emelleri hâsıl eden, 19. hemîşe: daima, bârgeh: yüksek makam, misl: gibi, benzeri, 20. kevneyn: dünya ve ahiret, Bârî: Allah, mu'în: yardımcı, dâl: doğru yoldan ayrılmış, 21. rüsül: resüller, efdalü'l-beşer: insanlığın en faziletlisi, kevn ü mekân: varlık, 22. bilâ-işkâl: sorunsuz, 23. sayrafî: sarraf, le'âl: inciler, ıkd: gerdanlık, sundûk: sandık, kelâm-ı münzel-i Bârî: Kur'an, 24. mütâba'at: tâbi olma, cibâl: dağlar, 25. dâl: gösteren, ayn: göz, 26. zulmet: karanlık, arş ü ferş: yer gök, mâl-â-mâl: dopdolu, 27. arak: ter, gunc u delâl: naz ve eda, 28. ene emlah: "Ben en güzelim", gendum-gûn: buğday renkli, berr: kara, birr: iyilik, nevâl: bağış, 29. yil: yel, sarsar: şiddetli rüzgâr, debûr: batı rüzgârı, şimâl: kuzey rüzgârı, 30. sifîd: beyaz, 31. fahr et-: övünmek, re'sü'l-mâl: sermaye, 32. kef geçmek: güçten düşmek, 33. mukaddem: önce gelen, ne tan: şaşılmaz, 34. levlâk: Hadis "Sen olmasaydın", istidlâl: delil, 35. hidâyet-i Ahadî: Allah'ın hidayeti, Bu Cehl: Ebu Cehil, nâpesend-fi'âl: kötü işler, 36. eyâ: ey, emr-i muhâl: mümkün olmayan iş, hurûf: harfler, 37. Güzîn: seçkin, lâl: dilsiz, 38. nâtıka: söz söyleme hassası, degme: her bir, denî: rezil, sâk: kenar, 39. gîsû: saç, 40. medâyıh: övülmeye lâyık işler, ıtnâb: uzatma, imlâl: usandırma, mûcib: sebep, 41. hezâr: bin, idlâl: şaşırtma, 42. şu resme: şu denli, 43. ale'l-husûs: özellikle, cenâb-ı bülend-i sıddık: sıddıklığın yüksek eşiği, Hz. Ebu Bekir, istikmâl: kemale erdirme, 44. turra: alın saçı, 45. Zinnûreyn: Hz. Osman, 46. sâf-der: saf yaran, Gazanfer-i Bârî: Allah'ın aslanı, Hz. Ali, mübârek-fâl: uğurlu, 47. güher: elmas, def'-i melâl: üzüntünün def'i, 48. sipihr: gök, celâl: ihtişam, 49. bâr: yük, irsâl ol-: gönderilmek, 50. üftâde: düşkün, ale'l-icmâl: genelde, 51. garîk: gark olmuş, bahr: deniz, refîk-i râh-ı dalâl: dalâletin arkadaşı, 52. kemîne: âciz, 53. inâyet: iyilik, zâ'il: sona erme, 54. çâker: kul, mu'ânid: inatçı, 55. reyâhîn: reyhanlar, sifâl: çanak, 57. diger-gûn: başka türlü, 58. yumuş: hizmet, 59. hâtif-i gaybî: melek, 60. vâzıh: açık, belli, yevm-i su'âl: kıyamet, şefî': şefaatçi, 61. mukarrer eyle-: kararlaştırmak, ibtâl: bâtıl, boş, ayruk: başka, 62. sirişte: yoğrulmuş, firişte: melek, hisâl: huylar, 63. revnak: parlaklık, 64. kenef: yön, taraf, bây u gedâ: zengin ve dilenci, câh: makam, 65. der: kapı, bi'l-aşiyyi ve'l-ebkâr: 3(Âl-i İmran)41 "Sabah akşam tesbih et", bi'l-gaduvvi ve'l-âsâl: 7(A'raf)205 "Sabah akşam zikret", veg: savaş, 66. raiyyet: halk, 67. ber-in-minvâl: bu şekilde, 68. müşâvere: danışma, ta'ayyün: belirgin, istidlâl: delil ile anlama, 69. müsâ'adet: izin, müsâre'at: işe girişme, ricâl: adamlar.

ŞEYBANİ HAN

[1451–1510]

Şeybani veya Şaybak Han olarak adlandırılan şairin asıl adı Muhammed'dir. Şahi Beg Özbek, Şah Beg Han Özbek olarak anılmıştır. 1451'de doğdu. Babası Şah Budak, annesi Ak Kûzî Begüm'dür. Babası 1468'de Moğolistan hanı Yunus Hana yenilerek öldürüldü. Şeybani, belirli bir güce ulaştıktan sonra Burke Sultan üzerine yürüdü. Cani Begin oğlu İrançi'ye yenildi ve Semerkand'a gitti. 1495'te Maveraünnehr'e girerek dört yıl içinde bütün bölgeyi ele geçirdi. Bundan sonra "Ebü'l-feth" ünvanıyla anılmaya başladı. Şah İsmail'le tutuştuğu savaşta yenilerek 1510'da vefat etti.

Eserleri: Türkçe Divan, Bahrü'l-Hudâ.

Ay Muhammedi Ayağıng Altında Kaldı Nüh Tabak

1. Ay Muhammedi ayağıng altında kaldı nüh tabak
   Hem resûllar hem melâyik sindin ögrenür sabak
2. Işk sırrın her kişi sindin burun bilmes idi
   Işk ehliğa yayıldı defteringdin bir varak
3. Gerçi kâfir bütmes irdi her nice mu'ciz körüp
   Ah uşol câhillering hakkında kıldıng aynı şak
4. Bozar irdi yir yüzini küfr ü zulmet birle zulm
   Kılıçıngnıng heybetindin boldı âlemğa nasak
5. Kâfir üçün imgeniben dîn ü islâm ögrete
   Öz canın kılıp fidâ ümmetğa yaydı nûr-ı Hak
6. Ol Habîb'ün kaysı bir lutf u kiramın aytayın
   Pür günâhımdın uyalıp közlerim saçtı şafak
7. Hazretingdin kim şefâ'at izdeyü kilgen zaman
   Öz uyatımdın kılur min her seher türlüg arak

8. Sindin özge kaysı bir işikte min tilmüreyin
   Nice köp taksı'rim olsa sin inâyet birle bak
9. Yâ Resûlallâh nazar közüngdin imdi salmağıl
   Ümmetining arasında Şibânî kuldur ayak

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: Çeviri: 1. Ey Muhammed dokuz felek ayağının altında kaldı; resüller da melekler de senden ders öğrenir. 2. Aşk sırrını hiç kimse senden önce bilmez idi; âşıklara senin defterinden birer yaprak yayıldı.3. Kâfirler senden her ne kadar mucize gördülerse de inanmadılar. O cahiller için ayı ikiye ayırdın. 4. Küfür, cehalet ve zulüm yeryüzünü bozar idi. Kılıcının heybetinden âlem yeni bir şekil aldı. 5. Kâfirlere din ve İslâm'ı öğretmek için eziyet çekti ve kendi canını feda kılarak ümmete Hak nurunu yaydı. 6. Habibin hangi bir lütfunu ve cömertliğini söyleyeyim. Çok günahımdan utanıp gözlerim şafak saçtı.7. Hazretinden şefaat istemek üzere geldiğim zaman kendi utancımdan her seher türlü türlü terlerim. 8. Senin (eşiğinden) başka hangi bir eşikte hasretle bekleyeyim. Benim ne kadar kusurum olsa da sen inayet ile bak. 9. Ey Allah'ın Resülü! Bakmamazlık etme. Şeybânî ümmetinin arasında ayak altında bir kuldur.

SULTAN II. BAYEZİD

[1450–1512]

Sultan II. Bayezid, 1450'de Dimetoka Sarayı'nda doğdu. Annesi Gülbahar Hatun'dur. Babası Fatih Sultan Mehmed'in ölümünden sonra Amasya'da sancak beyi iken İstanbul'a gelerek tahta çıktı. Gedik Ahmed Paşa komutasında İtalya'da bulunan orduyu geri çağırarak 1495'e kadar Şehzade Cem olayı ve Memlüklerle uğraşmak zorunda kaldı. Asıl saltanatı 1495'ten sonradır. Aynı yıl Polonya'ya karşı harekete geçti. 1499 ve 1500 yıllarında Venedik'e sefer düzenledi. Dört yıl süren savaştan sonra Balkanlar tamamiyle ele geçirildi. Daha sonra Safeviler devleti Osmanlı için sorun olmaya başladı. II. Bayezid'ın oğlu Yavuz Selim'in Safevilere karşı gösterdiği başarı sonucu, 1512'de oğlu lehine tahttan feragat etti. Dimetoka Sarayına gitmek üzere yola çıktı, ancak Çorlu yakınlarında vefat etti. II. Bayezid, "veli" lakabı ile anılmıştır. Âlim ve mutasavvıfları sever, onları himaye ederdi. Gençliğinde işrete düşkün olduğu iddiası doğru değildir. Şiirlerinde "Adlî" mahlasını kullanmıştır.

Eserleri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Muhammed-i Arabî kim Resûl-i ekmeldir
   Tekarrübiyle kamu enbiyâdan efdaldir
2. Kılan resûllerin kavmineydi da'veti çün
   Nübüvveti ile bu ins ü câna mürseldir
3. Kim anı medh ede çün medhidir onun Levlâk
   Defâtir-i dü cihan midhatinde mücmeldir
4. Adû-yi bî-basar ona muhâlif olsa ne tan
   Sahîhi eğri görürler şular ki ehveldir
5. Eğerçi hatm idi Yûsuf'ta hüsn-i i'câzı
   Bu hüsn-i hulku ile cümlesinden ecmeldir
6. Eyâ mu'în-i beşer rahm kıl fütâdelere
   Şefâ'at âyeti şânında çünkü münzeldir

7. Kapun gedâsı dürür Adlî anı reddetme
   K'ona muhabbet-i âlim delîl-i a'deldir

   Müctes: Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

Kelimeler: 1. ekmel: en olgun, tekarrüb: en son gelme, efdal: en faziletli, 2. ins ü cân: insanlar ve cinler, 3. levlâk: Hadis "Sen olmasaydın", defâtir-i dü cihân: iki cihanın defterleri, midhat: övgü, mücmel: toplanmış, 4. adû-yı bî-basar: kör düşmanlar, ne tan: şaşılmaz, sahîh: doğru, şular: şunlar, ehvel: korkunç, 5. egerçi: her ne kadar, hatm: bitirme, i'câz: hayrette bırakma, hüsn-i hulk: yaratılış güzelliği, Ecmel: en güzel, 6. eyâ: ey, mu'în-i beşer: insanoğlunun yardımcısı, fütâde: düşkün, rahm kıl-: acımak, münzel: inmiş, 7. gedâ: dilenci, muhabbet-i âlim: bilgin sevgisi, a'del: en adaletli.

BALIM SULTAN

[öl. 1516]

Balım Sultanın hayatı hakkında çok fazla bilgi mevcut değildir. Doğum yeri ve tarihi meçhuldur. Bektaşi tarikatına mensup, Rumelili ve Sarayî Kaygusuz'un çırağı olduğu bilinmektedir. 1516'da ölmüştür, ancak ölüm yeri de belli değildir.

Eserleri: şiirler.

Evvel başdan Muhammed'e Salavât

Evvel başdan Muhammede salavât
Arif isen bu ma'nayı ver imdi
Şeriatdür tarîkatdür ma'rifet
Hakîkatden bize haber ver imdi

Yahsılarla konuş yamanlardan kaç
Ma'rifetün varsa gel cevherin saç
Al bu dört kilîdi dört kapıyı aç
Ev içinden bize haber ver imdi

Dikensiz develik nereden bitti
Bu dört kilit nenin dibinde yitti
O ne nesne idi cihânı yuttu
Cihânı yutandan haber ver imdi

Şah-ı Merdan gibi ere tapının
Kim idi bekçisi o dört yapının
Muhammed bekçisi o dört kapının
Ev içinden bize haber ver imdi

Balım çoklar ile sohbet edüpdür
Bu yola erkâna emek verüpdür
Gidün görün pîrüm nerde durupdur
Pîr durduğı yerden haber ver imdi

Kelimeler: 1. imdi: şimdi, 2. yahşılar: iyiler, yamanlar: kötüler, 3. yit-: kaybolmak, 4. tapı: makam, şâh-ı merdan: Hz. Ali, er-: ulaşmak, 5. edüpdür: etmiştir.

SELİMÎ (YAVUZ SULTAN SELİM)

[1470–1520]

Yavuz Sultan Selim, 1470'de doğdu. Babası II. Bayezid'dır. Nisan 1512'de tahta oturdu. Saltanatı 8 yıl, 9 ay sürdü. Anadolu'yu Safevî tehlikesinden korudu. Safevî sultanı Şah İsmail'e karşı 1514'te Çaldıran zaferini kazandı. 1516'da Memlükler üzerine yürüyerek Mercidabık'ta Kansu Gavri'yi mağlûp etti. Mısır'ı fethetti. 21 Eylül 1520'de vefat etti.

Eserleri: Şiirleri.

Ey Cemâl-i Nûr-ı Çeşm-i Evliyâ

Ey cemâl-i nûr-i çeşm-i evliyâ
El-meded ey ma'den-i nûr-ı Hudâ
Hâk-i pây-i tûtiyâ-yı asfiyâ
El-meded ey ma'den-i nûr-ı Hudâ

Kimse sensiz bulamaz Hakka vusûl
Feyz-i lutfunla olur merd-i kabûl
Rahmeten li'l-âlemînsin yâ Rasûl
El-meded ey ma'den-i nûr-ı Hudâ

Eyledim bî-had cürüm ile cerîm
Oldum eşhâs-ı hevâ ile nedîm
Eyle isyânım şefâ'at yâ Kerîm
El-meded ey ma'den-i nûr-ı Hudâ

Ey kerem-kân-ı Resûl-i Kibriyâ
Kemterindir bu Selimî pür-hatâ
Dergehinden ilticâ eyler atâ
El-meded ey ma'den-i nûr-ı Hudâ

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. nûr-ı çeşm-i evliyâ: velilerin göz nuru, ma'den-i nûr-ı Hudâ: Allah'ın nur madeni, hâk-i pây: ayağın tozu, tûtiyâ-yı asfiyâ: saflık sürmesi, 2. vusûl: kavuşma, merd: kişi, feyz-i lutf: lütfun bereketi, Rahmeten li'l-âlemîn: 21(Enbiya)107 "Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik", 3. bî-had: hatsiz, cürüm: suç, cerîm: suçlu, eşhâs-ı hevâ: nefsine uyanlar, nedîm: arkadaş, 4. kerem-kân: cömertlik kaynağı, kemter: hakir, pür-hatâ: çok hatalı, ilticâ: sığınma, atâ: bağış.

HATAİ

[1486–1524]

Hatai (Şah İsmail), İran'da Şii Safevi Devleti'nin kurucusudur. 1487'de Erdebil'de doğdu. Babası, Erdebil şeyhi Haydar, annesi Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kızı Halime Begüm'dür. Şah İsmail, dedesi Uzun Hasan'ın ölümü üzerine İran ve Azerbaycan'da çıkan ayaklanmalardan yararlandı. Şii-Alevî Türkmen aşiretlerini çevresinde topladı. 1502'de Azerbaycan ve Irak'ı ele geçirerek kendisini şah ilân etti. Kısa zamanda devletinin sınırlarını genişletti. 1515'te yapılan Çaldıran savaşında Osmanlı hükümdarı Yavuz Selim'e yenildi. Hatai, 1524'de ölmüştür.

Hatai, Azeri edebiyatının en büyük ustalarındandır. Aruz ve hece ile şiirler yazmıştır. Asıl ününü ilâhîleriyle sağlamıştır. Şiirleri Bektaşi tekkelerinde saz eşliğinde söylenir.

Eserleri: Divan, Dehname.

Naat-i Şerif

1. Ta'âlallah gel ey gör kim yine nûr-ı Hudâ geldi
   Cemî'-i enbiyâ hatmi Muhammed Mustafâ geldi
2. Sevindi cân-ı âşıklar açıldı baht-ı sâdıklar
   Uyandı rûh-ı mü'minler safa geldi safa geldi
3. Zeminlerde zamanlarda salâhu'l hayr mukaddemdür
   Feleklerden meleklerden hezâran merhabâ geldi
4. İrişdi mürşid-i kâmil hamû halka imâm oldı
   Sevindi gâziler cümle ki hatm-î enbiyâ geldi
5. Hakâ mazhar durur Âdem sücûd it uyma Şeytâna
   Ki Âdem donınâ girmiş hüdâ geldi hüdâ geldi
6. Ferişteh indi göklerden beşâret ehl-i irfâna
   Hevârîce ecel indi Yezîdlere belâ geldi
7. Dalâlet içre zulmetden yitürmişdün çerâgunı
   Gözün aç çıh bu zulmetden ki din bedr-i dücâ geldi

8. Halîlu'llah donın geymiş virülmiş adı İsmâ'îl
Ana kurban olun canlar ki Allahdan nidâ geldi
9. Güzel şâhum kamer mâhum muradgâhum gönül-hâhum
Cemâli mazharu'llâhum güzîn-i evliyâ geldi
10. Azâzil adlu şeytanun yiter taklîdine uyma
Elin dut Hak yolın görset imâm-ı reh nümâ geldi
11. Cihânı sihrilen Fir'avn özine tâbi itmişdi
Oları yutmağa Mûsâ asâsı ejderhâ geldi
12. Bahâdur gâziler kopdı başunda tâc-ı devlet var
Olur Mehdî zaman devri cihan nûr-i bekâ geldi
13. Gözi Sâd u dili Tâhâ yanağı Kâf u el-Kur'an
Kaşı Nûn u saçı ve'l Leyl yüzi Şems u duhâ geldi
14. İmâm Şah Hayder oğlına dil ü candan rızâ virgil
İmâmum Ca'fer-i Sâdık Ali Mûsâ Rızâ geldi
15. Hatâî haste ol şâhun cemâlin vaslını ister
Revan vir can satun algıl ki ilm-i can-bahâ geldi

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. ta'âla'llâh: "Allah ne yücedir" nûr-ı Hudâ: Allah'ın nuru, cemî'-i enbiyâ: peygamberlerin hepsi, hatm: son, mühür, 2. can: gönül, 3. salâhu'l-hayr: hayrın uygunu, mukaddem: üstün, hezârân: binlerce, 4. hamû: kamu, bütün, hatm-i enbiyâ: nebilerin mührü, sonuncusu, 5. sücûd it-: secdeler etmek, Âdem donuna gir-: insan şeklinde olmak, hüdâ: Kur'an, 6. ferişteh: melek, beşâret: müjde, muştu, ehl-i irfân: sofiler, hevâric: Hariciler, 7. dalâlet: doğru yoldan sapma, zulmet: karanlık, bedr-i dücâ: karanlığın dolunayı, 8. halîlu'llah: Hz. İbrahim, 9. kamer: ay, muradgâh: murat istenen yer, gönül-hâh: gönlün istediği, güzîn-i evliyâ: velilerin seçkini, cemâli mazharu'llah: cemalinde Allah'ın göründüğü (Peygamber), 10. Azâzil: şeytan, görset-: göstermek, imâm-ı reh-nümâ: yol gösterici imam, 11. olar: onlar, 12. tâc-ı devlet-vâr: devlet tacı gibi, kop-: zuhur etmek, bahâ: kıymet, değer, Mehdî zaman: Mehdi'nin zamanı, nûr-ı bakâ: daimi nur, 13. Sad: 38(Sad)1, Tâ-Hâ: 20(Tâ-Hâ)1, Kâf: 50(Kâf)1, Nûn: 81(Tekvir)1'e işaret eder, Nûn: 68(Kalem)1, ve'l-Leyl: 92(Leyl)1 "Geceye yemin olsun", şems-i duhâ: 91(Şems)1, 93(Duha)1, 14. virgil: ver, 15. vasl: kavuşma, revan: can, can: gönül, ilm-i can-bahâ: pahası can olan bilgi.

ZATİ (İVAZ ÇELEBİ)

[1471–1546]

1471'de Balıkesir'de doğdu. İstanbul'a II. Bayezid devrinde geldi. II. Bayezid'a kasideler sundu. Daha sonra tahtta çıkan Yavuz Sultan Selim'e de kaside yazdı. Geçimini Beyazıt Camii'ne bitişik dükkânında ayakkabıcılık ve remilcilik yaparak sağladı. Aynı zamanda bu dükkân genç şairlerin toplandığı bir mekândı. Burada Zati, pek çok genç şaire şiir sanatını öğretmiştir. Bu şairler içinde Bakî de bulunmaktaydı. Zati, 1546'da İstanbul'da öldü.

Eserleri: Divan, Şem' ü Pervane, Ahmed ü Mahmud, Ferruhname, Edirne Şehrengizi, Fâl-ı Kur'an, Latife Mecmuası.

Kametin Ey Bostân-ı Lâ-mekân Pîrâyesi

1. Kametin ey bostân-ı lâ-mekân pîrâyesi
   Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi
2. Yûsufı gerçi görenler ellerini kesdiler
   Gün yüzün gördi senün şakk oldu ayun âyesi
3. Menzilün tîr-i du'â-veş mâverâ-yı nüh-sipihr
   Kadrinün arş-ı mu'allâdan mu'allâ pâyesi
4. Evvel ü âhir nazîrin yok senün zâtın durur
   Hatmi cümle enbiyâ kevn ü mekânün vâyesi
5. Âhiret bâzârına vardukda eyler fâ'ide
   Nakd-i aşkundur anın ki server-i sermâyesi
6. Bâğ-ı cennetde ümîdi budurur ki Zâtînün
   Cümle mü'minlerle ol server ola hem-sâyesi

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: kamet: boy, bostân-ı lâ-mekân: mekânsızlık bostanı, pîrâye: süs, serv: selvi ağacı, zemîn: yer, sâye: gölge, 2. gün: güneş, şakk ol-: yarılmak, âye: aya, 3. menzil: konak, tîr-i du'â: dua oku, -veş: gibi, mâ-verâ-yı nüh-sipihr: dokuz kat feleğin ötesi, pâye: mertebe, arş-ı mu'allâ: yüce arş, 4. evvel ü âhir: önce ve sonra, nazîr: benzer, hatm: mühür, kevn ü mekân: kâinat, vâye: nasip, kısmet, 5. nakd-i aşk: aşk akçesi, server-i sermâye: sermayenin başı, temeli, 6. hem-sâye: komşu, server: baş, reis.

MUHİBBÎ (KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN)

[1494–1566]

Muhibbî (Sultan Süleyman), 1494'te Trabzon'da doğdu. Babası Yavuz Sultan Selim, annesi Hafsa Sultandır. 1520'de yirmi altı yaşındayken Osmanlı tahtına geçti. Osmanlı tahtının on ikinci sultanıdır. 1566'ya kadar 46 yıl padişahlık yaptı. 1521'de Belgrad seferine çıktı. Aynı yıl Belgrad fethedildi. 1522'de Rodos ve adalar üzerine sefer düzenledi. 1526'da Macaristan'ın başkenti Budin'i aldı. Almanların Budin'e yürümesi üzerine 1529'da Budin'i tekrar Osmanlı hâkimiyetine kattı. Ferdinand'ın Viyana'ya çekilmesi üzerine 1. Viyana kuşatmasını gerçekleştirdi fakat bir sonuç elde edilemedi. 1532'de Kanije ve Güns kaleleri olmak üzere on beş civarındaki kaleyi fethetti. Böylece Viyana yolu tekrar açılmış oldu. 1534'te Bağdat'ı ele geçirdi. 1538'de Moldovya üzerine yürüdü. 1541'de Budin seferini yaptı. 1548'de ikinci İran seferine çıktı. Tebriz'i geri aldı. 1554'te Nahcivan'ı fethetti. 1566'da Zigetvar seferine çıktı. Kuşatma devam ederken 72 yaşında çadırında vefat etti.

Kanunî Sultan Süleyman devri, hem devletin sınırlarının genişlemesi hem de ilim, kültür, hukuk, maliye gibi konular açısından zirveye çıkıldığı bir devirdir. O, hem büyük bir asker, hem de kudretli bir idareci ve eşine az rastlanır bir teşkilâtçıdır. Şiirlerinde "Muhibbî" mahlâsını kullanmıştır. Zati'den sonra en çok gazel yazan şairlerden biridir.

Eserleri: Divan.

Nûr-i Âlemsin Bugün Hem Dahî Mahbûb-i Hudâ

1. Nûr-i âlemsin bugün hem dahî mahbûb-ı Hudâ
   Eyleme âşıkların bir lahza kapından cüdâ
2. Gitmesin nâm-ı şerîfin bu dilimden dem-be-dem
   Dertli gönlüme devâdur can bulur ondan safa
3. Umaram her bir adın başka şefâ'at eyleye
   Ahmed ü Mahmûd Ebü'l-Kasım Muhammed Mustafâ

4. Çünki denildi ona ve'ş-Şems dahi ve'd-Duhâ
   Rûyuna alnına mihr ü mâhı benzetsem nola
5. Bu libâs u hây hûy u tantana nedir dilâ
   Eğnine hil'at yeterken bir pelâs u bir abâ
6. Cürm ü isyânım birundur gerçi hadden serverâ
   Sen şefâ'at kânısın geldim sana şefkat uma
7. Bu Muhibbî tövbe eyler tövbesin eyle kabûl
   Fitne-i şeytândan sakla anı yâ Rabbenâ

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. nûr-ı âlem: âlemin nuru, mahbûb-ı Hudâ: Allah'ın sevgilisi, lahza: an, cüdâ: ayrı, 2. nâm-ı şerîf: şerefli ad, dil: gönül, dem-be-dem: her an, devâ: ilaç, can: gönül, safa: mutluluk, 4. ve'ş-Şems: 91(Şems)1 "Güneşe yemin olsun", ve'd-Duhâ: 93(Duhâ)1 "Kuşluk vaktine yemin olsun", rûy: yüz, mihr: güneş, mâh: ay, 5. libâs: elbise, dilâ: ey gönül, eğin: sırt, hil'at: kaftan, pelâs: çul, abâ: aba, 6. cürm: suç, birun: dışarı, hâdde: hadde, metalleri tel gibi incelten âlet; serverâ: ey efendi, kân: maden, 7. yâ Rabbenâ: "Ey bizim Rabbimiz".

FUZULİ

[öl. 1556]

Asıl adı Mehmed olan Fuzuli'nin doğum tarihi bilinmemektedir. Büyük Selçuklular döneminde Irak'a yerleşmiş bir Oğuz aşireti olan Bayat aşiretindendir. Kerbela veya Hileli olduğu ileri sürülmüştür. İyi bir öğrenim görmüş, Arapça ve Farsçayı, bu dillerde şiir söyleyebilecek kadar iyi öğrenmiştir. Fuzuli, Diyarbakır hâkimi Elvend Bey ve Safevilerin Bağdat valisi Musullu İbrahim Han'ın himayesini gördü. 1534'te Bağdat'ın Kanunî tarafından fethi üzerine başta padişah olmak üzere devrin devlet adamlarına şiirler sundu, fakat beklediği ilgiyi göremedi. Bağdat seferi sırasında orduda yer alan Hayali Bey ve Taşlıcalı Yahya ile tanıştı. Fuzuli, hayatı boyunca Bağdat ve çevresi dışına çıkmamıştır. Bazı araştırmacılara göre Şiidir. 1556'da vefat etti. Fazlî mahlasıyla şiir söyleyen bir oğlu olduğu kaynaklarda bildirilmektedir.

Fuzuli, 16. yüzyıl Türk edebiyatının en güçlü şairidir. Şiirleri ile pek çok şairi etkilemiştir. Kendisinden sonra Fuzuli ekolu oluşmuştur.

Eserleri: Türkçe Divan, Farsça Divan, Arapça Şiirler, Leyla ile Mecnun, Beng ü Bade, Sakiname, Hadis-i Erbain Tercümesi, Hadikatü's-Süeda, Türkçe Mektuplar (Bunlardan biri Şikâyetname'dir), Rind ü Zâhid, Sıhhat u Maraz, Muamma Risalesi, Matlaü'l-İtikad.

Naat-i Şerif

1. Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlara su
   Kim bu denlü dutuşan odlara kılmaz çâre su
2. Âb-gûndur günbed-i devvâr rengi bilmezem
   Yâ muhît olmış gözümden günbed-i devvâra su
3. Zevk-ı tîgundan aceb yoh olsa gönlüm çâk çâk
   Kim mürûr ilen bıragur rahneler dîvâra su
4. Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânun sözin
   İhtiyât ilen içer her kimde olsa yara su

5. Suya versün bağ-ban gülzârı zahmet çekmesün
   Bir gül açılmaz yüzün tek verse min gülzâra su
6. Ohşadabilmez gubârını muharrir hattuna
   Hâme tek bahmahdan inse gözlerine kara su
7. Ârızun yâdıyla nem-nâk olsa müjgânım nola
   Zâyi' olmaz gül temennâsıyla vermek hâra su
8. Gam güni etme dil-i bîmârdan tîğin diriğ
   Hayrdur vermek karanu gicede bîmâra su
9. İste peykânın gönül hecrinde şevkum sâkin et
   Susuzam bir kez bu sahrâda benümçün ara su
10. Men lebün müştakıyam zühhâd kevser tâlibi
    Nitekim meste mey içmek hoş gelür hûş-yâra su
11. Ravza-i kûyuna her dem durmayıp eyler güzâr
    Âşık olmış glibâ ol serv-i hoş-reftâra su
12. Su yolın ol kûydan toprağ olup dutsam gerek
    Çün rakibümdür dahı ol kûya koyman vara su
13. Dest-bûsı ârzûsıyla ger ölsem dostlar
    Kûze eylen toprağım sunun anunla yâra su
14. Serv ser-keşlük kılur kumrî niyâzından meger
    Dâmenin duta ayağına düşe yalvara su
15. İçmek ister bülbülün kanın meğer bir reng ile
    Gül budağının mizâcına gire kurtara su
16. Tıynet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme
    İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâra su
17. Seyyid-i nev'-i beşer deryâ-yı dürr-i istifâ
    Kim sepüpdür mu'cizâtı âteş-i eşrâra su

18. Kılmağ içün tâze gülzâr-ı nübüvvet revnakın
    Mu'cizinden eylemiş izhâr seng-i hâra su
19. Mu'cizi bir bahr-i bî-pâyân imiş âlemde kim
    Yetmiş andan min min âteş-hâne-i küffâra su
20. Hayret ilen parmağın dişler kim etse istimâ'
    Parmağından verdügin şiddet güni Ensâra su
21. Dostı ger zehr-i mâr içse olur âb-ı hayât
    Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâra su
22. Eylemiş her katreden min bahr-i rahmet mevc-hîz
    El sunup urgaç vuzû' içün gül-i ruhsâra su
23. Hâk-i pâyine yetem der ömrlerdür muttasıl
    Başını daşdan daşa urup gezer âvâre su
24. Zerre zerre hâk-i dergâhına ister sala nûr
    Dönmez ol dergâhdan ger olsa pâre pâre su
25. Zikr-i na'tün virdini derman bilir ehl-i hatâ
    Eyle kim def'-i humâr içün içer mey-hâra su
26. Yâ habîbâ'llâh yâ hayre'l-beşer müştâkınam
    Eyle kim leb-teşneler yanup diler hemvâre su
27. Sensen ol bahr-ı kerâmet kim şeb-i Mi'râcda
    Şeb-nem-i feyzün yetürmiş sâbit ü seyyâra su
28. Çeşme-i hurşîdden her dem zülâl-i feyz iner
    Hâcet olsa merkadün tecdîd eden mi'mâra su
29. Bîm-i dûzah nâr-ı gam salmış dil-i sûzânuma
    Var ümîdüm ebr-i ihsânun sepe ol nâra su
30. Yümn-i na'tünden güher olmış Fuzuli sözleri
    Ebr-i nîsandan dönen tek lü'lü-i şeh-vâra su

31. Hâb-ı gafletden olan bîdâr olanda rûz-ı haşr
    Eşk-i hasretden tökende dîde-i bîdâre su
32. Umduğum oldur ki rûz-i haşr mahrûm olmayam
    Çeşme-i vaslın vere men teşne-i dîdâra su

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. eşk: göz yaşı, od: ateş, bu denlü: bu kadar, böyle, çâre kıl-: fayda etmek, 2. âb: su, gûn: renk, âb-gûn: su renginde, renksiz; günbed: gökkubbe, künbet, devvâr: dönen, devreden, yâ: yahut, veya; muhît: çeviren, kuşatan; muhît ol-: çevirmek, kuşatmak, 3. zevk: tat, lezzet, haz; tîg: kılıç, ustura, bıçak gibi kesici şeyler; yoh: yok, aceb yoh: acaip değil, buna şaşılmaz; çâk çâk: parça parça, mürûr: gelip geçme, ilen: ile, bırağur: bırakır, rahne: gedik, yarık; 4. vehm: kuruntu, vehm ilen: korkarak, mecrûh: yaralı, peykân: okun ucundaki sivri çelik parça, ihtiyât: tedbirli, sakınma, 5. suya ver-: sele vermek, mahvetmek, bağban: bahçıvan, gülzâr: güllük, zahmet: sıkıntı, zahmet åk-: yorulmak, tek: gibi, bir tane, min: bin, 6. ohşa-: benzemek, ohşadabilmez: benzetemez, gubâr: toz, gubari hat, muharrir: kâtip, hattat, hat: çizgi, yazı, yüzdeki ayva tüyü, hâme: kamış kalem, bahmahdan: bakmaktan, 7. ârız: yanak, yâdıyla: anılmasıyla, nem-nâk: nemli, yaş, müjgân: kirpik, nola: ne olur, ne var, zâyi' ol-: elden çıkmak, boşa gitmek, temennâ: dileme, istek, 8. gam: keder, tasa, gam güni: gamlı gün, bîmâr: hasta, dirîg: esirgeme, dirîg et-: esirgemek, hayr: iyilik, karanu: karanlık, 9. hecr: ayrılık, yokluk, şevk: şiddetli arzu, sevinç, sâkin: durgun, dingin, susuzam: susamışım, sahrâ: çöl, menümçün: benim için, 10. men: ben, leb: dudak, ağız, müştâk: özleyen, can atan, zühhâd: zahitler, kaba softalar, Kevser: cennette bir havuzun adı, ümmetin çokluğu, tâlib: istekli, nitekim: gerçekten, nasıl ki, mest: sarhoş, mey: şarap, hûş-yâr: akıllı, 11. ravza: bahçe, cennet, kûy: mahalle, sokak, güzâr: geçme, reftâr: gitme, yürüme, hoş-reftâr: güzel yürüyüşlü, 12. çün: gibi, benzer, çünkü, rakîb: gözleyen, koruyan, bekçi, dahı: dahi, toprağ ol-: ölmek, koyman: koymam, dutsam: tutsam, 13. dest-bûs: el öpme, ârzû: istek, ger: eğer, kûze: testi, tas, 14. ser-keşlük: dikbaşlılık, kumrî: kumru, niyâz: yalvarma, meger: meğer, hâlbuki, dâmen: etek, duta: tuta, 15. reng: renk, tarz, hile, budak: dal, mizâc: huy, tabiat, bir şeyle karıştırılan başka bir şey, mizâcına gir-: bir şeyin içine nüfuz etmek, ikna etmek, razı etmek, bir şeyin terkibini değiştirmek, 16. tıynet: fıtrat, yaratılış, pâk: temiz, Rûşen: aydın, parlak, rûşen kıl-: belli etmek, ehl-i âlem: dünya halkı, iktidâ: uyma, tâbi olma, tarîk: yol, vasıta, sebep, Ahmed-i Muhtâr: Hz.Peygamber, 17. seyyid: efendi, nev': çeşit, tür, nev'-i beşer: insan soyu, deryâ: deniz, dürr: inci, ıstıfâ: seçme, seçkinlik, sepüpdür: serpmiştir, mu'cizât: mucizeler, eşrâr: kötüler, 18. tâze: yeşil, yeni, nübüvvet: peygamberlik, revnak: parlaklık, güzellik, mu'ciz: acze düşüren, izhâr: gösterme, seng-i hâra: pek sert taş, mermer taşı, 19. bahr: deniz, bî-pâyân: uçsuz bucaksız, âlem: dünya, min min: binlerce, âteş-hâne: Mecusi mabedi, küffâr: kâfirler, 20. hayret: şaşkınlık, ilen: ile, barmağ: parmak, dişlemek: ısırmak, istimâ': işitmek, şiddet: katılık, sıkılık, eziyet, Ensâr: Hz. Peygamber'in yardımcıları, Medine halkından Evs ve Hazrec kabilelerinden olan Müslümanlar, 21. zehr: zehir, ağu, mâr: yılan, âb-ı hayât: can suyu, hasm: düşman, elbette: mutlaka, eninde sonunda, 22. el sun-: el uzatmak, başlamak, katre: damla, rahmet: acıma, esirgeme, urgaç: vurunca, vuzû: abdest, ruhsâr: yanak, mevc-hîz: dalgalandıran, 23. hâk: toprak, pây: ayak, dip, yet-: erişmek, ulaşmak, ömr: hayat süresi, muttasıl: her zaman, âvâre: serseri, başıboş, başını daşdan daşa vur-: üzülüp dövünmek, 24. zerre: pek ufak şey, dergâh: kapı yeri, eşik, konak, tekke, huzur, nûr: ışık, pâre pâre: parça parça, 25. zikr: anma, na't: naat, vird: dua, derman: ilâç, hatâ: yanlış, yanılma, eyle ki: ona benzer ki, def': giderme, humâr: içkiden sonra gelen baş ağrısı, mey-hâr: sarhoş, 26. Habîb: sevgili, hayrü'l-beşer: insanların en hayırlısı, müştâk: özleyen, can atan, leb-teşne: dudağı kurumuş, çok susamış, hemvâre: daima, 27. sensin: sensin, ol: o, kerâmet: cömertlik, hürmet, olağanüstü şey, şeref, şeb: gece, Mi'rac: merdiven, Mirac, şeb-nem: çiy, feyz: bolluk, bereket, ilim, irfan, bağış, manevi neşe, tesir, uğur, yetür-: ulaştırmak, sâbit: hareketsiz, seyyâr: gezici, dolaşan, gezegen, 28. çeşme: pınar, hurşîd: güneş, dem: vakit, zülâl: saf ve tatlı su, hâcet: ihtiyaç, merkad: mezar, tecdîd: yenileme, mi'mâr: mimar, 29. bîm: korku, dûzah: cehennem, nâr: od, ateş, cehennem, gam: tasa, kaygı, Sûzân: yakan, yanan, ümîdüm var: ümitliyim, ebr: bulut, ihsân: iyilik etme, sep-: serpmek, 30. yümn: uğur, bereket, güher: elmas, mücevher, ebr: bulut, tek: gibi, lü'lü'-i şeh-vâr: iri ve iyi cins inci, 31. hâb: uyku, gaflet: boş bulunma, bîdâr: uyanık, rûz-ı haşr: kıyamet günü, bîdâre: âşık, eşk-i hasret: özlemle bakan göz, tökende: dökünce, dîde: gözyaşı, 32. çeşme-i vasl: kavuşma pınarı, teşne-i dîdâr: yüzüne susamış, çok özlemiş.

FEVRİ

[öl. 1570–71]

Hırvat asıllı olup asıl adı Ahmed'dir. İskender Çelebi'nin veya Nakkaş Ali Bey'in kulu olduğu söylenir. Daha sonra azat edildi ve iyi bir öğrenim gördü. Bostan Efendiden mülâzım oldu. Müderrislik, müftülük ve kadılık yaptı. Fevri, Kanunî'nin şiirlerini toplayarak onun divanını meydana getirmiştir.

Eserleri: Divan, Ahlâk-ı Süleymanî, Ahlâk-ı [Sokullu] Mehmed Paşa, Dürer ü Gürer Haşiyesi, Miftâhü'l-Me'ânî Lügati.

Ey Habîb-i Hudâ İnâyet Kıl

1. Ey Habîb-i Hudâ inâyet kıl
   Mücrimem âsîyem şefâ'at kıl
2. Kaçdım a'dâ-yı nefs ü şeytandan
   Sana geldim meded himâyet kıl
3. Ceyş-i nefs ü hevâ kıtaline hiç
   Kudretüm kalmadı iânet kıl
4. Toyladun dehri hân-ı lutfunla
   Bî-nevânı dahı ziyâfet kıl
5. Kerem ü cûd pâdişâhısın
   Ben kulına dahi riâyet kıl
6. Himmet eyle beni eminün edün
   Sırrını sînede vedîat kıl
7. Bir sen ol bir dahi Hudâ olsun
   Gayrdan sahn-ı kalbi halvet kıl
8. Kapuna geldim ilticâ etdim
   Mâsivâdan beni hirâset kıl
9. Dilek eyle beni Allahından
   De ki Fevri kulına rahmet kıl

10. Bâl u hâl u mealin ıslâh et
    Kavl ü fi'linde hayr-ı ümmet kıl
11. Amel ü ilmi ona teysîr et
    Ma'rifet ver ona hidâyet kıl
12. Zâhirin mazhar-ı şerî'at edüp
    Bâtının mahzen-i hakîkat kıl
13. Dîn ü dünyâsın eyleyip ma'mûr
    Âhiretde yerini cennet kıl
14. Ba'd-ezin câm-ı aşk içür işini
    Cûşiş-i şevk u zevk-i hâlet kıl
15. Yâ şefi'a'l-ümem bi-hakk-ı Hudâ
    Kıl murâdım benüm kabûl ü revâ

Cedîd: Feilâtün mefâilün feilün

Kelimeler: 1. Habîb-i Hudâ: Allah'ın sevgilisi, mücrim: günahkâr, 2. a'dâ: düşmanlar, meded: yardım, himâyet kıl-: korumak, 3. ceyş-i nefs ü hevâ: nefis ve heva ordusu, kıtâl: savaşma, iânet: yardım, 4. toyla-: ziyafet vermek, dehr: d.ya, hân-ı lutf: lütuf sofrası, bî-nevâ: mahrum, 5. cûd: cömertlik, riâyet kıl-: gözetmek, 6. himmet eyle-: irade göstermek, tesir etmek, emîn edin-: güvenmek, vedîat kıl-: emanet etmek, saklamak, 7. gayr: yabancı, sahn-ı kalb: gönül meydanı, halvet kıl-: yalnız başına oturmak, yerleşmek, 8. iltica et-: sığınmak, mâsivâ: dünya, hırâset kıl-: korumak, 10. bâl: gönül, meâl: mana, kavl: söz, fi'l: davranış, hayr-ı ümmet: ümmetin hayırlısı, 11. amel: ibadet, teysîr et-: kolaylaştırmak, ma'rifet: hüner, ustalık, hidâyet kıl-: kılâvuz olmak, 12. zâhir: görünüş, mazhar-ı şerî'at: şeriatın mazharı, bâtın: iç, mahzen-i hakîkat: hakikat mahzeni, 13. ma'mûr: bayındır, 14. ba'd-ezin: bundan sonra, câm-ı aşk: aşk kadehi, cûşiş-i şevk: şevk coşkunluğu, zevk-i hâlet: hâl zevki, 15. şefî'u'l-ümem: ümmetlerin şefaatçısı, bi-hakk-ı Hudâ: Allah hakkı için, revâ kıl-: uygun bulmak.

TAŞLICALI YAHYA

[öl. 1582]

Arnavutluk'un soylu Dukagin ailesindendir. Taşlıcalı diye anılır. Devşirme olarak Acemi Oğlanlar Ocağına alındı. Babası da Yeniçeri'ydi. İyi bir öğrenim gördü. Kemal Paşazade, Kadrî Efendi ve Fenarîzade Muhyiddin Efendilerden ders aldı. Yeniçeri Ocağının kâtibi Şehabeddin Bey'e çırak oldu. Yavuz Sultan Selim döneminde Çaldıran ve Mısır seferlerine katıldı. Kanunî'nin 1529 Viyana ve 1532 Alman seferlerinde bulundu ve 1. Irakeyn seferinde katıldı. İbrahim Paşa ve İskender Çelebiye kasideler sundu. 1548'de 2. Irakeyn seferine iştirak etti. Şehzade Mustafa'nın 1553'te öldürülmesi üzerine bir mersiye kaleme aldı. 1557'de Gülşenî tarikatı şeyhi Uryanî Mehmed Dedeye bağlandı. 1563'te Rüstem Paşa'nın ölümü üzerine bir hicviye yazdı. Şehzade Mustafa'nın ölümünden Rüstem Paşayı sorumlu tutuyordu. 1566'da akıncılar ocağına katıldı. 1582 yılında 93–94 yaşlarında iken vefat etti. Mezarı İzvornik veya Lozniçe'dedir.

Eserleri: Divan, Hamse.

Gökler Yüzi Bir Gice Gülistan İdi Gûyâ

1. Gökler yüzi bir gice gülistân idi gûyâ
   Her encüm-i tâbende idi bir gül-i hamrâ
2. Zulmetde hayât âbı gibi ayn-ı cihandan
   Olmışdı nihân çeşme-i mihr-i felek-ârâ
3. Bir çînî sifâl içre karanfüller açıldı
   Bu çarh-ı zebercedde değül encüm-i şehlâ
4. Dünyâyı felek şâmî gülâb ile sulardı
   Şebnemle pür oldı dimenüz kûh ile sahrâ
5. Ol gice meğer Kadr ü Berât idi mukarrer
   Çekdi kamer-i çarh ana tugrâ-yı mutallâ
6. Sükkân-ı sipihrün gözi yollarda kalupdur
   Sanman ki semâ üzre nücûm oldı hüveydâ

7. Raks urdı felek çarha girüp cümle melekler
   Bu şâdîye kim iriser ol kadri mu'allâ
8. Pîrûze tabaklarla tolup kevkeb-i dürrî
   Pâyına nisâr olmağa olmışdı müheyyâ
9. Ol gice gelüp iki cihan fahrine Cibrîl
   Lutf ile didi sana selâm eyledi Mevlâ
10. Seyr eyle bu şeb Refref ile arş-ı âlâyı
    Anı bu tokuz âyinede eyledi peydâ
11. Ta'cîl önüne irgüreyin anda Burâkı
    Müştak durur sana didi Hazret-i Mevlâ
12. Hurşîd gibi tayy-ı mekân itdi Burâkı
    Bâlâya du'â gibi urûc eyledi tenhâ
13. Gûyâ dil-i mü'min gibi tayy itdi mekânı
    Ol rahşa süvâr oldı çü ol şâh-ı tüvânâ
14. Olmışdı meğer ömr gibi tîz-revende
    Bir demde iki âlemi seyr itdi hemânâ
15. Ervah gibi kıldı semâvâtı müşerref
    Toldı salavât ile tokuz kubbe-i uzmâ
16. Mi'râcı ile güldi yüzi çarh-ı berînün
    Vuslat haberinden nitekim âşık-ı şeydâ
17. Bin cân ile oldı Hamel ü Sevr ana kurbân
    Evvelki göki kıldı Kamer gibi çü me'vâ
18. Çengini yire çaldı hicâb eyledi andan
    Görünce salâhıyyetini Zühre-i zehrâ
19. Ol dem felek-i Atlas ayağına döşendi
    Dördünci göke irdi çü ol mihr-i mücellâ
20. Gülzâr-ı Halîli idüben cümle müşerref
    İrgürdi semendini yedinciye değin tâ
21. Yüz yire koyup eyledi ta'zîm ile ikrâm
    İki bükülüp ana tokuz çarh-ı mu'allâ
22. Toğruldı hemân tîr gibi cânib-i arşa
    Geçdi bu tokuz kat zırıh-ı çarhı hemânâ
23. Tûbâya irüp geçdi sabâ gibi o demde
    Cibrîli kodı Sidrede ol zât-ı müzekkâ

24. Bir menzil-i bâlâya irişdi nazar itse
    Dünyâ görünürdi ana hardal gibi ednâ
25. Makbûl du'â gibi varup hazret-i Hakka
    El götürüben ümmetini kıldı temenna
26. Çün Tûr-ı niyâz içre mübârek gözin açdı
    Göründi o lahza ana envâr-ı tecellâ
27. Mâh-ı Ramazan gibi cihan kadre irişdi
    Evkt-ı şerefde dem-i mi'râc ile mahzâ
28. Bu avn ü inâyetle zihî lutf-ı İlâhî
    Bu keşf ü kerâmetle zihî izzet-i Kübrâ
29. Ashâbına geldükde salât emrini kıldı
    Didi işiden cümle semi'nâ ve ata'nâ
30. Meydân-ı semendi bu tokuz çarh-ı mutabbak
    Na'leyni nişânı meh ü mihr-i felek-ârâ
31. Eltâf u inâyetler idüp Rabb-i Müheymin
    Kılmışdı anı hulk-ı azîmiyle mürebbâ
32. Her fi'li anun kavline olmışdı mutâbık
    Her nüktesi bir srr idi her sözi mu'ammâ
33. Ukbâda pes anunçün olur melce-i âlem
    Cennet gibi olmamış idi mâil-i dünyâ
34. Ahmedle ahad beynini bir mîm kılur fark
    Şol denlü irüpdür ana kurbiyyet-i Mevlâ
35. Evsâfını zikr eyler iken maşrık-ı dilden
    Gün gibi tulû eyledi bu matla'-ı garrâ
36. Ey cümle-i ashâba kapun Ka'be-i ulyâ
    Vey zümre-i ahbâba tapun Mescid-i Aksâ
37. Sultân-ı ümem bâhr-ı kerem mefhar-i âlem
    Sâlâr-ı Acem şâh-ı Semerkand ü Buhârâ
38. Vâlâ-güher ü pâk-nazar zât-ı mutahhar
    Deryâ-yı sehâ kân-ı atâ-âver-i dünyâ
39. Göklerde yiridür mehi şakk itse hilâlün
    Zîrâ ki iki şâhid ile oldı bu da'vâ
40. A'lâ ise gün gibi revâdur derecâtun
    Kıldun gönül alçaklığını ümmete zîrâ

41. İnsânı bu esrâr-ı nihân eyledi hayran
    Ümmîdür adun olmış iken âlim ü dânâ
42. Destüne kalem almamış idün ne acebdür
    Engüşt ile levh-i feleğe yazdun iki râ
43. Yazmakda kalem barmağunun vasfını âciz
    Geh mâhı iki şakk ider ol gâh akıdur mâ
44. Günden güne irdün meh-i nev gibi kemâle
    Kaddün elifin lâm ideli zühd ile takvâ
45. Söyündi hemân Bû-Lehebün nârı kül oldı
    Çün nûr-ı Hudâ oldı cebînünde hüveydâ
46. Sâyende revân su gibi hoş geçdi bu âlem
    Düşmezdi yire serv boyun sâyesi ammâ
47. Şâhâ başuna gey yaraşur tâc-ı le-amrük
    Levlâke lemâ kmetüne hil'at-ı zîbâ
48. Mahbûb-ı Hudâ olmış iken devr-i ezelden
    Olmamış iken kudret eli âleme bennâ
49. Cibrîl-i emîn oldı şehâ geşiyedârun
    Derbân-ı der-i fazlun olur Hazret-i Mûsâ
50. Yerden göğe dek vardur ara yerde tefâvüt
    Rif'atde ne cânible sana benzeye Îsâ
51. Seyr eylemedi cümle makamâtını arşun
    Dâvûd Nebî olmış idi gerçi hoş-âvâ
52. Tûbâya nice benzedeyin kmetüni kim
    Yanunda senün çöpçe görünmez bana Tûbâ
53. Hat yazmadun ise aceb olmaya muhakkak
    Bir hûb ki bî-hat ola olur dahi ra'nâ
54. Yolunda kimün nâme gibi olsa yüzi ak
    İrişmez anun hâme gibi başına sevdâ
55. Âşüftesi sünbül saçunun bâd-ı sehergâh
    Üftâdesi dür dişlerünün lûlû-i lâlâ
56. Bağruna basarsan yeridür seng-i siyâhı
    Dâyim Hacerü'l-esved olur Ka'bede zîrâ
57. Âlemde bakâ âyinesin manzar idindün
    Dünyâ yüzine eylemedün meyl ü mehâbâ

58. Mihrünle dem-i subh gibi sâdık olupdur
    Bû-Bekr ki Sıddîk diyü oldı müsemmâ
59. Dirlerse sezâdur Ömerün adına Fârûk
    Fark-ı feleği adli güni eyledi müsemmâ
60. Göklerde bulut gark-ı arak oldı hayâdan
    Kılduğı gibi Hazret-i Osmânı temâşâ
61. Çün Şîr-i Hudâ Âl-i Abâ kân-ı sehâdur
    Nâmını Alînün okuruz aynile a'lâ
62. Gözünde uçar dahi bu a'yân-ı cihânun
    Ol kurret-i ayneynün eyâ rahmet-i Mevlâ
63. Yüz karasıdur yüze gelen zühd ü amelden
    Geçdi günümüz cürm ile hayfâ vü dirîğâ
64. Evsâf-ı bedî'ün gele mi hadd-i beyâna
    Tâ-Hâ ile Hâ-Mîm durur sana müsemmâ
65. Ve'l-hâsıl elinden komaya dâmen-i afvün
    Mahşer güni oldukda öle dirile Yahyâ
66. Anda ümemün hazretüne teşne iriser
    Rahmet suyuna zât-ı şerîfün ola sakkâ
67. Ol dem bir ayağ üzre bin ayağ olacakdur
    Tesnîmden irgür ana bir câm-ı musaffâ
68. Bin bin ola ol çâr emînüne tahiyyât
    Ahkâmunı ahbâbun ile itdiler icrâ
69. Âlüne ve ahbâbuna ashabuna cümle
    Her demde selâm ola eyâ rahmet-i Mevlâ

Hezec: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 1. gülistân: gül bahçesi, gûyâ: sanki, encüm-i tâbende: parlak yıldızlar, gül-i hamrâ: kırmızı gül, 2. zulmet: karanlık, hayât âbı: can suyu, ayn-ı cihân: cihanın gözü, nihân ol-: gizlenmek, çeşme-i mihr-i felek-ârâ: feleği süsleyen güneş pınarı, çînî sifâl: çini çanak, karanfül: karanfil, zeberced: açık yeşil renkte süs taşı, çarh-ı zeberced: zeberced renginde felek, değül: değil, encüm-i şehlâ: şehlâ yıldızlar, şâmî gül-âb: Şamtn gül suyu, şebnem: çiy tanesi, pür ol-: dolmak, dimenüz: demeyiniz, kûh u sahrâ: dağ bayır, 5. gice: gece, Kadr: Kadir gecesi, Berât: Berât gecesi, mukarrer: şüphesiz, kamer-i çarh: feleğin ayı, tuğrâ-yı mutallâ: yaldızlı tuğra, 6. sükkân-ı sipihr: felek sâkinleri, kalupdur: kalmıştır, nücûm: yıldızlar, hüveydâ: belirmek, olmak, 7. raks ur-: dans etmek, çarha gir-: dönmek, şâdî: sevinçlilik, iriser: erecek, kadr-i mu'allâ: çok kıymetli, 8. pîrûze: firuze, mavi renkli süs taşı, kevkeb-i dürrî: inci yıldız, pây: ayak, nisâr ol-: saçılmak, müheyyâ ol-: hazır olmak, 9. ol: o, gice: gece, fahr: övünç, lutf: saygılı davranış, 10. şeb: gece, Refref: kuş, binek, arş-ı a'lâ: yüksek arş, âyine: ayna, 11. ta'cîl: hemen, irgüreyin: getireyim, Burâk: Burak, binek, anda: orada, müştâk: hasret, durur: +dır eki, 12. hurşîd: güneş, tayy-ı mekân: mekân atlama, bâlâ: yüce, urûc eyle-: yükselmek, tenhâ: yalnız, 13. dil-i mü'min: müminin gönlü, rahş: at, süvâr ol-: binmek, çü: çünkü, şâh-ı tüvânâ: güçlü kuvvetli padişah, 14. tîz-revende: çabuk gitmiş, dem: an, hemânâ: tamamen, 15. ervâh: ruhlar, semâvât: gökler, müşerref kıl-: şereflendirmek,

kubbe-i uzmâ: ulu kubbe, 16. çarh-ı berîn: en yüksekteki felek, vuslat: kavuşma, âşık-ı şeydâ: çılgın âşık, nitekim: gibi, benzer, 17. Hamel: bir burç adı, Sevr: Boğa burcu, kamer: ay, çû: gibi, me'vâ: yurt, 18. çeng: bir saz, hicâb eyle-: utanmak, salâhiyet: yetki, Zühre-i Zehrâ: parlak Zühre yıldızı, 19. dem: an, felek-i Atlâs: Atlas feleği, dokuzuncu felek, mihr-i mücellâ: gözalıcı güneş, 20. gülzâr-ı Halîl: Hz. İbrahim'in gül bahçesi, cümle: bütün, müşerref et-: şereflendirmek, irgür-: eriştirmek, semend: at, 21. ta'zîm: saygı gösterme, çarh-ı mu'allâ: yüce felek, 22. toğrul-: doğrulmak, hemân: hemen, tîr: ok, cânib-i arş: arş yönü, zırıh-ı çarh: çarh zırhı, 23. Tûbâ: cennet ağacı, sabâ: bahar rüzgârı, Sidre: ağaç, varlık âleminin son noktası, zât-ı müzekkâ: aklanmış kişi, 24. menzil-i bâlâ: yüksek konak, nazar et-: bakmak, ednâ: çok aşağı, 25. el götür-: el kaldırmak, temennâ kıl-: istemek, 26. Tûr-ı niyâz: yakarış dağı, lahza: an, envâr-ı tecellâ: tecelli nurları, 27. mâh-ı Ramazân: Ramazan ayı, kadre eriş-: şereflenmek, evkt-ı şeref: eşref saatleri, dem-i Mi'râc: Mirac vakti, mahzâ: tam, 28. avn: yardım, inâyet: destek, zihî: ne güzel, lutf-ı ilâhî: ilâhi lütuf, izzet-i Kübrâ: büyük kudret, 29. salât: namaz, semi'nâ ve ata'nâ: 2(Bakara)285 "İşittik ve itaat ettik", 30. meydân-ı semend: at meydanı, çarh-ı mutabbak: kat kat olmuş felek, na'leyn: papuç, meh: ay, mihr-i felek-ârâ: feleği süsleyen güneş, 31. eltâf: lütuflar, Rabb-i müheymin: korkudan emin kılan Rab, hulk-i azîm: yüce yaratılış, mürebbâ kıl-: terbiye etmek, 32. fi'l: iş, kavl: söz, mutâbık: uygun, mu'ammâ: bilmece, 33. ukbâ: ahiret, pes: öyleyse, imdi, melce-i âlem: âlemin sığınağı, mâ'il-i dünyâ: dünya meyli, arzusu, 34. beyn: ara, fark kıl-: ayırmak, şol denlü: şu kadar, irüpdür: ermiştir, kurbiyyet-i Mevlâ: Allah'a yakınlık, 35. evsâf: vasıflar, maşrık-ı dil: gönül doğusu, gün: güneş, tulû' eyle-: doğmak, matla'-ı garrâ: parlak matla beyti, 36. cümle-i ashâb: ashabın tümü, Kâ'be-i ulyâ: pek yüca Kâbe, vey: ve ey, zümre-i ahbâb: dostlar zümresi, tapu: huzur, kat, 37. sultân-ı ümem: ümmetlerin sultanı, bahr-ı kerem: cömertlik denizi, mefhar-ı âlem: âlemin övüncü, sâlâr-ı Acem: Acem büyüğü, 38. vâlâ-güher: yüce cevher, pâk-nazar: temiz bakışlı, zât-ı mutahhar: temizlenmiş kişi, deryâ-yı sehâ: cömertlik denizi, kân-ı atâ-âver-i dünyâ: dünyanın bağış getiren madeni, 39. meh: ay, şakk et-: yarmak, hilâl: Hz. Peygamber'in parmağı, 40. a'lâ: en yüksek, revâ: uygun, derecât: dereceler, 41. esrâr-ı nihân: gizli sırlar, ümmî: okuma yazma bilmeyen, 42. dest: el, ne acebdür: şaşılmaz, engüşt: parmak, levh-i felek: felek levhası, 43. mâh: ay, mâ: su, 44. meh-i nev: yeni ay, kadd: boy, 45. söyün-: sönmek, nâr: ateş, Bû Leheb: Ebu Leheb, nûr-ı Hudâ: Allah nuru, cebîn: alın, hüveydâ: görünme, 46. sâye: gölge, revân: akıcı, can, serv: selvi ağacı, 47. şâhâ: ey şah, gey: giy, tâc-ı le-amrük: le-amrük tacı, le-amrük: 2(Bakara)481 "Ömrüne and olsun", levlâke lemâ: Hadis "Sen olmasaydın yaratmazdım", kamet: boy, zîbâ: süslü kaftan, 48. mahbûb-ı Hudâ: Allah'ın sevgilisi, devr-i ezel: öncesi olmayan devir, bennâ: mimar, 49. şehâ: ey şeh, gşiyedâr: seyis, derbân-ı der-i fazl: fazilet kapısının bekçisi, 50. tefâvüt: faydalanma, rif'at: yükseklik, ne cânible: ne yönden, 51. makamât: makamlar, hoş-âvâ: güzel sesli, 52. benzedeyin: benzeteyim, 53. hat: yazı, aceb olmaya: şaşılmaz, bûb: güzel, bî-hat: hatsiz, ra'nâ: güzel, 54. nâme: mektup, hâme: kalem, 55. âşüfte: çılgınca seven, bâd-ı sehergâh: seher vakti rüzgârı, üftâde: düşkün, dür: inci, lûlû-i lâlâ: parıltılı inci, 56. seng-i siyâh: hacerülesved, kara taş, 57. bak: sonsuz, âyine: ayna, manzar: bakılan, meyl: meyil, mehâbâ: muhabbet, 58. mihr: şefkat, dem-i subh: sabah vakti, Bû Bekr: Hz. Ebu Bekir, müsemmâ: adlandırılmış, 59. sezâ: yakışır, fark-ı felek: feleğin payesi, me'vâ: yurt, 60. gark-ı arak ol-: tere batmak, temâşâ: seyir, 61. şîr-i Hudâ: Allah'ın aslanı, Hz. Ali, âl-i abâ: Hz. Peygamber'in soyu, ailesi, kân-ı sehâ: cömertlik madeni, a'lâ: en yüce, ayn: ayn harfi, 62. kurret-i ayneyn: iki göz bebeği, Hz. Hasan ile Hüseyin, a'yân-ı cihân: cihanın ileri gelenleri, eyâ: ey, rahmet-i Mevlâ: Allah'ın rahmeti, 63. amel: ibadet, cürm: suç, hayfâ: vah, yazık, dirîgâ: eyvahlar olsun, 64. evsâf-ı bedî': güzel vasıflar, hadd-i beyân: beyan ölçüsü, haddi, Tâ-Hâ: 20. sure, Hâ-Mîm: 40(Mü'min)1, müsemmâ: adlanmış, 65. dâmen-i afv: af eteği, 66. ümem: ümmetler, zât-ı şerîf: şerefli kişi, sakâ: saka, 67. ayâğ: ayak, tensîm: cennet suyu, câm-ı musaffâ: saf kadeh, 68. bin bin: binlerce, çâr emîn: dört halife, tahiyyât: hayır dualar, ahkâm: hükümler, ahbâb: dostlar, icrâ et-: yürütmek, 69. âl: aile, dem: an, nefes, eyâ: ey.

HÜSEYİN B. AHMED-İ SİROZİ

[öl. 1591]

Doğum yeri ve tarihi bilinmemekle birlikte Sirozlu olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Halvetî tarikatına mensuptur. Şiirlerinde "Hüseynî" mahlâsını kullanmıştır. 1591'de vefat etmiştir.

Eserleri: Şiirler, Câmi'u'l-Envar, Câmi'u'n-Nasâyih (Muhammediye tarzında manzum eser), Dürr-i Meknûn (manzum şerh).

Fî-Beyân-ı Esmâ-yı Hazret-i Resûlullâh

1. İmdi iy uşşâk-ı Ahmed idem esmâsın beyân
   Cân kulağından işidün dinlenüz bâ-gûş-ı cân
2. Ki Muhammed dahi Mahmûd Ahmed-i Hâmiddür ol
   Ksımun hem 'Âkıbun dir ol Huzâ-yı bî-mekân
3. Hâtemün Mâhin vü Dâ'in pes Sirâcün hem Münîr
   Hem Mübeşşirün Nezîrün Münzirün uş 'âlî-şân
4. Hem Resulün Mürselün dir ana Allah yâd ide
   Pes Nebiyyün dahi Mehdiyyün dinildi ana san
5. Mühtedin dir hem Halîlün hem Tabîbün Tayyibün
   Hem Safiyyün Tâ-Hâ vü Yâ-Sîn olupdur uş 'ıyân
6. Mustafâ vü Murtazâdur dahi Muhtar Nâsır ol
   Kâyimündür Hâfızun hem Şâhidün dutma gümân
7. Hem Şehîdün Âdilün dir 'Âlimündür hem Halîm
   Dahi Nûrun hem Mübînün didi ana yüce Hân
8. Hem de Bürhân Hüccetün'dür pes Beyânun hem Mutî
   Mezkûrün hem Vâ'ızun dir ol Hüve'1-Hayy câna cân
9. Sâhîbün hem Nâtıkundur pes Musaddıkdur biri
   Dahi Mekkiyyün Medeniyyun didiler her zamân
10. Nûrun uş dahi Nûrâniyyundur anun adı uş
    Ebtahiyyun Kerrûbiyyun dahi ne eydem beyân
11. Hem Kureyşiyyun Arabî Hâşimiyyun hem Azîz
    Pes Harîsündür Ra'ûfun dir ana ol Müste'ân

12. Uş Rahîmün hem Cevâdun hem Ganî Fettâh Âlîm
    Hem Münîbündür Hatîbündür Fasîhün bi'l-lisân
13. Dir Reşîdün Tâhirün uş hem Mutahhar ana ad
    Pes İmâmün dahi Ümmiyyün işid ol şâd-mân
14. Mutevassıt Sâbıkun Hakkun hakkun durur hem Muktasıd
    Evvelün uş Âhirün dir Zâhirün Bâtın hemân
15. Şâfi'undur hem Şefi'un uş Mustafâ Hâdî hem
    Pes Mu'allâdur Müzekkâ uş ol esmâ'u'l-hasân
16. Hem Hakîmün hem Karîbün Şâkirün hem de Şekûr
    Hem Sabûrundur Rakîbün dahi Mürsel iy hân
17. Dahi Müddessir buyurmış Müctebâ'dur ol biri
    Pes Mu'allâdur Müzekkâ uş ol esmâ'u'l-hasân
18. Hâk Ta'âlâ nice yirde adına adaş ider
    Zîrâ sevmişdür Habîbidür mukarrer bî-gümân
19. Uşta mü'minler de anun ümmetidür bâ-safa
    Anları da andı anlan tâm olsun bu nişân
20. Kendünün bir adı Mü'mindür sana da eyle dir
    Adına adaş idüben didi Mü'min ad u san
21. Emr ider hem kullarına virdi destûr ol Kerîm
    Diyeler ad Abdü Rahman Abdü Kdir yok me'ân
22. Dahi gayrın ana göre pes kıyâs eylen anun
    Koyalar evlâda ismin işbu resme uşta şan

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. imdi: şimdi, iy: ey, uşşâk-ı Ahmed: Hz. Peygamber âşıkları, esmâ: isimler, beyân it-: açıklamak, dinlenüz: dinleyiniz, bâ-gûş-ı cân: can kulağıyla, 2. Ahmed-i Hâmid: hamdeden Peygamber, K sımun: Ksım, Âkıbun: Âkb, Huzâ-yı bî-mekân: mekândan münezzeh Allah, 3. Hâtemün: Hâtem, Mâhin: Mah, Dâ'in: Dâ', pes: öyleyse, Sirâcün: Sirâc, Mübeşşirün: Mübeşşir, Nezîrün: Nezîr, Münzirün: Münzir, uş: işte, âlî-şân: şanı yüce, 4. Resûl.: Resûl, Mürselün: Mürsel, yâd it-: anmak, Nebiyyün: Nebi, Mehdiyyün: Mehdi, san: ad, Mühtedin: Mühted, Halîlün: Halîl, Tabîbün: Tabîb, Tayyibün: Tayyib, Safiyyün: Safî, ıyân: açık, belli, 6. Kayimün: Kayim, Hâfızun: Hâfız, şahidün: Şâhid, gümân dut-: sanmak, şüphe etmek, 7. Şehîdün: Şehîd, Âdilün: Âdil, Âlimün: Âlim, Nûrun: Nûr, Mübînün: Mübîn, hân: Allah, 8. Hüccetün: Hüccet, Beyânun: Beyân, Mezkûrun: Mezkûr, Vâ'izün: Vâ'iz, hüve'l-hayy: "O diridir", 9. Sâhibün: Sâhib, Nâtıkun: Nâtık, Mekkiyyün: Mekkî, Medeniyyün: Medenî, 10. Nûrun: Nûr, Nûrâniyyun: Nûrânî, Ebtahiyyün: Ebtahî, Kerrûbiyyün: Kerrûbî, eydem: söyleyeyim, 11. Kureyşiyyün: Kureyşî, Hâşimiyy.: Hâşimî, Harîsün: Harîs, Ra'ûfun: Ra'ûf, müste'an: kendisinden yardım istenen Allah, 12. Rahîmün: Rahîm, Cevâdun: Cevâd, Münîbün: Münîb, Hatîbün: Hatîb, Fasîhun: Fasîh, bi'l-lisân: lisan ile, 13. Reşîdün: Reşîd, Tâhirün: Tâhir, İmâmün: İmâm, Ümmiyyün: Ümmî, işid: işit, şâd-mân: sevinçli, 14. Sâbıkun: Sâbık, Hakkun: Hak, Evvelün: Evvel, Âhirün: Âhir, Zâhirün: Zâhir, 15. Şefi'un: Şefi', Şâfi'un: Şâfi', Âmirün: Âmir, Nâhin: Nâh, bedân: onunla, 16. Hakîmün: Hakîm, Karîbün: Karîb, Şâkirün: Şâkir, Sabûrun: Sabûr, Rakîbün: Rakîb, 17. esmâ'ü'l-hasân: has isimler, 18. Habîb: sevgili, mukarrer: şüphesiz, bî-gümân: şüphesiz, 19. uşta: işte, bâ-safa: safa ile, 20. idüben: ederek, 21. kerîm: keremli, destur vir-: izin vermek, me'ân: mekân, 22. resme: âdet, şan: ün.

ŞEMSEDDİN-İ SİVASİ

[1520–1597]

1520'de Tokat-Zile'de doğdu. Asıl adı Ahmed'dir. Sivas'a yerleşip burada ünlendiği için Sivasi adıyla tanındı. Esmer olduğu için Kara Şemsî diye de anıldı. Şiirlerinde "Şemsî" mahlâsını kullandı. Halvetiye tarikatının Şemsiyye kolunun kurucusudur. Sivas'ta 1597'de vefat etti. Mezarı, bugünki Meydan Camii'nin kuzey yönündedir.

Eserleri: Divan, el-Fesâyih fî Tercemeti'l-Levâyih, Heşt Bihişt, Gülşen-âbâd, İbret-nüma, İrşâdü'l-Avam, Kitâbü'l-Hiyaz, Menâkıb-ı İmam-ı A'zam, Menasik-i Hac, Mir'âtü'l-Ahlâk, Mir'âtü'l-Eşvâk, Mevlid, Süleyman-name, Terceme-i İlâhî-name, Terceme-i Mantıku't-Tayr, Terceme-i Pend-name, Terceme-i Kaside-i Bürde. Manzum eserleri dışında mensur eserleri de vardır.

Naat-i Şerif

1. Devlet ol başun ki şer'üni idendür reh-nümâ
   Havf-ı a'dâdan ne gam ana ki sensin pîşvâ
2. İrmez ol ten sıhhate derdünle olmazsa marîz
   Bulmaz ol baş devleti yolunda olmazsa fedâ
3. Sidre-i ravzan havâss ervâhına dârü's-selâm
   Sâha-i türben zünûb emrazına dârü'ş-şifâ
4. İrmedi bâğ-ı cemâlün gibi zîbâ gülşene
   Ol hevâ ile cihânı seyr ider bâd-ı sabâ
5. Kendüni miskîn iderdün ümmetüne nush içün
   Ağniyâ bilsün diyü ya'nî anâyımış gınâ
6. Dir idün el-Fakru fahrî her dem ey mahbûb-ı Hak
   Şâh-ı kevneyn iken olmayup muhibb-i mâsivâ

7. Diyicek düşmenlerün yâ leytenî küntü türâb
   Senden umarlar şefâ'at evliyâ vü enbiyâ
8. Ümmet içre gerçi Şemsî har u zârdur cümleden
   Lîk hiç kesmez cenûbundan ümîdin ol gedâ

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. devlet: mutluluk, iyi talih, şer': şeriat, reh-nümâ: kılâvuz, havf-ı a'dâ: düşman korkusu, pîşvâ: başkan, reis, 2. ten: beden, sıhhat: sağlık, marîz: hasta, 3. sidre-i ravza: Hz. Peygamber'in kabri, havas: aydınlar, mutasavvıflar, dârü's-selâm: esenlik yurdu, sâha-i türbe: Hz. Peygamber'in kabri, zünûb: günahlar, emrâz: hastalıklar, dârü'ş-şifâ: şifa yurdu, 4. bâğ-ı cemâl: cemal bağı, zîbâ: güzel, süslü, bâd-ı sabâ: sabâ rüzgârı, 5. miskîn: yoksul, nush: nasihat, agniyâ: zenginler, gınâ: zenginlik, anâ: zahmet, sıkıntı, 6. el-Fakru fahrî: Hadis "Fakirlik övüncümdür", dem: an, nefes, mahbûbu'l-Hak: Allah'ın sevgilisi, şâh-ı kevneyn: iki dünyanın padişahı, muhibb-i mâsivâ: dünyayı seven, 7. Yâ leytenî küntü türâb: 78(Nebe)39-40 "Ah ne olurdu ben bir toprak olsaydım", evliyâ: veliler, enbiyâ: nebiler, 8. içre: içinde, har u zâr: hor ve zayıf, dermansız, cenûb: yön, taraf, gedâ: dilenci.

SEYYİD NİZAMOĞLU

[öl. 1602]

Seyyid Nizamoğlu, Halvetiyye tarikatının Sinaniyye kolunun kurucusu İbrahim Ümmî Sinan'ın halifesidir. İstanbul-Kocamustafapaşa'da Silivrikapı civarında bulunan dergâhında uzun yıllar irşad vazifesini yürüttü. 1602'de vefat edince dergâhın bahçesine defnedildi. Daha sonra burası Seyyid Nizam Tekkesi olarak ünlendi.

Aruz ve hece ile yazdığı şiirlerinde "Seyfî", "Seyyid Seyfî", "Seyfullah", "Seyyid Nizamoğlu", "Nizamoğlu" mahlaslarını kullandı. İlâhileri Yunus Emre tarzındadır.

Eserleri: Divan, Tâcname, Miftâh-ı Vahdet-i Vücûd, Mi'râcü'l-Mü'minîn, Câmi'ü'l-Ma'ârif, Şeref-i Siyâdet, Ma'denü'l Maarif, Esrârü'l-Arifîn.

Muhammedün Aşkındandur

Bağrumdaki biten başlar
Muhammedin aşkındandur
Bu gözümden akan yaşlar
Muhammedin aşkındandur

Her şâm ü seher yanduğum
Âlemlerden usanduğum
Çarh urup semâ döndüğüm
Muhammedin aşkındandur

Ciğerüm dağladuklarım
Su gibi çağladuklarım
Her seher ağladuklarım
Muhammedin aşkındandur

Dahl idenler devrânuma
İrmediler seyrânuma
Kıyduğum kendü cânuma
Muhammedin aşkındandur

Görün Seyfullâhun kasdın
Sever ol Allahun dostın
Sorarlarsa niçün mestsin
Muhammedin aşkındandur

Kelimeler: 1. baş: yara, 2. şâm u seher: akşam sabah, çarh ur-: dönmek, 3. ciğer: gönül, dağla-: yaralamak, çağla-: ses vermek, 4. dahl it-: karışmak, devran: dönme, ir-: ulaşmak, 5. kasd: niyet, mest: hayran.

HALİMÎ

[öl. 1605]

1605'te vefat etmiştir. Hakkında başka bilgi yoktur.
Eserleri: Şiirleri.

Esmâ-yı Resûlullâh Bi'n-Nazm

1. Ahmed ü Mahmûd u Peygamber Muhammed Mustafâ
Hakk u Dâ'in Hâmid ü Mürsel Resûlün Murtazâ
2. Hâtem ü Hâtim Halîl ü Nûr u Sultân u Sirâc
Kâşif ü Kâtı' Yetîm ü Mehdî vü Hâd u Sirâc
3. Yâ-Sîn ü Tâ-Hâ Müzemmil Mâyim ü Mü'min Tak+
Nâsır u Hüccet Beyân u Vâ'iz ü Nâtık Nak+
4. Evvel ü Âhir 'Azîz ü Zâhîr ü Bâtın Kerîm
Âmir ü sâhib-Katîb ü Muktasıd Tâb u Rahîm
5. Ksım u 'Âkıb Mübeyyiz Seyyid ü Sâbık Beşîr
Hâşir ü Müddessir ü Mekkî vü Ümmî vü Nezîr
6. Şâmih ü Muhtâr ü Ahyed Hâfız u Sâdık Tabîb
Âdil ü Tâhir Mutahhar hem Hatîb
7. Ebtahî Medenî Kureyşî Hâşimî 'Arabî Nasîh
Hem Mübîn ü 'Âlim ü Fettâh u Burhân u Fasîh
8. Ol Karîb ile Emîn ü hem Basîr ü hem 'Alîm
Bil Rakîb-i şehr oldı Ganî nâm-ı Selîm
9. Di Mütevassıt Reşîd oldı Mübârek hem Habîb
Di Şekûr ile Muvahhid hem Müzekkirle Mücîb
10. Bil Muşaffa'dur Muhallille Mutî' oldı Halîm
Hem Harîs ile Ra'ûf hem Şun' ile Kelîm
11. Müctebâ ile Muharremdür Mu'ahhar ol İmâm
Bil Şifâ ile Cevâd oldı Halîmî ve's-selâm

12. Rûz-ı mahşerde şefâ'at ister ise hâss u'âm
    Cân u dilden zikr ola rûz u şeb ola işbu kelâm
13. Yâ İlâhe'l-'Âlemîn esmâ-i Ahmed hakkıçün
    Rahmet eyle ümmetine yarınki gün
14. Cümle esmâsı ile olsun ana yüz bin selâm
    Tâbi'ûn u âl u ashâbı ile her subh u şâm

    Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. Dâ'in: Dâ', Resûlün: Resûl, 8. nâm: ad, ün, di-: demek, söylemek, 12. rûz-ı mahşer: kıyamet günü, hâss u âm: aydınlar ve halk, dil: gönül, rûz u şeb: gece gündüz, 13. ilâhü'l-âlemîn: âlemlerin ilahı, Allah, esmâ-i Ahmed: Hz. Peygamber'in isimleri, yarınki gün: kıyamet günü, 14. cümle: bütün, esmâ: isimler, subh u şâm: sabah akşam.

RUHİ-İ BAĞDADİ

[öl. 1605]

Asıl adı Osman olan Ruhî, Bağdat'ta doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Orduda sipahi olarak görev yaptı. Devrin ileri gelen devlet adamlarına kasideler sundu. Necef, Kerbela, Erzurum ve Şam'da bulundu. 1605'te Şam'da vefat etti.

Ruhî, Mevlevi tarikatına mensuptur. Hiciv şairidir. Divanında yer alan 17 bentlik terkib-bendiyle şöhret bulmuştur.

Eseri: Divan.

Na't-ı Seyyidü'l-Mürselîn

Tâc-ı ser-i enbiyâ
Pîş-rev-i evliyâ
Seyyidinâ Mustafâ
Salli ve sellim aleyh

Şah-ı Kureyş-i neseb
Âlem-i ümmî lakab
Hazret-i mahbûb-i Rab
Salli vesellim aleyh

Yûsuf-i Mısr-ı cemâl
Meh yüzi kaşı hilâl
Menba-ı âb-ı zülâl
Salli ve sellim aleyh

Taht-ı dile hân odur
Dîn ile iyman odur
Hulk-i beden cân odur
Salli ve sellim aleyh

Mihr-i sipihr-i kerem
Sırr-ı Arab hem-Acem
Hâfız-ı levh-i kalem
Salli ve sellim aleyh

Sırr-ı ezelden habîr
Sâhib-i fazl-ı kebîr
Halka beşîr ü nezîr
Salli ve sellim aleyh

Şâh-ı şefî'-i usât
Âyet-i lutf ü necât
Rûhuna yüz bin salât
Salli ve sellim aleyh

Zıll-i zalîl-i Hudâ
Mihr-i münîr-i Hudâ
Yoluna canlar fedâ
Salli ve sellim aleyh

Ma'den-i tahkîk odur
Mahzen-i tevfîk odur
Sâhib-i Sıddîk odur
Salli ve sellim aleyh

Nâsıh-ı edyân-ı gayr
Hâdim-i esnam ü deyr
Bâni-i bünyân-ı hayr
Salli ve Sellim aleyh

Şems-i sa'âdetdir ol
Bedr-i celâletdir ol
Necm-i hidâyetdir ol
Salli ve sellim aleyh

Câna tabîb-i maraz
Hilkata oldur garaz
Cevher ü bâk+ araz
Salli ve sellim aleyh

Nâtık-ı güftâr-ı Hak
Âlem-i halk-ı tebak
Sâhib-i Fâruk-i Hak
Salli ve sellim aleyh

Ma'den-i ihsandır ol
Merdüm-i insandır ol
Sâhib-i Osmandır ol
Salli ve sellim aleyh

Ahmed-i Muhtardır ol
Seyyid-i ebrardır ol
Sâhib-i Kerrardır ol
Salli ve sellim aleyh

Cedd-i Hüseyn ü Hasen
Mihr-i sipihr-i kühen
Sâhib-i hulk-i hasen
Salli ve sellim aleyh

Görse cemâlin gözüm
Pâyine sürsem yüzüm
Yok sana lâyık sözüm
Salli ve sellim aleyh

Rûhî-i bîçâreyem
Vâlih ü âvâreyem
Bir dili pür yâreyem
Salli ve sellim aleyh

Taht-ı dilin hânı kıl
Hâci-i kurbânı kıl
Anı beden cânı kıl
Salli ve sellim aleyh

Münserih: Müfteilün fâilün

Kelimeler: 1. tâc-ı ser-i enbiyâ: nebilerin baş tacı, pîş-rev-i evliyâ: velilerin önderi, seyyidinâ: efendimiz, salli ve sellim aleyh: "Salât ve selâm ona olsun", 2. şâh-ı Kureyş-i neseb: Kureyş soyundan olan şah, âlim-i ümmî-lakab: ümmi lakaplı âlim, mahbûb-ı Rab: Allah'ın sevgilisi, 3. Yûsuf-ı Mısr-ı cemâl: cemal Mısır'ının Yusuf'u, meh: ay, menba-ı âb-ı zülâl: pınar suyunun kaynağı, 4. taht-ı dil: gönül tahtı, iyman: iman, hulk-i beden: tabiat, huy, 5. mihr-i sipihr-i kerem: cömertlik feleğinin güneşi, hâfız-ı levh u kalem: levh ve kalem koruyucusu, 6. habîr: haberli, sâhib-i fazl-ı kebîr: büyük fazilet sahibi, Beşîr: müjdeci, nezîr: korkutan, 7. şâh-ı şefî'-i usat: suçlulara şefaat eden padişah, necât: kurtuluş, 8. zıll-ı zalîl-i Hudâ: Allah'ın gölgesi, mihr-i Münîr-i Hudâ: Allah'ın parlak güneşi, 9. ma'den-i tahkîk: hakikati araştırma madeni, mahzen-i Tevfîk: Tevfik mahzeni, sâhib-i Sıddîk: Hz. Ebu Bekir'in efendisi, 10. nâsıh-ı edyân-ı gayr: başka dinlerin nasihatçısı, hâdim-i esnâm-ı deyr: kilise putlarının yıkıcısı, bâni-i Bünyân-ı hayr: iyilik binasının mimarı, 11. şems-i sa'âdet: saadet güneşi, bedr-i celâlet: ululuk ayl necm-i hidâyet: doğru yolu gösteren yıldız, 12. tabîb-i maraz: hastalığın doktoru, hilkat: yaratılış, garaz: hedef, araz: işaret, bâkî: devamlı olan, 13. nâtık-ı güftâr-ı Hak: Hak sözü söyleyen, âlem-i halk-ı tebak: yaratılmış âlem, sâhib-i Fâruk-ı Hak: Hakk'ı yanlıştan ayıran Hz. Ömer'in efendisi, 14. ma'den-i ihsan: iyilik madeni, merdüm-i insan: insanlığın göz bebeği, sâhib-i Osman: Hz. Osman'ın efendisi, 15. muhtar: seçkin, seyyid-i ebrar: iyilerin efendisi, kerrar: Hz. Ali, 16. ced: ata, dede, mihr-i sipihr-i kühen: köhne feleğin güneşi, sâhib-i hulk-i hasen: güzel yaradılış sahibi, 17. pây: ayak, 18. bî-çâre: çaresiz, vâlih: şaşkın, pür-yâre: yarayla dolu, 19. taht-ı dil: gönül tahtı, hâci: hacı, kurbân: kurban, yakınlık.

HAKANİ MEHMED BEY

[öl. 1606]

İstanbulludur. Doğum tarihi belli değildir. Kendisine şöhret kazandıran Hilyesini 1598'de tamamladığında ihtiyar bir kimse olduğu kaynaklarca bildirilmektedir. 1606'da İstanbul'da vefat etmiş, Edirnekapı Mihrimah Camii haziresine defnedilmiştir.

Eserleri: Divan, Miftâhü'l-Fütuhât (Kırk Hadis Tercümesi), Hilye.

Der-Naat-i Hazret-i Sultân-ı Enbiyâ

1. Hakka minnet o şeh-i zü'1-hasebün
   Yâ'ni Peygamber-i âlî nesebün
2. Eyledi makdem-i ferrûh-fâlı
   Pâye-i Â1-i Kureyşi âlî
3. Heybet-i debdebe-i kûs-ı Nebî
   Kesdi ırk-ı neseb-i Bu-lehebi
4. Ey gönül âşık-ı lâ-ya'kıl isen
   Bâde-i vahdet ile kânzil isen
5. Mâsiva'llâhı dilünden selb it
   Vâdi-i nazma bu üslûb ile git
6. Başla na'tına nebî-i haremün
   Mahrem-i hazret olan muhteremün
7. Ol meh-i çâr-deh-i sümme denâ
   Âfitâb-ı ufuk-ı ev ednâ
8. Mest-i medhûş-ı mey-i nâz-ı cemâl
   Şem'-i fânûs-ı şebistân-ı visâl
9. Fazıl-ı havsala-âmûz-ı felek
   Kâmil-i ma'rifet endûz-ı melek
10. Râfi'-i râyet-i dîn ü îmân
    Nâzım-ı silsîle-i emn ü emân

11. Kısmet-i nahnü kasemnâda bile
Anılan ism-i Ebü'l Kasım ile
12. Şâh-ı kevneyn imâm-ül Haremeyn
Nûr-ı bî-şeyn ü Nebîyyü's-sakaleyn
13. Başına giydi le'amrük tâcın
Aldı ma'mûre-i ilmün bâcın
14. Oldı bu kubbe-i pür-sıyt u sadâ
Haşre dek mahbes-ı şer'-i garrâ
15. Mazhar-ı Hak iken ol sun'-ı celîl
Dahi nâ-bûde idi Cebrâ'il
16. Hak resûl iken o sâlâr-ı vefi
Âb u gilde idi dahi cism-i safî
17. Emr-i künden yoğidi savt u sühan
Ol Hudâ ile tekellümde iken
18. Eylemiş zâtın o demde mürsel
Kâr-fermâ-yı ezel azze ve cel
19. Gelmeden dahi ademden Âdem
Ana dirlerdi nebîyyü'l-akdem
20. Okumazken o Halilün halefi
İtdi mülzim ulemâ-yı selefi
21. Ana ümmî lakab olmak mahzâ
Oldugundan durur ümmü'1-eşyâ
22. Nice ümmî kütüphâne-i Hak
Oldı te'lîfi ile müstağrak
23. Ol zuhûr itmek içün Rabb-ı ibâd
Âdemün itdi vücûdın îcâd
24. Cümleden virdi ana istiğnâ
Iltifât-ı Ve lekad kerremnâ
25. Kıldı mescûd-ı melek ol cesedi
Nükte-i tıynet-i Âdem biyedi
26. Bu kadar rütbe Safiyyu'llâha
Bu takarrüb ol ulu dergâha
27. Bu kadar ni'met-i bî-minnet-i Rab
Ahmedün şânına ta'zîm idi hep

28. Zâtınun kuvvet-i isti'dâdı
    Oldı ihyâsına kevnün bâdî
29. Geldi ol fâris-i şâh-ı Levlâk
    Koydı âteş-kede-i fârise hâk
30. Ser-nigûn eyledi ser-keşleri hep
    Nâ-bedîd oldı sanâdîd-i Arab
31. Hark-ı âdet ile ol mu'cizeler
    Lât u Uzzâyı idüp zîr ü zeber
32. Virdiler meclis-i küfri bade
    Şekk ü şirki komadı dünyâda
33. Buldı Tenzîlde çün nutkı rüsûh
    Kütüb-i münzele oldı mensûh
34. İncilâ-yı rûhı yakdıkda fitîl
    Söndi kandîl-i Zebûr u İncîl
35. İtdi enfâs-ı nefîsile o Şâh
    Hükm-i Tevrât-ı Yehûdâyı tebâh
36. Takdı ol dâver-i cemmâze-süvâr
    Serine üştür-i çarhun efsâr
37. Yüridi mahmil-i meh kevkebesi
    Tutdı âlemleri bang-ı ceresi
38. Tûg-ı dîn itdi safa ile hırâm
    İrdi ayyûka livâ-yı İslâm
39. Çerhe aks oldı o dem mâh gibi
    Lem'a-i meş'ale-i matlabı
40. Gördi menşûrını Hayr-ül beşerün
    Defterin dürdi felek şûr u şerün
41. Salavât ile olur gulguleler
    Bâm-ı eflâkda şeb-tâ-be-seher
42. Pâye-i kadri gibi devletinün
    Hadd-ı pâyânı mı var midhatınun
43. Çarh encümle olup hem peyvend
    K'im oldukça bu nüh-tâk-ı bülend
44. Muttasıl Hak ile hem-râz olsun
    Kurb-ı vuslatda ser-efrâz olsun

45. Tûg-ı şer'i irişsün eflâke
Hem-ser olsun âlem-i levlâke
46. Ya'ni bizzât ana hallâk-ı enâm
İtsün enva'-ı tahiyyât u selâm
47. Cümle ashâb zeviy-ül ikrâma
Cümle ol mecma'-ı sa'd-ı encâma
48. Haşre dek ola salât ile selâm
Güzer itdikçe şühûr u a'vâm
49. Bâ-husûs ol reh-i tahkîke refîk
Zıll-i Hak Hazret-i Sıddik-i atîk
50. Dahi ol muhteşemân-i ezelî
Ömer ü Hazret-i Osman u Ali
51. Hem iki nahl-i gül-i âzade
İki pâkîze neseb şehzade
52. Dâimâ mazhar-ı ihsan olalar
Ziynet-i ravza-i rıdvân olalar

53. Kendü lutfiyle alîm u allâm
    Eyleyüp nice dürûd ile selâm
54. İde ol tâyifeyi bil-ikmâl
    Garka-i kulzüm-i envâr-ı cemâl
    Remel: Feilâtün feilâtün feilün

Kelimeler: 1. minnet: teşekkür, şeh-i zü'l-haseb: asil padişah, âlî-neseb: soyu yüce, 2. makdem-i Ferruh-fâl: uğurlu geliş, pâye-i âl-i Kureyş: Kureyş soyunun derecesi, âlî: yüce, 3. heybet-i debdebe-i kûs-ı Nebî: Nebilik kösünün debdebe ve heybeti, kes-: koparmak, ırk-ı neseb-i Bû Leheb: Ebu Leheb'in soyu ve ırkı, 4. âşık-ı lâ-ya'kil: dalgın âşık, bâde-i vahdet: vahdet şarabı, kanzîl: körkütük sarhoş, 5. mâsiva'llah: Allah'tan başka olan her şey, dil: gönül, selb it-: gidermek, vâdi-i nazm: nazım vadisi, 6. Nebî-i harem: Hz. Peygamber, mahrem-i hazret: Allah'a mahrem olan, 7. meh-i çâr-deh: ayın on dördü, sümme denâ: 53(Necm)9 "Daha da yakın olmuş", âfitâb-ı ufuk-ı ev ednâ: ev ednâ ufkunun güneşi, 8. mest-i medhûş-ı mey-i nâz-ı cemâl: cemalin naz şarabının mesti ve sarhoşu, şem'-i fânûs-ı şebistân-ı visâl: vuslat hücresinin fanusunun mumu, 9. fâzıl-ı havsala-âmûz-ı felek: feleğe akıl öğreten fâzıl, kâmil-i ma'rifet-endûz-ı melek: meleğe marifet kazandıran kâmil, 10. râfi-i râyet-i dîn ü îmân: din ve iman sancağını yükselten, nâzım-ı silsile-i emn ü emân: emniyet silsilesini düzenleyen, 11. nahnu kasemnâ: 43(Zuhruf)32 "Biz taksim ettik", 12. şâh-ı kevneyn: iki cihanın padişahı, imâmü'l-Harameyn: Mekke ve Medine'nin imamı, nûr-ı bî-şeyn: kusursuz nur, nebiyyü's-sakaleyn: insan ve cinlerin peygamberi, 13. le'amrük: 15(Hicr)72 "Senin ömrüne and olsun", ma'mûre-i ilm: ilim şehri, bâc: haraç, 14. kubbe-i pür-sıyt u sadâ: ses seda ile dolu kubbe (gökyüzü), mahbes-i şer'-i garrâ: parlak şeriat zındanı, 15. mazhar-ı Hak: Hakk'ın mazharı, sun'-ı celîl: büyük eser, nâbûde: yok, 16. sâlâr-ı vefî: vefalı kumandan, âb u gil: su ve çamur, cism-i safî: sefalı beden, 17. emr-i kün: kün emri, kün: 2(Bakara)117 "Ol", savt u suhan: ses seda, tekellüm: konuşma, 18. mürsel: peygamber, kâr-fermâ-yı ezel: Allah, 19. adem: yokluk, nebiyyü'l-akdem: önce gelen peygamberler, 20. mülzim it-: susturmak, Halîl: Hz. İbrahim, ulemâ-yı selef: önceki bilginler, 21. mahzâ: tek, yalnız, ümmü'l-eşyâ: eşyanın temeli, 22. müstağrak: doldurulmuş, 23. Rabb-i ibâd: abidlerin rabbi Allah, 24. istiğnâ: ihtiyacı olmama, ve lekad kerremnâ: 17(İsrâ)70 "And olsun biz Âdemoğluna çok ikram ettik", 25. mescûd-ı melek: meleğin secde ettiği (kişi), nükte-i tıynet-i Âdem: Âdem'in yaratılış nüktesi, 26. safiyyu'llah: Hz. Âdem, takarrüb: yaklaşma, 27. ni'met-i bî-minnet-i Rab: Allah'ın karşılıksız nimeti, ta'zîm: saygı gösterme, 28. kuvvet-i isti'dâd: istidat kuvveti, ihyâ: canlandırma, kevn: varlık, bâdî: sebep, 29. fâris-i şâh-ı levlâk: levlâk padişahı ile süvarisi, âteş-kede-i Fâris: Zerdüşt tapınağı, hâk: toprak, 30. ser-nigûn: baş aşağı, ser-keş: inatçı, nâ-bedîd: görünmez, sanâdîd-i Arab: Arapların büyükleri, ileri gelenleri, 31. hark-ı âdet: âdeti kaldırma, zîr ü zeber: alt üst, 32. meclis-i küfr: küfür meclisi, bâd: yel, şekk: şüphe, 33. Tenzîl: Kur'an, rüsûh: sağlam olma, kütüb-i münzel: indirilmiş kutsal kitaplar ve sahifeler, mensûh: hükmü kaldırılmış, 34. incilâ-yı rûh: ruhun görünmesi, parlaması, 35. enfâs-ı nefîs: güzel dualar, tebâh: çürük, bozuk, 36. dâver-i cemmâze-süvâr: hızlı giden devenin hâkimi, ser: baş, üştür-i çarh: felek devesi, efsâr: yular, 37. mahmil-i meh: ay mahmili, sepeti, bang-i ceres: zil sesi, 38. tûğ-ı dîn: din tuğu, hırâm et-: yürümek, ayyûk: semanın çok yüksek yeri, livâ-yı İslâm: İslâm sancağı, 39. çerh: felek, dem: an, mâh: ay, lem'a-i meş'ale-i matlab: arzu meşalesinin parıltısı, 40. menşûr: yayılmış, hayrü'l-beşer: insanlığın hayrı (Hz. Peygamber), şûr u şer: hayırsız, 41. gulgule: şamata, gürültü, bâm-ı eflâk: feleklerin çatısı, şeb-tâbe-seher: geceden seher vaktine kadar, 42. pâye-i kadr: kadr derecesi, hadd u pâyân: sınır ve son, midhat: övgü, 43. encüm: yıldızlar, peyvend: bağlı, kim ol-: ayakta, dimdik olmak, nüh-tâk-ı bülend: dokuz kat felek, 44. muttasıl: devamlı, hem-râz: sırdaş, kurb-ı vuslat: vuslat yakınlığı, ser-efrâz: üstün, 45. tûğ-ı şer': şeriat tuğu, eflâk: felekler, hem-ser: komşu, eş, alem-i levlâk: levlâk alemi, 46. hallâk-ı enâm: mahlukatı yaratan Allah, envâ': çeşit, 47. ashâb-ı zeviyyü'l-ikrâm: ikram sahibi ashab, macma-ı sa'd-encâm: kutlu yıldızlar topluluğu, 48. şuhûr: aylar, a'vâm: yıllar, 49. bâ-husûs: özellikle, reh-i tahkîk: hakikatı araştırma yolu, refîk: arkadaş, zıll-ı Hak: Allah'ın gölgesi, atîk: asil, 50. muhteşemân-ı ezelî: ezeli olarak muhteşem kimseler, 51. nahl-i gül-i âzade: hür gül fidanı, Pâkîze-neseb: soyu temiz, 52. mazhar-ı ihsan: iyiliğe mazhar olmuş, ziynet-i ravza-i Rıdvan: cennetin süsü, 53. alîm: bilgili, allâm: çok bilen, dürûd: dua, 54. bil-ikmâl: ikmal ile, garka-i kulzüm-i envâr-ı cemâl: cemal nurlarının denizine batmış.

MUHYİ

[öl. 1611]

Konyalıdır. Asıl adı Bezcizade Mehmed Muhyiddin'dir. Öğrenimini Konya'da tamamladı. Halvetî tarikatı şeyhlerinden Ezelîzade'ye bağlandı. Sülûkünü tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek Melâmî şeyhlerinden İdris-i Muhtefî'ye intisap etti. İdris-i Muhtefî'den icazet alarak irşad görevine başladı. Üsküdar'da kendi adıyla anılan tekkeye yerleşti. 1611'de vefat edince Hüdayî dergâhı şeyhlerinden Şekûrî Efendi Tekkesi'nin bahçesine defnedildi.

Eserleri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Arz et cemâlin göreyim ey mâh-ı tâbân Mustafâ
   Ref' et nikb-ı rûyunı şems-i dırahşân Mustafâ
2. Hakkın sen oldun mazharı sensin kamûnun rehberi
   Seni seven olur velî gevherlerle kân Mustafâ
3. Eren sana erdi Hakka aşk zencîrin başuna taka
   Tâ Hak cemâline baka ey nâr-ı sübhân Mustafâ
4. Seninle oldu âfitâb gönderdi Hak sana kitâb
   Âşıklara feth oldı bâb ey derde dermân Mustafâ
5. Medh eylemek seni muhâl meddâhın oldu zü'l-celâl
   Muhyi kuluna kıl visâl ey Hakka mihmân Mustafâ

Recez: Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

Kelimeler: 1. mâh-ı tâbân: parlak ay, dolunay, ref' et-: kaldırmak, nikb-ı rûy: yüzdeki peçe, örtü, şems-i dırahşân: parlak güneş, 2. kamu: halk, herkes, gevher: cevher, kân: maden ocağı, 3. nâr-ı sübhan: Allah'ın nuru, 4. âfitâb: güneş, feth ol-: açılmak, bâb: kapı, 5. muhâl: güç, mümkün olmayan, visâl: kavuşma, mihman: misafir.

BAHTİ (SULTAN I. AHMED)
[1590–1616]

Manisa'da 1590 yılında dünyaya geldi. Babası III. Mehmed, annesi Handan Sultan'dır. 1603'te babasının ölümü üzerine tahtta oturdu. Padişah olduğunda on dört yaşındaydı. 1606'de Avusturya ile Zitvatorok antlaşmasını yaptı. 1612'de İran'la antlaşma yaptı. Celali isyanları onun döneminde bastırıldı. 1616 yılında vefat ederek Sultanahmet Camii yanındaki türbeye defnedildi.

Eserleri: Şiirler.

Naat-ı Resûl

1. Yâ Resûlallâh kamer alnun yüzündür âfitâb
   Kim göre şekl-i cemâlün ola ol âlî cenâb
2. Lutf edüp dedi Hudâ çün rahmetenli'l-âlemin
   Na't-i pâkünle dolu nâzil olupdur dört kitâb
3. Ol Resûlün medhi içre tûtî-i gûyâ olup
   Sükker-i vasfıyla yâ Rab kalbüme ver feth-i bâb
4. Ümmet üzre sâye salaldan berü ol şâh-ı din
   Sâyesinde geldi rahmet gitdi âhir ıstırâb
5. Çün hayâl-i vaslün ile eğlenür bu Ahmedî
   Oldı bî-hûş fikr-i vaslunla ana saçun gül-âb

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. kamer: ay, âfitâb: güneş, şekl-i cemâ: cemal şekli, âlî cenâb: cömert, 2. rahmeten li'l-âlemîn: 21(Enbiya)107 "(Biz seni ancak) âlemlere rahmet olarak (gönderdik)", na't-i pâk: temiz naat, nâzil ol-: inmek, 3. medh: övg, tûtî-i gûyâ: konuşan papağan, sükker-i vasf: övgü şekeri, 4. sâye: gölge, şâh-ı dîn: din padişahı, âhir: son, 5. çün: için, hayâl-i vasl: kavuşma hayali, bî-hûş: şaşkın, bihoş, fikr-i vasl: kavuşma düşüncesi, gül-âb: gül suyu.

HAŞİMÎ

[öl. 1630]

Bursa'da doğdu. Asıl adı Mehmed Çelebi'dir. Peygamber soyundan geldiği için "Haşimî" mahlasını kullandı. Bir ara saraçlık yaparak geçimini temin etti. Bayramiyye tarikatına mensuptur. Kadılık görevinde bulundu. Sultan I. Ahmed'in yakın dostlarındandır. Tarih söylemekle şöhret bulmuştur. 1630 yılı civarında vefat etmiştir.

Eserleri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Yâ Rasûlallâh çü sensin sadr u bedr-i kâinât
   Mefhar-ı peygamberân ü mazhar-ı zât ü sıfât
2. Kaşlarun Nûn ve'l-kalemdür Sûre-i Kevser lebün
   Saçların Ve'l-leyl ü haddün nokta-i Ve'n-nâzi'ât
3. Sensin ol makbûl-i hazret sensin ol sultân-ı dîn
   Mushaf-ı hüsnünle zâhir âyet-i Ve'n-nâşitât
4. Kbe Kavseyne irüşdün oldı mi'râcün temâm
   Sırr-ı Sübhâne'llezîden toldı kalbün vâridat
5. Meh cebînün gurra-i ser-levha-i 'arş-ı berin
   Gün yüzün Ve'ş-şems ü hattun âyet-i ve'l-âdiyât
6. Sen ne ma'den gevherisin bilsem ey dürr-i yetim
   Mürdeye cânlar bağışlar sözlerün âb-ı hayât
7. Kâkül-i 'anber-şemîmün hoş safa-yı dil-küşâ
   Sümbül-i firdevse benzer kim saçılmışdur zübât
8. Olmasan sen yaradılmazdı ayâ mahbûb-ı Hak
   Nüh-felekle heşt-cennet heft-zemîn ü şeş-cihât
9. Ol benân-ı mu'ciz-âsârun ki şakk itdi kamer
   Sad-hezârân âferînler zî 'acâyib mu'cizât
10. Yedi kez tolandı Ka'be dâmenin bedr-i Münir
    Gördiler hâzır turup hep mü'minîn ü mü'minât

11. Didi sensin yâ Muhammed çün kim hatmi'l-mürselin
    Sana Hakdan nâzil oldı Sûre-i Ve'l-mürselât
12. Ka'be kapuna yüzin sürdi Safa vü Merve hem
    Cûşa geldi mâ'-i Zemzem âb-ı Ceyhûn u Furât
13. Ka'beyi feth itdügün dem ey emîn-i genc-i Hak
    Cümle bütler bâtıl oldı yıkılup Lât u Menât
14. Sen ne burcun mâhısın kim Cebre'il peykün senün
    Turfetü'l-'ayn içre irdi Sidreden açup kanat
15. Sensin ol mîr-i şerî'at yâ imâme'l-Müslimin
    Ma'den-ı lutf u mürüvvet menba'-ı sıdk u sıfât
16. Rûz-ı mahşer sana kalmışdur şefâ'at yâ Resûl
    Sen şefî'u'l-müznibînsin ümmetün gerçi 'usât
17. Bir koyunla üç bin eshâbı toyurdun serverâ
    Câbir evinde o gün gösterdün evlâ mu'cizât
18. Âlüne evlâdına ahbâbuna etbâ'una
    Çar-yâr-ı bâ-safaya bin selâm u bin nalât
19. Yâr-ı evvel Hazret-i Sıddîk Ebû-Bekr-i Velî
    Varını bezl eyledi âhır bulup bâkî necât
20. Hem ikinci yâridür ol kim emîrü'l-mü'minîn
    Şâh-ı 'âdil Hazret-i Fârûk-ı sultân-ı guzât
21. Pes üçünci yâridür Osmân-ı Zi'n-Nûreyn anun
    Sâhib-i hilm ü hayâ vü gevher-i bahr-ı necât
22. Çâr-yârıdür anun zîrâ Aliyyü'l-Murtazâ
    Âb-ı rûy-ı evliyâ ser-çeşme-i âb-ı hayât
23. Şîr-i Yezdân şâh-ı merdân sırr-ı sübhân u velî
    Pençe-i Hayber-küşâsından 'adûlar oldı mât
24. Yedi kez yüz bin çerisin Kayserün bozdı o gün
    Zî velâyet zî kerâmet zî mu'în-i beyyinât
25. Zülfekâra tu'me oldı nice bin a'dâ-yı dîn
    Düldülin yüzdürdi kana sanki Ceyhûnla Furât
26. Sevmeyen ol şeh-süvâri görmedi cennet yüzin
    Kaldı nâr içre muhalled oldı yiri esfelât
27. Ol iki pâkîze gevher gûş-vâr-ı 'arş imiş
    Böyle yazmışlar e'imme böyle nakl itdi rüvât

28. Haydarun evlâdını zehr ile kıldılar şehîd
    Azkununun yakdı cânın âteş-i âb-ı Furât
29. Zî muhannes nâ-Müselmân zî cehennem itdiler
    Kerbelâ nat'ında ol şâha sürüp fi'l-cümle at
30. Bir içim su istesen men' eylemez hâşâ Yehûd
    Bunlarun itdügin itmez 'âbid-i esnâm u Lât
31. Dûr olup rahmetden oldılar ba'îd-ender-ba'îd
    'Ömr ü nahs u Şemr ü 'Abdullah Yezîd-i bed-sıfât
32. Dest-gîr ol Hâşimi'ye yâ Rasûl-i Hâşîmî
    Cürmi bî-had bî-şumâr başından aşdı seyyi'ât
33. Gark-ı 'isyân olmışamdur yâ habîb-i Kibriyâ
    Sen iriş feryâdıma ey sâhil-i bahr-ı necât
34. Yâ ilâhî cürmini 'afv eyle 'âsî kullarun
    Cümlesin cennetlik eyle ellerine vir berât
35. Kıl terahhum yâ ilâhî bir bölük 'âcizlere
    İhtiyâcundur kamu hep mü'minîn ü mü'minât
36. Sabr-ı Eyyûb hüzn-i Ya'kûb sıdk-ı Yûsuf hakkıçün
    Âyet-i Seb'a'l-Mesânî Sûre-i ve'z-Zâriyât
37. Hûd u Sâlih İbn-i Meryem hûn-ı Yahyâ hürmeti
    Kıl Muhammed ümmetine rûz-ı mahşer iltifât
38. Bir avuç toprağı garka virse bahr-ı rahmetün
    Eksilür mi pâdışâhum yâ irür mi nâkısât
39. Yâ ilâhî ol garîbi eyle kulluğa kabûl
    Sensin anun pâdişâhı ey Hudâ-yı kâ'inât

40. Görsün ol bî-çâre yarın cennet ü dîdârını
Sen atâ kıl hûr u gılmân u kusûr-ı 'âliyât
42. Âl-i Ahmed hürmetiyçün yâ İlâhe'l-'âlemîn
Cürmini afv eyle anun kılma yirin esfelât
Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. sadr u bedr-i kâinât: kâinatın bedir hâlinde en yüce ayı, mefhar-ı peygamberân: peygamberlerin iftihar kaynağı, mazhar-ı zât u sıfât: Allah'ın zat ve sıfatlarına mazhar olan, 2. nun ve'l-kalem: 68(Kalem)1 "Nûn, kaleme ve (kalemle) yazdıklarına and olsun", sûre-i Kevser: 108. sure, leb: dudak, ve'l-leyl: 92. sure, had: ayva tüyü, ve'n-nâzi'ât: 79. sure, 3. makbûl-i hazret: Allah'ın makbulü, sultân-ı dîn: din sultanı, Mushaf-ı hüsn: güzellik mushafı, ve'n-nâşitât: 79(Naziat)2 "Yumuşaklıkla çıkaran", 4. kabe kavseyn: 53(Necm)9 "iki yay aralığı kadar", irüş-: ulaşmak, sırr-ı sübhâne'llezî: sübhâne'llezî sırrı, sübhâne'llezî: 17(İsra)1 "Her türlü kusur, ayıp ve eksiklikten uzak olan Allah", vâridât: ilhamlar, 5. meh: ay, cebîn: alın, gurra-i ser-levha-i arş-ı berin: arşın en yüce ve parlak aynası, gün: güneş, ve'ş-Şems: 91(Şems)1 "Güneşe yemin olsun", hatt: ayva tüyü, ve'l-âdiyât: 100(Âdiyat)1 "Ses çıkararak koşan", 6. gevher: cevher, dürr-i yetîm: iri büyük inci, mürde: ölü, âb-ı hayât: can suyu, 7. kâkül: alına düşen saç, anber-şemîm: amber kokulu, safa-yı dil-küşâ: gönül ferahlatan mutluluk, sünbül-i Firdevs: cennet sümbülü, zübât: salkım, 8. ayâ: ey, mahbûb-ı Hak: Allah'ın sevgilisi, nüh-felek: dokuz kat felek, heşt-bihişt: sekiz cennet, heft-zemîn: yedi kıta, şeş-cihât: altı iklim, 9. Benân-ı mu'ciz-âsâr: mucize gösteren parmak, şakk it-: yarmak, kamer: ay, sad-hezârân: yüzbinlerce, zî: ne güzel, mu'cizât: mucizeler, 10. dâmen: etek, bedr-i Münîr: parlak ay, 11. hatmi'l-mürselîn: peygamberlerin sonuncusu, nâzil ol-: inmek, mürselât: 77. sure, 12. cûşa gel-: coşmak, mâ-i Zemzem: Zemzem suyu, âb-ı Ceyhûn u Furât: Ceyhun ve Fırat nehirleri, 13. dem: vakit, emîn-i genc-i Hak: Allah'ın hazinesinin güvenilir bekçisi, büt: put, 14. mâh: ay, Cebre'il: Cebrail, peyk: postacı, turfetü'l-ayn: göz açıp kapayıncaya kadar, aniden, sidre: yaratıklar âleminin son noktası, 15. mîr-i şerî'at: şeriat sahibi, imâmü'l-müslimîn: Müslümanların imamı, ma'den-i lutf u mürüvvet: iyilik ve cömertlik madeni, menba'-ı sıdk u sıfât: doğruluk övgü kaynağı, 16. rûz-ı mahşer: mahşer günü, şefî'u'l-müznibîn: suçluların şefaatçisi, usât: asi, 17. serverâ: ey efendi, evlâ: yaraşır, uygun, mu'cizât: mucizeler, 18. âl: aile, ahbâb: dostlar, etbâ': tâbi olanlar, çar-yâr-i b-safa: sefalı dört dost (Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali), nalât: selâmlar, 19. yâr-i evvel: ilk dost, sevgili, bezl eyle-: dağıtmak, necât: kurtuluş, 20. emîrü'l-mü'minîn: müminlerin emiri, şâh-ı âdil: âdil padişah, sultân-ı guzât: gaziler sultanı, 21. zi'n-nûreyn: iki nur sahibi, sâhib-i hilm ü hayâ: hilim ve utanma sahibi, gevher-i bahr-ı necât: kurtuluş denizinin incisi, 22. çâr-yâr: dördüncü yar, âb-ı rûy-ı evliyâ: velilerin yüz suyu, ser-çeşme-i âb-ı hayât: can suyunun kaynağı, 23. şîr-i Yezdan: Allah'ın aslanı, şâh-ı merdân: yiğitlerin şahı, sırr-ı sübhân u velî: Allah'ın sırrına vâkıf, pençe-i Hayber-küşâ: Hayber'i fetheden pençe, adû: düşmanlar, mât ol-: yenilmek, 24. çeri: asker, zî velâyet: velayet sahibi, zî kerâmet: keramet sahibi, zî mu'în-i beyyinât: müminlerin yardımcısı, 25. zülfekâr: Hz. Ali'nin kılıcı, tu'me: düğme, a'dâ-yı dîn: din düşmanları, 26. şehsüvâr: büyük binici, nâr: ateş, cehennem, muhalled: sürekli olarak kalan, esfelât: cehennemin en dibi, 27. Pâkîze: temiz, gevher: inci, gûş-vâr-ı arş: arşın kulağının inci küpesi gibi, e'imme: imamlar, nakl it-: aktarmak, rüvât: raviler, 28. Haydar: Hz. Ali, azkun: azgın, âteş-i âb-ı Furât: Fırat nehrinin ateşi, 29. zî muhannes: kadın tabiatlı, kalleş, nâ-müselman: Müslüman olmayan, zî cehennem: cehennemlik, nat': meydan, fi'l-cümle: hep birden, 30. Yehûd: Yahudi, âbid-i esnâm u Lât: putlara ve Lât'a ibadet eden, 31. dûr ol-: uzak olmak, ba'îd-ender-ba'îd: ebediyen, nahs: uğursuz, bed-sıfât: kötü sıfatlarla muttasıf, 32. dest-gîr: elinden tutma, Hâşimî: Haşimî soyundan olan, cürm: suç, bî-had: hadsiz, bî-şumar: sayısız, seyyi'ât: günahlar, 33. gark-ı ısyân: isyana batmış, Habîb-i Kibriyâ: Allah'ın sevgilisi, sâhil-i bahr-ı necât: kurtuluş denizinin sahili, 34. berât: kurtuluş belgesi, 35. terahhum kıl-: merhamet etmek, 36. sabr-ı Eyyûb: Hz. Eyüp sabrı, hüzn-i Ya'kûb: Yakup'un üzüntüsü, sıdk-ı Yûsuf: Yusuf'un doğruluğu, seb'a'l-mesânî: Fatiha suresi, ve'z-Zâriyât: 51. sure, 37. hûn-ı Yahyâ: Yahya Peygamberin kanı, 38. bahr-ı rahmet: rahmet denizi, nâkısât: noksanlık, 39. Hudâ-yı kâ'inât: âlemin efendisi, Allah, 40. bî-çâre: çaresiz, dîdâr: yüz, atâ kıl-: vermek, kusûr-ı âliyât: yüksek kasırlar, köşkler.

NEF'İ

[1572–1635]

Erzurum-Hasankale'de doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Babası Sipahi Mehmed Bey, dedesi Mirza Ali Bey'dir. Nef'i'nin asıl adı Ömer'dir. İlköğrenimini Hasankale'de yaptı. Sonra Erzurum'a giderek öğrenimine devam etti. Bu sırada şiirle meşgul olmaya başladı. Kırım Hanı Canıbek Giray Han'ın takdirini kazandı. Kuyucu Murad Paşa'ya takdim edildi. Murad Paşa'nın yardımıyla Sultan I. Ahmed döneminde İstanbul'a geldi ve Maden Kalemine kâtip oldu. 1611'de Edirne'ye giden I. Ahmed'in maiyetinde yer aldı. Daha sonra sultan olan II. Osman'ın da takdirini kazandı. Asıl şöhretini ise IV. Murad döneminde elde etti. Nef'i aynı zamanda bir hicviye şairiydi. Ölümüne de, yazdığı hicviyelerden biri sebep oldu. 1635'de öldürüldü ve cesedi denize atıldı.

Nef'i'nin ilk mahlası "Zarrî"dir. Daha sonra Gelibolulu Âlî ona "Nef'i" mahlasını vermiştir.

Eserleri: Türkçe Divan, Farsça Divan, Sıham-ı Kaza, Tuhfetü'l-Uşşâk.

Naat-i Şerif

1. Ukde-i ser-rişte-i râz-ı nihânîdir sözüm
   Silk-i tesbîh-i dür-i seb'a'l-mesânîdir sözüm
2. Bir güherdir kim nazîrin görmemişdir rûzigâr
   Rûzigâra âlem-i gayb armağânıdır sözüm
3. Rûzigâr ihsanımı bilmiş benim yâ bilmemiş
   Âleme feyz-i hayât-ı câvidanîdir sözüm
4. Ehl olan kadrin bilir ben cevherim medh eylemem
   Alemin sermâye-i deryâ vü kânıdır sözüm
5. Bî araz bir cevher-i sâfîdir amma muttasıl
   Ehl-i tab'ın zîver-i tîg u sinânıdır sözüm
6. Yâ'ni kim endîşe-sencân-ı cihânın dâimâ
   Hem sarîr-i kilki hem vird-i zebânıdır sözüm

7. Bir benim gibi ciğerdâr ehl-i tab' olmaz dahi
Cevher-i tîğ-i kazâ-yı nâgehânîdir sözüm
8. Gamze-i dilber nola reşk eylese endîşeme
Hırz-ı bâzû-yi dil-i sâhib-kırânîdîr sözüm
9. Ol kadar pür şîvedir gûyâ ki bikr-i fikrimin
Gamze-i merd-efken-i nâ-mihribânîdir sözüm
10. Ol kadar dil-dûzdur gûyâ ki bir şûh âfetin
Nâvek-i müşgîn-kemân-ı ebruvânıdır sözüm
11. Âyet-i Nun Ve'l-Kalemdir mushaf-ı sînemde yâ
Rüstem-i endîşenin tîr ü kemânıdır sözüm
12. Bir gülistandır hayâlim dil-şüküfte bülbüli
Ol gülistânın latîf âb-ı revânıdır sözüm
13. Bir şebistandır devâtım hâme zengî hâdimi
Ol şebistânın arûs-ı dilsitânıdır sözüm
14. Aferîniş tûtî-i endîşeme bir dâmdır
Kim o dâmın dâne-i pür imtinânıdır sözüm
15. Kimse inkâr edemez mâhiyyet-i endîşemi
Ehl-i reşkin nüsha-i akd-i lisânıdır sözüm
16. Âfet-i aynü'l-kemâl-i reşk kâr etmez bana
Def'-i zahm-ı çeşm-i Hallâk-ı Ma'ânîdir sözüm
17. Hâk-i pâyim sürme eylerse aceb mi rûzigâr
Unsur-i rûh-i Kemâl-i İsfahânîdir sözüm
18. İşte Hallâk-ı Ma'ânî şimdi geldi âleme
Gûş edin âsârımı kim tercemânıdır sözüm
19. Sonra gelsem dehre Hallâk-ı Ma'ânîden nola
Kalıb-ı huşk-i hayâle rûh-ı sânîdir sözüm
20. Nüktede âlem harîf olmaz bana gûyâ benim
Her ne söylersem cevâb-ı len terânîdir sözüm
21. Her ne söylersem kazâ mazmûnunı isbât eder
Anı bilmez ki hitâb-ı imtihânıdır sözüm
22. Ben ne keşşâfım ne sâhib-keşf ammâ ma'nide
Mû-şikâf-ı nükte-hây-i âsümânîdir sözüm
23. Binde bir ma'nâyı nazm etmem yine bir lâfz ise
Yoklasan mecmû'a-i râz-ı nihânîdir sözüm

24. Hâsid-i kec-rev hayâle rast gelmezse nola
    Ehl-i dil yârâna her dem yâr-i cânîdir sözüm
25. Ben cihân-ârâ şehenşâh-ı cihân-ı ma'niyim
    Sözlerin de pâdişâh-ı kâmrânîdir sözüm
26. Dönse şemşîr-i hatîbe nola şemşîr-i zebân
    Milk-i nazmın hutbe-i emn ü emânıdır sözüm
27. Tab'ımın bir tercemân-ı ter-zebânıdır kalem
    Hâmemin bir hem-zebân-ı nüktedânıdır sözüm
28. Pâsbân olmuş bir ejderdir kalem genc-i dile
    Kim o gencin şebçerâğ-ı pâsbânıdır sözüm
29. Tâ sabâh-ı haşre dek bin mübtelâyı mest eder
    Bezm-i aşkın neşve-i rıtl-ı girânıdır sözüm
30. Rind-i hüşyârım harâbât-ı muhabbetdir dilim
    Âşık-ı hercâyîyim vahdet nişânıdır sözüm
31. Olalı Peygamber-i Âhir-zemâna na't-gû
    Âb-ı rûy-ı ümmet-i Âhir-zemânıdır sözüm
32. Na't-ı Şâhenşâh-ı evreng-i nübüvvet kim anın
    Feyz-i medhiyle dilin can-ı cihânıdır sözüm
33. Cân-ı âlem fahr-i âdem Ahmed-i mürsel ki tâ
    Haşr olunca na't-gûy-i na't-hânıdır sözüm
34. Olalı gavvâs-ı deryâ-yı hayâl-i midhati
    Gevherî-i tab'ımın zîb-i dükânıdır sözüm
35. Ol kadar elverdi ma'nâ feyz-i evssâfiyle kim
    Gûyiyâ miftâh-ı genc-i şâyegânıdır sözüm
36. Maşrık-ı subh-i hidâyetdir senâsıyla dilim
    Mihr-i kudsî pertev-i kevkeb-nişânıdır sözüm
37. Kevkeb-efşân âfitâb olmazsa ger ol maşrıkın
    Ikd-i pervîn-i güsiste rîsmânıdır sözüm
38. Başlasam Mi'râcını tahkîka âb ü tâb ile
    Gevher-i şehvâr-ı gûş-i Ümmühânîdir sözüm
39. Addolunmaz mu'cizâtı hadden efzun neylesin
    Gerçi kim bir râvi-i mu'ciz-beyânıdır sözüm
40. Gerçi ben dûrum cenâbından hele şükrüm budur
    Çihre-fersâ-yı cenâb-ı âsitânîdir sözüm

41. Nef'iyim endîşe-i na'tiyle oldum kâmyâb
    Nâ-murâdân-ı cihâna müjdegânıdır sözüm
42. Hâk-i pây-i na't-gûyânım ki arş-ı a'zamın
    Zikr ü tesbîh-i lisân-ı kudsiyânıdır sözüm
43. Şâdgâm oldum neşât-ı feyz-i na't-i pâk ile
    Şimdiden sonra du'â-yı şâdımânıdır sözüm
44. Tâ ki ma'nâ-yı latîf-i lafz-ı reng-âmîz ile
    Rûzigârın bir dilârâ dâsitânîdir sözüm

45. Her dem endîşemden olsun rûhuna yüz bin selâm
Arşa dek iysâle peyk-i râyegânıdır sözüm
Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. rişte: iplik, tel, silk: iplik, dizi, sıra, yol, seb'a'l-mesânî: Fatiha süresi, ukde: düğüm, râz-ı nihân: gizli sır, dür: inci, 2. güher: cevher, nazîr: benzer, eş, rûzigâr: devir, zaman, âlem-i gayb: gayb âlemi, 3. ihsan: iyilik, yâ: veya, feyz-i hayât-ı Câvidân: ölümsüz hayatın bereketi, 4. kadr: kıymet, sermâye-i deryâ vü kân: deniz ile maden sermayesi, 5. bî-araz: şekilsiz, cevher-i sâfî: saf cevher, ehl-i tab': şair, muttasıl: devamlı, zîver-i tîg ü Sinân: kılıç ve mızrak süsü, 6. endîşe-sencân-ı cihân: cihanın düşünceyi ölçüp tartarak kullananı, sarîr-i kilk: kalem cızırtısı, vird-i zebân: tekrarlanan söz, 7. ciğerdâr: cesur, cevher-i tîg-i kazâ-yı nâgehân: ansızın inen kaza kılıcının cevheri, 8. gamze-i dilber: sevgilinin yan bakışı, reşk eyle-: kıskanmak, endîşe: düşünce, hırz-ı bâzû-yı dil-i sâhib-kırân: sahipkıran gönlün koruyucu muskası, sâhib-kırân: bahtı yüce kişi, padişah, 9. pür-şîve: çok işveli, bikr-i fikr: fikir bakiresi, gamze: yan bakış, merd-efken: erkeği yere vuran, nâ-mihribân: merhametsiz, 10. dil-dûz: gönül delici, şûh âfet: sevgili, nâvek: ok, müşgin-kemân-ı ebruvân: misk kokulu keman kaşlı, 11. nun ve'l-kalem: 68(Kalem)1 "Nun, kaleme yemin olsun", Rüstem-i endîşe: düşünce Rüstem'i, tîr ü kemân: ok ve yay, 12. gülistân: gül bahçesi, dil: gönül, şükûfte: şen, âb-ı revân: akan su, 13. şebistân: gelin odası, devât: yazı takımı, hâme: kalem, zengî: zenci hâdim: hizmetçi, arûs-ı dil-sitân: gönül alıcı gelin, 14. âferîniş: yaratılış, tûti-i endîşe: düşünce papağanı, dâm: tuzak, dâne-i pür-imtinân: iyiliği devamlı söyleyen darı, 15. mâhiyet-i endîşe: düşünce mahiyeti, ehl-i reşk: kıskananlar, nüsha-i ıkd-ı lisân: lisanı düğümleyen nüsha, muska, 16. âfet-i aynü'l-kemâl-i reşk: kıskançlığın en keskin gözünün âfeti, kâr etme-: işlememek, def'-i zahm-ı çeşm-i Hallâk-ı ma'ânî: Hallâk-ı Ma'ânî'nin gözünün yaralayıcı etkisinın def'i, Hallâk-ı Ma'ânî: Kemaleddin İsmail, İsfahanlı büyük şair, 1237'de öldü, 17. hâk-i pây: ayağın tozu, rûzigâr: devir, zaman, unsur-ı rûh-ı Kemâl-i Isfahân: Kemâl-i İsfahan'ın ruhunu meydana getiren unsurlar, Kemâl-i İsfahan: Kemaleddin İsmail, 18. gûş et-: dinlemek, âsâr: eserler, şiirler, 19. dehr: dünya, Kaleb-i huşk-i hayâl: hayalin kuru kalıbı, rûh-ı sâni: ikinci ruh, 20. nükte: ince, güzel söz, harîf: eş, cevâb-ı len terânî: len terânî cevabı, len terânî: 7(A'raf)143 "Sen beni göremezsin", 21. mazmûn: gizli mana, hitâb-ı imtihân: imtihan hitabı, sorusu, 22. keşşâf: keşfeden, sahib-keşf: keşif sahibi, mû-şikâf-ı nüktehâ-yı âsumân: gökyüzünün en ince müktelerini kılı kırk yararak açıklama, 23. mecmû'a-i râz-ı nihân: gizli sırlar mecmuası, 24. hâsid-i kec-rev: eğri giden kıskanç, râst gel-: rastlamak, yârân: dostlar, dem: an, yâr-ı cân: gönül dostu, 25. cihân-ârâ: cihanı süsleyen, şehinşâh-ı cihân-ı ma'nî: mana cihanının en büyük padişahı, pâdişâh-ı kâm-rân: muradına ermiş padişah, 26. şemşîr-i hatîb: hatibin kılıcı, şemşîr-i zebân: dil kılıcı, mülk-i nazm: şiir mülkü, hutbe-i emn ü emân: güven ve bağış hutbesi, 27. tercemân-ı ter-zebân: ıslak dilli tercüman, hâme: kalem, tab': şairlik kudreti, hem-zebân: dildaş, nüktedân: nükteci, 28. pâsbân: bekçi, ejder: ejderha, genc-i dil: gönül hazinesi, şeb-çerâğ-ı pâsbân: bekçinin gece ışığı, şeb-çerâğ: parlak bir mücevher, 29. sabâh-ı haşr: kıyamet sabahı, mübtelâ: düşkün, mest: kendinden geçmiş, bezm-i aşk: aşk meclisi, neşve-i rıtl-ı girân: büyük kadehin neşesi, 30. rind-i hüşyâr: akıllı rind, harâbât-ı mahabbet: muhabbet meyhanesi, dil: gönül, âşık-ı her-câyî: kararsız âşık, 31. peygamber-i âhir-zaman: ahir zaman peygamberi, na't-gû: naat söyleyen, âb-ı rûy-ı ümmet-i âhır-zaman: ahir zaman ümmetinin yüzü suyu, 32. na't-ı şâhenşâh-ı evreng-i nübüvvet: peygamberlik tahtının büyük padişahının naatı, feyz-i medh: övgü bereketi, dil: gönül, cân-ı cihan: cihanın kalbi, 33. cân-ı âlem: âlemin canı, fahr-ı âdem: insanın övüncü, Ahmed-i mürsel: Hz. Peygamber, haşr ol-: dirilmek, na't-gûy: naat söyleyen, na't-hân: naat okuyan, 34. gavvâs-ı deryâ-yı hayâl-i midhat: övgünün hayal denizinin dalgıcı, gevherî-i tab': şairlik cevheri, zîb-i dükân: dükkân süsü, 35. feyz-i evsâf: vasıfların bereketi, el ver-: fırsat vermek, gûyiyâ: sanki, miftâh-ı genc-i şâyegân: Hüsrev Pervin'in hazinesinin anahtarı, 36. maşrık-ı subh-ı hidâyet: hidayet sabahının şafağı, senâ: övgü, mihr-i kudsî: kutsal güneş, pertev-i kevkeb: yıldız ışığı, 37. kevkeb-efşân: yıldız saçan, âfitâb: güneş, ıkd-ı Pervîn-i gusiste: Ülker yıldızının gevşek gerdanlığı, rîsmân: ip, 38. tahkîk: hakikati araştırma, âb ü tâb parlaklık, gevher-i şehvâr-ı gûş-ı Ümmühânî: Ümmühani'nin kulağının iri inci küpesi, Ümmühâni: Hz. Ali'nin ablası, 39. addolunma-: sayılmamak, mu'cizât: mucizeler, hadden efzûn: haddi aşmış, râvi-i mu'ciz-beyân: mucize açıklayan râvi, 40. dûr: uzak, cenâb: zat, kat, râvî: rivayet eden, çihre-fersâ-yı cenâb-ı âsitân: eşiğinin kılığını bozan, yakışmayan, 41. endîşe-i na't: naat düşüncesi, kâmyâb: mutlu, nâ-murâdân-ı cihân: cihanın murat almamışları, müjdegân: bahşiş, 42. hâk-i pây-ı na't-gûy: naat söyleyenin ayağının tozu, arş-ı a'zam: en büyük arş, lisân-ı kudsiyân: meleklerin lisanı, 43. şâdgâm: çok sevinçli, neşât: sevinç, şâdımân: sevinçli, 44. Dilârâ: gönül alan, 45. iysâl: ulaştırma, peyk-i râyegân: ücretsiz postacı.

ŞEYHİ-İ SİVASİ

[öl. 1639]

Asıl adı Abdülmecid'dir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Sivaslıdır. Halvetî şeyhlerinden Sivaslı Şemsî'nin halifesidir. İstanbul'da şeyhlik ve vaizlik yapmış, 1639'da İstanbul'da vefat etmiştir.

Eserleri: Şiirler, Dinî ve tasavvufî pek çok eseri vardır.

Naat-i Şerif

Hadden aştı iştiyâkım
Ya Resûl, göster cemalin
Yaktı beni iftirâkın
Ya Resûl göster cemalin

Çün beni saldın bu derde
Nazar et hâlime zerre
Niçe bir hicâb ü perde
Ya Resûl göster cemâlin

Beni bu derd ü hicran
Âhır öldürür ne derman
Sana kurban eyleyim can
Ya Resûl göster cemâlin

Feleğe çıktı figânım
Yaş ile bir oldı kânım
İştiyaktan yandı cânım
Ya Resûl göster cemâlin

Çün hayâlin erdi câna
Nice bakayım cihâna
Yeter eyledin bahâne
Ya Resûl göster cemâlin

Tut elini Şeyhî cânın
Destigîri ol sen ânın
İhsan eylemektir şânın
Ya Resûl göster cemâlin

Kelimeler: 1. iştiyâk: özleme, cemâl: yüz güzelliği, iftirâk: ayrılık, 2. çün: çünkü, hicâb örtü, 3. hicrân: ayrılık, ne dermân: derman yok, 4. figân: inleme, 5. er-: ulaşmak, 6. destgîr: elinden tutan.

ABDURRAHMAN RAMİ ÇELEBİ

[1552–1640]

Asıl adı Abdurrahman'dır. Şamlı olup 1552 yılı civarında doğmuştur. Babası Rumeli kazaskeri Molla Sümbül Ali'dir. İstanbul'a gelerek öğrenimini tamamlamış ve müderrislik yapmıştır. 1640'ta İstanbul'da vefat etmiştir.

Eserleri: Divan.

Der-Naat-i Resûl-i Ekrem Aleyhi Efdalü's-Salavât

1. Mahzen-i esrâr-ı 'irfandur dil-i bi-irtiyâb
   Mahrem-i râz-ı nihandur sîne-i kudsî-cenâb
2. Mazhar-ı feyz-i ezeldür hâtır-ı ehl-i sülûk
   Ma'den-i sırr-ı kademdür mehbıt-ı fazlü'l-hitâb
3. Gel gel ey hâme bu bir vâdî-i uhrâdur yine
   Şeh-süvâr-ı 'arsa-i tahkîk ile ol hem-rikâb
4. Eyle cevlân iderek hep âlem-i imkânı seyr
   Sonra gel âfâk u enfüs seyrin eyle bî-şitâb
5. Gör nedendür gerdiş-i tâk-ı zer-ender-zer müdâm
   Gör nedendür 'âlem-i süflîde her dem âb ü tâb
6. Cisme kimdür eyleyen a'râzı k'im da'imâ
   Nâra kimdür lâzım iden nûrı vakt-i iltihâb
7. Gerçi vardur halkına her nesnenün 'illet velî
   Kimse bilmez 'illetin ksır 'ukkl-i şeyh ü şâb
8. Buldı kâf ü nûn ile dünyâ 'ademden çün zuhûr
   Oldı andan gevher-i mazmûn-ı ‘adem intihâb
9. Ola hâşâ nakş-ı pür-kâr-ı zemin ü âsuman
   Sâni'-i nakkâş-ı kudretden müberrâ behre-yâb
10. Feyz-i lâhût-i mukaddesdür viren ana nizâm
    Olsa bir lahza eğer kim münkatı' olur harâb

11. Gör neden ser-keştedür bu günbed-i devvâr-ı çarh
    Biri biri üstine kat kat nedendür nüh-kabâb
12. Olmadı bî-hude eyyâm ü leyâli rast-rev
    Bulmadı bî-fâ'ide devr-i zemâna inkilâb
13. Sûretâ her zerre kim zâhirde bulmışdur zuhûr
    İllet-i evlâya eyler bi'z-zarûrî intisâb
14. Gâyetine eylesen şâfî te'emmül fikr idüp
    Sun'-ı sâni' olduğın eyler beyan bi-iktisâb
15. Cümleye virsen fenâ-yı mutlakı tarh eyleyüp
    Evvel ecsâma olur kân-ı 'adem cevf-i türâb
16. Bir 'aceb kâşânedür 'işretgeh-i bezm-i vücûd
    Görinür 'ayyâşına her gâh mânend-i serâb
17. Lîk 'âkil eylemez bezm-i cihâna i'tibâr
    Kim olur hum-hâne-i câm-ı fenâ lübb-i libâb
18. 'Aksidür mir'ât-ı kudsüni zıll-ı tekvîn-i suver
    Niçe yüzden görinür mânend-i câm-ı pür-habâb
19. Var ise zihnünde bir zerre mezâk-ı ma'rifet
    Eyle murğ-i mâsivâyı nâr-ı fikrünle kebâb
20. Cümle eşyâ münhasırdur bir vücûda lâ-cerem
    Evvel ü âhır odur va’llâhu a'lem bi's-savâb
21. İtme irhâ-yı 'inân ey hâme meydan tengdür
    Bunda cevlan hayli müşkildür sakın itme şitâb
22. Kâni' ol tahkik-i zâta bir bil anı dâ’imâ
    Eyleme dûşîze-i idrâkden ref'-i nikâb
23. Kandedür ol perdenün bir kimse râhın bilmedi
    Ber-tarâf olmaz bunı tahkik bil hergiz hicâb
24. Aczin ikrâr eylemezdi eyleyüp-ikrâr-ı 'acz
    Mâ ‘arafnâk dimezdi ol şeh-i kudsî-cenâb
25. Sâhib-i mühr-i nübüvvet sadr-ı bezm-i enbiyâ
    Âlem-i ümmî-lakab ser-mâye-i ümmü'l-kitâb
26. Oldur ol sadr-ı nübüvvet kim vücûda gelmedin
    Enbiyâ itdi südurından sa'âdet iktisâb
27. Oldı dîvân-ı nübüvvetde o sadr-ı mürselîn
    Kâm-kâr ü nâm-dar ü kâm-bîn ü kâm-yâb

28. 'Avn-i lutfiyle medâr-ı kutb-ı din pür-üstüvâr
Sadme-i kahriyle keştî-i küfür pür-inkılâb
29. Ol kadar virdi makâm-ı kadrine Mevlâ şeref
Halka-i bâbın ider ins ü melek tavk-ı rikâb
30. Hayme-i kadrine teng oldı fezâ-yı lâ-mekân
Ger kurılsa anda olurdı tınâb-ender-tınâb
31. Bir sadefdür bahr-i eflâk içre top-i cirm-i hâk
Zât-ı pâkidür içinde hâsılı bir dürr-i nâb
32. İtmeseydi ger nem-i deryâ-yı lutfı perveriş
Feyz-bahş olmazdı kişt-i huşke bârân-ı sehâb
33. Başı üstinde yir itmişdür hilâle âsümân
Olduğı-çün edhem-i iclâline zerrin rikb
34. İtdi rümhin zer-nişân ressâm-ı nakkş-ı ezel
Tîğini itdükde zerkb-ı kazâ zerrin kırâb
35. Gülşen-i halkından eylerler 'arûsân-ı behişt
Sümbülin hem-sâye zülfe güllerin zib-i nikb
36. Gelmese âhır zemânda bâd-ı rûz-ı rüstehiz
Nüh-tıbâk-ı çarhı eylerdi harâb-ender-harâb
37. Bir gice nüh-âsümânı seyr idüp geşt eyledi
Kbe kavseyne varup itdi sa'âdet iktisâb
38. Lâ-mekân-seyr-i âfitâbâ çarh-ı 'âlî kevkebâ
Ey meh-i burc-i nübüvvet subh-i âfâk-ı sevâb
39. Buldı şer'ün mu'cizâtun himmetiyle takviyet
Oldı küfr erbâbınun meşrû'ı mensûhü'l-kebâb
40. Sensin ol ser-çeşme-i eyvân-ı in'âm-ı kerem
Matbah-ı ihsânuna dîg olamaz bu nüh-kıbâb
41. Evvelâ sensin şefâ'at eyleyen 'âsîlere
Sâniyâ sensin olan 'afva cezâda feth-i bâb
42. Olmasan ser-defter-i mahşer eğer kim ümmete
Germ olurdı 'arsa-i hengâme-i rûz-i hisâb
43. Geldi bâzâr-ı herem destümde yok nakd-i 'amel
Geçdi hep cirm ü hatâ râhında eyyâm-ı şebâb
44. Ol kadar sa'y eyledüm ıslâha kabil olmadı
Uydı dil hır hevâ-yı nefse bî-şerm ü hicâb

45. Yâ Resûla'llah şefâ'at eyle Râmî bendene
    Ol zeman kim mücrim-i bî-'özre emr ola 'azâb
46. Sen şefi' olsan bana rûz-i cezâ gam çekmezem
    Afv olur zîrâ günâhum bî-su'âl ü bî-cevâb
47. Söz temâm oldı nizâ-yı hâme gel eyle sükût
    Na't-ı şâh-ı enbiyâ itmez karârı irtikab
48. Çek 'inânın rahş-ı tab'ın teng meydândur sakın
    Çûb-ı endîş ile virme böyle yirde ıztırâb
49. Tâ ki dest-âver ola her subh ü şâm erbâb-ı hâl
    Tâ ki 'azm-i âsümân ide du'â-yı müstecâb

50. Ola ihdâ hazretine her seher yüz bin salât
Sonra âl ü sahbine zımnen ilâ yevmi'l-hisâb
Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. mahzen-i esrâr-ı irfan: irfan sırlarının mahzeni, dil-i bî-irtiyâb: şüphesi olmayan gönül, mahrem-i râz-ı nihân: gizli sırları bilen, sîne-i kudsî-cenâb: Allah'ın evi olan gönül, 2. mazhar-ı feyz-i ezel: ezeli feyzin mazharı olan, hâtır-ı ehl-i sülûk: dervişin gönlü, ma'den-i sırr-ı kadem: kadem sırrının madeni, 3. mahbıt-ı fazlü'l-hitâb: Kur'an'ın indiği yer, 3. hâme: kalem, vâdi-i uhrâ: öteki vadi, şeh-süvâr-ı arsa-i tahkik: tahkik arsasının büyük süvarisi, hem-rikab: üzengi tutan, 4. cevlân: dolaşma, âlem-i imkân: var oluş âlemi, âfâk u enfüs: madde ve mana âlemi, bî-şitâb: yavaş, 5. gerdiş-i tâk-ı zer-ender-zer: altın kaplamalı göğün devri, müdâm: devamlı, âlem-i süflî: madde âlemi, dem: an, âb u tâb: parlak, 6. a'raz: işaretler, kaim: ayakta, dik, nâr: ateş, vakt-i iltihâb: tutuşma vakti, 7. kasır: kusur işleyen, ukul-ı şeyh ü şâb: genç ve ihtiyar akıllar, 8. kâf ü nûn: kün, 2(Bakara)117 "Ol", adem: yokluk, zuhûr bul-: ortaya çıkmak, gevher-i mazmûn-ı âdem: insan mazmununun cevheri, intihâb ol-: seçilmek, 9. nakş: nakış, zemîn ü âsumân: yeryüzü ve gökyüzü, pür-kâr: çok işlemeli, 10. feyz-i lâhût-ı mukaddes: kutsal ulûhiyet feyzi, nizâm: düzen, lahza: an, munkatı': arkası gelmeyen, harâb: yıkık, 11. ser-keşte: dikbaşlı, başıboş, günbed-i devvâr-ı çarh: feleğin devr eden künbedi, gök, nüh-kabâb: dokuz kubbe, 12. bîhûde: beyhude, eyyâm: günler, leyâl: geceler, râst-rev: düz giden, bî-fâide: faydasız, inkılâb: değişim, 13. sûretâ: görünüşte, zuhûr bul-: görünmek, illet-i evlâ: uygun sebep, bi'z-zarûrî: zaruri olarak, intisâb: bağlanma, 14. gâyet: son, şâfî: şifa veren, teemmül: etraflıca düşünme, sun'-ı sâni': sanatçının eseri, bî-iktisâb: kazanmaksızın, 15. fenâ-yı mutlak: mutlak yokluk, tarh: bölme, ecsâm: cisimler, kân-ı adem: yokluk madeni, cevf-i türâb: toprağın kalbi, 16. kâşâne: köşk, işretgâh-ı bezm-i vücûd: varlık meclisininin işret yeri, gâh: an, mânend-i serâb: serap gibi, 17. âkil: akıllı, bezm-i cihân: cihan meclisi, hum-hâne-i câm-ı fenâ: yokluk kadehinin meyhanesi, lübb-i libâb: akıllıların özü, 18. mir'ât-ı kuds: kutsal ayna, zıll-ı tekvîn-i suver: suretlerin yaratılmış gölgesi, mânend-i câm-ı pür-habâb: kabarcık dolu kadeh gibi, 19. mezâk-ı ma'rifet: marifetin lezzeti, murg-i mâsivâ: masiva kuşu, nâr-ı fikr: fikir ateşi, 20. münhasır: sınırlı, lâ-cerem: şüphesiz, va'llâhu a'lem bi's-sevâb: "Hâli en iyi bilen Allah'tır", 21. irhâ-yı inân: dizgini gevşetme, hâme: kalem, teng: dar, 22. kâni': kanaatkâr, tahkîk-i zât: zatın doğrusunu araştırma, dûşîze-i idrâk: idrakin kızoğlan kızı, ref'-i nikab: peçeyi kaldırma, 23. kande: nerede, râh: yol, tahkîk: doğrusunu öğrenme, hergiz: aslâ, hicâb: perde, 24. mâ-arafnâk: Hadis "Seni hakkıyla bilemedik", ikrâr eyle-: kabul etmek, ikrâr-ı acz: aczini söyleme, şeh-i kudsî-cenâb: kutsal dergâhın şahı, Hz. Muhammed, 25. sâhib-i mühr-i nübüvvet: peygamberlik mührünün sahibi, sadr-ı bezm-i enbiyâ: nebiler meclisinin başı, âlem-i ümmî-lakab: ümmî lakaplı âlem, sermâye-i ümmü'l-kitâb: levhi mahfuzun kaynağı, 26. sadr-ı nübüvvet: peygamberliğin başı, gelmedin: gelmeden, sudûr: olma, oluş, iktisâb: kazanma, 27. dîvân-ı nübüvvet: peygamberlik divanı, sadr-ı mürselîn: peygamberlerin başı, kâm-kâr: mutlu, nâmdâr: namlı, kâm-bîn: kâm görücü, kâmyâb: isteğine ulaşmış, 28. avn-ı lutf: lütuf yardımı, medâr-ı kutb-ı dîn: din kutbunun dayanağı, merkezi, pür-üstüvâr: çok sağlam, sadme-i kahr: kahır çarpması, keşti-i küfür: küfür gemisi, pür-inkılâb: tamamen değişmiş, makam-ı kadr: kadir makamı, halka-i bâb: kapı halkası, ins: insan, tavk-ı rikab: boyun halkası, 30. hayme-i kadr: kadir çadırı, fezâ-yı bî-mekân: mekânsızlık fezası tınâb-ender-tınâb: düğüm düğüm, 31. sadef: inci kabuğu, bahr-i eflâk: felekler denizi, top-ı cirm-i hâk: toprak cisminin güllesi, zât-ı pâk: temiz zat, hâsıl: meyve, dürr-i nâb: parlak inci, 32. nem-i deryâ-yı lutf: lütuf denizinin nemi, perveriş: besleme, feyz-bahş ol-: bereket vermek, kişt-i huşk: kuru ekin, bârân-ı sehâb: bulut yağmuru, 33. âsumân: gökyüzü, edhem-i iclâl: iclâl atı, zerrin-rikab: altın üzengi, 34. rümh: mızrak, zer-nişân: altın süs, ressâm-ı nakkaş-ı ezel: ezelin nakkaş ressamı, tîg: kılıç, zer-kub-ı kazâ: kazanın altın yaldız yapanı, zerrin-kırâb: altın kın, 35. Gülşen-i halk: halkın gül bahçesi, arûsân-ı behişt: cennet gelinleri, hem-sâye: komşu, zülf: saç, zîb-i nikab: peçe süsü, 36. bâd-ı rûz-ı rüstehîz: kıyamet günü rüzgârı, nüh-tıbâk-ı çarh: feleğin dokuz katı, harâb-ender-harâb: yıkık, 37. nüh-âsumân: dokuz gök, geşt eyle-: dolaşmak, kabe kavseyn: 53(Necm)9 "İki yay aralığı kadar", 38. lâmekân-seyr-i âfitâbâ: ey lâmekânı seyreden güneş, çarh-ı âlî: yüce felek, kevkebâ: ey yıldız, 39. şer': şeriat, takviyet: kuvvetlendirme, meşrû: geçer hükümler, mensûhü'l-kebâb: yere çalınmış, 40. ser-çeşme-i eyvân-ı in'âm-ı kerem: bahşişin cömertçe verildiği köşkün pınarı, matbah-ı ihsan: iyilik mutfağı, dîg: çömlek, 41. sâniyâ: ikinci olarak, feth-i bâb: kapı açan, 42. ser-defter-i mahşer: mahşer defterinin başı, germ ol-: tutuşmak, arsa-i hengâme-i rûz-ı hesâb: hesap gününün hengameli meydanı, 43. bâzâr-ı herem: ihtiyarlık pazarı, nakd-i amel: ibadet akçesi, cürm: suç, eyyâm-ı şebâb: gençlik günleri, 44. sa'y eyle-: çalışmak, 45. bende: köle, mücrim-i bî-özr: özürsüz suçlu, 46. şefî': şefaatçı, bî-suâl ü bî-cevâb: sorgusuz cevapsız, 47. nizâ-yı hâme: kalem heyecanı, sükût eyle-: susmak, irtikab: bekleme, 48. inân: dizgin, rahş-ı tab': yaratılış atı, çub-ı endîş: düşünce çubuğu, 49. dest-âver: el kaldırma, subh u şâm: sabah akşam, erbâb-ı hâl: hâl erbabı, azm-i âsumân it-: göğe yönelmek, 50. ihdâ ol-: hediye olmak, zımnen: dolayısıyla, ilâ-yevmi'l-hisâb: kıyamete kadar.

ŞEYHÜLİSLAM YAHYA EFENDİ

[1561–1644]

Şeyhülislam Yahya Efendi, 1561'de İstanbul'da doğdu. Babası şeyhülislam Ankaralı Bayramzade Zekeriya Efendi, annesi Rukiye Hanım'dır. İlköğrenimini babasından aldı. Daha sonra devrin ünlü bilginlerinden ders alarak mülazemetini tamamladı. İlk görev yeri Unkapanı civarında Hoca Hayreddin Medresesi müderrisliğidir. 1595'te Halep, 1596'da Şam kadısı oldu. 1598'de Mısır kadılığına atandı. 1600'de azledildi ve İstanbul'a döndü. 1602'de Bursa, 1603'te İstanbul kadılıklarına getirildi. 1604'te Anadolu kazaskeri, altı ay sonra da Rumeli kazaskeri oldu. 1611'de emekliye ayrıldı. II. Osman'ın 1622'de şehit edilmesi üzerine şeyhülislâmlığa getirildi. Saray entrikaları sonucu azledildi ve iki defa daha aynı göreve getirilip azledildi. 1634'te Revan seferine, 1637'de Bağdat'ın fethine katıldı. 1640'ta IV. Murad'ın ölümünden sonra tahta geçen Sultan İbrahim, Şeyhülislam Yahya Efendi'ye ilgi göstermedi. Sık sık iftiraya uğrayan şair, 1644'te İstanbul'da vefat etti. Mezarı Sultan Selim'dedir.

Eserleri: Divan, Feraiz Manzumesi Şerhi, Kaside-i Bürde Tahmisi, Nigaristan Tercümesi, Fetavâ-yı Yahya.

Naat-i Şerif

1. Ey cemâlinle Yesrib ü Batha
   Reşk-i Firdevs ü Cennetül-me'vâ
2. Sana mahsûs lutfudur Hakkın
   Tâc-ı levlâk u taht-ı Ev ednâ
3. Zülf ü hâl cemâl-i bahtındır
   Şeb-i Kadr ile leyle-i Isra
4. Şeb-i Isrâda oldu serv-kaddin
   Revnak-efza-yı âlem-i bâlâ
5. Hazreti Hakk onunca meddahın
   Nice medh eyleye seni Yahyâ

6. Şâh-ı Osman Han ki medhinle
   Arz-ı ihlâs eder sana şaha
7. Nazar-ı lütfün ile kıl manzûr
   Eyİeye Ömrünü ziyâde Huda
8. Himmet eyle ana hayât-ı ebed
   Tâ ebed şer'in eyleye icra
9. Nesl-i pakinden olmasın münfek
   Izzet-i dîn ü devlet-i dünyâ

   Cedîd: Feilâtün mefâilün feilün

Kelimeler: 1. Bahtâ: Mekke, Yesrib: Medine, me'vâ: yurt, 4. revnak: parlaklık, 7. manzûr: nazar olunan, 8. himmet: gayret, tesir, 9. münfek: ayrılmış.

RİYAZİ

[1572–1644]

1572'de doğdu. Babası Mustafa Efendi'dir. Birgi kasabasından olup III. Murad devrinin bilgin ve kadılarındandır. Riyazi, öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Şeyhülislam Müeyyedzade Abdülkadir Efendi'den mülazım oldu. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptı. 1613'te Üsküdar Valide Sultan Medresesi'ne atandı. 1620'de Kudüs, 1623'te Kahire kadısı oldu. 1624 yılında emekliye ayrıldı. 1644'te İstanbul'da vefat etti.

Eserleri: Divan, Riyazü'ş-Şu'arâ, Sâkî-name, Düstûrü'l-Amel, Siyer, Vefeyâtü'l-Ayan, Sahâyifü'l-Letâif, Keşfü'l-Hicâb, Risâlât-ı fi'l-İlmü'l-Beyân.

Naat-i Şerif

1. Ey hatm-i rüsül âlemde gelsen nola âhir
   Âdet budur âhirde gelir bezme ekâbir
2. Sonra erişir resm budur meyve-i maksûd
   Evvel görünür gerçi ki evrâk u ezâhir
3. Gerçi zâhir olur hikmel-i pîşîne-i eşyâ
   Sonra bilinir hâsılı her kârdaki sır
4. Ey hatm-i rüsül sende gerek mühr-i nübüvvet
   Şâyeste olur pençede çün hâtime hınsır
5. Ahkâm-ı İlâhiyyeyi etdin bize ta'lîm
   Ey hâce-i kevneyn edip îsâr-ı cevâhir
6. Sensin sebeb-i halk-ı ümem mefhar-ı âlem
   Hayru'l-halef-i Âdem ü Hâdî vü Mübeşşir
7. Mahbûb-ı Hudâ mü'temen-i in hüve illâ
   Mazmûn-ı Hûdâ vkıf-ı esrâr u serâyir
8. Tebşîr-i ferah mâlik-i hüsn-i Ene emlah
   Şâyân-ı Elem neşrah u Hâdî ve Mübeşşir

9. Hâk-i deri kuhlu'l-basar-ı ehl-i basîret
   Hem sûde-i elmâs be-çeşm-i mütekebbir
10. Tedbîrine takdîr-i Hudâ yâr-i muvâfık
   Hem-rey-i savâbıyla kazâ hem-ser ü hem-sır
11. Gelmez dil-i dânâsına âlâyiş-i dünyâ
   Yek-müşt-i gubâr ola mı deryâyı mükeddir
12. Güyâ ki kütübhâne-i izz ü kereminden
   Eyyâm-ı bahâr oldı kemîn nüsha-i müzhir
13. Terkü'1-vatan-ı âlemi göstermek için hep
   Oldı taraf-ı Yesribe devletle muhâcir
14. Zî kuvvet-i kudsiyye-i hayrü'l-beşerî kim
   Bi'setle zuhûr etdi nice mu'ciz-i hâhir
15. Bir nahli hemân gars edicek oldı ber-âver
   Oldı şu kadar himmet-i bâlâ-teri müsmir
16. Heb hâzır olan teşneleri eyledi irvâ
   Destinden olup âb-ı firâvân mütektir
17. Gördükte hemân mu'ciz-i elfâz-ı güzînin
   Teslîm ü senâ etdi nice şâ'ir ü sâhir
18. Hall eyleye müşküllerim ey hâce-i âlem
   Hâk-i derine eyleyeyim arz-ı havâtır
19. Hâl-i dilimi arz edeyim münkesirâne
   İhsan yeter hâtır-ı meksûrıma câbîr
20. Eyler yine heb câbir-i ihsân-ı mükâfât
   Evzâ'-ı zamâna tutalım oldı mükessir
21. Şimdi benim ol dil-siyeh-i cürm ü ma'âsî
   Mahrûm-ter ü derbeder ü mücrim ü ksır
22. Dil pür-emel ü gûş be-efsâne-i dünyâ
   Can pür-heves-i nev-be-nev ü sûhte hâtır
23. Tâb-ı gam ile rişte-i gam oldı güsiste
   Eşkim dökülür çün dür-i ıkd-ı mütenâsir
24. Lutf eyle biraz hâl-i Rizâyîye nazar kıl
   Ey kâşif-i her müşkül-i müstakbel ü gabir
25. Etsen nola ilbâs-ı libâs-ı verâ vü zühd
   Oldum hele ben hayli hevâdan müte'essir
26. Vakf eylemişim medhine sermâye-i ömri
   Budur emelim Hazret-i Hak nâzır u hâzır

27. Hemvâre senin tâ'if olup beyt-i senânı
    Hindû-yı kalem Ka'be-i na'tında mücâvir
28. Mercûdur olam mazhar-ı ihsân-ı cemîlin
    Mîzânımı etdikte girân-bar kebâyir
29. Sanma burada hâmeyi ben eyledim îkf
    Oldum yâhud evsâf-ı kemâlinde mukassir
30. Gûş eyleyicek na't-ı kemâlât-ı güzînin
    Der-hayret ü engüşt-gezân oldu mühâbir
31. Arz eyle biraz tuhfe-i tevhid ü salâtın
    İksârı ko söz çünki ekâbirde olur bir
32. Hemvâre Cenâb-ı Ehadin sahbı salâtı
    Ol ravza-i pür-nûra ola fâyiz ü mâtır

Hezec: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 1. hatm-i rüsül: resüllerin mührü, sonuncusu, ekâbir: büyükler, 2. resm: âdet, meyve-i maksûd: maksut meyvesi, evrâk: yapraklar, ezâhir: çiçekler, 3. hikmet-i pîşîne-i eşyâ: eşyanın peşin hikmeti, hâsıl: sonuç, kâr: iş, 4. mühr-i nübüvvet: nübüvvet mührü, şâyeste: yakışır, pençe: tırnak, hınsır: serçe parmak, hâtime: kelimei şehadet, son, 5. ta'lîm et-: öğretmek, ahkâm-ı ilâhiye: ilâhi hükümler, hâce-i kevneyn: dünya ve ahretin efendisi, îsâr-ı cevâhir et-: cevherler saçmak, 6. sebeb-i halk-ı ümem: ümmetlerin yaratılma sebebi, mefhar-ı âlem: âlemin övüncü, hayru'l-halef-i Âdem: Hz. Âdem'in hayırlı halefi, hâdî: yol gösteren, mübeşşir: müjdeleyen, 7. mahbûb-ı Hudâ: Allah'ın sevgilisi, mü'temen: güvenilir, inhüve illâ: 7(Araf)184 "Apaçık bir (uyarıcı)", mazmûn-ı Hudâ: Allah'ın mazmunu, Vkıf-ı esrâr: sırlara vkıf olan, serâ'ir: gizli şeyler, 8. tebşîr-i ferah: ferahlık müjdeleyen, mâlik-i hüsn-i ene emlah: ene emlah güzelliğinin maliki, ene emlah: Hadis "Ben pek melihim", şâyân: yakışır, elem neşrah: 94(İnşirah)1 "Göğsünü açıp genişletmedik mi?", 9. hâk-i der: eşiğin tozu, kuhlu'l-basar-ı ehl-i basîret: basiret ehlinin sürmesi, sûde-i elmâs: elmas tozu, be-çeşm-i mütekebbir: kibirlilerin gözüne, 10. takdîr-i Hudâ: Allah'ın takdiri, yâr-ı muvâfık: lâyık dost, rey-i savâb: isabetli görüş, hem-ser: arkadaş, hem-sır: sırdaş, 11. dil-i dânâ: bilgili gönül, âlâyiş-i dünyâ: dünya süsleri, yek-müşt-i gubâr: bir avuç toprak, mükeddir: bulandıran, 12. eyyâm-ı bahâr: bahar günleri, nüsha-i müzhir: parlak nüsha, kemîn: çok az, 13. terkü'l-vatan: vatanı terk etme, taraf-ı Yesrib: Medine yönü, 14. kuvvet-i kudsiyye: kutsal kuvvet, hayru'l-beşer: insanlığın hayrı, bi'set: gönderme, mu'ciz-i bâhir: apaçık mucize gösteren, 15. nahl: fidan, gars: dikme, ber-âver: yemiş veren, himmet-i bâlâ-ter: çok yüksek himmet, müsmir: meyveli, 16. teşne: susuz, irvâ: suya kandırma, dest: el, âb-ı firâvân: bol su, mütektir: damlayan, 17. mu'ciz-i elfâz-ı güzîn: seçkin lafızlarla mucize gösteren, senâ: övgü, sâhir: büyücü, 18. hâce-i âlem: âlemin efendisi, hâk-i der: eşiğin tozu, arz-ı havâtır: düşünceleri arz etme, 19. hâl-i dil: gönül hâli, münkesirâne: kırgın şekilde, hâtır-ı meksûr: gırık gönül, Câbir: kırık sarıcı, 20. evzâ'-ı zamân: zamanın hâlleri, mükessir: kıran, 21. ma'âsî: isyanlar, mahrûm-ter: çok mahrum olan, ksir: kıran, 22. pür-emel: emel dolu, gûş: kulak, be-efsâne-i dünyâ: dünya efsanesine, pür-heves: çok hevesli, nev-be-nev: yeni yeni, sûhte: yanık, 23. tâb-ı gam: gam ateşi, rişte-i gam: gam ipliği, güsiste: çözülmüş, eşk: göz yaşı, dür-i ıkd-ı mütenâsır: saçılmış gerdanlık incisi, 24. keşf eden, müşkül: zorluk, gabir: gelecek zaman, 25. ilbâs-ı libâs: elbise giydirme, verâ: haramdan kaçınma, 26. sermâye-i ömr: ömür sermayesi, 27. hemvâre: daima, tâif: tavaf eden, beyt-i senâ: övgü beyti, Hindû-yı kalem: Kalem Hindusu, mücâvir: komşu, 28. mercû: umulan, mazhar-ı ihsân-ı cemîl: güzel ihsana mazhar olmuş, mîzân: terazi, giran-bâr: ağır yüklü, kebâyir: büyük günahlar, 29. hâme: kalem, îkf: durdurma, evsâf-ı kemâl: olgunluk vasıfları, mukassir: kusur işleyen, 30. gûş eyle-: dinlemek, der-hayret: hayrette kalmış, engüşt-gezân: parmağını ısıran, muhâbir: duyan, haber alan, 31. tuhfe: hediye, iksâr: çoğaltma, ekâbir: büyükler, 32. sahb: dostlar, salât: dua, ravza-i pür nûr: çok nurlu bahçe, Hz. Peygamber'in kabri, fâyiz: artırıcı, mâtır: yağıcı.

SABUHİ AHMED DEDE

[öl. 1647]

Sabuhî Ahmed Dede İstanbul'da doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Ailesi Tokatlıdır. İstanbul'da başladığı öğrenimini, Konya'da tamamlamıştır. Konya'da iken Hamza Dede'nin hizmetine girmiş, daha sonra onunla birlikte Şam'a gitmiştir. Burada İlmî Dedenin Şerh-i Cezîre-i Mesnevî adlı eserine nazire olarak İhtiyârât-ı Mesnevî'sini kaleme almıştır. Sabuhî Dede, 1630'da İstanbul'a gelerek Yenikapı Mevlevihanesi'ne şeyh oldu. Burada on sekiz yıl şeyhlik yaptıktan sonra 1647'de vefat etti. Toganî Ahmed Dedenin kabri başına defnedildi.

Eserleri: Türkçe Divan, Farsça Divan, İhtiyârât-ı Mesnevî.

Naat-i Nebevî

1. Ey zât-ı şerîfin sebeb-i hilkat-i eşyâ
   Şâhid şeref-i zâtına Yâsîn ile Tâhâ
2. Ey tâc-ı le-'amrük güher-i zîver-i şânın
   Hâk-i kademin tâc-ı ser-i Arş-ı muallâ
3. Sen gevher-i deryâ-yı ezel ma'din-i gevher
   Sen dürr-î gîranmâye sadef Yesrib ü Bethâ
4. Zîrâ yaraşır kaametine hil'at-i Levlâk
   İsrâ ile oldunsa mutarrâ dahi a'lâ
5. Efkendesidir kaametinin Sidre ve Tûbâ
   Müştâkı yüzün gülşeninin cennet-i me'vâ
6. Cârûb-keş-i gerd-i harimin per-i Cibril
   Evhâ ile vassâf-ı cenabın Fetedellâ

7. Levh-i ruhin âyîne-i envâr-ı İlâhî
   Pâkîze kelâmın güher-i gûş-i şinâvâ
8. Âlemlere gönderdi Huda zâtını rahmet
   Hakka ki cihan mürde iken eyledin ihyâ
9. Lûtfunla Sabûhî-i hakire nazar eyle
   Ey kıble-i hacât-ı dil-i ehl-i temenna

   Hezec: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: zât-ı şerîf: şerefli zat, sebeb-i hilkat-i eşyâ: eşyanın yaratılış sebebi, Yâsin: 36. sure, Tâhâ: 20. sure, 2. tâc-ı le-amrük: le-amrük tacı, le-amrük: 15(Hicr)72 "Ömrüne and olsun", güher-i zîver-i şân: şânın süs incisi, hâk-i kadem: ayağın tozu, tâc-ı ser-i arş-ı mu'allâ: yüce arşın baş tacı, 3. gevher-i deryâ-yı ezel: ezel denizinin incisi, ma'din-i gehver: cevher madeni, dürr-i giranmâye: çok değerli inci, sadef: inci kabuğu, Yesrib ü Bathâ: Medine ile Mekke, 4. hil'at-i levlâk: levlâk kaftanı, levlâk: Hadis "Sen olmasaydın", mutarrâ: taze, yeni; a'lâ: pek yüce, 5. efkende: düşkün, kamet: boy, Sidre: son nokta, son ağaç, Tûbâ: cennet ağacı, müştâk: özleyen, gülşen: gül bahçesi, cennet-i me'vâ: sekiz cennetten biri, 6. cârûb-keş: süpürücü, gerd-i harîm: hareminin tozu, per-i Cibrîl: Cebrail kanadı, evhâ: 53 (Necm) 10 "(Allah, kuluna) vahyettiğini etmiştir", fetedellâ: 53(Necm)8 "Sonra da yaklaşıp inmiştir", vassâf-ı cenâb: zatının vasıfları, 7. levh-i ruh: yanağının levhası, âyîne-i envâr-ı ilâhî: ilâhî nurların aynası, pâkîze: temiz, kelâm: söz, güher-i gûş-ı şinâvâ: yüzücünün kulağının inci (küpesi), 8. hakka: gerçekten, mürde: ölü, ihyâ eyle-: canlandırmak, 9. kıble-i hâcât-ı dil-i ehl-i temennâ: yakarış ehlinin gönül dileklerinin kıblesi.

FEHİM-İ KADİM

[öl. 1648]

Asıl adı Mustafa'dır. Babası, İstanbul Tahtakale'de kurabiye yapıp satan Mısırlı bir fellahtır. Öğrenimiyle ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Kudüs, Mekke ve Medine'de bulundu. Daha sonra 1644'te Mısır valisi Eyüp Paşa'nın maiyetinde Mısır'a gitti. 1648'de genç yaşta taundan öldü.

"Rûz u şeb" redifli naatı divan edebiyatının en ünlü naatlarından biridir. Pek çok şair tarafından tanzir edilmiştir. Kendisinden sonra Leskofçalı Galib, Namık Kemal, Hersekli Arif Hikmet,, Kâzım Paşa, Avnî Bey ve Üsküdarlı Hakkı Bey onun takipçisi olmuşlardır.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Mihr ü meh kim devr iderler âlemi her rûz u şeb
   Devr-i nâ-hemvâr-ı eflâke gelürler her rûz u şeb
2. Mihr ü mehle bu pelengî-hû sipihr-i kîne-cû
   Bir gazanferdür gıda eyler iki ser rûz u şeb
3. Mihre düşmendür meger meh kim hilâl ü bedrden
   Gah gürz eyler havale gah hançer rûz u şeb
4. Mihr ü meh sanma felek bîm-i hadeng-i âhdan
   Eksük itmez kellesinden iki migfer rûz u şeb
5. Cirm-i mihr ü meh degül çarh üzre bir âyînedür
   'Arz iderler dehre hüsnin iki dilber rûz u şeb
6. Mihr ü meh mi şu'le-i dûd-ı dil-i 'âşık mıdur
   Neyki bu manzur olan cirm-i münevver rûz u şeb
7. Mihr ü mâh'i nev gibi zerd ü nizâr-ı 'ışk olan
   Çarhı îsâ-veş ider bâlîn ü pister rûz u şeb
8. Mihr ü meh sanma şikâr içün bu vahşet-gâhda
   Bîşe-zârın devr ider iki gazanfer rûz u şeb

9. Mihr ü mehle asuman bir sîne-sûz abdâldur
   Kim turur pehlû-yı pür-dâgında ahker rûz u şeb
10. Başını kes mihr ü mâhun zü'l-fekârı tîg ile
   Saf-şigâf-ı düşmen ol mânend-i Haydar rûz u şeb
11. Mihrine aldanma çarhun bakma şekl-i mâhına
   Perde-i çeşmûnde de olsa musavver rûz u şeb
12. Mihr ü mehden eyleyüp peymâne rûşen-meşrebân
   Rağmına eflâkün eyler nûş-ı şâgar rûz u şeb
13. Mihr ü meh kim iki güldür zînet-i destâr-i çarh
   Çok şeh-i devrâna oldı zîb-i efser rûz u şeb
14. Mihr ü mehle çarh-ı mînâ-fâm bir bahr oldı kim
   İki nilüfer virür ol bahr-ı ahzar rûz u şeb
15. Ruşen olsa mihr ü mehden de n'ola ol sîne kim
   Cilve-gâh ide anı dîn-i peyam-ber rûz u şeb
16. Ol peyam-ber kim zıyâ-yı nûr-udur mihr ü mehi
   Tîre tîh-i tîregîden nura rah-ber rûz u şeb
17. Mihr-i eflâk-i nübüvvet mâh-ı levh-ı istifa
   Ahmed-i mürsel kim 'âlem na'tin eyler rûz u şeb
18. Mihr ü mehden sanma feyz-ı hâk-i pâyidür onun
   Kim olur pîr-i sipihrün ceybi pür-zer rûz u şeb
19. Mihre ta'n itse meh-ı rûyı 'aceb mi tâ ebed
   İtdi tenhâ 'âlemi pür-nûr yekser rûz u şeb
20. Mihr ü mâh-ı 'adli olsa pertev-endâz-ı cihan
   Tâ sabâh-ı mahşer olurdı beraber rûz u şeb
21. Görselerdi mihr ü meh ger şâhidân-ı 'ismetin
   Hacletinden olalardı ser-be-hâver rûz u şeb
22. Didüm eflâke nedür bu mihr ü meh-nâm iki gül
   Bûy-ı feyzi itmede dehri mu'attar rûz u şeb
23. Didi mihr ü meh degüldür ranzasından ol, şehün
   Kudsiyân gerdan iderler iki micmer rûz u şeb
24. Mihr ü meh râ yâ hudâvendâ şefî'a'l-müznibâ
   Ey ki kalbündür cemâl-ı Hakka mazhar rûz u şeb
25. Cürm-bahşâ cirm-i mihr ü mâhdan idüp siper
   'Özr idüp cürmin'-diler çarh-ı sitem-ger rûz u şeb
26. Sensin ol kim mazhar-ı cûdun olaldan mihr ü meh
   Dehre ser-tâ-ser olurlar sofra-küster rûz u şeb

27. Dehri aks-ı rûyün itdi feyz-yâb-ı, mihr ü meh
    Pâyüne itse n'ola îsâr-ı gevher rûz u şeb
28. Mihr ü mâh itmezdi sırr-ı nûr-ı evvelden zuhur
    Devr-i ahdün olmasa eyyama masdar rûz u şeb
29. Mihri döndürdün yolundan mâhı kıldun sîne-çak
    Mu'cizâtun söylenür kişver-be-kişver rûz u şeb
30. Zıllanı Hak nûr-ı mihr ü mehde kıldı ta'biye
    Olmasa sayen n'ola ey rûh-ı peyker rûz u şeb
31. Mihr ü meh olsaydı ebr-i kahruna mazhar eger
    Dehre göstermezdi yüz tâ rûz-ı mahşer rûz u şeb
32. Mihr ü mâh ile felek bir sâ'il-i pür-hırsdur
    ki kâseyle cenâbundan îder cer rûz u şeb
33. Hasret-i nazzâre-i mihr-i ruhunla meh gibi
    Cüst ü cû eylerdi zulmâtı Sikender rûz u şeb
34. Hutbene müştak mihr ü meh degül tenhâ hemân
    Teşnedür pâ-bûsuna bu heft-mînber rûz u şeb
35. Çehre-sây-ı hâk-i dergâhun olaldan mihr ü mâh
    Her biri feyzıyle eyler hâki gevher rûz u şeb
36. Nûr-ı mihr ü meh gibi kim zilli eyler münhezim
    Askerün küffâra olmakda muzaffer rûz u şeb
37. Levha-i zer-kâr-ı mihr ü mâh feyz-âsârdan
    Ayet-i na'tün Fehîm itmekde ezber rûz u şeb
38. Mihr ü meh-feyzâ benem ol berk-ı âteş-tab kim
    Feyz-ı te'sîri kaza tab'umdan ister rûz u şeb
39. Şâ'ir-i rûşen-hayâlem mihr-tab u meh-zamîr
    Gark-ı nur olmaz mı ol kim medhün eyler rûz u şeb
40. Bu hususa mihr ü meh iki güvâhumdur benüm
    Kim cemâlün mihridür tab'umda muzmer rûz u şeb
41. Hâtırum âbisten-i şad mihr ü mehdür gerçi kim
    Eksük olmaz çeşm-i tûbân-zâdan ahter rûz u şeb
42. Pertev-efrûz olsa yüz bin mihr ü meh huşk eylemez
    Ol kadar dâmân-ı çeşmüm olmada ter rûz u şeb
43. Eylemem tesir-ı mihr ü mâhdan şekva fakir
    Gam yemem geçmekdedür ger hayr u ger şer rûz u şeb
44. Bu kasidem çarh-ı ma'nî-nâmdur pür mihr ü meh
    Alemi devr itmede bî-çarh u mihver rûz u şeb

45. Muhtasar eyle sözün ey dil çog olmaz mihr ü meh
    Farig ol tahsîl-i hâsıldur mükerrer rûz u şeb
46. Tâ ki mihr mâhı örte geh küsûf u geh husuf
    Tâ ki her bâr ola çün kâfur u anber rûz u şeb
47. Mihr ü meh devr eyledükçe âlemi her subh u şâm
    Şad selâm olsun revân-ı pâküne her rûz u şeb

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. mihr ü meh: ay ve güneş, devr et-: dönmek, rûz u şeb: gece gündüz, devr-i nâ-hemvâr-ı eflâk: feleklerin devri, 2. pelengî-hû: kaplan yaratılışlı, sipihr-i kîne-cû: öç almaya çalışan felek, gazanfer: arslan, ser: baş, gıdâ eyle-: beslemek, 3. mihr: güneş, meh: ay, bedr: dolunay, gâh: bazan, havâle eyle-: saldırmak, 4. bîm-i hadeng-i âh: ah okunun korkusu, 5. cirm-i mihr ü meh: güneşle ayın cismi, çarh: felek, âyîne: ayna, dehr: dünya, hüsn: güzellik, 6. şu'le-i dûd-ı dil-i âşık: âşığın gönlünün dumanının alevi, manzûr: görünen, cirm-i münevver: parlak cisim, 7. mâh-ı nev: yeni ay, zerd: sarı, nizâr-ı ışk: aşkın zayıflatması, -veş: gibi, bâlin ü bister: yastık ve döşek, 8. şikar: av, vahşetgâh: yabanlık, bîşezâr: orman, 9. âsumân: gökyüzü, sîne-sûz: gönlü yanan, tur-: durmak, pehlû-yı pür-dag: yarayla dolu vücut, ahker: ateş koru, 10. zülfekâr-ı tîg: zülfikar kılıcı, saf-şigâf-ı düşmen: düşman safını yaran, mânend-i haydar: Hz. Ali gibi, 11. şekl-i mâh: ay şekli, perde-i çeşm: göz perdesi, musavver: resmedilmiş, 12. peymâne: kadeh, rûşen-meşrebân: meşrebi belli olanlar, rağmına: inadına, eflâk: felekler, nûş-ı sâgar: kadeh içme, 13. zînet-i destâr-ı çarh: felek sarığının süsü, şeh-i devrân: gelip geçen padişahlar, zîb-i efser: taç süsü, 14. çarh-ı mînâ-fâm: billur renkli felek, bahr: deniz, bahr-ı ahzar: yeşil deniz, 15. rûşen: parlak, sîne: bağır, cilvegâh: görünme yeri, dîn-i peyâm-ber: Peygamber'in dini, 16. ziyâ-yı nûr: nur ışığı, tîre: karanlık, tîh-i tîregî: seraplı çöl, râh-ber: kılâvuz, 17. mihr-i eflâk-i nübüvvet: Peygamberlik feleğinin güneşi, mâh-ı levh-i ıstıfâ: saflık levhasının aynası, Ahmed-i mürsel: Hz. Peygamber, 18. feyz-i hâk-i pây: ayağının tozunun bereketi, pîr-i sipihr: felek kocakarısı, ceyb: cep, pür-zer: altınla dolu, 19. ta'n et-: ayıplamak, meh-i rûy: yüzünün ayı, tâ ebed: ebediyyen, tenhâ: ıssız, pür-nûr: çok nurlu, yekser: baştan başa, 20. mâh-ı adl: adalet ayı, pertev-endâz-ı cihân: cihana ışık saçan, sabâh-ı mahşer: mahşer sabahı, 21. şâhidân-ı ismet: ismetinin şahitleri, haclet: utanma, ser-be-hâver: başını öne eğmek, 22. eflâk: felekler, -nâm: adlı, bûy-ı feyz: bereketli koku, dehr: dünya, mu'attar: kokulu, 23. ravza: bahçe, şeh: sultan, kudsiyân: melekler, gerdân et-: dönmek, mücmer: tütsülük, 24. mihr ü meh-râyâ: ey sancağı ay ve güneş olan! Hudâvendâ: ey hükümdar! Şefî'a'l-müznibînâ: ey günahkârların şefaatçisi, cemâl-i Hak: Hakk'ın cemali, 25. cürm-bahşâ: ey günahları bağışlayan! Cirm: cisim, cürm: günah, çarh-ı sitemger: zalim felek, 26. mazhar-ı cûd: cömertlik mazharı, ser-tâ-ser: baştan başa, sofra-küster: sofra yayan, 27. aks-i rûy: yüzünün aksi, feyz-yâb: feyiz bulan, pây: ayak, îsâr-ı gevher: inci saçma, 28. nûr-ı evvel: ilk nur, devr-i ahd: ahit devri, eyyâm: günler, masdar: temel, 29. sîne-çâk: bağrı yarık, mu'cizât: mucizeler, kişver-be-kişver: ülke ülke, 30. zıll: gölge, ta'biye: tertip etme, koyma; sâye: gölge, peyker: yüz, 31. ebr-i kahr: kahır bulutu, rûz-ı mahşer: mahşer günü, 32. sâ'il-i pür-hırs: çok hırslı dilenci, cer: para toplama, 33. nezzâre: bakma, seyretme, mihr-i ruh: yanağının güneşi, cüst ü cû: arama, Zulmât: karanlıklar ülkesi, Sikender: İskender, 34. müştâk: özleyen, degül tenhâ: yalnız değil, hemân: bütün, teşne: susuz, pâ-bûs: ayağını öpme, heft-minber: yedi minber, 35. çehre-sâ: yüz süren, hâk-i dergâh: dergâhının toprağı, gevher: inci, 36. münhezim: bozguna uğramış, küffâr: kâfirler, 37. levha-i zer-kâr: altın işlemeli levha, feyz-âsâr: bereketli eserler, 38. feyzâ: feyiz getiren, berk-i âteş-tâb: ateş tabiatlı şimşek, feyz-i te'sîr: tesir bereketi, tab': şairlik kudreti, 39. rûşen-hayâl: parlak hayalli, mihr-tab': güneş tabitatlı, meh-zamîr: ay gönüllü, gark-ı nûr: nura batmış, 40. güvâh: şahit, muzmer: gizli, 41. hâtır: gönül, âbisten: gebe olma, sad: yüzlerce, çeşm-i tûfan-zâd: tufan doğuran göz, ahter: yıldız, 42. pertev-efrú: ışık verme, huşk: kuru, dâmân-ı çeşm: göz kenarı, ter: yaş, 43. şekvâ: şikâyet, gam yeme-: üzülmemek, 44. çarh-ı ma'nî-nâm: manasıyla ünlü çark, bî-çarh u mihver: çarksız ve dingilsiz, 45. muhtasar eyle-: kısaltmak, fârig ol-: işini bitirmiş, tahsîl-i hâsıl: meydana gelme, mükerrer: devamlı, 46. küsûf: güneş tutulması, husûf: ay tutulması, her bâr: her defa, çün: gibi, 47. revân-ı pâk: temiz ruh.

ABDÜLAHAD NURİ
[1595-1651]

Asıl adı Evhadüddin Ebü'l-Mekarim Abdülahad'dır. 1595'te Sivas'ta doğdu. Sivas'a yerleşmiş, köklü, şeyh ve bilgin bir aileden gelir. Babası, kadı zümresinden Muslihiddin Mustafa Safayî'dir. Dedesi ise Sivas müftüsü İsmail Efendi'dir. Annesi, Muharrem Efendi'nin kızı Safa Hatundur. Aynı zamanda annesi, mutasavvıf Abdülmecid-i Sivasi'nin de yeğenidir. Abdülahad Nuri, küçük yaşta babasını kaybetti. Sultan III. Mehmed (1595-1603)'in Abdülmecid-i Sivasi'yi İstanbul'a davet etmesi üzerine onun maiyetinde İstanbul'a geldi. Bu sırada yedi-sekiz yaşlarındaydı. Öğrenimine Sivas'ta başlayan Abdülahad Nuri, İstanbul'da dönemin önde gelen bilginlerinden dersler aldı ve tahsilini tamamladı. Yirmi yaşına geldiğinde 20'den çok telif eseri bulunmaktaydı. Aynı zamanda dayısı Abdülmecid-i Sivasi'den tasavvuf eğitimi de alıyordu. Erbaîn çilesini tamamladıktan sonra Midilli'ye halife olarak tayin edildi. Burada Sultan Mehmed Camii'nde irşad görevine başladı. 1624'te İstanbul'a davet edilerek Çarşamba semtindeki Mehmed Ağa Tekkesi'ne şeyh olarak görevlendirildi. İstanbul'a gelişinden kısa bir süre sonra dayısı ve mürşidi Abdülmecid-i Sivasi'nin kızı ile evlendi. 1636'da bir oğlu dünyaya geldi. Abdülahad Nuri'nin ölümünden sonra, henüz 15 yaşında iken babasının yerine geçti ve 1691'de ölümüne kadar görevini sürdürdü. Abdülahad Nuri, 1626'da Fatih Camii'nde Cuma vaizi olarak görev yaptı. Daha sonra 1641'de Beyazıt Camii'ne, 1647'de Ayasofya Camii'ne atandı. Abdülahad Nuri, Ayasofya Camii'in yedinci kürsü şeyhidir. 27 Ocak 1651'de vefat etti. Cenazesi Fatih Camii'nden kaldırılmıştır. Mezarı Eyüp'tedir.

Eserleri: 1. Şerh-i Erbainiyayt, 2. Riyazü'l-Ezkar, 3. Te'dibü'l-Mütemerridin fi-İslami'l-Ebeveyn, 4. Risaletün fi-Hayaîl-Hızri ve İlyas, 5. Risaletün fi-Tevfiki Te'aruzi'l-ayat, 6. Risaletü Mir'ati'l-Vücud fi'l-Meratibil-Külliyyeti ve'l-Hazarat, 1. Risaletün fi-Nef'i Mesa'i'l-Ahya'i li'l-Emvat, 8. Risaletün fi-Cevazı Eda'i'n-Nevafili bi'l-Cema'a, 9. Risaletün fi-Şera'iti İsticabeti'd-Du'a', 10. Risaletün fi-Mahabbeti'l-Abdi li-Rabbih, 11. Risaletün fi-Hakikati Leyleti'l-Kadr, 12. Risaletün fi-Şüruti Talebi'l-'İlmi'n-Naft', 13. Risaletün fi-İsbati'ş-Şu'ur li-Ehli'l-Kubur, 14. Risaletün fi-

Sübuti Tayyi'l-Mekan li-Evliya'i'l-Ümme, 15. Risaletün fî-Cevazı Deverani's-Sufiyye bi'l-Lüğati't-Türkiyye, 16. Risaletü ma-'Arafnak, 17. Şerhu Kelimati Kümeyi bin Ziyad, 18. Meratibü Ma'rifeti'r-Rahman, 19. Risaletü'l-'Itriyye, 20. İnkazü't-Talibin, 21. İsbatü'l-'İlmi ve'ş-Şu'ur, 22. Huccelü'l-Vidad, 23. el-'Adlü ve'l-ikst beyne't-Tefri ve'l-İfrat, 24. Kasmü'l-Mübtedi'in, 25. Dürer-i Nuri, 26. Risaletü't-Tac, 27. İsbatü'l-Vacib fi-Mahiyyeti'l-Vücud, 28. Mir'atü'l-Vücud, 29. Mirkatü'ş-Şühud, Divan-ı İlâhiyat.

Naat-i Resûl-i Ekrem

1. Kaldurdı kamu zulmeti envâr-ı Muhammed
   Bildürdi Hüdâ yolını ahbâr-ı Muhammed
2. Âsâr-ı Muhammed iledür cümle tarikat
   Âdâb-ı tarîkatdedür etvâr-ı Muhammed
3. Mahşerde 'usâta yetişüp ide şefa'at
   Ol bahr-i kerem rahmet-i ğaffâr-ı Muhammed
4. Depretse leb-i hübını Mevlâ'ya Habib'i
   Zayi' mi olur anda dürer-bâr-ı Muhammed
5. Ümmetden olan 'âsî vü müflislere gam yok
   Ser-mâye yeter çün dür-i şehvâr-ı Muhammed
6. Me'yus ola mı mü'min olan rahmet-i Hak'dan
   Ol günde şefa'at olıcak kâr-ı Muhammed
7. Elden eteğin koma sen ey Nuri-i miskin
   Elbette olur ümmete enzâr-ı Muhammed

Hezec: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 1. kamu: bütün, envâr-ı Muhammed: Hz. Muhammed'in nurları, hüdâ: kurtuluş, ahbâr-ı Muhammed: Hz. Muhammed'in bildirdikleri, 2. âsâr-ı Muhammed: Hz. Muhammed'in eserleri, âdâb-ı tarîkat: tarikat adabı, etvâr-ı Muhammed: Hz. Muhammed'in tavırları, 3. usât: asiler, bahr-ı kerem: cömertlik denizi, rahmet-i gaffâr-ı Muhammed: Hz. Muhammed'in bağışlayıcı rahmeti, 4. depret-: hareket ettirmek, leb-i hûb: güzel dudak, habîb: sevgili, dürer-bâr-ı Muhammed: Hz. Muhammed'in inci (dişleri), 5. dür-i şehvâr-ı Muhammed: büyük ve eşsiz inci olan Hz. Muhammed, 6. me'yûs: yeise düşmüş, kâr-ı Muhammed: Hz. Muhammed'in işi, 7. koma-: bırakmamak, miskin: zavallı, enzâr-ı Muhammed: Hz. Muhammed'in bakışları.

NURULLAH-I ŞİRVANİ

[öl. 1654]

Hayatı hakkında çok fazla bilgi sahibi değiliz. Devrinin çok değerli bilginlerinden Abdürrahim-i Şirvanî'nin torunudur. Bursa'da müderrisken 1654'te vefat etmiştir. Ali Paşa Camii avlusunda medfundur.

Eserleri: Talikat alel-Beyzavî, Şerhu Telhîs, Şerhu Fıkhı ekber.

Naat-i Şerif

1. Şah-ı iklimi risaletdir muazzam padişah
   Nazenin-i Rabbi izzet bende-i hassı İlâh
2. Hak-i payi olmayan bulmaz Cenab-ı Hakka râh
   Anın içün halk olundu nuh felekle şems ü mâh
3. Sellimu sallû alâ bedrid-düca şemsil-Hüdâ
   Nur-i Hakdır Mustafa mahbub-i dergâh-ı Hüdâ

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. şâh-ı iklîm-i risâlet: peygamberlik ülkesinin padişahı, nâzenîn-i rabb-ı izzet: ulu Allah'ın nazlısı, bende-i hâss-ı ilâh: Allah'ın has kulu, 2. hâk-i pây: ayağının tozu, râh: yol, halk olun-: yaratılmak, nuh felek: dokuz felek, şems ü mâh: güneş ve ay, 3. bedrü'd-dücâ: karanlığın ayı, şemsi'l-hüdâ: kurtuluş güneşi, nûr-ı Hak: Allah'ın nuru, Mahbûb-ı dergâh-ı Hudâ: Allah'ın dergâhının sevgilisi.

CEVRİ

[1595-1654]

Asıl adı İbrahim'dir. 1595'te İstanbul'da doğdu. Ailesi hakkında bilgi yoktur. Mevlevi tarikatına mensuptur. Ankaralı Rusuhî Dede'nin sohbetlerine devam etti. Yenikapı Mevlevihanesi'nde Abdi Efendi'den hat dersleri aldı. Talik ve talik kırması yazılarında çok başarılı oldu. Geçimini de hattatlıkla sağladı. Devlet memuriyetine girip girmediği bilinmemektedir. 1654'te İstanbul'da öldü.

Eserleri: Divan, Selimname, Hilye-i Çiharyâr-i Güzîn, Hall-i Tahkîkat, Aynülfüyûz, Melhame, Nazm-ı Niyâz.

Naat-i Şerif

1. Yaraşur bulsa bu nazm-ı garâ
   Na't-ı peygamber ile ferr ü bahâ
2. Hilye-pirâ-yı cemâl-ı ma'nâ
   Suret-efzâ-yı cemâl-i ma'nâ
3. Cevher-i âyîne-i hüsn-i ezel
   Pertev-i nur-ı Hudâ azze ve cel
4. Ziynet-efzâ-yı serây-ı mekân
   Revnak-efzâ-yı revâk-ı dil ü câh
5. Serv-i bi-sâye-i bûstân-ı vücûd
   Nakş-pîrâye-i eyvân-ı vücûd
6. Ahmed-i mürsel-i mahbûb-ı-hüdâ
   Ki odur bî-bedel-i bî-hemtâ

7. Yog idi ana melâhatda adîl
Ana emlah oldı bu söz delîl
8. Kendü hüsninden edüp ana nasîb
Eyledi Hak anı kendüye habîb
9. Sıfatı oldı safa-yı dil u cân
Hilyesi hırz-ı bekâ yı îmân
10. Levh-i evsafına tâ rûz-ı kıyâm
Ola pîrâye tehiyyât ü selâm

Remel: Feilâtün feilâtün feilün

Kelimeler: 1. nazm-ı garrâ: parlak nazım, ferr ü bahâ: ışık ve parıltı, 2. hilye-i pîrâ-yı cemâl-i ma'nâ: mananın güzel yüzünün süsü, 3. cevher-i âyîne-i hüsn-i ezel: ezeli güzellik aynasının cevheri, pertev-i nûr-ı Hudâ: Allah'ın nurunun ışığı, 4. ziynet-efzâ-yı serây-ı mekân: varlık sarayının süsünü artıran, revnak-efzâ-yı revâk-ı dil ü câh: gönül makamının revakının süsünü artıran, 5. serv-i bî-sâye-i bûstân-ı vücûd: varlık bostanının gölgesiz selvisi, nakş-ı pîrâye-i eyvân-ı vücûd: varlık eyvanının süsü, 6. mahbûb-ı Hudâ: Allah'ın sevgilisi, bî-bedel: bedelsiz, bî-hemtâ: eşsiz, 7. melâhat: güzellik, adîl: eş, denk; emlah: en fasih, 9. safa-yı dil ü cân: gönül ve can sefası, hilye: Hz. Peygamber'in vasıflarını anlatan eser, hırz-ı bakâ: ebedî sığınak, 10. rûz-ı kıyâm: kıyamet günü, pîrâye: süs.

NAKŞİ

[öl. 1654]

Asıl adı Ali'dir. Divriği'de doğmuştur. Doğum tarihi bilinmemektedir. Sümbül Sinan Dergâhı şeyhi Ramazan Efendi'nin halifelerinden Kırımlı Şeyh Murad Efendi'nin halifesidir. İrşad göreviyle Akkirman'a gönderildi ve orada vefat etti.

Eserleri: Divan, Manzûme-i Aynü'l-hayât, Vâkıât, Biatnâme, Manzûme-i Gavriyye.

Naat-i Şerif

1. Kûy-i aşkın bana bir kûh-i tecelli görünür
   Kalbime ıyd-i visâlinle teselli görünür
2. Gevher-i zikr-i Hudâ ile serâser âlem
   Bana firdevs-i cenan bir mütehelli görünür
3. Sâlik-i Hak olanın vaz' ile etvârında
   Cânib-i Hazret-i Allaha tevellî görünür
4. Rüz ü şeb sâha-i vahdetde kıyam eylerler
   Cümle eşcâr-ı çemen sanki musalli görünür
5. Doludur aşk u muhabbetle bu kevn ile mekân
   Kande baksam bana her kûşede Leylî görünür

Remel: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

Kelimeler: 1. kûy-ı aşk: aşk mahallesi, kûh-ı tecellî: tecellî dağı, ıyd-i visâl: vuslat bayramı, 2. gevher-i zikr-i Hudâ: Allah'ı zikir incisi, serâser: baştan başa, firdevs-i cenân: cennet bahçeleri, mütehellî: süslenmiş, 3. sâlik-i Hak: Hak yola giren, vaz': durum, etvâr: tavırlar, tevellî: yakın, yanaşmış; 4. rûz u şeb: gece gündüz, sâha-i vahdet: vahdet sahası, kıyâm eyle-: durmak, eşcâr-ı çemen: çimenliğin ağaçları, musallî: namaz kılan, 5. kevn ile mekân: varlık âlemi, kande: nereye, kûşe: köşe, Leylî: Leylâ.

ÜMMİ SİNAN

[öl. 1657]

Asıl adı Yusuf olan Ümmi Sinan, Antalya'nın Elmalı kazasında doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Halvetî tarikatının Ahmediyye koluna mensuptur. Bu tarikatın önde gelen şeyhlerinden Eroğlu Nuri'ye bağlandı. Onun ölümünden sonra yerine geçti. 1657'de vefat etti. İki oğlu Şeyh Süleyman ve Selami Halil Efendiler de ondan hilafet alarak tekke şeyhi olmuşlardır.

Eserleri: Divan-ı İlâhiyat, Kutbu'l-me'ânî.

Naat-i Şerif

Meded Allah sana sundum elimi
Bizi güzel Muhamedden ayırma
Gayrı kime arz edeyim hâlimi
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Gerçi kim günâhın bahrine daldım
İllâ ki âcizim bî-çâre kaldım
Sâilim kapına yalvara geldim
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Ey keremler kânı Ganî Celîlim
İbrâhim'e dedin dostum Halîlim
Zahirde bâtında oldur delilim
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Göster cemâlini bize görelim
Ayağı tozına yüzler sürelim
Kabul et cânımız kurbân verelim
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Gerçi kim katında karadır yüzüm
İllâ ki fazlına bağlıdır özüm,
Cümle yârânlara budur niyâzım
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Ol gün Israfil'in sûru urucak
Silkinip toprağın kalkıp durucak
Bölük bölük dîvânına varıcak
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Pìrimin himmeti yoldan ırmasın
Meleklerin gelip haber sormasın
Sırâtı mîzânı gözüm görmesin
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Âsiler azâb ile gamlarında
Mü'minler safa ile demlerinde
Hazîre-i Kudüs makamlarında
Bizi güzel Muhammedden ayırma

N'ola bizi ganî kılsan fakìrken
Tûtîler kumrular ötüp şâd iken
Er-Rahmânu sûresini okurken
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Furkân'ı okuyup açdığı vaktin
Şarâben tahûrâ içdiği vaktin
izzet hicâbını geçdiği vaktin
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Ebubekr ü Ömer Osman Ali'nin
Burhânıdır anlar selâm yolunun
Hürmetine Mevlâ'm cümle velînin
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Enbiyâ evliya çıkar köşküne
Mest olurlar anberine miskine
İmâm Hüseyin'in kanı aşkına
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Ümmî Sinan söyler sözü gümânsız
Hûr-ı cennet gerekmez bize ansız
N'iderler içinde cesedi cânsız
Bizi güzel Muhammedden ayırma

Kelimeler: 1. meded: yardım, 2. bahr: deniz, bîçâre: çaresiz, sâil: dilenci, 3. kerem: cömertlik, kân: maden, ganî: zengin, celîl: büyük, ulu; bâtın: iç, zâhir: dış, 5. fazl: fazilet, yârân: dostlar, niyâz: rica, 6. divan: huzur, kat, 7. ır-: ayırmak, mîzan: tartı, 8. hazîre-i Kudüs: Kudüs'ün haziresi, 9. tûtî: papağan, er-Rahmân: 50. sure, 10. Furkan: Kur'an, şarâben tahûrâ: 76 (İnsan) 21 "Tertemiz içki", hicâb: utanma, 11. burhan: delil, selâm yolu: İslâm yolu, 13. gümansız: şüphesiz, emin olarak; hûr-ı cennet: cennet hurisi.

KAZASKER İSMETİ EFENDİ

[öl. 1665]

İstanbul'da 1611-13 yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir. Asıl adı Mehmed'dir. Birgivî Mehmed Efendi'nin torunu ve Şeyh Fazlullah Efendi'nin oğludur. Öğreniminin ilk yıllarında Şeyhülislam Zekeriyazade Yahya Efendi'nin hizmetinde bulundu. Devrin bilginlerinden iyi bir öğrenim gördü. Öğrenimini tamamladıktan sonra müderrisliğe başladı. Bir süre meslekten ayrılarak Yenikapı Mevlevihanesi şeyhlerinden Ahmed Toganî Efendi'ye bağlandı. Hâmisi Yahya Efendi'nin yeniden şeyhülislam olması üzerine müderrisliğe tekrar döndü ve çeşitli medreselerde görev yaptı. 1640'da Halep kadılığına atandı. 1657'de Anadolu Kazaskeri, 1658'de de Rumeli Kazaskeri oldu. Bu görevinden emekliye ayrıldıktan sonra 24 Ağustos 1665'de Kanlıca'daki yalısında vefat etti. Cenazesi, Edirnekapı dışında Sırtekke mevkiine defnedildi.

Eserleri: Divançe, Tarikatü'l-Muhammediye Tercümesi,

Naat-i Şerif

1. Demdir ki feyziyâb ola âlem bahardan
   Güldeste-i neşât ile dil rûzigârdan
2. Demdir ki andelîb-i hoş âvâze-i çemen
   Âgaaz-ı nağme eyleye bir taze kârdan
3. Demdir ki ola hem-eser-i savt bülbüle
   Her nağme çıkmadan dahi âguş-i târdan
4. Demdir ki kâse-i güle üstâd-ı nevbahâr
   Yer yer güher-feşân ola eşk-i hezârdan
5. Demdir ki' bir kadeh mey-i nâb eyleye halâs
   Dâmân-i çeşm-i nerkisi dest-i humârdan
6. Demdir ki' keyf-i sâgar-ı pîşîne-i bahar
   Bîgâne-sâz-ı fikr ola encam-ı kârdan

7. Demdir ki fâriğ olmaya nüssâc-ı bâd-i subh
Hârâ-yı cûda keşmekeş-i bûd-i târdan
8. Demdir ola benefşe ser-efkende-i hicâb
Mestâne cümbüş-i gül ü âzâr-ı hardan
9. Demdir tehi piyâle-i humhâne-i çemen
Reng iktisâb olup mey-i-âteş izârdan
10. Tahrîk-sâz-ı nağme ola mutrib-i hezâr
Pâkize böyle bir gazel-i âbdârdan
11. Güller bitirse bâd-ı emel köhne hârdan
Geçmez hezâr-ı dil güneh-i rûzigârdan
12. Dil kûşegîr-i uzlet-i ü ol nevbahâr-ı nâz
Gelmez misâl-i serv leb-i-cûyibârdan
13. Bir dil ki câm-ı aşk ile mest-i müdâm ola
Gülgûne-dâr-ı şerm ola mı reng-i ârdan
14. Bir dil ki hemnişîn-i neşât ü vîsâl ola
Hazzeylesin mi gam gibi bir yadigârdan
15. Bir dil ki sûz-i aşk ile zâr ü nizâr ola
Düşmez hilâl-veş nazar-ı i'tibârdan
16. Bir dil ki hâne-zâr-ı gülistâne şevk ola
Sermâye-i tebessüm alır girye-zârdan
17. Bir dil ki hem-piyâle-i Cemşîd-i aşk ola
Bâc ü neşât âlur keder-î rüzîgârdan
18. Hep cür'a-i muhabbet ü sâhbâ-yı aşktır
Rîzân olan bu kâse-i mînâ-nigârdan
19. Hep aşktır hezâr-ı dili nağme-sâz eden
Gülberk-i Na't-i Zât-i nübüvvet medardan

20. Şâh-ı Rüsül ki peyk-i sebükbây-ı da'veti
    Döndürdü mâh ü mihri ser-i rehgüzârdan
21. Şâh-ı rüsül ki zât-ı risâlet penâhîdir
    Ser-cümle-i murad bu heft ü cihârdan
22. Şâh-ı Rüsül ki himmeti bir şâh-ı köhneyi
    Kıldı nihâl-i ravza-i dâr-ül-karârdan
23. Ser-ta-be-pây garka-i emvâc-ı feyz olup
    Mevvâc-ı bahr-i nûr-i tecelli şi'ârdan
24. Eylerse tîg-i kahrını derkâr hâkk eder
    Harf -i vefayı safha-i leyl ü nehârdan
25. Olsa nesîm-i Kâ'be-rev-i lütfü feyz-bahş
    Güller biterdi her yana vâdi-i nârdan
26. Hıdmet-zenân-ı na'ti olup nâme-i zeban
    Sad tövbe-i nasûh ede cürm-i firardan
27. Maksûd hâk-i pâyine bir intisâbdır
    Kıldı bülend dest-res-i iktidardan
28. Ümmid olur halâs ola dâmân-ı can ü dil
    Dest-î nesîm-i mükrimetiyle gubaardan
29. Yâ Rab bâb-ı çeşm-i nedamet sirişk-i dil
    Mahvet gubaar-ı cürmü ten-i hâkisârdan
30. Yâ Rab be-şân-ı sîne-i âteş-dilân-ı aşk
    Bigâne kılma şem'-i ümidim şerârdan
31. Benden senâ-yı zâtına şad şevk Îsmetî
    İlhâm-ı lûtf-i hazret-i âmir zi-kârdan

32. Tâ reşk-i mülk-i Çin ile sevdâger-î nesîm
Dükkân-ı bağı nafe-i müşk-i tatârdan
33. Sad kaafile tahiyyet ü teslim ola revan
Ol zât-ı bâ kemâle sığar ü kibârdan
Muzâri': Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: dem: vakit, an; feyzyâb: feyiz bulan, güldeste-i neşât: sevincin gül demeti, dil: gönül, 2. andelîb-i hoş-âvâze-i çemen: çimenin hoş ötüşlü bülbülü, âgâz-ı nagme: nağmeye başlama, tâze: yeni, kâr: makam, nağme, 3. hem-eser-i savt: sesin bizzat kendi nağmesi, âgûş-ı târ: tarın kucağı, tar: müzik aleti, 4. kâse-i gül: gül kâsesi, üstâd-ı nevbahâr: ilkbahar üstadı, güher-fezân: inci saçan, eşk-i hezâr: bülbül gözü, yer yer: sıra sıra, 5. mey-i nâb: saf şarap, halâs eyle-: kurtarmak, dâmân-ı çeşm-i nergis: nergisin gözünün kenarı, dest-i humâr: sersemlik eli, 6. keyf-i sâgar-ı pîşîne-i bahâr: baharın önden verilen kadehinin keyfi, bîgâne-i sâz-ı fikr: fikri kayıtsızca düzen, encâm-ı kâr: işin sonu, 7. fârig: boş, rahat, olmaya: olmasın, nessâc: dokumacı, bâd-ı subh: sabah yeli, hârâ-yı cûd: cömertlik kumaşı, keşmekeş-i bûd-ı târ: ipliğin var olan çekişmesi, 8. benefşe: menekşe, ser-efkende-i hicâb: utançtan başını önüne eğme, mestâne: sarhoşça, cünbiş-i gül: gülün cümbüşü, hareketi, âzâr-ı hâr: dikenin incitmesi, 9. tehî: boş, piyâle-i hum-hâne-i çemen: çimen meyhanesinin kadehi, iktisâb: edinme, mey-i âteş-i zâr: ateş yanaklı şarap, 10. tahrîk-i sâz-ı nagme: hareketli nağme düzen, mutrib-i hezâr: bülbül mutribi, mutrib: çalgıcı, pâkîze: temiz, gazel-i âbdâr: taze gazel, 11. bâd-ı emel: emel rüzgârı, köhne: eski, hâr: diken, hezâr-ı dil: gönül bülbülü, güneh-i rûzigâr: rüzgârın günahı, 12. kûşe-gîr-i uzlet: uzlet köşesini tutmuş, nevbahâr-ı nâz: naz ilkbaharı, misâl-i serv: selvi misali, leb-i cûybâr: ırmak kenarı, 13. câm-ı aşk, aşk kadehi, mest-i müdâm: devamlı mest olan, gül-gûne-dâr-ı şerm: utanmadan dolayı kızarma, reng-i âr: ar rengi, 14. hem-nişîn: arkadaş, neşât: sevinç, visâl: kavuşma, hazzeylemek, zevk almak, yâdgâr: hatıra, 15. sûz-ı aşk: aşk yanışı, zâr u nizar: zayıf ve dermansız, hilâlveş: hilal gibi, nazar-ı i'tibâr: itibar nazarı, 16. giryezâr: oturup ağlanan yer, gülistâne: gül bahçesi, hânezâr: hanelik, sermâye-i tebessüm: tebessüm sermayesi, 17. piyâle-i Cemşîd-i aşk: Aşk Cemşid'inin kadehi, bâc-ı neşât: sevinç vergisi, 18. cür'a-i mahabbet: muhabbet tortusu, sahbâ-yı aşk: aşk kadehi, rîzân: dökülen, kâse-i mînâ-nigâr: billur resimli kâse, 19. hezâr-ı dil: gönül bülbülü, nagme-sâz: nağme düzen, gülberg: gül yaprağı, nübüvvet-medâr: peygamberliğin dayanağı, 20. şâh-ı rüsül: resüller padişahı, peyk: haberci, sebük-pây: ayağına çabuk olan, mâh: ay, mihr: güneş, ser-i rehgüzâr: yolun başı, 21. risâlet-penâh: risalet sığnağı, ser-cümle-i murâd: murat kaynağı, heft: yedi, çihâr: dört, 22. himmet: yardım, şâh-ı köhne, kuru dal, nihâl: fidan, ravza: bahçe, dârü'l-karar: kıyamet sonrası kalınacak yer, 23. ser-tâ-pây: baştan ayağa, garka-i emvâc-ı feyz: feyiz dalgalarına batma, mevvâc: çok dalgalı, bahr-ı nûr-ı tecellî: tecellî nurunun denizi, -şi'âr: üstünlük işareti, âdet, 24. tîg-i kahr: kahır kılıcı, derkâr: belli, bilinen, hakk: oyma, kazıma, harf-i vefâ: vefa harfi, kelimesi, safha-i leyl ü nehâr: gece ve gündüzün yüzü, 25. nesîm-i Ka'be-rev-i lutf: lütfunun Kâbe'ye giden rüzgârı, feyz-bahş: feyiz bahşeden, vâdi-i nâr: ateş vadisi, 26. hıdmet-zenân: hizmet ederek, nâme-i zebân: lisan kitabı, sad: yüz, tevbe-i nasûh: halis tevbe, cürm-i firâr: izinsiz günah, 27. maksûd: amaç, hâk-i pây: ayağının tozu, intisâb: kapılanma, bülend: yüksek, dest-res-i iktidâr: iktidarı ele geçirme, 28. ümmîd: ümit, halâs ol-: kurtulma, dâmân-ı cân u dil: gönül ve can eteği, dest-i nesîm-i mükrimet: ikram edici rüzgârın eli, gubâr: toz, 29. bâb-ı çeşm-i nedâmet: pişmanlık gözünün kapısı, sirişk-i dil: gönül gözünün yaşı, gubâr-ı cürm: günah kiri, ten-i hâksâr: toz toprak içinde kalmış beden, 30. be-şân-ı sîne-i âteş-dilân-ı aşk: aşkın ateş gönüllülerinin sinesinin şanıyla, bî-gâne: kayıtsız, şem'-i ümîd: ümit mumu, şerâr: kıvılcım, 31. senâ-yı zât: zatının övgüsü, şevk: sevinç, keyif, ilhâm-ı lutf-ı hazret-i âmir: amir hazretlerinin lütfettiği ilham zi-kâr: iş sahibi, 32. tâ: o zaman, reşk-i mülk-i Çîn: Çin ülkesinin kıskançlığı, sevdâger-i nesîm: rüzgâr tüccarı, dükkânçe-i bâg: bağ dükkâncığı, nâfe-i müşk-i tâtâr: Tatar miskinin kokusu, 33. tahiyyet ü teslîm: selâm ve dua, revân ol-: akmak, gitmek, zât-ı bâ-kemâl: olgun zat, sıgar u kibâr: büyük küçük herkes.

NAİLİ

[öl. 1666]

Naili, İstanbulludur. Aslı adı Mustafa'dır. Babası maden kalemi kâtiplerinden Pîrî Halife'dir. Kasidelerinden hareketle Naili'nin 1608-11 yılları arasında doğduğu söylenebilir. İyi bir öğrenim görmüştür. Genç yaşında, babasının da görev yaptığı maden kaleminde göreve başlamış, kademe kademe yükselerek baş halife olmuştur. Naili'nin başka geliri olmamış, orta hâlli bir memuriyet hayatı olmuştur. Hayatının sonlarına doğru, dönemin sadrazamı Fazıl Ahmed Paşa tarafından İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. Naili'nin sürgün yeri Edirne'dir. 1665 yılında affedilerek İstanbul'a dönmüş, bir yıl sonra da vefat etmiştir. Naili, 17. yüzyılda Türk edebiyatında görülen sebk-i Hindî'nin başta gelen temsilcisidir.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Nutk-âferin ki tab'ıma feyz-i makâl eder
   İlhâm-ı nât-ı mefhar-i ashâb u âl eder
2. Şükr-i nisâb-ı na't ile dâd-ı suhanverî
   Nev-tûtî-i zebânımı şekker-nevâl eder
3. İ'câz-ı na'tı kim kalem-i mû-şikâfımı
   Sûret-nigâr-ı deyr-i bütân-ı hayâl eder
4. Feyz-i senâsı her birine nutk-ı can verip
   Ratbü'l-lisân-ı mehmedet-i lâ-yezâl eder
5. Hâlâ ki hâ'izim şeref-i na'tı pâkine
   Bir serverin ki midhatini Zü'l-celâl eder
6. Hassânın eyledim der isem şâd rûhunu
   İsî zebân-ı reşk ile tasdik-i hâl eder
7. Zâyi'dir ey sipihr-i sitem ger i'ânetin
   Yokdur benimle da'vî-i nazm u makâl eder

8. Bu arsa-i mefâhiretin yekketâzıyım
Gelsin benimle var ise ceng ü cidal eder
9. Hâkâniyim ki Feyzî-i Hindî vü Enverî
Tab'ımdan istifâze-i nûr-ı cemâl eder
10. Tâlib-terâneyim ki mezâyâsı nazmımın
Ervahı mest-i zemzeme-i vecd ü hâl eder
11. Ol feyz kim selâset-i nazmımdadır anı
Ne cûy-ı Selsebil ü ne âb-ı zülâl eder
12. Muhtarım olsa semt-i Fuzuli nazar kılan
Cûy-ı tabî'atim Sat u Ceyhun hayâl eder
13. Ol Hürmüs-i me'âric-i nutkum ki sözlerim
Risto'yı aklı hikmet-i ma'nide lal eder
14. Meşşâta-i kalem reşehât-i midâdımı
Yer yer cemâl-i şâhid-i ma'naya hâl eder
15. Hamüş-ı hayretim ki hıred nakd-ı himmetim
Vakf-ı binâ-yı medrese-i kıl u kâl eder
16. Ey müdde'î mefâhiretim görme nâ-revâ
Ferim et bu remzi kim sana şerh-i me'âl eder
17. Fahr eylemez mi nazm ile ol nükte-sene kim
Medh-i habîb-i pâdişeh-i bî-zevâl eder
18. Mişkât-i bârgâh-ı takarrub ki mihrden
Kem zerre-i inayeti ref-i zeval eder
19. Ser-cadde-i şerî'ati kim pâ-girîzini
Bî-perde-i girîve-i semt-i dalâl eder
20. Makrûn edip nevâziş-i dest-i şefâ'ate
Daru'l-emân-ı şefkati âsûde-hâl eder
21. Râyet-firaz-ı na'tının ol server-i rüsül
Mahşerde cilvegâhını ferş-i zılâl eder
22. Zîr-i livâ-yı hamd-ı şafâ'atde ol garîb
Tahsîl-i kadr u menzilet.-i bâ-kemâl eder
23. Reşkâ ziyâret-i harem-i ravza-î resûl
Kim ceyb-i câna rîziş-i nâf-ı gazâl eder
24. Züvvâr-ı cân-sipârî ki meşyen ale'r-ru'ûs
Tayy-ı reh-i menâzil ü şedd-i rihâl eder

25. Görsün tekaddüm-i şerefli hâk-bûsda
    Kerrûbiyân-ı arşı ne yüzden cidal eder
26. Anber-sirişte hâkine baksın ne vech ile
    Ervâh-ı fevc fevc-i rüsül rûymâl eder
27. Seyr eylesin letâfet-i ferş-i sitebrakı
    Ol ferş-i anberîni ki göz yaşi al eder
28. Ya Rab olur mu ol dem-i dilsûz kim beni
    Ol ravzanın sa'âdeti ferhunde-fâl eder
29. Mahmil-keşân-ı azmi beni ol menâzilin
    Avâze-i hadî ile âşüfte-hâl-eder
30. Ben zerreye o matla'-ı nûr-ı şuhûddan
    Hüddâm-ı ba-sa'âdeti arz-ı cemâl eder
31. Gam çekme Nâ'ili ki senâsı o hazretin
    Erbâb-ı nazmı na'il-i kurb-ı visâal eder
32. Ferdâ olur o şâire dûzah haram kim
    Na't-ı Nebide nazmını sihr-i hâlâl eder
33. Ey münkir-i tecerrü-i sahbâ-yı fakr olan
    An neşvesin ki def-i humâr-ı kelâl eder.
34. Âgâh-ı lutf-ı nesve-i sahbâ-yı telh olan
    Her katresin karâbe-i kevser hayâl eder
35. Fakr u rızâda hüsn-i sülûk-ı Muhammedi
    Hâhiş-gerân-ı devleti hâmûş u lâl eder
36. Karun odur ki servet-i fakr u fena anı
    Müstagnî-i tecemmül-i mâl ü menâl eder
37. Lutf-ı hevâ-yı âlenvi himmet derûnunu
    Ehl-i dilin riyâz-ı bihişt-i'tidâl eder
38. Yokdur anın nisâb-i gınâdan nasibi kim
    Fakr u fena mu'âmelesinden nekâl eder
39. İzzet bulan bu meşgaleden bî-niyâzdır
    Nefs-i azîzi su-yi taleb bed-sikâl eder
40. Ey tâlib-i karâbe-i cullâb-âfiyet
    Devrân sakın sakın ki sana mekr ü âl eder
41. Sakìsine bu mastabanın etme i'timâd
    Kand-ı neşâtı mâye-i zehr-i melal eder

42. Aldanma nakş-ı devlete kim bâzî-i felek
    Sad-sâle pîri tıflek-i nâhorde-sâl eder
43. Şugl-ı zamîm-i devlet-i dünyâ-yı dûn seni
    Dergâh-ı kurbdan ayırır bed-fi'âl eder
44. Sevdâ-yı ham-ı devlet-i deh-rûze hâsılın
    Mâhulyâ-yı meşgale-i bî-me'âl eder .
45. Sûret-nümâ-yı devlet ü ikbâl olursa çarh
    Bir yüzden anı da sebeb-i infi'al eder
46. Tefvìz edip umûrunu âkil meşiyyete
    Fermân-ı Hâliku'l beşere imtisâl eder
47. Nâdân reh-i hilâfa düşüp pây-bend olur
    Esb-i harûn-ı vahşeti pâ-der-şikâl eder
48. Pâyân-ı na'tı vakt-ı durûd-ı revânıdır
    Ol hazretin ki rûha atâ-yı nevâl eder
49. Der-hâstî-i saf â' at ile tâ suhenverân
    Vasf-ı peyâm-berân-ı bedi'ül'-cemâl eder
50. Kadr-i kemâl-i şân-ı nübüvvet bülend edîp
    Erbâbı tâ merâtibine iştigâl eder
51. Olsun yolunda hûşe- ber-i hırmen-i du'a
    Ol kim ümîd-i zâd-ı reh-i îrtìhâl eder

52. Na'tından eylesin taleb-i ruk'a-i emân
    Hevl-i itâb o bî-dili mahşerde lâl eder
    Muzâri': Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: 1. nutk-âferîn: söz yaratan, feyz-i makal: söz çokluğu, ilhâm-ı na't: naat ilhamı, mefhar-ı ashâb u âl: Hz. Peygamber'in aile ve dostlarının övüncü, 2. şükr-i nisâb-ı na't: naatın gerektirdiği şükür, dâd-ı sühanverî: şairlik vergisi, nev-tûti-i zebân: dilin yeni papağanı, şekker-nevâl: yiyeceği şeker olan, 3. i'câz-ı na't: naat mucizesi, kalem-i mû-şikâf: kıl yaran kalem, sûret-nigâr-ı deyr: kilisenin güzel resmi, bütân-ı hayâl: hayal putları, 4. feyz-i senâ: övgü bereketi, nutk-ı cân: gönül dili, ratbu'l-lisân: dil tazeliği, mehmedet-i lâ-yezâl: sonsuz teşekkür, hâiz: sahip, malik, şeref-i na't-ı pâk: temiz naat şerefi, server: başkan, midhat: övgü, zü'l-celâl: Celâl sahibi Allah, 6. Hassan: Hz. Peygamber'in şairi, şâd: sevinçli, Îsî: Hz. İsa, zebân-ı reşk: kıskançlık dili, tasdîk-i hâl: hâli doğrulama, 7. zâyi': yitik, zarar, sipihr-i sitem: sitem göğü, ger: eğer, i'ânet: yardım, da'vi-i nazm u makal: şiir ve söz davası, 8. arsa-i mefâhiret: övünme arsası, yekketâz: eşsiz yiğit, ceng ü cidâl: savaşma, 9. Hakanî: ünlü İran şairi, tab': şairlik kudreti, istifâze: yararlanma, nûr-ı cemâl: cemal nuru, 10. Tâlib-terâne: Tâlib gibi şiir söyleyen, Tâlib: ünlü İran şairi, mezâyâ: meziyetler, nazm: şiir, ervâh: ruhlar, mest: hayran, zemzeme: nağmeli, ezgili söz, vecd: kendinden geçme, 11. feyz: coşkunluk, selâset: akıcılık, cûy-ı selsebîl: cennet ırmağı, âb-ı zülâl: pınar suyu, 12. muhtar: irade, semt-i Fuzûlî: Bağdat, nazar kıl-: bakmak, 13. Hürmüs: Hürmüz, me'âric-i nutk: söz merdiveni, Risto: Aristo, hikmet-i ma'nî: mana hikmeti, lâl: dilsiz, 14. meşşâtâ: gelini süsleyen kadın, reşehât-ı midâd: mürekkebin damlaması, yer yer: sıra sıra, cemâl-i şâhid-i ma'nâ: mana şahidinin cemali, hâl: ben, nokta, 15. hamûş-ı hayret: hayretle susmuş, hıred: akıl, nakd-i himmet: himmet akçesi, medrese-i kîl ü kâl: dedikodu medresesi, 16. müdde'î: iddiacı, nâ-revâ: lâyık değil, fehm et-: anlamak, şerh-i me'âl: mananın şerhi, 17. nükte-senc: nükte söyleyen, bî-zevâl: sonsuz, medh: övgü, 18. mişkat: oyuk, bârgâh-ı takarrub: yakınlık divanl mihr: güneş, kem: az, zerre-i inâyet: inayetin zerresi, ref'-i zevâl: zevali kaldırma, 19. ser-cadde-i şerî'at: şeriatın ana caddesi, pâ-girîz: ayağı sapan, bî-perde: perdesiz, girîve: çıkmaz sokak, semt-i dalâl: delâlet semti, 20. makrûn: yakın, nevâziş: iltifat, dest-i şefâ'at: şefaat eli, dâru'l-emân-ı şefkat: şefkat ve eminlik evi, âsûde-hâl: rahat, 21. râyet-firâz: görüşü itibar gören, server-i rüsül: resüllerin başkanı, cilvegâh: görünme yeri, ferş-i zilâl: döşeği gölge olan, 25. tekaddüm: ileri geçme, hâk-bûs: yer öpme, kerrûbiyân-ı arş: arşın melekleri, cidâl: tartışma, 26. anber-sirişte: amber karıştırılmış, hâk: toprak, ne vech ile: ne yüzle, ervâh-ı fevc fevc-i rüsül: resullerin bölük bölük ruhları, rûymâl: yüz sürme, 27. letâfet-i ferş-i şitebrak: geniş yerin boşluğu, ferş-i anberîn: anber kokulu yer, al: kırmızı, 28. dem-i dil-sûz: gönül yakıcı dem, ferhunde-fâl: iyi talihli, 29. mahmil-keşân-ı azm: azim bineğini çekenler, menâzil: menziller, avâze-i hadî: devecinin sesi, âşüfte-hâl: hali perişan, 30. matla'-ı nûr-ı şuhûd: şuhut nurunun doğuşu, hüddâm-ı bâ-sa'âdet: saadetli ışık, arz-ı cemâl et-: yüz göstermek, 31. senâ: övgü, erbâb-ı nazm: şairler, nâ'il-i kurb-ı visâl: vuslat yakınlığına kavuşan, 32. ferdâ: yarın, dûzah: cehennem, na't-ı Nebî: Hz. Peygamber'in naatı, sihr-i halâl: güzel söz söyleme, 33. münkir: inkârcı, tecerru: yudum yudum içme, sahbâ-yı fakr: fakirlik şarabı, an: o, neşve: neşe, def'-i humâr u kelâl: yorgunluk ve başağrısını giderme, 34. âgâh: haberli, telh: acı, katre: damla, karâbe-i kevser: kevser testisi, 35. hüsn-i sülûk-ı Muhammedî: Hz. Muhammed'in yolunun güzelliği, hâhişgerân: istekliler, hâmûş u lâl: suskun ve dilsiz, 36. fenâ: yokluk, müstagnî: gönlü tok, tecemmül: süs, mâl u menâl: bütün varlık, 37. derûn: iç, lutf-ı hevâ-yı âlem-i himmet: himmet âleminin havasının lütfu, ehl-i dil: gönül ehli, itidal: orta olma, riyâz-ı bihişt: cennet bahçeleri, 38. nisâb-ı gınâ: zenginliğin aslı, nekâl: azap, 39. bî-niyâz: duasız, nefs-i azîz: aziz nefis, sûy-ı taleb: istek yönü, bed-sigâl: fena düşünceli, 40. karâbe: testi, cüllâb: gül suyu, devrân: elek, mekr ü âl: hile ve düzen, 41. sâki: içki sunan, mastaba: sedir, kand-ı neşât: sevinç şekeri, mâye-i zehr-i melâl: usanç zehrinin mayası, 42. nakş-ı devlet: devlet süsü, bâzi-i felek: feleğin oyunu, sad sâle pîr: yüz yaşında ihtiyar, tıflek-i nâ-horde-sâl: genç, 43. sugl: iş, zamîn: artırma, dünyâ-yı dûn: aşağılık dünya, dergâh-ı kurb: yakınlık dergâhı, bed-fi'âl: kötü iş yapan kişi, sevdâ-yı hâm-ı devlet: devletin ham sevdası, dehrûze: on günlük, hâsıl: meyve, mâlihülyâ: kuruntu, bî-meâl: anlamsız, 45. sûret-nümâ: yüz gösteren, çarh: felek, sebeb-i infi'âl: gücenme sebebi, 46. tefvîz: ısmarlama, umûr: işler, âkil: akıllı, meşiyyet: irade, hâliku'l-beşer: insanlığın yaratıcısı, imtisâl: emre boyun eğme, 47. nâdân: cahil, reh-i hilâf: aksi yol, pây-bend: ayağı bağlı, esb-i harûn-ı vahşet: vahşi ve geri geri giden at, pâ der-şigâl: ayağı köstekli, pâyân: son, vakt-i durûg-ı revân: ruhuna dua etme zamanı, atâ-yı nevâl: azık veren, 49. der-hâstî-i şefâ'at: şefaat isteğinde, suhanverân: şairler, vasf-ı peyam-berân: peygamberlerin övgüsü, bedîû'l-cemâl: yüzü güzel olan, 50. kadr-ı kemâl-i şân-ı nübüvvet: peygamberliğin şanının kemal kudreti, bülend: yüksek, merâtib: mertebeler, iştigâl: uğraşma, 51. hûşe-ber: aklı bozan, hırmen-i duâ: dua harmanı, ümîd-zâd: ümit etmiş, reh-i irtihâl: ölüm yolu, 52. ruk'a-i emân: aman dilekçesi, hevl: korku, itâb: azarlama, bî-dil: gönülsüz, lâl: dilsiz.

MUSTAFA NEHCÎ

[1616-1680?]

Asıl adı Mustafa'dır. 27 Ağustos 1616'da Adıyaman-Besni'de doğdu. Babası Seyyid Himmet'tir. Hz. Peygamber soyundan gelmektedir. Öğrenimini tamamladıktan sonra 1645'te mahiyetini bilemediğimiz resmî bir görev aldı. 1649'da İstanbul'a geldi. Şeyhülislam Bahâî Efendiye mülâzım oldu. Daha sonra müderrisliğe başladı. 1652 yılında Halvetî şeyhi Hasan Burhaneddin-i Cihangirî'ye bağlanarak tasavvuf yoluna girdi. 1655'te halife olarak memleketine döndü. Bir yıl sonra, şeyhinin isteği üzerine İstanbul'a geldi. 1657'de oğlu Seyfullah vefat etti. 1663'te şeyhinin izni ile tekrar Besni'ye döndü. 1667'te Şam Valisi Mehmed Paşanın maiyetinde Şam'a gitti. Burada Şems Ahmed Paşa Tekkesi kendisine verildi. 1671'de hacca gitti. 1675'te İstanbul ve Edirne seyahatine çıktı. Dönüşünde ailesini Besni'den getirtti. Diğer oğlu Muhyiddin tekrar Besni'ye döndü ve nakibül-eşraf vekilliğini yürüttü. Mustafa Nehcî, 1680 civarında Şam'da öldü.

Eserleri: Divan, Tuhfetüs-sâlikin.

Naat-i Şerif

1. Ey cemâl-i enverün mir'ât-ı zât-ı kibriyâ
   Safha-i ruyunda lâmi' pertev-i nûr-ı Hudâ
2. Ser-te-ser eşyâ cemâlünden göründi âşkâr
   Hüsn-i âlem-tâbı ey âyîne-i gîtî-nümâ
3. Kıldı zerrât-ı cihânı hep mecâli-i zuhûr
   Dinse lâyık zâtına şems-i sipihr-i ıstıfâ
4. Cilvegâhundur harîm-i vuslat-ı Hak Cebreil
   Ey şeh-i taht-ı risâlet hâdimün olsa nola
5. Enbiyâ hayli tufeylün nice olmaz yâ Nebî
   Sen şeh-i levlâke mesned kurb-ı ev ednâ ola
6. Teşnegân-ı vâdi-i şevkun kalur mı nâ-ümîd
   Sâki-i bezm-i visâlündür çü hâs-ı evliyâ

7. Oldı Kur'ân-ı kerîmü'ş-şan sana hulk-i azîm
   Vasf-ı ahlâk-ı cemîlün yâ nice mümkin edâ
8. Hâtemiyyet hatmini urdun risâlet gencine
   Kaldı pes taht-ı nigînünde kamu mülk-i bakâ
9. İmtinân-ı cizânüz sen şefâat hâzini
   Yâ şefî'a'l-müznibîn eşfa' lenâ eşfa' lenâ
10. Hem dahı olsun pey-ender-pey tahiyyât u selâm
    Âl ü ashâbına k'anlardur nückm-ı ihtidâ
11. Kanda Nehcî kanda semt-i hâs-ı na't-ı şâh-ı din
    Himmet-i pîr olmasa ger ol fakîre reh-nümâ

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. cemâl-i enver: parlak cemal, mir'ât-ı zât-ı kibriyâ: Allah'ın zatının aynası, safha-i rûy: alın, lâmi': parlak, pertev: ışık, 2. hüsn-i âlem-tâb: âlemi aydınlatan güzellik, âyîne-i gîtî-nümâ: dünyayı gösteren ayna, 3. zerrât: zerreler, 4. hâdim: hizmetçi, 5. hayl: ordu, gürûh, mesned: dayanak, kurb: yakınlık, 6. teşnegân: susuzlar, nâ-ümîd: ümitsiz, 7. hulk-i azîm: büyük yaratılış, 8. hatm: mühür, genc: hazine, taht-ı nigîn: mührünün hükmü altında olan, 9. eşfa' lenâ: bize şefaat et, 10. nücûm-ı ihtidâ: doğru yolu gösteren yıldızlar.

AZİZ MAHMUD HÜDAİ

[öl. 1682]

Celvetî tarikatının kurucusu olan Aziz Mahmud Hüdai tasavvufta, İstanbul ve Bursa'nın "Hazret" sıfatı ile andığı "evliya"dandır. Menkıbelerde, Cüneyd-i Bağdadî'nin neslinden geldiği söylenen Aziz Mahmud Hüdai, Koçhisar'da dünyaya geldi. Tahsilini İstanbul ve Bursa'da tamamladıktan sonra irşad için Mısır ve Şam'a gitti. Hem medrese hocası hem dergâh postnişini olan Aziz Mahmud Hüdai Bursa'da Şeyh Üftade hazretlerine intisap etti. Seferihisar'dan başlayan vaaz ve irşadlara Bursa'dan sonra Üsküdar'da, Fatih ve ilk defa ibadete açılan Sultanahmet Camii'nde devam etti. Üsküdar'da 1595'de yapılan Hüdai Dergâhı, alim, şair, şeyh ve musikişinasların toplandığı bir sanat-fikir yuvası hâline geldi. Sultan I. Ahmed de bu dergâhın müdavimlerindendi. 1682'de vefat etti.

Eserleri: Divan-ı İlâhiyât.

Naat-i Şerif

1. Kudûmün rahmet-i zevk u safadır yâ Resulallah
   Zuhûrun derd-i uşşâka devadır yâ Resulallah
2. Nebî idin dahi Âdem dururken mâ ü tîn içre
   İmâm-ı enbiyâ olsan revadır yâ Resulallah
3. Kemâl-i zümre-i kümmel senin nurunla olmuştur
   Vücûdun mazhar-ı tâm-ı Huda'dır yâ Resulallah
4. Seninle erdiler zâta dahi envâ-yı lezzâta
   İşin erbâb-ı hâcâta atadır yâ Resulallah
5. Hüdaîye şefaat kıl eğer zahir eğer bâtın
   Kapuna intisâb etmiş gedâdır yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. kudûm: geliş, zuhûr: ortaya çıkış, derd-i uşşâk: aşıkların derdi, 2. mâ ü tîn: Hadis "Âdem, su ve çamur arasında iken ben peygamberdim", imâm-ı enbiyâ: nebilerin imamı, revâ: yakışır, 3. kemâl-i zümre-i kümmel: kâmiller zümresinin olgunluğu, mazhar-ı tâm-ı Hudâ: Allah'ın tam mazharı, 4. envâ-yı lezzât: lezzet çeşitleri, erbâb-ı hâcât: ihtiyaç sahipleri, atâ: verme, bağış, 5. eger zâhir: görünüşe göre, eger bâtın: gizlice, intisâb: bağlanma, gedâ: dilenci.

ABDİ PAŞA

[öl. 1692]

İstanbulludur. Küçük yaşta saraya alınmış ve içoğlanı olarak yetiştirilmiştir. Kısa zamanda yükselerek vezir unvanı alan Abdi Paşa, 1669'da nişancılığa tâyin edilmiştir. İstanbul kaymakamlığı, Bosna valiliği yaptıktan sonra yeniden nişancılığa tayin edilmiş, kubbe vezirleri arasına alınmıştır. Daha sonra Bosna valiliği, Kandiye Valiliği ve Sakız mutasarrıflığı görevlerinde bulunmuştur. Abdi Paşa Sakız mutasarrıflığı görevinde iken 1692 yılında burada vefat etmiştir.

Abdi Paşa şairliğinden çok tarihçiliği ile tanınır. IV. Mehmed, saltanat devrinin tarihini yazmakla Abdi Paşa'yı görevlendirmiştir. Tarihi 1648-1682 yılları arasındaki olayları içine alır. Eser, asıl adı olan Vekâyi-nâme'den çok Nişancı Tarihi diye meşhurdur. Divan tertip etmemesine rağmen şiir de yazmıştır. Nabî ile yakın münasebetleri ortaklaşa yazdıkları gazelden anlaşılmaktadır. Şiirde Nabi tarzını benimsemiştir. Bunun için dinî-didaktik şiirleri çoğunluktadır.

Eserleri: Nişancı Târihî (Vekâyinâme), Pendname şerhi, Ka'b ibni Zübeyr ve Urfî'nin kasidelerinin şerhi.

Naat-i Şerif

1. Es-selâm ey kâinâtun âfita'b-ı enveri
   Hazret-i Hakkun habib-i ekremi peygam-beri
2. Mazhar-ı ta'zim-i "levlâk" iftihârû'l-enbiyâ
   Mesned-ârâ-yı risalet dâver-i ins ü peri
3. Muktedâ-yı mümkinât ü pîşuvâ-yı mürselîn
   Evvelin ü âhirinun ser-firâz u serveri
4. Hep rümûzât-ı ulûm-ı evvelin ü âhirin
   Ma'den-i tâb-ı şerifinün kadîmî cevheri
5. Âleme envar-ı tevhîd andan işrâk eyledi
   Maşrık-ı hurşîd-i rahşân-ı hidâyetdür deri

6. Nûrınun muhtacı şem-i mihr-i kandil-i kamer
Câmi-i iclâlinün arş-ı muallâ minberi
7. Rütbe-i vâlâsınun üftâdesî peygam-berân
Der-geh-i a'lâsınun cümle melekler çâkeri
8. Ka'be-i der-gâhına irmezdi bîr mahlûk anun
Olmasaydı hızr-ı tevfîk-ı ilâhî reh-beri
9. Âsitân-ı sidre-sâymda hezârân şerm ile
Hâk-rüb olsa n'ola rûhu'l-eminün şeh-peri
10. Ol mükerrem hâdî-i kül kim ilâ-yevmî'l-kıyâm
Alemi kıldı müzeyyen mu'cizât-ı ekberi
11. Ol mu'azzam sâhib-i mihr-i nübüvvet kim Huda
Eylemiş cümle cemâdâtı bile fermân-beri
12. Ol hudâvend-i hakikat kim zemin ü asuman
Oldı hayrân-ı kelâm-ı eblag-ı mu'ciz-teri
13. Âyet-i kübrâ-yı âsâr-ı kemâlu'lâhdur
Mushaf-ı hüsn ü cemâlinde münevver manzarı
14. Melce-i ümmet şefî'u'l-halk u hatmü'l-enbiyâ
Kim ser-â-pâ nur-ı rahmetdür mübarek peykeri
15. Pâdişâh-ı mülk-i kurbiyyet ki olmış tâ ezel
Taht-gâh-ı "Lî-ma'a'llâh" u tecellî efseri
16. Hazret-i şâhenşeh-i kevneyn-i "Ev ednâ"-makâm
Bûs-ı na'leyn-i şerifi oldı arşun mefharı
17. Habbezâ şâyeste-i vasf-ı "Âlâ hulkın azîm"
Arş-ı âlâdan mu'allâdur makâm-ı ber-teri
18. Bir makama vâsıl oldı kim o fahrü'l-âlemîn
Anda tahrik idemez kerrûbiyân bâl ü peri
19. Yâ RasûIa'llah nice vasf ideyüm mi'râcunı
Bir yere irdün ki yokdur anda mahlûkun yeri
20. Zâtuna ta'zîm edüp bî'z-zât hallâk-ı cihan
Kıldı dîdâr-ı cemâl-i lâ-yezâlün mazharı
21. Zât-ı pakün nûr-ı mutlakdur münezzeh sayeden
N'ola vasfun olsa efkâr u tasavvurdan berî
22. Asümân-ı bâr-gâhun cilve-gâh-ı kudsiyân
Hak-ı pâyün tâc-ı hûrâ-yı behiştün gevheri

23. Mihr-i ışkun pertev-endâz olmasaydı tâ ezel
    Görmez idi zerrece çeşm-i âdem âlemleri
24. Ademün zerrat-ı zürriyyâtı bulmazdı vücûd
    Olmasa şems-i cemâlün âlemün rûşengeri
25. Olmasa sâkî-i ışkun sâgar-efrûzı kerem
    Kimse nûş itmezdi cennetde şerâb-ı kevseri
26. Şevk-ı teşrif-i kudümünden hüveydâ oldı hep
    Bu semâvât u zemînün revnak-ı zib ü feri
27. Devre âgâz ideli misl ü nazîründen nişan
    Görmedi gerdûn-ı gerdanın uyûn-ı ahteri
28. Hâk-i pâyün gibi bîr cevher getürmez rüzigâr
    Nice bin yıl çarh dellâl olsa encüm müşteri
29. Reşk iderler hep gubâr-ı pay-ı nur âsâruna
    Sahn-ı cennât-ı na'îmün bûy-ı müşk ü anberi
30. Yüz sürenler ol türâb-ı tâhire ta'zîm ile
    Buldılar kurb-ı Hudâda rütbe-i vâlâ-teri
31. Yâr-ı gârun olmağın Sıddîk-ı hâlis-i'tikâd
    Eyledi Hak anı cümle evliyânun mihteri
32. Oldı çün Fârûk-ı Âdil heybetünden behre-yâb
    Darb-ı şemşîriyle tefrik eyledi hayr u seri
33. Menba'-ı ilm ü haya ya'nî ki Zi'n-Nûreyni pak
    Buldı zâtı ol iki gevherle zıb ü zîveri
34. Mu'cızâtun kuvvetidür kim Aliyyü'l-murtazâ
    Bî-mühâbâ el sunup kal'itdi bâb-ı Hayberi
35. Eylemiş avn-ı Huda ensârınun her birini
    Bîşe-i kûh-ı vegâ vü savletün şîr-i neri
36. Rahmeten li'l-âlemîn oldı vücûd-ı ekremün
    Ümmetün bu müjdeye itdi feda can u seri
37. Ey penâh-ı ümmetân-u şefî'a'l-müznibin
    Nârdan kurtar meded bu âsıyân-ı ebteri
38. Lutfuna kalmışdur ancak hâlümüz ey nûr-ı Hak
    Zulmet-i isyânumuz hep kıldı (pür) bahr u beri
39. Bir yana nefs ü hevâ bir yana iblis-i la'în
    Ah kim kaldu bu a'dâ içre zâr u serseri

40. Hâlümüz gayet mükedderdür ma'aza'llâh şehâ
    Lütfun olmazsa eğer bu bendegânun yaveri
41. Görme lâyık dûzaha ey kân-ı rahmet kıl kerem
    Hırka-i pak ile sürdün rûy-ı âlûde-teri
42. Feyz-i lutfundan ümîd oldur ki yarın ol gafur
    Def' ide bizden azâb-ı kabr ü hevl-i mahşeri
43. Ben ne hâkem yâ Rasûla'llâh ne haddümdür benüm
    Tâ idem na't-i şerîfünde fazîlet-küsterî
44. Bir vücûdı kim anı hallâk-ı âlem medh ide
    Hasr olur anda cihânun şâ'ir-i dânişveri
45. Maksadum ancak cenabundan şefâ'atdür hemân
    Eyleyüp bin özr ile ümmîd-i bende-perverî
46. Al ü eshâb-ı güzînün hurmetiyçün lutf idüp
    Ümmetümden diyesin bu âsl-i acz-âveri

47. Kıl şefâ'at yâ Rasûla'llâh Huda afv eylesün
Bu garîk-ı ma'siyet Abdi-i zar u ahkarı
Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. âftâb-ı enver: parlak güneş, habîb-i ekrem: en sevgili peygamber, 2. mazhar-ı ta'zîm-i levlâk: levlâk hitabına mazhar olan, levlâk: Hadis "Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım", iftihârü'l-enbiyâ: nebilerin övüncü, mesned-ârâ-yı risâlet: peygamberlik dayanağının süsü, dâver-i ins ü peri: insan ve perilerin insaflı hükümdarı, 3. muktedâ-yı mümkinât: bütün yaratılmışlara örnek olan, pîşvâ-yı mürselîn: peygamberlerin önderi, evvelîn ü âhirîn: gelmiş geçmiş herkes, ser-firâz u server: en üstün ve en yüce, 4. rumûzât-ı ulûm: ilimlerin rumuzu, ma'den-i tab'-ı şerîf: şerefli yaratılışının madeni, kadîmî: en eski, 5. envâr-ı tevhîd: tevhid nurları, işrâk eyle-: yayılmak, maşrık-ı hurşîd-i rahşân-ı hidâyet: hidâyetin parlak güneşinin kaynağı, der: kapı, 6. şem'-i mihr-i kandîl-i kamer: ay kandili ve güneş mumu, câmi'-i iclâl: yüce camii, arş-ı mu'allâ: en yüksek arş, 7. rütbe-i vâlâ: yüce rütbe, üftâde: düşük, dergeh-i a'lâ: en yüce dergâh, çâker: hizmetçi, 8. hizr-i tevfîk-i ilâhî: ilâhi başarı ve rehberlik, 9. âstân-ı sidre-sâ: gölge veren sidresinin eşiği, hezârân şerm: binlerce kez utanma, hâk-rûb ol-: süpürmek, rûhu'l-emîn: Cebrail, şeh-per: kanat, 10. hâdi-i kül: herkesin yol göstericisi, ilâ-yevmi'l-kıyâm: kıyamete kadar, müzeyyen: süslü, mu'cizât-ı ekber: en büyük mucizeler, 11. sâhib-i mihr-i nübüvvet: peygamberliğin şefkatli sahibi, cemâdât: yaratılmışlar, fermân-ber: fermanı geçen, 12. hudâvend-i hakîkat: hakikatın efendisi, zemîn ü âsmân: yer ile gök, hayrân-ı kelâm-ı eblag-ı mu'ciz-ter: mucizeli ve sürükleyici sözlerine hayran olan, 13. âyet-i kübrâ-yı âsâr-ı kemâlu'llâh: Allah'ın kemal eserlerinin büyük ayetleri, mushaf-ı hüsn: güzellik mushafı, münevver manzar: parlak görünen, 14. melce-i ümmet: ümmetin sığınağı, şefî'u'l-halk: halkın şefaatçısı, hatmu¬-enbiyâ: nebilerin mührü, ser-â-pâ: baştan ayağa, nûr-ı rahmet: rahmet nuru, peyker: yüz, 15. pâdşâh-ı mülk-i kurbiyyet: yakınlık mülkünün padişahı, tahtgâh-ı li-ma'a'llâh: li-maallah tahtı, efser: taç, li-ma'a'llâh: "Allah'la bir olma", 16. şâhenşeh-i kevneyn: iki cihanın en büyük padişahı, ev ednâ: 53(Necm)9 "Daha da yakın oldu", bûs-ı na'leyn-i şerîf: şerefli nalınlarını öpme, mefhar: övüncü, 17. habbezâ: ne güzel, ne hoş, şâyeste-i vasf-ı "alâ hulkin azîm: 33(Ahzab)21 "(Sen) büyük bir ahlâk üzeresin", arş-ı alâ: en yüksek arş, mu'âllâ: daha yüksek, makam-ı berter: yüce makam, 18. fahrü'l-âlemîn: âlemlerin övüncü, tahrîk: hareketlenme, kerrûbiyân: büyük melekler, bâl u per: kol kanat, ir-: ulaşmak, mahlûk: yaratılmış, 20. ta'zîm: ululama, hallâk-ı cihân: cihanın yaratıcısı, dîdâr-ı cemâl-i lâ-yezâl: Hz. Allah'ın cemali ve didarı, 21. zât-ı pâk: temiz zat, nûr-ı mutlak: mutlak nur, münezzeh: arı, temiz, sâye: gölge, efkâr: fikirler, tasavvur: hayal, resimlendirme, canlandırma; 22. âsmân-ı bârgâh: divanı gök olan, cilvegâh-ı kudsiyân: meleklerin göründüğü yer, hâk-i pây: ayağının tozu, tâc-ı hûrâ-yı behişt: cennetin hurilerinin tacı, gevher: inci, 23. mihr-i aşk: aşkın ateşi, pertev-endâz: aydınlatma, tâ ezel: ezelden beri, çeşm-i âdem: insanoğlunun gözü, 24. zerrât-ı zürriyet: zürriyet zerreleri, vücûd bul-: var olmak, şems-i cemal: cemalinin güneşi, rûşenger: aydınlatıcı, 25. sâki-i ışk: aşkın sakası, sâgar-ı efrûz: kadeh parıltısı, kerem: cömertlik, nûş it-: içmek, şerâb-ı kevser: kevser suyu, 26. şevk-i teşrîf-i kudûm: ayağının şereflendirmesi, hüveydâ ol-: ortaya çıkmak, semâvât u zemîn: gökler ve yer, revnak-ı zîb ü fer: süsünün ve ışığının parlaklığı, 27. âgâz it-: başlamak, misl ü nazîr: eşi benzeri, gerdûn-ı gerdân: dönen felekler, uyûn-ı ahter: yıldızların gözleri, 28. dellâl: tellal, encüm: yıldızlar, 29. reşk it-: kıskanmak, gubâr-ı pây-ı nûr-âsâr: nur izleri ile tozlanmış ayak, sahn-ı cennât-ı na'îm: cennet meydanı, bûy-ı müşk ü anber: misk ve amber kokusu, 30. turâb-ı tahir: temiz toprak, kurb-ı Hudâ: Allah'ın yakınlığı, rütbe-i vâlâ-ter: çok yüksek rütbe, 31. yâr-ı gar: mağara dostu, sıddîk-i hâlis-i'tikâd: halis itikatlı sıddık Hz. Ebu Bekir, mihter: en büyük, 32. Fâruk-ı âdil: Hz. Ömer, behreyâb: hisseli, darb-ı şemşîr: kılıcının darbesi, tefrîk eyle-: ayırmak, 33. menba-ı ilm ü hayâ: ilim ve haya kaynağı, zi'n-nûreyn: iki nur sahibi Hz. Osman, zîb ü zîver: süs, 34. Aliyyü'l-murtezâ: seçkin Hz. Ali, bî-mühâbâ: korkmadan, kal'it-: koparmak, bâb-ı Hayber: Hayber kapısı, 35. avn-i Hudâ: Allah'ın yardımı, ensâr: yardımcılar, bîşe-i kûh-ı vegâ vü savlet: kavga ormanı ve savaş dağı, şîr-i ner: erkek aslan, 36. rahmeten li'l-âlemîn: âlemler için rahmet, vücûd-ı ekrem: pek keremli varlık, cân u ser: can ve baş, 37. penâh-ı ümmetân: ümmetin sığınağı, şefî'u'l-müznibîn: suçluların şefaatçısı, nâr: ateş, cehennem; âsiyân-ı ebter: hayırsız isyancılar, 38. nûr-`Hak: Hakk'ın nuru, zulmet-i isyân: isyan karanlığı, pür kıl-: doldurmak, bahr u ber: kara ve deniz, 39. iblîs-i la'în: lânetli şeytan, bendegân: kullar, yâver: yardımcı, 41. dûzâh: cehennem, kân-ı rahmet: rahmet madeni, hırka-i pâk: temiz hırka, rûy-ı âlûde-ter: tere batmış yüz, 42. azâb-ı kabr: kabir azabı, hevl-i mahşer: mahşer korkusu, 43. hâk: toprak, na't-i şerîf: şerefli naat, fazîlet-küster: fazilet yayan, hallâk-ı âlem: âlemin yaratıcısı, şâ'ir-i dânişver: bilgin şairler, 45. ümmîd-i bende-perverî: köleyi yaşatan ümit, 46. âl u ashâb-ı güzîn: seçkin aile ve dostlar, âsi-i acz-âver: aciz ve asi, 47. garîk-i ma'siyet: isyana batmış, zâr u ahkar: çok hakir ve zayıf.

NİYAZİ-İ MISRİ

[1617-1693]

Niyazi-i Mısri 1617'de Malatya'da doğdu. Diyarbakır, Bağdat ve Kerbela yoluyla Mısır'a gitti. Kahire'de bir Kadirî şeyhine intisab etti. Gördüğü bir rüya üzerine İstanbul'a, oradan Bursa'ya, Uşak'a ve nihayet Elmalı'ya giderek Ümmî Sinan'ın halifesi oldu. Niyazi-i Mısri, tasavvufta olduğu gibi dinî ilimlerde de derin bilgi sahibidir. Niyazi-i Mısri IV. Mehmed devrinde Lehistan seferine çıkacak ordunun maneviyatını yüceltmek üzere İstanbul'a davet edildi. Hayatı, ikbal ve idbarlarla dolu olan Niyazi-i Mısri, son nefesini Limni'de 1693'te vermiş ve oraya gömülmüştür.

Eserleri: Divan. Ayrıca din ve tasavvufa dair pek çok eseri vardır.

Naat-i Şerif

1. Zuhûr-ı kâinatın madenisin yâ Resulallah
   Rumûz-ı "künt ü kenz"in mahzenisin yâ Resulallah
2. Beşer denen bu âlem ki senin suretle şahsındır
   Hakîkatte hüviyyette değilsin yâ Resulallah
3. Vücudun cümle mevcudatı nice cami' olduysa
   Dahi ilmin muhit oldu kamusun yâ Resulallah
4. Dehânın menba-i esrar ilm-i men ledünnîdir
   Hakâyık ilminin sen mahremisin yâ Resulallah
5. Ne kim geldi cihâna hem dahi her kim geliserdir
   İçinde cümlenin ser-askerisin yâ Resulallah
6. Cihan bağında insan bir şecerdir gayrılar yaprak
   Nebiler meyvedir sen zübdesisin yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. zuhûr-ı kâ'inât: kâinatın ortaya çıkışı, rumûz-ı küntü kenz: küntü kenz rumuzu, küntü kenz: Hadis "Ben gizli bir hazineydim", 2. beşer: insan, hüviyet: asıl, câmi' ol-: toplamak, muhît ol-: kuşatmak, 4. dehân: az, menba-ı esrâr: sırlar kaynağı, ilm-i men ledünnî: ilâhi sırlar bilgisi, hakayık: hakikatler, 5. geliser: gelecek, ser-asker: kumandan, 6. şecer, ağaç, zübde: seçkin, öz, 7. zahm: yara.

FASİH AHMED DEDE

[öl. 1699]

Asıl adı Ahmed olan Fasih Dede'nin, 17. yüzyılın ilk yarısında doğduğu tahmin edilmektedir. Dükajinzade olarak anılır. Ailesi, aslen Norman, Fransız veya Almandır. Büyük dedeleri Le Duk Jean, İşkodra bölgesini zaptetmiştir. Zamanla Arnavutlaşan aile, daha sonra Dukajin olarak anılmaya başlamıştır. Bölgenin 1478'de fethinden sonra, ailenin bir bölümü İtalya'ya kaçmış, bir bölümü ise İslâmiyet'i kabul etmiştir. Aynı aileye mensup Dükajinzade Ahmed Bey, 16. yüzyılın önde gelen şairlerindendir ve Fasih Dedenin de dedesidir. Fasih Ahmed Dedenin öğrenim hayatı hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Ancak Türkçe, Arapça ve Farsçaya olan hâkimiyetinden, şiir ve inşadaki ustalığından, hat sanatındaki maharetinden ve hazine kâtipliği görevinden iyi bir tahsil gördüğü anlaşılmaktadır. Fasih Dede, 1661'de sadrazam olan Fazıl Ahmed Paşa'ya intisap ederek, onun takdirini kazanmıştır. 1670 civarında Galata Mevlevihanesinin onuncu şeyhi Gavsî Dede'ye bağlanarak Mevlevilik tarikatına girmiştir. Daha sonra Galata Mevlevihanesine yerleşerek ömrünün kalan bölümünü burada geçirmiştir. 1699'da Mevlevihanedeki hücresinde vefat etmiştir. Kabri, bu Mevlevihanededir. Fasih Dede, hayatta iken kedilere düşkünmüş. Ondan sonra ölen bir kedisi de mezarının başına defnedilmiştir.

Eserleri: Divan, Farsça Divançe, Münşeat, Münâzara-i Gül ü Mül, Münâzara-i Rûz u Şeb, Tenbakuname, Kalem Makalesi, Husrev ü Şirin, Mahmûd u Ayaz, Bihiş-âbâd.

Naat-i Şerif

1. İrişdi feyz-ı dem-i nev-bahâr-ı mevsim-i 'ıyd
   Libasın eyledi eşcâr-ı gül-sitân tecdid
2. Nevâ-yı bülbüle gül-bün hezâr-gûş aşmış
   Yine ahâll-i gül-zâra düşdi güft ü şinîd
3. Güşâde meşreb-i 'âlem çü râz-ı 'âşık-ı mest
   Pür oldı şevk ile diller çü sağar-ı Cemşid

4. Geçince tahtına şah-ı bahar devlet ile
   Olmadı manşıb-ı meddahı bülbüle taklîd
5. Gül ü mül oldı yine bir biriyle germ ülfet
   Miyânlarım dey itmişdi gerçi kim tebrîd
6. Yiter bu 'âlem-i kevn ü fesâd hasre güvâh
   Bahar u fasl-ı şîtâsı misâl-i va'd ü va'îd
7. Hevâ-yı âteş-i gül dûd-ı sünbül eyledi germ
   Nihâl-i bağ giyerse n'ola libâs-ı sepîd
8. Şüküfte gonçe-i rengini nev-baharîden
   Ki her kes eylemede kesb-i inbisât-ı cedîd
9. Veli olınmadı hall kaldı 'ukde-i hatır
   Güşâde olmadı ser-beste gonçe-i ümmîd
10. Gül-i bahân olur ana âteş-i düzah
    O kim riyâz-ı na'im-i derînden ola ba'id
11. Nedür mutâf cünûd-ı melâ'ikîn-i kiram
    Nedür gubârı cilâ-bahş-ı dide-i hurşîd
12. Ziyâret-i haremidür netîce-i amal
    Tavâf-ı Ka'be-i kûyı nihâyet-i ümîd
13. Çekem çü kuhl-i cila dideme gubâr-i derin
    Göz açdurursa bana ger bu rüzgâr-ı çedid
14. Ruh-ı niyazı sürem südde-i sa'âdetine
    Felek güzer-gehüme çekmez ise sedd-i sedîd
15. Diyeni bu vech ile ahvâli hâk-i 'izzetine
    Aya Hidîv-i kerem-güster-i harîr ü 'abîd

16. Aya şefi'-i hatâyâ-yı ümmetân-ı zelil
    Ayâkefîl-i 'atâyâ-yı Rabb-i 'arş-ı mecid
17. Yegâne şem'-i münîr-i harîm-i halveî-i hâs
    Şehâne dürr-i yetim-i sadefçe-i tevhîd
18. O zulmi eyledi a'dâ-yı kine-hvâh bana
    Ki nûr-ı dîde-i zehr-âbe itdi anı Yezid
19. Eğer çi ben dahi nefsinde zâlim-i nefsem
    Olup metâbi'-i her iktizâ-yı nefs-i pelîd
20. Fütâde-i çeh-i târîk-i cürm üma'sıyetem
    Şu'â-ı lutfunı it ben gubâra habl-i verîd
21. Çıkardı bîm-i şabah-ı nüsün hatırdan
    Siyâh-mesti-i câm-ı şarâb-ı surh u sefîd
22. Sebât-ı lutfunı vir ol zemân ki mahlükı
    Misâl-i berg ideler zinde sarsar-ı tehdid
23. O dem ki fark idemez dîde huş u bigâne
    Nigâh-ı merhamet ü şefkatünden itme ba'id
24. Benem o bende ki dâğ-ı sadâkatün itdüm
    Sevâd-ı dîde süveydâ-yı hâtır-ı nevmid
25. Hezâr-şevk ile şeh-râh-ı fakra yüz tutdum
    Külâh-ı ber-ser ü ber-düş-ı hırka-i tecrid

26. Bana refik-ı şefik it 'inayet ü lütfun
    Tarîk-ı Hakda ki sensin 'ibâda pîş-resîd
27. Umîd odur k'ide bu 'arz-ı hâl-i ihlâsum
    Berât-ı bendegi-i âsitâneni tecdid
28. Fasîh ravza-i pür-nûrına olındukça
    Sabah u şâm salavât u selâm Rabb-i mecîd
29. İki cihanda olup ser-firaz-ı ahbabı
    Nasîb-kerden-i bed-hvâhı ola tig-i hadîd

Müctes: Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

Kelimeler: feyz-i dem-i nevbahâr: ilkbaharın bereketi, mevsim-i ıyd: bayram mevsimi, libâs: elbise, eşcâr-ı gülsitân: gül bahçesinin ağaçları, tecdîd: yenileme, 2. nevâ-yı bülbül: bülbül nağmesi, gül-bün: gül ağacı, hezâr-gûş: binlerce kulak, ahâli-i gülzâr: güllüğün ahalisi, güft ü şinîd: söyleme ve işitme, 3. güşâde: açık, meşreb-i âlem, âlemin meşrebi, çü: gibi, râz-ı âşık-ı mest: mest olmuş âşığın sırrı, pür ol-: dolmak, dil: gönül, sâgar-ı Cemşîd: Cemşid'in kadehi, şâh-ı bahâr: bahar padişahı, mansıb-ı meddâh: övgü görevi, taklîd olun-: verilme, 5. gül ü mül: gül ve şarap, germ ülfet: sıcak kaynaşma, miyân: ara, dey: kış, tebrîd et-: soğutmak, ara açmak, güvâh: şahit, delil; fasl-ı şitâ: kış mevsimi, misâl-i va'd u va'îd: iyiliğe sevk edip kötülükten yıldırma, 7. hevâ-yı âteş-i gül: gül ateşinin hevası, dûd-ı sünbül: sünbül dumanı, germ: sıcak, nihâl-i bâg: bağın fidanı, libâs-ı sepîd: beyaz elbise, 8. şükûfte: çiçek, gonca-i rengîn: renkli gonca, nev-bahârî: ilkbahara ait, kesb-i inbisât-ı cedîd: yeniden açılma, 9. velî: ancak, hall olunma-: çözülmemek, ukde-i hâtır: gönül düğümü, güşâde olma-: açılmamak, ser-beste: başı bağlı, gonca-i ümmîd: ümit goncası, 10. gül-i bahâr: bahar gülü, âteş-i dûzah: cehennem ateşi, riyâz-ı na'îm-i der: kapısının cennet bahçesi, ba'îd ol-: uzak olmak, 11. mutâf: tavaf edenler, cünûd-ı melâ'ikîn-i kirâm: büyük melekler ordusu, gubâr: toz, cilâ-bahş-ı dîde-i hurşîd: güneşin gözüne parlaklık veren, 12. ziyâret-i Harem: Haremin ziyareti, tavâf-ı Ka'be: Kâbe'nin tavafı, kûy: mahalle, nihâyet-i ümmîd: ümidin sonu, 13. kuhl-ı cilâ: cila sürmesi, dîde: göz, gubâr-ı der: eşiğinin tozu, rûzigâr-ı şedîd: şiddetli rüzgâr, 14. ruh-ı niyâz: yalvarma yüzü, südde-i saâdet: saadet eşiği, güzer-geh: güzergâh, sedd-i sedîd: uygun set, 15. ahvâl: hâller, hâk-i izzet: izzet toprağı, ayâ: ey, hidiv: başkan, vali, kerem-güster: eli açık, harîr-i abîd: kulların dilekleri, 16. şefî-i hatâ-yı ümmetân-ı zelîl: zelil ümmetlerin hatalarına şefaat eden, kefîl-i atâyâ-y` Rabb-ı arş-ı mecîd: yüksek arşın Rabbının ihsanlarına kefil olan, 17. yegâne: tek, şem'-i münîr: parlak mum, harîm-i halvet-i hâs: has halvetin haremi, şehâne: şahlara yakışır, dürr-i yetîm: büyük ve tek inci, sadefçe-i tevhîd: tevhid sedefi, 18. a'dâ-yı kîne-hâh: kinci düşmanlar, nûr-ı dîde-i zehr-âbe: zehirli su akıtan gözün nuru, 19. egerçi: her ne kadar, zâlim-i nefs: nefsi zalim olan, metâbi': uyma, iktizâ-yı nefs-i pelîd: murdar nefsin istekleri, 20. fütâde: düşmüş, çeh-i târîk-i cürm: günahın karanlık kuyusu, ma'siyet: isyankârlık, şu'â'-ı lutf: lütuf ışığı, gubâr: toz, habl-i verîd: şahdamarı, 21. bîm-i sabâh-ı nüşûr: kıyamet sabahı korkusu, siyâh-mestî-i câm-ı şarâb-ı surh u sefîd: kırmızı ve beyaz şarap kadehinin kötü mestliği, 22. sebât-ı lutf: lütfün devamlılığı, misâl-i berg: yaprak misali, zinde: hareketli, canlı, sarsar-ı tehdîd: tehditin şiddetli rüzgârı, 23. dîde: göz, hûş: hoş, bîgâne: kayıtsız, nigâh-ı merhamet: merhamet bakışı, ba'îd: uzak, 24. bende: kul, dâg-ı sadâkat: sadakat yarası, sevâd-ı dîde: göz karalığı, hâtır-ı nevmîd: ümitsiz gönül, süvey-dâ: kalbin ortasındaki benek, 25. hezâr: binlerce, şeh-râh-ı fakr: fakirlik yolu, külâh-ı ber-ser: külahı başta, berdûş-ı hırka-i tecrîd: tecrid hırkası sırtında, 26. refîk-i şefîk it-: şefkatini arkadaş etmek, tarîk-i Hak: Hakk'ın yolu, ibâd: kullar, pîş-resîd: önden giden, 27. arz-ı hâl-i ihlâs: samimi itiraf, berât-ı bendegî-i âsitâne: eşiğinin kulluğunun beratı, 28. ravza-i pür-nûr: çok nurlu kabir, şâm: akşam, Rabb-i mecîd: yüce Allah, 29. ser-firâz-ı ahbâb: dostların üstünü, nasîb-kerden: nasip olmak, bed-hâh: kötülük isteyen, tîg-i hadîd: şiddetli kılıç.

KULOĞLU

[17. Yüzyıl]

Hakkındaki bilgileri şiirlerinden ve şairnamelerden elde edebiliyoruz. Adı Mustafa'dır. Sultan II. Osman (1618-1622), Sultan IV. Murad (1623-1640), Sultan İbrahim (1640-1648) ve Sultan IV. Mehmed'in (1648-1687) saltanatları sırasında hayattadır ve devrin bazı siyasî hâdiselerine karışmıştır. Sultan II. Osman'ın katili Davud Paşa'yı cellat elinden kurtarmıştır. Sultan IV. Murad'a yakın olan Kuloğlu, onun ölümü üzerine Cezayir'e sürülmüş, ancak Sultan İbrahim'den sonra İstanbul'a dönebilmiştir. Ölüm tarihi bilinmemektedir. Aruzla da şiirler yazmıştır. Dili sade, konuları ise çeşitlidir. Aşık Ömer, Kuloğlu'nun bazı şiirlerine nazireler yazmıştır.

Eserleri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

Gözüm nuru Fahr-i cihan
Yetiş yâ Muhammed yetiş
Aleme gün gibi doğan
Yetiş yâ Muhammed yetiş

Yeşil sancaklar yalabır
Onu gören can talabır
Acap guluv etti kâfir
Yetiş yâ Muhammed yetiş

Bizim ahvâlimiz bundur.
Ali'yi sen bize göndür
Kanber'i Düldül'e bindir
Yetiş yâ Muhammed yetiş

Gaziler kana boyandı
Yandı sol yüreğim yandı
Son demidir bize şimdi
Yetiş yâ Muhammed yetiş

Hakk'a ermiş erenlerle
Ak sakallı pirler ile
Cümle peygamberler ile
Yetiş yâ Muhammed yetiş

Sana derim iki gözüm
Ayağına sürem yüzüm
Yardımcımız olver bizim
Yetiş yâ Muhammed yetiş

Ey Kuloğlu canlar cani
İki cihanın sultanı
Derdimizin hem dermanı
Yetiş yâ Muhammed yetiş

Kelimeler: 1. fahr-ı cihân: cihanın övüncü, 2. yalab-: parlamak, talabı-: oynayıp sıçramak, guluv et-: haddini aşmak.

MUSTAFA MANEVİ

[öl. 1702]

Karabaş Veli hazretlerinin oğlu, fazilet sahibi bir zattır. 1702'de vefat ederek Üsküdar-Doğancılar'da Nasuhi hazretlerinin dergâhı avlusuna defnedilmiştir.

Eserleri: Füsusü'l-Hikem Şerhi, Divan.

Naat-i Şerif

1. Hak Teâlâdan atadır şer-i pak-i Mustafa
   Nuru zatı kibriyadır şer'i pâk-i Mustafa
2. Mecma-ı Evsaf-ı Rabbü'l-Âlemindir şüphesiz
   Mazhar-ı zat-ı Hüdadır şer'i pâk-i Mustafa
3. Zat-ü Esma ve sıfatı şerh eden şarih budur
   Sırrı vechi kibriyadır şerh eden şarih budur
4. Matlâı esrarı Haktır mağz-i Kur'ân-ı Azîm
   Cümleye Şemsudduhadır mağz-i Kur'ân-ı Azîm

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: atâ: vergi, ihsan; şer'-i pâk-i Mustafa: Hz. Peygamber'in temiz şeriatı, nûr-ı zât-ı kibriyâ: büyük zatın nuru, 2. mecma-i evsâf-ı Rabbu'l-âlemîn: âlemlerin Rabbi'nin vasıflarının toplamı, mazhar-ı zât-ı hüdâ: Ku'an'ın zatında göründüğü kişi, 3. esmâ: isimler, sıfât: sıfatlar, şârih: şerheden, sırr-ı vech-i kibriyâ: Allah yolunun sırları, 4. matla'-ı esrâr-ı Hak: Allah'ın sırlarının yayıldığı yer, magz: öz, şem-sü'd-duhâ: kuşluk vaktinin güneşi.

İKBALÎ (SULTAN II. MUSTAFA)
[1664-1703]

Sultan II. Mustafa, IV. Mehmed'in Emetullah Gülnuş Sultan'dan 1664 yılında dünyaya gelen oğludur. Amcası II. Ahmed'in vefatını duyar duymaz, Edirne'deki Veliahd Dâiresinden Hünkâr Dairesine gelerek tahta oturmuş ve kendisine biat etmeleri için devlet adamlarını çağırmıştır (Şubat 1695). IV. Murad'dan sonra gelen Osmanlı Padişahları içinde en liyakatlisi, en âlimi ve en kültürlüsü idi. Valide Sultan'ın da devlet işlerine karışmayarak kendini hayır hizmetlerine vermesi onun için iyi bir imkândı. Sakız Adası'nın geriye alınışını göremeden vefat eden amcasının intikamını, kalyonlar kaptanı Mezomorta Hüseyin Paşa eliyle tahta çıktığı ay aldı ve Sakız Adası'ndan Venediklileri kovdu. II. Mustafa'nın ilk icraatı Elmas Mehmed Paşa'yı sadrazamlığa ve hocası eski Şeyhülislam Feyzullah Efendi'yi de Şeyhülislâmlığa getirmek oldu.

Bazı devlet erkânının karşı çıkmasına rağmen Avusturya üzerine çıktığı 1. Seferde, Lipve, Lügoş ve Şebeş Kaleleri feth olunarak Temeşvar'a kadar gelindi (Aralık 1695). Çevresindekilerin ısrarıyla İstanbul'a dönüldü. Ancak düşman durmuyordu. Açık denizlere inmeyi hedef edinen Rus Çarı Büyük Petro, Azak önüne kadar geldi. Osmanlı ordusunun kahramanca müdafaasına ve Çar Petro'yu geri çekilmeye mecbur bırakmasına rağmen, l yıl sonra tekrar hücum ederek Azak işgal ettiler. Bu işgal İstanbul'u hüzne gark etti. Nisan 1696 yılında II. Mustafa 2. Sefer-i Hümâyuna çıktı ve Otaş Meydan Muharebesi'nde Avusturya Kralı Elektör'ü yendi. Bu zaferin ardından II. Mustafa tekrar Edirne'ye döndü.

Ancak II. Mustafa'nın katıldığı 3. Avusturya seferinde, karşısında Savoie prensi Mareşal Eugen vardı. Kara Mustafa Paşa ile Viyana önünde genç bir subay olarak savaşan bu komutanın komutasındaki Avusturya kuvvetleri, Macaristan'ın güneyinde yer atan Zenta'da Osmanlı ordusu ile karşılaştı. Eylül 1697 yılında padişahın baş komutan olduğu bir Osmanlı ordusu, tarihinde ilk defa, 15.000'e yakın şehid vererek ve Padişah'ın canını da zor kurtararak mağlubiyet acısını tattn Hatta bu zaferin şımarıklığı ile aynı prens bir ay sonra Bosnasaray'a hücum etti ve burayı harabeye çevirdi.

Bir süre sonra Osmanlı'da savaş sıkıntıları baş göstermeye başladı.

Savaş sıkıntılarından kurtulan Osmanlı idaresi, iç problemleri çözebilmek için bir dizi reforma girişti. Yeni sınırlar kontrol altına alındı. Devletin müesseseleri yeniden tanzim olunmaya başlandı. Devlet idaresinde Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin etkisi görülmeye başlandı. Onun tezkiyesiyle sulh antlaşmanın murahhası Rami Efendi, önce vezirliğe ve sonra da sadrazamlığa getirildi. Fakat onun da Feyzullah Efendi ile arası açıldı; azli için uğraştı, ancak muvaffak olamadı. Feyzullah Efendi, âlim, müstakim ve değerli bir insan olmasına rağmen, yakınlarını devlet idaresinde belli makamlara getirmesi ve bu noktadaki hırsı onu milletin gözünden düşürdü. Divan-ı Hümâyun, bir nevi Feyzullahzadeler Divanı haline geldi. Padişah'ın yarım asırdır İstanbul yerine Edirne'de oturması da merkezde bazı rahatsızlıklar meydana getiriyordu. Bu iki temel sebep l. Edirne Vak'ası diye bilinen ayaklanmanın meydana gelmesine sebep oldu. İstanbul'da kıyam eden 200 kadar cebeci Edirne'ye gelinceye kadar 80.000'i buldular ve Ağustos 1703 tarihinde Padişah'ı tahttan indirdiler. Aksi sesler duyulsa da kardeşi III. Ahmed'i tahta geçirdiler. II. Mustafa ise, hal'inden 4 ay sonra kederinden vefat etti.

Eserleri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

Ruz-ı mahşerde kusûrum setr et ey ferd-i ganî
Enbiyâ ve mürselîn içre hacil etme beni
Zikr ü tevhîd ederim sıdk-ı derun ile seni
Enbiya ve murselîn ıçre hacil etme beni

Afv edip yâ Rab bağışla cürm ü isyânım benim
Hıfz ile ahir nefesde sıdk u îmânım benim
Verme mahşerde zebânîye girîbânım benim
Enbiya ve mürselîn içre hacil etme beni

Tövbemi eyle kabul dünyâda koyma ahrete
Çok ise cürm ü kusurum yok nihayet rahmete
Diler isen koy cehîme diler isen cennete
Enbiya ve mürselîn içre hacil etme beni

Abd-i acizdir bu İkbalî kuluna kıl meded
Yüz sürer dergah-ı pâkine kerem kıletme red
Ol vefâat kânı Ahmed hürmetine ey ahed
Enbiyâ ve mürselîn içre hacil etme beni

Kelimeler: 1. rûz-ı mahşer: mahşer günü, setr et-: örtmek, ferd-i ganî: zengin kişi, hacil et-: utandırmak, sıdk-ı derûn: gönül doğruluğu, 2. cürm: suç, hıfz: koruma, girîbân: yaka, 3. nihâyet: son, cehîm: cehennem, 4. abd-i âciz, âciz kul, meded kıl-: imdat etmek, dergâh-ı pâk: temiz dergâh, kerem kıl-: lütfetmek, vefâ'at kânı: vefa madeni, ahed: Allah.

AHMED RÜŞDİ

[öl. 1703]

İsmi Ahmed'dir. Mostar'da dünyaya geldi. Genç yaşlarında İstanbul'a gelerek bir tarafta Galata Sarayı'nda hizmet ederken, diğer taraftan da tahsilini ikmal etti. İlk olarak kırk akçe yevmiye ile Kapu Ortası vazifesi aldı. Daha sonra müderris olarak çeşitli medreselerde vazife yaptı. Bir ara Defterdar Ahmed Paşa ve maiyyetiyle Mısır'a kadar gitti. Daha sonra müderrisliği de terk ederek, Kaz Dağı yakınında bulunan Çan kazasını maişet olarak aldı. Ölünceye kadar burada yaşadı. Bu sıralarda sahaflıkla da iştigal ettiğinden Sahaf Rüşdi diye de meşhur oldu. 1703'te İstanbul'da ölerek Merkez Efendi civarına gömüldü.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Muhammed melce'-i ehl-i recadır
   Muhammed menba'-i luf u atadır
2. Tabîb-i illet-i cürm ü günehdir
   Derî derd ehline darü'ş-şifadır
3. Kudumı aleme izz ü şerefdir
   Vücudı rahmet-i her dü seradır
4. Anı Hakk eylemiş rûh-ı musavver
   Anın çün sözleri rûh-aşinadır
5. Cebîni matla'-i nûr-i hidayet
   Cemali meşrik-i nûr-i budadır
6. Zamiri mahrem-i sırr-ı ilâhî
   Dili ayine'-i alem-nümadır
7. Dehanı menba'-i ayn-i keremdir
   Kelâmı mevc-i deryay-ı senadır

8. Zebanı cûybar-ı ab-ı rahmet
   Dili sandûka'-i sıdk u vefadır
9. Ruhi gülberk-i gülzar-ı letafet
   Dehanı gonca'-i bağ-ı hayadır
10. Nola rûyun gören hayran olursa
    Ki mir'at-ı ruhi hayret-fezadır
11. Mu'attar ol kadar hulkıyla alem
    Ki edna şemmesi müşk-i hatadır
12. Münevver ol kadar nuruyla eflak
    Ki zerre pertevi şems-i duhadır
13. Uluvv-i şanına nisbet felek pest
    Anın çün şerm ile kaddi dutadır
14. Muti'-i emridir a'la vü edna
    Anın fermanberi arz u semadır
15. Ziya'-ı şem'-i mah-ı alem-ara
    Çırag-ı bezmine nisbet şuhadır

16. Harîm-i ravzası gülzar-ı cennet
    Gubar-ı dergehi kühl-i ciladır
17. Muhammed kim şeh-i hayl-i rusüldür
    Muhammed kim habib-i Kibriyadır
18. Nice inkâr ider inkâr idenler
    Beni hayran iden bu müdeadîr
19. Yeri tahte's-sera olsun anın kim
    Der-i rif'at-meabından cüdadır
20. Uluvv-i şanını bundan kıyas it
    Ki zat-ı paki fahr-i enbiyadır
21. Anın hakkında enva'-ı şerefden
    Ne dinse Rüşdiya hakka sezadır

Hezec: Mefâîlün mefâîlün feûlün

Kelimeler: 1. melce-i ehl-i recâ: rica ehlinin sığınağı, menba-ı lutf-ı atâ: lütuf ve ihsan kaynağı, 2. tabîb-i illet-i cürm: günah illetinin tabibi, der: kapı, dâru'ş-şifâ: şifa yurdu, 3. kudûm: geliş, izz ü şeref: izzet ve şeref, rahmet-i her dü serâ: her iki âlemin rahmeti, 4. rûh-ı musavver: cisim bulmuş ruh, rûh-âşinâ: ruhun tanıdığı, 5. cebîn: alın, matla-ı nûr-ı hidâyet: hidayet nurunun yayıldığı yer, maşrık-ı nûr-ı hüdâ: Kur'an nurunun doğduğu yer, 6. zamîr: gönül, mahrem-i sırr-ı ilâh: ilâhi sırların mahremi, dil: gönül, âyine-i âlem-nümâ: dünyayı gösteren ayna, 7. dehân: ağız, menba-ı ayn-ı kerem: cöemrtlik pınarının kaynağı, kelâm: söz, mevc-i deryâ-yı sehâ: cömertlik denizinin dalgası, 8. zebân: dil, cûybâr: ırmak, âb-ı rahmet: rahmet suyu, sandûka: sanduka, 9. ruh: yanak, gül-berg: gül yaprağı, gülzâr-ı letâfet: güzellik güllüğü, dehân: ağız, gonca-i bâg-ı hayâ: haya bağınn goncası, 10. rûy: yüz, mir'ât-ı ruh: yanak aynası, hayret-fezâ: hayret artıran, 11. mu'attar: ıtır kokulu, hulk: yaratılış, ednâ: en aşağı, şemme: koku, müşk-i hatâ: Hıta miski, 12. münevver: nurlu, eflâk: felekler, pertev, şems-i duhâ: kuşluk vaktinin güneşi, 13. uluvv-i şân: şanı yüce, nisbet: görece, pest: aşağı, şerm: kıskançlık, dü-tâ: iki büklüm, 14. mutî-i emr: emrine tâbi, a'lâ vü ednâ: en yüksek ve en alçaklar, ferman-ber: aldığı emri yerine getiren, arz u semâ: yer ile gök, 15. ziyâ-ı şem': mumun ışığı, mâh-ı âlem-ârâ: âlem-i süsleyen ay, çerâg-ı bezm: meclisin kandili, sühâ: yıldız, 16. harîm-i ravza: harem bölümü, gülzâr-ı cennet: cennet güllüğü, gubâr-ı dergeh: dergâhının toprağı, kuhl-ı cilâ: cila sürmesi, 17. şeh-i hayl-i rüsul: resuller topluluğunun padişahı, habîb-i kibriyâ: Allah'ın sevgilisi, 18. müdde'â: iddia olunan şey, 19. tahte's-serâ: toprak altı, rif'at-me'âb: yüceliğin barındığı vücut, cüdâ: ayrı, 20. uluvv-i şân: şanı yüce, fahr-ı enbiyâ: nebilerin övüncü, 21. envâ'-ı şeref: türlü türlü şeref, hakkâ: gerçekten, sezâ: yakışır.

BUHURİZADE MUSTAFA ITRİ

[öl. 1711]

İstanbul'da Mevlânâkapı civarındaki Yayla (eski adıyla Yaylak) semtinde doğdu. Asıl adı Mustafa olup kaynaklarda doğum tarihi hakkında bilgi yoktur. Ancak Rauf Yekta Bey'in 1640 yılında, Suphi Ezgi'nin ise 1630'da doğduğuna dair tahminleri müellifler tarafından dikkate alınmış ve daha sonraki yayınlarda bu tarihler arasında doğmuş olabileceği kaydedilmiştir. Şiirlerinde kullandığı Itri mahlası ve Buhurizade lâkabıyla tanınmıştır. Bu lâkabın kendisine mi ailesine mi ait olduğu bilinmemektedir. Kırım Hanı I. Selim Giray'ın Çatalca'da bulunan çiftliğindeki mûsiki toplantılarında büyük itibar gören Itri, IV. Mehmed döneminde (1648-1687) sarayda mûsiki hocası ve hanende olarak görev yaptı. Kaynaklarda IV. Mehmed'in onu sık sık saraya davet ederek bestelediği eserleri bizzat kendisinden dinlediği kaydedilmektedir. Hükümdarın huzurunda icra edilen küme fasıllarına hanende olarak katılan Itri, bu dönemde kendi isteği üzerine esirciler kethüdâlığı ile görevlendirildi. Onun bu görevi, esirler arasındaki kabiliyetli ve güzel sesli gençleri bulup yetiştirmek ve geldikleri ülkelerin mûsikisi hakkında bilgi edinmek amacıyla istediği rivayet edilmektedir. Şeyhî, Salim, Safayî gibi tezkire müelliflerine göre bu görevde iken, bazı kaynaklara göre ise ayrıldıktan bir süre sonra vefat etmiştir. Vefat tarihi İsmail Belîğ, Şeyhî ve Salim gibi dönemine daha yakın kaynaklarda 1711, Esad Efendi ve Mustakimzade gibi diğer bazı kaynaklarda 1712 olarak verilmektedir. Ekrem Karadeniz, onun vefatına dair tarih kıtasındaki mısraın 1730-31 yılını vermesi gerektiğini, ancak bir kelimenin yazım hatasından dolayı bu yanlışlığın daha ilk kaynaklarda meydana geldiğini ileri sürmüştür (TK, sy. 194 [1978], s. 45-46). Itri Efendi'nin Yeni-kapı Mevlevihânesi civarına veya Edirnekapı dışındaki Mustafapaşa Dergâhı karşısına defnedildiği rivayet edilmekteyse de bu konuda kesin bilgi bulunmamaktadır.

Türk mûsiki tarihinin en önde gelen birkaç simasından biri olan Itri Efendi hanendeliği, şairliği ve hattatlığının yanı sıra özellikle bestekârlığı ile tanınmıştır.

1. Sâyesi düşmez yere bir böyle nakl-i Tursun
   Mihr-i âlemgîrsin baştan ayağa nursun
2. T'ârik-î gülzâr-î âlem mâlik-i mülk-i adem
   Münkirine mahz-ı matem mü'minîne sûrsun
3. Sensin ol şeh kim Süleymanlar kapında mûrdur
   On sekiz bin âleme hükmetmeğe memursun
4. El benim dâmen senin ey rahmetellilâlemîn
   Şöhretim isyan benim sen afv ile meşhursun
5. Pâdişâh-ı evvelîn ü kıblegâh-ı âhirin
   Evvel ü âhir imâmül enbiyâ mezkûrsun
6. Yâ Resûlallah umarım diyesin rûz-i ceza
   Gerçi cürmün çoktur ammâ Itriyâ mağfursun

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: sâye: gölge, Tûr: Tur dağı, mihr-i âlem-gîr: âlemi zapteden güneş, 2. tarîk-i gülzâr-ı âlem: âlem güllüğünün ziyaretçisi, mâlik-i mülk-i adem: yokluk mülkünün sahibi, münkirîn: inkârcılar, mahz-ı mâtem: matemin ta kendisi, mü'minîn: müminler, sûr: sevinç, 3. mûr: karınca, 4. dâmen: etek, rahmete'n-li'l-âlemîn: âlemlere rahmet olan, 5. pâdşâh-ı evvelîn: öncekilerin padişahı, kıblegâh-ı âhirîn: sonrakilerin kıblesi, imâmu'l-enbiyâ: nebilerin imamı, mezkûr: anılmış, 6. rûz-ı cezâ: ceza günü, kıyamet; cürm: suç, magfûr: bağışlanmış.

NABİ

[1640-1712]

Nabi Urfa'da doğdu. 17. yüzyılın ikinci yarısı ile 18. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Yetmiş yıllık ömründe birçok felâket maruz kalmış altı padişah görmüştür. Olgun ve bilge tabiatlı Nabi'ye bu padişahların tamamı saygı ve iltifat göstermiştir. Musahip Mustafa Paşa ve Avcı Mehmed'in Lehistan seferine katıldı. Bir süre Edirne'de bulundu. 35 yaşında hacca gitti. İstanbul'a dönüşünde padişaha Tuhfetü'l Harameyn adlı Hicaz seyahatnamesini sundu. Hac dönüşünden sonra yine Musahip Paşa'yla birlikte Mora'ya gitti, Paşa'nın ölümünden sonra İstanbul'a gelmeyip Halep'e yerleşti. Halep'te yaklaşık 25 yıl geçiren Nabi, 70 yaşlarında iken oraya vali olan eski dostu Baltacı Mehmed Paşa'nın ricası ile tekrar İstanbul'a geldi, büyük coşkuyla ve saygıyla karşılandı. Üsküdar'daki konağında iki yıl daha yaşayan Nabi 1712 de vefat etti. Mezarı Karacaahmet'te Miskinler yolu üzerindedir. Mezarı 1985 yılında Urfa belediyesinin teşebbüsü ile yeniden inşa edildi.

Çağında Şeyhü'ş-şuara olarak anılan Nabi'nin hikmetli sözleri darbı mesel olarak dillerde dolaşmıştır.

Eserleri: Türkçe Divan, Farsça Divançe, Hayriyye, Hayrâbâd, Terceme-i Hadîs-i Erabaîn, Sûrname.

Naat-i Şerif

1. Nakş göstermek içün hâme-i sun'-i Üstâd
   Oldu saykal-zede bu nüh varak-ı Kevn ü fesâd
2. Nâ mükerrer satılur çâr-su-yı 'Alem'de
   Nev be-nev emti'a-i kâr-geh-i Sun'-âbâd
3. Zârdur Kabz ile Bast'un dö ser- engüştünde
   Vaz'-ı hikmet'le bu bâzîçe-geh-i best ü güşâd
4. Bestedür birbirine çenber-i dûlâb-ı vücûd
   Murtabıt birbirine âb'ile hâk âteş ü bâd

5. Edüb âmîhte huşk ü ter ü germ ü serdi
Çar rükn üstüne yapmış bu binayı Üstâd
6. Sadme-i hikmetile hamları puhte eder
Terbiyet-hâne-i Kevn oldu dükân-ı haddâd
7. Hep ser-â-pây cihan mezra'a-i 'ibretdür
Cereyan etmededür ka'ide-i zer' ü hasâd
8. Lutf ile Kahrı birîbîrinün âyînesidür
'Alemün nazm-ı kıyamına sebebdür azdâd
9. Sâni'-i dâd u sited çâr-su-yi imkâna
Eylemiş hikmet ile vaz'-ı terâzû-yi tezâd
10. Telk olur zâ'ika-i nazm-ı umûr-ı 'Alem
Olmasa sirke-fürûşa mütekabil kannâd
11. Dîne vü Devlet'e sûret-dih-i nazm olmaz idi
Yemese hâven-i zilletde let eczâ-yı midâd
12. Eyle bâzâr-ı Cihâna bir alur gözle nazar
Kimi hem-dest-i revaç u kimi hem-gerd-i kesâd
13. Hoş nigâh et bu Hazan-gâh-ı Bahâr-âlûde
Kimi bülbül gibi mahzun kimi gül gibi güşâd
14. Ne bu tertib-i hikem cümle benu Âdem iken
Birisi hâne yapar birisi olmuş ırgâd
15. Bu ni'am-hâne-i hikmetde 'aceb hâletdür
Biri Sultân-ı Cihan bîri gedâ-yı bî-zâd
16. Kalb bir hâne iken baksan, iki canibine
Biri virane olur bîri olursa âbâd
17. Bu fena sayd-gehinde 'acebâ var mı ola
Sayd içün kendüsü sayd olduğun anlar sayyâd
18. Ey eden câme-i atlasla tefâhür gözün aç
Sana atlas görünür berg-i hakîr-i firsâd
19. 'Arif ol dest-guşây olma 'atâ-yı Çarh'a
Ne 'ata eyler ise âhır eder istirdâd
20. Gerdiş-i 'Aleme mevkuf baka-yı âdem
Sefir viran olur olmazsa kuradan imdâd
21. Gör humûl'ün şerefin kim zarar etmez çemene
Şâh-ı eşcârı şikest eyler iken sadme-i bâd

22. Çarh-ı mînâ nefes-i âdem ile devr eyler
    Kutb'dur Bâr-geh-i Seb'-i Semâvât'a 'imâd
23. Tâli' u hâbite hestî-i bülend ü pestî
    Dergeh-i Hazret-i Tâ-Hâ'dan eder istîmdâd
24. İsm-i pâkinde olan ma'rnî-i Tâ-Hâ eyler
    Cümle eşyâda tulu' ile hübûta imdâd
25. Fâtih-i dahme-i der-beste-i Gayb-ı Mutlak
    Hâtem ü Şâh-ı risâlet Şeh-i ıklîm-i reşâd
26. Merdüm-i dîde-i can ma'nî-i sırr-ı Kur'ân
    Maksad-ı Kevn ü mekân bâ'is-i nakş-ı îcâd
27. Hazret-i Şâh-ı rüsül hâdî-i esrâr-ı sübül
    Şârık-ı çarh-ı hüdâ hazin-i genc-i is'âd
28. Nûr-ı pîşânî'i Âdem güher-i kân-ı kerem
    Asl-ı ihsân-ı ni'am 'ârife-bahş-ı emcâd
29. Dâver-i taht-ı risâlet Şeh-i iklîm-i kemâl
    Gevher-i bahr-i hired Pâdişeh-i mülk-i sedâd
30. Hazret-i Ahmed ü Mahmûd u Muhammed
    Mazhar-ı nûr-ı cemâl âyine-i hubb u vedâd
31. Münderic nusha-i zâtında kemâlât-ı vücûd
    Mündemiç tıynet-i pâkinde havass-ı îcâd
32. Bûse-gâh-ı kademi küngüre-i 'Arş-ı 'azîm
    Rîze-hâr-ı ni'ami dâ'ire-i Seb'ü şidâd
33. 'Arızı âyet-i ûlâ-yı Kelâm-ı Ezelî
    Suhani gâyet-i ma'nâ-yı Kitâb-ı İrşâd
34. Nuru ârâyiş-i kındîl-i serâ-perde-i Hak
    Pertevi nâ'ire-i hubbe medâr-ı îkâd
35. Ana ma'lûm idi esrâr-ı Kitâb-ı Melekût
    Gelmedin levh-i hecâ'ya kelimât-ı Eb u Cad
36. Girmedin kisve-i terkibe Vücûd-i paki
    Zâtı olmuşdu Mevâlîd'e medâr-ı îcâd
37. Zâtına hâss idi ma'mûre-i bûd u nâ-bûd
    Etmedin hâme-i kudret dahi tahrîr-i bilâd
38. Nâmı ârâyi-î pîşânî-i 'Arş olmuş idi
    Etmedin Kâtib-i Hikmet dahi terkîb-i midâd

39. Olmadı misli dahî zîver-i gehvâre-i sun'
    Nefs-i Külliyye'ye 'Akl-ı Kül olaldan dâmâd
40. Hazret-i Rûhu'l-emîn gâşiye-ber-dûşu idi
    Konmadın dâhi huyûl-i Felek'e nâm-ı Ciyâd
41. Oldu, zânû-zede-i Medrese-i Mâ-evhâ
    Olmadıysa n'ola zânû-zen-i pîş-i üstâd
42. Ana manâsını keşf eyledi Levh-i Kudret
    Eyleyen Adem'i Esma' ile ancak irşâd
43. 'Ilm-i resmiyyi tenezzül mü eder tahsile
    Kisb'e mevkuf değüldür şeref-i mâder-zâd
44. Zâtı âsûde-i gehvâre-i nur olmuş idi
    Levh-i hâk olmadın etfâl-i Mevâlîd'e mihâd
45. Nuru âyîne-i Vech-i Ezelî olmuş idi
    Olmadın çihre-nümâ şîşe-i levh-i fûlâd
46. Evvelin noktası Rûh-ı Kalem-i A'lâ'nun
    Kümmelün ruhuna ol rütbeden eyler imdâd
47. Zâtı olmuşdu gıdâ-bahş-ı tuyûr-ı Melekût
    Yoğ iken dâhi ne hayvan ne nebatu u ne cemâd
48. Bahrinün katresidür kimde ki var cevher-i 'ilm
    Mihrinün zerresidür kimde ki var nûr-i reşâd
49. Dûde-i fazlınun ednâ sererin bulmuşdur
    Hangi 'âlimde ki peyda ola zihn-i vekkad
50. Kışrını mağz-ı ahâdîsinün etmiş çîde
    Kangı fâzılda hüveydâ ise tab'-ı nakkad
51. Lutfunun kadrini bildürmek içindür mutlak
    Istılâhât-ı fünûn içre bulunmak eb'âd
52. Olmasa Ravzası sermâye-dihi feyz-i fütûh
    Girîh-i goncayı hail eyleyemez nâhün-i har
53. Şemme-i hulkunu vasf etse çemenlerde nesim
    Gürbe-i bîd verür bûy-i dil-âvîz-i zebâd
54. Hâzin-i Cennet olur huccet-i iflâs be-kef
    Kemterîn mûyin ederlerse Behişt içre mezâd
55. Vâye-dâr olsa eğer 'âtıfet-i feyzinden
    Olur ârâyiş-i seccâde cebîn-i ilhâd

56. Ma’den âb içse dahî çeşme-i ahlâkından
Eder ebrîşüme ta'lîm-i nu'ûmet fûlâd
57. Nefes-i hâsid-i bed-hâhı dokunsa bâd'a
Gül-şeni hem şeb ü hem külhan eder sâye-i bâd
58. Vus'-i ma'nâsını gör kim rakam-ı himmetine
Halka-i Mîm olamaz dâ'ire-i Seb'ü şidâd
59. Matbah-ı cûd-i ni'am-bahşınun âletlerine
Seng-i Mihr âhen-i Mâh eylesün îrâ'-ı zinâd
60. Cümle mahkûma Şerî'atdür O'dur sâhib-i Şet’
Cümle müsterşîd-i ahkâm O pîr-i irşâd
61. Dîni bir câmi'-i hikmetdür imâmı Kur'ân
Şer'i bir kasr-ı mu'allâdur ana 'adl 'imâd
62. Nâbit ü câmid'ün engüşt-i şehâdetleridür
Bağda serv-i ser-efrâz u menârât-ı bilâd
63. Hayme-i rifatınun hıfzına olmuş merbût
'Alemün çâr cihâtında mu’ayyen Evtâd
64. Hazret-i Kutb'un olur dâ'iresinden hâric
'İlmine olmağile vâris-i kâmil efrâd
65. Merkez-i 'Alem olan Mekke'den oldu tâli'
Hayr-i mahlûk'un olur mevlidi de hayr-i bilâd
66. Mevrid-i vahy-i İlâhi dil-i Gayb- ülfetidür
Vahy-i Kur'ân'a dahi gayride yok isti'dâd
67. Dest-i i'câzı olub sîne-şikâfende-i Meh
Eyledi vâkı'a-i Bedr'de icrâ-yı cihâd
68. Gül verür seng-i mezârında olan şâh-ı hurûf
Ravzasında kimün eylerler ise ismini yâd
69. Zâ'ir-i kabre ne söz nâr kaçar nurundan
Salavâtile kimün eyleseler rûhunu şâd
70. İki elmâs değüldür Harem-i hâsında
Cebre'îl'ün gözü kalmış edemez istirdâd
71. Kadr'de nâzil olur Rûhu'l-emîn etmek içün
Astânında zemîn-bûsî-i resm-i a'yâd
72. Yazsalar Ravzası'nun nâmını âteş-dân'a
Zîr-i âteşde olur bir çemen-i sebz remâd
73. Hâk-i Dergâhı'na âmed-şüd eden her meleğün
Târ u pûd olmadadur perleri tâ yevm-i Tenâd

74. Gasbdan nevbet-i cârûb-keşân-ı Haremin
    Etmede miknese şeh-perr-i melek'den feryâd
75. Ey sabâ sahn-i Harem-gâh-ı Risâlet'dür bu
    Hâtır-ı nâzük-i hâk'in gözet ârüzde mebâd
76. Olur evsâf-ı kemâli rakama küncîde
    Güneş'ün zerresi mümkin olur ise ta'dâd
77. Oldu bünyân-ı risâlât vücûdiyle tamâm
    Güherün a'zamın â'lâya kor elbet üstâd
78. Düşmen-i Dînîne âfâk siyeh-çâl-ı belâ
    Tabi'-i Şer'ine Nüh tak muti' u münkad
79. Vâzı'u'l-ism komuş redd ü kabûl-i Şer'a
    Birine mess-i harîr ü birine, hart-ı katâd
80. Tıybe'nün zâtı ile kadri bülend olmuşdur
    Şâh-ı büldândur o huddâmı anun cümle bilâd
81. Hicretinden beru gözden döküb eşki Zemzem
    Ka'be'ye oldu siyeh-câme-i mâtem mu'tâd
82. Rişte-i dâm-ı meges-gîr-i 'anâkib gibidür
    Bünye-i Şer'ine nisbetle binâ-yı Şeddâd
83. Dîni şevkiyle gazâya ne söz etmek câ'iz
    Aks-i âyîne-i şemşîrleri meşk-ı cihâd
84. Nusha-i hulku miyânında yazılsa farzâ
    Bî-ta'ab ma'nî-i teslîm verür lafz-ı 'inâd
85. Tabâkât-ı dö cihân 'abd-i kerem-dîdesidür
    Resmdür birr ile ahrâr olunur isti'bâd
86. Zâtı çün kevn ü mekânun sebeb-i hilkatidür
    Halkun üstünde olan hakkı olunmaz ta'dâd
87. Pîşgâhında hitâb etmeğe lâyık değülüm
    Lîk şevk-ı keremi verdi bana isti'dâd
88. Dest ber-dest durub pîş-geh-i câhında
    Bahrden katra-i evsâfını etdüm îrâd
89. Hakk'a pey-revlik edüb ka'ide-i medhinde
    Eyledüm eşk-i hacâletle bu yüzden inşâd
90. Ey vücûdun güher-i kımme-i tâc-ı îcâd
    Resm-i kaddün elif-i Fâtiha-i isti'dâd

91. Sensin ey merkez-i nüh dâ'ire'i Kevn ü Mekân
Rûh-ı ervâh-ı 'âlâ kutb-ı medâr-ı irşâd
92. Sana halk oldu cihân senden alur feyzi yine
Ahmed-âbâb'a gelür emti'a-i Hayr-âbâd
93. Sendedür mecma-ı kavseyn-i Vücûb u İmkân
Sensin ey Nûr-ı Ezel vâsıta-i Rabb u 'İbad
94. Sen benüm halk senün eclün içündür dedi Hak
Bundan a'lâ dahi bir mertebe olmaz müzdâd
95. Rahmet-i 'Âlemiyân nakş-ı nigîn-i câhun
Şân-ı fazlun dahi neyle olunur istişhâd
96. Kim bilür Küntü Nebî vaktini senden gayri
Yine sensin senün aslın bilen ey pâk-nijâd
97. Kimlerün gûşuna lâyık yine senden gayri
Şeb-ı Mi'râc'daki gevher-i esrâr-ı müfâd
98. Çün senün zâtun ola asl-ı hayât-ı Dâreyn
Ehl-i Dâreyn ne bilsün seni ey asl-ı mevâd
99. Evvelen mâ-halâkallâh ki senin nûrundur
Seni idrâk edecek kimdür eyâ Nûr-i cevâd
100. Sana ıkrâr iledür sıhhat-ı îmân-ı enâm
Rütbeni anlamağa kimsede yok isti'dâd
101. Heb senün âb-ı ruhun hürmetine gelmişdür
Bu cihan halkı velî sensin olan asl-ı murâd
102. Bir ucu dürc-i dehânun bir ucu bâb-ı Behişt
Câdde-i rahmete derler aralıkda mirsâd
103. Harc eder cümle senün kîse-i ihsânundan
Ser-be-ser şâh u gedâ cümle 'ibâd u âzâd
104. Hep senün rîhte-i sufra-i in'âmundur
'Âleme câd-ı vücûd eylesün Allah ziyâd
105. Ne desem rif'atün ol mertebeden ber-terdür
'Arş'a nisbetle habâba denilür mü bünyâd
106. Senün eusâfunu 'addetmek içündür yohsa
Bu kadar olmaz idi nâ-mütenâhî a'dâd
107. Zâhirinden dolaşur dâ'ire-i rif'atünün
Medhde mu'cizenün vasfın edenler ta'dâd

108. Câhun a'lâ idiğün mu'cizeden bilmekle
Aşinâyân-ı haka'ik anı etmez îrâd
109. Mu'cize münkir içün huccet-i Rabbânîdür
Seni a'lâ bilür ashâb-ı şühûd u işhâd
110. Ummasun levh-i icâbetde makam-ı rağbet
Etmeyen nâmunu dîbâçe-i zikr ü evrâd
111. Muhtevî cümle kemâlâtı kitâb-ı zâtun
Olamaz gayre sezâ sende olan istibdâd
112. Hep senün bendeleründür dimek az ma'nâdur
Çünkü halk oldu vücûdunla 'ademden âzâd
113. Enbiyâ cümlesi pervâne-i envârundur
Sensin ey Nûr-ı nazar-gâh-ı Hudâ şem'-i murâd
114. Sen dururken 'amelinden eder ümmîd-i necât
Kirm-i şeb-tâb'a bakar Mihr dururken 'ubbâd
115. İltica etse senün der-gehüne enfa'dür
Etmeden dâmen-i mihrâba teşebbüs zühhâd
116. Saha-i Haşr senün ma'riz-i 'unvânundur
O zamanda bilürüz kadrün eyâ sâhib-i dâd
117. Enbiyâ her biri râyet-keş-i ahkâmundur
Gitdiler âhirete etmeğe 'arz-ı ecnâd
118. Gitdi seg-bân u deli pâyesi ile ilerü
Bir alay kare kura nâmı Ferîdûn u Kubâd
119. Pâyüne düşdü ulüvv-i nesebinden hurmâ
Kande şâyestedür ol devlete serv ü şimşâd
120. Derd-mend-i günehe hâr-ı rehün nâfi'dür
Ne kadar nâfi' ise hastaya nîş-i fassâd
121. Matbah-ı kadrüne reh-bürde olan 'uşşâkun
Gözlerinden dökülür hûn-ı kebâb-ı ekbâd
122. Kim ki var misl ü şebîhi bulunur 'Âlemde
Münhasır sâna fakat rütbe-i nefy-i endâd
123. Kim ki rûşen-ger-i mihrünle değül sâf-derûn
Basar âyîne-i âsâyişini jeng-i nekâd
124. Bu'l-beşer'den sana dek ey güher-i dürc-i vücûd
Nûr-ı rûhânî idi bâr-ı kıtâr-ı ecdâd

125. Yâ Rasûlallah o 'âsî-i siyeh-rûyim kim
Reng-i rûyünı verür âyîne-i gufrâna sevâd
126. Benim ol müflis-i a'mâl ki dursun âlâf
Nâmeme girdiği yokdur 'aşerât u âhâd
127. Niyyet-i tâ'at edersem de elümden gelmez
Oldu nefs-i bedüm ol denlü günâha mü'tâd
128. Dâmen-âlûde-i 'isyân o habîsü'n-nefsim
Ki hevâdan geçemem nârdan olsam da remâd
129. Reh-zene rast gelen reh-reve döndüm âhır
Eyledi nefs ü hevâ nakd-i hayâtum ber-bâd
130. Kimsenün medhali yok kendü sanî'ümdendür
Etdiğüm cürm ü hatâ kendü elümden feryâd
131. 'Aybdür 'âkile Şeytân beni aldatdı demek
Kendü nefsümdür eden nefsüme ilka-yı fesâd
132. Etdiğüm cürmü havâle edemem İblîs'e
Nefsüm İblîs'i iken müdde'î-i istibdâd
133. O da bir başka günehdür ki günâhı ben edem
Gayrinün mekrine idlâline edem isnâd
134. İ'tikadumda günâh eylemeden bed-terdür
Hem edub cürmü hem etmek nazarunda feryâd
135. Ye's küfr olmasa ol denlü güneh-kârum kim
Kendü âmürzişümü eyler idim istib'âd
136. Cürmümün kesrete hırsı o kadar var ki eder
Dahî nâ-bâliğ iken dâ'iye-i istîlâd
137. Cürm ile nefsümün ol mertebedür ülfeti kim
Ele girmezse hayâlin ederim istifkad
138. Seyyi'âtum sıyağ-ı cem'i edüb istî'âb
Hasenem sîgasının sehmine kaldı efrâd
139. Lîk amma ki senün şânunu fikr etdikçe
'Ukde-i ye'se gelür dest-i teselliyle güşâd
140. Vâkı'an der-geh-i Sultân-ı şefâ'at var iken
Görünür nâle vü feryâd münâfî-i sedâd
141. Şâh-ı Levlâk gibi hısn-ı hasînüm var iken
Ne bu sûziş bu güdâziş ne bu âh u feryâd

142. Ne kadar zelzele-i cürm ile vîrane isem
Var ümîdüm ki olam lutf-ı ebedle âbâd
143. Sâye-bân-ı keremün bast-ı cenâh etmiş iken
Etmem ümmîd ki açıkda kalam Rûz-ı me'âd
144. Ümmetünden çü senün eyledi Allâh beni
Hâşa lillâh ki mahrûm kalam Yevm-i tenâd
145. Zâ'ir-i kabrüne hod va'd-i şefâ'at ma'lûm
Nice kabil ki beni ede Cehennem îkad
146. Rûy-mâl etmek içün Ravzana verdün ruhsat
Beni kimse edemez pîş-gehünden ib'âd
147. Ehl-i 'Ukbâ'ya senün şânunu bildirmekdür
Hâtırunçün bu kadar müznibi etmek âzâd
148. Rütbeni bilmek ile tab'-ı Cehennem'de bile
Ümmet'i müznib içün yok heves-i istîkad
149. Bî-güneh rahmet-i Hak dâver-i bî-kişverdür
Kabil-i nakz değül ka'ide-i istitrâd
150. Aftâb'un işidür gûreyi engûr etmek
Seyyi'âtum hasenât olur edersen imdâd
152. Ve Le-'amrük kasemi sâdır iken sânında
Bin cihan müznibin et bend-i belâdan âzâd
152. Pâyüne nesr-i le'âlî-i senâdur ancak
Bendene kuvvet-i kalbüm diyecek zâd-ı me'âd
157. Harem-i na't-ı şerîfünde bu ebkâre gerek
Duhterân-ı 'Arab'a vaz' olunan nâm-ı Su'âd
153. Çün Feterdâ dedi Hak sâna nice râzı olur
Re'fetün kim çekem âteşler elinden bî-dâd
154. Ben kimüm yâ benüm ol rütbe ne haddümdür kin
Olunam medh-serâyân-ı deründen ta'dâd
155. Sana ne medh u senâdan müte'atîsin sen
Eder ancak bu kasîdem Melekût ehli'ni şâd
156. Hâk-i dergâhuna şâyeste değüldür ancak
Süllem-i nûrdur etdüm Ceberût'a i'dâd
157. Harem-i na't-ı şerîfünde bu ebkâre gerek
Duhterân-ı 'Araba vaz' olunan nâm-ı Su'âd

158. Çünkü Kâ'b İbnü Züheyr'ün günehin 'afv etdür
Müjde-i 'afv ile eyle bu güneh-kârt da şâd
159. Seni kim medh ede bi'z'zât Hudâ-vend-i Ganî
Medhüne kande bulur nev'-i beser istibdâd

Kelimeler: 1. nakş: nakış, hâme-i sun'-ı üstâd: üstadın sanat kalemi, saykal-zede: cila vurucu, nüh: dokuz, varak-ı kevn ü fesâd: varlık ve imtihan yaprağı, 2. mükerrer: tekrar eden, çâr-sû-yı âlem: âlem çarşısı, nev be-nev: yeni yeni, emti'a-i kâr-geh-i sun'-âbâd: sanat mekânının kumaşları, 3. zâr: zayıf, kabz ile bast: kapanıp açılma, dö: iki, ser-engüşt: parmak ucu, vaz'-ı hikmet: hikmet vazı, bâzîçe-geh-i best ü güşâd: bağlı ve açık olan oyuncak, 4. beste: bağlı, çenber-i dullâb-ı vücûd: vücut dolabının çemberi, murtabıt: rabt edilmiş, âb: su, hâk: toprak, bâd: hava, 5. âmîhte: karıştırma, huşk: kuru, ter: yaş, germ: sıcak, serd: soğuk, çâr rükn: dört rükün, 6. sadme-i hikmet: hikmet çarpması, hâm: olgunlaşmamış, pûhte: pişmiş, terbiyet-hâne-i kevn: dünyanın terbiye yeri, dükân-ı haddâd: demirci dükkânı, 7. ser-â-pây: baştan ayağa, mezra'a-i ibret: ibret tarlası, cereyân: akma, ka'ide-i zer' ü hasâd: ekip biçme kaidesi, 8. ayîne: ayna, nazm-ı kıyâm: ayakta durma, azdâd: zıtlar, 9. sâni'-i dâd u sited: alış veriş yapan, çâr-sû-yı imkân: imkân çarşısı, vaz'-ı terâzû-yı tezâd: tezat terazisinin konulması, 10. telh: acı, zâ'ika-i nazm-ı umûr-ı âlem: âlemin işlerinin nazmı, sirke-fürûş: sirke satan, mütekabil: karşılık, kannâd: şekerci, 11. sûret-dih-i nazm: nazmın şekil vermesi, hâven-i zillet: zillet havanı, let: dövme, vurma, eczâ-yı midâd: mürekkebin bileşimi, 12. bâzâr-ı cihân: cihan pazarı, hem-dest-i revâc: işi düzgün, hem-gerd-i kesâd: düzeni bozuk, 13. nigâh: bakış, hazan-gâh-ı bahâr-âlûde: baharın bulaştığı güz yeri, güşâd: açık, sevinçli; 14. tertîb-i hikem: hikmetler tertibi, benu âdem: âdem oğlu, hâne: ev, 15. ni'am-hâne-i hikmet: hikmetin aş evi, aceb: başka, hâlet: hâl, sultân-ı cihân: cihan sultanı, gedâ-yı bî-zâd: azıksız dilenci, 16. cânib: yön, taraf, vîrâne: yıkık, âbâd: bayındır, 17. fenâ: yokluk, sayd-geh: av sahası, sayyâd: avcı, 18. câme-i atlâs: atlas elbise, tefâhur: övünme, berg-i hakîr-i firsâd: fırsatı değersiz bir yaprak olan, 19. dest-güşây: el açıcı, atâ-yı çarh: feleğin ihsanı, istirdâd: geri alma, 20. gerdiş-i âlem: âlemin dönüşü, mevkuf: bağlanmış, baka-yı âdem: insanın bekası, kurâ: köyler, 21. humûl: yükler, çemen: çimenlik, şâh-ı eşcâr: ağaçların dalı, şikest: kırma, sadme-i bâd: rüzgârın darbesi, 22. çarh-ı mînâ: mavi felek, nefes-i âdem: insanın nefesi, bârgeh-i seb'-i semâvât: yedi gökün dayanağı, 'imâd: direk, 23. tâli' u hâbit: doğan ve batan, hestî-i bülend ü pestî: durumu yüksek ve aşağı olan, dergeh-i hazret-i Tâ-Hâ: Hz. Peygamber'in dergâhı, istimdâd: yardım isteme, 24. ism-i pâk: temiz ad, ma'ni-i Tâ-Hâ: Tâ-Hâ'nın manası, Tâ-Hâ: 20. sure, tulû': doğma, hübût: batma, 25. fâtih-i dahme-i der-beste-i gayb-ı mutlak: mutlak gaybın bağlı olan kapısının açıcısı, hâtem: mühür, şâh-ı risâlet: risaletin padişahı, şeh-i iklîm-i reşâd: doğruluk ülkesinin padişahı, 26. merdüm-i dîde-i can: canın göz bebeği, ma'ni-i sırr-ı Kur'an: Kur'an'ın sırrının manası, maksad-ı kevn ü mekân: varlık âleminin amacı, bâ'is-i nakş-ı îcâd: icad nakşının sebebi, 27. hazret-i şâh-ı rüsul: resuller padişahı, hâdi-i esrâr-ı sübül: sır yollarının rehberi, şârık-ı çarh-ı hüdâ: doğru yolun feleğinin güneşi, hâzin-i genc-i is'âd: saadet veren hazinenin bekçisi, 28. nûr-ı pîşâni-i Âdem: Hz. Âdem'in alnının nuru, güher-i kân-ı kerem: cömertlik madeninin incisi, asl-ı ihsân-ı ni'am: nimetlerin ihsanının temeli, ârife-bahş-ı emcâd: ârife şeref bahşeden, 29. dâver-i taht-ı risâlet: risalet tahtının sultanı, şeh-i iklîm-i kemâl: olgunluk ülkesinin padişahı, gevher-i bahr-ı hired: akıl denizinin incisi, pâdişeh-i mülk-i

160. Bende'de cür'et-i medhün o memerdendür kim
Geldi nutk etdi huzûrunda nebâtât u cemâd
161. Anlarun birisiyim ben e bana merhamet et
Ey şeh-i hıtta-i nâz ey gül-i destâr-ı murâd

---

sedâd: doğruluk ,kesinin padişahı, 30. mazhar-ı nûr-ı cemâl: cemal nuruna mazhar olan, âyîne-i hubb u vedâd: sevgi ve aşk aynası, 31. münderic: yazılı, nusha-i zât: zatın nüshası, kemâlât-ı vücûd: varlığının olgunluğu, mündemic: konulmuş, tynet-i pâk: temiz tineti, havass-ı îcâd: yaratılış özellikleri, 32. bûse-gâh-ı kadem: öpme yeri olan ayağı, künküre-i arş-ı azîm: yüce arşın en yüksek noktası, rîze-hâr-ı ni'am: nimetlerinin döküntülerini yiyen, dâ'ire-i seb' u şidâd: yedi kurak yıl, 33. ârız: yanak, âyet-i ûlâ-yı kelâm-ı ezelî: ezeli kelâmın yüce ayeti, suhan: söz, gâyet-i ma'nâ-yı kitâb-ı irşâd: irşad kitabının manasının sonu, 34. ârâyiş-i kındîl-i serâ-perde-i Hak: Allah'ın büyük otağının kandilinin süsü, pertev: ışık, nâ'ire-i hubb: sevgi ateşi, medâr-ı îkâd: tutuşma sebebi, 35. esrâr-ı kitâb-ı melekût: semavi kitabın sırları, gelmedin: gelmeden, levh-i hecâ: hece levhası, kelimât-ı eb u câd: ebced kelimesi, 36. girmedin: girmeden, kisve-i terkîb: terkip elbisesi, vücûd-ı pâk: temiz vücut, mevâlid: mevlidler, medâr-ı icâd: icad vesilesi, 37. ma'-mûre-i bûd u nâ-bûd: varlık ve yokluk şehri, etmedin: etmeden, hâme-i kudret: kudret kalemi, tahrîr-i bilâd: beldelerin yazımı, 38. ârâyi-i pîşâni-i arş: arşın alnının süsü, etmedin: etmeden kâtib-i hikmet: hikmet kâtibi, terkîb-i midâd: mürekkebin karışımı, 39. zîver-i gehvâre-i sun': sanat beşiğinin süsü, dâmâd: damat, 40. rûhu'l-emîn: Cebrail, gâşiye-ber-dûş: eyer örtüsü sırtında olan, konmadın: konmadan, huyûl-ı felek: felek atları, nâm-ı ciyâd: ciyad adı, 41. zânû-zede-i medrese-i mâ-evhâ: mâ evhâ medresesinde diz kıran, zânû-zen-i pîş-i üstâd: üstadın önünde diz kıran, 42. levh-i kudret: kudret levhası, esmâ: isimler, irşâd: aydınlatma, 43. ilm-i resmî: resmî ilim, kisb: çalışarak elde etme, şeref-i mâder-zâd: anadan doğma olan şeref, 44. âsûde-i gehvâre-i nûr: nur beşiğinde huzur içinde olan, etfâl-i mevâlid: doğmuşlar, mihâd: yatak, 45. âyîne-i vech-i ezelî: ezeli yüz aynası, çihre-nümâ: yüz gösteren, şîşe-i levh-i fulâd: demir levhanın şişesi, 46. rûh-ı kalem-i a'lâ: en yüksek kalemin ruhu, kümmel: olgunlar, 47. gıdâ-bahş-ı tuyur-ı melekût: melekut kuşlarına gıda veren, nebât: bitkiler, cemâd: cisimler, 48. bahr: deniz, katre: damla, cevher-i ilm: ilim cevheri, mihr: güneş, nûr-ı reşâd: do2u yolda yürüme nuru, 49. dûde-i fazl: fazilet bacası, ednâ: en aşağı, şerer: kıvılcım, peydâ: ortaya çıkma, zihn-i vekkâd: parlak zihin, 50. kışr: kabuk, magz-ı ahâdis: hadislerin içi, özü; çîde et-: devşirmek, fâzıl: fazilet sahibi, hüveydâ: açık, belli; tab'-ı nakkâd: tenkitçi tabiat, 51. ıstılâhât-ı fünûn: fenlerin terimleri, eb'âd: pek uzak, 52. ravza: bahçe, sermâye-dih: sermaye verme, feyz-i fütûh: fetihlerin bereketi, girih-i gonca: gonca düğümü, nâhun-ı har: dikenin tırnağı, 53. şemme-i hulk: tabiatının kokusu, nesîm: rüzgâr, gürbe-i bîd: salkım söğüt, bûy-ı dil-âvîz-i zebâd: gönül çekici misk kokusu, 54. hâzin-i cennet: cennetin hazinedarı, huccet-i iflâs: iflas delili, bekef: elinde, kemterîn: en az, mûy: kıl, behişt: cennet, mezâd: artırma ile satma, 55. vâyedâr: hisseli, âtıfet-i feyz: bereketli bağış, ârâyiş-i seccâde: seccadenin süsü, cebîn-i ilhâd: küfre sapanın alnı, 56. âb: su, çeşme-i ahlâk: ahlâk çeşmesi, ebrîşüm: ipek, ta'lîm-i nu'ûmet: yumuşaklık talimi, fulâd: çelik, 57. nefes-i hâsid-i bed-hâh: kötülük isteyen hasetçinin nefesi, bâd: rüzgâr, sâye-bâd: rüzgârın gölgesi, 58. vus'-ı ma'nâ: mana genişliği, rakam-ı himmet: himmet harfi, halka-i mîm: mimin halkası, dâ'ire-i seb'u şidâd: yedi kıtlık senesinin dairesi, 59. matbah-ı cûd-ı ni'am-bahş: nimetler bahşeden cömertlik mutfağı, seng-i mihr: güneş taşı, âhen-i mâh: ay demiri, îrâ-i zinâd: kav, 60. mahkûm-ı şerî'at: şeriat mahkûmu, sâhib-i şer': şeriat sahibi, müsterşid-i ahkâm: hükümlerin doğru yola iletmesi, pîr-i irşâd: irşad piri, 62. nâbit: nebatlar, câmid: cisimler, serv-i ser-firâz: başı çeken selvi, engüşt-i şehâdet: şehadet parmağı, 63. hayme-i rif'at: yüce çadır, merbût: bağlanmış, çâr-cihât: dört yön, evtâd: direkler, 64. vâris-i kâmil: olgun vârisler, efrâd: fertler, 65. hayr-ı bilâd: beldelerin hayırlısı, 66. mevrid-i vahy-i ilâhî: ilâhi vahyin geldiği yer, dil-i gayb: gayb dili, 67. dest-i i'câz: mucize gösteren el, sîne-şikâfende-i

162. Seg-i kem-kadr-i deründen daha kemter kadrüm
Üstühân-pâre-i ihsânun ile it beni yâd
163. Bende Nabiden ola elf salât elf selâm
Rûhuna âlüne ashâbına tâ rûz-ı me'âd
Remel: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

---

meh: ayın sinesini yaran, 68. seng-i mezâr: mezar taşı, şâh-ı hurûf: yazıların dalları, 69. zâ'ir-i kabr: kabir ziyaretçisi, nâr: ateş, 70. istirdâd: geri alma, 71. resm-i a'yâd: bayram âdetleri, 72. âteş-dân: mangal, zîr-i âteş: ateşin altı, çemen-i sebz: yeşil çimen, remâd: kül, 73. âmed-şud: gelmiş olan, târ u pûd: çözgü ve atkı ipi, yevm-i terâd: kıyamet günü, 74. nevbet-i cârûb-keşân-ı Harem: Harem'i süpürme nöbeti, miknese: süpürge, 75. mebâd: sakın, 76. küncîde: sığınmış, 77. bünyâd: bina, 78. düşmen-i dîn: din düşmanı, siyeh-çâl-ı belâ: belâ zindanı, muti': itaat etmiş, münkâd: boyun eğmiş, 79. vâzi'u'l-ism: isim koyan, mess-i harir: ipeğe el süren, hart-ı katad: geven otunu söken, 80. Tıybe: Mekke, şâh-ı büldân: beldelerin sultanı, huddâm: hizmetçiler, 81. siyeh câme-i mâtem: matemin siyah elbisesi, mu'tâd: âdet edinmiş, 82. rişte-i dâm-ı meges-gîr-i anâkıb: örümceğin sinek tutan ağının ipi, binâ-yı Seddâd: Seddad'ın binası, 83. aks-i âyîne-i şemşîr: kılıcın aynasının aksi, meşk-i cihâd: cihat talimi, 84. nusha-i hulk: yaratılma nüshası, miyân: orta, bî-ta'ab: zahmetsizce, ma'ni-i teslim: teslim manası, lafz-ı inâd: inat lafzı, 85. tabakât-ı dö cihân: iki cihanın tabakaları, abd-i kerem-dîde: cömertlik gören kul, birr: lütuf, ahrar: hürler, isti'bâd: köle olma, 86. sebeb-i hilkat: yaratılma sebebi, 87. pîşgâh: huzur, kat, lîk: lâkin, ancak, şevk-i kerem: cömertlik şevki, 88. dest-ber-dest: el kavuşturma, câh: mevkii, îrâd: anma, 89. peyrev: yol gösterme, eşk-i hacâlet: utanma göz yaşı, 90. güher-i kımne-i tâc-ı îcâd: icad tacının en üstündeki inci, resm-i kad: boyunun şekli, 92. emti'a: kumaşlar, metalar, 94. ecl: sebep, müzdâd: daha ziyade, 95. nakş-ı nigîn-i câh: mertebenin yüzüğünün süsü, istişhâd: ispat etme, 96. pâk-nijâd: soyu temiz, 97. gûş: kulak, gevher-i esrâr-ı müfâd: mana sırlarının incisi, 98. esas-ı hayât-ı dâreyn: iki yurdun hayatının esası, asl-ı mevâd: maddelerin aslı, 99. evvelen mâ halaka'llah: Hadis "Allah evvela benim nurumu yarattı", nûr-ı cevâd: cömert nur, 100. ikrâr: anma, enâm: halk, 101. âb-ı ruh: yüzü suyu, asl-ı murâd: muradın aslı, 102. dürc-i dehân: ağız hokkası, bâb-ı bihişt: cennet kapısı, 103. kîse-i ihsân: ihsan kesesi, gedâ: dilenci, ibâd: kullar, 104. rihte: bağış, 105. ber-ter: daha üstün, habâb: kabarcık, bünyâd: bina, 106. nâ-mütenâhî: nihayetsiz, 107. ta'dâd: sayma, 108. îrâd: anlatma, 109. işhâd: gösteren, 110. dibâce: ön söz, 111. istibdâd: şahsiyet, 114. kirm-i şeb-tâb: ateş böceği, 115. enfa': çok faydalı, 116. ma'riz-i unvan: ünvanın arz edildiği, 117. râyet-keş: bayraktar, arz-ı ecnâd: askerlik arzı, 119. şimşâd: şimşir ağacı, 120. nâfi': faydalı, nîş-i fessâd: kan alıcının sivri uçlu aleti, 121. reb-bürde: yol bulmuş, ekbâd: ciğerler, 122. şebih: benzer, münhasır: hasredilmiş, endâd: benzeri olmama, 123. jeng-i nekâd: sıkıntı pası, 124. bar-ı kıtâr-ı ecdâd: ecdad katarının yükü, 125. sevâd: karartı, 126. âlâf: binler, aşerât: onlar, âhâd: birler, 128. habîsü'n-nefs: nefsi alçak olan, remâd: kül, 129. reh-zen: yol kesen, reh-rev: yolcu, 131. âkıl: akıllı, ilkâ-yı fesâd: fesat aşılayan, 133. mekr: hile, idlâl: azdırma, 135. âmürziş: affedilme, 136. dâ'iye-i istilâd: çocuk sahibi olma, 138. siyâg-ı cem': cemi sıgası, isti'âb: kaplama, sehm: hisse, 139. ukde-i ye's: yeis düğümü, güşâd: açma, 140. münâfî'-i sedâd: doğruluğa aykırı olan, 141. hısn-ı hasîn: sağlam kale, güdâziş: yakılış, 143. bast-ı cenâh: kanat açma, rûz-ı me'âd: kıyamet, 144. yevm-i tenâd: kıyamet, 145. zâ'ir: ziyaretçi, îkad: yakma, 146. pîşgeh: huzur, 147. müznib: suçlu, 148. heves-i istîkad: yakma arzusu, 149. kâbil-i nakz: bozma kabiliyeti, kâ'ide-i istidrâd: bozuk kaide, 150. gûre: koruk, engûr: üzüm, 151. le-'amruk: 15(Hicr)72 "Ömrüne yemin olsun", 152. nesr-i le'âlî-i senâ: övgü incisini saçma, zâd-ı me'âd: ahiret azığı, 153. feterdâ: 93(Duhâ)5 "Hoşnud kalacaksın", 155. müte'âlî: daha yüce, 156. şâyeste: yakışır, süllem-i nûr: nur merdiveni, i'dâd: hazırlama, 157. ebkâr: bakireler, 160. memer: yol, 161. şeh-i hıtta-i nâz: haz ülkesinin sultanı, gül-i destâr-ı murâd: murat sarığının gülü, 162. seg: köpek, üstühan-pâre-i ihsân: ihsanın kemik parçası, elf: bin.

SABİT

[öl. 1712]

XVII. asrın sonları ile XVIII. asrın başlarında yaşamış ve asrın diğer şâirlerinden farklı bir hüviyet gösterdiği için dikkati çekmiş olan Sabit, Bosna vilâyetinin Uzica kasabasında doğmuştur. Asıl adı Alâaddin Alî'dir. Önce memleketinde, sonra İstanbul'da tahsil görmüştür. İstanbul'da Kaptan-ı Derya Seydizade Mehmed Paşa'ya intisap etmiş, onun dairesinin imamı olmuştur. Kırım, Kefe kâdılıklarında, Tekirdağ müftülüğünde, Saray-Bosna, Konya-Diyarbakır mevleviyetlerinde bulunmuştur. Sabit son vazifesi olan, Diyarbakır mevleviyeti görevinden 1709'da azlolunarak İstanbul'a dönmüş, 1712 yılında vefat etmiştir. Mezarı Topkapı'dan Maltepe'ye giden yol kenarında, La'lizade ailesine ait kabristanın yanındadır.

Sabit, kısmen Nabi'nin tesirinde kalmak hatta Nabi mektebi mensuplarından sayılmakla beraber, çağdaşı; şairler arasında şahsiyet kazanmıştır. Atasözlerini, halk tabirlerini, özel ıstılah ve kelimeleri ve günlük konuşma dilinin unsurlarını başkalarında görülmedik şekilde şiire sokmak suretiyle, kendisine mahsus bir tarz meydana getirmiştir. Mesnevilerinde Nev'izade Atâî'nin tesirindedir.

Eserleri: Divan, Zafer-name, Edhem ü Hümâ, Berbername, Derenâme, Amr-i Leys, Hadîs-i Erbaîn Tercümesi ve Tefsiri.

Naat-i Şerif

1. Hoşâ ferhunde-ahter leyle-i mümtâz ü müstesnâ
   Ki 'unvân-ı berât-ı kadridür sırr-ı sûre-i İsrâ
2. Şafak rûy-ı 'arûs-ı mihre bir gül-gûn nikâb asdı
   Kevâkib saçı virdi bunca gevher-dâne-i yektâ
3. Nihân itdükde tôp-ı âfitâbı mühre-bâz-ı çarh
   Çıkardı hokkasından sad-hezârân mihre-i beyzâ
4. Degül cirm-i kamer pür-cûş olup bahr-ı siyâh-ı şeb
   Bir altun pullı mâhî taşra atdı mevce-i deryâ

5. Zemâne geydi nârenci kabâyı zer-nigâr üzre
Cevâhir tükmelerle bir çiçeklü anberîn hârâ
6. Yitürdi gevher-i rahşân mihri zulmet-i şebde
N'ola mumlar yakup anı ararsa hevâce-i dünyâ
7. Kevâkib sanma kim etrâfına pervâneler üşdi
Yakınca şem'a-i mâh-ı münîri târem-i vâlâ
8. Yed-i teshîre almış kişver-i key-husrev-i rûzı
İder mûm şenliğin Efrâsiyâb-ı leyle zulmâ
9. Meğer kim üstine bir telli pullı pîrehen çekdi
Yakup fânûs-ı garrâyı meh-i fülk-i yem-i hadrâ
10. Temâşâ itdürür âfâka âteş-bâzlık kârın
Nücûm ol şevk ile vâfir fişekler eyledi peydâ
11. Meğer kim magrîbî-i dehr şakka'l-arzı şâm itdi
Ki zâhir oldı bunca şeb-çerâğ-i kevkeb-i garrâ
12. Seyirci çıkdı gök meydânına şâmun temâşâ
Kurınca ip resen-bâz-ı şihâb-ı âsumân-peymâ
13. Harîm-i bânû'-yı mühr-i nigâra hâdim-i devrân
Şafakdan çekdi pervâzî-i la'lîn-perde-i dîbâ
14. Taleb-kârî-i âb-ı çeşme-i hurşîd içün çıkdı
Diyâr-ı zulmete İskender-i mâh-ı sipihr-ârâ
15. O şebdür bir mu'anber turre-i müşk-ebruvân âfet
O şebdür bir siyeh hârâlı şûh-ı nâzenîn-sîmâ
16. O şeb nûr-ı siyâha vâsıl olmış sâlik-i Hakdur
N'ola sad-şevk ile 'aşıklar anı eylese ihyâ
17. Degül şeb bir siyeh-çerde 'Arab mahbûbıdur şâmun
Ya Leylîdür ki hüsni Kays-ı çarhı itdi pür-sevdâ

18. O şeb zabt itdiler târîh-i Mi'râc-ı hudâvendi
    Midâd-ı müşk ile küttâb-ı dîvân-hâne-i ma'nâ
19. 'Azîmet-hvân-ı kuds ol rûh-ı pâki eyledi da'vet
    Anunçün micmer-i çarh içre yakdı 'anber-i sârâ
20. O şeb mevlâ cebîn-i hâkden rif'atle lutf itdi
    O şeb oldı rasûlün cilve-gâhı maksad-ı a'lâ
21. Hıdîv-i çâr-bâlîn-i serîr-i Ka'be Kavseynî
    Şeh-i fermân-revâ-yı taht-gâh-ı mülk-i Ev Ednâ
22. Şeh-i tugrâ-keş-i hükm-i şerîf-i Lî-ma'a'llâhî
    Hudâvend-i bülend-ikbâl-i sâhib-i mesned-i Lev-Lâ
23. Emîn-i Rabb-i 'izzet hâzin-i gencîne-i rahmet
    Delîl-i râh-ı devlet reh-nümâ-yı cennetü'l-me'vâ
24. Rasûl-i kâdir-i mutlak şefîk-ı akdem ü esbak
    Habîb-i Hazret-i Hakk mahrem-i esrâr-ı Mâ-Evhâ
25. İmâm-ı sâhib-i kevser hatîb-i lâ-mekân minber
    Emân-ı dehşet-i mahşer-zımâm-ı rahmet-i Mevlâ
26. Meh-i çarh-ı letafet mühr-i hurşîd-i efser-i behcet
    Şeh-i mülk-i kanâ'at şehr-i yâr-i Kenzü lâ-yefnâ
27. Muhammed Mustafâ Ahmed rasûl-i efdal ü emced
    Şeh-i Levlâk-mesned tâcdâr-ı efser-i Tâ-Hâ
28. O şehenşâh-ı fermân-rây-ı evreng-i nübüvvet kim
    Nigîn-i hükminün altındadur dünyâ vemâ fîhâ
29. O mihr-i maşrık-ı evc-i nübüvvet dogdugı sâ'at
    Mecûsın nâr-ı cehlin âb-ı tîg-i eyledi itfâ
30. Söyündürdi ocağın zümre-i âteş-perestânun
    Olup gül öksüzi düşdi revâk-ı devlet-i Kisrâ
31. Cemî'an millet-i küfr ü Nasârânun büti sındı
    Dü-nîm oldı meger mikrâz-ı lâdan rişte-i Uzzâ
32. Cin oldı vesveseyle başına şeytanlar üşdi
    O şeb İblîsden ayyûka çıkdı âh u vâveylâ

33. Safa-yı meşrebin gördükde ol ser-çeşme-i nûrun
Hicâbından zemîne geçdi Sava oldı nâ-peydâ
34. Semâda âb-ı rûy-ı şavkına âzâd olup çıkdı
Ki bin yıl çekdi habs-i teng-nâ-yı sîne-i gabrâ
35. Hudâvendâ şefî'u'l-müznibînâ merhamet eyle
Siyeh-rû bir kulundur Sabit-i âşüfte vü şeydâ
Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. hoşâ: ne güzel, ferhunde-ahter: mübarek yıldız, leyle-i mümtâz u müstesnâ: seçkin ve müstesna gece, sûre-i İsrâ: İsrâ suresi, 2. rûy-ı arûs-ı mihr: güneş gelininin yüzü, gül-gûn: gül renkli, nikâb: peçe, kevakib: yıldızlar, gevher-dâne-i yektâ: tek taş inci, 3. nihân: gizli, top-ı âftâb: güneş topu, mühre-bâz-ı çarh: çarkın mühre çekeni, sad-hezârân: yüz binler, mihre-i beyzâ: parlak güneş, 4. cirm-i kamer: ay cismi, bahr-ı siyâh-ı şeb: gecenin siyah denizi, mâhî: balık, mevce-i deryâ: deniz dalgası, 5. zer-nigâr: altın işleme, anberîn: amberli hârâ: kumaş, 6. gevher-i rahşân: parlak inci, mihr: güneş, zulmet-i şeb: gece karanlığı, 7. şem'a-i mâh-ı münîr: parlak ay mumu, târem-i vâlâ: yüksek kubbe, 8. yed-i teshîr: sihirli el, kişver-i Key-husrev-i rûz: gündüz keyhüsrevinin ülkesi, Efrasyâb-ı leyl: gece Efrasyab'ı, 9. pîrehen: gömlek, fânûs-ı garrâ: parlak fanus, meh-i fülk-i yem-i hadrâ: mavi deniz üzerindeki ay gemisi, 10. âfâk: ufuklar, âteş-bâzlık: ateşle oynama, kâr: iş, nücûm: yıldızlar, vâfir: sayısız, peydâ: ortaya çıkarma, 11. magribî-i dehr: dünyanın batısı, şakka'l-arz: arzın ikiye bölünmesi, şâm: gece, zâhir ol-: görünmek, şeb-çerâg-ı kevkeb-i garrâ: parlak yıldızın şimşirek taşı, 12. resen-bâz: ip cambazı, şihâb-ı âsuman-peymâ: gökyüzüne uzanan kıvılcım, 13. harîm-i bânû-yı mühr-i nigâr: haremi ayırma, hâdim-i devrân: zaman hizmetkârı, pervâzî-i la'lîn-perde-i dîbâ: kırmızı ipekten perde, 14. taleb-kârî-i âb-ı çeşme-i hurşîd: güneşin can suyunu taleb etme, diyâr-ı zulmet: karanlıklar diyarı, İskender-i mâh-ı sipihr-ârâ: feleği süsleyen ay İskenderi, 15. şeb: gece, mu'anber: amberli, kokulu, turre: saç, müşk-ebruvân: kaşları miskli, hârâ: elbise, şûh-ı nâzenîn-sîmâ: siması nazlı şuh, 16. nûr-ı siyâh: siyah nur, sâlik-i Hak: Hak yolcusu, ihyâ: canlandırma, 17. siyeh-çerde: siyah renk, hüsn: güzellik, Kays-ı çarh: feleğin Mecnun'u, pür-sevdâ: pek sevdalı, 18. târîh-i Mi'râc-ı hudâvend: Sultan'ın miracının tarihi, midâd-ı müşk: misk mürekkebi, küttâb-ı dîvân-hâne-i ma'nâ: mana divanhanesinin kâtipleri, 19. azîmet-hân-ı kuds: kutsal afsuncu, rûh-ı pâk: temiz ruh, micmer-i çarh: gökyüzü buhurdanı, anber-i sârâ: saf amber, 20. cebîn-i hâk: makam, rif'at: yüce, cilvegâh: görünme yeri, maksad-ı a'lâ: çok yüksek maksat, 21. hidîv-i çâr-bâlîn-i serîr-i Kabe kavseyn: yastık ve döşeği, kabe kavseyn olan sultan, kabe kavseyn: 53(Necm)9 "İki yay aralığı kadar", ev ednâ: "daha da yakın", şeh-i ferman-revâ: fermanı yürüyen sultan, 22. şeh-i tugrâ-keş: tuğrası çekilen sultan, hükm-i şerîf: şerefli hüküm, li-ma'a'llâh: Allah'la biraber olma, hudâvend-i bülend-ikbâl-i sâhib-i mesned-i lev-lâ: lev-lâ dayanağının sahibi olan talihi yüksek padişah, lev-lâ: Hadis "Sen olmasaydın", 23. emîn-i rabb-ı izzet: izzetli Rabbin emini, hâzin-i gencîne-i rahmet: rahmet hazinesinin bekçisi, delîl-i râh-ı devlet: devlet yolunun rehberi, reh-nümâ-yı cennetü'l-me'vâ: cennetin yolunu gösteren, 24. resûl-i kadir-i mutlak: değeri tartışılmaz resül, şefîk-i akdem ü esbak: gelmiş ve geçmiş herkese şefkat edici, mahrem-i esrâr-ı mâ evhâ: mâ evhâ sırlarına mahrem olan, mâ-evhâ: 53 (Necm)10 "Kuluna vahyettiğini etti", 25. zımâm-ı rahmet-i mevlâ: Mevlâ'nın rahmetinin vesilesi, 26. mühr-i hurşîd-i efser-i behcet: güzellik tacının güneşinin mührü, şehr-i yâr-ı kenz-i lâ-yefnâ: kenz-i lâ-yefnânın sahibi, kenz-i lâ-yefnâ: Hadis "tükenmez hazine", 27. resûl-i efdal u emced: faziletli kulların resülü, şeh-i levlâk: levlâk padişahı, tâcdâr-ı efser-i Tâ-Hâ: Tâ-Hâ tacının sahibi, 28. şâhenşâh-ı fermân-rây: fermanı geçerli en büyük padişah, evreng-i nübüvvet: nübüvvet tahtı, nigîn-i hükm: hüküm yüzüğü, mührü; vemâ fî-hâ: ahiret, 29. mihr-i maşrık-ı evc-i nübüvvet: peygamberlik doğusunun güneşi, mecûs: mecusi, nâr-ı cehl: cehalet ateşi, âb-ı tîg: kılıcının parlaklığı, itfâ: yok olma, 30. söyündür-: söndürmek, zümre-i âteş-perestân: ateşperestler zümresi, revâk-ı devlet-i Kisrâ: Kisra'nın devletinin revakı, 31. cemî'an: topluca, nasârâ: Hıristiyanlar, sın-: kırmak, dü-nîm: iki parça, mikrâz-ı lâ: hayır makası, rişte-i Uzzâ: Uzza'nın ipi, 32. üş-: üşüşmek, vâveylâ: feryat, 33. safa-yı meşreb: meşrebinin sefası, ser-çeşme-i nûr: nur kaynağı, Sava: Save gölü, nâ-peydâ: görünmez, 34. âb-ı rûy: yüzünün parlaklığı, âzâd ol-: hür olmak, habs-i teng-nâ-yı sîne-i gabrâ: yeryüzünün sinesinin dar geçitinin hapsi, 35. hudâvendâ: ey efendim, şefî'u'l-müznibînâ: günahkârların şefaatçısı, siyeh-rû: kara yüzlü, âşüfte: kendinden geçmiş, şeydâ: çılgın.

MUHAMMED NASUHİ-İ ÜSKÜDARİ

[öl. 1717]

Şabaniyye tarikatının büyüklerinden Karabaş Veli hazretlerinin önde gelen halifelerinden olan Muhammed Nasuhi, Üsküdarlıdır. Tarikatın Nasuhiye kolunun kurucusudur. Âlim ve fazıl bir zat olan Muhammed Nasuhî Efendi'nin menkıbelerini halifelerinden Senai Hasan Efendi yazmıştır. 1717'de vefat eden Nasuhî Efendinin kabri Üsküdar'da Doğancılardaki tekkesindedir. Eserleri dergâhın kütüphanesinde mevcuttur.

Eserleri (bazıları): Tefsir-i Şerif, Risalet-i Rûşdiye, Mecmûatü'l-Ehâdis, Dîvân-ı İlâhiyât.

Naat-i Şerif

Eyleyen uşşâkı şeydâ daima
Tal'atındır yâ Resulallah senin
Derd ile âh ettiren subh-ü-mesâ
Hasretindir yâ Resulallah senin

Rûz-ü-şeb kârım benim efgan eden
Nâr-i hasretle dilim suzan eden
Dem-be-dem bu gözlerim giryân eden
Firkatindir yâ Resulallah senin

Asfiyânın gördüğü lûtf-ü Hudâ
Evliyânın sürdüğü zevk-ü safa
Enbiyânın bulduğu rif'at şehâ
Devletindir yâ Resulallah senin

Merhamet kıl ben garip âvâreye
Mücrimim, rahmeyle yüzü kareye
Şefkat etmek bikes-ü biçâreye
Âdetindir yâ Resulallah senin

Ey Şefi'al-müznibiyn, nur-ı ehad
Bir garibindir Nasûhî kıl meded
Bâb-ı lûtfundan kerem kıl, etme red
Ümmetindir yâ Resulallah senin

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: uşşâk: âşıklar, şeydâ: çılgın, tal'at: yüz, güzellik, subh u mesâ: sabah akşam, 2. rûz u şeb: gece gündüz, kâr: iş, efgân: feryat, nâr-ı hasret: hasret ateşi, dil: gönül, sûzân: yakıcı, dem-be-dem: her an, giryân: ağlayan, firkat: ayrılık, 3. asfiyâ: saflar, lutf-ı Hudâ: Allah'ın lütfu, evliyâ: veliler, enbiyâ: nebiler, rif'at: yücelik, şehâ: ey padişah, 4. âvâre: boş gezen, mücrim: günahkâr, bî-kes: kimsesiz, bî-çâre: çaresiz, 5. şefîi'l-müznibîn: suçluların şefaatçısı, nûr-ı ahad: Allah'ın nuru, meded: yardım, bâb-ı lutf: lütuf kapısı, kerem kıl-: ihsan etmek.

HASAN VUSLATİ

[öl. 1718]

Hasan Vuslati 18. yüzyılda yaşamıştır. Hakkındaki bilgiler çok azdır. Hayatı itibariyle meçhul şairler arasında yer alır. Yaşadığı çevrede "Acımusluklu" lâkabı ile tanınır. Çok güzel na'tları vardır. Halveti şeyhlerinden olan şeyh Hasan Vuslati 1718'de vefat etmiştir.

Eserleri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Ezel bahrinde bahş olmuş hidâyet yâ Resûlallah
   Seni ikrâr eden bulmuş saadet yâ Resûlallah
2. Kamu ervâh ile ecsam nice tefrik olunmuşsa
   Yine vâsilliğa sensin bidâyet yâ Resûlallah
3. O demde müntesib olmuş sana her kim dü âlemde
   Bulur ümmet olan elhak selâmet yâ Resûlallah
4. Hak'ın indinde makbûliyyetin vasfında dil âciz
   Nihâyetsiz olunmuşken rivâyet yâ Resûlallah
5. Sana makbûl olan Hak'ka olur makbul bilâ şübhe
   Budur ancak velilerde alâmet yâ Resûlallah
6. Kudûm-i pâkine her dem yüzün izninle sürmekle
   Hayât-ı câvidan buldu bu Vuslat yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. bahr: deniz, ikrâr: kabul, tasdik, 2. ervâh: ruhlar, ecsâm: cisimler, tefrîk olun-: ayrılmak, vasillik: kavuşma, bidâyet: başlangıç, 3. müntesib: kapılanan, dü âlem: dünya ve ahiret, el-hak: gerçek, 4. nihâyetsiz: sonsuz, bilâ-şübhe: şüphesiz, 6. kudûm-ı pâk: temiz geliş, dem: an, hayât-ı câvidân: sonsuz hayat.

YAHYA NAZIM

[öl. 1727]

İstanbul Gedikpaşa'da doğdu. Gedikpaşalı Nazım diye tanınır. Asıl adı Yahya'dır. Babası Ali Çelebi'dir. Nazım, Sultan IV Mehmed, II Süleyman, II Ahmed, II Mustafa ve III. Ahmed devirlerini gördü. Gençliğinde Enderun'a alındı. Lalasının teşvik ve yardımıyla Arapça ve Farsça öğrendi. Kilar-ı Hassa nöbetçiliğine getirildi. Genç yaşta şiir ve özellikle müzik alanında şöhret oldu. Bu şöhreti sayesinde IV. Mehmed devrinde bir fermanla İstanbul'un Meyve-i ter pazarbaşılığına tayin edildi. Ömrünün sonuna kadar bu vazifede kaldı. İsteği ile saraydan çırağ edildi. Çeşitli vesilerle tarih manzumelerinin yanında devrinin ileri gelenlerine kasideler yazdı. Kırım hanı Hacı Giray'a medhinden dolayı onun sevği ve takdirini kazandı. 1727'de vefat etti.

Nazım'in pekçok naati vardır. Bu yüzden edebiyatımızda naat şairi olarak bilinir. Anlatımı sade ve içtendir. Kaside de Nef'i'nin, gazelde ise Neşati'nın tesirindedir. Gazellerinde dini ve tasavvufi konulardan çok rindane ve aşıkâne temalara yer verir. Divan edebiyatında şarkı türünü ilk deneyen Yahya Nazım'dır.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Girandır çeşm-i dilde hâb-ı gaflet yâ Resûlallah
   Meğer bîdâr ede subh-ı hidâyet yâ Resûlallah
2. Derûnum şûlezâr etti sefâser ateş-i isyan
   Meğer ki sondüra eşk-i nedamet yâ Resûlallah
3. Nola isyan yükü dâim belim bükse bu dünyâda
   Getirmez hâsılı dağ olsa takat yâ Resûlallah
4. Ümîd oldur olanı âzâd mahşer korkusundan ben
   Edersen mazhar-ı ayni-i inayet yâ Resûlallah
5. Cihan nur ile dolmuştur serâser hükm-i şer'inle
   Sâna mahsustur mühr-i nübüvvet yâ Resûlallah

6. Mutî-i bârigâh-i da'vetindir âlem ü âdem
Müsellem zâtına âmir rîsâlet yâ Resûlallah
7. Metîn ü üstüvâr olsa aceb mi çâriyârındır
Cihar erkân-ı eyvân-ı şeriat yâ Resûlallah
8. Kabul eyle meded reddinle mahrum etine sultanım
Senin mahzununum sen eyle şefkat yâ Rasûlallâh
9. Benim de hâlime rahm eyle hengâm-ı şefaatda
Usât-ı ümmete rûz-i kıyamet yâ Resûlallah
10. Günahkârım günahkârım günahkârım Nazım-âsâ
Şefaat kıl şefaat kıl şefaat yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. girân: pıktırıcı, çeşm-i dil: gönül gözü, hâb-ı gaflet: gaflet uykusu, bîdâr: uyanık, subh-ı hidâyet: hidayet sabahı, 2. derûn: gönül, şu'lezâr: ışıklı, serâser: baştan başa, âteş-i isyân: isyan ateşi, eşk-i nedâmet: pişmanlık göz yaşı, 4. mazhar-ı ayn-ı inâyet: yardıma bizzat mazhar olmuş, 5. hükm-i şer': şeriatının hükmü, mihr-i nübüvvet: peygamberlik mührü, mutî'-i bârgâh-ı da'vet: davet divanına itaat etmiş, müsellem: teslim edilmiş, 7. üstüvâr: güvenilir, çâriyâr: dört halife, çihâr: dört, erkân-ı eyvân-ı şeri'at: şeriat eyvanının direkleri, 9. hengâm-ı şefâat: şefaat isteyenlerin gürültüsü, usât-ı ümmet: ümmetin asileri, rûz-ı kıyâmet: kıyamet günü, 10. –âsâ: gibi.

BURSALI İSMAİL HAKKI
[1653-1724]

İsmail Hakkı hazretleri 1653'te Bulgaristan sınırları içinde kalan Aydos'ta doğdu. Anne ve babası yönüyle Peygamberimizin soyundan geldiği bilinmektedir. Babası Mustafa Efendi aslen İstanbulludur. İsmail Hakkı hazretlerinin, ilim ve feyzinden istifade ettiği hocaları Aydos'ta Şeyh Ahmed Efendi, Edirne'de Şeyh Abdülbaki Efendi, İstanbul'da Şeyh Osman Fazlî Efendi'dir. İsmail Hakkı, Osman Fazlî ile üç yaşında iken Aydos'ta karşılaşmış, babası vasıtasıyla ona bağlanmıştır. Şeyhin tavsiyesiyle halvete girmiş ve İstanbul'da bulunduğu üç yıl zarfında, hat ve musiki üstadlarından ders almıştır. 1675 yılında Rumeli'de başlayan irşad faaliyeti, vefatına kadar süren bir dönemi içine alır. Bu dönemde, hem muallim, hem vaiz, hem mürşid ve hem de müellif olarak dört ayrı hizmeti beraber yürütmüştür. Görevli bulunduğu Balkan şehirleri, Celvetiye tarikatını bilen ve müridlerinin çok olduğu bölgelerdir. İrşad için ilk tayin yeri Üsküp'tür. Mustafa Uşşakî'nin kızı Ayşe Hanımla burada evlenmiştir. 1631'de ikinci tayin yeri olan Köprülü (Vefeze)'de on dört ay kalmıştır. Ardından üçünçü tayin yeri olan Usturumca'ya gelmiş ve 1685'e kadar burada kalmıştır. 1685'de Osman Fazlî hazretlerinin Bursada'ki halifesi Sunullah Efendi'nin vefatı üzerine halife olarak tayin edilmiştir. Bu, İsmail Hakkı hazretlerinin hayatındaki en verimli dönem olmuştur. Divanı bu dönemde yazmış ve Tefsir-i Ruhu'l-Beyân'ı yine Bursa'da tamamlamıştır. Hayatının son kırk yılını yaşadığı Bursa'daki ilk günleri yine zahmet ve mahrumiyetlerle geçmiştir. Vebaya yakalanan dokuz yaşındakı kızı Hatice'yi bu dönemde kaybetmiştir. Bütün bu zorluk ve yoksulluğa rağmen gayretinden hiçbir şey kaybetmemiş, halkı aydınlatan vaazlar vermiş, tasavvufi sohbetlerle irşad hizmetini sürdürmüştür. 1690'da Magusa'ya sürgün olarak gönderilen Osman Fazlî'nın vefatıyla, Celvetiye silsilesinin 32. şeyhi olarak bu kudsi vazifeyi devralmıştır. 1696'da Osmanlı ordusunun manevi güvenini takviye etmek için ikinci Avusturya seferine, 1698'de de aynı görevle üçünçü Avusturya seferine katılmıştır. 1700 ve 1710 yıllarında ilki Suriye ve ikincisi Mısır üzerinden Hacca gitmiştir. 1714'de Tekirdağ'a giderek üç yıl kalmış ve tekrar Bursa'ya dönmüş, aynı yıl şeyh Osman Fazlî'nın kızı Ayşe Hanımla ikinci evliliğini yapmıştır. 1717'de Muhyiddin-i Arabî'nin kabrini ziyaret maksadıyla Şam'a seyahata

çıkmıştır. Üç yıla yakın eşi ve çocıklarıyla birlikte kaldığı Şam'dan Bursa'ya dönerken bir müddet İstanbul'da kalmak istemiş ve üç yıl kadar Üsküdar'da ikamet ettikten sonra 1723'de tekrar Bursa'ya dönmüştür. İsmail Hakkı hazretleri, ömrünün son yıllarını, elinde kalan bir miktar para ile yaptırdığı camiin inşaatıyla meşgul olarak geçirmiş ve 1 Temmuz 1724'te dostları arasında fani hayata veda etmiştir. Kabri İsmail Hakkı Tekkesi adlı külliyenin kıble tarafındadır.

Eserleri (başlıcaları): Rûhü'l-Beyân, Rûhü'l-Mesnevî, Şerh-i Hadîs-i Erbaîn, Şerh-i Usûl-i Aşere, Kitâbü'n-Necat, Tuhfe-i Halliye, Kenz-i Mahfi, Divan, Şerh-i Pend-i Attar.

Naat-i Şerif

1. Mahall-i feyz-i rahmet oldı ravzan yâ Rasûlallâh
   Makâm-ı sırr-ı hazret oldı ravzan yâ Rasûlallâh
2. Ne dürr-i pâksin deryâ-yı cûd-ı Hazretullâh'da
   Şadef-veş cây-ı rağbet oldı ravzan ya Rasûlallah
3. Senün gibi bugün bir şâha çün kim taht-gâh oldı
   Anunçün pür-mehâbet oldı ravzan yâ Rasûlallâh
4. Vücûdun on sekiz bin 'âleme rahmet yaradıldı
   Vücûdun gibî ni'met oldı ravzan yâ Rasûlallâh
5. Yüzin dergâhına ferş eyleyen 'âşıklara lutf it
   Senün kan-ı şefa'at oldı ravzan yâ Rasûlallâh
6. Girenler ol harime nâr-ı düzahdan halâs olur
   Türâb-ı arz-ı cennet oldı ravzan yâ Rasûlallâh
7. Anunçün ol makamım bülbül-i şüridesi çokdur
   Gülistan-ı sa'âdet oldı ravzan yâ Rasûlallâh
8. Nüzul eyler melekler da'ima dergâhıma saf saf
   Ki zira beyt-i' izzet oldı ravzan yâ Rasûlallâh
9. Yüzini hâk-i paye sürmeği Hakkı'ya ihsan it
   Ki iksir-i ' inayet oldı ravzan yâ Rasûlallâh

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. mahall-i feyz-i rahmet: rahmetin coştuğu mahal, ravza: Hz. Peygamber'in kabri, makam-ı sırr-ı hazret: yakınlık sırrının makamı, 2. dürr-i pâk: temiz inci, deryâ-yı cûd-ı hazretullâh: Allah'ın cömertlik denizi, sadef-ve sedef gibi, cây-ı rağbet: rağbet yeri, 3. şâh: padişah, tahtgâh: taht yeri, pür-mehâbet: azamet dolu, 5. ferş: yaygı, kilim; kân-ı şefâ'at: şefaat madeni, 6. harîm: harem, nâr-ı dûzâh: cehennem ateşi, halâs: kurtuluş, türâb-ı arz-ı cennet: cennetin sunduğu toprak, 7. bülbül-i şûride: tutkun bülbül, gülistân-ı sa'âdet: saadetin gül bahçesi, 8. nüzûl eyle-: inmek, beyt-i izzet: izzet evi, 9. hâk-i pây: ayağının tozu, iksîr-i inâyet: inayet iksiri.

KÂMÎ

[1649-1724]

Mehmed Kâmî Efendi 1649'da Edirne'de doğdu. Gülşenî tarikati şeyhlerinden İbrahim Efendi'nin oğludur. Edirneli Çelebi diye de tanınan Kâmî Efendi ilk öğrenimini Edirne'de tamamladı. Edirne mevlevihanesi Şeyhi Neşatî Efendi'den edebiyat ve Farsça derslerini aldı. Asıl tahsilini Istanbul'da yaptı. 1675 yılında Ankaralı Mehmed Efendi'den mülâzım oldu. İlmiyye mesleğine girdi. 1689'da İvaz efendi, 1691'de Nişancı Paşa-yı Afik, 1693'te Behramiye, 1695'te Topkapısında Ahmed Paşa, 1697'de İstanbul'da İbrahim Paşa, 1704'te Süleymaniye Medreselerinde hocalık yaptı. 1704'te Bağdat kadılığına tayin edildi. Eberd'de Abdullah Efendi'nin şeyhülislâmlığı zamanında Şam rütbesiyle Fetva Eminliği ve Evkâf-ı Hümayün müfettişliklerinde bulundu. 1712'de Galata ve 1717'de de Mısır Kadısı oldu. 1723'te Mekke Mollalığı pâyesine ulaştı. İran elçisi Murtaza Kulu Han tarafından çok beğenildi. Zarif ve nüktedan bir zâttı. İlmi ve erdemiyle takdir ve hürmet gördü. Lâle devrinini şaşaalı hayatını şiirlerinde yansıttı. 1724'te İstanbul'a döndü, ancak çok yaşamad ve aynı yıl vefat etti. Mezarı Üsküdar-Karacaahmed türbesi karşısındadır.

Eserleri: Divan, Sıhhatname, Nefisetü'l-uhreviyye, Tabakât-ı Hanefiyye, Firüznâme, Riyazü'l-Kâsimin, Fetâvâ-yı Kâidiyye, Tuhfetü'l-Vüzerâ.

Naat-i Şerif

1. Ey Şâh-ı Enbiyâ sen o rahmet şiarsın
   Âhir zamâna bir gül-i evvel-bahârsın
2. Hurşîdi lerze-nâk mehi sîneçâk eden
   İki cihâna bir şeh-i sâhib-vekaarsın
3. Gölgen cihâna mâye-i emn ü âmân iken
   Nâbûd bûy-i gül gibi sen aşikârsın
4. Reşk-i selef olursa nola ümmetin senin
   Peygamberâna server-i âli tebârsın

5. Hallâk-ı Âlem etti salât ü selâmını
   Şâyân-ı medh-i âtıfet-i girdigârsın
6. Kâmi-i dilfikâra emân ol meded yetiş
   Ol gün ki müznibîne şefâat medârsın

Muzâri': Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: 1. şâh-ı enbiyâ: nebiler padişahı, rahmet-şi'ar: merhametli, gül-i evvel-bahâr: ilkbahar gülü, 2. hurşîd: güneş, lerzenâk: titrek, sîne-çâk: sinesi yarık, şeh-i sâhib-vekâr: vakar sahibi padişah, 3. mâye-i emn ü emân: emniyet mayası, nâbûd: bulunmayan, bûy-ı gül: gül kokusu, âşikâr: meydanda, 4. reşk-i selef: selefin kıskançlığı, server-i âlî-tebâr: asil başkan, 5. hallâk-ı âlem: âlemin yaratıcısı, şâyân-ı medh-i âtıfet-i girdgâr: Allah'ın sevgi ve övgüsüne lâyık, 6. dil-fikâr: gönlü yaralı, emân: eminlik, müznibîn: günahkârlar, şefâ'at-medâr: şefaat dayanağı.

AHMED NEDİM

[1680?-1730]

Ahmed Nedim'in muhtelif araştırmacıların ittifak ettiklerine göre 1680 yılı civarında doğduğu sanılmaktadır. Fatih zamanından itibaren İstanbul'un yerlisi olan kültürlü bir aileye mensuptur. Rukiye, Hamide ve Ayşe isimlerinde üç kız kardeş arasında büyümüştür. Babası devrin kadılarından Mehmed Efendi, dedesi ise Kazasker Mülakkap Muslıhiddin Efendi'dir. Baba soyunun Merzifonlu olduğu veya Mevlana'ya ulaştığı rivayet edilen Ahmed Nedim'in annesi Saliha Hatun da ünlü Karaçelebizade ailesine mensuptur. Seçkin bir muhitin insanı olan Ahmed Nedim'in iyi bir medrese eğitimi alarak yetiştiği ve Arapça ile Farsçayı iyi derecede öğrendiği, bu milletlerin edebiyatlarıyla ilgilendiği, parlak bir imtihan ile medreseden mezun olduğu ve hemen müderrisliğe başladığı bilinmektedir. Şiire ilk ne zaman heves ettiği bilinmemekle birlikte Nedim mahlasını, ileride devrin sadrazamı olarak Osmanlı'nın gidişatına yön verecek olan İbrahim Paşa'nın henüz efendiliği zamanına rastlayan gençlik yıllarında aldığı ve kendisini daha o zamandan İbrahim Efendi'nin "Nedim"i olarak gördüğü söylenebilir. Onun gerçek ve sadık bir "Nedim"i olduğu hususunda şiirleri bize yeterince ip ucu vermektedir. Aralarındaki ilişki muhtemelen kuru bir himayeden öte bir fikir arkadaşlığı olarak devam etmiştir.

Nedim, Şehid Ali Paşa'nın vasıtasıyla önce Mahmudpaşa Mahkemesi Naipliği'ne getirilir ve o sırada Rikâb-ı Hümayun kaymakamlığına atanan İbrahim Efendi'nin (sonra Paşa) yardımını görür. Bu arada Beşiktaş'ta Tekerlek Mustafa Çelebi mahallesinde (O vakitler Beşiktaş'tan Ortaköy'e giden yol buradan geçermiş) bir ev edinip orada oturduğu ve mahalle sakinlerinden İbrahim Çelebi'nin kızı Ümmügülsüm Hanım ile evlendiği bilinmektedir. Bu evlilikten Lebabe isminde bir kızı olmuş ve şairin ölümünden sonra dayısı tarafından yetiştirilmiştir.

Ahmed Nedim, müteakip yıllarda Vezir Nevşehirli İbrahim Paşa'nın ihsanları ve ilgisiyle mutantan bir hayat yaşar. Paşa'nın, Fatma Sultan ile evlenip "Damad-ı Şehriyarî" olmasından sonra vazifesi, onun yeni kurdurduğu kütüphaneye alınır ve hem bilimsel, hem edebî çalışmalarını devam ettirir. Burada iken hadis ve tefsir dersleriyle alâkadar olur. Ramazan aylarında Paşa'nın konağındaki tefsir derslerinde

kaari (hadisleri okuyarak izaha çalışan kişi) olarak bulunur. Arapçadan çevirilen bazı eserlerin tercüme komisyonunda görev alır.

Gençliğinde Gülşenî tarikatına intisap etmiş olmasına ve tasavvuf umdelerini yakinen öğrenmiş bulunmasına rağmen, hayatını daha dünyevî yaşama gayreti içinde olan Nedim'e, Lâle Devri'nin zevk ü safa âlemlerine katıldıktan sonra, çapkın ve kayıtsız meşrebi, önünde bambaşka bir hayatın kapılarını aralamıştır. Daha sonraki zamanlarda o eski manevî sohbet meclislerini özlerse de artık içki kendisini esir almış; genç yaşında, irtiaş (titreme) illeti yakasına yapışmıştır. 1712'de Pasarofça Andlaşması ile başlayan sükûn ve eğlence devrinin, bir hamam uşağı olan Patrona Halil'in başlattığı isyanla 1730 yılında sona ermesi, Nedim'in de genç sayılacak ömrünün sonu olur. Nedim'in cesedi Karacaahmed'in Miskinler bölümüne defnedilir. Mezar şimdiki Çiçekçi otobüs durağının karşısındaki duvarın iç kısmına düşmektedir. Sonradan annesi Saliha Hatun'un kemikleri de onun yanına nakledilmiştir. 1970 yılında her ikisinin yanyana duran mezarları tespit edilerek bir demir çerçeve içine alınmış; aralarına lâle motifleriyle süslü bir mermer konulmuştur.

Eserleri: Divan, Sahâyifü'l-ahbâr çevirisi (bir bölümünü çevirmiştir), Ayni Tarihi Çevirisi (bir bölümünü çevirmiştir), Safayî Tezkiresi Takrizi, Nigârname, Münşeât.

Naat-i Şerif

1. Şâh-bâz-ı evc-i kurb-ârâ habib-i kibriyâ
   Bülbül-i gülzâr-ı ev ednâ habib-i kibriyâ
2. Câm-ı mevvâc-ı hidâyet neşvenin mestânesi
   Feyz-yâb-ı sâgar-ı ma'nâ habîb-i kibriyâ
3. Alem-i feyz-i hudânın sâkin-i mey-hânesi
   Padişâh-ı hüsnde vâlâ habib-i kibriyâ
4. Zerredir 'ışkında şekl'i müstedîr-i nüh-kıbâb
   Aftâb-ı nûr-ı şer'-efzâ habîb-i kibriyâ
5. Cebra'il ol şem'-i bezm-i vahdetin pervânesi
   Nûr-bahş-ı meclis-i 'ulyâ habib-i kibriyâ
6. Hâkdır râh-ı gam-ı hicrinde mâh u âftâb
   Neyyir-i eflâk-i istiğnâ habib-i kibriya
7. Akl-ı kül sevdâ-yı bend-i zülfünün divânesi
   Ab-ı rûyı cevher-i eşyâ habîb-i kibriyâ
8. Kahrın etdi hânumân-ı Lât u Uzzâyı harâb
   Sâhibü's-seyf-i cihân-ârâ habib-i kibriyâ

9. Oldu leb-riz-i ecel a'dâ-yı din permânesi
Tìğin etdi hükmünü icrâ habib-i kibriyâ
10. Enbiyânın ferd-i mümtâzı resûl-i kâm-yâb
Cem'i a'yân içre müstesnâhabib-i kibriyâ
11. Şâh-bâz-ı zatının 'arş-ı Hudâdır lânesi
Cilve-sâz-ı 'âlem-i bâlâ habîb-i kibriyâ
12. Sûsen-i şemşîr-i sıdkın innehu şeyün 'ucâb
Perçem-i tûgı zafer-fehvâ habîb-i kibriyâ
13. Düşmen-i derd-âşinâ vü sıhhatin bigânesi
Saff-ı a'dâda gazâ-pîrâ habîb-i kibriyâ
14. Zülf-i 'adl-i şer'i rûy-ı fitneye müşgin-nikâb
Taht-ı hilm ü şefkate Dârâ habîb-i kibriyâ
15. Lûtf ile kıl merhâmet çün kalb-i pür-viranesi
Pes harâb-ender-harâbâsâ habîb-i kibriyâ
16. Murg-ı 'aklı kaldı dâm-ı fikrde nâdir-i savâb
Çesm-i hak-bîn oldu nâ-bînâ habîb-i kibriyâ
17. Oldu hayfâ pîrezen-dehrin gönül dîvânesi
Zülf-i mekrinden verüp sevdâ habîb-i kibriyâ
18. Etdi dâ'vâ-yı ubudiyyet dil-i kemter-cenâb
Hüccetin lûtfunla kıl imzâ habîb-i kibriyâ
19. Yâ nesi var hazretinden gayri anun yâ nesi
Eyle şâyân-ı şefâ'at yâ habîb-i kibriyâ
20. Verd-i haddi ziynet-i gülşen-serâ-yı mürselîn
Serv-kaddi cümleden a'lâ habîb-i kibriyâ
21. Kâkülü cennât-i hüsnün sünbül-i sad-dânesi
Bûy-ı ahlâkı 'abîrâsâ habîb-i kibriyâ
22. Nâ-sezâdır vasfına şi'r olsa da sihr-i mübîn
K 'aldu meddâhın senin Mevlâ habîb-i kibriyâ
23. Bâ-husûs olsa Nedîm-i mücrimin efsânesi
Eyledi mağbûn anı dünyâ habîb-i kibriyâ
24. Ey nübüvvet mülkünün sultân-ı levlâk-efser
Vey şefî'ü'1-hulk-ı mevlânâ habîb-i kibriyâ
25. Deşt-i rahmetde şefâ'at bahrinin dür-dânesi
Tâc-ı 'arşa lü'lü-l lâlâ habib-i kibriyâ
26. Hazretindir ceyş-i Islâmın delîl ü rehberi
Râh-ı hakda hâdî-i dânâ habîb-i kibriya

27. Nat'ı garrâ-yı hicâzın server-i ferzânesi
    Ehl-i dine şâh-ı bî-hemtâ habib-i kibriyâ
28. âğ-ı rezme rumhi serv-i cûybâr-ı ahmeri
    Şehper-i derd-i ser-i a'dâ habîb-i kibriyâ
29. Şâhid-i şemşîrinin çeşm-i ’adü kâşânesi
    Yekke-tâz-ı sahn-ı mâ-evhâ habîb-i kibriyâ
30. Tab'-ı âciz kande kande medhet peygamberi
    Na'tini etdi velî imlâ habib-i kibriyâ
31. Serverâ ma'zûr ola bu kâr-ı küstâhânesi
    Eyleme reddeyleyüp rüsvâ habîb-i kibriyâ

Kelimeler: 1. şâh-bâz-ı evc-i kurb-ârâ: yakınlık doruğunu süsleyen doğan, habîb-i kibriyâ: Allah'ın sevgilisi, bülbül-i gülzâr-ı ev ednâ: ev ednâ güllüğünün bülbülü, ev ednâ: 53(Necm)9 “Daha da yakın oldu”, 2. câm-ı mevvac-ı hidâyet: hidayetin köpüren kadehi, neşve: neşe, feyz-yâb-ı sâgar-ı ma’nâ: mana kadehini taşıran, 3. âlem-i feyz-i Hudâ: Allah'ın feyizli âlemi, sâkin-i mey-hâne: meyhanede oturan, pâdişâh-ı hüsn: güzellik padişahı, vâlâ: yüksek, 4. şekl-i müstedir-i nüh-kıbâb: dokuz kubbenin yuvarlak şekli, âftâb-ı nûr-ı şer’-efzâ: şeriat nurunu artıran güneş, 5. şem’-i bezm-i vahdet: vahdet meclisinin mumu, nûr-bahş-ı meclis-i ulyâ: yüce meclise nur bahşeden, 6. râh-ı gam-ı hicr: ayrılık gamının yolu, neyyir-i eflâk-i istignâ: istiğna feleklerinin güneşi, 7. akl-ı kül: külli akıl, sevdâ-yı bend-i zülf: zülf bağının sevdası, âb-ı rûy: yüz suyu, cevher-i eşyâ: eşyanın cevheri, hanuman-ı Lât u Uzzâ: Lât ve Uzza’nın ev barkı, sâhibü’s-seyf-i cihan-ârâ: cihanı süsleyen kılıç sahibi, 9. leb-rîz-i ecel: ecelin dolu kadehi, a’dâ-yı dîn: din düşmanları, peymâne: kadeh, tîg: kılıç, 10. ferd-i mümtâz: seçkin kişi, resûl-i kâm-yâb: talihli resül, cem’-i a’yân: ileri gelenler topluluğu, 11. şâh-bâz-ı zât: zatın doğanı, lâne yuva, arş-ı Hudâ: Allah'ın arşı, cilve-sâz-ı âlem-i bâlâ: yüce âlemin cilve yapıcısı, 12. sûsen-i şemşîr-i sıdk: doğruluk kılıcının susamı, innehu şey’un ucâb: 50 (Kaf)2 “O cidden pek şaşılacak bir şeydir”, perçem-i tûg: tuğun püskülü, zafer-fehvâ: zaferin anlamı, 13. düşmen-i derd-âşinâ: derde âşinâ olan düşman, sıhhat: sağlık, bîgâne: kayıtsız, saff-ı a’dâ: düşman safı, gazâ-pîrâ: gazayı süsleyen, 14. züf-i adl-i şer’: şeriatının adaletinin zülfü, rûy-ı fitne: fitne yüzü, müşgin-nikâb: miskli peçe, taht-ı hilm: hilmin tahtı, dârâ: sultan, 15. kalb-i pür-vîrâne: harap olmuş kalb, pes: öyleyse, harâb-ender-harâb-âsâ: harabe içinde harabe gibi, 16. murg-ı akl: akıl kuşu, dâm-ı fikr: fikir tuzağı, nâdir-i savâb: düşüncesi nadiren doğru olan, çeşm-i hak-bîn: hakkı gören göz, 17. hayfâ: yazık ki, pîrezen-dehr: kocakarı dünya, 18. da’vâ-yı ubûdiyyet: ubudiyet davası, dil-i kemter-cenâb: itibarsız gönül, hüccet: delil, 19. şâyân-ı şefâ’at: şefaate lâyık, 20. verd-i hadd: yanak gülü, gülşen-sarây-ı mürselîn: peygamberliğin gül bahçesi sarayı, ziynet: süs, serv-kad: selvi boy, a’lâ: en yüksek, 21. cennât-ı hüsn: güzellik cennetleri, sünbül-i sad-dâne: yüz taneli sümbül, bûy-ı ahlâk: ahlâk kokusu, abîr-âsâ: misk gibi, 22. nâ-sezâ: yakışmaz, vasf: özellik, şi’r: şiir, sihr-i mübîn: apaçık sihir, meddâh: medheden, 23. bâ-husûs: özellikle, mücrim: günahkâr, magbûn: şaşırmış, 24. nübüvvet: peygamberlik, levlâk-efser: levlâk tacı, levlâk: Hadis “Sen olmasaydın”, vey: ve ey, şefî’u’l-halk: halkın şefaatçısı, mevlânâ: efendimiz, 25. deşt-i rahmet: rahmet çölü, şefâ’at bahrı: şefaat denizi, dür-dâne: inci tanesi, tâc-ı arş: arşın tacı, lü’lü-i la’lâ: parlak inci, 26. ceyş-i İslâm: İslâm ordusu, râh-ı Hak: Hak yol, hâdi-i dânâ: bilgili rehber, 27. na’t-ı garrâ-yı Hicâz: Hicaz’ın parlak naatı, ehl-i dîn: din ehli, şâh-ı bî-hemtâ: benzersiz padişah, 28. âg-ı rezm: savaş ağı, rumh: mızrak, serv-i cûybâr-ı ahmer: kızılırmak selvisi, şehper-i derd-i ser-i a’dâ: düşmanların başının derdinin oku, 29. şâhid-i şemşîr: kılıcının şahidi, kâşâne: yuva, yekke-tâz-ı sahn-ı mâ-evhâ: mâ evhâ meydanının yiğidi, mâ evhâ: 53 (Necm) 10: Kuluna vahyettiğini etti”, 30. tab’-ı âciz, âciz tabiat, 31. serverâ: ey başkan, kâr-ı küstâhâne: küstahça iş.

MUSTAFA NAATÎ

[öl. 1731]

Asıl adı Mustafa olan, defterdar küçük Hüseyin Paşa'nın oğlu Naatî, İstanbul'da doğdu. Babasının vefatı üzerine Enderun'a alındı. III. Ahmed devrinde Silâhtar Kâtibi oldu. Yeniçeri Efendiliği Vekaleti, Sipahî Kâtipliği yaptı. Naatî mahlâsını, çok sayıda naat kaleme aldığı için seçti. Naatî Efendi, hayatının sonlarında felç geçirdi. 1731 yılında İstanbul'da vefat etti ve Sinan Raşid Medresesi yanında bulunan, kardeşi Avni Beyin kabri yanına gömüldü.

Eserleri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Nûr etti dehri tal'at-ı Sultân-ı enbiyâ
   Tuttu cihanı devlet-ı Sultân-ı enbiyâ
2. Âlâyiş-ı fenâya eder mi hiç iltifât
   Anda k'ola muhabbet-i Sultan-ı Enbiyâ
3. Sad hamd ü sad senâ vü Kerim ü lâhime kim
   Na'tîyi kıldı ümmet-i Sultân-ı Enbiyâ

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. dehr: dünya, tal'at-ı sultân-ı enbiyâ: nebiler sultanının çehresi, devlet: talih, mutluluk, 2. âlâyiş-i fenâ: geçici süs, muhabbet-i sultân-ı enbiyâ: nebiler sultanının muhabbeti, 3. sad: yüz, senâ: övgü, kerîm: keremli, rahîm: merhametli, ümmet-i sultân-ı enbiyâ: nebiler sultanının ümmeti.

ARPAEMİNİZADE SAMİ

[öl. 1733]

Arpaemini Osman Efendi'nin oğludur. Osmanlı şairlerinin en güçlülerindendir. Şiir üstadıdır. Sultan I. Mahmud devrinde vak'anüvistlik etmiştir. 1733 vefat etti.

Eserleri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Ey pâdişeh-i taht-ı sera-perde-i levlâk
   Cibrîl-i emin şem'ine pervâne-i çâlâk
2. Ey nûr-i haremgâhı nihanhane-i akdes
   Sensin sadef-i bahr-i hakikatde dür-i pâk
3. Ol dem mehi şakk eylemeği eyledin îmâ
   Gördükte cemâlin felek etti yakasın çâk
4. Takdirde tahkik idi Mi'rac-ı şerifin
   Rif'at ile halk oldu anınçün bu nüh eflâk
5. Bir dil ki ola cilvegeh-i aşk-ı cemâlin
   Ol âşık-ı serbâz gelir mahşere bi-bâk
6. Sâmi'yi halâs eyle eyâ mefhar-i âlem
   Ka'r-ı yem-i isyânda kaldı o elemnâk

Hezec: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 1. pâdşeh-i taht-ı serâ-perde-i levlâk: levlâk otağının tahtındaki padişah, levlâk: Hadis "Sen olmasaydın", şem': mum, pervâne-i çâlâk: tez canlı pervane, 2. nûr-ı haremgâh: haremin nuru, nihan-hâne-i akdes: kutsal Mekke, sadef-i bahr-ı hakîkat: hakikat denizini sedefi, dür-i pâk: temiz inci, şakk et-: yarmak, bölmek, çâk et-: yırtmak, 4. rif'at: yükseklik, nüh eflâk: dokuz felek, 5. cilvegeh-i ışk-ı cemâl: cemalin aşkının cilve yeri, âşık-ı serbâz: cesur âşık, bî-bâk: korkusuz, 6. halâs eyle-: kurtarmak, mefhar-ı âlem: âlemin övüncü, ka'r-ı yem-i ısyân: isyan denizinin dibi, elemnâk: elemli.

ENİS DEDE

[öl. 1734]

Asıl adı Recep olan Enis Dede, Edirne'de doğdu. Gülşenî tarikatına mensup Sipâhi Halil Efendi'nin oğludur. Medrese tahsilini İstanbul'da yaptı. Edirne'ye dönerek Şeyh Neşati hazretlerine intisap etti. Ondan çok istifade eden Enis Recep Efendi tekrar İstanbul'a gelerek Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Kaari Ahmed Efendi'nin sohbetlerine katıldı. Bu mevlevihaneye Mevlevihan oldu. Daha sonra şeyhin vefatıyla Kasımpaşa Mevlevihanesi'ne gelerek orada da aynı görevi yürüttü. Neşati Efendinin vefatı üzerine Edirne Mevlevihanesine şeyh tayin edildi. Uzun müddet bu görevde kaldı. Müridlerinin çokluğuyla meşhur oldu.

Recep Enis Dede, irşadı kadar şairliğiyle de dikkat çekmiş bir isimdir. Şiirlerinde dini düşünce ve duygularını dile getirdi. Divan hâlinde düzenlenen şiirleri Edirne valisi Ahmed İzzet Paşa tarafından 1890'da basıldı. Recep Enis Dede, 1734 yılında Edirne'de vefat etdi. Kabri Mevlevihane bahçesindedir.

Eserleri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Na't-ı mahbûb-ı Hudâ gûş edelim mevlûddur
   Şâhid-i ma'nâdır aguş edelim mevlûddur
2. Nâle-i na't-i habîb olsun semâ'-ı âşıkan
   Bülbülân-î zarı hâmûş edelim mevlûddur
3. Micmer-i dilde yakınca anber-i tekrîmi çak
   Ceyb-i istiğrâkı serpuş edelim mevlûddur
4. Çün akîde nağmeler yaktı derûnu sâkiyâ
   Şerbet-i câm-ı safa nûş edelim mevlüddur

5. Leyle-i mîlâd yeksandır dem-i nevruz ile
   Rûz ü şeb farkın ferâmûş edelim mevlûddur
6. Fikr-i etvarı kemâl-i şevk ile terk eyleyip
   Akl-ı dûr-endîşi medhûş edelim mevlûddur
7. Âcz-i vasfı hazret-î rnuciz-beyâna arz edip
   Hil'at-i tahsîni ber-dûş edelim mevlûddur

   Remel: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

Kelimeler: 1. na't-ı mahbûb-ı Hudâ: Allah'ın sevgilisinin naatı, mevlûd: mevlit, gûş it-: dinlemek, şâhid-i ma'nâ: mananın şahidi, âgûş it-: kucaklamak, 2. nâle-i na't-ı habîb: sevgilinin naatının iniltisi, semâ-ı âşı-kan: aşkların semaı, bülbülân-ı zâr: inleyen bülbüller, hâmûş et-: susturmak, 3. micmer-i dil: gönül buhur-danı, anber-i tekrîm: saygı amberi, çâk: yarık, yırtık, ceyb-i istigrâk: istiğrak yakası, serpûş et-: başa geçir-mek, 4. akîde nagmeler: akide nağmeleri, derûn: iç, gönül, sâkiyâ: ey sâki, şerbet-i câm-ı safa: sefa kadehi-nin şerbeti, nûş et-: içmek, 5. leyle-i mîlâd: doğum gecesi, yek-sân: bir düziye, dem-i nevrûz: nevruz vak-ti, rûz u şeb: gece gündüz, ferâmûş eyle-: unutmak, 6. fikr-i evtâr: tavr düşüncesi, kemâl-i şevk ile: tam bir şevkle, akl-ı dûr-endîş: ileriyi düşünen akıl, medhûş et-: şaşırtmak, 7. acz vasfı: acziyet vasfı, mu'ciz-beyân: mucize açıklayan, hil'at-ı tahsîn: beğeni kaftanı, berdûş et- sırtlanmak.

MUSTAFA SAKIP DEDE

[1652-1735]

Sakıb Dede'nin İzmir'li olduğunda bütün kaynaklar birleşirler. Mahyiddin-i Arabî'nin müridlerinden ve 1492'deki Haçlı istilasından önce Endülüs'ten İzmir'e göç eden bir şeyhin soyundan gelmektedir. Ahmed Halis Dede, Mevlana'nın bir beytinden hareketle bu zatın, Muhyiddin-i Arabî'nin evlâdından olma ihtimalini de vurgular. Babasının adı el-Hâc İsmail Efendi, annesinin adı Halime'dir. Doğum tarihi hakkında kaynaklarda bir kayıt olmamakla birlikte, Tufeyl'de Mustafa Fazıl Paşa (1637-1691)'ya intisab ettiğinde 15-16 yaşlarında olduğu ve o ana kadar çocuğu olmayan Paşa'nın Sakıb Dede'nin gelişinden birkaç yıl sonra evlât sahibi olduğu zikredilir. Buna göre 17. yüzyılın ikinci yarısının başında (1652?) doğduğunu söyleyebiliriz.

İzmir'deki ilk tahsilinden sonra, buradaki hocaları yeterli görmeyerek İstanbul'a gelip, sarf ü nahiv, mantık ve meânî derslerinden dersiam olmak üzere Fatih Medresesi'ne girmiştir. Küçük yaşta sahip olduğu ilm ile kısa zamanda dikkatleri üzerine çekmiş ve kendisine bir merd-i fâzıl arayışıyla, o sırada İstanbul'un ilim hayatında büyük üne sahip olan Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa'nın himayesine girmiştir. Fazıl Paşa'nın yanında çok iyi bir tahsil gören Sakıb Dede parmakla gösterilir hâle gelmiştir. Fazıl Paşa'nın yanında bulunduğu sıralarda Çehrin Seferi (1678)'ne katılır. Bu sefer esnasında kendisinde hasıl olan bir takım haller ve Derviş Hac Muhammed Mevlevi adlı bir şahsın etkisiyle Mevleviliğe ilgi duyar. Halis Dedenin belirttiğine göre, o ana kadar tarikatler ve Mevlevilik hakkında pek bir şey bilmeyen Sakıp Dede, okuyup öğrenmeye başlar. Öncelikle Bursa'da Acem Ahmed Efendi (öl. 1708)'den Farsça öğrenir. Daha sonra Konya'ya gider. Halis Dede'nin belirttiğine göre burada da değişik camilerde ve Şerafettin Camii'nde vaaz etmiştir. Akşehir üzerinden İstanbul'a dönerek Fatih camiinde altı ay kadar dersiamlık yapmıştır. Bu sırada kendisinde bir hastalık peyda olmuş, İstanbul'daki tabiplerin çare bulamamaları üzerine kaplıca tedavisi için Bolu'ya gitmiştir.

Tekrar İstanbul'a dönüşünde Edirne'ye giderek Neşati Dede (öl. l674)'nin yetiştirmesi Seyyid Muhammed Dede'nin yanında çile çıkararak Dede vasfını alır. İstan-

bul'a dönüşte, Galata Mevlevihanesi'nde Şeyh-i Ekrem Gavsî Dede (öl. 1691-92)'nin hizmetine girerek, bir sene kadar Mesnevî-i Şerif okumuş ve Riyaziye öğrenmiştir. Bu sırada Fasih Ahmed Dede (öl. 1699), Nâyî Osman Dede (öl. 1729) ve Bâzarbaşı Nazım (öl. 1726) gibi devrin tanınmış şair ve edipleri ile arkadaşlık yapmıştır. Daha sonra, Nesip Dede (öl. 1714), Hasip Dede (öl. 1719), Lebip Dede (öl. 1714), Vehbi Dede (öl. 1700) ve Müneccim Ahmed Dede (öl. 1701) ile birlikte Mısır'a gidip, üç ay kadar Siyahî Dede (öl. 1710)'nin hizmetinde bulunmuştur.

Tekrar İstanbul'a dönüp Galata Mevlevihanesi'ne giren Sakıp Dede'nin, bu dönem hayatında önemli sayılabilecek bir durum sözkonusudur. Halis Dede'nin belirttiğine göre, Beşiktaş Melevîhanesinde mukabelelerde bulunan Sakıp Dede, zaman zaman bu mukabelelere katılan ve Gavsî Dede'ye büyük bir muhabbeti olan dönemin padişahı sultan IV. Mehmed (1648-1687) ile sohbetlerde bulunmuştur. Yine Halis Dede'nin belirttiğine göre, bu sebepten dolayı Müneccim Ahmed Dede'nin kıskançlığına uğramış ve seyahate çıkarak Edirne'ye gitmiştir. Bu seyahati esnasında Serez, Filibe, Selanik ve Bosna'ya gitmiş, bütün Rumeli'yi dolaşmış, Sefîne-i Nefîse'yi de bu sıralarda yazmaya başlamıştır.

Nihayet Sucu Mehmed Dede ile birlikte gerçekleştirdikleri Konya seyahatinde Bostan Çelebi (öl. 1705) tarafından 1690 yılında Kütahya Mevlevihanesi şeyhliğine tayin edilmiş ve Sakıp Dede'nin hayatının 46 yıllık önemli donemi başlamıştr.

Sakıp Dede'nin Kütahya'ya şeyh tayin edilmesinde Mevlevi kadınlarının ileri gelenlerinden Küçük Arif Çelebi (öl. 1421) ahfadından Kâmile Hanım'ın kızı Hâcce Fatıma Hanım etkili olmuştur. Sakıp Dede Kütahya'da kendisini evlatlık da edinen Fatıma Hanım'ın kardeşi Hüseyin Ağa'nın kızı Havva Hanım ile evlenir.

Yirmi iki sene evli kaldığı Havva Hanım'dan sırasıyla Ayişe, Muhammed Muhlis, Halime, Ahmed Halis, Mahmud Hâmid, Ali Şakir ve Fatıma adlı çocukları dünyaya gelmiş ve bunlardan Ahmed Halis dışındakiler Sakıp Dede'nin sağlığında vefat etmişlerdir.

Havva Hanım'ın vefatı (1710) üzerine Nesîbe adlı bir hanımla evlenmiş, on yedi yıl evli kaldığı bu hanımdan da Hasan, Hüseyin, Abdurrahim ve Fatma adlı çocukları olmuştur. Hasan'ın dışındakiler yine Sakıp Dede'nin sağlığında vefat etmişler. Üçüncü olarak Ümmühânî adlı dul bir hanım alan Dede'nin bu hanımdan Abdüsselâm, Rabia ve Selime adlı çocukları dünyaya gelmiştir. Abdüsselâm daha bebekken; Rabia ve Selime de Sakıp Dede'nin irtihalinden dört yıl sonra vefat etmişlerdir.

Kütahya Mevlevihanesi şeyhliği sırasında 3-4 yıl kadar Karahisar (Afyon) âsitânesinin tevliyetine de vekâlet eden Sakıp Dede, Mevleviler içinde Önemli bir

yere sahip olmuştur. Bu yüzden etrafında pek çok insan toplanmış, daha sonra sırasıyla Yenikapı Mevlevihanesi şeyhleri olacak olan Ebubekir Dede (öl. 1775) ve oğlu (Şeyh Gâlib'in mürşidi) Nutkî Dede (öl. 1794) Sakıp Dede'nin yanında yetişmişlerdir. Mevleviler arasındaki etkisi kendisinden sonra da devam etmiş ve Hânedân-ı Sakıpiyye diye anılagelmiştir.

Sakıp mahlâsını ne zaman ve nasıl aldığı hakkında bir kayda rastlayamadığımız Sakıp Dede, kendisiyle aynı mahlâsı kullanan ve aynı zamanda Mevlevi olan adaşı Kâtibzade Sakıp Mustafa ile karıştırılmıştır. Sakıp Dede, 1735 yılnda vefat etmiş ve Mevlevihane'nin bahçesine defn edilmiştir. Sandukası, bugün cami olarak kullanılan Mevlevihane'nin camekânla ayrılan kısmında bulunmakla birlikte, ailesinden pekçok kimsenin mezar taşının bulunduğu bahçede kendisinin mezar taşına rastlanamamıştır.

Eserleri: Divan, Sefîne-i nefîse.

Naat-i Şerif

1. Aya şehen-şeh-i mülk-i levlâk ü le-ʿamrük
   Temâm-ı 'acz ile rû-mâl-i der-gehün eflâk
2. Süm-i Burâkuna cânın kim eylemezdi nişâr
   Olaydı her ser eğer zîb-i halka-i fıtrâk
3. Girerse da’ire-i bâğ-ı 'ayşa taklîdün
   Şarâba tevbe ider bi'z-zarûre meşreb-i tâk
4. Muhît-ı hâlet olur düşse 'ayn-ı gird-âba
   Fütâde-i reh-i seyl-i ğamun olan hâşâk
5. Olaydı kulzüm-i fazlına sâhil-i pâyân
   Hıbâb-ı havsala olmazdı kâşıru'l-idrâk
6. Cihâna Fâtiha-i hayr ü hüsn-i hatimesin
   Olunca böyle gerekdür şadefde gevher-i pak
7. Şafâ-yı nâmun idelden dimâg-ı kevne eşer
   Nişân-ı pâyun ider cüst ü cû sümünle simâk
8. Sihâm-ı- şast-ı kaza var ider şikest-i demâr
   Şufûf-ı düşmeni imdâdun ile kabza-i hâk
9. Girişme-i keremün hırz-ı can iden şa've
   Şikâr-ı nesr-i felek seyre can atar bî-bâk
10. Senâ idüp dehen-i kadh-ı düşmenün de sana
    N'ola hurûf-ı hecâ dirse yek-be-yek hâşâk

11. Ki dest-i münkir-i sanunda eyledi hasbâ
    Dem-i şehâdet-i hakkıyyetün kelâma mülâk
12. İşâre-i ser-i engüştün eylese mümtaz
    Olurdı mihr ü mehün rağmına girifte-i çak
13. Cenâbuna olamaz Sidre sedd-i reh yohsa
    'Ubûr-ı gayra olur ma'ber-i cihan helak
14. İder mi ravza-i zâtunda hiç saye karâr
    Harîm-i râzuna kim lî-ma'a'llâh ola sibak
15. İder müşâhede-i Hak o dîdeyi rûşen
    Ki hasretün ser-i müjgânın eyleye nem-nâk

16. Şehâ sehâbe-i sayen ki bende-perver ola
    'Aceb mi ümmetün içre bulunmasa ğam-nâk
17. Olurdu bîm-i güneh nefse reh-zen-i ümmîd
    Bulaydı dest-res-i Ka'be-i kerem imsak
18. Geçerdi câna ser-i nâhun-ı peleng-i sa'îr
    Olaydı ebr-i şefâ'at-nisârdan çâlâk
19. Ne saye mâye-i 'ayş-ı hoş-ı ser-â-ser-i halk
    Ki zehr-i ecder-i emmâreye 'aceb tiryak
20. Civâr-ı rahmet-i Rahman o sâyedür Sakıp
    Esîr-i zahmet-i hırmân olur bu hürmete şak

Müctes: Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

Kelimeler: ayâ: ey, şehenşeh: en büyük padişah, mülk: ülke, levlâk: Hadis "Sen olmasaydın (bu dünyayı yaratmazdım)", le-amrük: 15(Hicr)72 "Ömrüne and olsun", rû-mâl-i dergeh: dergâha yüz süren, eflâk: felekler, 2. süm-i Burâk: Burak'ın tırnağı, nisâr eyle-: saçmak, zîb-i halka-i fitrâk: terkisinin halkasının süsü, 3. dâ'ire-i bâg-ı ayş: işret bağının dairesi, bi'z-zarûre: mecburen, meşreb-i tâb: şaraba düşkünler, 4. muhît-i hâlet: hâl muhiti, ayn-ı gird-âb: girdabın kendisi, fütâde-i reh-i seyl-i gam: gam selinin yoluna düşmüş, hâşâk: çerçöp, 5. kulzum-i fazl: fazilet denizi, sâhil-i pâyân: sonsuz sahil, hıbâb-ı havsala: zihin kabarcıkları, kasîrü'l-idrâk: idraki kıt olan, 6. fâtiha-i hayr u hüsn-i hâtime: hayırlı ve güzel bir bitiriş vesilesi olan Fatiha, gevher-i pâk: temiz inci, 7. safa-yı nâm: adının sefası, dimâg-ı kevn: varlık dimağı, eser et-: tesir etmek, nişân-ı pây: ayağının izi, cüst ü cû et-: aramak, simâk: âlet, 8. sihâm-ı şast-ı kazâ: kazanın altmış oku, şikest-i demâr et-: öldürmek, sufûf-ı düşmen: düşman safları, kabza-i hâk: bir avuç toprak, 9. girişme-i kerem: kerem cilvesi, hırz-ı cân: can muskası, sa've: kuş, şikâr-ı nesr-i felek: felek kartalının avı, bî-bâk: korkusuz, 10. dehân-ı kadh-ı düşmen: düşmanın kötüleyen ağzı, hurûf-ı hecâ: hece harfleri, yek-be-yek: tek tek, 11. dest-i münkir: inkârcının eli, milâk: öz, orta, hasbâ: karşılık, dem-i şehâdet-i hakkiyyet: doğruluğa şehadet etme vakti, 12. işâre-i ser-i engüşt: parmak ucuyla işaret etme, ragm: zıttına, girifte-i çâk: yırtılmış, 13. sedd-i reh: yol setti, ubûr-ı gayr: başka yere geçme, ma'ber-i cihân: cihan köprüsü, 14. ravza-i zât: zatın bahçesi, harîm-i râz: sırrı bilen, li-ma'a'llâh: Allah'la beraber olma, şibâk: ağlar, tuzaklar, 15. müşâhede-i Hak: Hakk'ın müşahedesi, ser-i müjgân: kirpiğinin ucu, nemnâk: nemli, 16. sehâbe-i sâye: gölge (eden) bulut, bende-perver: kulluğa sebep olan, gamnâk: gamlı, 17. bîm-i güneh: günah korkusu, reh-zen-i ümmîd: ümit yolunu kesen, dest-res-i Ka'be-kerem: cömertlik Kâbe'sine ulaşan, imsâk: cimrilik, 18. ser-i nâhun: tırnak ucu, peleng-i sa'îr: cehennem panteri, ebr-i şefâ'at-nisâr: şefaat saçan, yağdıran bulut, çâlâk: hızlı, 19. mâye-i ayş-ı hoş-ı serâser-i halk: halkı baştan başa hoş eden hayat mayası, zehr-i ecder-i emmâre: nefse lâyık zehir, tiryâk: panzehir, 20. esîr-i zahmet-i hırmân: ümitsizlik sıkıntısının esiri.

SULTAN III. AHMED NECİP

[1673-1736]

III. Ahmed, IV. Mehmed'in 1674 yılında Emetullah Gülnuş Sultan'dan dünyaya gelen ikinci oğludur. Ağabeyi ile ahenk içinde 9 yıla yakın veliahd olarak hayatını devam ettirmiştir. Ağabeyi kadar olmasa da, hattat, şair ve müziğe meyli bulunan kültürlü bir padişahtır. Birinci Edirne Vak'ası'ndan hemen sonra yani 1703'ün Ağustos ayında, Hânedân-ı Âl-i Osman aleyhine sözlerin dahi söylendiği bir havada, Şeyhülislam'ın ısrarıyla tahta geçirilmiştir. 1703-1711 tarihleri arasındaki ilk yıllarında, önce iç huzuru sağlamaya çalışmış ve Edirne Vak'asının failleri teker teker cezalandırılmıştır. Sokullu veya Köprülü gibi dirayetli bir sadrazam arayışındaydı ve kendisini tahta getirenlerin etkilerinin farkındaydı. Çok sayıda sadrazam değişikliğinden sonra Silâhdar Damad Çorlulu Ali Paşa'da karar kıldı ve devlet işlerini önemli ölçüde 4 yıl kadar ona havale etti.

Bu arada Avrupa'da İsveç Kralı Carl'ın Deli Petro'ya yenilip sonra da Osmanlı topraklarına sığınması, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Nisan 1711'de harp başlamasına sebep oldu. Prut Seferi diye tarihe geçen bu savaşta Osmanlı ordularının komutanı sadrazam Baltacı Mehmed Paşa Serdar-ı Ekremliğe tayin edildi. Çar, mağlup olacağını anlayınca, Başbakan Baron Şafirov vasıtasıyla çok değerli mücevherlerini hediye gönderdi ve sulh andlaşması yapılmasını arzuladı. İsveç Kralı ve Kırım Hanı Devlet Giray'ın farklı kanaatlerini dinlemeyen ve müşavirlerinin tesiri altında kalan Baltacı Mehmed Paşa, çok cazip şartlarla sulh akdi yaptı ve muzaffer bir komutan olarak İstanbul'a gelmek üzere yola çıktı (Prut Muâhedenamesi, Temmuz 1711). Bu hadise üzerine muhalifleri, Baltacı Mehmed Paşa aleyhinde her türlü iftirayı yapmaya ve Padişah'ı etkilemeye başladılar. Neticede Kasım 1711'de Edirne'de iken azil haberi geldi. Sonradan Deli Petro sözünde durmayınca, yeni bir savaş başlamadan bitti ve Şehid Ali Paşa'nın 1713'de imzaladığı Edirne Andlaşması ile Karlofça'da verilen yerler Rusya'dan geri alındı.

Sadrazam Silâhdar Ali Paşa'nın: "Karlofça'da verilenler Rusya'dan alındığı gibi, Venedik ve Avusturya'dan da alınması gerekir." şeklindeki düşüncesi ve Venedik'in Karadağlı asileri himaye etmesi, aradan geçen 15 yıldan sonra 1714 yılında Vene-

dik'e harp ilân edilmesine sebep oldu. Avusturya'nın da Venedik'i desteklemesi üzerine, maalesef Damad Ali Paşa'nın şehid olmasıyla sonuçlanan bir mağlubiyet alındı (1716). Bir sene sonra yani 1717 yılında Belgrad düşünce, 1718 tarihli Pasarofça Muahedenamesi ile savaşa son verildi. Artık yeni bir dönem başlıyordu ve III. Ahmed'in 15 yıl süren birinci saltanat devresi sona eriyordu.

Damad İbrahim Paşa'nın aleyhindeki rüzgar daha da arttı ve bu durum yeniçerileri azdırdı. Bir bahriye neferi olan Patrona Halil'in başını çektiği bu isyan hareketi, tarihin en kötü isyanı olacak şekilde genişledi. Yağmalar, hapishanelerdeki tutukluları serbest bırakarak silahlandırmalar ve ev baskınları artınca, asilerin Padişah'dan kellelerini istedikleri Damad İbrahim Paşa ve yakınlarından olan bazı paşalar idam edildiler. l Ekim 1730 günü, âsiler bununla da yetinmeyip Padişah'ın görevden ayrılmasını istediler ve gerçekten III. Ahmed'i o gece biraderi II. Mustafa'nın oğlu Sultân Mahmûd'u tahta davet ederek kendisinin feragat ettiğini açıklama mecburiyetinde bıraktılar. III. Ahmed, ailesi ile birlikte Topkapı Sarayındaki dairelerinde 5 yıl daha yaşadı ve 62 yaşında iken Temmuz 1736 tarihinde vefat etti.

Eserleri: Şiirler.

Naat-i Şerif

Zât-ı pâk-i Mustafâ'ya âşığım
Cân ile Fahrü'l-verâya âşıkım
Muksim-i feyz-i nevâdır ol şerîf
Menba'-ı cûd ü 'atâya âşıkım

Enbiyânın umdesi ser-defteri
Asfiyânın kıdvesi hem rehberi
Kâ'inâtın zübdesi vü mefhari
Aşk ile bedrü'd-dücâya âşıkım

Eşiğinde abd-i memlûk ol müdâm
Andan özge yokdur a'lâ-yı meram
Saltanat budur Necîbâ bil tamâm
Şimdi Zât-ı Müctebâ'ya âşıkım

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. zât-ı pâk-i Mustafâ: Mustafa’nın temiz zatı, fahrü’l-verâ: âlemin övüncü, muksim-i feyz-i nevâ: sesin feyizli kasemcisi, şerîf: şerefli, menba-ı cûd u atâ: cömertlik ve ihsan kaynağı, 2. umde: dayanak, ser-defter: en başta bulunan, asfiyâ: saflar, kıdve: önder, zübde: öz, mefhar: övünmeye sebep olan, bedrü’d-dücâ: karanlığın ayı, 3. abd-i memlûk: kul köle, müdâm: devamlı, özge: başka, a’lâ-yı merâm: en çok istenen, zât-ı müctebâ: seçkin zat.

HASAN SEZAİ-İ GÜLŞENİ
[öl. 1669-1737]

Gülşeni tarikatına bağlı Sezaiye kolunun kurucusu ve Gülşeniye'nin "pirisâni"sidir. Çocukluk ve gençlik yıllarını Mora yarımadasındaki Korent kasabasında geçirdi. 1687 yılında (18 yaşında iken) Venediklilerin Mora'yı işgali üzerine buradan ayrılmak zorunda kaldı ve İstanbul'a geldi. İstanbul'dan, Avusturya ve Venediklilerin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı giriştikleri saldırıyı önlemek amacıyla, o sırada Edirne'de bulunan IV. Mehmed'in yanına gitti. Edirne'de, Ali Efendi adlı bir zatın yardımı ile Mukabele Kalemi'ne girdi. Eserlerinden anlaşıldığına göre, gençliğinde iyi bir tahsil yapmış olan Hasan Sezai, İstanbul'a gelirken bindiği gemide Halveti tarikatı şeyhlerinden birisiyle tanışmış ve onun tesiri altında kalmıştı. Bundan dolayı, resmî görevi dışındaki vaktini tasavvufi bilgisini arttırmakla geçirdi. Sonunda, gördüğü bir rüya üzerine kendine mürşit aramağa karar verdi. O sırada Edirne'de irşadla meşgul olan İbrahim Gülşenî'nin halifelerinden Şeyh Âşık Musa'nın dergâhında şeyhlik makamında bulunan Mehmed Sırri Efendi'nin müridi oldu. İki yıl kadar onun yanında hizmet ederek tarikat adab ve erkânını öğrendi; ardından çile çıkardı. Şeyhinin vefatı üzerine, postnişin olan Mehmet La'lî Fenaî Efendi'ye bağlandı. Şeyhi, onu aynı zamanda dergâhın vakıflarının icarlarını toplamakla görevlendirdi; bu memuriyeti sebebiyle kendisine Câbi Dede Efendi lâkabı verildi. Bazı şiirlerine bakıldığında, onun kendisine tarikatta Mehmed La'lî Fenai Efendi'yi rehber edindiği anlaşılmaktadır.

La'lî Fenaî Efendi 1701'de vefat ettiği zaman, Hasan Sezai, Edirne'de Larî Çelebi Camii karşısındaki Şeyh Velî Dede dergâhında postnişin olarak oturuyordu. La'lî Fenaî Efendi'nin yerine geçen Şeyh Mahmud Hamdi Efendi'nin bu makama gelişinden altı ay kadar sonra vefatı üzerine, Hasan Sezai, kendi damadı ve halifesi Şeyh Müsellim Efendi'yi bulunduğu dergâha postnişîn bırakarak, kendisi La'lî Fenaî Efendi'nin yerine geçti. Hasan Sezai Efendi hâlen Edirne Bostanpazarı Gölmahallesi'nde bulunan ve Sezai Tekkesi adıyla bilinen dergâhta otuz beş yıl kadar irşadla meşgul oldu. 71 yaşında vefat edince, vasiyeti üzerine dergâhın cümle kapısının

sağ tarafına defnedildi ve kabri üzerine daha sonra bir türbe yapıldı. Türbesi, Edirne'de hâlen belli başlı ziyaret yerlerindendir.

Hasan Sezai'nin tarikat silsilesi oğlu ve kızı vasıtasıyla yakın zamana kadar gelmektedir.

Eserleri: Divan, Mektûbât.

Naat-i Şerif

1. Derûnum âteş-i aşkınla yandır yâ Resûlallah
   Dil-i teşnem mey-i vaslınla yâ Resûlallah
2. Firakın âteşi bağrım yakıp eşkim revân etti
   Dü çeşm-i intizârım dolu kandır yâ Resûlallah
3. İçenler câm-ı aşkın âb-ı Hızr'a iltifât etmez
   Senin aşkın hayât-ı câvidândır yâ Resûlallah
4. Sen ol şems-i hakikâtsin ki âlem cümle zerrâtın
   Vücûdun bâis-i kevn ü mekândır yâ Resûlallah
5. Sezâyî derdimendin bâb-ı lütfun iltícâ eyler
   Bilir kim dergehin dârü'l-emândır yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: derûn: iç, gönül, âteş-i aşk: aşk ateşi, dil-i teşne: susuz gönül, mey-i vasl: vuslat şarabı, 2. firâk: ayrılık, eşk: gözyaşı, dü çeşm-i intizâr: yallara bakan iki göz, 3. câm-ı ışk: aşk kadehi, âb-ı Hızr: Hızr'ın can suyu, hayât-ı câvidân: ölümsüz hayat, 4. çeşm-i hakîkat: hakikatın gözü, pınarı, zerrât: zerreler, bâ'is-i kevn ü mekân: varlık sebebi, 5. derdmend: dertli, bâb-ı lutf: lütuf kapısı, iltica eyle-: sığınmak, dârü'l-emân: eminlik yurdu.

SÜLEYMAN NAHİFİ

[öl. 1738]

1640-1645 yılları arasında İstanbul'da doğduğu tahmin edilen Nahifi'nin asıl adı Süleyman Mehmet'tir. Babası Müstakimzade Süleyman Sadeddin Efendi'nin oğlu Yazıcı Salihoğlu Abdurrahmandır. Küçüklüğünde hat tarihimizin tanınmış üstadı Hafız Osman'dan ders görmüş, sülüs ve nesih'den icazet almıştır. Eserlerinden iyi bir medrese öğrenimi gördüğü anlaşılmaktadır.

II. Sultan Mustafa zamanında İran'a elçi olarak gönderilen Ebu Kavuk Mehmet Paşa'nın yanında İran'a gitti. Kendileri Yeniçeri Kalem kâtibiydi. Daha sonra Rikab kaymakamı olan Damat Ali Paşa'nın divan efendisi oldu. Avusturya ile imzalanan Pasarofça Anlaşması (1718) için görevlendirilen Damat İbrahim Paşa ile beraber Avusturya'ya gitti. Dönüşte Başmatbaacılık vazifesine tayin edildi. Defter-i Sikke-i Sânî (1725) oldu. Bu vazifede uzun yıllar kaldı. Kendi isteğiyle emekli oldu. Uzun bir ömür yaşayan Nahifi Efendi 1738'de vefat etti.

Topkapı dışında Fransız Müslüman mezarlığı adıyla bilinen mezarlığın yanına defnedildi.

Eserleri (bazıları): Divan, Hilyet'ül-envar, Mevlidün'n-Nebi, Nâsihatü'l-vüzerâ, Miraciyye ve Kaside-i Bürde tahmisleri.

Naat-i Şerif

1. Bu gülşende hezâr-ı bînevâyım yâ Rasulallah
   Velî âzürde-i hâr-ı Cefâyım yâ Rasulallah
2. Nola olsam devâ-cûyende-i dârû-yi ihsanın
   Esîr-i derd-i aşkım müptelâyım yâ Rasulallah
3. Nigâh-ı şefkatinden ben garîb-i zarı dür etme
   Yolunda ben de kemter hâk- i pâyım yâ Rasulallah

4. Yüzüm yok arz-ı hâle arsagâh-ı haşre vardıkta
   Günahkârım girif târ-ı hevayım yâ Resulallah
5. Kerem kıl lutf-i ihsanınla dilşâd eyle ben zârı
   Nahîfiyim kapında bir gedâyım yâ Resulallah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. bî-nevâ: sessiz, hezâr: bülbül, velî: ancak, âzürde-i hâr-ı cefâ: cefa dikeninin incitmesi, 2. devâ-cûyende-i dârû-yı ihsân: ihsan ilâcıyla deva arayan, esîr-i derd-i aşk: aşk derdinin esiri, mübtelâ: düşkün, 3. nigâh-ı şefkat: şefkat bakışı, garîb-i zâr: dermansız garip, dûr et-: uzaklaştırmak, kemter: hakir, hâk-i pây: ayağının tozu, 4. arz-ı hâl: hâli arz etme, arsagâh-ı haşr: mahşer meydanı, giriftâr-ı hevâ: hevese düşmüş, 5. lutf-ı ihsân: ihsan lütfu, dilşâd: mutlu, gedâ: dilenci.

ABDÜSSAMED EFENDİ

[öl. 1743]

Abdi Efendi'nin oğludur. Babasının vefatı üzerine onun halifesi olmuştur. Kardeşi Abdüşşekim Efendi de âlim ve şair bir zattır. 1743'te vefat eden Abdüssamed Efendi babasının yanına defnedilmiştir.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

Tende cânım canda cânanım Muhammed Mustafa
Mülk-i dil tahtında, sultanım Muhammed Mustafa
Muntazırdır meh cemâlin görmeğe âşıkların
Gel tulû et, mâh-ı tabanım Muhammed Mustafa

Cilvegerdir daima nakş-ı hayalin sinede
Hâne-i kalbimde mihmanım Muhammed Mustafa
Derdmendim, âşık-ı biçareyim, üftâdeyim
El'aman ey derde dermanım Muhammed Mustafa

Yâ Resulallah! Garibindir senin Abdüssamed
Kıl şefaat ey kerem kârım Muhammed Mustafa

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. mülk-i dil: gönül mülkü, 2. muntazır: gözleyen, meh: ay, tulû et-: doğmak, mâh-ı tâbân: parlak ay, 3. cilveger: cilveli, nakş-ı hayâl: hayalin nakşı, sîne: göğüs, gönül; hâne-i kalb: kalb evi, mihmân: misafir, 4. derdmend: dertli, âşık-ı bî-çâre: çaresiz âşık, üftâde: düşkün, 5. kerem-kâr: işi cömertlik olan.

ALİ FENAİ

[öl.1745]

Kütahya'da doğdu. Asıl adı Ali, mahlası Fenai'dir. Ailesi ve tahsil durumu hakkında yeterli bilgi yoktur. Ailesinin seyyid olduğu söylenir. İstanbul'a gidip Celvetiyye şeyhi Selami Ali Efendi'ye intisap etti. İcazet aldıktan sonra gittiği Manisa'da bir cami ve tekke yaptırarak irşad faaliyetine başladı. Mürşidi Selami Ali Efendi'nin vefatı üzerine (1104/1692) İstanbul'a döndü ve şeyhinin Üsküdar Selâmsız'daki tekkesinde postnişin oldu. Dervişleriyle beraber Baltacı Mehmed Paşa'nın Prut seferine "ordu şeyhi" olarak katıldı (1123/1711). 1126'da (1714) Selâmsız'daki tekkeyi başka bir şeyhe bırakarak Üsküdar Pazarbaşı semtinde inşa ettirdiği ve kendi adıyla bilinen tekkeye taşındı. Burada otuz iki yıl irşadda bulunduktan sonra vefat etti. Tekkenin yanında bulunan türbesindeki tarih manzumesi bir süre Edirne kadılığında da bulunan Kilisli Hüseyin Efendi'ye aittir. Fenai'nin Prut seferi esnasında taşıdığı bayrak, sandukasının üzerine örtülmüş ve kendisine verilen sancak da başucuna dikilmiştir.

Fenaî Ali Efendi Celvetiyye tarikatı usulünde ictihadda bulunarak Celveti tacının terklerinin sayısını besmelenin harflerinin sayısına, yani on dokuza çıkarmıştır. Tacın tepe kısmı turuncu, diğer tarafları yeşildir. Fenai Ali Efendi'ye Celvetiyye'nin bir kolu olan Fenaiyye adlı bir tarikat nisbet edilmişse de bu kol müstakil bir tarikat hâline dönüşememiştir.

Eserleri: Şiirler.

Naat-i Şerif

1. Etti teşrif çün cihanı hâtemi hayr-el-beşer
   Oldu nuruyla münevver cümle âlem serteser
2. Künt-i kenzin sırrını âlemlere kıldı ayan
   Zümre-i ervaha ruhu ol zaman ki verdi fer
3. Yüzü onun-vedduhâ veşşems-i, velleyli saçı
   Etti Kur'anda kasem Hak çünki oldu mu'teber

4. Bulmadı yol kurbet-i Hazretde kimse şânına
   Oldu dâim Li maallah halveti ona makarr
5. Kalbi onun görmedi gaflet hicabın bir nefes
   Ânın içün dedi Hak hakkında mâzâğ-el-basar
6. Et kıyas parmaklarından mu'cizâtın gayrısın
   Çeşme aktı her birinden eyleyip şakk-el-kamer
7. Sanma bu mülke heman mahsûs ola hükmü onun
   On sekiz bin âleme hükmü erer ger hüşkü ter
8. Halka ir görmekte feyz-i hakkı ruhu vâsıta
   Kıldı ise zâhirâ gerçi bu âlemden sefer
9. Ger şefaat eylesin der isen ol Şâh-ı Resul
   Kıl riâyet sünnetin ol hidmetinde hâk-i der
10. Âsitân-ı âlişânın kıble-i can ede gör
    Sîrr-ı pâkinden erişe sırrına tâ ki eser
11. Rehber oldu Sidreye dek gerçi kim rûhülemin
    Kaldı Cebri i enbiyâ ervahı ol kıldı güzer
12. Eşref-i evlâd-ı âdem menba'-ı cûd ü kerem
    Dın-i bakî da'vetin âm eyledi der bahr ü ber
13. Yâr-ı evvel yârıgârı Bu Bekir Sıddîktır
    Şâhid oldu sıdkına onun nebatat ü hacer
14. Gerçi vardır nâs beyninde hilâfette hilaf
    Şâh-ı kevneyn onu ta'yîn etti oldu mu'teber
15. Cümle varın tıyb-i hatırla tasadduk etti hep
    Mihr ü mehden enver etti sırrını ol pür hüner
16. Yâr-ı sânîdir Resule zeyn-i eshab çün Ömer
    Kuvvet-i islâm için beline bağladı kemer
17. Dîn-i bakî içre şol denlû salâbet kıldı ki
    Heybetinden zılhnı görse eder şeytan hazer
18. Bil onun islâmı ile zahir oldu işbu dîn
    Hem kamu a'dâsma buldu hilâfetde zafer
19. Yâr-i sâlis ol nübüvvet şahına Osman'dır
    Mesken oldu mescıd ü mihrâb ona şâm ü seher
20. Her kişiye cennet içre lâzım elbette refîk
    Dedi Osman'ı bana cennette Hak yoldaş eder

21. Yâr-ı râbi' İbn-i amm oldur Aliyy-el-Murtazâ
    Zahir ü bâtında ekmel şîr-i Hak ol nâmver
22. Dedi vasfında onun pes âlem-ül-esrâ olan
    Ben medîne olmuşum ilm-i Ali'dir ona der
23. Gazvesinde hâcib oldu kıldı da'vet ol Resul
    Hâzır oldu ol zamanki sem'ine erdi haber
24. Nûr-i ayn-i ehl-i cennet verd-i bâğ-ı fahr-ı dîn
    Gelmedi dünyâ için kalblerine zerre keder
25. Birisi İmam Hasan'dır birisi imam Hüseyn
    Kıldılar Hakkın rızâsına feda can ile ser
26. Mesken oldu bunlara firdevs hadım hür ayn
    Hamza ve Abbâs bakî kim var ise min aşer
27. Cümle evlâd ü şahabı kim var ise tabiîn
    Mazhar olup lûtfuna kıldın inayetle nazar
28. Hürmet için onlara fazl ile sen yâ zel-atâ
    Yüzlerin suyuna hıfz et bizi ez râh-ı hatar
29. Ey Fenayî salik ol zevk et o sânın rütbetin
    Ere iymânın iyâna kuru taklidi gider

    Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. teşrîf et-: şereflendirmek, hâtem-i hayrü'l-beşer: insanlığın en hayırlısı ve son peygamber, serteser: baştan başa, 2. küntü kenz: Hadis "Ben gizli hazineydim", ayân kıl-: açıklamak, zümre-i ervâh: ruhlar zümresi, fer: kuvvet, aydınlık, 3. ve'd-Duhâ ve'l-leyl: Duhâ 93/1 "Kuşluk vaktine ve geceye yemin olsun", ve'ş-şems: Şems 91/1 "Güneşe yemin olsun", kasem et-: yemin etmek, mu'teber: saygın, 4. kurbet-i hazret: hazrete yakınlık, li-ma'a'llâh: Allah'la birlik olma, makarr: durak, 5. mâ-zâga'l-basar: Necm 53/17 "Gözü şaşmadı", 6. şakku'l-kamer: ayın yarılması, 7. huşk u ter: kuru ve yaş, 8. feyz-i Hak: Allah'ın bereketi, zâhirâ: zahiren, 9. şâh-ı rüsül: resüller padişahı, ri'âyet kıl-: gözetmek, hâk-i der: kapısının toprağı, 10. âstân-ı âlî-şân: şanı yüce eşik, kıble-i cân: can kıblesi, sırr-ı pâk: temiz ruh, eser: iz, 11. rûhu'l-emîn: Cebrail, enbiyâ ervâhı: nebilerin ruhları, güzer kıl-: geçmek, 12. eşref-i evlâd-ı âdem: âdem oğlunun en şereflisi, menba'-ı cûd u kerem: cömertlik ve iyilik kaynağı, dîn-i bâkî: baki olan din, âm eyle-: umuma ait kılmak, der-bahr u ber: denizde ve karada, 13. yâr-ı evvel: ilk dost, yâr-ı gar: mağara dostu, nebâtât u hacer: bitkiler ve taşlar, 14. nâs: insanlar, şâh-ı kevneyn: iki dünyanın padişahı, 15. tıyb-ı hâtır: gönül güzelliği, mihr ü meh: güneş ve ay, enver: çok parlak, pür-hünerli: çok hünerli, 16. yâr-ı sânî: ikinci dost, zeyn-i eshâb: ashabın süsü, kuvvet-i İslâm: İslâm'ın kuvveti, 17. şol denlü, şu kadar, salâbet: sağlamlık, zıll: gölge, hazer et-: çekinmek, 18. kamu: bütün, a'dâ: düşmanlar, 19. yâr-ı sâlis: üç dost, şâm u seher: sabah akşam, 20. refîk: arkadaş, 21. yâr-ı râbi': dördüncü dost, ibn-i amm: amca oğlu, Aliyyü'l-mürtezâ: seçkin Ali, ekmel: en olgun, şîr-i Hak: Allah'ın aslanı, nâmver: namlı, 22. pes: öyleyse, âlimi'l-İsrâ: İsra gecesinin âlimi, medîne: şehir, ilm-i Ali: Ali'nin ilmi, der: kapı, 23. gazve: savaş, hâcib: perdeci, sem': kulak, 24. nur-ı ayn-ı ehl-i cennet: cennet ehlinin gözü nuru, verd-i bâg-ı fahr-ı dîn: dinin övünç bağının gül, 25. ser: baş, 26. firdevs: cennet, hâdim: hizmetçi, hûr ayn: huri gözlü, var ise: belki, min-aşer: on (kişi)den, 27. inâyet: iyilik, nazar kıl-: bakmak, 28. yâ ze'l-'atâ: ey bağış sahibi, ez-râh-ı hatar: tehlikeli yoldan, 29. iymân: iman, iyân: meydanda.

CEMALİ

[öl. 1750]

Adı Mehmed Cemaleddin'dir. Kendisinden bahseden eserlerde Esseyyid Mehmed Cemaleddin, Mehmed Cemaleddin-i Edirnevi, Şeyh Cemaleddin-i Uşşaki, Şeyh Cemali Efendi, Şeyh Seyyid Mehmed Cemaleddin el Edirnevi el Uşşaki gibi çeşitli söylenişlere rastlanmaktadır. Hangi yaşta vefat ettiği kesin olarak bilinmemekle beraber, kaynaklarda 1164 H. (1750 M.) senesinde vefat ettiği ve 60 yaşını geçkin olduğu belirtilmiş olduğundan onun XVII. Milâdî asrın sonlarında doğduğu kabul edilebilir.

Cemâli, Edirnelidir. Mehmed Nizameddin isimli bir oğlu olup kendisinin vefatından sonra yerine şeyh olduğu kaynaklarda zikredilmektedir.

Cemalî, tasavvufî bilgileri, Edirneli mutasavvıflardan Uşşaki şeyhi şair Muhammed Hamdi ile Gülşeni şeyhi şair Hasan Sezai'den almıştır. Bunlardan Şeyh Muhammed Hamdi, "Bağdadî" diye şöhret kazanmışsa da Edirnelidir. Cemali'ye irşad konusunda icazet veren bu mürşid mutasavvıftır.

Şöhreti gitgide yayılan Cemali'nin daha sonra seyahata çıktığı ve bir süre bulunduğu yerlerde feyiz ve irfan saçtığı, nihayet İstanbul'a geldiği görülür.

Şair Şeyh Cemali Efendi İstanbul'a gelişinin akabinde 1741 yılında Eğrikapı dışında bulunan Hirami Ahmed Paşa zaviyesine tayin edilmiştir. Ölümüne kadar bu tekkede irşad vazifesini sürdürmüş ve 1750 yılında burada vefat etmiştir.

Eserleri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

1. Hep eşyâ kul sana sultân Muhammed
   Kamu tenlerde câna can Muhammed
2. Senünçün halkolundı her ne kim var
   Sen oldun oldı bu ekvân Muhammed
3. ‘Usât-ı ümmetîne müjde olsun
   Vücudun rahmet-i Rahman Muhammed

4. ‘Aciz itdükleri derdden tabibler
   O derde sendedür derman Muhammed
5. Hakîkatde senün 'âşıklaruna
   Ki sensin dîn ü hem ‘imân Muhammed
6. Ebed dükenmeyen sır gevherine
   Ezelden sensin ana kan Muhammed
7. Senün mislün bulunmaz evvel âhır
   Felek itse nice devrân Muhammed
8. Senün na’tında dil lâldür efendüm
   Çü medh itdi seni Yezdân Muhammed
9. Senün ‘iyd-i cemâline Cemâlî
   Getürdi cânını kurbân Muhammed

Hezec: Mefâîlün mefâîlün feûlün

Kelimeler: 2. ekvân: âlemler, 3. usât: asiler, 6. düken-: tükenmek, gevher: cevher, kân: maden ocağı, 7. misl: benzer, 8. dâl: dilsiz, Yezdân: Allah, 9. ıyd: bayram.

ŞEYHÜLİSLAM ESAD EFENDİ

[1684-1753]

Asıl adı Mehmet olan Esad Efendi, 18. yüzyılın en tanınmış şahsiyetlerinden biridir. 1684'de İstanbul'da doğdu. Şeyhülislam Ebu İsmail Efendi'nin oğludur. Kardeşi şeyhülislam İshak Efendi'dir. İlk medrese tahsilini âlim olan babasından gördü. 1710'da Haric rütbesiyle müderris oldu. Sahn-ı Seman müderrisliğine kadar yükseldi. Selânik kadılığına tayin edildi. Kardeşi şeyhülislam İshak Efendi'nin şeyhülislamlığı sırasında Mekke kadılığına getirildi. Avusturya'ya karşı yapılan savaşta ordu kadısı, daha sonra Anadolu ve Rumeli Kazaskeri oldu. 1748'de şeyhülislam olan Esad Efendi'nin bu vazifesi uzun sürmedi. Açık sözlülüğü yüzünden bir müddet Gelibolu'ya sürüldü ise de affedildi ve İstanbul'a döndü. 9 Ağustos 1753'te vefat etti.

Esad Efendi'nin oğlu Mehmed Şerif ile torunu Mehmed Ataullah Efendi de şeyhülislam olmuşlardır. Kendisi gibi babası, kardeşi, oğlu ve kızı Fıtnat Hanım da şairdir.

Eserleri: Lehçetü'l-lugat, Atrabu'l-âsâr, Divan.

Naat-i Şerif

1. Ey dil hevâya verme yeter nakd-i rağbeti
   Eyle hırîd kâle-i zîbâ-yı himmeti
2. Ey çeşm-i cân ü dil yetişir bahl ü incimâd
   Seyl eyle cûş-i cûy-i sirişk-i nedameti
3. Zîb-âver et yeter yeter ey cân-ı bînevâ
   Gûş-i derûna halka-i mengûş-i tâati
4. Bâd-ı nesîm-i âh-ı dili ettirip vezân
   Mevc-âver eyle cûşiş-i deryâ-yı fikreti
5. Ey dil biraz da ser be kemîn-i tefekkür ol
   Pûşîde eyle cismine delk-i melâmeti
6. Terk eyle kıyl ü kaali fenadan emin olup
   Âmîzişî-i kâr-ı heva vü hatîati

7. Kârın cihanda cümle hatâ oldu âh ki
   Yok ettiğin günâhların hadd ü gaayeti
8. Pîş-i Cenâb-ı Hakka ne yüzle revân olup
   Ümmîd edersin olmağa şâyân-ı rahmetî
9. Hâlin harâb ey dil-i şeydâ sana meğer
   Ol Şâh-ı Enbiyânın ola lûtf u şefkati
10. Ya'nî Habîb-i Muhterem-i Hazret-i Huda
    Kim Zât-ı pâki âlemin ayn-i inayeti
11. Dürr-i girânmâye-i deryâ-yı istifa
    Verd-i nihâl-i nûr-i Huda Zât-ı izzeti
12. Oldur o hayr-ı hâdi-i şehrâh-ı ihtida
    Kim cümle halk o yolda bulurlar selâmeti
13. Ey Pâdişâh-ı kişver-i Levlâk âlemin
    Zât-ı şerifin oldu çü bâdî-i hilkati
14. Sensin o muktedâ-yı gürûh-i rüsül ki
    Hak Kılmış vücûd-i pâkini pür-nûr-i rahmeti
15. Tab'-ı sühan-şinâs-ı reh-i na't-i pâkine
    Sarf eyler iken ez dil ü can nakd-i tâati
16. Nâlişger oldur gülşen-i medhinde bir seher
    Kilk-i hezâr bu gazel-i pür belâgati
17. Zülf-i abîr tıynetinin şemm-i nükheti
    Verdi meşâm-ı âleme tıyb ü taraveti
18. Şâm-ı siyâh-tâb-ı hatın kıldı muhtefî
    Her târ-ı mûda nîce sabâh-ı kıyameti
19. Ayn-i hayât-ı la'l-i leb-i rûh-bahşının
    Hızr ü Mesih teşne-i nûş-ı âb-ı vuslatı
20. Ey gevher-i yegâne-i gencîne-i Huda
    Vey şû'le-senc-i âlem olan mihr-i re'fetî

21. Dergâh-ı izzetindir eyâ nûr-i girdigâr
    Kâr-âverân-ı ma'siyetin câ'y-i şefkati
22. Her birisi girâni-i bâr-ı günâhdan
    Rızân ede o dem arak-ı şerm-i hacleti
23. Ümmetlerinden Es'ad cürm-iştigaaldir
    Kim leşker-i günahı pür eyler kıyameti
24. Dergâh-ı izz ü şefkatine yüz sürüp eder
    Ol demde Hazretinden ümîd-i şefaati
25. Ey dil sana o mah-ı sipihr-i nübüvvetin
    Besdir olursa zerre-i mihr-i inayeti
26. Oldur o nazenin-i cenâb-ı ilâh kim
    Makbûl-i izzet oldu onun nutk u himmeti
27. Eyle nisâr ravza-i pür nûr-i Hazrete
    Dürr-i girân-kadr-i salât ü Tahiyyeti

Muzâri': Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: 1. hevâ: heves, nakd-i ragbet: dilek nakdi, hırîd eyle-: satın almak, kâle-i zibâ-yı himmet: himmetin süslü kumaşı, 2. çeşm-i can: can gözü behl ü incimâd: suyun az ve donmuş olması, seyl: sel, cûş-ı cûy-ı sirişk-i nedâmet: pişmanlığın göz yaşı ırmağının coşması, 3. zîb-âver: süsleyici, cân-ı bî-nevâ: çaresiz gönül, gûş-ı derûn: gönül kulağı, halka-i mengûş-ı tâ'at: itaat küpesinin halkası, 4. bâd-ı nesîm-i âh-ı dil: gönül ahının rüzgârı, vezân et-: esmek, mevc-âver eyle-: dalgalandırmak, cûşiş-i deryâ-yı fikret: düşünce denizinin coşması, 5. ser-be-kemîn-i tefekkür: tefekkür pususuna yatmak, pûşîde eyle-: örtmek, delk-i melâmet: melâmet hırkası, 6. kıyl ü kal: dedikodu, fenâ: yokluk, âmîzişî-i kâr-ı hevâ vü hatîat: heves ve suçla karışmış olan, 8. pîş-i cenâb-ı Hak: Allah'ın huzuru, katı, revân ol-: gitmek, ümmîd: ümit, şâyân-ı rahmet: rahmete lâyık, 9. dil-i şeydâ: divane gönül, şâh-ı enbiya: nebilerin padişahı, 10. habîb-i muhterem-i Hazret-i Hudâ: Allah'ın muhterem sevgilisi, zât-ı pâk: temiz zat, ayn-ı inâyet: inayetin kendisi, 11. dürr-i giranmâye-i deryâ-yı ıstıfâ: saflık denizinin çok kıymetli incisi, verd-i nihâl-i nûr-ı Hudâ: Allah'ın nur fidanının gülü, zât-ı izzet: izzetli zat, 12. hayr-ı hâdi-i şeh-râh-ı ihtidâ: doğru yola ileten rehberin hayırlısı, 13. pâdşâh-ı kişver-i levlâk: levlâk ülkesinin padişahı, levlâk: Hadis "Sen olmasaydın", zât-ı şerîf: şerefli zat, bâdi-i hilkat: yaratılış sebebi, 14. muktedâ-yı gürûh-ı rüsül: resüller topluluğunun uyduğu kişi, vücûd-ı pâk: temiz vücut, pür-nûr-ı rahmet: rahmet nurunun kapladığı, 15. tab'-ı suhan-şinâs: sözü bilen tabiat, reh-i na't-ı pâk: temiz naat yolu, sarf eyle-: harcamak, ez-dil ü cân: canu gönülden, nakd-i tâ'at: itaat akçası, 16. nâlişger: inleyici, gülşen-i medh: övgü gül bahçesi, kilk-i hezâr: bülbül kalemi, gazel-i pür-belâgat: çok beliğ gazel, 17. zülf-i abîr-tıynet: yaratılıştan güzel kokulu saç, şemm-i nükhet: güzel koku, meşâm-ı âlem: âlemin burnu, tıyb u terâvet: güzel koku ve tazelik, 18. şâm-ı siyâh-tâb-ı hat: hattın koyu karanlığı, muhtefî kıl-: gizlemek, târ-ı mû: kıl teli, sabâh-ı kıyâmet: kıyamet sabahı, 19. ayn-ı hayât-ı la'l-i leb-i rûh-bahş: can bağışlayan al dudağın hayat pınarı, Hızr u Mesîh: Hz. Hızır ve İsa, teşne-i nûş-ı âb-ı vuslat: kavuşma suyunu içmeye susamış, 20. gevher-i yegâne-i gencîne-i Hudâ: Allah'ın hazinesinin eşsiz incisi, şu'le-senc-i âlem: âlem-i aydınlatan, mihr-i re'fet: yüce rahmet güneşi, 21. dergâh-ı izzet: izzet dergâhı, nûr-ı Kirdgâr: Allah'ın nuru, Kâr-âverân-ı masiyet: günah işleyenler, cây-ı şefkat: şefkat makamı, 22. girânî-i bâr-ı günâh: günahın ağır yükü, rîzân et-: dökmek, dem: an, arak-ı şerm ü haclet: utanma ve şaşırma teri, 23. cürm-iştigâl: suçla meşgul olma, leşker-i günâh: günah askeri, kıyâmeti pür eyle-: kıyamet koparmak, 24. ümîd-i şefâat: şefaat ümidi, 25. mâh-ı sipihr-i nübüvvet: peygamberlik feleğinin ayı, bes: yeter, zerre-i mihr-i inâyet: inayet güneşinin zerresi, 26. nâzenîn-i cenâb-ı ilâh: Allah'ın nazlı sevgilisi, nutk: söz, himmet: yardım, 27. nisâr et-: saçmak, ravza-i pür-nûr-ı hazret: hazretin çok nurlu bahçesi, kabri; dürr-i giran-kadr-i salât u tahiyyet: dua ve ululamanın kadri çok incisi.

MEHMED EMİN BELİĞ

[öl. 1758]

Beliğ mahlasını kullanan Mehmed Emin, Yenişehir'de doğdu. İstanbul'a gelerek devrin meşhur hocalarından ders aldı. Bu hocalar arasında Akovalızade Hatem de bulunmaktadır. Tahsilinden sonra Rumeli'nin çeşitli kasabalarında kadılık yaptı. Klavrata, Yeni Zagra ve Eski Zagra vazife yaptığı yerler arasındadır. Devrinde pek tanınmayan Beliğ Efendi, aslında Farsçaya da hakkıyla vâkıf, iyi bir şairdir. Kaynaklar Beliğ Efendi'nin elinden tutacak bir hamiden mahrum kaldığını söylerler. Orta hâlli insanlara sunulan kasideleri şairin devrindeki yerini göstermesi açısından çok önemlidir. Şiirlerindeki canlı ve mizahî tasvirlerinde onun gözlem ve zekâ kudretini görebiliriz. Çağdaşlarına karşı acımasız hicivleri onu takdirsiz kılan sebepler arasında gelir. Eski Zağra kadısı iken basur hastalığından kurtulamayarak 1758'de vefat etti.

Tanzimat şairleri tarafından takdir gördü. Ebuzziya Tevfik tarafından 1842'de Divan'ı basıldı.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Solmaz ebedi sünbül-i ferhâl-i Muhammed
   Cennet gülüdür taze ruh-i âl-i Muhammed
2. Benzer Hacer-ül-esvedine Kâ'be-i canın
   Ser-levhâ-i ruyinde siyeh hâl-i Muhammed
3. Yüz sürmez idi hâkine secde ile âdem
   Bu rûy-i zemin olmasa pâmâl-i Muhammed
4. İdbârı göründü milel-i zulmet-i küfrün
   Pertev vericek gün gibi ikbâli Muhammed
5. Bûs etmeğe nevbet değe tâ inse melekden
   Hâke sürünür dâmen-i iclâl-i Muhammed
6. Vermezdi cila âyine-i bînişe takdir
   Olmasa eğer mazhar-ı timsâl-i Muhammed

7. Hurşid-i münevverden alır pertevi encüm
   Halet verir erbâb-ı dile hâl-i Muhammed
8. Gök hırka giyip tekke-i aşkında nüh eflâk
   Olmuş ezelî şevk ile abdâl-i Muhammed
9. İysâ-yı nebî gerçi olup rûh-i îlâhî
   Mahbûb-i Huda zât-ı pür efdâl-i Muhammed
10. Ser-menzile vâsıl olur elbette Belîğâ
   Her kim ki ola rehrev-i dünbâl-i Muhammed

Hezec: Mefûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 1. sünbül-i ferhal: uzun, sümbül gibi saç, ruh-ı âl: al yanak, 2. ser-levha-i rûy: yüz (yaprağının) başlığı, 3. hâk: toprak, âdem: insan, rûy-ı zemîn: yeryüzü, pâ-mâl: çiğnenmiş, 4. idbâr: talihsizlik, milel-i zulmet-i küfr: küfür karanlığındaki milletler, pertev: ışık, gün: güneş, ikbâl: baht, talih, 5. bûs et-: öpmek, nevbet değ-: sıra gelmek, ins: insan, dâmen-i iclâl: büyüklük eteği, 6. âyîne-i bîniş: görüş aynası, mazhar-ı timsâl: timsalinin mazharı, 7. hurşîd-i münevver: parlak güneş, encüm: yıldızlar, hâlet: hâl, tavır, erbâb-ı dil: gönül erbabı, 8. tekke-i aşk: aşk tekkesi, eflâk: felekler, 9. rûh-ı ilâhî: ilâhi ruh, mahbûb-ı Hudâ: Allah'ın sevgilisi, zât-ı pür-efdâl: çok faziletli zat, 10. ser-menzil: varılacak yer, rehrev-i dünbâl: ardınca giden.

NECCARZADE ŞEYH RIZA
[1679-1760]

Asıl adı Şeyh Mustafa Rızaüddin'dir. Şarkikarahisarlı bir mimarın oğludur. İyi bir tahsil gördü. Daha sonra Celveti şeyhlerinden Fenai Mustafa Efendi'ye intisap etti. 1711'de Edirne'ye gitti ve oranın Nakşi şeyhlerinden Arapzade Mehmed İlmî Efendi'ye bağlanarak ondan hilâfet aldı. Bir süre sonra tekrar İstanbul'a dönerek Beşiktaş'ta Sinan Paşa Camii yanındaki Nakşi dergâhına şeyh oldu. Burada otuz yıl kadar şeyhlik makamında oturdu.

Neccarzade Rıza, başta gelen naat şairlerindendir. Divan'ı, naatlerle doludur. Ayrıca Şeyh Ahmed Yekdest-i Mekkî Efendi'nin halifelerinden Üsküdarlı Seyyid Mehmed Ensari'nin Muhtasaru'l-Velâye adlı eserini tercüme etmiştir. Hayatı ve menkıbeleri dervişlerinden Ömer Nüzhet Efendi tarafından Menkıbe-i Evliyâiyye fî-Ahvâl-i Rızâiyye (1856) adıyla yayımlanmıştır. Divan'ı Tuhfetü'l-irşâd, Zuhurât-ı Mekkiyye ve Hâtimetü'l-vâridât başlıklarıyla üç bölümden oluşur.

Eserleri: Divan, Tercüme-i Muhtasaru'l-Velâye.

Naat-i Şerif

1. Kıble-i ehl-i safa oldu cenâb-ı Mustafa
   Kâ'be-i kûy-ı vefa oldu cenâb-ı Mustafa
2. Leyletü'l-İsrâ haremden eyleyip geşt ü güzâr
   Zulmet-efrûz-ı dücâ oldu cenâb-ı Mustafa
3. Azm-i dergâh-ı ilâh etti burâk-ı himmeti
   Hemreh-i peyk-i Huda oldu cenâb-ı Mustafa
4. Verdi mişkât-ı risâlet Mescid-i Aksâ'ya fer
   Muktedâ-yı enbiyâ oldu cenâb-ı Mustafa

5. Eyledi çeşmin mücellâ kûhl-i "mâzâga'l-basar"
   “Lenterânî"den rehâ oldu cenâb-ı Mustafa
6. Kasr-ı "mâevhâ"da gördü zât-ı vahdet güllerin
   Bülbül-i bağ-ı lika oldu cenâb-ı Mustafa
7. Hâdi-i râh-ı Rızâ oldı cenâb-ı Mustafâ
   Mustafâya reh-nümâ oldı cenâb-ı Mustafâ

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. kıble-i ehl-i safa: sefa ehlinin kıblesi, cenâb: avlu, Ka’be-i kûy-ı vefâ: vefa mahallesinin Kâbesi, 2. leyletü’l-İsrâ: İsrâ gecesi, harem: Mekke, geşt ü güzâr eyle-: geçip gitmek, zulmet-efrûz-ı dücâ: zulmet karanlığını aydınlatan, 3. azm-i dergâh-ı ilâh: ilâhi dergâha azmetme, Burak-ı himmet: himmet Burakı, hem-reh-i peyk-i Hudâ: Cebrail’in yoldaşı, 4. mişkât-ı risâlet: risalet kandilliği, fer ver-: aydınlatmak, muktedâ-yı enbiyâ: nebilerin kendisine uyduğu kişi, 5. çeşm: göz, mücellâ: cilâlı, kuhl: sürme, mâzaga’l-basar: 53 (Necm) 16-18 “Muhammed’in gözü şaşmadı”, len terânî: 7 (Âraf) 143 “Beni asla göremezsin”, rehâ ol-: kurtulmak, 6. mâ-evhâ: 53 (Necm) 9-10 “Kuluna vahyettiğini etti”, zât-ı vahdet: Allah, bülbül-i bâg-ı likâ: görüşme bağının bülbülü, 7. hâdi-i râh-ı Rızâ: Rıza’nın yolunu gösteren, reh-nümâ: yol gösteren.

ÇELEBİZADE ASIM

[öl. 1760]

İstanbul'da doğdu (1684?). Asıl adı İsmail olup babası Reisü'l-küttâb Küçük Çelebi Mehmed Efendi'nin adına izafeten Çelebizade veya Küçük Çelebizade diye tanındı. İyi bir öğrenimden sonra müderris oldu. Raşid Mehmed Efendi'nin yerine vakanüvis tayin edildi (1723). Bu arada derecesi de ilerletilerek Molla Gürani Medresesi'ne yükseltildi (1729). Kudüs payesi ile Yenişehir Fener Kadısı oldu. Bir yıllık bir hizmetten sonra uzun zaman boşta kaldı. Daha sonra Bursa (1738/39), Medine (1744) ve İstanbul (1748) kadılıklarına getirildi. Anadolu (1755) ve Rumeli (1757) kazaskerliğinden sonra şeyhülislam oldu (1759). Bu görevdeyken rahatsızlanarak öldü (1760). Kayınpederi Hekimbaşı Ömer Efendi'nin Molla Gürani'deki medresesinin bahçesine gömüldü.

Asım; tarih, edebiyat, hat ve musiki alanlarında mahareti olan 18. yüzyılın seçkin simalarından biridir. Şiirde devrin üstadları Nabi ve Nedim tarzını devam ettiren Asım, daha çok hikemî şiirlerde başarılı görünür. Şiirleri arasında bu iki usta şaire yazılmış epeyce nazire vardır. Asım, çağdaşlarından farklı olarak Azerî edebiyatı ile de yakından ilgilenmiş ve Nâmî mahlasıyla şiirler yazan Murtaza Kulu Han'ın şiirlerine nazireler yazmıştır. Asım, divan sahibidir ve bu eser İstanbul'da basılmıştır (Ceride-i Havadis matbaası, 1851).

Eserleri arasında en tanınmışı olan Tarih'i, Râşid Tarihi'ne zeyldir. Asım, Râşid'in eksik bıraktığı yerden devam ederek "Tarih"ine 3 Temmuz 1722'den 29 Temmuz 1729'a kadar meydana gelen hâdiseleri kaydetmiştir. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sathi bir övgüsü olarak değerlendirilen Asım Tarihi, Çırağan safalarına, helva sohbetlerine, kısacası Lâle devri eğlencelerine geniş yer verir. Bunların yanında yaşadığı devrin olayları, bizzat müşahedeye ya da onların belgelerine dayandığı için Âsım Tarihi devrinin önemli kaynaklarındandır. Asım'da büyük bir tasvir kuvveti olmamakla birlikte olaylar hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Çelebizade Tarihi iki kez basılmıştır (İstanbul 1740, 1865).

Asım'ın Münşeat'ıyla (İstanbul 1869) Gıyaseddin Nakkaş'tan Damat İbrahim Paşa'nın isteği üzerine çevirdiği bir Hıtay Seyahatnamesi olan Acâibü'l-Letâif de

basılmıştır (İstanbul 1913). Zamanın iyi münşilerinden sayılan Çelebizade, konunun icabına göre en süslüsünden en sadesine kadar her türlü ifadeyi lâyıkı ile kullanmıştır.

Eserleri: Divan, Tarih, Münşeât.

Naat-i Şerif

1. Ey sârbân zimamı çek semt-i kûy-i yâre
   Virane dilde zîrâ yer kalmadı karâre
2. Bîm-i zalâm-i şebden olma sakın vehimnâk
   Ah-ı şerâre-bânm hacet mi kor nehâre
3. Azürde-pây olursa cemmâzın eyliyem ferş
   Dîbâce-i cebinim şevk ile rehgüzâre
4. Ey sârbân-ı müşfik hiç olmadın mı âşık
   Aheste-revlik etme rahmeyleyip bu zâre
5. Ben derd-mend-i aşkım bir yerde kılmam aram
   Tâ vâsıl olmayınca serhadd-i kûy-i yâre
6. Ol kûy-i cân-fezâ kim ehl-i nazar değişmez
   Bir seng-i rîzesini bin dürr-i şâhvâre
7. Ol kûy-i arş-rütbet kim hâk-i ıtırnâkin
   Mâlişgeh eylemiş Hak pîşânî-i kibâre
8. Dâru's-sekîne yani şehr-i Medîne k'oldur
   İzz-ü şerefle me'va Sultân-ı kâmkâre
9. Sultân-ı mülk-i sermed Mahbûb-i Hak Muhammed
   Kim kulluğu şereftir şâhân-ı tâcdâre
10. Ey cümle âlemine mahza atası Hakkın
    Senden olur olursa Asım fakire çâre

Muzârî': Mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün

Kelimeler: 1. sârbân: deveci, zimâm: yular, semt-i kûy-ı yâr: yarin mahallesinin semti, dil: gönül, karâr: durma, 2. bîm-i zalâm-ı şeb: gece karanlığının korkusu, vehimnâk: vehimli, âh-ı şerâre-bâr: kıvılcım çıkaran ah, hâcet: ihtiyaç, nehâr: gündüz, 3. âzürde-pây: ayağı incinmiş, cemmâz: deve, ferş: döşek, dibâce-i cebîn: alın dibacesi, dibâce: giriş, ön söz, rehgüzâr: yol, 4. sârbân-ı müşfik: şefkatli deveci, âheste-revlik: ağır gidiş, zâr: zayıf, 5. derdmend-i aşk: aşkın dertlisi, ârâm kıl-: eğlenmek, vâsıl ol-: ulaşmak, ser-hadd-i kûy-ı yâr: yarin mahallesinin başı, 6. kûy-ı can-fezâ: can artıran mahalle, ehl-i nazar: nazar ehli, seng-i rîze: ufak taş, dürr-i şâhvâr: iri, çok kıymetli inci, 7. kûy-ı arş-rütbet: rütbesi arş olan mahalle, hâk-i ıtırnâk: ıtır kokulu toprak, mâlişgeh: yüz sürülecek yer, pîşânî-i kibâr: büyüklerin alınları, 8. dârü's-sekîne: sâkinlik yurdu, me'vâ: yurt, sultân-ı kâmkâr: isteğine kavuşmuş sultan, 9. sultân-ı mülk-i sermed: ebedî mülkün sultanı, şâhân-ı tâcdâr: taç sahibi şahlar, 10. mahzâ: tam, atâ: bağış.

HÂZIK MEHMED EFENDİ

[öl. 1763]

Doğum tarihi bilinmeyen Hâzık Mehmed Efendi Erzurum'da doğdu. Babası aslen Karabağ'dan gelip Erzurum'a yerleşmiş, Feyziye Medresesi müderrisi Kara Bekir adıyla tanınan İspirli Ebubekir Efendi'dir. İlk eğitimi babasından alan Hâzık Mehmed Efendi sonra İhlasiye Medresesi müderrisi Müfti Ömer Efendi ve Kâzâbâdî Ahmed Efendi gibi devrinin meşhur âlimlerinden ders aldı. Önce mülâzım oldu. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptı. Bunlar arasında İbrahim Paşa medresesi ile Hatuniye medresesini sayabiliriz. Hz. Peygamber soyundan geldiği için Erzurum Nâkibüleşraflığına ve sonra da 1756 yılında Erzurum müftülüğüne tayin edildi. Vefat edinceye kadar bu vazifede kaldı. İçlerinde Erzurumlu İbrahim Hakkı hazretlerinin de bulunduğu pek çok talebe yetiştirdi. İbrahim Hakkı hazretlerinin Farsça hocasıydı. Hâzık Mehmed Efendi İstanbul, Çıldır, bugün Gürcistan sınırında kalan Ahıska'da bulundu. İlmi ve şairliğiyle tanındı. Çevresindeki devrin idarecilerine kasideler yazdı.

Hâzık Efendi kasidede Nef'i'nin, gazelde ise Nabi'nin tesirindedir. Kasidelerinin çoğu Nef'i'ye naziredir. Şiirlerinde sade ve temiz bir dil görünür. Hâzık Mehmed Efendi 1763 yılında vefat etti. Kabri, Erzincan Kapısı mezarlığındadır.

Eserleri: Dîvan, Ta'likât-ı alâ Tefsir-i'l Beyzâvî, Fetvalar.

Naat-i Şerif

1. Serâser olmuşum cürm ü kabahat yâ Resûlallah
   Bana senden olur olsa inayet yâ Resûlallah
2. O hizmette senin emrinde rıdvan bir gulamındır
   Verilmiştir sana miftah-ı cennet yâ Resûlallah
3. Lisân-ı hâl ile dağ taş çayır ot dâima, söyler
   Şefaat yâ Resûlallah şefaat yâ Resûlallah

4. Kerem eyle beni atma ırağa hâk-i pâyinden
   Yerim kıl zîr-i: sancâğ-ı seyâdet yâ Resûlallah
5. Fakirin derdimendin bir gedâ-yı müstemendindir
   Kapında Hâzık-ı pür cürm ü illet yâ Resûlallah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. serâser: baştan başa, inâyet: yardım, 2. Rıdvan: cennetin kapıcısı, gulâm: köle, miftâh-ı cennet: cennetin anahtarı, 3. lisân-ı hâl: hâl dili, 4. hâk-i pây: ayağının toprağı, zîr-i sancâg-ı seyâdet: seyyidlik sancağının altı, 5. derdimend: dertli, gedâ-yı müstemend: zavallı dilenci, pür cürm ü illet: çok günahkâr ve çok kusurlu.

NAZİRA İBRAHİM EFENDİ

[öl. 1774]

Kadılar zümresinden, ilim ve kalem sahiplerinden, irfanıyla tanınmış bir zat olup Edirnelidir. Tahsilini tamamladıktan sonra bir müddet müderrislikle meşgul olmuş, bilâhare kadılık mesleğine girerek mesleği gereği bir hayli seyahat etmiştir. Bulunduğu yerlerde Şer-i Şerif yolu üzere ve şer'î vazifeler yapmakla beraber isimleri aşağıda yazılı çeşitli mevzularda birçok faydalı eser yazmağa gayret sarfetmiştir. Tasavvuf mesleğine de intisab etmiş olup, sulûkünü Sezai-i Gülşenî hazretlerinden tamamlamıştır.

Kadıların âlimlerinden ve meşhur şairlerden Kâmî Mehmed Efendi'nin kardeşinin oğludur. Vefat tarihi «Nazira-yı Edip» terkibinin delâleti olan 1188 H. dir. Kabri hakkındakı rivayetler birbirine muhalif olup, meşhur (Hadikatü'l-Cevami) müellifi Hafız Hüseyin Ayvansarayi'nin (Mecmua-yı Vefeyat)ında Edirnede vefat ettiği yazılı olduğu gibi, bazı zatlar da Eski Zağrada âhirete intikal ettiğini rivayet etmektedirler. Edirneli Hubrî Abdurrahman Efendi'nin (Enisü'l-Müsamirîn) ismindeki Edirne tarihini pek çok ilâvelerle üç büyük cilt üzerinde zeyl eden zamanımızın maarifçilerinden Edirneli Badi Ahmed Efendi merhumun (Riyaz-ı Belde-i Edirne) adındaki mühim eserinde de hâl tercemesini yazdığımız bu zatın kabri hakkında sözü geçen yerler sayılmakla beraber Kesriye bağlı Hurpeşte olması ihtimali de zikredilmiştir

Eserleri: Risale-yi Ehadis-i Kudsiye, Risale-yi Erbain Âlâ Kelimeteyni, Risale-yi Ehadis-i Erbain-i Sülasiye, Kavsiye Ba Ehadisi Şerife ve Ebyatı Lâtife dertir endazi, Müncil Melal ve Mûsılü'l-Kemal, Letaif ü İmam-ı Azam, Risale-yi Nuut-i Şerife, Muammeyat-ı Manzume: Esmaü'l Hüsna, Esma-i Muhammedi, Esma-i Enbiya, Esma-i Sahabe, Esma-i Meşayihi ihtiva eder; Terceme-yi Kaside-yi Münferice, Terceme-yi Risale-yi Etvar-ı Seb'a, İnsanname, Şerh-u Kıt'ayı "Aynani Aynani lem yektübhüma kalem", Şerh-u Gazel-i Mevlana; "Hest-i Lika-yı Âşikan Bakare beku bekav bekav", Şerhu Gazel-i Niyazi-i Mısri: "Ol ne kesrettir ki, onun haddi yok payanı yok", Manzume-yi Ahlâkiye, Beyan-ı Ruh Ba Akvali Sahiha, Behçet ü Ebrar ve Lem'atül-Esrar: Muhadarat ilmine dair, Tuhfe-yi Gülşeniye, Tuhfetü'l-Letaif fin-Ne-

vadiri vel-Emsali vel-Garaib, Camiü'l-Mucîzat, Tuhfetü'z-Zevra, Risaletü'l-Füruk, Muhtasar Tarih-i Osmanî, Muhtasar Tarih-i Edirne, Terceme-yi Camiü'l-Hikâyat, Divan: Kendi el yazısı ile yazma nüshası Bahçekapısında Hamidiye kütüphanesindedir; Mecmuayı Mekatip: Büyük kısmı Sezai hazretleriyle olan mektuplarını ihtiva eder; Şerh-i Gazel-i Usuli (Ey hakikatten haberdarım diyen Mevlânedir), Beyan-ı Huruf-i Tehecci:

Naat-i Şerif

1. Derri lutfun bize darul emandır ya Rasûlallah
   Saadet re'fet anda rayegândır ya Resûlallah
2. Terahhum eyle lutfeyle "Nazira" derdimendidir
   Şefaat iltimas eyler zamandır ya Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. der-i lutf: lütuf kapısı, dârü'l-emân: eminlik yurdu, re'fet: acıma, râyegân: bol, ücretsiz, 2. terahhum eyle-: acımak, iltimâs: kayırma.

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI

[1703-1780]

Her şeyden önce sistemli bir ilim adamı, bir ansiklopedist, çağını izleyen bir âlim, samimi, nüfuzlu, mutasavvuf, İslâm ilimleri allâmesi olan İbrahim Hakkı Hazretleri aynı zamanda 18. asrın Bursalı İsmail Hakkı ile birlikte en iyi dergâh şairlerindendir. Hasankale'de doğan İbrahim Hakkı hazretleri, Kadirî şeyhi Fakrullah hazretlerine sığınan babası Derviş Osman Efendi ile beraber Tillo'ya gittiklerinde dokuz yaşındaydı. İslâmi ve tasavvufi ilimleri Fakrullah hazretlerinden tahsil eden İbrahim Hakkı hazretleri sırasıyla Erzurum'a, Hicaz'a, Mısır'a ve İstanbul'a bir kaç seyahatte bulunur. İstanbul'a geldiklerinde Sultan I. Mahmud'a müracak ederek saray kütüphanesinde çalışma izni alır. 1764'den sonra 16 yıl Tillo'dan hiç ayrılmayarak ünlü eserlerini yazmış, astronomi tecrübelerini gerçekleştirmiş ve rasathane âletlerini kullanmıştır. Ünlü şeyh ve irşad adamı olan İbrahim Hakkı hazretlerini diğerlerinden ayıran tarafı, onun ilim üzerindeki sürekli ısrarıdır. O hayatın içinde konuşan, çalışan, doymaz tecessüsü ile keşifler yapan bir dâhidir. Ünlü Tefviznâmesi'yle kimsede görülmedik bir orijinalliğin de şairidir. İslâm düşüncesini, Kur'an ahlâkını ve kemal yolunun en kolay, en rahat üslûpla harf be harf dile getirir. 1780 yılında ebedi âleme Tillo'da göç eder. Türbesi Tillo'da şeyhinin yanı başındadır.

Eserleri: Divan, Ma'rifet-name.

Naat-i Şerif

1. Her işte zikr ederdi ism-i Rahman ol kerem kânı
   Sena ve hamde peygamer idi kân ol kerem kânı
2. Ol idi mazhâr-i eltaf ü ılm ü hilme hem menba'
   Ki hüsn-ü hulk ile dolmuştu ol can ol kerem kânı
3. Hakkın mahlûkuna rıfk u tevazu eyleyip lillâh
   İderdi cümle halka lütf u ihsan ol kerem kânı
4. Hemen Allah için halkı severdi buğz ederdi hem
   Ne dost olmuştu nefsi çün ne düşman ol kerem kânı

5. Ne güldü kahkaha ile ne sövdü nesneyi hergiz
Güzel sözlü güleç yüzlüydü her ân ol kerem kânı
6. Haya vü hilm ile mevûf idi hem lutf ü hürmetle
Gelip yalvaranı koymazdı giryân ol kerem kânı
7. Kabul eylerdi özrü suçlulardan afv ü lütfüyle
Azîm'ül-hulk idi şefkatli hannân ol kerem kânı
8. Gınâyı sevmeyip fakrı severdi fahr ederdi hem
Kılıp miskinlerden kendine ihvan ol kerem kânı
9. Yamalıklar dikip esvabına ve na'lin giyerdi dahî
Varıp her hastaya eylerdi derman ol kerem kânı
10. Hem ehl-i beytinin hizmetlerin kendi görürdü hoş
Kamu müşküllerin eylerdi asan ol kerem kânı
11. Eğer hubz-i şair ve mercimek çorbası ekli'çin
Olunsa davet, olurdu o mihmân ol kerem kânı
12. Binerdi kâh deve kâh at ve kâh katır, kâh merkep
Yalın ayak yürürdü kâh o sultân ol kerem kânı
13. Murabba otururdu ya diz üzre ya dikerdi diz
Dolu adâb idi peyda ve pinhân ol kerem kanı
14. Yiyip üç parmağıyla, hem yalardı onu lezzetle
İçerdi üç nefeste âb-ı reyyân ol kerem kânı
15. Severdi bal ve helva hem kabak ü sirke tirid amma
Doyunca yememişti arpadan nân ol kerem kânı

16. Mübarek batnına taş bağlar idi kâhi açlıktan
    Füadım olsun der idi lerzân ol kerem kânı
17. Saâdethânesinde nice aylar yanmaz idi od
    Kanâatle yer idi temr ü rummân ol kerem kâm
18. Güzel işlerde sağ yanın severdi eyleyip takdim
    Vuduya olsa ya lebse şitâbân ol kerem kânı
19. Yatardı sağ yanı üzre müstakbel'ül-kıble
    Ederdi her nefeste gaybi seyrân ol kerem kânı
20. Firâşı sahtiyan idi, içi lif, yastığı dahî
    Gece yatsa az uyurdu o yekzan ol kerem kânı
21. Uyurdu gözleri, hiç uyumazdı gönlü dostuyla
    Ezelden hüsnüne olmuştu hayran ol kerem kânı
22. Hevâdan söylemezdi nutk-u pâki cümle vahy idi
    Dürr-ü hikmetle idi bahr-i umman ol kerem kânı
23. Teni halk içre idi, gönlü dostuyla tek ve tenhâ
    Bulurdu vahdeti kesrette her ân ol kerem kânı
24. Salât ve çok selâm olsun o'na hem âl ve sahbine
    Ki kılmış onları kendiye yaran ol kerem kânı
25. Gel ey Hakkı unut halkı, Habîb-i Hak'dan al hulkı
    Ki Hak'dan hüsn-ü hulk almıştı meccân ol kerem kânı

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. ism-i rahman: rahman ismi, senâ: övgü, kân: maden, 2. mazhar-ı eltâf: lütuflara mazhar olan, hilm: yumuşaklık, hüsn-i hulk: yaratılış güzelliği, 3. rıfk: yumuşaklık, 4. buğz et-: sevmemek, 5. hergiz: aslâ, 6. hayâ: utanma, mevsûf: vasıflanmış, giryân: ağlayan, 7. azîmü'l-hulk: yaratılışı büyük, hannân: çok acıyan, 8. gınâ: zenginlik, fahr et-: övünmek, ihvân: kardeş, 9. esvâb: elbise, na'l: nalın, 10. ehl-i beyt: hane halkı, kamu: bütün, müşkil: sorun, âsân: kolay, 11. hubz-ı şâ'ir: arpa ekmeği, ekl: yemek, mihmân: misafir, 13. mürabbâ: terbiyeli şekilde, peydâ vü pinhân: gizli açık, 14. âb-ı reyyân: suya kanmış, 15. nân: ekmek, 16. batn: karın, füâd: kalp, lerzân: titrek, 17. od: ateş, temr ü rummân: hurma ve nar, 18. vüdû': abdest, lebse: giyinme, şitâbân: acele, 19. müstakbelü'l-kıble: kıbleye karşı, seyrân: izleme, 20. firâş: döşek, sahtiyan: keçi derisi, 22. nutk-ı pâk: temiz söz, dürr-i hikmet: hikmet incisi, bahr-ı ummân: engin deniz, 23. kesret: çokluk, 24. sahb: dostlar, 25. habîb-i Hak: Allah'ın sevgilisi, meccân: ücretsiz, karşılıksız.

ZÜBEYDE FITNAT HANIM

[öl. 1780]

Asıl adı Zübeyde olan Fıtnat Hanım, İstanbul'da doğdu. Babası da kendisi gibi şair Şeyhülislam Esad Efendi'dir. Şair ve musıkişinas bir ailede yetişdi. Edebi bilgileri ailesinden aldı. Nakıbu'l-Eşrâf ve Rumeli Kazaskeri olan Mehmed Efendi ile evlendi. Fıtnat Hanım'ın şiirleri dil ve şekil bakımından kusursuzdur. Şiirlerinde kadınca bakıştan ziyade, erkekce duygu, düşünce ve söyleyişler yer alır. Bunda aile ortamı rol oynamış olabilir. Şair Koca Ragıb Paşa ve Haşmet ile aralarında geçen konuşma ve lâtifelerle hayli meşhurdur. 1780'de İstanbul'da vefat etti. Kabri Eyüp Sultan Türbesi'nin arkasında yer alan hazirededir.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

Ey bâis-i îcâd-ı nizâm-ı dü serâ
Halk oldu senin nâmına cümle eşya
Düşmezse aceb mi hâke zilletle o kim
Tâbi' ola her kârda çün saye sana

Ey zâtın olan Hazret-i Hakka mahbub
Hüsnünden olur mihr-i münevver mahbub
Nal olsa seza Burak'ına ebruy-i hür
Dergâhına şehper-i melâik cârûb

Ey mebde-i âlem sebeb-i mevcudat
Vey sâhib-i ahlâk-ı hasen âlî zât
Kaadir mi ola nev'-i beşer meddahın
Vasfında nüzul eyledi çün kim âyât

Îcâd-ı cenana hilkatindir bâis
İdhâle bizi inayetindir bâis
Ey Şâh-ı Rüsül kesretine cürmümüzün
Hep ârzu-yi şefaatindir bâis

Ey mefhar-i enbiyâ vü sâhib-i mi'râc
Sultân ü gedâ dergehine hep muhtaç
Düşmezse nola rûy-i zemine gölgen
Arş etti onu izzet ile başına tâc

Kelimeler: 1. bâ'is-i îcâd-ı nizâm-ı dü-serâ: iki dünya nizamının icadına sebep olan, hâk: toprak, kâr: iş, sâye: gölge, 2. mahbûb: sevgili, hüsn: güzellik, mihr-i münevver: parlak güneş, mahbûb: altın sikke, na'l: nalın, sezâ: yakışır, ebrû-yı hûr: huri kaşları, şeh-per-i melâik: melek kanatları, cârûb: süpürge, 3. mebde-i âlem: âlemin başlangıcı, sebeb-i mevcûdât: varlık sebebi, sâhib-i ahlâk-ı hasen: güzel ahlâk sahibi, âlî-zât: yüce zat, nev'-i beşer: insan cinsi, meddâh: övgücü, 4. îcâd-ı cenân: cennetlerin icadı, bâis: sebep, şâh-ı rüsül: resüller padişahı, ârzû-yı şefâat: şefaat arzusu.

SALAHADDİN UŞŞAKİ

[1705-1781]

Halvetiyye'nin Ahmediyye-Uşşakiyye kolunun Salahiyye dalının pîri olan Salahaddin Uşşaki, 1705'lerde günümüzde Yunanistan sınırları içinde bulunan Kesriye (Kastorya)da dünyaya geldi. Yirmi yaşına gelinceye kadar Kesriye'de öğrenim gördü. Daha sonra yüksek tahsil yapmak üzere İslânbul'a gelen Salahaddin Uşşaki, tahsilini tamamlayınca, Hekimoğlu Ali Paşa'nın yanında Mektupçuluk görevine başladı. Daha sonra Ali Paşa ile Mısır'da bulundukları yıllarda, Paşa'nın Divan Efendiliği görevini yaptı. Memuriyetlerinin birikimi içerisinde İstanbul'a döndükten sonra, Cemâleddin Uşşaki'ye intisap ederek önce dervişi, sonra damadı oldu. Mürşidi ve kayınpederi Cemâleddin Uşşaki hazretlerinden sonra, Şeyhü'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabi hazretlerinin ruhaniyetinden de feyiz alan Salahaddîn Uşşaki hazretleri, Halvetî-Bayrami-Sadi-Kadiri-Nakşibendi-Mevlevi-Gülşeni kanallarından da özel feyiz alınca, bu coşkunluk içinde, bu feyiz ve bereket ikliminde seksenden fazla eser kaleme aldı. Hareketli ve bereketli hayatının bir döneminde bir ara, yedi yıl süren inziva imbiğinden geçti. Seyyid Mehmed Tahir Ağa'nın 1760'larda yaptırdığı Tahir Ağa Dergâhı'nda yirmi iki yıl ilim ve irfan saçan Abdullah Salahaddin Uşşaki hazretleri, 1781'de vefat etmiştir. Fatih'de, Haydar caddesi, İrfan Ahmed ve Esrar Dede sokaklarında yer alan Tahir Ağa Camii'nde medfundur.

Eserleri: İki yüz civarında eseri vardır.

Naat-i Şerif

1. Gönül fikr-i hayâlinle sabahlar yâ Resûlallâh
   Olur şem'-i cemâlinle sabahlar yâ Resûlallâh
2. Alîl-i pister-i hicrin erun ü zar edip dilden
   Temennî-i visalinle sabahlar yâ Resûlallâh
3. Seherlerde gönül teşrifin özler dîde-i cana
   Tenezzül ihtimâlinle sabahlar yâ Resûlallâh
4. Ziyâ-yı şem'-i ruhsârın nihân olur ise dilden
   Hayâl-i zülf ü hâlinle sabahlar yâ Resûlallâh

5. Leyâlî-i tahayyül içre dil bezm-i tasavvurda
   Cemâl-i bî-misâlinle sabahlar yâ Resûlallâh
6. Şeb-i gamda gürîsne bî-nevâ dil hân-ı vaslınla
   Ümîd-i hoş-ne valinle sabahlar yâ Resûlallâh
7. Hadîs-i zülfünü tahdîs ederse leyle-i hicran
   Salâhî kıyl ü kâlinle sabahlar yâ Resûlallâh

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. fikr-i hayâl: hayal düşüncesi, şem'-i cemâl: cemal mumu, 2. alîl-i pister-i hicr: ayrılık yüzünden yatağa düşmüş olan, enîn ü zâr: ah edip inleme, temennî-i visâl: kavuşma dileği, 3. dîde-i cân: can gözü, 4. ziyâ-yı şem'-i ruhsâr: yanağının mumunun ışığı, nihân ol-: gizlenmek, hayâl-i zülf ü hâl: saçının ve beninin hayali, 5. leyâli-i tahayyül: hayale dalınan geceler, bezm-i tasavvur: tasavvur meclisi, cemâl-i bî-misâl: emsalsiz güzellik, 6. şeb-i gam: gam gecesi, gürisne: aç, bî-nevâ: sessiz, hân-ı vasl: vuslat sofrası, ümîd-i hoş-nevâl: güzel bahşiş ümidi, 7. hadîs-i zülf: zülf sözü, tahdîs et-: anlatmak, leyle-i hicrân: ayrılık gecesi, kîl ü kâl: dedikodu.

KÂNİ

[öl. 1792]

Tokat'ta doğdu (1712). Asıl adı Ebubekir'dir. Memleketinde öğrenim gördü ve Mevlevi Tarikatı'na girdi. 40 yaşına kadar Tokat Mevlevihanesi'nde kaldıktan sonra Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa'nın ilgisini kazanarak İstanbul'a gitti (1754). Paşa'yla alâkası, Trabzon valisi iken üçüncü defa atandığı sadrazamlığa giderken Tokat'tan geçişi sırasında şairin sunduğu bir kaside üzerine olmuştur. İstanbul'da divan kalemine girdi. Hacegânlığa yükseldi. Koruyucusunun görevden alınması üzerine, bir türlü alışamadığı kurallara bağlı hayatı bırakarak, Silistre valisine divan kâtibi oldu. Uzunca bir süre orada kaldıktan sonra Yeğen Mehmet Paşa'nın yanına geçti. Bir ara Bükreş'te Ulah Beyi Alexandre'ın özel kâtipliğini yaptı. Yeğen Mehmet Paşa'nın sadrazamlığa atanması üzerine İstanbul'a geldi (1782). Fakat lâubali davranışları yüzünden kuralcı saray çevresinin kızgınlığını üzerine çekti. Paşa'ya ait gizli bilgileri ortaya döktüğü gerekçesiyle öldürülmek istendi. Son anda kurtarılarak Limni adasına sürgün edildi. Bağışlanarak İstanbul'da döndü. Burada öldü. Mezarı Eyüp'tedir.

Kânî, şairliğinden çok lâtifeciliği ve hazır cevaplılığı ile tanınmış birisidir. Hemen her sözünde şaka ve mizaha dair şeyler vardır.

Edebi açıdan da Kâni, şair olmaktan çok münşidir. Yüz yirmiye yakın mektubundan meydana gelen münşeatında ince nükte ve hicivlerle dolu, kendine has tabirlerle, secilerle süslenmiş zengin bir ifade kullanır. Dili süslü olmakla birlikte samimi ve işlektir. Ebüzziya'nın ifadesiyle Kâni, Osmanlı edebiyatçıları içinde nev'i şahsına münhasır bir isimdir. Mektupları içinde Hirrenamesi meşhurdur.

Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerinden meydana gelen divanı basılmıştır. Şüphesiz nesri şiirinden daha sevimlidir. Divan'ında yer alan çok sayıda naati dışında tüm eserlerinde derece derece nükte, hiciv ve hezelden izler bulunur.

Eserleri: Divan, Münşeat.

Naat-i Şerif

1. Gubârı ravzanın kuhl-i cilâdır ya Resûlallah
   Gözümde hâk-i kûyun tûtiyâdır yâ Resûlallah
2. Şeb-i mî'i'râcda na'l-i şerifin nakşın almış çarh
   Biri meh birisi mıhr-i semâdır yâ Resûlallah
3. Ne yüz ile varam yüz vermez isen bâb-ı Rahmâna
   Yüzümde rû-siyehlik rû-nümâdır yâ Resûlallah
4. O denli mücrimim zerre sevabım varsa defterde
   Ya sehv-i kâtibân yâ iftiradır yâ Resûlallah
5. Eğer rûz-ı cezada sâhib olmazsan değil cennet
   Cehennem de bana nefret-nümâdır yâ Resûlallah
6. O denli lutfuna ümmîd-vârım havf olup ma'dûm
   Zebân-ı her kelâm harf-i ricadır yâ Resûlallah
7. Şefâ'at suçluya derler meseldir söylenir dâ'im
   Kulun Kânî de bir mücrim gedâdır yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. gubâr: toz, toprak, ravza: bahçe, kabir, kuhl-ı cilâ: parlak sürme, hâk-i kûy: mahallenin toprağı, tûtiyâ: sürme, 2. na'l-i şerîf: şerefli nalın, mihr-i semâ: göğün güneşi, 3. bâb: kapı, rû-siyehlik: yüz karalığı, rû-nümâ: yüz gösteren, 4. sehv-i kâtibân: kâtiplerin yanlışı, 5. nefret-nümâ: nefret gösteren, 6. ümmîd-vâr: ümitli, ma'dum ol-: kaybolmak, zebân: dil, harf-i recâ: rica harfi, 7. gedâ: dilenci.

GARİBİ

[öl. 1794]

1756 yılında Erbil'de doğdu. Halil adında bir zatın oğludur. Asıl adı Yusuf'tur. Şiirlerinde Garibi mahlasını kullanır. Gözleri görmediği için Garibi-i Âmâ adıyla anılmıştır. Devrinin şartları içinde iyi bir medrese tahsili almış ve kendisi de talebelerine nahiv, sarf ve mantık okutmuştur. Osmanlı Müellifleri'nde şairin 1795 yılında vefat ettiği belirtilmektedir.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Ey şuâ-ı lem'a-i ruhsâr-ı nûr-i Kibriya
   Şûle-i hurşîd alır şem'-i cemâlinden ziya
2. Sensin ey sadr-ı serîr-i lima'allah serveri
   Nâsıh-ı edyân-ı sabık kâşif-i râh-ı Huda
3. Âlem-i lâhût cevlângeh semend-i nâzına
   Şâhbâz-ı emrine bir lanedir arş-i a'lâ
4. Düşmüş olsaydı cihâna bedr-i hüsnün pertevi
   Olmaz idi Mısır bâzârında Yûsuf zî-behâ
5. Feyz-i nutkun âleme sermâye-i yuhy-il-izâm
   Sana ta'zîmen bu mûciz oldu Îsa'ya ata

6. Ma'den-i esrâr-ı hikmet meyve-i bâğ-ı vücûd
   Sâhib-i mihr-i nübüvvet mazhar-ı sıdk u safa
7. Bûsegâh-ı evliyadır hâk-i râh-ı makdemin
   Yâ Resûlallah ki sensin nûr-i ayn-i enbiyâ
8. Eylemiş dergâhını Mevlâ matâf-ı kudsiyan
   Âsitânın kıble-i hâcât-ı erbâb-ı recâ
9. Bu Garîbî-i hakirin bende-i hâk-i derin
   Eyler ümmid-i şefaat bî-nevâ'dır bî-nevâ

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. şu'a': ışık, lem'a: parıltı, ruhsâr-ı nûr-ı Kibriyâ: Hz. Peygamber'in nurlu yanağı, şûle: ışık, hurşîd: güneş, şem'-i cemâl: cemal mumu, 2. sadr: baş, serir: taht, li-ma'allâh: Allah'la bir olma, nâsıh: nasihatçı, edyân-ı sâbık: eski dinler, kâşif-i râh-ı Hudâ: Allah yolunun kâşifi, 3. âlem-i lâhut: uluhiyet âlemi, cevlangeh: gezinme yeri, şahbâz-ı emr: emir doğanı, lâne: yuva, 4. bedr-i hüsn: güzelliğin ayı, Yûsuf-ı zî-behâ: pahalı Yusuf, 5. feyz-i nutk: sözünün bereketi, yuhyi'l-izâm: 36 (Ya-Sin) 78 "Çürümüş kemikleri kim diriltecek?", ta'zimen: saygı gereği, muciz: mucize, atâ: vergi, 6. ma'den-i esrâr-ı hikmet: hikmet sırlarının madeni, meyve-i bâğ-ı vücûd: vücut bağının meyvesi, sâhib-i mühr-i nübüvvet: peygamberlik mührünün sahibi, mazhar-ı sıdk u safa: sefa ve doğruluğun mazharı, 7. bûsegâh-ı evliyâ: velilerin öptüğü yer, hâk-i râh-ı makdem: yolunun toprağı, nûr-ı ayn-ı enbiyâ: nebilerin göz nuru, 8. matâf-ı kudsiyân: kutsal tavaf yeri, âsitân: eşik, kapı, kıble-i hâcât-ı erbâb-ı recâ: rica erbabının hacetlerinin kıblesi, 9. bende-i hâk-i der: kapısının toprağının kulu, ümmîd-i şefâ'at: şefaat ümidi, bî-nevâ: sessiz.

ERZURUMLU ZİHNİ

[1730-1795]

Zihni'nin hayatı hakkında bildiklerimiz, şiirlerinden çıkardığımız kırık dökük malûmata dayanmaktadır. Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde Zihni mahlâsını kullanan 19, Tuhfe-i Nailî'de 24 şairin biyografisi yer almasına rağmen bunlardan hangisinin burada sözünü ettiğimiz Erzurumlu Zihni olduğunu tespit etmek güçtür. Ne yazık ki Erzurum'la ilgili diğer kaynaklarda da Zihni hakkında bilgi yoktur.

Zihni Divânı'nın ketebe kaydında geçen Zihni-i Erzurûmî ifadesinden şairin Erzurumlu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, şair 1175-1209 (1761-1795) yıllarında Erzurum'da görev yapan valilere kasideler sunmuş, Erzurum'da görevli olan bürokratların atanmalarına, söz konusu şehirdeki imar ve iskân faaliyetlerine tarihler düşürmüştür.

Zihni'nin dinî muhtevalı şiirleri hariç tutulursa, divanındaki kaside ve kıt'aların tek bir konusu vardır: Erzurum. O, şiirlerinde Erzurum'dan bahsettiği kadar, Erzurumlu divan şairlerinden; Nefî, Hâzık ve İbrahim Hakkı'dan övgüyle bahsetmiş, son ikisi ile ilgili olarak müstakil manzumeler kaleme almıştır.

Şairin asıl adının Mustafa olduğunu, divanının yazma nüshasının başındaki Arapça, kasidenin başlık kısmına sonradan ilâve edildiği açıkça belli olan Mustafa Zihni ifadesinden anlıyoruz. Şairin ölüm tarihini ve kaç yaşında öldüğünü de kesin olarak bilemiyoruz. Ancak, Zihni Divanı'nın 1212(1797)'de istinsah edilen elimizdeki nüshasının ketebe kaydındaki el-merhûm, rahmetullâhi-aleyh ifadelerine bakılırsa şairin bu tarihte hayatta olmadığı anlaşılır. Şair, Hacı Mustafa Ağa'nın 1209 (1794-95)da yaptırdığı Kâğdarıç Köprüsü'ne tarih düşürdüğüne göre bu tarihte hayatta olmalıdır. Dolayısıyla Mustafa Zihni'nin 1209'dan 1212'ye kadar geçen üç yıl içerisinde öldüğü kesindir. 18. yüzyılın başında dünyaya geldiğini tahmin ettiğimiz Zihni'nin tahsil hayatı ve mesleğinin ne olduğu hususunda da bilgimiz yoktur. Fakat, şiirlerine bakılacak olursa daha önceki asırlarda yaşayan şairler hakkındaki isabetli değerlendirmeler, şiirlerinde kullandığı lafzî iktibaslar, atıfta bulunduğu eser adlarından dolayı klâsik medrese eğitimi gördüğü söylenebilir. Şairin,

belki de tahsilini tamamlamak amacıyla İstanbul'a gitmiş olabileceğini tahmin ediyoruz. Çünkü Zihni, Sultan Mustafa'nın 1175(1761) tarihinde dünyaya gelen oğlu Şehzade Selim'in doğumu vesilesiyle iki tarih manzumesi yazmıştır. Bu şiirler Zihni'nin bildiğimiz ilk tarih manzumeleridir. Dolayısıyla bu şiirler onun İstanbul'da bulunmuş olma ihtimalini akla getirmektedir. Bu şiirlerden hareketle şairin sarayla münasebetinin olabileceği de düşünülebilir.

Kasidelerinin fahriyelerinde de şairliğiyle övünür. Bakî, Fuzuli, Nabi, Nefî gibi divan şiirinin ustalarına atıflarda bulunarak kendine bir yer belirlemeye çalışır. Erzurumlu divan şairlerinden Hâzık'a yönelik ifadeleri mahallî kimliğiyle, İbrahim Hakkı'ya yönelik ifadeleri ise Marifetname müellifinin büyük bir mutasavvıf ve şair oluşuyla ilgilidir. Ayrıca, gazellerinin makta beyitlerinde şiir ve şair kavramlarıyla ilgili görüşlerini ifade eder. Zihni bir gazelinin makta beytinde tezkire mukaddimelerinde ve divan dibacelerinde tekrar edildiğini bildiğimiz "Şiirde mutlak bir hikmet vardır." hadisini zikreder.

Şairin herhangi bir tarikata intisabının olup olmadığını bilmiyoruz. Bir beytinde telmih unsuru olarak kullandığı Hacı Bektaş ismi ve başka bir beytinde geçen Mevlevi kelimesi bu anlamda bir ipucu olarak değerlendirilemez.

Mevcut bilgilerimize göre Zihni Divanı'nın tek nüshası vardır ve bu nüsha Doktor Abdullah Öztemiz'in şahsî kütüphanesinde bulunmaktadır.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Ser-â-ser kalmışım derd ü belâda yâ Resûlallâh
   Garîkim lücce-i cürm ü hatâda yâ Resûlallâh
2. Tehî destim kefimde nakd-ı lutfundan ümidim var
   Koma sahrâ-yı hayretde fütâde yâ Resûlallâh
3. Pür oldu şevketinle arsa-i pehnâ-yı tekvînî
   Yazıldı rif atın fevka'l-'alâda yâ Resûlallâh
4. Okundu hutbe-i hatm-ı risâlet şân-ı pâkinde
   Dikildi ra'yetin 'arş-ı Hudâda yâ Resûlallâh
5. Zemine 'izzet ü rif'at değil mi merkad-i pâkin
   Mekânın var iken fevka's-semâda yâ Resûlallâh
6. Vücûd-ı meymenet-âlûdun olmuş merhem-i isyan
   Sen eyle merhamet âsî 'ibâda yâ Resûlallâh

7. Dem-i şiddetde hengâm-ı belâda söyledim na'tın
   Ümîdim edesin lutf-ı rahâda yâ Resûlallâh
8. Benim haddim değil hakk-ı edâ-yı midhati anma
   Bana ser-riştedir rûz-ı cezada yâ Resûlallâh
9. Ne sözdür hâşa kim mahrum olam nakd-i şefaattan
   Tek ü tenhâ kalam rüsvâ vü sâde yâ Resûlallâh
10. Kulundur Hazret-i Hakdan niyaz et Zihni-i zarı
    Halâs et kalmasın rene ü 'anada yâ Resûlallâh

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. serâser: baştan başa, garik: batmış, lücce-i cürm ü hatâ: hata ve suç denizi, 2. tehî: boş, dest: el, kef: avuç, nakd-i lutf: lütuf akçası, sahrâ-yı hayret: hayret sahrası, fütâde: düşkün, 3. arsa-i pehnâ-yı tekvîn: varlığın engin arsası, 4. hutbe-i hatm-i risâlet: risâletin hatminin hutbesi, şân-ı pâk: temiz ün, ra'yet: sancak, arş-ı Hudâ: Allah'ın arşı, 5. merkad-i pâk: temiz kabir, fevka's-semâ: göğün üstü, 6. meymenet-âlûd: saadete bulaşmış, merhem-i isyân: isyan merhemi, ibâd: kullar, 7. dem-i şiddet: şiddet vakti, kıyamet; hengâm-ı belâ: belâ hengâmesi, lutf-ı rehâ: kurtuluş lütfu, 8. hakk-ı edâ-yı midhat: övgünün edasının hakkı, ser-rişte: tutamak, 9. nakd-i şefâat: şefaat akçası, tek ü tenhâ: yalnız, rüsvâ: bayağı, sâde: tek, 10. zâr: zayıf, halâs et-: kurtarmak, renc ü 'anâ: sıkıntı ve güçlük.

ESRAR DEDE

[1748-1797]

Asıl adı Mehmed olan Esrar Dede, 1748'de İstanbul Sütlüce'de doğdu. Babası mevlevi dervişlerinden Ahmed Bîzebândır. Genç yaşında Galata Mevlevihanesi'ne girdi. Medrese hayatını kendi gayretleriyle tamamladı. Arapça, Fransızca, Latince ve İtalyanca öğrendi. Şeyh Gâlib'in Galata Mevlevihanesi'ne şeyh olmasıyla tekkede çileye giren dervişlere yol gösterme vazifesi olan Kazancı Dedeliğe yükseldi. Genç denecek yaşta ebedî hayata göçtü. Cenazesi, Galata Mevlevihanesi'nde Fasıh Ahmed Dede'nin yanına defnedildi. Şeyh Gâlib, bu yakın dostunun vefatına tarih düşürmüş ve ayrıca türünün en içli mersiyelerinden birini yazmıştır.

Eserleri: İtalyanca-Türkçe Sözlük, Divan, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye.

Naat-i Şerif

1. Sâkî kaçan gurâbesini mey-nisâr eder
   Bezm-i akûs-i neş'esi nakş-i nigâr eder
2. Ol meclis içre mihr kadeh der beğal gezer
   Zühre nevâ-yı çengini âhenge ar eder
3. Bir cam esiridir gönül ol bezmde fakat
   Aşkın havadisi bana arz-ı humâr eder
4. Dil bir siyeh gulamı olup pîr-i badenin
   Her şeb emelle encüm-i hasret şümâr eder
5. Deşt-i talebde Kâ'be-i maksûddur deyu
   Rûyun tehîce garka-i gird-i gubâr eder
6. Gördüm bu hâlini dil-i şeydâ-yı pür gamın
   Sordum bu nâtüvân niçin âh ü zar eder
7. Feryâd edip dedi ki muhabbet esiriyim
   Gittikçe cevr-i yâr beni nâlekâr eder
8. Bilmem meâl-i aşk nedir liyk neyleyim
   Bir ıztırâbı var beni ol bîkarar eder

9. Oldum hevâ-yı zülf ile sergeşte serseri
Âhir beni bu tûl-i emel şermsâr eder
10. Ey dil bırak telâşı rızâ-dâde ol heman
Neylerse âşıka yine âlemde yâr eder
11. Var âsitâne-i şeh-i Levlâke acz ile
Çok nâmuradı lûtfu anın kâmkâr eder
12. Bîçâre perver oldu cenâb-ı inayeti
Nâçâr ü nâtüvânlara i'tibâr eder
13. Hükm-i celâl-i hâsı şu denlû ki hâk ile
İdbâr pişkânı bütün hâkisâr eder
14. Lâkin cemâl-i âmeye şöyle şümulü var
Dehre şefaat etse bütün iktidar eder
15. Merdûd-i semt-i rahmet iken dîv-i güm-rehi
Hâlâ şefaati yine ümmîdvâr eder
16. Ol Hazret-i Celîl ki kahr-i celâl ile
Husrev dedikleri seke dünyâyı târ eder
17. Ol âyet-i cemîl ki nûr-i cemâl ile
Küfrü nigâh-ı rahmet-i îmân var eder
18. Fehm eyledikçe menzele-i mazhariyyetin
Musa gulâmı olmasını ihtiyar eder
19. Ol sırr-ı men reânî ile cilveger iken
Îsâ ubûdetiyle ana iftikar eder
20. Beyn-er-rüsül Cenâb-ı Huda ism-i pâkini
Yâd etse kendi nâmı ile hem-karâr eder
21. Harf-i leb-i mealine mahv olsa bir gönül
Ser-çeşme-i hayâtı mahall-i karâr eder
22. Subh-i bahar-ı bahtı gülistân-ı handedir
Her kim ki derd-i aşkı ile âh ü zar eder

23. Bir kîmyâ-nazardır o hurşîd-i feyz kim
    Hâke nigâh eder zer-i kâmil ayar eder
24. Ey dâveri-i mülk-i arefnâke müstakil
    Hâmem eğerçi gevher-i na'tin nisâr eder
25. Lâkin kemâl-i vasfına aczi bedîd olup
    Bîcâregî de kendi gibi, eskbâr eder
26. Ey mazhar-ı tahiyyet-i gil vey Hudâpesend
    Vasfında herkes acz-i ile i'tizâr eder
27. Müjde hezâr âleme fahrin aceb midir
    Evvel seninle Hazret-i Hak iftihar eder
28. Pek tîrelendi kalıb ü kalb-i elemzede
    Hicran ü gam ikisini de dâğıdâr eder
29. Şad el'aman zâtına düştü kerem bu gün
    Ancak dil-i füsürdeye lütfün medar eder
30. Eyle nazar ki bir nigeh etsen eğer dile
    Cem'iyyet-i sivâ o taraftan firar eder
31. Esrâr-ı Mevlevi-i perîşân-ı zâre bak
    Gelmiş kapında lûtf ü kerem hastekâr eder
32. Ey kalıb-ı harâb ü eyâ kalb-i hâkisâr
    Elbet sizi de lûtfu anın bahtiyar eder

Muzâri: Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: 1. sâki: saka, gurâbe: türbe, mey-nisâr: şarap saçan, bezm-i ukûs-ı neş'e: neşenin aksettiği meclis, nakş-ı nigâr: resim nakşı, 2. der-bagal: koltukta, nevâ-yı çeng: çeng sesi, 3. arz-ı humâr: baş ağrısının arzı, 4. gulâm: köle, pîr-i bâde: şarabın pîri, encüm-i hasret: hasret yıldızları, şumâr et-: saymak, 5. deşt-i taleb: talep çölü, Ka'be-i maksûd: maksud Kâbesi, tehîce: yalnız, garka-i gird-i gubâr: toza batmış, 6. dil-i şeydâ-yı pür-gam: pek gamlı çılgın gönül, nâtuvân: zayıf, 7. cevr-i yâr: yarin sitemi, nâlekâr: inleyen, 8. meâl-i aşk: aşkın meali, 9. hevâ-yı zülf: zülfün hevası, ser-geşte: başı dönmüş, tûl-ı emel: tamah, şermsâr: utangaç, 10. rız-dâde: razı olmuş, 11. âstân-ı şeh-i levlâk: levlâk padişahının kapısı, 12. perver: koruyan, inâyet: yardım, 13. hükm-i celâl-i hâs: kendisine mahsus celâlinin hükmü, idbâr: talihsizlik, pîşgân: meslekler, hâksâr: perişan, 14. cemâl-i âme: umumi güzellik, 15. merdûd-ı semt-i rahmet: rahmet semtinden kovulmuş, dîv-i güm-reh: yolunu kaybetmiş şeytan, 16. seg: köpek, târ: dar, 17. nigâh-ı rahmet-i îmân: imanın merhametli bakışı, 18. menzile-i mazhariyyet: mazhariyet derecesi, gulâm: köle, 19. men reânî: (Allah'ı) görmek isteme, iftikar: alçakgönüllülük, 20. hem-karâr: aynı durumda, 21. harf-i leb-i me'âl: mana dudağının harfi, ser-çeşme-i hayât: hayat pınarı, mahall-i karâr: durma yeri, 22. subh-ı bahâr-ı baht: bahtın bahar sabahı, gülistân-ı hande: gülümseme bahçesi, derd-i aşk: aşk derdi, 23. kimyâ-yı nazar: bakış kimyası, hurşid-i feyz: feyizli güneş, zer-i kâmil-ayâr: ayarı tam altın, 24. dâverî-i mülk-i arafnâk: arafnâk mülkünün sultanı, arafnâk: Hadis "Seni hakkıyla bilemedik", hâme: kalem, gevher-i na't: naat incisi, nisâr et-: saçmak, 25. kemâl-i vasf: vasfının kemali, bedid: görünür, bîçaregi: çaresizlik, eşkbâr: gözü yaşlı 26. tahiyyet-i gil: toprağın selâmı, Hudâ-pesend: Allah'ın beğendiği kişi, i'tizâr: özür dileme, 27. hezâr: binlerce, 28. tîre: bulanma, kâlıb: beden, kalb-i elem-zed: elemli kalb, dâğdâr: yaralı, 29. dil-füsürde: donmuş gönül, medâr: vesile, 30. cem'iyyet-i sivâ: gayrı şeyler, 31. hastekâr: isteyici, 32. kâlıb-ı harâb: harap beden, kalb-i hâksâr: toza bulanmış gönül, bahtiyâr: mutlu.

ŞEYH GALİB
[1757-1799]

Osmanlı hanedanının son büyük padışahlarından III. Sultan Selim döneminde yetişmiş, divan edebiyatının son büyük şairi olan Şeyh Galib, deha ölçüsünde olan üstün şairliğini 24 yaşında herkese kabul ettirdi. Asıl adı Mehmed olan Şeyh Galib, Yenikapı Mevlevihanesi'ne yakın bir evde dünyaya geldi. Babası ve dedesi mevlevi tarikatına bağlı ve şair kimselerdir. İlk gençlik şiirlerinde kullandığı Es'ad mahlâsı, hocası Neş'et Efendi tarafından ona verilmiştir. 24 yaşında Divanını, 26 yaşında da Hüsn ü Aşkını bitirmiştir. Onu, ruhundan kopan fırtınalarıyla Konya'da Mevlevi dergâhında çile doldururken görürüz. Daha sonra çilesini, babasının ısrarlı mektuplarına dayanamayarak Yenikapı Mevlevihanesi'nde tamamlamış ve Mevlevi Dedesi olmuştur. Bu üç yıllık çile döneminde hiç şiir yazmadığı kaydedilir. 1787'de çileyi bitiren şair Sütlüce'de bir eve çekilip tasavvufi eserler yazmış, daha sonra Galata Mevlevihanesi'ne şeyh olmuştur. Sultan III. Selim ile yakınlığı bu Mevlevihane'de başlar. Öyle ki padişahın en yakın dostları arasına girer. Padişah Galib'in dîvanını, üçbin altın verip cilt ve tezhip ettirmiştir. Galib'in on yıllık can ve sohbet arkadaşı Esrar Dede'nin vefatı üzerine yazdığı mersiye, divan edebiyatının en güzel mersiyelerindendir. Şeyh Galib 1799'da vefat etmiştir. Mezarı Beyoğlu Tünel yakınında bulunan Galata Mevlevihanesi bahçesindeki Mevlevi mezarlığında Mesnevi şarihi Ankaralı Rusûhî İsmail Dede'nin yakınındadır.

Eserleri: Divan, Hüsn ü Aşk mesnevisi.

Naat-i Şerif

Sultân-ı rusül şâh-ı mümeccedsin efendim
Bî-çârelere devlet-i sermedsin efendim
Dîvân-ı ilâhîde ser-âmedsin efendim
Menşur-ı le'amrükle mü'eyyedsin efendim
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammedsin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Tâbiş-dih-i ervâh-ı mücerred güherindir
Mâlişgeh-i ruhsâr-ı melik hâk-î derindir
Ayîne-i dîdâr-ı tecellî nazarındır
Bû Bekr Ömer Osman ü Alî yârlarındır
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammedsin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Hutben okunur minber-i iklîm-i bekada
Hükmün tutulur mahkeme-i rûz-ı cezada
Gül-bâng-ı kudümün çekilir Arş-ı Hudâda
Esmâ-i Şerîfin anılır arz u semâda
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammedsin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Ol dem ki velîlerle nebîler kala hayran
Nefsî deyü dehşetle kopa cümleden efgân
Ye's ile usâtın ola ahvâli perîşân
Destûr-ı şefâ'atla senindir yine meydân
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammedsin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Bir gün ki dalıp bahr-ı gama fikrete gitdim
İlden getirip kendimi bî-hodluğa yitdim
İsyanım anıp akıbetimden hazer itdim
Bu matla'ı yâd eyfedi birseyyid işitdim
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammedsin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Ümmîddeyiz ye's ile âh eylemeyiz biz
Ser-mâye-i îmânı tebâh eylemeyiz biz
Babın koyup ağyara penan eylemeyiz biz
Bir kimseye sayende nigâh eylemeyiz biz
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammedsin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Bî-çâredîr ümmetlerin isyanına bakma
Dest-i red urup hasret ile Dûzaha kakma
Rahm eyle âmân âtes-i hicranına yakma
Ez-cümle kulun Gâlib-i pür-cürmü bırakma
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammedsin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Hezec: Mefûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 1. sultân-ı rüsül: resüller sultanı, şâh-ı mümecced: medhedilerek ululanmış padişah, bîçâre: çaresiz, devlet-i sermed: daimi iyi talihlilik, ser-âmed: başta gelen, menşûr-ı le-amrük: le-amrük fermanı, le-amrük: 15(Hicr)72 "Ömrüne and olsun", mü'eyyed: doğrulanmış, 2. tâbiş-dih-i ervâh-ı mücerred: mücerred ruhlara parıltı veren, güher: inci, cevher, mâlişgeh-i ruhsâr-ı melik: sultanların yüzünü sürdüğü yer, hâk-i der: kapısının toprağı, âyîne-i dîdâr-ı tecellî: tecellînin yüz gösterdiği ayna, 3. minber-i iklîm-i beka: beka ikliminin minberi, mahkeme-i rûz-ı cezâ: kıyamet günü mahkemesi, kudûm: usül vurma âleti, gülbank: ilâhi ve dua, esmâ-i şerîf: şerefli adlar, 4. nefsî: nefsim, usât: asiler, destûr-ı şefâ'at: şefaat izni, 5. bahr-ı gam: gam denizi, bi-hod: kendinden geçmiş, hazer: çekinme, matla: gazelin ilk beyti, 6. ser-mâye-i îman: iman sermayesi, tebâh: tüketme, bâb: kapı, ağyâr: yabancı penâh: sığınma, sâye: gölge, nigâh: bakış, 7. bî-çâre: çaresiz, dest-i red: red eli, dûzah: cehennem, âteş-i hicrân: hicran ateşi, ez-cümle: cümleden, pür-cürm: çok suçlu.

VASFİ ALİ GALİB EFENDİ

[öl. 1801]

Uşşaki şeyhlerinden Abdullah Salâhaddin Efendi'nin baş halifelerinden Nazilli'de medfun Şeyh Muhammed Zühdî Efendi'nin faziletiyle maruf oğlu olup üç lisanda şiirleri ve ilâhiyatı vardır. Uzun müddet Nazilli'de âşıkların irşâdı ve kırk dört sene müftülük vazifesiyle meşgul olarak 1801'de vefat etti.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Bilâ-şek hâk-i pâyin kimyadır yâ Resûlallah
   Uyûn-i âşıkaane tûtiyâdır yâ Resûlallah
2. Günâhım olsa mânend hezâran kûh-i kaaf-âsâ
   Nigâhım olsa bir dem hep hebadır yâ Resûlallah
3. Behişt-i heştî tezyin eyleyen nûr-i zuhûrundur
   Ziyâsı nûr-i zâtından nümâdır yâ Resûlallah
4. Azâb-ı dûzahı çekmez sana ümmet olan âdem
   sana Hakkdan bir atâdır yâ Resûlallah
5. Ümîd-i Vasfî-i âciz kapunda bende olmakdır
   Ki bâş ü can sanâ ancak fedâdır yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. bilâ-şek: şeksiz şüphesiz, hâk-i pây: ayağının tozu, uyûn-ı âşıkan: âşıkların gözleri, tûtiyâ: sürme, 2. mânend: gibi, benzer, hezârân: binlerce, kûh-ı Kaf-âsâ: Kaf dağı gibi, nigâh: bakış, 3. behişt-i heştî: sekiz cennet, tezyîn: süsleme, nûr-ı zuhûr: zuhur nuru, nümâ: görünür, 4. azâb-ı dûzâh: cehennem azabı, feterzâ: 93 (Duha)3-5 "Rabbin sana verecek ve sen razı olacaksın, üzülme", atâ: ihsan, 5. bende: köle.

MUSTAFA CELVETİ

[öl. 1805]

Salacıoğlu Şeyh Mustafa Celveti Hanyada doğdu. Salacızade, Salacıdedeoğlu, Salacıoğlu lakapları namıdır. Doğum tarihi bilinmeyen Mustafa Celveti hazretlerinin babası Şeyh Ahmed Efendi'dir (V. 1756). Mustafa Celveti hazretleri bir müddet Girit`ten ayrılmıştır. ancak nerelerde bulunduğuna dair kesin bilgiler yoktur. İstanbul`da Celveti Şeyhi Hâşim Baba'ya intisap etmiş, daha sonra Girit`e halife olarak gönderilmiştir. Mustafa Celveti, Bursalı Mehmet Tahir'e göre 1805'te vefat etmiştir.

Eserleri: Divan, Mesneviler.

Naat-i Şerif

1. Ey Resûl-i ahadiyyü'l-ebediyyü's-samedî
   Vey usâtın sebeb-i afvına âlî senedi
2. Mazhar-ı fısk u dalâlet idi 'âlem evvel
   Nâ-bedîd oldu zuhurun ile küfrün sadedi
3. Olmadı şîve-i 'irfanına mahrem nâdân
   Mu'cizâtın mütehayyir kodu ehl-i hıredi
4. Tacını tahtını terk eyledi şâhâ Edhem
   Fakrının devletine ermeğe giydi nemedi
5. Vasfını ehl-i sühân etmeğe âciz çün kim
   Midhatin eyledi Hak şânına levlâke dedi
6. Çeşmine hâk-i rehin ey şeh-i mülk-i lâ yemût
   Tûtiyâ eden ebed görmeye derd-i remedi
7. Gark-ı girdâb-ı günâh oldu bu fülk-i cesedim
   Eyle Ferzend-i Salacı'ya kerem kıl mededi

Remel: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

Kelimeler: 1. ahadî: tek, samed: büyük, ulu, usât: asiler, sebeb-i afv: af sebebi, 2. fısk u dalâlet: yoldan çıkma, nâ-bedîd: görünmez, saded: fikir, 3. şîve-i irfân: aydınlık şive, nâdân: cahil, mütehayyir: hayrette kalmış, ehl-i hıred: akıl sahipleri, 4. şâhâ: ey padişah, nemed: keçe, 5. ehl-i sühan: söz ehli, şairler, midhat: övgü, levlâk: Hadis "Sen olmasaydın", 6. çeşm: göz, hâk-i reh: yolunun toprağı, lâ-yemût: 25(Furkan)58 "ölmez", tûtiyâ: sürme, derd-i remed: göz hastalığı, 7. gark-ı girdâb-ı günâh: günah girdabına batmış, fülk-i cesed: beden gemisi, ferzend-i Salacı: Salacıoğlu.

HOCA NEŞ'ET
[1735-1807]

Edirne'de doğdu. Asıl adı Süleyman'dır. Hoca Neş'et ya da Baba Neş'et diye tanındı. Müzisyen ve şair Ahmet Refiâ Efendi'nin oğludur. Babası, Sultan I. Mahmud (1696-1754)'un musahiplerinden olduğu için "Musahib-i şehriyârî" unvanıyla tanınırdı. Ahmet Refi'â Efendi, Edirne'de sürgün iken oğlu Süleyman dünyaya geldi. Neş'et, 1150/1737'de babası bağışlanınca onunla birlikte Edirne'den İstanbul'a döndü. Burada öğrenim görmeğe başladı. Babası, Kaftan Ağalığı göreviyle Hicaz'a atandı. 1164/1750 yılında oğlunu da oraya götürdü. Neş'et, Dönüşte uğradıkları Konya'da Mevlevi tarikatına girdi. Çelebi Efendi'den el tuttu. Sikke-pûş oldu. İstanbul'a varınca devrin bilginlerinden ders aldı. Bu arada Mesnevi'yi daha iyi anlayabilmek için Farsça öğrenimine ağırlık verdi. Bir müddet sonra İstanbul'da Mesnevi okutmakla ünlü bir Farsça öğretmeni oldu. Öyle ki Molla Gürânî'de bulunan evi, okula döndü. Ömrünü, İstanbul'da Farsça ve Mesnevi üzerine özel ders vermekle geçirdi. Şiirle de uğraştı. Bu sırada üstad kabul ettiği Dâyezade Cûdî Efendi, bir mahlasnâme yazarak kendisine Neş'et mahlasını verdi. Koca Ragıp Paşa'nın sadrazamlığı sırasında da İstanbul'a gelen nakşî şeyhi Bursalı Emin Efendi'yle tanıştı. Onun etkisinde kalarak Nakşibendî tarikatına girdi. Ancak aktif bir derviş olamadı. Silâh kullanmada ustaydı. Zeamet sahibi olduğu için de 1182/1768 yılında Rus savaşına katıldı. Her zaman sipahi kılığında gezdiği söylenir. Kılıç ve kalem sahibi bir zat olarak bilinir. Cömertliği, konukseverliği ve ayrıca devrinde espirileri ve hazırcevaplığıyla tanındı.

Devrin birçok tanınmış kişisine öğretmenlik yaptı. Öğrencilerinden şiir yazanlara birer mahlâs verir, bunların yetenekli olanlarına da manzum birer mahlâsname yazıp armağan ederdi. Bundan dolayı divanında pek çok mahlâsname vardır. Bunlardan en önemlileri Şeyh Galib, Pertev Efendi, Beylikçi İzzet Bey ve Hoca Vahyî için yazdıklarıdır. Şeyh Gâlib'e de Es'ad mahlâsını vermişti.

Hoca Neş'et'in Farsça şiirleri de vardır. Hatta mahlâsnamelerden birkaçı Farsçadır. Türkçe şiirlerinde oldukça güzel mısralarına rastlanır. Özellikle naatlerinde parlak, renkli ve akıcı mısralar görülür. Bunlar âdeta Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşkının

mısralarını müjdeler niteliktedir. Öğrencilerinden pek çoğu onu şairlikte geçmiştir. En önemli özelliği, yeni yetişen şairleri yönlendirmesi ve onlara ustalık yapmasıdır. İyi bir şair ve yazar olmamakla beraber iyi bir ustadır. Neş'et İstanbulda vefat etti (1222/1807). Mezarı eskiden Topkapı dışında Maltepe Hastahanesi yolunun sağ tarafındaki Sakızağacı denilen set üstündeydi.

Eserleri: Divan, Tüfân-ı Ma'rifet, Tercüme-i Şerh-i Dü Beyt-i Molla Câmî.

Naat-i Şerif

1. Cemâlin matlab-ı can ü cihandır yâ Resûlallah
   Kapun dâr-ül-emân-ı ins ü candır yâ Resûlallah
2. Teşehhüddedir engüşt-i şehâdet mu'cizâtına
   Ki Mi'râcın müşâr-ı bilbenandır yâ Resûlallah
3. Zamân-ı devletinde intisâb-ı dergehin asan
   Ne müşkil şimdi kim âhirzamandır yâ Resûlallah
4. Meded dil-teşne kaldım Kerbelâ-yı vâdi-i gamda
   Zülâl-i tîğ-ı aşkın ile kandır yâ Resûlallah
5. Temam ihsân-ı rahmin ey Nebbiy-ür-rahme vaktidir
   Aman zîrâ zaman âhir zamandır yâ Resûlallah
6. Kerem kıl müjde-i vaslınla lûtf et tesliyet-bahş ol
   Gamınla Neş'et'in kârı yamandır yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. matlab: talep edilen, dârü'l-emân: eminlik yurdu, cân: cinler, 2. teşehhüd: tahiyyat okuyacak kadar oturma, engüşt-i şehâdet: şehadet parmağı, mu'cizât: mucizeler, müşâr-ı bil-benân: parmakla gösterilen, 3. âsân: kolay, 4. dil-teşne: gönlü susuz, vâdi-i gam: gam vadisi, zülâl-ı tîg-i aşk: aşk kılıcının suyu, 5. ihsân-ı rahm: rahmet ihsanı, nebiyyü'r-rahme: rahmet nebisi, 6. müjde-i vasl: vuslat muştusu, tesliyet-bahş: teselli verme, kâr: iş.

SELİMÎ (SULTAN III. SELİM)

[1761-1808]

Yirmi sekizinci Osmanlı padişahı III. Selim'in mahlası Selimî’dir. İstanbul'da doğdu (1761). Sultan III. Mustafa'nın oğludur. III. Selim 1789 yılında tahta çıktığında ülke zor günler geçiriyordu. Bu yüzden padişahlığı çeşitli iç ve dış meselelerle boğuşmakla geçmiş, sonunda Kabakçı Mustafa isyanıyla tahtından indirilerek öldürülmüştür.

Ülkenin bu sıkıntılarına karşılık, III. Selim hem şair hem de büyük bir bestekâr olarak sanat çevresi içinde yaşadı. Hat sanatıyla da meşgul oldu. Gençliğinde Sultan I. Abdülhamid'in yerine geçeceği iddiasıyla kapatıldığı kafeste, saltanat varislerinin kafes ardı macerasını "kafes" redifli gazelinde son derece duyarlı bir biçimde dile getirmiş ve tezkirecilerin "hasb-i hâl" adını verdikleri şiir türünün en başarılı örneklerinden birini bu yolla vermiştir. Şahsî sıkıntılarını şiire konu edinme olarak tanımlanabilecek bu tarz şiirler, bilindiği gibi divan edebiyatında fazla yer tutmamaktadır. III. Selim'in şiirleri bir divanda toplanmıştır. III. Selim'in asıl başarılı olduğu sanat alanı ise musikîdir. Ney ve tanbur çalan padişah, Mevlevi musikisini bütün incelikleriyle bilirdi. Musikî alanında başarılı beste ve makamlar meydana getirdi. Sûz-ı Dilârâ, Evcârâ, Şevk-efzâ bunların başlıcalarıdır. Bu beste ve makamların çoğu günümüzde de yaşatılmaktadır.

III. Selim'in bir başka yönü de sanatçıları koruması ve onları teşvik etmesidir. Bu özellik Şeyh Galib'in sanatında ve şahsiyetinde son haddini bulmuştur.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Nola fahr etse yazarken hâme na't u midhatin
   Ol resûl-i kibriyânın vasf-ı zât-ı devletin
2. Bî-nazîr mahbûb-ı Haktır görmemiş mislin felek
   Nurdan bir serve benzetmiş görenler kametin
3. Hilkat-i dünyâya bâis zât-ı pâkindir senin
   Arşdan a'lâ yâ resulullâh kadr ü rif'atin

4. Hamd ola Hakka bizi çün ümmetinden eyledi
   Şükrün etmek nice mümkündür bu uzmâ nimetin
5. Da'vî-yi küfr ü cehalet etseler bed-meşrebân
   Geldiler îmâna gördükde zuhûr-ı şevketin
6. Cevher-i hâk-i kudûmu tûtiyâdır çeşmime
   Belki mahşerde olur tahlîse elde hüccetin
7. İki âlem âfitâbı sensin ey fahr-ı rüsûl
   Pertev-i mihr-i nübüvvet iledir hatmiyyetin
8. Eylemezsen ben kulundan lutf u ihsânın dirîg
   Ey şehinşâh-ı dü-âlem var kemâli re'fetin
9. Ey kerem kânı zulâm-ı gamdan âzâd et beni
   Mazhar-ı feyz-i şefaat kıl bu nâçâr ümmetin
10. Şem'i şevkin pertevi her dem derûnumda niyâz
    Bâis-i zevk u ferahtır sînede germiyyetin
11. Nüh feleklerde melekler ins ü cin hep bendedir
    On sekiz bin âlemi doldurdu şân u şöhretin
12. Dâima zikr-i salâtım ola evrâdım benim
    Olur ise ey şeh-i taht-ı risâlet himmetin
13. Mülhem oldun yazmağa bu nüsha-i vassâfı çün
    Tâ şefâat eyleye bu na't-ı pâke hidmetin
14. Bin salât ile selâm eyler revân-ı pâkine
    Eyler İlhâmî rica nakd-ı şefâ'at ruhsatin
15. Koyma yâ Rabbî dili tâb-ı tebi isyânda
    Ebr-i lutfundan bana neşr eyle âb-ı rahmetin

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. fahr: övünme, hâme: kalem, midhat: övgü, resûl-i kibriyâ: büyük peygamber, vasf-ı zât-ı devlet: kutlu zatın vasfı, 2. bî-nazîr: eşsiz, serv: selvi, kamet: boy, 3. hilkat-i dünyâ: dünyanın yaratılışı, bâ'is: sebep olma, kadr-i rif'at: yüksek derece, 4. uzmâ: çok büyük, 5. da'vi-i küfr ü cehâlet: küfür ve cehalet davası, bed-meşreb: meşrebi kötü olan, zuhûr-ı şevket: şevketinin zuhuru, 6. cevher-i pâk-i kudûm: ayağının tozunun cevheri, tahlîs: kurtulma, hüccet: delil, 7. âftâb: güneş, hatmiyyet: son olma, 8. dirîg: uzak, kemâl-i re'fet: yüksek olgunluk, 9. zulâm-ı gam: gam karanlığı, mazhar-ı feyz-i şefâ'at: şefaat bereketinin mazharı, 10. germiyyet: sıcaklık, 12. evrâd: virdler, 13. mülhem: ilham veren, 14. revân-ı pâk: temiz ruh, ruhsat: izin, 15. tâb-ı teb-i isyân: isyan sıtmasının harâreti, ebr-i lutf: lütuf bulutu, neşr eyle-: yaymak, âb-ı rahmet: rahmet yağmuru.

SÜMBÜLZADE VEHBİ

[1718-1809]

Asıl adı Mehmed olan Sümbülzade Vehbi, Maraş'ta Sümbülzadeler lakabıyla tanınan meşhur bir aileye mensuptur. Bütün kaynaklarda Maraş'ta doğduğu kaydedilmiş olmasına rağmen doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak 1203 (1789) yılında Şeyhülislam Mehmed Kâmil Efendi için yazdığı kasidesindeki bir beyitte yaşının yetmişe eriştiğini söylediğine göre, 1133 (1718) yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Evi, Maraş'ta Bektûtiye, yeni adıyla Fevzi Paşa mahallesindedir. Torunlarının torunları Danyal, Kubilay, Lale ve Tuncay Vehbi, Sümbül soyadını taşıyarak cedlerinin lakabını devam ettirmektedirler.

Vehbinin babası Raşid Efendi, bazı kaynaklara göre, Reşid Efendi, âlim ve şairdir. Dedesi Mehmed Efendi ise Maraş'ın meşhur müftülerinden biridir ve tanınmış fıkıh kitaplarından "Eşbâh-ı Nezâir"in fenn-i evvelini "Tevfîkul-âle fî-şerhül-Eşbâh" adıyla şerh etmiştir. Ayrıca yine fıkıh alanında yazdığı "Nûrü'l-ayn" ve "Kitâbü't-tenzîhât" adında iki eseri vardır.

Kayıtlarda esas adı Mehmed olarak geçen şairin, bu adı hiç kullanmadığını görmekteyiz. Sultan Mahmud'un hocası Hayati Efendi'nin bizzat Sümbülzade'den naklettiğine göre, III. Ahmed'in yakın ilgisini gören ve Vehbi-i evvel diye tanınan Seyyid Vehbi, 1133 yılında Haleb'de nâib (kadı vekili) iken, şairin babası Reşîd Efendi de Seyyid Vehbi'nin yanında görev yapmaktadır. Seyyid Vehbinin isteği üzerine şaire Vehbi adı verilmiş ve bu ad ile meşhur olmuştur. Divanında da hep bu adı mahlâs olarak kullanmıştır.

Vehbi'nin çocukluk ve gençlik yılları Maraş'ta geçmiştir. Ancak eldeki belgelerde bu yıllara ait geniş bilgi yoktur. Sadece, Maraş'ın âlimlerinden yeterince yararlandığını, medrese tahsili gördüğünü, icazet aldıktan sonra da İstanbul'a, devletin geniş imkânlarından faydalanmak ve yükselmek arzusuyla geldiğini öğreniyoruz. Vehbinin İstanbul'a geliş tarihi bilinmemektedir. Ancak Şeyhülislam Mehmed Kâmil Efendi için yazdığı kasideden, Kâmil Efendi'nin babası, Anadolu ve Rumeli Kazaskeri Osman Efendi tarafından imtihan edildiği anlaşılmaktadır. Bu ilk imtihandan sonra Vehbi, devrin ileri gelen şahsiyetlerine kaside ve tarihler sunarak

tanınmaya başlamış ve Rumeli kaleminde çalışırken kadılığa intisap ettirilmiştir. Şairin bu ilk kadılık görevine hangi şehirde başladığına dair elimizde bir belge yoktur. Ancak Vehbi'nin arkadaşı, aynı zamanda da muarızı Şair Sürurí, daha çok Vehbi'yi hicvettiği "Hezeliyyât" adlı eserinde, onun Yaş ve Bükreş bölgelerinde 17 yıl kadılık yaptığını, ayrıca Eflâk, Boğdan ve Siroz'da bulunduğunu belirtmektedir. İnşadaki mahareti göz önüne alınarak Vehbi'ye bir ara devletin resmî yazışmalarını düzenleme görevi verilmiş, daha sonra başarıları, devrin padişahı III. Mustafa'ya, devlet adamlarından Yenişehirli Osman ve Raif İsmail Efendiler tarafından anlatılmış ve kadılıktan daha çok maaş verilen hâceganlık sınıfına terfi etmesi sağlanmıştır. Vehbinin, III. Selim'in doğumu üzerine, Ragıb Paşa'nın emriyle yazdığı kaside, onun 1761 yılında İstanbul'da olduğunu ortaya koymaktadır. Şair, hâceganlık rütbesine ise 1768 Rus seferi esnasında geçmiştir.

Yedi sene süren bu hâcegânlık görevinden sonra Vehbi, Farsçayı iyi bildiği için 1187 (1775) yılında I. Abdühamid tarafından İran'a elçi olarak gönderildi. İran'daki görevi, Basra'yı kuşatan ve Bağdad Valisi Ömer Paşa'dan şikâyeti olan Kerim Han Zand'ın iddialarının incelenmesi ve anlaşmazlığın giderilmesiydi. Cevdet Paşa tarihine göre, Kerim Han'la Vehbi arasında dostane bir ilişki kurulmuş ve ihtilâf çözümlenmiştir. Şirâz'da görevini tamamlayan Vehbi, Bağdad'a gelir ve Bağdad Valisi Ömer Paşa'yla birlikte hazırladıkları raporu İstanbul'a gönderir.

Ancak bir müddet sonra Ömer Paşa'yla araları açılır. Her ikisi de ayrı ayrı iddialarla birbirlerini saraya şikâyet ederler. Vehbi, Kerim Han'ın şikâyetlerinin doğru olduğunu, bütün kabahatin aslında Ömer Paşa'da bulunduğunu iddia ederken, Ömer Paşa da Vehbi'nin Kerim Han'la kurduğu dostluk sonucu, devletin menfaatlerini ayaklar altına aldığını ileri sürer. Ayrıca Ömer Paşa, Vehbi'nin ahlâken dürüst olmadığını, İran'da içki içip bir kadınla ilişki kurduğunu da şikâyetlerine ilâve eder. Ömer Paşa'nın son verdiği rapor, I. Abdülhamid tarafından uygun görülerek Vehbi'nin idamına ferman buyurulur. İdam kararı Vehbinin yakın dostları ve koruyucuları, Yenişehirli Osman Efendi ile Raif İsmail Efendi tarafından gizlice, bir ulak vasıtasıyla kendisine duyurulur. Ferman İstanbul'dan Bağdad'a ulaşmadan oradan ayrılıp İstanbul'a gelmesi teklif edilir.

Bu haber üzerine Vehbi, posta tatarı kıyafetiyle ve maceralı bir yolculuktan sonra İstanbul'a gelir. Bir müddet Üsküdar'da bir dostunun evinde gizlenir. Kendisiyle gizlice görüşen koruyucuları Yenişehirli Osman ve Râif İsmail Efendilerin telkinleriyle "Tannâne" adlı kasidesini yazar ve padişaha dostları vasıtasıyla sunar.

Padişahın emriyle, tahkikat yenilenir. Bu sefer, İran'daki suçun Ömer Paşa'ya ait olduğu, Vehbi'nin ise nefsî arzularına düşkün bir kişi olduğuna dair bir rapor hazırlanır.

Bu rapor padişah tarafından incelendikten sonra, Vehbi affedilir. Ancak, içki içmesi ve nefsî arzularına düşkün olması sebebiyle yeni bir görev verilmez. Böylece gözden düşen Vehbi, bir köşede yıllarını geçirmeğe başlar. Uzun zaman sonra Halil Hâmid Paşa, Vehbi'nin elinden tutmuş ve yedi senelik bekleyişin mükâfatı olarak onu, bıraktığı kadılık mesleğine üç derece üst rütbe ile yeniden atamıştır.

Vehbi, Şahin Giray'ın idamı sırasında Rodos'ta kadıdır. Ve idam hükmünün infazında büyük rol oynamıştır. Daha sonra bu olayı "Tayyare" adlı kasidesinde teferruatıyla anlatır. Vehbi, daha sonra Silistre kadı vekilliğine atanır.

Vehbi'yi, Silistre niyabetinden sonra, Avusturya seferi sırasında Ordu-yı Hümâyûn kadılığı nâibliğine atanmış buluruz. Şâir, orduyla birlikte, Edirne, Sofya ve Niş bölgelerinde dolaşır. Buradan da Eski Zağra kadılığına tayin edilir. Vehbi'nin 1788-1789 yıllarındaki bu yeni görevinde, arkadaşı Şair Süruri de kethüda (kâhya)sıdır.

Vehbi, Eski Zağra'da kadılık görevini sürdürürken bir gün Tatarlar tarafından evi ve mahkemesi basılır, malı mülkü yağma edilir, ailesi ve adamlarıyla birlikte kırk beş gün tutuklu kalır. Daha sonra tutukluluk hâli sona erer, görevinden de azledilir.

Vehbi, bir müddet sonra İstanbul'a gelir ve III. Selim adına düzenlediği divanını padişaha sunar (1791). Padişah da Vehbi'yi önce Manisa, daha sonra da Siroz kadılığına tayin eder. Bir süre sonra da Vehbi, Bolu kadılığına atanır. Burada görev yaptıktan sonra İstanbul'a döner.

Vehbi, seksen yaşını aşınca, nikris (mafsal romatizması) hastalığına yakalanmış, yatağa düşmüş, gözleri görmez olmuş ve şuurunu kaybetmiştir.

Vehbi 14 Rebîülevvel 1224 (29 Nisan 1809)'de vefat eder. Tarihî kaynaklar, mezarının Edirnekapı dışında olduğunda birleşirler.

Eserleri: Divan, Lutfiyye, Şevk-engîz, Münşeât, Tuhfe (Farsça-Türkçe sözlük), Nuhbe (Arapça-Türkçe sözlük).

Naat-i Şerif

1. Saçun ve'l-leyl rûyun vadduhâdur yâ Resûlallah
   Cemâlün mihr-i burc-ı ıstıfâdur yâ Resûlallah
2. Zemine düşmese cây-ı aceb mi sâye-i kaddün
   Vücûdun pertev-i nûr-ı Hudâdur yâ Resûlallah
3. Hitâb-ı izzet-i levlâke mazhar zât-ı pâkündür
   Zuhurun bâdî-i arz u semâdur yâ Resûlallah
4. Hayât-efzâ olur dil-teşne-i sahrâ-yı isyana
   Zülâl-i şefkatün âb-ı bekâdur yâ Resûlallah
5. Ser-â-pâ âl ü ashâbun hidâyet asumanında
   Nücûm-ı lem'a-pâş-ı ihtidâdur yâ Resûlallah

6. Sadîk-i yâr-ı gârun Hazret-i Sıddîk ez-cümle
   Ser-efrâz-ı gürûh-ı evliyâdur yâ Resûlallah
7. Adâlet-pîşe hayr-endîşe ol Fârûk-ı a'zam kim
   Cihanda pîşvâ-yı etkıyâdur yâ Resûlallah
8. Şehîd-i kâtib-i Furkân Osman İbn-i Afvân hem
   Münevver-tal'at ü kân-ı hayâdur yâ Resûlallah
9. Süvâr-ı düldül ü zû-zülfikâr ol sıhr-ı mümtâzun
   Der-i ilm-i ledünnî Murtazâdur yâ Resûlallah
10. Hasan zâtında ahsen hem Hüseyn ol sebt-i müstahsen
    Tarâvet-bahş -i hâk-i kerbelâdur yâ Resûlallah
11. Dü âlemden gına virdi bana ser-mâye-i aşkun
    Gubâr-ı âsitânun kîmiyâdur yâ Resûlallah
12. Sıfâhân sürmesin gözden çıkardım aynüme almam
    O hâk-i pâk kuhl-i rûşenâdur yâ Resûlallah
13. Meded bu kemterîn ümmetünün Vehbi-i âsîmin
    Şefâ'atdür sü'âli bir gedâdur yâ Resûlallah
14. Anı bî-behre redd itmek ne mümkindür ki dergâhım
    Usât-ı mü'minîne mültecâdur yâ Resûlallah
15. Salât ile selâmum ravza-i cennet-misâlünde
    Vezân olmakda hem-râh-ı sabâdur yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. ve'd-Duhâ ve'l-leyl: 93(Duhâ)1 "Kuşluk vaktine ve geceye yemin olsun", mihr-i burc-ı ıstıfâ: seçkin burcun güneşi, 2. zemîn: yer, cây-ı aceb: acayip sayma, sâye-i kad: boyunun gölgesi, pertev-i nûr-ı Hudâ: Allah'ın nurunun ışığı, 3. hitâb-ı izzet-i levâk: levlâk'in yüce kitabı, zât-ı pâk: temiz zat, bâdi-i arz u semâ: yer ile göğün yaratılış sebebi, 4. hayât-efzâ: can artıran, dil-teşne: gönlü susamış, sahrâ-yı isyân: isyan çölü, zülâl-i şefkat: şefkat pınarı, âb-ı baka: beka suyu, 5. serâpâ: baştan ayağa, nücûm-ı lem'a-pâş-ı ihtidâ: doğru yolun ışık saçan yıldızları, 6. sadîk-i yâr-ı gar: mağara dostu Hz. Ebubekir, ser-efrâz: önder, 7. adâlet-pîşe: adalet sahibi, hayr-endîşe: hayır düşünen, pîşvâ-yı etkıyâ: takva sahiplerinin önderi, 8. şehîd-i kâtib-i Furkan: Kur'an şehit kâtibi, 9. süvâr-ı düldül: Düldül'ün süvarisi, zü-zülfikar: zülfikar sahibi, sıhr-ı mümtâz: seçkin akraba, der-i ilm-i ledünnî: ledünnî ilmin kapısı, 10. sebt-i müstahsen: güzellik kaydı, tarâvet-bahş: tazelik veren, hâk-i Kerbelâ: Kerbela toprağı, 11. gınâ: doymuş, gubâr-ı âstân: eşiğinin toprağı, kîmiyâ: kimya, 12. sıfahân: Isfahan, ayn: göz, kuhl-ı rûşenâ: parlaklık sürmesi, 13. kemterîn: en âciz, sü'âl: istek, gedâ: dilenci, 14. bî-behre: nasipsiz, usât-ı mü'minîn: asi müminler, mültecâ: iltica yeri, 15. ravza-i cennet-misâl: cennet misali bahçe, kabir; vezân: esme, hem-râh-ı sabâ: saba rüzgârının yoldaşı.

MUSTAFA ZEKAİ

[öl. 1812]

Asıl adı Mustafa'dır. Üsküdar'da doğmuş olup, doğum tarihi bilinmemektedir. Gençliğinde bir süre memuriyette bulunmuş, sonra tarikata girmiştir. İstanbul'da Ümmî Sinan Tekkesi'nde şeyhlik yapmıştır. 1812'de vefat etmiştir.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Ey nübüvvet tahtının şahı Habib-i-Kibriyâ
   V'ey risalet burcunun mâhi Habib-i-Kibriyâ
2. Cüvegâhın kurb-ı ev ednâ makamın lâ-mekân
   Kabe kavseynin şehinşahı Habib-i-Kibriyâ
3. Erdi zât-ı Hakka, hâ'il olmadı yüzbin hicâb
   Kat'edip bir demde ol râhı Habib-i-Kîbriyâ
4. Cürmü çok amma Zekâ'î şüphesiz mağfur olur
   Dilese Haktan o gümrâhi Habib-i-Kibriyâ

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. habîb-i kibriyâ: Allah'ın sevgilisi, 2. kurb-ı ev ednâ: ev ednâ yakınlığı, ev ednâ: 53(Necm)9 "Daha da yakın oldu", lâ-mekân: mekânsızlık, kabe kavseyn: 53(Necm)9 "İki yay aralığı kadar, yahut daha az", 3. hâ'il: perde, râh: yol, 4. cürm: suç, gümrâh: yolunu kaybetmiş.

MUSTAFA SELAMİ EFENDİ

[öl. 1814]

Babası Şeyh İsmail Şerhi Efendi'dir. İzmirli olan Mustafa Selami Efendi, Nakşibendi tarikatine mensuptur. Şeyhlik makamında bulunduğu dergâhta, 1814'te vefat etmiştir.

Eserleri: Divan, Mevlid.

Naat-i Şerif

1. Şah-ı iklim-i Risalettir Muhammed Mustafa
   Cânişin-i mülk-ü vahdettir Muhammed Mustafa
2. Ahmed-i Mahmud-ü Mahbub-u Cenabı- Kibriya
   Mahrem-i sırrı hüviyettir Muhammed Mustafa
3. Bâb-ı lûtfun sâ'ilidir, evveliyn-ü âhiriyn
   Mültecâ'i ehl-i hacettir Muhammed Mustafa
4. Zulmet-i küfrü giderdi, âleme verdi ziya
   Şems-i tevfik-i hidayettir Muhammed Mustafa
5. Bu Selâmî ruyü siyeh bu müznib-i bed-kâr ise
   Munci'-i hevl-i kıyamettir Muhammed Mustafa

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. şâh-ı iklîm-i risâlet: resüllük ikliminin padişahı, câ-nişîn-i mülk-i vahdet: vahdet mülkünü yer edinmiş olan, 2. mahrem-i sırr-ı hüviyyet: hakikat sırrının mahremi olan, 3. bâb-ı lutf: lütuf kapısı, sâ'il: dilenci, mültecâ-yı ehl-i hâcet: ihtiyaç sahiplerinin sığınağı, 4. zulmet-i küfr: küfür karanlığı, şems-i tevfîk-i hidâyet: doğru yola kavuşturan güneş, 5. rûy: yüz, müznib-i bed-kâr: kötü fiilli günahkâr, münci-i hevl-i kıyâmet: kıyamet korkusundan kurtaran.

ENDERUNLU VÂSIF

[1750-1824]

Edebiyatımızda Enderun'da yetişen Fazıl (öl. 1810) ile beraber "Enderunlu" namıyla meşhur olmuş iki şairimizden biridir. Kendisinin ve ailesinin sarayla irtibatına rağmen, hayatı hakkında bildiğimiz yeterli değildir. Mir'ât-ı Şiir'deki bilgilere göre Vâsıf'ın asıl ismi Osman'dır ve İstanbul'da yetişmiştir. Atâ Tarihi'nde de dedesinin Halil Paşa, kardeşinin 1723'de ölen Kapıcıbaşı Mustafa Ağa olduğu kaydedilir. Vâsıf Bey'in sarayda ser-müezzinliğe kadar yükselen, ve Şehzade Selim'in, musiki hocalığını üstlenen Sadullah Efendi adında bir kardeşi daha vardır. Vâsıf, 1757'de Galatasaray'a kayıt oldu. Burada dinî ilimler, edebiyat, hat, musiki ve fen derslerini aldı. Öğrenimini tamamladıktan sonra çeşitli görevlerde bulundu. 1807'te hünkâr baş lalası, 1815'te peşkir ağası ve aynı yıl Has oda kaidesince anahtar ağası ve kiler kethüdalığına atandı. Dört yıl kadar bu görevlerde bulunduktan sonra 1819'da kendi isteği ile saraydan ayrılarak Bolayır'a (Çanakkale) gitti ve Şehzade Süleyman Vakfı tevliyetini üstlendi. 1808-1819 arası Vâsıf'ın en rahat ve itibarlı yıllarıdır. Ancak şair artık yorulmuş ve yaşlanmıştır. Emekliye ayrılıp İstanbul'a döndü. Büyük bir yangında maddî ve manevî zarara uğradı. 1824'de vefat etti.

Vâsıf Bey şairliğinin ötesinde, pek çok yazma eseri kaleme almış bir hattat, geniş bir musıki bilgisi sahibi, güfteleri zamanımıza ulaşmamakla beraber, besteleri olan bir musikişinastır.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Ben ol pervâne-i şem'-i firâkam yâ Resûlallâh
   Yanıp yakılmada her dem mezâkım yâ Resûlallâh
2. Olaldan silsile-bend-i mahabbet gerden-i şevkam
   Senün 'aşkûn ile Mecnûn-siyâkam yâ Resûlallâh
3. Hevâ-yı nefs ile düşdükçe girdâb-ı mecâzibe
   Hurüş etmekdedir mevc-i merakım yâ Resûlallâh

4. Reh-i Mi'râc-ı 'aşkımda ümîd-i pây-bûsunla
   Mişâl-i rik pâmâl-i Burak'am yâ Resûlallâh
5. Beni rü'yâda bârı eyle didârunla kâm-âver
   Kemâle erdi zîrâ iştiyâkım yâ Resûlallâh
6. Kulun derviş Vâsıf gibi şeh-râh-ı tarikatde
   Sevenlerle seni var ittifakım yâ Resûlallâh

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. pervâne-i şem'-i firâk: ayrılık mumunun pervanesi, mezâk: damak, tat, 2. silsile-bend-i muhabbet: muhabbet silsilesine bağlanmış, gerden-i şevk: şevk ile dönen, mecnûn-ı siyâk: mecnun gibi, 3. girdâb-ı mecâzib: meczublar girdabı, mevc-i merâk: merak dalgası, 4. reh-i mi'râc-ı aşk: aşk miracının yolu, ümîd-i pây-pûş: ayağını öpme ümidi, misâl-i rîk: toz misali, pâmâl-i Burak: Burak'ın çiğnediği, 5. dîdâr: yüz, kâm-âver: kâm almış, iştiyâk: özleyen, 6. şeh-râh-ı tarîkat: tarikatın ana yolu, ittifâk: birlik.

KEÇECİZADE İZZET MOLLA
[1786-1824]

İstanbul'da doğdu. Büyükbabası Keçecizade Mustafa Efendi küçük yaşta Konya'dan İstanbul'a gelip, öğrenim gördükten sonra ilmiye sınıfına girmiştir. Babası Salih Efendi de aynı yolda yürümüştür. Küçük yaşta babasını kaybeden İzzet Molla, eniştelerinin himayesinde yetişti. Sıkıntı içinde öğrenim gördükten sonra müderrislik diploması aldı. Yakın arkadaşı şair Nihad Bey'den nakledilen rivayete göre eli açık, içki ve eğlenceye düşkün bir kişi olduğundan İzzet Molla müderrislikten çıkartıldı. Bunun üzerine intihara teşebbüs ettiyse de tesadüf eseri kurtuldu. Saray kethüdası Halet Efendi ile tanıştırıldı. Şeyhülislam Sâlihzade Es'ad Efendi aracılıyla 1809'da müfettiş olarak Bursa'ya gitti. 1820 yılında Galata kadısı oldu.

Şairin koruyucusu olan Halet Efendi, 1822'de görevden alınıp öldürülünce, bir rivayete göre Halet Efendi'yi övüp düşmanlarını yerdiği için, onun ölümünden beş ay sonra Keşan'a sürüldü. Bir yıl sonra bağışlanarak İstanbul'a döndü. 1825'te Mekke kadısı payesini alıp, 1826 yılında İstanbul kadısı payesiyle Haremeyn (Mekke-Medine) müfettişliğine atandı. 1827 yılında mahallî idarelerin giderleri için halktan yapılan tahsilatı kontrol için görevlendirildi. Osmanlı-Rus savaşı öncesinde, bu konunun görüşüldüğü mecliste İzzet Molla da bulunuyordu. Meclisin çoğunlukla aldığı savaş kararına orada katılmış görünmekle birlikte, daha sonra Padişah'a savaşa karşı olduğunu bildiren bir lâyiha sundu. Lâyihası haklı görülmediği için 1828'de Sivas'a sürüldü. Dokuz ay sonra Ağustos 1829'da orada öldü. Ölümünden önce savaş yenilgiyle sonuçlanmış, İzzet Molla haklı görülerek affedilmişti. Bu konudaki ferman şairin ölümünden sonra Sivas'a ulaştı. İzzet Molla'nın kemikleri 1916 yılında İstanbul'a getirilmiş, Canbâziyye Mahallesinde Mustafa Bey Mescidi'nin avlusunda babasının yanına gömülmüştür.

İzzet Molla, Mihnet-keşân'da kendisini uzun boylu, seyrek sakallı ve dünyada benzeri bulunmayan bir adam olarak tanıtmıştır. Şair başka şiirlerinde de iri yarı bir kimse olduğundan söz etmiştir. O, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın torunlarından İsmail Mekkî Bey'in kızı Hibetullâh Hanımla evlenmiş, bu evlilikten Fuad, Reşad,

Murad ve Sedad adlı dört oğlu dünyaya gelmiştir. Büyük oğlu Mehmed Fuad Paşa Osmanlı sadrazamlarındandır.

Eserleri: Gülşen-i Aşk, Mihnet-keşân, Divan, Devhâtû-l Mehâmîd fî Terceme-ti'l-Vahid, Lâyıhalar, Şerh-i Elgâz-i Râğıb Paşa, Mektuplar.

Naat-i Şerif

1. Hakîkat bağını aç bana revzen yâ Resûlallâh
   Şenîden key budur mânend-i dîden yâ Resûlallâh
2. Zamanım olmadı fikr-i dakîke ma'siyetden hayf
   Çürütdü dâne-i ömrü bu hırmen yâ Resûlallâh
3. Bana kûy-ı hakikatden haber ver gül cemâlinçün
   Sararıp solmadan bu köhne gülsen yâ Resûlallâh
4. Derinde İbn-i Edhem bir gedâyı bî-ser ü sâmân
   Kapundur şâh-ı dervişane me'men yâ Resûlallâh
5. Düşüldüm yollara bir kerre aşk-ı âsilânenle
   Giribân-çâk-i ten sad-pâre dâmen yâ Resûlallâh
6. Hayâl-i vech-i pâkin eyle munis İzzet-i zâre
   Bu vahşizâr-ı gafletden giderken yâ Resûlallâh

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. revzen: pencere, şenîden: işitmek, key: ki, mânend-i dîden: görmek gibi, 2. fikr-i dakîk: ince düşünce, ma'siyet: isyan, dâne-i ömr: ömür buğdayı, hırmen: harman, 3. kûy-ı hakîkat: hakikat mahallesi, köhne: eski, 4. der: kapı, gedâ: dilenci, bî-ser ü sâmân: başsız varlıksız, me'men: emin, 5. aşk-ı âstân: eşiğinin aşkı, girîbân-çâk-i ten: ten gömleği yırtık olan, sad-pâre: yüz parça, dâmen: etek, 6. hayâl-i vech-i pâk: temiz yüzünün hayali, mûnis: alışmış, zâr: zayıf, vahşîzâr-ı gaflet: gaflet yabanlığı.

MUSTAFA MÜŞTAK EFENDİ
[1758-1832]

1758'de Bitlis'in Zeydan Mahallesi'nde doğdu. Asıl adı Mustafa'dır. Dedesi Hacı Süleyman Efendi, babası Molla İbrahim Efendi'dir. Müştak, küçük yaşta babasını kaybetti. Dedesinin himaye ve terbiyesinde yetişti. Bir müddet medreseye gitti, fakat medrese öğrenimini tamamlamadı. Dedesinin vasıtasıyla tarikata girdi ve Şems-i Bitlisî Mahmud Efendiye bağlandı. Şeyhinin isteği üzerine Hacı Hasan-ı Şirvanî'nin sohbetlerine katılarak Kadirî oldu. Bir süre sonra Ahlatlı Üryan Baba ile dost oldu. Müştak mahlâsını da ondan aldı. Erzurum, İstanbul, Ankara, Ayaş, Bağdat ve Hicaz'a gitti. Buralarda devrin ileri gelen kişileriyle tanıştı. İstanbul'da iken II. Mahmud'la tanıştırıldı ve padişahın maiyetine girdi. Eyüp'te Selâmî Efendi Tekkesi'nde şeyhlik yaptı. Bir süre sonra Erzurum yoluyla Muş'a gitti. 1832'de Yezidiler tarafından öldürüldü.

Müştak'ın bazı şiirlerinden hareketle geleceğe dair haberler verdiği ileri sürülmüştür. Me'vâ-yı nazenine kim elf olursa efser // Lâbüd olur o me'vâ İslambol ile hem-ser beytiyle başlayan şiirinde Ankara'nın 1923'te başkent olacağını bildirdiği iddia edilmiştir.

Eserleri: Divan, Âsâr-ı Müştak Esrâr-ı Uşşak, Mektûbât-ı Kimyâ-yı Müştak, Farsça Baharname

Naat-i Şerif

1. Derinde bir gedâ-yı hâkisârım yâ Resûlallah
   Garîbim bîkesim hayran ü zarım yâ Resûlallah
2. Tenezzul eyleyip hasretle nüzhetgâh-ı ma'nâdan
   Gelip bu âlem-i surette hârım yâ Resûlallah
3. Şehâ hübbülvatan emriyle sensin eyleyen ferman
   Vatandan ayrı düştüm bîkararım yâ Resûlallah
4. Unuttum aslımı nefs ü hevâya olmuşum tâbi'
   Esir-i gurbetim terk-i diyarım yâ Resûlallah

5. Gönül beyt-i İlâhî olduğun fehm etmişim amma
   Hayâl-i ma'siyetle dilfigârım yâ Resûlallah
6. Şefî'ilmüznibin hem rahmetel-lilâleminsin sen
   Sana Müştak-veş ümmidvârım yâ Resûlallah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. der: kapı, gedâ-yı hâksâr: toza bulanmış dilenci, bî-kes: kimsesiz, zâr: zayıf, 2. nüzhetgâh-ı ma'nâ: mananın gezinti yeri, âlem-i sûret: sûret âlemi, hâr: diken, 3. hubbu'l-vatan: vatan sevgisi, bî-karâr: kararsız, 4. esîr-i gurbet: gurbet esiri, terk-i diyâr: vatanı terketmiş, 5. beyt-i ilâhî: Allah'ın evi, fehm: anlama, hayâl-i ma'siyet: isyan hayali, dil-figâr: gönlü yaralı, 6. şefî'u'l-müznibîn: günahkârların şefaatçısı, rahmeten lil-âlemîn: âlemlere rahmet olan, -veş: gibi, ümmîdvâr: ümitli.

HASAN AYNİ

[1766-1837]

Gaziantepte doğdu. Ayni'nin Nazmü'l-cevâhir adlı eserinde doğum tarihini verdikten sonra, yirmi yaşlarında ilme merak duyduğunu, Nazmü'l-le'âli okuyarak ilim sahibi ve şair olduğunu, 1790 yılında İstanbul'a gelip şairler arasında kendisini gösterdiğini ve Nakşibendî tarikatine intisap ettiğini bildirir.

Arif Hikmet, Tezkire'sinde Ayni'nin 1783'de Antep'ten Maraş'a geçip burada dört yıl kaldıktan sonra, Elbistan ve Darende'de de ikişer yıl kaldığını, III. Selim tahta geçince İstanbul'a geldiğini ifade eder. Aynı eserde, onun İstanbul'da pek çok âlimden ders aldığı, Kütahyalı Mehmed Efendi ile bacanak olduğu, Tayyar ve Râmiz Paşaların kitapçılık hizmetinde bulunduğu belirtilmiştir. Fatin ise Ayni'nin müderrislik mesleğinden ayrılarak 1831 yılında kâtiplere Arapça ve Farsça öğretmek üzere Bâb-ı âli'ye hoca olarak tayin edildiğini bildirir. Ayni Efendi 1837'de İstanbul'da vefat etmiş, Galata Mevlevihanesi'ne defnedilmiştir.

Ayni manzum tarihi söylemede edebiyatımızda, Sururi'den sonra en önde gelen şairlerdendir.

Eserler: Divan, Sâki-name, Nazmü'l-cevâhir, Nusret-name.

Naat-i Şerif

1. Meded kıl tövbe ettim her günâha yâ Resûlallah
   İnayet eyle abd-i rû-siyâha yâ Resûlallah
2. Bu gün üryân-ı aşk ü bende-i Al-i âbâ oldum
   Ki bakmam hırka vü tâc ü külaha yâ Resûlallah
3. Gedâyân-ı der-i şevketmedâr-ı dâr-ı irfanın
   Ayâğın öptürürler pâdişâha yâ Resûlallah
4. Tesellî-i cemâl ü nûr-ı aşkın var iken dilde
   Nazar kılmam felekte mihr ü mâha yâ Resûlallah

5. Nigâh-ı iltifatınla nazar kıl mazhar-ı lûtf et
   Gönül âyinesin sırr-ı İlâha yâ Resûlallah
6. Eriştir menzil-i maksûda Ayni rûz-i şeb düşmüş
   Tarik-i mevlevide âh ü vaha yâ Resûlallah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. inâyet: yardım, abd-ı rû-siyâh: yüzü kara kul, 2. uryân-ı aşk: aşk çıplağı, bende-i âl-i âbâ: Hz. Peygamber'in ailesinin ve soyunun kulu, 3. gedâyân-ı der-i şevket-medâr-ı dâr-ı irfân: irfan yurdunun büyüklük vesilesi olan kapısının dilencileri, 4. teselli-i cemâl: cemal tesellisi, nûr-ı aşk: aşk nuru, mihr ü mâh: güneş ile ay, 5. nigâh-ı iltifât: iltifat bakışı, mazhar-ı lutf: lütfa mazhar olmuş, sırr-ı ilâh: ilâhi sır, 6. rûz u şeb: gece gündüz, tarîk-i Mevlevî: Mevlevilik yolu.

SEYYİD MEHMED EMİN İFFET EFENDİ

[öl. 1843]

Bursalıdır. Hacı Şerik Efendi'nin tarunu, Ali Efendi'nin oğludur. Seyyid Mehmed Efendi adıyla anılır. Nakşibendi Şeyhi Ali Behcet Efendi ve Çelebi Sultan Mehmed Han Medresesi müderrisi Ali Sıddık Efendilerden Farsça öğrendi. 1819 yılında Zeyniye Medresesi müderrisliğine atandı. 1838 yılında Dâhiliye Nâzırı Pertev Paşa'nın iltifatına mazhar oldu. İnegöl'deki İshak Paşa Medresesi müderrisliğine getirildi. 1842'de vefat etti. Pınarbaşı Kabristanında babasının yanına defnedildi.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Cemâlin mihr-i tâbân-ı hidâyet yâ Resulallah
   Kelâmın gevher-i nâyâb-ı vahdet yâ Resulallah
2. Beyâban-ı minende ümmetin bî-sâye kalmıştır
   İnâyet kıl inayet kıl inayet yâ Resulallah
3. Rehâyâb ettin âfâkı şeb-i târ-ı dalâletten
   Zuhurun âlemine nûr-i rahmet yâ Resulallah
4. Sen ol sultân-ı ıklim-i risâletsin ki tîginle
   Kureyş'i eyledin Hak dine da'vet yâ Resulallah
5. Kulundur derd-mendindir sezâvâr-ı terahhümdür
   Garib ü bikes ü bîçâre îffet yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. mihr-i tâbân-ı hidâyet: hidayetin parlak güneşi, kelâm: söz, gevher-i nâ-yâb-ı vahdet: vahdetin bulunmaz cevheri, 2. beyâbân-ı mihen: mihnet çölü, bîsâye: gölgesiz, inâyet: yardım, 3. rehâ-yâb: kurtulmuş, âfâk: ufuklar, şeb-i târ-ı dalâlet: dalaletin karanlık gecesi, nûr-ı rahmet: rahmet nuru, 4. sultân-ı iklîm-i risâlet: risalet ikliminin sultanı, tîg: kılıç, 5. derdmend: dertli, sezâ-vâr-ı terahhum: rahmete lâyık, bî-kes: kimsesiz.

NUMAN MAHİR BEY

[öl. 1845]

Numan Mahir Bey, Kadı zümresinden Eğribozlu Osman Reşid Bey'in oğludur. Zamanın şiir ve inşada önde gelenlerindendir. Bâb-ı Âli'de kâtiplik hizmetinde bulundu. 1845'te vefat etti. Kabri Eyüp'te Bostan İskelesi'nde imaret karşısındadır.

Eserleri: Divan, Münşeat.

Naat-i Şerif

1. Eyâ Şâh-ı Risâlet nûr-bahş-ı Künfekânsın sen
   Serîr-ârâ-yı ba'set pâdîşâh-ı ins ü cansın sen
2. Vücûdun müntehabdır nüsha-i i'câzdan evvel
   Hoşa dibâce-bend-i safha-i âhir zamansın sen
3. İmâm-ı evliyasın muktedâ-yı enbiyâsın hem
   Ezelden bâdi-i inşâdi-i kevn ü mekânsın sen
4. Kalır derkinde âciz zâtını fikr-i dakîk elbet
   Medâr-ı gerdiş-i nüh âsiyâ-yı asumansın sen
5. Küşâd ettin cenâh-ı ârzu-yi şevk-i rü'yetle
   Hevâ-yı nezd-i Hak'da bir hümâ-yı lâmekânsın sen
6. Şefaat yâ Resûlallah şefaat Mâhir-i zara
   Sükûnet-bahş-ı âh-ı bî-kesan-ı âşıkansın sen

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. şâh-ı risâlet: risalet padişahı, nûr-bahş-ı kün fekân: kün fekân nurunu bahşeden, kün fekân: 2(Bakara)117 "Ol, hemen oldu", serîr-ârâ-yı ba'set: gönderilme (resüllük) tahtının süsü, cân: cinler, 2. müntehab: seçkin, nüsha-i i'câz: mucize nüshası, dibâce: giriş, 3. bâdi-i inşâdi-i kevn ü mekân: varlık şiirini okumaya sebep, 4. derk: anlama, medâr-ı gerdiş-i nüh-âsiyâ-yı âsumân: dokuz çarklı gök değirmeninin dönme vesilesi, 5. küşâd et-: açmak, Hümâ-yı lâ-mekân: mekânsızlığın Hüma kuşu, 6. zâr: zayıf.

İBRAHİM DERTLİ
[1772-1846]

Dertli, Bolu yakınında Gerede'ye bağlı Şahlanan köyünde doğdu. Asıl adı İbrahim olan Dertli, çobanlık yaparak büyüdü. Genç yaşta köyünden ayrılarak İstanbul, Konya ve Mısır'a gitti. Buralarda hem çalıştı, hem de âşık kahvahanelerine ve tekke muhitlerine devam etti. Böyle halk şiiri çevrelerince tanındı. Yepyeni ve usta bir saz şairi kimliğiyle köyüne döndü ve evlendi. Sivas, Zile, Ankara, Çankırı, Amasya gibi halk şiirinin rağbet gördüğü yerlerde bir üstat gibi karşılandı. Sultan Mahmud'un yeniliklerine aşina oluşu ona ayanlık getirdi. 1846'da vefat etti.

Dertli, 19. yüzyıl halk edebiyatının en büyük temsilcilerinden biridir. Aruz ve hece ile, halk ve tekke edebiyatı tarzında şiir söylemiştir. Devrinin sosyal olaylarını hicveden pek çok şiiri de vardır. Bu yönü ile bu yüzyılda sosyal hicvin öncüsü sayılır.

Eserleri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

Ervâh-ı ezelde evvelki safda
Elest hitabında ben "Belâ" dedim
Koyma beni asırda hilafda
Canım cemaline müptelâ dedim

Ruhlar aşk meyinden oldu mestâne
Kimi küfre vardı kimi îmâna
Saf be saf olarak durduk divâna
Münkirler "Lâ" dedi, ben "İllâ" dedim

Ne çâre "Kün!" emri vukua geldi
Eşya ve mahlukat hep zahir oldu
Her ervah kendini bir yolda buldu
İmân ve ikrarı ben sana dedim

Dertli her hikmetten irşad olmadı
Sensiz mahşer yeri küşâd olmadı
Çok nebiye vardım imdad olmadı
Şefaat-kânısın Mustafâ dedim

Kelimeler: 1. ervâh-ı ezel: ezel meclisindeki ruhlar, elest: Allah'ın, ruhları yarattığında "Ben sizin rabbiniz değil miyim?" diye sorması, belâ: 7(Araf)172 "Evet (Rabbimizsin) dediler", 3. kün: 2(Bakara)117 "Ol", 4. küşâd: açılma, kân: maden.

LEYLA HANIM

[öl. 1848]

İstanbul'da doğduğu bilinen Leyla Hanım'ın doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Babası kazasker Moralızade Hâmid Efendi'dir. Annesi, Keçecizade İzzet Molla'nın ablası olan Hadîce Hanım'dır. Kaynaklar, Leyla Hanım'ın Atâullah Mehmed Efendi ve Nûrullah Mehmed Efendi adlı iki kardeşi olduğundan bahseder. Divanındaki bir terkîb-bendden anlaşıldığına göre Leyla Hanım'ın Hâlid Efendi adında genç yaşta ölen bir kardeşi daha vardır. Hâlid Efendi de Leyla Hanım gibi Mevlevidir. Bu kardeşi Bursa'da oturmakta iken İstanbul'a gelmiş ve burada vefat etmiştir.

Leylâ Hanım, ilk ilmî ve edebî bilgilerini aile çevresinden almıştır. Keçecizade İzzet Molla (1786-1829), Leyla Hanım'ın dayısıdır. Saray çevresine de yakın olduğunu bildiğimiz Leyla Hanım II. Mahmûd (saltanatı: 1808-1839) ve I. Abdülmecid'in (saltanatı: 1839-1861) saltanat yıllarını idrak etmiştir. Leyla Hanım'ın çok kısa süren bir evlilik hayatı da olmuştur. Aristokrat bir aileden gelmesine rağmen Leyla Hanım, şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla çok maddî sıkıntı çekmiştir. Babasının vefatından sonra çektiği maddî sıkıntılar daha da artmıştır. Ancak ömrünün son yıllarında kendisine 150 kuruş maaş bağlanmıştır. 1848'te vefat etmiş, Mevlevi tarikatına mensup olduğu için Galata Mevlevihanesi haziresine defnedilmiştir.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Yanarsam nâr-ı 'aşkınla yanayım yâ Resûlallâh
   Ezelden bağrı yanık bir gedâyım yâ Resûlallâh
2. Hevâ-yı nefsime tâbi' olup pek çok günâh itdim
   Huzura kangı yüz ile varayım yâ Resûlallâh
3. Harîm-i ravzana sürmüş iken rûy-ı siyahım vâh
   Yine cürm ü günâha mübtelâyım yâ Resûlallâh

4. Kapında boynı bağlu bir esîrim dest-gîrim ol
   Garîbim bî-kesim bî-dest ü payım yâ Resûlallâh
5. Kulun Leylâ'ya şahım var iken dergâh-ı ihsanın
   Varup ben kangı şaha yalvarayım yâ Resûlallâh

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. nâr-ı aşk: aşk ateşi, gedâ: dilenci, 2. kangı: hangi, 3. rûy-ı siyâh: kara yüz, 4. dest-gîr: elinden tutan, bî-kes: kimsesiz, bî-dest ü pâ: elsiz ayaksız.

MEHMED SERMED
[1794-1848]

Mehmed Sermed, 1794 yılında İstanbul'da doğdu. Kethüda Kalemi'nde ihtisap ve enbiye-i hassa memuru iken 1833'de Karantina Kâtipliği'ne tayin edildi. Bu vazifeden 1839'da azledildi. 1846 yılında Zaptiye Meclisi Kâtipliği'ne getirildi. 1848'te vefat etti.

Eseri: Divan

Naat-i Şerif

Rûz-i mahşerde beni yâd eyle Allah- aşkına
Afv-i isyanımla dilşâd eyle Allah aşkına
Âteş-i düzahdan âzâd eyle Allah aşkına
Yâ Muhammed bana imdâd eyle Allah aşkına

Senden olmazsa inayet ger işim fersudedir
Bilirim her kime etsem iltica beyhudedir
Dâmenim çirkâb-ı ma'siyyet ile âlûdedir
Yâ Muhammed bana imdâd eyle Allah aşkına

Geldiğim gündenberi bu dehre isyan eylerim
Yok sevabım- zerrece cürm-i firâvan eylerim
Destgir olmazsan ol gün böyle efgan eylerim
Yâ Muhammed bana imdâd eyle Allah aşkına

Erdi Sermed kulunun gayri günâhı gaayete
El'aman düştü efendim âsitân-ı şefkate
Vardığım an yüz karasıyla huzûr-i izzete
Yâ Muhammed bana imdâd eyle Allah aşkına

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. rûz-ı mahşer: mahşer günü, âteş-i dûzah: cehennem ateşi, 2. fersûde: eskimiş, çirkâb: çirkef, pis su; âlûde: bulaşmış, 3. cürm-i firâvân: sayısız günah, dest-gîr: elinden tutan, 4. âsitân-ı şefkat: şefkat eşi).

TERZİ BABA

[1779-1848]

Terzi Baba hazretlerinin asıl adı Mehmed Vehbi'dir. Mesleği terzilik olduğu için "Terzi Baba" olarak ünlenmiştir. Terzi Baba aslen Erzincanlı olup, merkeze bağlı Sarıgöl köyündendir. 1779'da burada doğdu. Babası Fazılzade Abdurrahman Efendi'dir. Terzi Baba'nın üç kardeşi vardır.

Terzi Baba, esnaftandı. Dükkânı, Eski Erzincan'da Taşhan civarında kasaplar çarşısındaydı. Öğrenim hayatı olmamıştır, ümmîdir. Terzi Baba, gençlik yıllarında Kadirî tarikatına girdi. Kırklı yaşlarında ise Nakşîbendiyye tarikatına intisap etti. Mevlana Hâlid hazretlerinin halifesi oldu. Onun vefatından sonra irşad postuna oturdu. Kendisi de pek çok mürid ve halife yetiştirdi. Bunlardan Hacı Hafız diye anılan Mehmed Rüşdî, Hacı Mustafa Fehmî, Şems-i Hayâl veya Leblebici Baba diye şöhret bulan Şair Süleyman Efendi en ünlüleridir.

Terzi Baba 1848'de vefat etti. Mezarı kendi tekkesi olan yerdedir. Daha sonraları bu yer şehir mezarlığı hâline gelmiştir. Bugün Terzi Baba mezarlığı diye anılmaktadır. Türbesi bu mezarlığın ortasında bulunup, birkaç kez tamir edilmiştir. Son olarak, bilinmeyen bir sebeple yangın çıkmasından dolayı yanan türbe, Erzincan Belediyesi tarafından 1976 yılında tekrar yapılmıştır.

Eserleri: Şiirleri, Kenzü'l-fütûh

Naat-i Şerif

1. Sana canım fedadır ya Habibâ
   Meded kıl daima sen bu ğaribâ
2. Kapunda bendelerdür cümle sultan
   Bu asî gelmişdür yüzü kara
3. Keremden kıl inayet bu ğaribâ
   Edüp himmet gönülden bir dem ara
4. Suçum çoktur yüzüm yoktur kapunda
   İnayetten meğer kim lûtfun ola

5. Penan kıldım seni ey Şah-ı Âlem
   Kerem bahrinden atma sen kenara
6. Yüzüm dönmem kapımdan sen kerem kıl
   Bu gafletten beni kimler uyara
7. Senin kapun dururken kime varam
   Ulaşdır bizi fazlından o yara

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün feûlün

Kelimeler: 2. bende: köle, 3. himmet, tesir; inâyet: yardım, 5. penâh: dayanak, bahr: deniz, kenâr: sahil.

KETHÜDAZADE ARİF

[1771-1849]

Mehmed Arif Efendi İstanbul'da doğdu. Büyükbabası Nizâm-ı Cedid hareketinin önde gelen adamlarından, III Selim'in annesi Mihrişah Sultan'ın kethüdası Darphane emini Yûsuf Ağa; babası reisülulema Mehmed Sadık Efendi'dir. Anne tarafından soyunun Yavuz Sultan Selim'in nedimi Hasan Can'a kadar uzandığı rivayet edilir. Arif Efendi, babasının görevi dolayısıyla bir süre Medine'de kaldı. İstanbul'a döndükten sonra öğrenime başlayıp müderris (1795). Tırnovalı Müftizade Abdürrahim Efendi, Müftizade Palabıyık Mehmed Efendi ve kardeşi Milaslı Müftizade Abdürrahim Efendi, Vak'anüvis Âsım, Kadızade Mehmed Efendi, Gelenbevî İsmail Efendi. Hoca Şekib Efendi, Müneccimbaşı Mehmed Râkım Efendi, Laz Mehmed Efendi ve Bulgarî İsmail Efendi gibi dönemin tanınmış hocalarından tasavvuf, edebiyat, felsefe, riyazi ilimler ve astronomi dersleri aldı. Hoca Neş'et'ten de okuduğu için Farsça bilgisi iyi olduğundan Fâtih Camii'nde ders okuduğu hocası Abdürrahim Efendi'ye Gülistan okuttu. Tahsilini tamamladıktan sonra tayin edildiği Halep (1823) ve Bursa kadılığı (1832) görevlerinde bizzat bulunurken Mekke (1836), İstanbul (1838) ve Anadolu (1847) kazaskerliği görevlerinin yalnız payelerini aldı.

Döneminde daha çok İslâm felsefesi alanında şöhret kazanan Kethüdazade Arif Efendi, meslekten bir ilim adamı değildir. Ancak 19. yüzyılın ilk yarısında yaşayan ve hemen her konuda bilgi sahibi olan Osmanlı fikir adamlarının başında gelir. Bu dönemde daha çok ilmî, edebî ve fennî konularda sohbet toplantıları yapılan Beşiktaş Cem'iyyet-i İlmiyyesi'nin önde gelen isimlerinden Arif Efendi, bu sohbetlerde felsefî ve edebî konularda konuşmuş, haftada iki gün İsmail Ferruh Efendi'nin Ortaköy'deki yalısında yapılan sohbetlere de katılmıştır.

Yeniçeriliğin kaldırılmasından (1826) önceki dönemlerde Beyoğlu'nda bulunan erganunlu kiliseye gitmesi ve ulemâ kıyafetiyle burada erganun dinlemesi, bazan da İngiliz sefarethanesinde verilen balolara katılıp orada eğlenenleri seyretmesi devrin ileri gelenleri arasında çeşitli söylenti ve eleştirilere yol açmış, Morali Ahmed Baba, Sultan Baba, Sâdık Baba, İbrahim Baba ve Hasan Baba gibi Bektaşi şeyhleriyle yakın dostluğu sebebiyle de kendisinin Bektaşi olduğu ileri sürülmüş ve yeniçeriliğin ilgasından sonra sürgüne yollanmak istenmiştir. Ancak Çerkeşli Mehmed Râfi Efendi'nin araya

girmesiyle sürgünden kurtulmuştur. 28 Şubat 1849'da İstanbul'da vefat eden Kethüdâzade, Beşiktaş'taki Yahya Efendi Dergâhı'nın giriş kısmına defnedilmiştir.

Kethüdazade'nin, çok sayıda ve farklı meşrepte talebesi vardı. II. Mahmud'un hediye ettiği Beşiktaş'ta Arap İskelesi civarındaki konağı âdeta bir mektep olup burada isteyenlere riyaziye, hey'et, felsefe, edebiyat ve Farsça dersleri vermiş ve çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Talebeleri arasında sonradan sadrazam olan Saffet Mehmed Esad Paşa, Yûsuf Kâmil Paşa ve Midhat Paşa ile hâcegândan Süleyman Ruhi Efendi, Ahmed Tevhid Efendi, Çerkeşli Mehmed Râfi Efendi, Murad Molla Şeyhi, Müneccimbaşı İbrahim Edhem Efendi ve Şair Saffet Efendi sayılabilir.

Eserleri: Divançe.

Naat-i Şerif

1. Cemâlin oldu uşşâka nümâyân yâ Resûlallah
Görür Rahmanı ol âyînede cân yâ Resûlallah
2. Taalluk eyleyelden âşık-ı şûrîde giysûna
Ser ü sâmânı olmuştur perişan yâ Resûlallah
3. Lebin câm-ı elesttir sohbetin rûh-i revân ancak
Hayât-ı câvidâna meclisin kân yâ Resûlallah
4. Selâmından gelir kalb-i selime şûle-i revnak
Salâtınla bulur âlem senin şân yâ Resûlallah
5. Senin vasf-ı şerifinle ben oldum-mest-i lâ ya'kîl
Dil-i şeydâ ezelden böyle hayran yâ Resûlallah
6. Visalin kevserinden eyle ihsan yoksa müşkildir
Dil-i bîçâremiz hicrinle atşân yâ Resûlallah
7. Cemâlin âfitabından nikaab-ı kudsiyi kaldır
Gönüller hasret-i vechinle sûzân yâ Resûlallah
8. Beni bu nefs-i emmâre eder bezminden ancak dûr
Ki yoktur babınızda men'e derbân yâ Resûlallah
9. Huzuruna varıp bir kimse etse arz ahvâlin
Sürür ile olur elbette gerdan yâ Resûlallah
10. Şefaat Arif-i biçâreye rencûr-i isyandır
Kerem kıl ol garibi etme nâlân yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. nümâyân: görünür, ta'allük: alâka gösterme, âşık-ı şûrîde: çılgın âşık, giysû: saç, 3. leb: dudak, kân: maden, 4. şu'le-i revnak: parlak ışık, 5. mest-i lâ-ya'kil: aklı yok mest, hayran, 6. dil-i bîçâre: çaresiz gönül, atşân: susamış, 7. âftâb: güneş, nikaab-ı kudsî: kutsal örtü, sûzan: yanıcı, 8. dûr: uzak, bâb: kapı, derbân: kapıcı, 9. sürûr: sevinç, gerdân: dönen, 10. rencûr-ı isyân: isyan hastası, nâlân: inleyen.

AHMED KUDDUSİ

[1769-1849]

Ahmed Kuddusi Efendi, Maraşlı şeyh Hacı İbrahim Efendi'nin oğludur. İlk tahsilini babasının nezaretinde tamamladı. Küçük yaşta Nakşi tarikatına intisap etti. Daha sonra Kadiri tarikatına geçti. Uzun yıllar Anadolu ve Rumeli'nin değişik yerlerini dolaştı. Hizmet ve irşadda bulundu. Hicaz'a hicret etti ve orada 17 sene kaldı. Tekrar doğum yeri olan Bor'a döndü ve vefatına kadar kendi yaptırdığı zaviyede inziva hayatı yaşadı.

Eseri: Divan

Naat-i Şerif

1. Elif Allah'ın Habîbidir Muhammed Mustafâ
   Be Beni dûr etmesin aşkından ol şahın Hudâ
2. Te Teşerrüf eylerim ism-i şerîfin yâd ile
   Se Sevâb olur onu yâd edene bî-had şehâ
3. Cim Cemâli nurunun bir zerresidir âfitâb
   Hâ Hayât-ı câvidân bulur olan âşık ona
4. Hı Halil'dir Huda'nın hem Rasul'ü bî-gümân
   Dal Dedi Peygamberimdir ol Habîb-i bâ-safa
5. Zel Zelil olmaz ona her kim ki eyler ittibâ
   Ra Risâlet tahtının sultânı Fahr-ı Enbiyâ
6. Ze Zeval yok şer'ine onun ilâ-yevmi'l-kıyâm
   Sin Saadet bulusar ol şaha eden iktidâ
7. Şın Şefaat tacını başına giydirdi Hudâ
   Sad Salât ile selâm olsun ona bî-inkızâ

8. Tı Taparlar Hakk'a ancak dileyip vasl-ı lika
   Zı Zuhur ettikte nuru gitti küfrün zulmeti
9. Ayn Âlemlere Rahmet geldi ol Hayrü'l-Verâ
   Gayn Gârât eyledi aşkı bu gönlüm şehrini
10. Fe Firâkıyla tutuşup yanarım subh u mesâ
   Kaf Kudumüyle teşerrüf eyledi halk-ı cihan
11. Kef Kerîm'dir sâiline bî-hesâb eyler atâ
   Lâm Livâü'l-Hamd'i ihsan etti Yezdan hem ona
12. Mim Muhabbet eyleyen bulur o sultana alâ
   Nun Nebîler hâtemidir hem kamunun efdali
13. Vav Vücuda geldi onunçün bu arz ile semâ
   He Hidâyet bulmuşuz onunla biz Hak râhına
14 Lâmelif Lâ Lâ-Yezâl'in dostudur ol "Tâ ve Hâ"
   Yâ Yaraşır Hâlık u mahlûk onu medh etmeye
   Sen de Kuddusî onun meddahı olgıl dâima

Kelimeler: 1. dûr: uzak, 2. teşerrüf: şereflenme, bî-had: hadsiz, 3. hayât-ı câvidân: sonsuz hayat, 4. bâ-safa: safa ile, 5. ittibâ: tâbi olma, 6. iktidâ: uyma, 7. bî-inkizâ: sonsuz, 8. likaa: yüz, 9. gârât: yağmalar, 10. subh u mesâ: sabah akşam, 11. sâ'il: dilenci, atâ: ihsan, bağış; livâ'ül-hamd: hamd sancağı, 13. râh: yol, 14. Tâ-Hâ: Kur'an'da 20. sure, meddâh: övücü.

MEHMED ESAD EFENDİ

[öl. 1852]

Mehmed Esad Efendi Manisalıdır. İlk eğitimini babasından almıştır. Daha sonra İstanbul'a gelip müftü oldu ve memleketine döndü. Birkaç sene fetva hizmetinde bulunup 1852'de Kudüs Mevleviyetine [yüksek kadılığı] tayin edildi. Aynı içinde vefat etti. Kaadirî şeyhi Kuddusi Ahmed Efendi'ye intisap etmiştir.

Eserleri: Nasihatu'l-mülûk tercümesi, Tuhfe-i Arabiye Şerhi, Şiirleri.

Naat-i Şerif

1. Dü âlem nûr-i zâtından eserdir yâ Resulallah
   Vücûdundan halâyık behreverdir yâ Resulallah
2. Cebinin ahter-ı burc-ı hidâyet ehl-i irfâne
   Dü çeşmin manzar-ı levh-i kaderdir yâ Rasulallah
3. Dîl-i uşşâkı bülbül-veş nevâsâz eyliyen herdem
   Cemalin goncesinden bûy-i terdir yâ Resulallah
4. Adüvvi bed-zebâne cây-ı emn olmazdı dünyada
   Veli âsâr-ı feyzin serteserdir yâ Resulallah
5. Ne mümkündür beşer künh-i şerifin eyliye idrâk
   Sana vassâf olan Rabb-i kaderdir yâ Resulallah
6. Şefâatle bula feyz ü felâhı Es'ad-ı âsi
   Eğer olmazsa hâlî derbederdir yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. dü-âlem: iki âlem, behrever: nasipli, 2. cebîn: alın, çeşm: göz, 3. nevâ-sâz: nağme düzen, bûy-ı ter: terinin kokusu, 4. adüvv: düşman, bed-zebân: kötü dilli, 5. künh-i şerîf: şerefli asıl, 6. derbeder: serseri.

ERZURUMLU EMRAH

[1777-1854]

Erzurumlu Emrah, 18. yüzyılın sonlarına doğru Erzurum'da doğdu. 19. yüzyılın meşhur halk şairleri arasında yer aldı. Oldukça dağınık, gezgin bir derviş hayatı süren Emrah'ın Konya, Niğde, Sivas, Sinop, Kastamonu ve bir müddet de İstanbul'da bulunduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır. Bu özelliğinden dolayı Emrah'ı pek çok bölge hemşehri sayar.

Emrah'ın şiirleri yalnız halk arasında ışık meclislerinde değil, her mecliste divan, müstezat tarzına kaçan, sade ve güzel parçaları bestelenmiş olarak okunmaktadır. Tarikat terbiyesi almış olan Emrah, Nakşibendi tarikatının Halidi kolundandır. Devrinin âlimlerinden iyi bir medrese eğitimi görmüştür. Şiirlerinde Karacoğlan, Gevherî, Âşık Ömer izleri görülse de kendine has bir söyleyiş üslûbu vardır.

1854 yılında Niksar'da vefat etti. Kabri Niksar'da Tekkeboynu Mezarlığı'nda Ali Pehlivan Türbesi yanında gömülüdür.

Eseri: Divan

Naat-i Şerif

1. Ya Resulallah nice vasfetsin her eşya seni
   Rahmet irsal eyledi alemlere Mevlâ seni
2. Her nice metheylesem âlâsın ondan yâ Rasul
   Nûr-u zâtından yaratmıştır Hudâ iclâ seni
3. Nâzil oldu şânına tâzim içün yüz dört kitap
   Bilmeyenler bildiler ey hâce-yi dânâ seni
4. Ahmed u Mahmud degil Hâlik seninle fahr eder
   Onun icin eyleyiptir cümleden âlâ seni
5. Yâ Habiballâh vassâfin senin Allâhdır
   Nice vasfetsin fakir Emrah ya "Tâ-Hâ" seni

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. irsâl: gönderme, iclâ: parlatma, 3. dânâ: bilgin, 5. vassâf: vasfedici, Tâ-Hâ: Kur'an'ın 20. suresi.

ACZİ AĞA

[1805-1855]

Meşâyih-i Kadiriyye'den arif ve âşık bir zat olan Mustafa Aczi Efendi, Edremitli olup Mürid Agazade Mehmed Ağa'nın oğludur. Kadiri tarikatına girerek Bayramiçli Dombayzade Şeyh Ali Efendi'ye bağlandı. Aynı şeyhin halifesi olarak memleketinde irşad vazifesini üstlendi. 1855'te vefat etti. kabri Edremit'tedir.

Eseri: Divan-ı İlâhiyat.

Naat-i Şerif

1. Şevk-i aşkınla uyanıp yâne geldim yâ habib
   Şem'-i vechin nuruna pervane geldim yâ habib
2. Ravza-i gülzar-ı adnin buyine hayran olup
   Bülbül-âsâ aşk ile efgana geldim yâ habib
3. Katre-i mehcûr-veş, firkatte iken ben garib
   Gark-i rahmet olmağa ummana geldim ya habib
4. Bi ser ü pâ dertliyim bir mücrimim derman icin
   Sen şefaat kâni pür ihsâna geldim yâ habib
5. Ehl-i tecridim bu gün her vârımı kıldım feda
   Ka'be-i kûyine ben kurbana geldim ya habib
6. Bir gedâ muhtacınım reddetme Aczi bendeni
   Dü cihanın fahri sen sultâna geldim yâ habib

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. şem'-i vech: yüzünün mumu, 2. ravza-i gülzâr-ı adn: cennet güllüğünün bahçesi, -âsâ: gibi, 3. katre-i mehcûr-veş: düşmüş bir damla gibi, gark-ı rahmet: rahmete batmış, 4. bî-ser ü pâ: başsız ayaksız, kân: maden, 5. Ka'be-i kûy: mahallesi Kâbe olan, 6. gedâ: dilenci.

ŞEYHÜLİSLAM ARİF HİKMET

[1786-1859]

Vezir İbrahim İsmet Beyin oğlu Ahmed Arif Hikmet Bey, 1786 yılında İstanbul'da doğdu. Medrese hayatını İstanbul'da tamamladı. Kudüs, Mısır, Medine ve İstanbul kadısı payelerini aldı. 1828'de İstanbul kadılığına tayin edildi ise de bu vazifeyi kabul etmedi. Nüfus yazımı için Rumeli'ye gönderildi. 1830 yılında Nakibüleşraf oldu. 1833'de Anadolu, 1838'de Rumeli Kazaskerliğine getirildi. Bir yıl sonra Meclis-i Vâlâ-yı Âhkâm-ı Adliye üyeliğine atandı. Şeyhülislam Mekkîzade Mustafa Asım Efendi'nin vefatı üzerine 1845'te şeyhülislam oldu. 1854 yılına kadar süren bu vazifeden kendi istifasıyla ayrıldı. Medine'de bugün de adıyla anılan kütüphaneyi kurup beş binden fazla kitap vakfetti. 1859'da vefat etti.

Ahmed Arif Hikmet Bey, Osmanlı şeyhülislâmları arasında ilmî dürüstlüğü ve cömertliğiyle öne çıkmış bir şahsiyettir. Üç dilde şiir yazan bir şair olarak da beğenilmiştir.

Eserleri: Şiirleri

Naat-i Şerif

1. Ser-i kuyinde kemter hâk-i rahim yâ Resulallah
   Nişib-i asitanındir penahım ya Resulallah
2. Ziya-yı mihr-i süz-i aşkın etsin gün gibi ruşen
   Karanlik gecede kalb-i siyahım ya Resulallah
3. Su rütbe hab-ı gaflet çeşm-i câna perde-püş oldu
   Sabah-ı haşre kaldı intisabım yâ Resulallah

4. Müşar-i bil benandır mu'cizatın afitab-âsâ
   Dü şakk-ı suret-i mehdir güvahım yâ Resulallah
5. Misal-i Nehr-i Asi cuş eyler dembedem eşkim
   Garik-i ka'r-ı derya-yı günahım ya Resulallah
6. Türab-ı kabr-i pakin arş-ı a'zamdan muazzamdır
   Be hakk-ı Ka'be yoktur iştibahım ya Resulallah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. ser-i kûy: mahallenin başı, hâk-i râh: yolunun toprağı, nişîb: zemin, penâh: sığınak, 3. hâb-ı gaflet: gaflet uykusu, perde-pûş: perde örten, sabâh-ı haşr: kıyamet sabahı, 4. müşâr-ı bil-benân: parmakla gösterilen, dü-şakk-ı sûret-i meh: ayın yüzünü ikiye bölme, güvâh: tanık, 5. misâl-i nehr-i Âsî: Asi nehri gibi, cûş: coşma, eşk: gözyaşı, garîk-i ka'r-ı deryâ: denizin dibine batmış, 6. türâb: toprak, iştibâh: şüphelenme.

ŞEREF HANIM
[1809-1861]

1809 yılında doğan Şeref Hanım, şair Mehmet Nebil Bey'in kızıdır. İstanbul'da doğmuş olması büyük bir ihtimaldır. Çünkü Babası Mehmet Nebil Bey'in Mısr-ı Kahire mevleviyetine tayin edilmesi (1818) yıllarındadır. Baba tarafından soyu sadrazam Abdullah Naili Paşa'ya dayanmaktadır. Anne tarafından ise soyu meşhur kütüphane sahibi Şeyhülislam Aşir Efendi'ye ulaşmaktadır. Dedesi vak'anüvis ve şair Halil Nuri Bey, Aşir Efendi'nin damadıdır. Annesinin adı Arife Nakiye Hanım'dır ki o da Aşir Efendizade Mehmed Hafîd Efendi'nin kızıdır.

İstanbul'da büyüyen ve hayatını burada devam ettiren Şeref Hanım, çocukluğunda bir ara Gelibolu'ya gitmiş ve orada Yazıcızade Mehmed ve Yazıcızade Ahmed-i Bîcan'ın kabirlerini ziyaret etmiştir.

Şeref Hanım, Gelibolu haricinde İstanbul dışına pek çıkmamıştır. İstanbul'da ise 53 yıllık ömrünün büyük bir kısmını Yakacık'ta geçirmiştir. Mevlevi olan Şeref Hanım, Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Osman Selahaddin Dede'ye bağlanmıştır.

Şeref Hanım, Hz. Muhammed soyundandır. 53 yaşında iken 1861 tarihinde vefat etmiş ve Yenikapı Mevlevihanesi'nde muhipler kabristanında, çınar altına defnolunmuştur.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. O şâhen-şâh-ı a'zamsın ki ancak yâ Resulallah
   Seni zâtına mahbub eyledi Hak yâ Resulallah
2. Bilur ins ü pert yok iştibahı kimsenin bunda
   Cihâna gelmedi mislin muhakkak yâ Resulallah
3. Nebi vü evliyâ pir ü cüvân bây u gedâ yek-ser
   Atâ vü cuduna muhtâc-ı mutlak yâ Resulallah

4. Gubar-ı ravzan eyler ârzû her dem dil ü canım
   Muradımdır o lutfa mazhar olmak yâ Resulallah
5. Güneh-kâra 'inâyet sadetindir lutf u şefkat kil
   Beni ol devlete şâyân u elyak yâa Resulallah
6. Şeref dirler bir ednâ ümmetin var el-amân ferdâ
   Şefa'at-hâhdır eyle muvaffak yâ Resulallah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. şâhen-şâh-ı a'zam: en büyük padişah, 2. iştibâh: şüphe, misl: benzer, 3. pîr ü cüvân: yaşlı ve genç, bây u gedâ: zengin ve dilenci, yek-ser: baştan başa, atâ vü cûd: bağış ve cömertlik, 4. gubâr-ı ravza: kabrinin toprağı, 5. şâyân-ı elyak: yakışır ve daha lâyık, 6. ednâ: aşağı, zelil; ferdâ: yarın, şefâ'at-hâh: şefaat isteyen.

ZİVER AHMED SADIK PAŞA

[öl. 1860]

Şair vezirlerden olup İstanbulludur. 1277 yılında Harem-i Nebevî şeyhi iken vefat etti. Cennetü'l-Bakî'de Nakşibendî büyüklerinden Hoca Muhammed Parsa'nın yakınında medfundur.

Eserleri: Divan, Zeyl-i Âsâr-ı Zîver Paşa.

Naat-i Şerif

1. Na't-ı pâkin idelim Mefhar-i Mevcûdâtın
   Kim vücûdün idemez makbere nâ'mâ-yı adem
2. Hayy iken kabrde ol şâh-ı le-amrük ki Hudâ
   Nâzik endamını eyler mi kefen-âsâ-yı adem
3. Zîver itsün ana her-bâr salât ile selâm
   Ki vücûdudur anın bais-i imha-yı adem

Remel: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

Kelimeler: 1. mefhar-ı mevcûdât: varlığın övüncü, na'mâ-yı adem: yokluk nimeti, 2. le-amrük: 15(Hicr)72 "Ömrüne and olsun", kefen-âsâ-yı adem: yokluğun kefeni gibi, 3. her-bâr: her defa, bâ'is-i imhâ-yı adem: yokluğun imha sebebi.

BAYBURTLU ZİHNİ

[1800-1863]

Bayburtlu Zihni, 19. yüzyılın seçkin şairlerindendir. Asıl adı Mehmed Ali olan Zihni, Bayburt'ta doğdu. İyi bir medrese tahsilinden sonra İstanbul'a gitti. Rus istilâsını yaşadı. 1828'de Bayburt'a döndüğünde harap olmuş bir memleketle karşılaştı. Daha sonra hacca gitti, Mısır'a uğradı, Abdülmecid Han'ın Akka'ya yolladığı donanmada bulundu ve bir müddet önemli paşaların divan kâtipliğini yaptı. 1863'te İstanbul'dan Bayburt'a dönerken yolculuk sırasında vefat etti. Mezarı 1936'da Bayburt'a nakledildi.

Bayburtlu Zihni, âşık tarzını divan kültürü ile kaynaştırmış, kendine özgü bir şiir dili olan usta şairlerdendir. Şiirlerini son derece zarif bir üslûpla yazmıştır. Koşmalarında, İstanbul'un Abdülmecid Han devrinde yetişmiş, ölçülü ve olgun bir divan efendisinin inceliği görülmektedir.

Eserleri: Divan, Sergüzeşt-name-i Zihni, Kitab-ı Hikâye-i Garîbe.

Naat-i Şerif

1. Cemâlin matla-ı nûru'l-Hudâ'dır yâ Resulallah
   Ruhun âyîne-yi sırr-u Huda'dır yâ Resulallah
2. Ehad'dan Ahmediyyet zahir oldu zâta mazharla
   Avalim mîm-i Ahmed'den nümâdır yâ Resulallah
3. Felekler farkına basdın kadem ey "Lî ma'Allâh"-kadr
   Bu i'zâz enbiyâ içre sanadır yâ Resulallah
4. Daha halk olmadan Levh ü Kalem urdun ademden dem
   Ki senden ayn-ı âlem rûşenâdır yâ Resulallah

5. "Le-amrük" efserin iklîm-i "Levlâk" taht-gâhındır
   Şefaat şânına lâyık sezadır yâ Resulallah
6. Hazînende şefaat cevheri tâ ol kadardır kim
   Sana arz-ı hatâ misl-i atâdır yâ Resulallah
7. Garîk-i lücce-i deryâ-yı isyan kemterîn Zihni
   Der-i lütfunda bir mücrim gedâdır yâ Rasulallah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. matla-ı nûr-ı Hudâ: Allah'ın nurunun doğduğu yer, âyîne-i sırr-ı Hudâ: Allah'ın sır aynası, 2. avâlim: dünyalar, mîm-i Ahmed: Ahmed'in mimi, ağzı; nümâ: görünür, 3. felekler farkı: feleklerin tepesi, li-ma'a'llah: Allah'la beraber olma, i'zâz: ikram etme, 4. levh u kalem: levha ve kalem, dem ur-: söz etmek, adem: yokluk, ayn-ı âlem: âlemin kendisi, rûşenâ: parlak, 5. le-amrük: 15(Hicr)72 "Ömrüne and olsun", efser: taç, levlâk: Hadis "Sen olmasaydın", 6. arz-ı hatâ: hatasını itiraf etme, misl-i atâ: bağış gibi, 7. garik-i lücce-i deryâ-yı isyân: isyan denizinin enginliğinde batmış olan, der-i lutf: lütuf kapısı, gedâ: dilenci.

HAFIZ ULVİ

[öl. 1866'dan sonra]

Hafız Ulvi ile alâkalı Divan-ı belağat-ünvan-ı Hafız Ulvi adıyla 1873 yılında el-Hac Mustafa Efendi Matbaası'nda basılmış eseri dışında yeterli bir bilgi yoktur. Hafız Seyyid Bedreddin Efendi adıyla anılan şairin "İşte âşık olduğum gün nazlı cânâne / İki yüz seksen üç yılında bu dil oldu sûzâne," beytinden 1866 yılında yaşadığı anlaşılmaktadır.

Eseri: Divan

Naat-i Şerif

1. Çoğaldı cürm ü isyanım benim pek yâ Resûlallah
   Kati müşkil huzûr-i Hak'ka gelmek yâ Resûlallah
2. Erişmezse bana lûtfun efendim rûz-i mahşerde
   Mekânım nâr-i dûzeh ola bî-şek yâ Resûlallah
3. Bırakma bendeni ol gün açılır çün livâ-ül-hamd
   Beni de ol livânın tahtına çek yâ Resûlallah
4. Ümidim var yine mağfur ü mesrûr olurum ol gün
   Girince destime pây-i mübarek yâ Resûlailah
5. Bihakk-ı Hazret-i Zehrâ bihakk-ı Hazret-i sıbteyn
   Sıbteyn Sana verildi kulun Ulvî dahilek vâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 2. nâr-ı dûzeh: cehennem ateşi, bî-şek: şüphesiz, 3. bende: kul, livâ'ü'l-hamd: hamd sancağı, taht: alt, 4. dest: el, pây: ayak, 5. sıbteyn: iki torun, Hz. Hasan ve Hüseyin, dahîlek: "Sana sığınırım, yalvarırım".

LEBİB

[ölümü: 1867]

Tophane Ruznamecisi Mustafa Efendi'nin oğludur. Öğrenimini tamamladıktan sonra Ruznamçe Kalemine devam etti. Babası, 1813'te vefat edince yerine tayin edildi. 13 yıl bu hizmette bulundu. Bir ara Şumnu Ordusu Mühimmât-ı Harbiye Nezareti'ne memur oldu. Değişik zamanlarda Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna'ya geçici memurluklara gönderildi. Şuara-yı Bâb-ı Âlî Ziraat Meclisi azalıklarında bulundu. 1840 Halep defterdarlığına tayin edildi ise de kısa süre sonra istifa etti. Ardından Rumeli Eyaleti defterdarı oldu (1845). 1846'da Meclisi Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye azalığına, 1949'da Meclis-i Muhâsebe-i Mâliye Riyâzetine ve Encûmen-i Dâniş azalığına, 1857'de Takvim-i Vekâyî ve Matbaa-i Âmire Nezaretine getirildi. 17 Aralık 1867'de vefat etti. Eyüp'te Bostan iskelesinde imaretin karşısındaki kabristanda defnedildi.

Eserleri: Şiirleri, Lâmiyetü'l-Acemî Şerhi, Cevâhir-i Mülteka Tazmini, Sıhhat u Maraz Tercümesi, Temizlik Risalesi, Tuhfetül-Erîb Fi-Redd-i Ehli's-Sâlib Zeyli ve Tercümesi.

Naat-i Şerif

1. Yüzün gülzar-ı cennet gibi solmaz yâ Resulallah
   Cemâlin nakş-ı kudrettir bulunmaz yâ Resulallah
2. O sâlik kim değildir reh-nümâ-yı şer'ine perver
   Tarik-ı Hakk'kı bin yıl gezse bulmaz yâ Resulallah
3. Seni cân-ı azizinden ziyâde sevmeyen âşık
   Hakikat âleminde âdem olmaz yâ Resulallah
4. Dimağ-ı ehl-i nazma lezzet-i na't-ı şerifinle
   Olur bir neş'e hâsıl kim doyulmaz yâ Resulallah
5. Lebîbâ derdimende rûz-ı mahşerde meded senden
   Günâhı afv olur aslâ sorulmaz yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. nakş-ı kudret: kudretin nakşı, sâlik: yola giren, 2. reh-nümâ-yı şer': şeriat yolunu gösteren, perver: gözeten, 4. dimâg-ı ehl-i nazm: şairlerin şuuru, lezzet-i na't-ı şerîf: şerefli naatının lezzeti, 5. derdimend: dertli.

SEYRANİ

[1807-1866]

Seyrani, Kayseri'de, eski adı Everek olan Develi'de doğdu. Çağdaşı olan İspartalı Seyrani'den ayırabilmek için Everekli Seyrani diye anılmıştır. Seyrani, Dertli ve Emrah'la birlikte 19. yüzyılın meşhur şairlerindendir. Bir süre medrese tahsili görmüş Tanzimat yıllarında İstanbul'da bulunmuştur. Orta Anadolu'da deli-veli olarak bilinir. Sosyal olumsuzlukları sert bir dille eleştirir ve hicveder. Bu yüzden devlet erkânı ile arası daima açık olmuştur. Tasavvufî şiirleri Bektaşi çevrelerinde çok tutulmuştur. Rıza Tevfik'in nefeslerinde Dertli ile Seyrani'nin etkisi görülür. Seyrani, son yıllarını Develi'de geçirmiş ve burada 1866 yılında vefat etmiştir. Mezarı Develi'dedir.

Eseri: Divan

Naat-i Şerif

1. Zülfün gibi âh aklı perîşânım efendim
   Kurban tenine bende olan cânım efendim
2. Dîvâneyim aşkınla değil elde iradem
   Uslanmağa yok elde bir imkânım efendim
3. Her derde devâ olmağa var sende liyâkat
   Aşkın bilirim derdime dermânım efendim
4. Kalbimde karar eyleyeli nakş-ı hayâlin
   Gülşendeki güller gibi handânım efendim
5. Seyrânî'ye ver varını yok değil aslâ
   Ey Vâcid-i mevcûd u Kerem-kânım efendim

Hezec: Mefûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 1. zülf: saç, 4. nakş-ı hayâl: hayal süsü, handân: gülen, 5. kerem-kân: cömertlik madeni.

FATİN EFENDİ

[1814-1866]

Drama âyanından Hacı Halid Bey'in oğlu ve Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın damadı Mehmed Hüsrev Bey'in yeğenidir. Hayatı hakkında başlıca bilgiler, divanının başına oğlunun koyduğu hâl tercümesinde mevcut olanlardan ibaret kalmış olan Fatin Efendi orada belirtildiğine göre 1814'te Drama'da doğdu. Asıl adı Davud'dur. Kur'an okumakla başladığı ilk öğrenimini burada gördükten sonra 1827-28'de yetişmesi için amcası Mehmed Hüsrev Bey'in yanına Kahire'ye gönderildi. Girdiği bu yeni ve farklı kültür merkezinin elverişli şartları içinde tahsilini ilerleterek eli kalem tutacak dereceye gelen Fatin, aynı çevrede bulunan şairlerle tanıştığı gibi ilk şiir denemelerini de burada ortaya koymaya başladı. Kendisinden bir yıl sonra Bulak Matbaası'nda görevli olarak Kahire'ye gelen Kandiyeli Salih Râcih Efendi ile tanışmasının, edebî kültürünün gelişmesinde mühim bir tesiri oldu. Yazdıklarını düzelten, ona edebiyatta yol gösteren bu şair hocasından faydalandığını kendisi açıkça ifade etmektedir. Amcasının 1833-34'te ölümünden sonra, Mısır'da üç yıl daha kalan Fatin 1836'da oradan ayrılıp İstanbul'a geldi.

II. Mahmud'un son yıllarında ve Mısır ile olan meselelerin düzelir gibi gözüktüğü bir devrede geldiği İstanbul'da yeni bir hayata başlayan Fatin'in devlet hizmetine girmesi zor olmadı. Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Halil İbrahim Ağa'nın torunu olması sebebiyle önce Dîvân-ı Hümâyun Kalemi'ne alındı. Yazıda gösterdiği kabiliyet ve zekâsı sayesinde kısa bir müddet sonra, buranın gözde ve liyakat isteyen bir şubesi olan Mühimme Kalemi'ne geçerek mühimmenüvîsân sınıfına yükseldi. O zamanlar Bâbıâli kalem hayatının geleneğine uyularak kendisine Fatin mahlası verildi. Bundan böyle adı yerine, kabiliyet ve zekâsı dolayısıyla kendisi için uygun görülen, Türk edebiyatında da tek kalan Fatin mahlası ile şöhret buldu. 1849 tarihli bir tebrik manzumesinden, zamanın maarif dünyasının ünlü ismi, Mekteb-i Maârif-i Adliyye hocası, sonraları Dârülmaârif Rüşdiyesi'nde Nâmık Kemal'in de kendisine öğrenci olduğu Hoca Şâkir'in meclisine girerek kültürce ondan çok şeyler kazanmış olduğu öğrenilmektedir. Resmî yazıları kaleme almaktaki kabiliyeti çok geçmeden Fatin'e Mektûbî-i Sadâret-i Âlî Kalemi'nin yolunu açtı. Mensubu olmak-

la iftihar ettiği bu dairede 1848 yılına kadar hizmet eden Fatin bilinmeyen bir sebeple buradan ayrılmak zorunda kaldı ve o yıldan itibaren Ticârethâne-i Âmire İ'lâmât Odası'na devam etmeye başladı. Fatin, Mektûbî-i Sadâret-i Âlî Kalemi'ndeki memuriyetinden ayrılışını kendisi için bir düşüş saymış, oraya yeniden dönmeye çalışmıştır. Ancak bütün arzusuna rağmen bir daha oraya dönemedi ve ömrünün sonuna kadar Ticârethâne-i Âmire'deki memuriyetini sürdürdü. İstanbul'da zamanın şöhret sahibi şairleriyle kurduğu dostluk halkası gittikçe genişlerken çevresinden gelen telkin sonucu, Salim tezkiresi sonrasında kendisine kadar uzanan devre için bir şuara tezkiresi yazma fikri peşine düşen Fatin Efendi, 1853'te eserini tamamladığında henüz baskısı yapılmamış iken bu çalışmasından dolayı kendisini rical sınıfına geçiren rabia rütbesiyle mükâfatlandırıldı. Yeni yeni şiirler kaleme almaktan da geri kalmayan Fatin'in devrin basınında zaman zaman manzumeleri görülmekteydi. Bir süredir göğüs darlığı çekmekte olan Fatin Efendi divanını düzenleyip bastırmaya, tezkiresinin çok arzuladığı yeni baskısını gerçekleştirmeye imkân bulamadan 22 Haziran 1866'da vefat etti. Son yıllarında Anadoluhisarı'na yerleşmiş olan şairin mezarı Göksu sırtındaki kabristandadır.

Eserleri: Divan, Tezkire.

Naat-i Şerif

1. Değer nüh âsümâna her günâhım yâ Resûlallah
   Erer çerhe anınçün her gün âhım yâ Resûlallah
2. Ayağım mescide varmaz el ayrılmaz maâsîden
   Der-i meyhâne oldu câyigâhım yâ Resûlallah
3. Meded olmazsa senden şiddet-i hasretle kabrimde
   Olur bir berg-i âteş her kiyâhım yâ Resûlallah
4. Şefi' ü yâver olmazsan bana rûz-i kıyâmette
   Beni rüsvâ eder kâr-ı penâhım yâ Resûlallah
5. Ne mümkün eylemek müsvedde-i isyânımı tebyiz
   Fatîn-i mücrim ü nâme-siyâhım yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. nüh-âsumân: dokuz kat gök, 2. ma'âsî: isyanlar, günahlar, der-i meyhâne: meyhane kapısı, câygâh: yer, 3. berk-i âteş: ateş kıvılcımı, giyâh: ot, 5. müsvedde-i isyân: isyan karalaması, tebyîz: beyaza çıkarma, temize çekme; nâme-i siyâh: kara kitaplı.

HANYALI ŞEFİK EFENDİ

[öl. 1871]

Meçhul şairlerdendir. Hakkında yeterli bilgimiz yoktur. Asıl adı Mehmed'tir. Hanyalı İbrahim Efendi'nin oğludur. 1871 yılında Hanya'da vefat etmiştir.

Eseri: Divançe.

Naat-i Şerif

1. Günâh-ı ma'siyetten pür-Kitabım yâ Rasûlallah
   Hevâ yağmalamış her var ü tâbım yâ Rasûlallah
2. Kemâl-i rahm ü ihsânınla râh-ı Hakka sevk eyle
   Afüv ismine vardır intisâbım yâ Rasûlallah
3. Yüzüm yoktur der-i eltâfına yüz sürmeğe zirâ
   Zünûb-i havf-i cürmümle harâbım yâ Rasûlallah
4. Aman ey kân-ı rahmet ey şefî'-i müznibîn ey şâh
   Senin aşkınla mahv et ıztırabım yâ Rasûlallah
5. Şefîk-i kemtere şefkat edersen kendi ihsânın
   Günahdan özge nem var iktisâbım yâ Rasûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. günâh-ı ma'siyet: isyan günahı, pür kitâb: kitabı dolmuş, var u tâb: varlık ve kuvvet, zünûb-ı havf-ı cürm: günah ve suç korkusu, 4. kân-ı rahmet: rahmet madeni, 5. kemter: âciz, iktisâb: kazanma.

MEHMED SAİD EFENDİ

[öl. 1874]

Meçhul şairlerdendir. Sicill-i Osmanî'nin verdiği bilgiye göre Mehmed Said Efendi, muvakkat Midilli naibi iken 5 Aralık 1874 tarihinde vefat etmiştir. Kâtipzade Mehmed Said Efendi adıyla anılmaktadır.

Eseri: Divan

Naat-i Şerif

1. Cemâlin gösterip güldür dil-i mahzunları şâd et
   Keremkâra meded âşıkları bir gül ile yâd et
2. Harâb oldu gam-ı hicrinle sultânım, meded senden
   Visâlinle kerem kıl bendeni ma'mûr-i âbâd et
3. Semender-veş yeter yandı firakın nârına diller
   Visâlin gülşenine gel efendim anı âzâd et
4. Ne denlû rû-siyehsem yüz sürüp dergâhına geldim
   Beni de bendelerden yâ Resûlallah ta'dâd et
5. Karar etme Saîdâ Gülşenî bülbüllerindensin
   Demâdem na't-ı pâk-i Mustafâda durma fervâd et

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 2. gam-ı hicr: ayrılık gamı, ma'mur u âbâd: bayındır ve şen, 3. semender-veş: Semender gibi, Semender: ateşte yaşadığına inanılan bir hayvan, 4. rû-siyeh: yüzü kara, ta'dâd: sayma.

ZİYA PAŞA
[1829-1880]

İstanbul'da Kandilli'de doğdu. Asıl adı Abdülhamid Ziyaüddin'dir. Babası, Feridüddin Efendi Erzurumlu olup Galata gümrüğünde kâtiplik yapmıştır. Annesi ise Itır Hanım'dır. Ziya, ilk öğrenimine Kandilli'de başladı, "Mekteb-i Ulûm-ı Edebiyye"de okudu, lalası İsmail Ağa'nın teşvikiyle Farsçayı öğrendi, Arapçaya çalıştı. Okulu bitirince (1845) Bâbıâli'ye girdi, "Sadaret-i Uzmâ Mektubî Odası"nda görev aldı. Burada tezkireci Fatin Efendi'den aruzu öğrendi; edebiyata ilgisi, o dönemin tanınmış şairlerinden Leskofçalı Galip, Osman Şems Efendi, Nevres, Kâzım Paşa gibi ustalarla tanışmasını sağladı ve bu edebî çevrenin sohbetlerine katıldı. Mahmut Nedim Paşa'nın aracılığıyla Mustafa Reşit Paşa'yı tanıdı; Şeyhülislam Arif Hikmet Bey'e sunduğu kasideler ile hem onun teveccühünü kazandı, hem de gene onun desteklemesi ile "Mâbeyn-i Hümâyûn"a beşinci kâtib olarak girdi (1855). Saray ona batı kültürünün kapılarını açıyordu; Fransızcayı burada öğrendi. Mabeyn müşiri Ethem Paşa'nın-başladığı Endülüs Tarihi adlı eserin Fransızcadan çevirisini o tamamladı. Engizisyon Tarihi çevirisini gene burada yaptı. Saraya girmesi ve Abdülaziz'in tahta çıkışı üzerine yazdığı kasideleri ile padişahın sevgisini kazanan şair, Reşit Paşa'nın ölümü, Âli Paşa ile sürtüşmeye girmesi, Fuat Paşa ile iyi diyalog kuramaması sonucu zor duruma düştü, hatta Mabeyn'den uzaklaşmak zorunda kaldı. Zaptiye Müsteşarlığı görevi sırasında Atina sefaretine tayini çıktıysa da o, bu görevi Atina'da esen ihtilâl havasından dolayı kabul etmedi ve istifa etti (1861). Bunun üzerine aynı yıl "Paşa" unvanı ile Kıbrıs mutasarrıflığına tayini uygun görüldü. Kıbrıs'ın havası ona pek iyi gelmedi; bir çocuğu orada öldü, kendisi de hastalandı. Bunun üzerine Saraya başvurarak İstanbul'a dönmek istediğini bildirdi. Bu istek üzerine "Meclis-i Vâlâ" üyeliğine getirildi (1862). Bu günlerde Âli Paşa ile sürtüşmeleri yoğunlaştı, bu yüzden Amasya mutasarrıflığı ile İstanbul'dan uzaklaştırıldı (1863). Amasya'da yaptığı çalışmalar sonucu halk tarafından sevildi ise de bir süre sonra adı bir yolsuzluk iddiasına karıştığı için Canik mutasarrıflığına alındı (1865). Bir yıl sonra da yeniden "Meclis-i Vâlâ" üyesi olarak İstanbul'a döndü. Bu yıllarda yazı hayatına da hız veren şair, özellikle Muhbir'deki yazıları ile yönetime

ağır eleştirilerde bulunuyordu. Bu arada Paşa, hastalığını ileri sürerek Paris'e görevli gitme isteği ile Saraya baş vurdu. Âli Paşa, bu isteği bir süre oyaladıktan sonra onun Kıbrıs mutasarrıflığına yeniden tayinini çıkarttırdı. Bu onun İstanbul'dan uzaklaştırılması anlamında bir karardı. Ziya Paşa bu görevi kabul etmedi ve Yeni Osmanlılar Cemiyeti ile iş birliği içinde, Mustafa Fazıl Paşa'nın davetine uyarak Namık Kemal ile birlikte Paris'e kaçmayı uygun buldu (17 Mayıs 1867). Onlara, Paris yolculuklarında, İstanbul'da çıkmakta olan Courrier d'Orient gazetesinin sahibi Jean Pietri ile Fransa büyük elçisi Monsieur Bouret'nin yardımları olmuştur.

Ziya Paşa'nın Avrupa hayatında Mustafa Fazıl Paşa'nın maddî desteği vardır. Paris'te geçen birkaç aydan sonra Sultan Abdülaziz'in Fransa ziyareti üzerine, biraz da Fransız hükümetinin isteği ile, o da öteki Yeni Osmanlılarla birlikte Londra'ya geçti ve orada N. Kemal ile Hürriyet gazetesini çıkarmaya başladı (1868). Yeni Osmanlılar'ın öteki üyeleri ile aralarında çıkan anlaşmazlıktan dolayı gazeteyi 64. sayıdan başlayarak tek başına çıkardı; 67. sayıda Paris'e, oradan Cenevre'ye geçti ve bu gazeteyi 100. sayıya kadar litografya usulüyle yayımladı.

Âli Paşa'nın 1871 Eylül'ünde ölmesi üzerine, Mahmut Nedim Paşa'nın da desteklemesi ile Paşa, 1871 sonlarında İstanbul'a döndü. Kendisine "İcra Cemiyeti Reisliği" verildi. Bir ara Mahmut Nedim Paşa ile aralarının bozulması üzerine durumu biraz sarsıldı ise de Mütercim Rüştü Paşa'nın sadrazam olması onu kurtardı. Hatta padişah onu Hariciye Nâzırı yapmak istedi ise de yeni sadrazam ona "Şurâ-yı Devlet" (Danıştay) üyeliğini uygun buldu (1873) ve Abdülaziz'in tahttan indirilmesine kadar da bu görevde kaldı (1876). V. Murad'ın tahta çıkışı ile Mabeyn başkâtipliğine getirildi ise de sadrazam Rüştü Paşa ile, Namık Kemal ve arkadaşlarının sürgünden geri dönmeleri konusunda ters düştü ve görevinden alınarak Maarif müsteşarlığına getirildi, kısa bir süre sonra da bu görevinden azledildi. Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkması ile yıldızı parlar gibi oldu. Namık Kemal ile "Kanun-i Esası Encümeni"nde çalışmaya başladı. Ancak padişah onları İstanbul'dan uzaklaştırmak isteyince, önce Berlin sefirliği verilir gibi olduysa da son anda Suriye valiliği uygun görüldü (1877). Uç buçuk ay sonra bu görevi Konya'ya nakledildi; oradan Adana valiliğine alındı (1878). Paşa, eskisi kadar mücadeleci değildi. O, bu şehirde kendisini mütevazi idarî işlere verdi. Öte yandan hastalığı da nüksetmişti, 18 Mayıs 1880'de hayata gözlerini yumdu; cenazesi bu şehrin Ulu Cami haziresine defnedildi.

Eserleri:

Eş'âr-ı Ziya, Zafernâme, Rûyâ, Harâbât, Endülüs Tarihi, Engizisyon Tarihi, Veraset Mektupları, Arz-ı Hâl.

Naat-i Şerif

1. Belâ-yı mâsivâya mübtelâyım yâ Rasûlallah
   Zebûn-i pençe-i nefs ü hevâyım yâ Rasûlallah
2. Kerem kıl ben esîme el-aman ey rahmet-i âlem
   Serâpâ mahz-ı isyân u hatâyım yâ Rasûlallah
3. Sen evreng-i şefâat şâhısın sultan-ı rahmetsin
   Kapında ben de bir kemter gedâyım yâ Rasûlallah
4. Şefâat kıl meded yoksa o rütbe çok günâhım kim
   Ne rütbe yansam ol rütbe sezâyım yâ Rasûlallah
5. Zebûn-ı derd-i isyana tabîb-i mihribân sensin
   Alîlim ben de muhtâc-ı devâyım yâ Rasûlallah
6. Ne gam mücrim isem de bana bestir bu saâdet kim
   Kapında bir kemine hâk-pâyım yâ Rasûlallah
7. Beni reddetme evlâdın başıyçün bâb-ı lûtfundan
   Ziyâyım bende-i âl-i abâyım yâ Rasûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. mübtelâ: düşkün, pençe-i nefs: nefsin pençesi, zebûn: düşmüş, 2. esim: günahkâr, serâpâ: baştan ayağa, mahz: tam, katıksız, 3. evreng-i şefâ'at: şefaat tahtı, 4. sezâ: yakışır, lâyık, 5. tabîb-i mihribân: merhametli tabip, alîl: illetli, 6. bes: yeter, kemîne: âciz, hâk-i pây: ayağının tozu, bâb-ı lutf: lütuf kapısı, 7. bende-i âl-i âbâ: Hz. Peygamber ailesinin ve soyunun kölesi.

ELMASTIRAŞZADE HİLMİ

[1840-1880]

Divan-ı Hümayun kalemi memurlarından Elmastıraş Ahmed Beyin oğlu Hilmi Efendi İstanbul'da doğdu. Tahsilini zamanın en iyi şartlarına göre tamamlamıştır. Darül-Maarif ve Mahrec-i Aklâm'da okumuş, kendi gayretleriyle ilimini ve irfanını arttırmıştır. 1880 yılında genç denebilecek bir yaşta ebediyete yürüdü. Kuzguncuk'ta Nakkaş mezarlığına defnoldu. Hilmi Efendi aynı zamanda musikişinastır. Pek çok bestesi vardır.

Eserleri: Divan, Bahtiyar yahut son Körlüğü (manzum tiyatro)

Naat-i Şerif

1. Sarây-ı devletin dâr-ül-amandır yâ Resûlallah
   Matâf-ı bûsegâh-ı ins ü candır yâ Resûlallah
2. Sarây-ı dâr-ı bâb-ı rif'atin Dârâ vü Şâh-ı Cem
   Kapında pâdişahlar pasbandır yâ Resûlallah
3. Gubâr-ı hâk-i pâyın lâcerem iksîr-i a'zamdır
   Cilâ-yı dîdehâ-yi kudsiyandır yâ Resûlallah
4. Mübarek ravzana ihlâs ile yüzler süren ârif
   Şerefrâz-ı gürûh-i ârifandır yâ Resûlallah
5. Şehâ isyânıma nisbetle Kûh-i Kaf bir zerre
   Eğerçi zâhirâ cürmüm nihandır yâ Resûlallah
6. Yüzüm kara günahkârım fakat müştâk-ı dîdârım
   Günahkâra şefâat râyegândır yâ Resûlallah
7. Hudâdan havf edip şaştım gelip dergâhına düştüm
   Sarây-ı devletin dâr-ül-amandır yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. dârü'l-emân: eminlik yurdu, matâf-ı bûsegâh-ı ins ü cân: insan ve cinlerin öptüğü tavaf yeri, 2. sarây-ı dâr-ı bâb-ı rif'at: yüksek kapılı saray, pasbân: bekçi, 3. lâ-cerem: şüphesiz, iksîr-i a'zam: en büyük iksir, cilâ-yı dîdehâ-yı kudsiyân: gözlerin kutsal cilası, 4. şerefrâz: şeref veren, 5. Kûh-ı Kaf: Kaf dağı, zâhirâ: zahiren, 6. müştâk-ı dîdâr: yüzünü görmeyi özlemiş, râyegân: bedava, 7. havf korku.

YENİŞEHİRLİ AVNİ

[1827-1884]

Yenişehir fenar eşrafından Sıdkı Ebubekir Paşa'nın oğlu olarak 1827 yılında Yenişehir'de doğdu. Asıl adı Hüseyin'dir. Babası, Abdurrahman Sami Paşa'nın kethudası iken oğlunun eğitimini ihmal etmedi. Sami Paşa'nın Vidin valiliği sırasında onun yanında kâtip olarak çalıştı. İstanbul'a geldikten sonra Beşiktaş Mevlevihanesi şeyhi Nazif Dedenin kızıyla evlendi. Bağdat valiliğine atanan Mustafa Nuri Paşa'nın divan kâtibi olarak 1859/60 yılında Bağdat'a gitti. İstanbul'a döndüklerinde bir ara Üsküdar Bidayet Mahkemesi azalığında bulundu. Eşinin ve çocuğunun arka arkaya ölmesi Avni Beyde derin izler bıraktı. Hayatı iniş ve çıkışlarla doludur. Derviş tabiatı ve şöhretten uzak durması, onun özel hayatı ile alâkalı malumatın da sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Türkçe şiirleri kadar Farsça şiirleri de başarılı olan Avni Bey alçak gönüllü olması ve yazdıklarına karşı ihmalkârlığı sebebiyle, Osmanlı şairleri arasında lâyık olduğu yeri alamamıştır.

Eserleri: Divan, Mesnevi Tercümesi, Âb-name, Mir'ât-ı Cinân, Âteşkede, Nihân-ı Kazâ.

Naat-i Şerif

1. Kemal-i zâtını vasf etti Kur'an yâ Rasulallah
   Ne haddimdir benim olmak senâhan yâ Rasulallah
2. Risaletten nübüvvetten mualladır senin payen
   Değil şan-ı celalin cây-i iz'an yâ Rasulallah
3. Seni bir kez görenler şüphesiz Allah'ı görmüştür
   Yüzündür cilve-gâh-ı sırr-ı Sübhân yâ Rasulallah
4. Hakikatte sudur-u cevher-i zât-ı celîlindir
   Müeddî-i zuhur-u kân-ı imkan yâ Rasulallah

5. Sen ol mahbubsun kim Hak Teâlâ rehgüzarında
   Eder dünya ve mâfîhâyı kurban yâ Rasulallah
6. Kemal-i rahmetin ol rütbe halka râyegandır ki
   Eder şeytan bile ümmîd-i gufran yâ Rasulallah
7. Sen ol lâhût-u mânî-hûbsun ki suret-i hüsnün
   Eder âyîne-yi lâhûtu hayran yâ Rasulallah
8. Mânâ-yı mukaddes suret-i güftâre bend eyler
   Ne yapsın Avn-i bergeşte sâmân yâ Rasulallah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. kemâl-i zât: zatının olgunluğu, senâhân: övgüsünü söyleyen, 2. mu'allâ: daha yüksek, pâye: derece, cây-ı iz'ân: akıl yeri, 3. cilvegâh-ı sırr-ı sübhan: Allah'ın sırrının cilve ettiği yer, 4. südûr-ı cevher-i zât-ı celîl: yüce zatın cevherinin meydana çıkması, mü'eddî-i zuhûr-ı kân-ı imkân: imkân madeninin zuhuruna sebep olan, 5. reh-güzâr: geçit yeri, yol, vemâ fîhâ: onun içindeki şey, 6. râyegân: bedava, bol, ümmîd-i gufrân: bağışlanma ümidi, 7. lâhût: uluhiyet, mânî-hûb: Çinli nakkaşın güzeli, 8. sûret-i güftâr: sözün resmi, bergeşte: yüz çevirmiş, sâmân: servet.

RAHMİ-İ HARPUTİ
[1802-1884]

Rahmi-i Harputi, Harput âlimlerinden Hoğulu Hoca Ahmet Efendi'nin oğludur. 1802'de Hoğu (Yurtbaşı)da doğdu. İlk öğrenimini babasından aldı. Daha sonra Harput'ta Müftü Ahmet Efendi'nin derslerine devam etti. Kendisinden bir yaş büyük olan tanınmış Kaside-i Bürde şairi Ömer Naimî Efendi ile hem ders hem de medresede hücre arkadaşlığı yaptı. Bir süre sonra Antep'e giderek Hafız Necip ve Faik Efendilerden ders aldı. Bu sıralar 1819 yılında Anadolu'nun birçok yerinde başlayan Yeniçeri ayaklanmaları Antep'de de görüldü. Birçok bilim adamı bu ayaklanmada öldürüldü. Bunların arasında Hafız Necip Efendi de vardı. Bundan sonra Kayseri'ye giden Rahmî; Âlim Hoca Kasım, Hacı Hafız Efendi Vehdi ve Sarı Abdullahzade Mehmet Efendi gibi kişilerden ders aldı. Medreseyi bitirip Kasım Efendi'den icazet-i ilmiye aldıktan sonra 1826'da Harput'a döndü. Hoğu'da ders vermeye başladı. Divan'ını bu yıllarda tamamladı. İki kızını okutarak onların da kültürlü kişiler olmalarını sağladı. Onun etkisiyle çevresindeki aileler de kızlarını okutmaya başladı. Rahmi-i Harputi 1884'te öldü ve köyünün mezarlığına gömüldü. İki kızından Sabite genç yaşta öldü. Hafize ise babası gibi şairdi. Ancak şiirlerinin divan hâline getirilip getirilmediği bilinmemektedir.

Eseri: Divan

Naat-i Şerif

1. Yolunda pâ-bürehne bir gedâyım ya Resulallah
   Gedâyım sâlik-ı râh-ı hüdâyım yâ Resulallah
2. Beli bîgâne-meşreb süretâ bu nefs-i emmarem
   Hakikatte veli ben âşinâyım yâ Resulallah
3. Safa-yı çâr-yâr-ı-Kâ'be-i vaslın ümidimdir
   Muhibbi-i çar-yâr-ı bâ-safayım yâ Resulallah
4. Rıdâ-yı ihtida püşîde-i dûş-ı revânımdır
   Kemine bende-i Âl-i' Abayım yâ Resulallah

5. Meded-kâr ol benân-ı pâk-ı irşadınla âzad et
   Esir-i kayd-ı bend- nefs ü hevâyım yâ Resulallah
6. Eb u ümmî fedâke hep demişler âl ü eshâbın
   Dil ü canım feda-ben de fedayım yâ Resulallah
7. Olubdur va' d-ı dermân-ı şefâ' at derdmendâne
   Benim dermande muhtâc-ı devayım yâ Resulallah
8. Egerçi rû-siyeh güm-rah ü 'asî bir güneh-kârım
   Ümîd- afv ile ehl-i ricayım yâ Resulallah
9. Bu denlü cürm ile şermim bu nâmım nâm-ı pâkîndir
   Bu yüzden ben ‘ arak-rîz-i hayayım yâ Resulallah
10. Ümidimdir şifâ dârü-yı gül-bü-yı şefâ'atle
    Egerçi derd-i cürme mübtelâyım yâ Resulallah
11. Kabul et ümmetindir Rahmîyi etme babından
    Zelil ü na-tuvan ü bi-nevayım ya Resulallah
12. Salat ile selamın ravza-i pake hedayadır
    Hedaya na-seza nakıs-edayım yâ Resulallah
13. Rızaya mazhar et Al-i Betulun hürmet-i hakkı
    Muhibb-i hanedan-ı Murtazayım yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. pâ-bürehne: yalın ayak, gedâ: dilenci, sâlik-i râh-ı hüdâ: doğru yolda giden, 2. bîgâne-meşreb: kayıtsız meşrepli, 3. safa-yı çâr-yâr: dört halifenin sefası, Ka'be-i vasl: vuslat Kâbesi, bâ-safa: sefa ile, muhibb-i çâr-yâr: dört halifenin sevgisi, 4. rıdâ-yı ihtidâ: müslümanlık ridası, pûşide-dûş-ı revan: ruhunun sırtına geçirmiş, kemîne: âciz, bende-i âl-i âbâ: Hz. Peygamber'in soyunun kölesi, 5. meded-kâr: imdad eden, benân-ı pâk-i irşâd: irşadın temiz parmakları, 6. eb u ümmî fedâke: "Anam babam sana feda olsun", 7. va'd-ı dermân-ı şefâ'at: şefaat dermanının vaadi, derdmendân: dertliler, 8. güm-râh: yolunu kaybetmiş, 9. cürm: günah, şerm: utanma, nâm-ı pak: temiz ad, arak-rîz-i hayâ: hayadan terleyen, 10. dârû-yı gül-bû-yı şefâ'at: şefaatin gül kokulu ilâcı, egerçi: her ne kadar, 11. bâb: kapı, nâtüvan: zayıf, bî-nevâ: sessiz, 12. nâ-sezâ: yakışıksız, nâkıs-edâ: edası noksan, 13. âl-i betûl: Hz. Peygamber'in namus timsali ailesi, Murtazâ: Hz. Ali.

SEYYİD MİR HAMZA NİGÂRİ

[1797-1885]

Asıl adı Hamza olan Nigâri, 1797 yılında Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinde Zenge-zur kazasının Cicimli köyünde doğdu. Neseben Seyyid olduğunu belirten Nigâri'nin doğum tarihi için kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Baba adı Rükneddin, anne adı Kızhanım'dır. Babası, yöresinde Mîr Paşa diye tanınmıştır. Hamza henüz altı aylıkken babası öldürüldüğü için onbeş yaşına kadar ciddi bir tahsil hayatı olmamıştır. Annesinin ısrarı üzerine Karakaş köyüne giderek Mahmud Efendi'nin, bir süre sonra ise Şeki'nin Dehne köyünde bulunan Şikest Abdullah Efendi'nin derslerine devam etmiştir. Karakaş'ta iken tahsiline yardımcı olan ve her türlü ihtiyacını karşılayan Nigâr adlı bir hanıma şükran borcunu eda için Nigâri mahlasını aldığı rivayet edilir. Tahsil ve irfan hayatına genç yaşta Anadolu'ya gelerek Amasya'da, Nakşibendî şeyhlerinden Hâlid-i Bağdâdî'nin halifesi İsmail Şirvânî'ye (öl. 1853) bağlanarak devam etmiştir. Sadrazam Mehmed Rüşdi Paşa'nın babası olan Şirvânî'nin yanında hem zahirî hem de batını ilimlerde bilgisini geliştirmiştir. 1839 yılında Amasya'da Gümüşlü Saraçhane Medresesi'nde bir süre halvette kaldıktan sonra hacca gitmiş, dönüşte yine Amasya'ya yerleşmiştir. 1840-1841 yıllarında annesini ziyaret amacıyla doğum yeri olan Cicim'e gitmiş, bir süre burada kalarak dersler vermiş, bu sırada ünü çevrede yayılmaya başlamıştır. Burada Emine Hanım'la evlenmiş, ondan Siraceddin adlı bir oğlu olmuştur. Siraceddin yirmi yaşlarında amansız bir hastalığa yakalanarak vefat etmiştir.

1851-52'de Erzurum'a, 1854-55'te İstanbul'a giden Hamza Nigâri, buralardaki sohbetleriyle kısa sürede tanınmıştır. İstanbul'da kaldığı günlerde Mustafa Reşit Paşa ile de görüşmüştür. Mustafa Reşit Paşa kendisine Fatih'teki Emir Buharî Dergâhının şeyhliğini teklif etmişse de kabul etmemiş, aynı yere kendi halifesi Taşâbâdîzade Mustafa Sabri Efendi'nin atanmasını sağlamıştır. 1858-59'da Erzurum'a dönen Nigâri, burada görüş ve düşüncelerini sohbetleri vasıtasıyla halka yayarak onları manevî yönden aydınlatmaya çalışmıştır. Daha önce memleketinde bıraktığı hanımını ve oğlu Sirâceddin'i burada iken kendi yanına getirttiği bilinmektedir. 1866-67 yılına kadar Erzurum'da kaldıktan sonra bazı dostlarıyla birlikte

Amasya'ya giden Nigârî bir süre sonra Merzifon'a yerleşmiştir ve 1884 yılına kadar burada irşat faaliyetlerini sürdürmüştür.

Bazı mutasavvıflarda olduğu gibi Nigâri'nin de muhtelif görüş ve yorumları, bulunduğu çevrede tepki görmüş olmalıdır ki, Amasya ve çevresinde şöhret ve nüfuzunun yayılmasından rahatsız olan bazı kimseler tarafından "devlet ve millet aleyhine faaliyet gösterdiğine ve isyan çıkaracağına dair" söylentiler çıkartılmıştır. Bunun üzerine Hamza Nigâri, mutasarrıflıktan verilen emir gereği 28 Şubat l885'te ailesiyle birlikte Samsun'a gitmek üzere Merzifon'dan ayrılmış, bir süre Samsun'da kaldıktan sonra aynı yıl Erzurumlu İzzet Efendi'nin telgrafı üzerine İstanbul'a gitmiş ve bir süre bu şahsın evinde kalmıştır. İstanbul'da kaldığı sürede Kâzım Paşa'nın da tavassutu ile sürgünün durdurulması için başvuruda bulunulmuşsa da bu girişimden bir sonuç alınamamıştır. 30 Nisan 1885'te maiyetiyle birlikte Harput'a gitmek üzere vapurla Samsun'a gönderilen Hamza Nigâri, buradan Amasya'ya uğradıktan sonra 20 Mayıs 1885'te kendisiyle birlikte hanımı Latife, kayınbiraderi Hüsâmeddin, yeğeni Seyyid Sâdeddin, halifelerinden Postlu Mahmud Efendi de Harput'ta ikamete memur edildikleri için bunlar ve diğer bazı bağlılarıyla birlikte Harput'a gitmek üzere Amasya'dan ayrılmışlar; Tokat, Sivas, Malatya güzergâhını izleyerek 30 Mayıs 1885'te Berat gecesinde Harput'a ulaşmışlardır. Hamza Nigâri, Ekim 1885'te vefat edince vasiyeti gereği naaşı ailesi ve muhıbbânı tarafından Amasya'ya getirilerek oradaki bağlıları tarafından hazırlanan kabre defnedilmiştır. Kabrinin bulunduğu yerdeki, bugün Azeriler Camii olarak da bilinen Şirvanlı Camii, 1894 yılında inşa edilmiştir.

Eserleri: Divan, Nigârname, Menakıb, Farsça Divan.

Naat-i Şerif

1. Merdânedir ol ki çeke peymâne-i Ahmed
   Ferzânedir ol ki ola mestûne-i Ahmed
2. Ferhâd ü Mecnûn heme erbâb-ı cünûna
   Sultanlık ider 'âşık-ı dîvâne-i Ahmed
3. Tâvus-ı behiştdir yeridir huld-i muhalled
   Her kim ola pervâne-i sûzâne-i Ahmed
4. İkbâli yeğidir kim ola kâle-i meh-veş
   İkbâl-i bed oldur ola bîgâne-i Ahmed

5. Nesh oldu kamu nakl-i hikâyât-ı lezize
   Bozdı revişin lezzet-i efsâne-i Ahmed
6. Ben bilmezem evsâfını Mevlâ bilür amma
   Hûrşîde virür şa'şa'a gülhâne-i Ahmed
7. Ferda 'arasat içre Nigârî ne gam eyler
   Kim olsa bugün sûzıla pervane-i Ahmed

Hezec: Mefûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 1. peymâne: kadeh, ferzâne: filozof, mestâne: kendinden geçmiş, 2. heme: bütün, erbâb-ı cünûn: cinnet erbabı, 3. tâvûs-ı bihişt: cennet tavusu, sûzâne: yanan, 4. kâle-i mehveş: mehveş kumaşı, ikbâl-i bed: kötü ikballi, bîgâne: kayıtsız, 5. nesh: kaldırma, reviş: gidiş, 6. evsâf: vasıflar, hurşîd: güneş, gül-hâne: gül evi, 7. ferdâ: yarın, arasât: mahşer yeri, sûz: yanma.

ABDÜLKADİR GULAMİ

[1860-1885]

Mutasavvıf şairlerdendir. Şeyh Abdurrahman Tâlibanî halifelerinden Sivas'da medfun Ali Baba'nın oğludur. Genç yaşta 1885 yılında vefat etti. Babasının yanına defnedildi.

Eseri: Divan

Naat-i Şerif

1. Esîr-i gurbet-i hüzn ü belâyız yâ Resûlallah
   Baîd-i mülk ü iklim-i safayız yâ Resûlallah
2. Beyâbân-ı melâhat içre şâhâ gam peyin tutmuş
   Miyâna hem-kemer-best-i cefâyız yâ Resûlallah
3. Cihât-ı sittemiz tutmuş ceres-veş sıyt-ı isyanlar
   Giriftâr-ı yed-i düzd-i hevâyız yâ Resûlallah
4. Gülistân-ı fenada bülbül-âsâ kârımız efgan
   Heman eshâb-ı fikr-i mâsivâyız yâ Resûlallah
5. Kaza yağdırmada yağmur gibi tîr-i cefâyâyı
   Baş üzre hep sipergir-i rızâyız yâ Resûlallah
6. Beyâna kaadir olmaz bu Gulâmi cürmünü lâkin
   Şefaat semtide dîde-küşâyız yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. esîr-i gurbet-i hüzn: hüzünlü gurbetin esiri, ba'îd-i mülk: mülkten uzak olma, iklîm-i safa: sefa iklimi, 2. beyâbân-ı melâhat: güzellik çölü, pey: ayak, miyân: bel, kemer-best-i cefâ: cefa kemerini bağlamış, 3. cihât-ı sitte: altı yön, ceres-veş: çan gibi, sıyt-ı isyân: isyan sesi, giriftâr-ı yed-i düzd-i hevâ: hevanın uğursuz eline düşmüş, 4. gülistân-ı fenâ: yokluk gülistanı, bülbül-âsâ: bülbül gibi, eshâb-ı fikr-i mâsivâ: masiva fikrindeki dostlar, 5. tîr-i cefâyâ: cefa okları, siper-gîr-i rızâ: rıza kalkanını tutan, 6. dîde-küşâ: gözünü açmış.

NAMIK KEMAL
[1840-1888]

Namık Kemal 21 Aralık 1840 tarihinde Tekirdağ'da doğdu. Soylu bir ailenin torunlarından Mustafa Asım beyin oğludur. Annesi ise Koniçe eşrafından Abdullâtif Paşanın kızıdır. Namık Kemalin yetişmesinde Abdullâtif Paşanın emeği büyüktür. İlk ciddi eğitimini İstanbul Bayezid ve Vâlide Rüştiyelerinde aldı. Bu tahsil uzun sürmedi, dedesinin Kars valiliğine tayiniyle beraber 1853'te Kars'a gitti. Abdullâtif Paşa'nın Mayıs 1855'te Sofya'ya tayini üzerine Namık Kemal de onunla gitti. Sofya'da Arapça ve Farsçasını geliştirdi ve divan şiirinde denemelere başladı. Namık mahlâsı bu şiirleri beğenen Eşref Paşa tarafından verildi. Burada evlendi.

Sofya'dan İstanbul'a 1857'de döndü. Bu tarihden itibaren Hariciye Nezareti Tercüme odasında çalışmaya başladı. "Encümen-i Şuarâ" toplantılarına katıldı. Şinâsî'nin Avrupaya gelişiyle "Tasvir'ül Efkâr"ın yönetimini üzerine aldı. 1867'de Erzurum vali yardımcılığına tayin edildi ise de, kendisi gibi Ziya Paşayı da Avrupaya davet eden Mustafa Fazıl Paşa'nın desteği ile 17 Mayıs 1867 günü yola çıktı. Önce Paris, ardından Londra'ya geçti. "Hürriyet" gazetesini çıkarmaya başladı. Bir süre sonra tekrar Paris'e döndü. 1870'te Fransa-Rusya savaşının patlak vermesi ve zaptiye nâzırı Hüsnü Paşa'nın ısrarları üzerine 25 Kasım 1870'te İstanbul'a döndü.

Haziran 1872'de, üvey dayısı Mahir Bey ve Ebuzziya'nın yardımıyla İbret gazetesini çıkarmaya başladı. Hükümeti tenkit eden yayını dolayısı ile gazete 4 ay kapatıldı. Ardından Gelibolu mutasarrıfı olarak İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Orada, Evrak-ı Perişan'ı yazdı ve Vatan Yahut Silistreyi tamamladı. 1 Nisan 1873'de Vatan piyesinin oynatılması üzerine Namık Kemal ve İbret yazarları tutuklandı. İbret kapatıldı. Ahmet Mithat ve Ebuzziya Tevfik Podos'a, Nuri Bey ve İsmail Hakkı Beyler Akka'ya, Namık Kemal de 33 ay kalacağı Magosa'ya 5 Nisan 1873 de sürgün edildi.

Kemal çoğu eserini Magosa'da yazdı. IV. Murad'ın çıkardığı af ilânıyla Namık Kemal 5 Haziran 1876'da İstanbul'a döndü. II. Abdülhamid döneminde önce Şura-yı Devlet üyeliğinde ve Kanun-ı Esasî komisyonunda çalıştı, fakat bu uzun sürmedi. Midilli'ye ikamete mecbur edildi. Buradaki olumlu çalışmaları beğenildi ve

mutasarrıf oldu. 1884'e kadar bu vazifede kaldı. Rumların şikâyeti üzerine önce 16 Ekim 1884'te Rodos mutasarrıflığına, olayların patlak vermesiyle de Sakız'a Aralık 1887'de nakledildi. Sakız'ın havası ona iyi gelmedi. Yakalandığı zatürreden kurtulamadı ve 2 Aralık 1888 günü vefat etti. Cenazesi önce Sakız'a defnedildi. Ardından vasiyeti üzerine Gelibolu'ya nakledildi. Burada Rumeli Fatihi Süleyman Paşa'nın Bolayır'daki türbesinin yanına gömülen şairin şimdiki mezarının plânını Tevfik Fikret çizmiş, sultan Abdulhamid de yapılmasına izin vermiştir.

Eserleri (bazıları): Şiirleri, Evrâk-ı Perîşân, Vatan Yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Âkif Bey, Gülnihal, Celâleddin Harzemşah, Kara Bela, İntibah, Cezmi, Tahrib-i Harâbat, Ta'kib.

Naat-i Şerif

1. İdüp fülk-i cihan peymâ-yı dil azm-i yem-i ma'nâ
   Açıldı bâd-bân-ı aşk-ı bismi'llâhi mecrâhâ
2. Zihî fülk-i cihan-peymay ki zeng-i bad-bânından
   Gelir gülbank-ı bismi'llâhi mecrâhâ vü mersâhâ
3. Hoş-âmedn-i derûn-kim rûşenâdır her sevâdından
   Kemâl-i kudret-i Bârî meâl-i hikmeti eşya
4. Sen ol mescîd-i âlemsin ki zülf ü ebruvânındır
   Nitak-ı Ka'be-i Ulyâ revâk-ı Mescid-i Aksa
5. Sen ol nûr-i cemâlullah'sın kim hüsn ü aşkındır
   Çerâğ-ı leyle-i İsrâ serâ'-ı kurb-i ev ednâ
6. Aceb bir Ka'be-i ismetsin ey hûr-i behiştî kim
   Olur hâk-i harîmin secdegâh-ı Âdem ü Havva
7. Aceb bir mushaf-ı hikmetsin ey feyz-i İlâhî kim
   İder her nakş-ı hüsnün şerh-i râz-ı Alleme'l-esmâ

8. Kitâb-ı hüsnünün her safhası bir sûret-i i'câz
Hatt-ı ruhsârının her nüktesi bir âyet-i kübrâ
9. Felek Beytü'l-Haram-ı vuslatında zâir-i dâir
Melek Bâbü's-Selâm-ı himmetinde tâir-i mânâ
10. Olur kuddûsiyaın âteşperest-i metn-i dîdârın
Zihî mihr-i tecellî-fer zihî dîdâr-ı feyz-ârâ
11. Ukûl âşiftedir idrâk sırr-ı şân-ı zâtında
Tebârek zâtüke'l-akdes teâlâ şânüke'l-a'lâ
12. Vücûdun ferd-i mutlak fıtratın hayretde imkân
Olur şâhid vücûd-ı zâtına dünyâ ve mâfîhâ
13. İder mihr-i cemâlin rûşenâ her zerre-i âlem
Vücûd ancak senindir yâ ilâhe'l-ahsen âmenna
14. Cemâlin ol perestiş-gâh-ı vahdetdir ki olmuştur
Ham-ı ebrusu mihrâb-ı salât-ı Hazret-i Mevlâ
15. Bürâk-ı himmetim mi'râc-ı sırr-ı feyz olup Nâmık
İrişdi sidre-i i'câza subhâne'llezî esrâ

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. fülk-i cihan-peymâ-yı dil: gönlün cihanı dolaşan gemisi, azm-i yem-i ma'nâ: mana denizine azmeden, bi-smi'llâhi mecrâhâ: bismillah mecrası, 2. zeng: dil, mersâhâ: demir atma, 3. hoş-âmeden: hoş gelir, derûn: kalp, sevâd: karalık, me'âl: anlam, 4. mescîd-i âlem: âlem mescidi, zülf: saç, ebruvân: kaşlar, nitâk: kemer, revâk: çardak, 5. çerâg-ı leyle-i İsrâ: İsra gecesinin mumu, serâ': ulaşmış, ev ednâ: 53(Necm)9 "Daha da yakın oldu", 6. hûr-ı bihiştî: cennet hurisi, hâk-i harîm: hareminin toprağı, 7. alleme'l-esmâ: 2(Bakara)31 "İsimleri öğretti", 8. sûret-i i'câz: mucize resmi, hat: çizgi, tâ'ir-i ma'nâ: mana kuşu, 10. kuddûsiyân: melekler, mihr-i tecellî-i fer: tecellî nurunun güneşi, dîdâr-ı feyz-ârâ: feyizle süslü yüz, 11. ukûl: akıllar, âşifte: düşkün, tebârek: "mübarek olsun", te'âlâ: yüce, şânüke'l-a'lâ: şanı en yüce olan, 12. vemâ fîhâ: ve içindekiler, 13. rûşenâ: parlak, ilâhü'l-ahsen: en güzel ilâh, âmennâ: "İnandık", 14. perestişgâh-ı vahdet: vahdetin tapınma yeri, ham-ı ebrû: kaşın kıvrımı, 15. Burak-ı himmet: himmet Burak'ı, sidre-i i'câz: mucize sidresi, subhâne'llezî esrâ: 17(İsrâ)1 "Eksiklikten uzak O Allah, geceleyin kulunu yürüttü."

İRFAN PAŞA
[1815-1888]

Şubat 1815'te İstanbul'da doğdu. Şıkk-ı evvel defterdarı mektupçusu Medineli Hafız Halil Efendi'nin oğlu olup asıl adı Mehmed Hayreddin İrfan'dır. Dokuz yaşında babasını kaybetti. Üvey babası Silâhşorân-ı Hâssa'dan Ali Rifat Bey'le Manastır'a gitti. 1826'da defterdar mektupçusu odasında, daha sonra Mısır kethüdası Necib Efendi (Paşa) ile Edirne ve Vidin Valisi Ağa Hüseyin Paşa'nın yanında kâtiplik yaptı (1834). Darphâne defterdarı Ali Rızâ Efendi'ye mühürdar (1835), Mansûre Defterdarlığı Mektûbî Kalemi'ne memur oldu (1836). İrfan Paşa, şıkkı evvel defterdarlığının maliye nezâretine çevrildiği 1 Mart 1838 tarihinden itibaren bu teşkilâtın çeşitli kademelerinde görev aldı. Bunlar arasında nezâretin mektûbî odası mümeyyizliği, serhalifeliği, mektupçuluğu, evâmir-i mâliyye müdürlüğü ve maliye hazinesi Anadolu defterdarlığı zikredilebilir. Rumeli ve Anadolu defterdarlıklarının birleştirilmesiyle teşkil edilen ilk maliye müsteşarlığını da bir süre İrfan Paşa yürütmüştür (1858). İbnülemin Mahmud Kemal'in bildirdiğine göre kendisini himaye eden Mûsâ Saffetî Paşa'nın azledilmesi üzerine yerine geçen Mehmed Hasib Paşa'ya karşı toksözlü davranışından dolayı emekliliğini istemek zorunda kaldı. Daha sonra yeniden memuriyete dönerek Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye (1861) ve Divan-ı Ahkâmı Adliyye (1868) üyesi, vezir rütbesiyle Edirne valisi (1871), Şura-yı Devlet reis vekili, Me'mûrîn Muhâkemât Dairesi reisi ve Mahkeme-i Temyiz reisi oldu. 1886 Temmuz'unda emekliye ayrıldı. 24 Kasım 1888'de vefat etti ve Haydarpaşa'da Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı'na defnedildi.

Genç yaşta İrfan Paşa'ya Arapça ve Farsça öğreten, muhtemelen ona şiir zevkini aşılayan üvey ağabeyi Dâniş Bey olmuştur. Zamanının aydın çevresince bilgisi ve kültürü takdir edilen, şiirleri sevilen, basılmamış bir divanı bulunan, ancak genç yaşta veremden ölen Dâniş Bey (öl. 1830) vefatına kadar kardeşine düzenli olarak ders vermiştir.

Eseri: Mecmua-i İrfan Paşa

Naat-i Şerif

1. Vücûdun rahmet-el-lil-âlemindir yâ Rasûlallah
   Cünûdun enbiyâ ve mürselîndir yâ Rasûlallah
2. Kim olsun zât-ı pâkin olmayıp da illet-i tekvin
   Habibiyyet sana vasf-ı güzindir yâ Rasûlallah
3. Kabul etmez ulüvv ü kadr ü şânın şe'n-i redd aslâ
   Dahil-i dergehin gamdan emindir yâ Rasûlallah
4. Husûsâ katre-i eşk-i nedamet feyz-i lûtfunla
   O umman içre çün dürr-i semindir yâ Rasûlallah
5. Dehalet eyleyen gamhâr-ı hırmân-ı necat olmaz
   Kapun dâr-ül-emân-ı mücrimindir yâ Rasûlallah
6. Bu abd-i rû-siyâhide aman reddetme babından
   Perişan-hâl ü mağmum ü hazindir yâ Rasûlallah
7. Kabul eyle bu nâ-ehli de zıll-i râyet-i hamde
   Kapunda bir gedâ-yı kemterindir yâ Rasûlallah
8. Meded İrfân-ı zarı kâmkâr eyle şefâatla
   El açmış dergehinden müsteindir yâ Rasûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. rahmeten lil-âlemîn: âlemlere rahmet olan, cünûd: askerler, 2. illet-i tekvîn: varlık illeti, habîbiyyet: sevilme, vasf-ı güzîn: seçkin vasıf, 3. şe'n-i redd: red işi, 4. katre-i eşk-i nedâmet: pişmanlığın gözyaşı damlası, dürr-i semîn: kıymetli inci, 5. dehâlet: merhametine sığınan, gam-hâr-ı hırmân-ı necât: kurtuluş harmanının gam yiyeni, mücrimîn: günahkârlar, 6. magmûm: gamlı, 7. zıll-ı râyet-i hamd: hamd sancağının gölgesi, 8. kâmkâr: mutlu, müsta'în: yardım isteyen.

SÜLEYMAN CELALEDDİN MOLLA BEY

[öl. 1890]

Âlimlerden Ömer Efendizade Salih Efendi'nin oğlu ve Şeyhülislam Üryânîzade Ahmed Esad Efendi'nin damadıdır. İlk tahsilini bitirdikten sonra Abdülmecid Han devrinde yegâne irfan müessesesi olan ve Sultanahmed Câmii'nin Hünkâr mahfilinde açılan İrfaniye mektebinden şehâdetnâme almış, değerli âlimlerden Eyyubi Feyzullah Efendi merhumdan yüksek ilimleri ve müsbet bilgileri öğrenmiştir. Şiir ve inşada kendine mahsus bir üslûba sahip olup tekke şairlerinin izinde gitmiştir. Senelerce mübtela olduğu bir hastalık yüzünden yatalak olarak ömrü geçmiş ve 1890 tarihinde vefat ederek Eyüp'te Kaşgari dergâhı avlusuna defnedilmiştir.

Eserleri: Devr-name, Sâki-name, Mevlid-i Cenâb-ı Ali, Divan.

Naat-i Şerif

Merhabâ ey nûr-i tekvîn-i sivâya ibtidâ
Feyz-i hubbum âlem-i imkâna verdi intiha
Merhaba mahbûb-i bîhemtâ-yi zât-ı kibriyâ
Seyyidül-kevneyn-i serdâr-ı gürûh-i enbiyâ
Dilde canım, dîn ü îmânım Muhammed Mustafâ

Sensin ol nûr-i safa bahşâ-yi bezm-i kün fekân
Suretin hayrü'l-beşer'dir, sîretin sırr-ı nihân
Ey olan sadberk-i aşk-ı gülistân-ı lâmekân
Neş'e-i bûyinle geldi âleme peygamberân
Dilde canım, dîn ü îmânım Muhammed Mustafâ

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. tekvîn-i sivâ: dünyanın yaratılması, ibtidâ: başlangıç, intihâ: son, serdâr: başkan, 2. kün fekân: 2(Bakara)117 "Ol, hemen oldu", sîret: gönül, sırr-ı nihân: gizli sır, sad-berg: yüz yapraklı (gül).

ŞEYH OSMAN ŞEMS

[1813-1893]

Seyyid Şeyh Osman Şems Efendi, Esham Kalemi hulefasından, Nakşibendi Seyyid Mehmed Emin Efendinin oğludur. İstanbul Hocapaşa Mahallesi'nde 1813'te dünyaya geldi. Gençliğinde, Nakşi şeyhlerinden İsmail Efendi'nin talebesi ve müridi oldu. 1839'da şeyhinin ölümü üzerine, devrin meşhur Şeyhlerinden Kuşadalı İbrahim Efendi'ye intisap ederek Halvetî tarikatında çile müddetini tamamladı. İbrahim Efendinin ölümü üzerine de (1846) Kaadirî ve ve Üveysî tarikatı büyüklerinden Şeyh Abdurahîm-i Ünyevî'ye intisap etti. 1849 yılında irşada görevlendirildi. Bir müddet Bedesten'de Mübayaa kâtipliği yaptı. Sirkeci'de Tütüncü dükkânı açtı ise de kısa sürede kapattı. Bir süre de Darbhane'de arayıcıbaşılık vazifesi yaptı. 1861 yılında Hersekli Arif Hikmet Beyin, Aksaray'daki evinde toplanan Encümen-i Şuraya aza olarak katıldı. 1883 yılında Bursa'ya gittiyse de kısa sürede geri döndü. Kendi adına bir tekkesi olmadı. Ancak Üsküdar'da Debbağlar Mahallesi'nde ikamet ettiği küçük bir evde kabiliyetli gördüklerini irşada çalıştı.

Birkaç Bursa seyahatinden sonra İhsaniye'de oturduğu evde ebediyete intikal etti. Kabri Karacaahmet Kabristanındadır.

Eseri: Divan

Naat-i Şerif

1. Firâkın şem'ine pervâne düşdüm yâ Resulallah
   Aceb bir âteş-i sûzâna düşdüm yâ Resulallah
2. Harâb etti serây-ı kalbimi bâr-ı girân-ı hecr
   Meded kıl hâlime vîrâne düşdüm yâ Resulallah
3. Hevâ-yı vuslatınla zâr kaldım dâr-ı gurbette
   Benimçün rehber ol yabâne düşdüm yâ Resulallah

4. Harîm-i bezme yok ehliyyetim ma'zûr u makbûl et
   Der-i ihsânına mestâne düşdüm yâ Resulallah
5. Aman afveyle taksîrât u cürm-i Nuri-i zârı
   Aceb bir hâl ile dîvâne düşdüm yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. firâkın şem'i: ayrılık mumu, âteş-i sûzân: yakıcı ateş, 2. sarây-ı kalb: kalp sarayı, bâr-ı girân-ı hecr: ayrılığın ağır yükü, 3. hevâ-yı vuslat: kavuşma hevesi, zâr: zayıf, dâr-ı gurbet: gurbet yurdu, yabâne: çöl, yabancı yer.

MUALLİM NACİ

[1850-1893]

Asıl adı Ömer'dir. İstanbul'da Saraçhanebaşı'nda doğdu. Babası saraç ustası Ahmet Ağa'nın oğlu Saraç Ali Efendi'dir. Annesi Fatma Zehra Hanım, 1828-1829 Osmanlı Rus Harbi'nin patlak vermesi üzerine Varna'dan İstanbul'a göç eden bir muhacir ailenin kızıdır. Ali Efendi ile Zehra Hanım'ın evliliğinden üç erkek çocuk dünyaya geldi: Mehmet Salim, Ahmet ve Ömer. Küçük Ömer ilk öğrenimine İstanbul'da başladı. Fevziye Mektebi'nde okudu; Kurân-ı Kerim'i ezberledi. Ancak yedi yaşlarında iken babasının ani ölümü üzerine, aile, babasının vasiyeti üzerine, dayısının yanına, Varna'ya gitmek zorunda kaldı. Varna'da eğitimini kendi gayreti ile ilerleten şair, Müftizade Abdülhalim Efendi'den Arapça ve özellikle yazı dersleri aldı. Hocasının verdiği "Hulûsî" mahlası ile sülüs Levhalar ile bir de Kurân-ı Kerim yazdı. Burada, rüşdiyenin açılması üzerine Abdülhalim Efendi bu okulun hocalığına getirilirken onun delaletiyle Naci de muallim-i sâni olarak rüşdiyede görev aldı (1876). Ayrıca Celiloğlu Halil Efendi'den Arapça, Hoca Hafız Mehmet Efendi'den Farsça Öğrendi; gene hocalarının yardımlarıyla Gülistan ile Hafız Divanı'nı okudu. Bir yandan da edebî zevki gelişmiş, kendince şiir denemelerine başlamıştı. Bu yıllarda Giritli Aziz Efendi'nin Muhayyelât adlı eserini okurken bu eserde yer alan "Kıssa-i Naci" hikâyesinin kahramanı Naci'yi pek beğenmiş ve bundan dolayı yazdığı şiirlerde "Naci" adını kullanmaya başlamıştır.

Naci'nin Varna'daki gayret ve çalışkanlığını, oraya mutasarrıf tayin edilen Kürt Sait Paşa yakından gördü ve onu yanına hususi kâtip olarak aldı (1876). Bundan sonra Naci, Sait Paşa ile beraber önce Tulçı, sonra sırasıyla Tırnova, Osmanpazarı ve yeniden Varna yoluyla İstanbul'a döndü. İstanbul'da da Paşa'nın konağında kalan şair, bir süre sonra onun Yenişehir Feneri'ne tayini ile bu beldeye Cinayet Mahkemesi kâtipliği göreviyle gitti. Ancak işin ağırlığını ileri sürerek İstanbul'a geri döndü.

Sait Paşa yeni bir görevle doğuya giderken Naci'yi de yanına aldı; Halep, Diyarbakır, Elazığ, Sivas, Erzurum, Trabzon vilayetlerinde dokuz ay süren bu yolculuktan sonra Cezayir-i Bahr-ı Sefîd (Akdeniz Adaları)'e vali olan Paşa'nın yanında Mektubî

Kalemi mümeyyizi olarak Sakız'a gitti (1881). Buradaki görevi, Paşa'nın Hariciye Nazırlığına getirildiği 1883 yılına kadar sürdü. O yıl Naci, Hariciye'de Mektubî Kalemi'ne girdi. Bir süre sonra Sait Paşa, Berlin Sefaretine elçi olarak tayin edildi; bu sadık memurunu da Berlin'e götürmek istedi. Ancak Naci, Batı'dan çok harabat âleminin büyülü havasına kapıldığı için İstanbul'da kalmayı tercih etti. Çünkü o, Sakız'dan beri yazıştığı Ahmet Midhat ile Tercüman-ı Hakikat'te dostluğunu pekiştirmiş; üstelik bu gazetenin edebî sütununu düzenlemeye başlamıştı. Burada "Mes'ud-ı Harabati" takma adıyla kaleme aldığı şiir ve yazılarıyla edebî çevrede kendisini kabul ettirmiştir. Ayrıca, Ahmet Midhat'ın kızı Mediha Hanım'la da evlenmişti (1884). Artık o, kayın pederi Ahmet Midhat'ın deyişiyle "Tercüman-ı Hakikat'in tek adamı" olmuştur. Bu yıllarda Fransızcasını da ilerleten hatta bu dilden çeviriler de yapmaya başlayan Naci, gene de divan şiiri zevkine gönül vermiş bir şair olarak dikkatleri çekmeye başladı; üstelik bu tarzı devam ettirmek isteyenleri destekledi ve yüreklendirdi. Bu zevk, giderek bir "meyhane edebiyatı" yaratıldığı şayiasını ortaya çıkardı; hem de bu yüzden Ahmet Midhat Efendi ile araları açıldı ve gazeteden ayrıldı. (Ağustos 1885). Bu mesleği Saadet ve Mürüvvet gazetelerinde devam ettirdi. Şeyh Vasfî ve birkaç arkadaşı ile İmdâdü'l-midâd'ı çıkardı; daha sonra Selanikli Tevfik ile Te'âvün-i Aklâm'ı yayınladı (1886). Bu yıllarda biraz geçim sıkıntısına düştü ve Mekteb-i Sultanî (Galatasaray), Mekteb-i Mülkiye (Siyasal Bilgiler) ve Mekteb-i Hukuk'ta edebiyat hocalığı yaptı. Bir yandan da Mecmua-i Muallim'i (1887 yayın hayatına soktu: Mürüvvet'te de yazılar yazdı. 1891'de Ertuğrul Gazi'nin hayatını des-tanlaştıran uzunca bir manzumesini Sultan II. Abdülhamid'e sundu. Padişahın takdirini kazandı ve "Tarih-nüvis-i Selâtin-i Âl-i Osman" unvanıyla taltif edildi. Bu güçle Osmanlı tarihini yazmaya heveslendi. Fakat 13 Nisan 1893 günü gelen ani kalp sektesi bu arzuyu yarım bıraktı. Cenaze masrafları padişahın buyruğu ile "Hazine-i Hassa"dan karşılanarak cenaze namazı Ayasofya'da kılındı ve eski şiir geleneğinin bu güçlü ve son temsilcisinin naaşı Sultan Mahmut Türbesi haziresine defnedildi.

Eserleri (bazıları): Terkib-bend, Âteş-pâre, Şerâre, Fürûzan, Sümbüle, Mir’ât-ı Bedâyi, Yâdigâr-ı Naci, Yazmış Bulundum, Demdeme, Müdafaa-name, Lügat-ı Naci, Istılâhât-ı Edebiye, Osmanlı Şairleri, Esâmî.

Naat-i Şerif

1. Arz-ı ta'zîm eylemez mi âlem-i imkân sana
   Arz-ı ta'zîm etti Allah-ı azımü'ş-şân sana
2. Nûr-ı imândır nücûmundan dem-â-dem berk uran
   Âsmân etmiş hezârân kalb ile imân sana

3. Fazl-ı bî-pâyânının bürhân-ı bî-pâyânı var
   Var mı ulviyyât içinde olmayan bürhân sana
4. Hüsn-i Kur'ân'ı görür insan olur hayran sana
   Dest-i kudretle yazılmış hilyedir Kur'ân sana
5. Dil esirin olduğu günden beri azadedir
   Mâsivâya bağlanır mı bağlanan vicdan sana

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. nücûm: yıldızlar, berk ur-: ışık vurmak, hezârân: binlerce, 3. fazl-ı bî-pâyân: sonsuz fazilet, bürhân: delîl, 4. hilye: güzel vasıflar, 5. dil: gönül, mâsivâ: dünya.

ŞEYH SÜKÛTİ

[1805-1896]

Hayatı: 1805 yılında Makedonya'nın Köprülü kasabasında dünyaya geldi. Asıl adı Mürteza olup babası Salih Ağa'dır. Askerlik hizmetinde bulunurken Sadi Süleyman Efendi'ye bağlandı. Onun halifesi olarak Prizren'de irşad görevini yürüttü. 1896'da vefat etti.

Eserleri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

1. Derûnum şevk-i hüsnünden ziyadır yâ Resulallah
   Yoluna cân ile başım fedadır yâ Resulallah
2. Muhabbet zât-ı pâkinden dil-i bimârana erse
   Kamu derdime her dâim devadır yâ Resulallah
3. Senin aşkın hevâsına vücûdun bezl edib her dem
   Seninle haşr olub onlar sezadır yâ Resulallah
4. Sekiz uçmak kabul etmez sana müştak olan canlar;
   Kabul kıl hânîgâhında revadır yâ Resulallah
5. Aceb bir özge ateştir kimin kalbine düş oldun;
   Yanar rûz ü leyâl onlar Fenadır yâ Resulallah
6. Sivâdan el çekib uzlet ederler dâr-ı dünyada;
   Senin zât-ı kemâlinde ızâdır yâ Resulallah
7. Bu kemter âşıkın derviş Sükuti bir garib miskin;
   Senin bab-ı visalinde gedâdır yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. derûn: iç, 2. dil-i bîmâr: hasta gönül, 3. bezl: saçma, sezâ: yakışır, 4. uçmak: cennet, hânikâh: dergâh, revâ: yakışır, 5. rûz u leyâl: gece gündüz, 6. sivâ: dünya, 7. bâb-ı visâl: vuslat kapısı, gedâ: dilenci.

FATMA MAKBULE HANIM

[1865-1898]

Fatma Makbule Hanım V. Sultan Murad Han'ın kahvecibaşısı Hacı İbrahim Efendi'nin kızıdır. 1865 yılında İstanbul Beşiktaş'ta doğdu. Küçük yaşta geçirmiş olduğu göz rahatsızlığından dolayı tahsil hayatı yarım kaldı. Sadaret Mektebi Kalemi hulefasında bulunan Beşiktaşlı Berberzade Mehmed Fuad Bey ile evlendi. Bir müddet sonra evlerinin selâmlık ciheti kız mektebi yapıldı. Makbule Hanım bu mektepte Kavaid-i Osmaniye dersleri verdi. Bu mekân onun gelişmesine yardımcı oldu. Orada öğrendi ve öğretmeye çalıştı. Makbule Hanım 1898'de Göztepe'de vefat etti. Vasiyeti gereği Eyüp'te Siyavuş Paşa Türbesi haziresine defnedildi.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

İltifat ibraz edip ey mefhar-ı devrân sana
Nezdine davetle ikram eyledi Yezdan sana
Hâk-i pây oldu efendim çarh-ı nûr-efşân sana
Hâke indi gökden istikbâl için Kur'ân sana

Enbiyâ ervahını gördü semâda rûz u şeb
Rü'yet-i dfdârını etmekteler Hak'tan taleb
Debdebeyle nûr-ı kudsiyyetle ey âlf-neseb
Hâke indi gökden istikbâl için Kur'ân sana

Celb ü cezb etmiş de aşk-ı Zü'l-celâl'i fıtratın
Cezbedâr etmez mi sükkân-ı semâyı hasretin
Oldu Allah'ın kelâmı reh-nümâ-yı devletin
Hâke indi gökden istikbâl için Kur'ân sana

Erdi mi'râc-ı serilin tâ harîm-i izzete
Tâkalı yetmezdi Cibril'in bu rütbe rif'ata
Nezd-i zât-ı Kibriya'da bak şu makbûliyyete
Hâke indi gökden istikbâl için Kur'ân sana

Arş u ferşi zâtına ihdâ için Rabb-i ecel
Kuvvet ü kudretle tezyin eylemişti fi'l-ezel
Akl-i ihsanı gelince ey Nebiyy-i bî-bedel
Hâke indi gökden istikbâl için Kur'ân sana

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. ibrâz: gösterme, hâk-i pây: ayağının toprağı, çarh-ı nüh-efşân: nur saçan felek, hâk: toprak, yer, 2. rü'yet-i dîdâr: yüzünü gösterme, 3. celb ü cezb: çekme, sükkân-ı semâ: göğün sakinleri, rehnümâ: yol gösteren, 4. nezd: yan, kat, 5. arş u ferş: yer ile gök, ihdâ: hediye gönderme, fi'l-ezel: ezelde, bî-bedel: bedelsiz.

MÜSTECABİZADE İSMET BEY

[öl. 1899]

Hayatı: İlk tahsilini memleketi olan Balıkesir'de gördükten sonra genç iken İstanbul'a gelerek usule göre Arabi ilimleri tamamlayıp, Farsça ve Fransızca'yı öğrendi. 1313'de Mekteb-i Hukuk'tan pek iyi derecede mezuniyet ruusu (doktora) aldı. Halvetî tarikatı şubelerinden Cerrahiye koluna intisabı ve Mevlevi tarikatına da muhabbeti vardı.

İslâmî ilimlere ve Batı ilimlerine vâkıf, nazım ve nesirde kalem sahibi, ahlâk ve fazilet erbabından bir zâttır. Naci mektebine mensub olmakla beraber şiirde kendine mahsus bir üslûbu ince ve manidar şiirleri vardır. 1881 yılında bir iftiraya kurban olarak Midilli kalesinde yaşamaya mahkûm edilmiş, Meşrutiyet İnkılâbından evvel İzmir'de ikaamete tâbi tutulmuştur. Hürriyet'in ilânından sonra İstînâf-ı-Hukuk azalığına ta'yîn olunmuşsa da kısa süre sonra istifa ederek dava vekilliğiyle uğraşmağa başlamış ve 1899'da kabul ettiği İsparta İstinâf Müdde-i Umumîliğinde iken vefat etmiştir.

Eseri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

1. Ey olan mi'râc-ı bürhân-i ulüvy-i şân sana
   İritibâtiyle rehîn-i i'tidâldir can sana
2. Devr ider havl-i fürûğ-i tâl'atında subh ü şâm
   Âfitâb ü meh iki piervâne-i /sûzan sana
3. Anda her ahter bir rükûzdur ki nurun aks ider
   Âsümân olmuş, hezâran çeşm ile hayran sana
4. Arşa karşı çok mudur ey neyyir-i rahşân-ı Hakk
   Mazhariyyetle tefâhur eylese devran sana
5. Fikr olundukça ulüvy-i -pâye-i kudsiyyetin
   Arz-ı takdis eyleyip hayran olur insan sana

6. Dök yaşın ey derd-i mend-i ma'siyet kim tâ ola
   Mûcib-i gufrân serişk-i dîde-i giryan sana
7. Yâ Resûlellah olurdum mâ'sıyetle ben tebah
   Olmasa gönlümde ger Allah bir îman sana
8. Etme mahrûm-i şefaat ey Habîb-i Hakk Nebî
   Mâsivâdan yüz çevirdim bağladım vicdan sana

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. rehîn-i itidal: itidal rehini, 2. havl-i fürûg-ı tal'at: nurlu yüzünün çevresi, subh u şâm: sabah akşam, âftâb: güneş, mâh: ay, pervâne-i sûzân: yanıcı pervâne, 3. ahter: yıldız, rükûz: merkez, 4. neyyir-i rahşân-ı Hak: Hakk'ın parlak ve nurlu Peygamber'i, tefâhur: övünme, 5. ulüv: yükseklik, pâye: derece, 6. derdmend-i ma'siyet: isyan dertlisi, mûcib: gerek, sirişk: göz yaşı, dîde-i giryân: ağlayan göz, 7. tebâh: mahv.

SÜLEYMAN SENİH EFENDİ

[1822-1900]

Mevlevi tarikatından olan Süleyman Senih Efendi Bursa'da doğdu. Döneminin meşhur şairlerindendir. Alim ve duygulu bir tabiatı vardır. Son memuriyeti olan Askerî tekaüd sandığı nezaretinden emekli iken 1900 yılında vefat etti. Üsküdar Selimiye dergâhı avlusunda kardeşinin yanına defnedildi.

Eserleri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Olursa sâye-i lûtfun penâhım yâ Resulallah
   Sevaba kalb olur cürm ü günâhım yâ Resulallah
2. Kemine bir kulum ben devletinde hâsıl-ı sensin
   Dü âlemde efendim pâdişâhım yâ Resulallah
3. Hatâ a'mâlime çek hâme-i afvın beyaz olsun
   Sevâd-ı defterim rûy-i siyahım yâ Resulallah
4. Tesâhüb eylemezsen rûz-i mahşer fart-ı isyanım
   Zelil eyler beni yok iştibâhım yâ Resulallah
5. Ümîd-i re'fetinle halka-i bâb-ı temennadır
   Senîh-âsâ benim devr-i nigâhım yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. sâye-i lutf: lütuf gölgesi, penâh: sığınak, 2. kemîne: hakir, dü âlem: iki âlem, 3. a'mâl: ameller, hâme-i afv: af kalemi, sevâd-ı defter: defterin karalığı, rûy-ı siyâh: yüzü kara, 4. tesâhüb: koruma, sahiplenme, rú-ı mahşer: mahşer günü, fart-ı isyân: isyan taşkınlığı, iştibâh: şüphelenme, 5. ümîd-i re'fet: acıma ümidi, halka-i bâb-ı temennâ: temenni kapısının halkası, -âsâ: gibi, devr-i nigâh: bakış devri.

HACI MEHMED ALİ FEVZİ
[1826-1900]

Denizli'nin Tavas (eski adı Yarangüme) ilçesinde doğdu. Asıl adı Mehmed Ali, mahlası Fevzi'dir. Edirne'de yirmi yıl kadar bulunup müftülük yaptığından daha çok Edirne Müftüsü Fevzi Efendi diye tanınmıştır. Babası Ahmed Şâkir Efendi hakkında herhangi bir bilgi olmadığı gibi kendisinin de kullandığı Kureyşîzade lâkabının nereden geldiği tespit edilememiştir. Hayatıyla ilgili ayrıntıların önemli bir kısmı kendi eserlerinde verdiği bilgilere dayanmaktadr. Fevzi Efendi ilk tahsiline memleketinde Hâdimli Hacı Said Efendi'nin yanında başladı; oradan Manisa'ya giderek müftü Evliyâzade Ali Rızâ Efendi'den ders aldı. Ayrıca Erzincanlı Mehmed Efendi'den de ders okudu. Manisa'da tahsil görürken hacca gitmek için 1840'ta yola çıktı. Yolculuk sırasında bir müddet kaldığı İzmir'de Balıkpazarı, İskenderiye'de Haseneyn camilerinde ders okuttu. Mekke'de bulunduğu 1841-1843 yılları arasında bir yandan çeşitli dersler alırken bir yandan da tefsir ve menâsikü'l-hac okuttu. Nakşibendi şeyhi Abdullah Efendi'ye intisap etti. Hac dönüşü Manisa'da tahsilini tamamlayıp icazet aldıktan sonra İstanbul'a gitti. 1847'de dersiam olarak Edirne'ye tayin edildi. Bir müddet sonra müftülük görevine getirildi. Eskicami'de yirmi yıl boyunca Envârüt-tenzîl, Şifâ-i Şerîf, Sahîh-i Buhâri, Mesnevi, Kasîdetü'l-bürde okuttu. Bir yandan da eser telif etmeye başladı. Kendi ifadesine göre üç de medrese kurdu. Edirne müftülüğünden kendisini çekemeyenlerin dedikoduları yüzünden azledildiğini (1864) söyleyen Fevzi Efendi kısa bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra Antalya niyabeti göreviyle tekrar memuriyet hayatına başladı. Muhtemelen 1868'de İstanbul'a döndü. Bir müddet sonra Filibe'ye nâib olarak tayin edildi. Burada Nakşibendi-Hâlidî şeyhlerinden Ali Efendi'ye intisap etti. 1877'de Ankara naibi oldu; ardından Halep, Kudüs, Kayseri ve Bitlis'te görev yaptı. 1888'de Medine mollası pâyesiyle Medine, iki yıl sonra Balıkesir, ardından da Edirne niyabetine tayin edildi. Görevli bulunduğu yerlerdeki öğretim faaliyetlerine de katılan Fevzî Efendi Rumeli kazaskerliğine kadar yükseldi. 25 Ağustos 1900'de İstanbul Karagümrük'teki evinde vefat etti. Mezarı Fâtih Camii haziresindedir.

Eserleri. Fevzi Efendi'nin yayımlanmış yetmiş beş eseriyle yazma halinde iki küçük risalesi tespit edilmiştir. Bizzat kendisi tarafından bastırılan Fihristü'l-asâr'da altmış beş eser yer alır.

Naat-i Şerif

Bâisi Sensin nüzûl-i rahmetin
Fâtihi sensin efendim cennetin
Illeti sensin zuhûr-i ni'metin
Kâşifi sensin sehâb-ı zulmetin
Yâ Resûlallah yetişsin himmetin
Muztaribdir çün bu kemter ümmetin

Cânü dilden âşık oldum ben sana
Ettim ikbal sûy-i pâkinden, yana
Lûtf edip eyle şefaat sen bana
Çekmeyim tâ hüzn ü endûh'ü mâ
Yâ Resûlallah yetişsin himmetin
Muztaribdir çün bu kemter ümmetin

Destigîrimsin eyâ fahr-i cihan
Arz-ı hâl ettim sana nâlem hemân
Derd ü gamdan yandı cismim el aman
Gitgide olmakta ahvâlim yaman
Yâ Resulallah yetişsin, himmetin
Muztaribdir çün bu kemter ümmetin

Çün Cenab-ı Fevzi'nin peygamberi
Ara eder elbet sana hayrü seri
Hayli demdir beyt-ül-ahzandır yeri
Rahm edip kıl gönlümü gamdan beri
Yâ Resulallah yetişsin, himmetin
Muztaribdir çün bu kemter ümmetin

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. bâ'is: sebep, nüzûl-ı rahmet: rahmetin inmesi, zuhûr-ı ni'met: nimetin zuhuru, sehâb-ı zulmet: zulmet bulutu, kemter: âciz, 2. ikbâl: yüzünü döndürme, sûy-ı pâk: temiz yön, hüzn: hüzün, endûh: gam, ınâ: zahmet, 3. destgîr: elinden tutan, fahr-ı cihân: cihanın övüncü, nâle: inleme, beytü'l-ahzan: çok hüzünlü kulübe.

İSMAİL SAFA
[1867-1901]

İsmail Safa, 1867'de Mekke'de doğdu. Medrese tahsilini Trabzon'da yapmış, birçok defa Divan Efendiliği'nde bulunmuş, Hicaz Mektupçuluğu'na tâyin edilmiş olan Trabzonlu Mehmet Behçet Efendi'nin oğludur. Tarih düşürmekte usta olan Mehmet Behçet Efendi, Farsça ve hece vezniyle şiirler de yazmıştır.

Çocukluğu Mekke'de uçsuz bucaksız kum çölleri arasında geçen İsmail Safa, bu yılların izlerini bazı şiirlerine aktarmıştır. "Hâtırât-ı Mukaddese" şiiri bunlardan biridir. Ata binmeye merak saran şair, sık sık Mekke ile Tâif arasında yaptığı seyahatlerden büyük bir zevk almaktaydı. 1878'de babası ölünce aile İstanbul'a yerleşti. Şiir zevkini babasından almış olan İsmail Safa, kardeşi Vefa ile beraber babasının şiirlerini istinsah etmişti. Bu suretle Arapça ile Farsçayı Gülistan'ın manasını anlayacak kadar ilerleten iki kardeş, İstanbul'da Dârüşşafaka'nın ikinci sınıfına alındılar. İsmail Safa, Avrupai esaslara göre kurulan bu okulda Namık Kemal'in eserlerini ve mücadelelerini, Midhat Paşa davası gibi devrin siyasî olaylarını ve Ekrem ile Naci'nin münakaşalarını yakından takip etti. İsmail Safa'nın bu yıllarda Naci tesirinde yazdığı gazeller, 1884-1885 yıllarında Safa imzasıyla Tercüman-ı Hakîkat'te yayımlanmaya başlamıştı. 1885'te Dârüşşafaka'yı bitiren şâir, Muallim Naci'nin çalıştığı Saadet, Mürüvvet, Mecmua-i Muallim'de şiirlerini neşretmeye devam etmiş, Naci ile dostluğunu ilerletmişti. Muallim Naci İsmail Safa'nın şiirleriyle yakından ilgileniyor, onlara takrizler ve nazireler yazıyordu.

İsmail Safa Dârüşşafaka'yı bitirince Evkaf Nezâreti Masârifat Kalemi'nde, Posta ve Telgraf Nezâreti'nde çalıştı. Mülkiye ve Vefa İdadilerinde edebiyat dersleri okuttu. 1888'de Hicaz'a gitti. Dönüşünde hasta olan kardeşi Vefa'yı görmek için İzmir'e uğradı ve Halit Ziya ile tanıştı; bu tesirle mensur şiirler yazmaya başladı. İsmail Safa, Prens Sabahattin'e hususî dersler vermekteydi. 2 Ekim 1888'de Saadet'te basılan "Gelmeyecek mi?" adlı şiiri yüzünden Mâbeyn Kâtipliği'nde sorguya çekilen İsmail Safa'nın en verimli dönemlerinden biri 1890 senesidir. 1890'da işi dolayısıyla Aydın'a gitti ve yine kardeşini görmek için İzmir'e uğradı. 1890'dan itibaren genç şairlerin eserlerine takrizler yazmaya başladn 27 Mart 1891'de çıkan

Mirsad dergisini idare etti ve bu vesile ile Fikret, Ahmet Hikmet, Ali Ekrem gibi gençlerle tanıştı. Hava değişimine ihtiyacı olan kardeşi ile birlikte Trabzon'a seyahat etti; bu arada babasının hayatına dair bilgileri de içine alan manzum seyahat yazılarını Mirsad'a göndermekteydi. 1891'de dergi kapatılınca bu notların neşri de yarım kalmış, sonradan Mevlid-i Pederi Ziyâret adıyla neşredilmiştir.

Maârif dergisinin bir ara yazı işlerini idare eden İsmail Safa Mektep, Malûmat gibi zamanın bütün dergilerinde yazmaktaydı. Maârif dergisinde şiirlerinden başka "Mülâhazât-ı Edebiye" adlı musahabeler de yazıyordu. 1896'da "Yâr ile Hasbihal" adlı şiiriyle Servet-i Fünûn'da da yazmaya başladı. Fakat sıhhati bozulmuştu. Hava değişimi için Midilli'ye gitti. Oranın tabiat güzelliklerinden etkilenerek yazdığı şiirini Servet-i Fünûn'a yolladı. Birkaç ay sonra sıhhati düzelmiş olarak İstanbul'a döndü ve şiir ve musahabelerini Resimli Gazete, Pul, Malûmat ve Servet-i Fünûn'da yayımlamaya devam etti. 1900'de Boerlerin İngilizlerle yaptıkları hürriyet mücadelesinde İngilizler lehine bazı siyasî hareketlere karıştığı için tevkif edildi. Bir müddet sonra serbest bırakıldı. Fakat bu arada Servet-i Fünûncuların; İsmail Safa'nın evinde toplanmaları dikkati çekti ve Sivas'a sürüldü. Ailesi ile beraber Sivas'a giden İsmail Safa'nın hastalığı Sivas'ın sert ikliminde ilerledi. 24 Mart 1901'de ölen şair Sivas'ta Garipler Mezarlığı'na gömüldü.

Eserleri: Sünûhat, Huz mâ Safa, Mensiyat, Mevlid-i Pederi Ziyaret, Mülâhâzât-ı Edebiye, İntak-ı Hakkın Tahmisi, Mağdûre-i Sevdâ, Hissiyât.

Naat-i Şerif

1. Ey mazhar-ı hitâb-ı "Levlâk" yâ Muhammed
   Nurunla halkolundu eflâk yâ Muhammed
2. Allah'a nisbetin var gösterdiğin büyüklük
   Âlemler olsa lâyık sad-çâk yâ Muhammed
3. Hem-nev'imizsin amma sen bir Nebi biz ümmet
   Sen asuman demeksin biz hâk yâ Muhammed
4. Eyvah ma'siyetle mahcûb u rû-siyâhım
   Olmaktayım bu yüzden gam-nâk yâ Muhammed
5. Sensin fakat şefi'im rûz-ı cezada madem
   Çıkmaz mıyım huzura bi-bâk yâ Muhammed

Muzâri': Mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün

Kelimeler: 1. levlâk: Hadis "Sen olmasaydın", eflâk: felekler, 2. sad-çâk: yüz parça, 3. hem-nev': hemcins, âsmân: gök, hâk: toprak, 4. ma'siyet: isyan, rû-siyâh: yüzü kara, gam-nâk: gamlı, 5. şefî': şefaatçı, rûz-ı cezâ: kıyamet günü, bî-bâk: korkusuz.

FERİD HACE GULAM
[1845-1901]

30 Aralık 1845'te Pakistan'da, babası Hace Hudabahş'ın Sihler'in saldırıları sırasında gittiği Sind (İn-dus) nehrinin doğu kıyısındaki Çaçrân'da doğdu. Hz. Ömer'in soyundan olduğu rivayet edilen büyük dedesi Mâlik b. Yahya Arabistan'dan gelip Sind bölgesinde yerleşmişti. Ferid annesini ve babasını çok küçük yaşta kaybetti. Çiştiyye tarikatına mensup tanınmış bir âlim ve sûfî olan ağabeyi Hâce Gulâm Fahreddin'in yanında yetişti. Kısa bir müddet sonra kendisiyle birlikte medresede ders vermeye başladı. Ağabeyi ölünce de (1288/1871) onun yerine geçti. On sekiz yıl Ruhî sahrasında zühd ve riyazet hayatı yaşadı ve daha sonra hacca gitti. 19 Haziran 1901'de vefat etti.

Eserleri: Divan, Risâle-i Fevâ'id-i Feridiyye, Mekâtib-i Mecâlis, Menâkıb-ı Ferîd ve İrşâdât-ı Feridî.

Naat-i Şerif

1. Vücüd-ü akdesin â'ladan â'lâ Yâ Resulallah
   Cemalindir tecelligâh-ı Mevlâ Yâ Resulallah
2. Sen ol âyine-i rnâ'na-nümâ'i Zât-ı vahdetsin
   Görür Mevlâyı sende, çeşm-i bina Yâ Resulallah
3. İzâfiyata asla kalb-i hak-bin iltifat etmez
   Senin zâtında güya, Hak Tealâ Yâ Resulallah
4. Vücudun cevheriyle girdi vahdet reng-i Esmâ'ya
   Ne cevherdir o menşûr-u tecellâ Yâ Resulallah

5. Zevahir perdesi didare ha'il olmasa billâh
   Yanardı der'akab Sinâ-vü-Minâ Yâ Resulallah
6. Kemal-i sırrı vahdet, münceliyken Zât-ı pâkinde
   Bilinmez hikmet-i esrar-ı İsrâ Yâ Resulallah..
7. Meded kıl, tûr-u temkininde dursun bu dil-i şeydâ,
   Olur dünyaya karşı yoksa rüsvâ Yâ Resulallah..
8. Ferîd-i bi-nevâ da defter-i uşşâkına geçsin
   Budur ancak niyaz-ı kalb-i şeydâ Yâ Resulallah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. vücûd-ı akdes: kutsal vücut, tecellîgâh-ı Mevlâ: Mevlâ'nın tecelli ettiği yer, 2. âyîne-i ma'nâ-nümâ: manayı gösteren ayna, çeşm-i bînâ: gören göz, 3. izâfiyât: dünya bağları, kalb-i hak-bîn: hakkı gören kalp, gûyâ: söyler, 4. reng-i esmâ: isimlerin rengi, menşûr-ı tecellâ: tecellî nurunun yayılması.

DAMAD MAHMUD PAŞA

[öl. 1902]

Damad Halil Paşa'nın oğlu, yaratılıştan istidatlı bir şairdir; olup üç lisan bilmekteydi; Fransız edebiyatına vâkıf idi. Âmedî Kalemi ile Şûrâ-yı Devlet âzâlığında, üç ay kadar da Adliye Nazırlığında bulunduktan sonra Avrupa'ya kaçmış, Fransa'ya yerleşmiştir. 1320'de vefat etti. Hürriyet'in ilânından sonra kemikleri İstanbul'a getirilerek Eyüp'te Bostan İskelesinde Hüsrev Paşa dairesinde babasının yanına defnedildi. Mahlas ismi Celâleddin, şiirde mahlası Âsaf'dır.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Ey yüzünden yüz bulan esma, müsemmâ ibtidâ
   Hep yüzünden yüz bulur a'lâ vü ednâ ibtidâ
2. Eylemiş mirat Zât-ı Pâkine Mevlâ seni
   Senden etmiş arz-ı dîdar tecellâ ibtidâ
3. Vech-i Hakkın sensin ol meşşâta-i bîmisli kim
   Hakkı hakkıyle eden sensin hüveydâ ibtidâ
4. Matlâu'l-esrârısın ümmü'l-kitâbı fıtratın
   Rûnümâdır tal'atından lâfz ü mânâ ibtidâ
5. Hâk-i pâyindir safa bahş-ı uyûn-i âlemin
   Dâmenindir ins ü cinne sâye-bahşâ ibtidâ
6. Sâhib-i Levlâksın, Şâhinşeh-i eflâksin
   Enir ü nehyindir iden dünyayı dünya ibtidâ
7. Her sözün bir menba'-ı rahme-t-feşândır ümmete
   Şer'-i pâkindir açan tahkika mecra ibtidâ

8. Sen o Mabmûdü'I-hasâil Mıstafâ-yı paksın
   Makdeminle müftehirdir Arş-ı a'lâ ibtidâ
9. Fahr-i âlemsin Habîbüllah Resûlullahsın
   Nâmını zikreylemiş nâmınla Mevlâ ibtidâ
10. Sensin ol mahbûb-i hak Ey Rahmeten-li'l-âlemîn
    Âlem olmuştur senin sayende ihya ibtidâ
11. Âsaf-ı kemter senâ-i devletinde neylesin
    Vasfını Hakk eylemiş Kur'an'da a'lâ ibtidâ
12. Maksadım kesb-i şerefdir yoksa hiç haddim midir
    Hâmerân-ı na'tın olmak bîmehâbâ ibtidâ

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. esmâ: isimler, müsemmâ: adlandırılmış, ibtidâ: yaratma, a'lâ: en yüksek, ednâ: en aşağı, 2. mir'ât: ayna, arz-ı dîdâr: yüz gösterme, 3. vech: yüz, meşşâta: süsleyici, bîmisl: emsalsiz, hüveydâ: apaçık, belli, 4. matla'u'l-esrâr: sırların doğduğu yer, ümmü'l-kitâb: ana kitab, rû-nümâ: yüz gösteren, tal'at: yüz, 5. hâk-i pây: ayağının tozu, safa-bahş: sefa bahşeden, uyûn-ı âlemîn: alemlerin gözleri, dâmen: etek, sâye-bahşâ: gölge veren, 7. menba-ı rahmet-feşân: rahmet saçan kaynak, mecrâ: yatak, yol, 3. mahmûdu'l-hasâ'il: seçkin hasletli, müftehir: övünen, 10. ihyâ: canlanma, 12. kesb-i şeref: şeref kazanma, hâme-rân-ı na't: naat yazan, bî-mehâbâ: korkusuz.

BENLERLİZADE HAFIZ AHMED TALAT

[öl. 1903]

Âlim şâirlerden olup pederi İzmir'e bağlı Benler köyünden olduğu için İzmir'de Benlerlizade şöhretiyle tanınmıştır. Tahsilini meşhur hoca Hafız Şakir Efendi'den tamamlamıştır. İcazet almaya muvaffak olduktan sonra İzmir'de kitapçılıkla meşgul olmuştur. 1321 de vefat ederek Karşıyaka'da Soğukkuyu mezarlığına defnedildi.

Eseri: Mevlid.

Naat-i Şerif

Mekke'dir nûr-i saadet lanesi
Yâ nice etmez tavaf pervanesi
Anda doğdu âsıkın cânânesi
Oldu Beytullah velâdethânesi
Amine Hâtûn Muhammed ânesi
Ol sadefden doğdu ol dür dânesi

Hem kıyâs olmaz bu hâs ü âmile
Zahiren bulmuştu ol gülfâmile
Âdet-i nisvanda olmaz kâmile
Sırr-ı Hakk etti zuhur bu nâmile
Çünki Abdullah'dan oldu hâmile
Vakt erişti hefte vü eyyâmile.

Tuttu âfâkı sadâ-yı hur ü ıyn
Bu sözün fehmindedir hep arifin
Arştan âlî dediler ol zemin
Ol cihâna lem'a verdi nûr-i din
Hem Muhammed gelmesi oldu yakîn

Çok alâmetler belürdi gelmedin.
Müttefiktir ulemâ epeycesi
Hep seçildi sözlerin iyicesi
Böyle tahkik etdîler haylîcesi
İhtilâfın oldu bu neticesi
Ol Rebiul'evvel âyı nicesi
Onikinci gice isneyn gîcesi.

Küfrün oldu hep harap kâşanesi
Bitdi âteş-gedeler efsânesi
Hem dahî Nûş-i revân'ın kâşanesi
Çünki doğru âlemin pervanesi
Dîdi gördüm ol Habîbin ânesi
Bir aceb nûr kim güneş pervanesi.

Menba'-i nûr olduğun gördü ayan
Arş ü kürsî vü kalem şöyle hemân
Kaldı nûr icre hayretde civan
Gözümün önünde dedi bîgümân
Berk urup çıktı evimden nâgehân
Göklere dek nûrile doldu cihan.

Asuman yüzler sürüp etdi dilek
Hadimi oldu melâik itme şek
Mehdini ta'rîfe geldi nüh felek
Cibril tutdu kanadın arşe dek
Hem hevâ üzre döşendi bir döşek
Âdı sündüs döşeyen ânı melek.

Arz îdemem böyle zevki her ere
Arife hâil değil dağ u dere
Söylerim esrarı ben âşıklara
Bak ne gördü dîdeler birden bire
Üç alem dahî dikildi üç yere
Her birisin ideyim nirden nîre

Vaktidir Fahr-i risâlet gelmenin
Matlâ'-ı nûr olması da Mekke'nin
Ba'sı da haîk-ı cihâna olmanın
İşte ma'nâsı nişan dikilmenin
Mağrib ü maşrık'da ikisi anın
Bîri damında dikildi Kâ'be'nin

İstedim dildeki hayret gitmeyi
Tâ ki bu gördüklerim bilinmeyi
Şer-cîhâtı yek nazarda görmeyi
Mefhar-i âlemle ben fahretmeyi
Bildim anlardan ki ol halkın beyi
Kim yakîn oldu cihâna gelmeyi

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. lâne: yuva, velâdet-hâne: doğum evi, sadef: sedef, dür: inci, 2. gülfâm: gül renkli, nisvan: kadınlar, hefte: hafta, yedi, eyyâm: günler, 3. hûr u iyn: huri gözlüler, nûr-ı dîn: din nuru, lem'a: parıltı, gelmedin: gelmeden, 4. isneyn: Pazartesi, 5. kâşâne: köşk, Nûş-i revan: adaletiyle ünlü İran şahı, âne: anne, 6. menba-ı nûr: nur kaynağı, ayân: apaçık, bîgümân: şüphesiz, berk ur-: şimşek çakmak, nâgehân: ansızın, 7. hâdim: hizmetçi, mehd: beşik, 8. hâil: engel, alem: sancak, 9. ba's: gönderme, magrib: batı, maşrık: doğu, 10. şeş-cihât: altı yön, yek: tek.

HERSEKLİ ARİF HİKMET
[1839-1903]

Mostar'da doğdu. Babası Hersek valisi İstolçalı Ali Paşa'nın oğlu Zülfikâr Nafiz Paşa, annesi Ayşe Hanım'dır. Henüz on bir yaşında iken büyükbabası Ali Paşa'nın teklifiyle, Hikmet'e miralay rütbesi verildi. İstanbul'a geldiği 1854 yılında miralaylık rütbesi hâcegânlığa değiştirilerek, sadaret mektûbî kalemine memur tayin edildi. Sekiz yıl kadar bu görevde kaldıktan sonra kendi arzusuyla ayrıldı. Cevdet Paşa'nın tavsiyesine uyarak 1868 yılında hukukçu oldu. Adliye nezaretine bağlı çeşitli yerlerde görev aldı. Bursa, Manastır, Kastamonu, Adana ve Ege adaları bidayet mahkemesi reisliklerinde bulundu. Temyiz mahkemesi üyeliğine kadar yükseldi. Boğazında başlayan rahatsızlıktan bir türlü kurtulamayarak 1903'te öldü. İstanbul'da Topkapı mezarlığında annesinin yanına gömüldü.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Huda'nın en büyük ihsanı Sensin yâ Resulallah
Benim her derdimin dermanı Sensin yâ Resulallah
2. Cihan medhûş-u hayrettir zuhur-u mûcizâtından
Tarikat ehlinin burhanı Sensin yâ Resulallah
3. N'ola arş olsa ferş-i südde-i bâb-ı inâyâtın
Saadet mülkünün sultânı Sensin yâ Resulallah
4. Seninle anlaşıldı şîve-i ahkâm-ı ayniyyet
Berat-ı vahdetin unvanı Sensin yâ Resulallah
5. Cebîn-i âdemiyyet nakş olundu nûr-u hüsnünle
O vechin suret-i Rahmân'ı Sensin yâ Resulallah
6. Alîl-i derd-î aşk ü şevkin olsun daima Hikmet
Benim her derdimin dermanı Sensin yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 2. medhûş: şaşkın, 3. ferş-i südde-i bâb-ı inâyât: inayetler kapısının eşğinin yaygısı, 4. şîve-i ahkâm-ı ayniyyet: aynilik hükümlerinin şivesi, berât-ı vahdet: vahdet beratı, 5. cebîn: alın, vech: yüz, 6. alîl: illetli.

MEHMED SEBATÜDDİN EFENDİ

[1846-1905]

Mehmed Sebatüddin Efendi, 1846'da Dağıstan'ın Katkaşini köyünde doğdu. Babasının adı Abdülkerim'dir. Ailesi 1850'de Kars'a yerleşti. Sebatüddin Efendi, anne ve babasının ölümünden sonra Erzurum'a gitti. Burada Kur'an'ı ezberleyerek hafız oldu. 1867'de Amasya'ya gitti. İsa Ruhi Efendiden hadis ve tefsir dersleri aldı. Ölümüne kadar burada kaldı. Otuz yedi yıl şeyhinin türbedarlığını ve türbenin imamlığını yaptı. 1905'te vefat etti. Şeyhinin türbesi yakınına gömüldü.

Eseri: Divan. 1891'de İstanbul'da yayımlanmıştır.

Naat-i Şerif

1. Ey habîb-i Kibriyâ cânım fedâ her an sana
   Sen ki cânlar cânısın kurbân olur her cân sana
2. Sen şehenşâh-ı risâletsin beşîr ü hem nezîr
   Her sözün te'yîd için gökten iner Kur'ân sana
3. N'ola şakk olsa şehâdet eyleyip mâh-ı münîr
   Müdde'â isbâtına kâfîdir ol burhân sana
4. Gör geçen teşbîh eder destin öper her dem senin
   Etmesin koy sen dil kavm-i Kureyş îmân sana
5. Müstehaklar kahr-ı Hakka şüphesiz ey pâk zât
   Onları katl etmeye gönderdi Hak fermân sana
6. Yâ şefî'e'l müznibîn yâ rahmete'n-li'l-âlemîn
   Müjdeler kim bizlere müştâk imiş Rahmân sana
7. Çeşm-i ma'nâsı alîl kendi zelîl ü bî-delil
   Geldi bîçâre Sebâtî isteyü dermân sana

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. habîb-i kibriyâ: Allah'ın sevgilisi, 2. şehenşâh-ı risâlet: risaletin en büyük padişahı, 3. şakk ol-: yarılmak, mâh-ı münîr: parlak ay, müdde'â: iddia olunan şey, bürhân: delil, 5. müstahak: hak etmiş, 6. müştâk: özleyen, 7. alîl: hastalıklı, bî-delîl: delilsiz, çeşm-i ma'nâ: mana gözü.

TÜFEKÇİ SALİH EFENDİ
[1846-1907]

Babası Mustafa isminde imamlık yapan bir şahıs, annesi Atike Hanım'dır. Şairin Abdurrahman isminde bir de kardeşi vardır. Bir tüfek yapım ustası olan Salih Baba, 1846'da Erzincan'da doğmuştur. Doğuştan bir kolu çolak, bir ayağı kısadır. Şairin hemen bütün hayatı Erzincan'da geçmiştir. Şairin tahsili hususunda kesin bilgimiz yoktur. İki defa evlenen şairin ilk evliliğinden iki çocuğu olmuştur. Büyük oğlu Osman, sağır ve dilsizdir. Babasının vefatından sonra fazla yaşamamıştır. İkinci oğlu İstanbul'a yerleşmiştir. Salih Baba'nın ikinci evliliğinden olan oğlu Dursun da dilsizdir ve babasının vefatından sonra İstanbul'a kardeşi Fehmi Efendi'nin yanına gitmiş; tespit edemediğimiz bir tarihte de denizde boğularak ölmüştür. Dursun'un evliliğinden olan kızı Sıdıka Erzincan'ın Ulular köyünde Ali Polat isminde bir şahısla evlenmiştir. Bu evlilikten kaç çocuğu olduğu bilinmemektedir. Sıdıka, 1939 depreminde Ulular köyünde çocukları ile enkaz altında kalarak ölmüştür.

Salih Baba, Nakşî şeyhi Sami Efendi'ye intisap etmiştir. Hemen bütün şiirlerinde ismi geçen Sami Efendi'nin asıl adı Muhammed'dir. Şiirlerde bu kadar ehemmiyet vermesi sebebiyle, bu zatın Salih Baba üzerinde bilhassa manevî cephesiyle tesirli olduğunu söyleyebiliriz. 1847-1911 yılları arasında yaşayan ve Nakşibendî şeyhi olan Muhammed Sami Efendi hakkında fazla bilgimiz yoktur.

Salih Efendi, 1907'de Erzincan'da vefat etmiştir. Erzincan'da Kırtiloğlu Tekkesi yanındaki Ak Mezarlık'a defnedilmiştir.

Eseri: Divan

Naat-i Şerif

1. Sa'âdet burcunun sultânı sensin yâ Resulallah
   Kamu derdlilerin dermanı sensin yâ Resulallah
2. Dahi hem Âlem-i A'mâda iken cümleten esma
   Zuhûr-ı âlem-i a'yânî sensin yâ Resulallah
3. Dahi hem küntü kenz esrarının bil mahremi sensin
   Makamındır senin hem kâbe kavseyn yâ Resulallah

4. Çü doğdun Mekkede kıldın Medine şehrine hicret
   Kamu ebrârın îmânı çü sensin yâ Resulallah
5. Zuhuratın mukaddemdir melâ'ik ins ü cinden hem
   Dü âlemde Ebû'l-Ervâh sensin yâ Resulallah
6. Murâd teşrîf-i mi'râcdan vücûd-ı âlemin gezdin
   Zemîn ü âsumânm nuru sensin yâ Resulallah
7. Cemî'-i enbiyâ cümle sana hep ümmet oldular
   Hüviyyet babının miftâhı sensin yâ Resulallah
8. Pirimiz Hazret-i Sâmî senin vârislerindendir
   Ulüvv-i himmeti hem sânı sensin yâ Resulallah
9. Bu Salih himmet-i Sâmî ile bildi seni şahım
   Kelâmın hüccet ü burhanı sensin yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 2. âlem-i a'mâ: ahadiyet mertebesi, esmâ: isimler, âlem-i a'yân: sûret âlemi, 4. ebrâr: hayır sahipleri, 5. ebu'l-ervâh: ruhların babası, 7. hüviyyet bâbı: asıl kapısı, miftâh: anahtar, 9. hüccet ü bürhân: delil.

KEŞFİ

[1843 öl. 1909]

Keşfi, Artvin ilinin Yusufeli ilçesinin Zor köyünde 1843 yılında doğmuş, İspir'in Salaçör köyünde 1909 yılında ölmüş, tasavvufî şiirleri ile tanınmış bir şairdir. Son çağın tanınmış şairlerinden Huzuri'nin (Ali Coşkun) babası olan Keşfi`nin asıl adının Mustafa olduğu, onun babasının da Yüzbaşı Mehmet adıyla tanınmış Kavasoğulları ailesinden bir zat olduğu kaynaklarda zikredilir.

Eserleri: Divan, Mevlid.

Naat-i Şerif

1. Cümle eşya zi-ruh doldu hitap
   Merhaba, ey, dediler âl-i cenap
2. Merhaba nuru doluptur âleme
   Merhaba zulmet sere çıktı nikap
3. Merhaba vasfın nice söyler lisan
   Merhaba vasfın kılur yüz dört kitap
4. ....
   ....
5. Merhaba hüsn ü saadet güneşi
   Merhaba kim görse dîdar ızdırap
6. Merhaba yapıldı tevhid kal'ası
   Merhaba şeytan evi oldu harap
7. Merhaba ikrah eden âşıkları
   Merhaba sıddıkların bağrın kebap
8. Merhaba hep cümle mahlûka gülen
   Merhaba payın hubarından türap
9. Can ü dilden Mustafa'ya ver selâm
   Meskenin yarın ola Darüsselâm

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. zi-ruh: ruhtan, 2. zulmet: karanlık, ser: baş, nikab: örtü, 5. dîdâr: yüz, 6. kal'a: kale, 7. ikrâh: zorlama, 8. pây: ayak, hubâr: toprak, turâb: toprak.

ÂŞIK ŞENLİK

[1853-1912]

Asıl adı Hasan'dır. Çıldır'ın, bugünkü adı Yakınsu olan Suhara köyünde doğmuştur. Babası, köyün kurucularından Kadirgillerin Molla Kadir, annesi Zeliha'dır. Hasan belli bir tahsil görmemiş, büyüklerinden işittikleriyle bilgi dağarcığını zenginleştirmiştir.

Şenlik, bir av sırasında daldığı âlemden şiir söyleyerek uyanır. O, bu sırada hem sevdiğinin adını, hem de kendisine tapşırma olarak alacağı adı söyler. Şenlik'i bir ara, Ahılkelek'e, Hasta Hasan'ın çırağı Âşık Nuri'nin yanına saz ve söz öğrenmeye gönderirler. Köyündeki sevgilisinin başka biriyle evlendirilmesi üzerine üzüntüsünden türküler söylemeye başlar. Üç yıl sonra, yine kendi köyünden sevgilisine benzeyen bir kızla evlendirilir.

Ölümü, vadeli ağu iledir. Âşık karşılaşmalarında kendilerini yendiği pek çok usta âşık tarafından kıskanılan Şenlik'in yemeğine konulan zehir, zamanla onu hasta edip ölümüne yol açar. Arpaçay'ın Dalaver köyüne kadar gelebilen şenlik, burada üç gün yattıktan sonra eniştesinin evinde vefat eder. 1972 yılının Temmuz ayında yeniden düzenlenen mezarı Yakınsu'dadır.

Âşık Hasta Hasan'ın tesiri, çırağı aşık Nuri vasıtasıyle Şenlik'te de görülür. Koçaklamalarında ise Köroğlu izlerini bulabiliriz. Sümmanî gibi bir çağdaşına da az da olsa tesir etmiştir. Onun tesiri, Zülâlî ve Elesker gibi sonraki şairler üzerinde de görülür.

Eserleri arasında divanîler, koşmalar, yedekli koşmalar, destanlar, sicillemeler, bayatılar bilhassa dikkati çeker. "93 Koçaklaması" diye bilinen şiiri pek ünlüdür.

Eserleri: Latif Şah hikâyesi, Sevdakâr, Salman Beğ hikâyesi.

Naat-i Şerif

Ya bende mevlit şerbeti
Hakk'ın hidayetidir bu
Habib-i Fahr-i âlemin
Nübüvvet şerbetidir bu

Cibril arşın hocası
Yazıldı levhi hecesi
Emine isneyn gecesi
İmânın rağbetidir bu

Cebrail tertibin düzer
Melehler gıldılar nazar
Cennetteki havz-ı kevser
Teşbih-i âyetidir bu

Allah'tan hidâyet yetdi
Melekler destinde tutdu
Cebrail sakilik etdi
Cihanın lezzetidir bu

Zikroldu Muhammed adı
Melekler merhaba dedi
Müminler gönlünün şadı
Münafık töhmetidir bu

Zikreder elfâzı demde
Kadeh-i sehba-yı Cemde
Yetişir livayı hem de
Mahşer mağfiretidir bu

Habib-i nur u cismi pâk
Sebayı zikrede eflâk
Buyurdu levlâke'levlâk
Kur'an'ın âyetidir bu

Âşıkam pirler pirine
Cemali beyhuş nuruna
Dü-cihânın serverine
Kul Şenlik'in na'tıdır bu

Kelimeler: 2. isneyn: Pazartesi, 4. dest: el, 6. elfâz: lafızlar, sözler, kadeh-i sahbâ-yı Cem: Cem'in şarap kadehi, livâ: sancak, 7. bî-hûş: akılsız, server: başkan.

RECAİZADE MAHMUD EKREM

[1847-1914]

1847'de doğdu. Özel öğrenim görerek yetişti. 1858'de Mekteb-i İrfân'ı bitirdikten sonra Harbiye İdadisine girdi. Fakat sağlık sorunları yüzünden öğrenimini tamamlayamadı. 1862'de Hariciye Nezareti Mektubî Kalemi'nde memurluğa başladı. 1874'te Tanzimat ve Nafia Dairelerinde başmuavinlik, 1877'de Şûrâ-yı Devlet üyeliği yaptı. 1880-1888 yılları arasında Mülkiye Mektebi'nde ve Galatasaray Sultanîsi'nde edebiyat öğretmeni olarak çalıştı. 1908'de Evkaf ve Maarif Nâzırlığı görevinde birkaç ay bulunduktan sonra 1914'e kadar Meclis-i Âyân üyeliğini yürüttü. 31 Ocak 1914'te hayata veda etti. Küçüksu'da oğlu Nijad'ın yanına gömüldü.

Eserleri: Nağme-i Seher, Yâdigâr-ı Şebâb, Zemzeme, Pejmürde, Nijad Ekrem, Nefrin, Muhsin Bey Yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi, Şemsa, Araba Sevdası Yahut Bihruz Beyin Âşıklığı, Afife Anjelik, Vuslat Yahut Süreksiz Sevinç, Çok Bilen Çok Yanılır. Ta'lim-i Edebiyat, Kudemadan Bir Kaç Şair, Takdîr-i Elhan, Takrîzât, Atala, Meprizon.

Naat-i Şerif

1. Şer'-i makbûlünle sensin muktedâsı âlemin
   Ey Nebî ey şâfi'-i rûz-ı cezâsı âlemin
2. Mahz-i cân etdi seni ey rahmeten li'l-âlemîn
   İns ü cinne hâlık-ı arz u semâsı âlemin
3. Sensin ol sultân-ı evreng-i risâlet kim bütün
   Dergehinde bendedir şâh u gedâsı âlemin
4. Mürtefi'dir ol kadar eyvân-ı kadrin kim ana
   Bir kemîn süllem değil arş-ı ulâsı âlemin

5. Pertev-i envâr-ı rûyundan fakat bir zerredir
   Âftâb u mâhtâb-ı pür-ziyâsı âlemin
6. Feyz-i aşkınla berî kıl ma'siyetden Ekremi
   Yâ Resûla'llâh sensin Mustafâsı âlemin

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. şer'-i makbûl: kabul olunmuş şeriat, muktedâ: uyulan, şâfi'-i rûz-ı cezâ: kıyamet gününün şefaatçisi, 2. mahz-ı cân: canın hâlisi, ins ü cinn: insan ve cinler, hâlık-ı arz u semâ: yerin ve göğün yaratıcısı, 3. evreng-i risâlet: risalet tahtı, şâh u gedâ: padişah ve dilenci, 4. mürtefi': yükselen, yüksek; eyvân-ı kadr: kıymet köşkü, kemîn: pek küçük, süllem: merdiven, arş-ı ulâ: yüksek arş, gök; 5. pertev-i envâr-ı rûy: yüzün çok parlak ışığı, âftâb: güneş, mâhtâb-ı pür ziyâ: çok ışıklı ay ışığı, 6. feyz-i aşk: aşk bereketi, ma'siyet: isyan, günah; berî kıl-: kurtarmak, temizlemek.

MUHARREM HASBİ

[1863-1914]

1863'te Balıkesir'de dünyaya geldi. Babası Hacı Mustafa Ağa, Çarşıhamamı'nın bitişiğindeki helva imalâthanesinin sahibiydi. Annesi Vahide Hanım'dır. Hasan, Zeki ve Hüseyin adlarında üç kardeşi vardı. Medrese öğrenimi gördükten sonra Karesi Müftüsü Osman Nuri Efendi'den icazet aldı. 1893'te Karesi İdadisi'nde Lisân-ı Osmanî dersleri muallimi oldu. 1908'e kadar, aralıksız bu görevini sürdürdü. Lisân-ı Osmanî dersleri yanında Hıfzı's-sıhha ve ahlâk derslerini de okuttu. Bu sırada Meclis-i İdare-i Liva Tahrirat Kalemi Evrak memurluğu ile Maarif Komisyonu Âzalığını da yürüttü. 1906'da müderris oldu. Dârü'n-nâfia Medresesi müderris-i sânîsi olarak görev yaptı. Daha sonra Hoca Sinan Medresesi'nde görevlendirildi. Uzun süre fıkıh ve Farsça derslerini okuttu. 1908'de Karesi mebusu seçildi. Meclis-i Liva ve Meclis-i Umûmî-i Liva âzâlığı yaptı. 1914 yılı sonlarına kadar bu görevde kaldı. Hasbî, Şeyh Lutfullah Camii haziresine defnedildi.

Eseri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

1. Ey serîr-i hilkatin şâhenşeh-i fahr-âveri
   Ey nübüvvet bağının gül-gonce-i zîbâ-teri
2. Sen o şems-i âlem-ârâ-yı hüdâsın bî-güman
   Senden almışdır ziyâyı kâinatın her yeri
3. Nâm-ı pâkin neş'e-fermâ-yı cihân-ı ihtidâ
   Pertevindendir cihânın çeşminin tâb ü feri
4. Matla'-ı manzûme-i imkândır zâtın senin
   Sensin imkân-hâne-i feyzin çerâğ-ı enveri
5. Gâye-i tekvîn-i âlemsin sen ey şemsü'l-hüdâ
   Sâha-i tekvîne geldi senle âlem gevheri
6. Öyle bir fermân mâliksin ki yazmışdır Hudâ
   Onda tuğrâ-yı livâ'ü'l-hamd ü havz-ı kevseri

7. Cebhe-sây-i ravza-i pâkin olan ümmetlerin
Cebhe-i âmâli olmaz mı sa'âdet mazharı
8. Revza-i âmâlidir erbâb-ı tevhîdin o hâk
Ravza-i pâkinle oldukça cihânın mefhari
9. Ravzatü'l-envârının her zerre-i hâk-i rehi
Âsumân-ı âlem-i mânâda reşk-i Müşterî
10. Ser-bülend eyler hakîkat âleminde gün gibi
Mazhariyet pertev-i ihsânına her çâkeri
11. Rütbe-i ulviyetin idrâk eden ehl-i hüdâ
Zîr-i pây-i rif'atinde seyr eder bahr ü beri
12. Vâsıl-ı ser-menzil-i âmâl olursam çok mudur
Aşkın oldukça taleb râhında kalbin rehberi
13. Dalgalansın sînede deryâ-yı aşk-ı Ahmedî
Rişte-i nazma şeref versin nu'ût-ı cevheri
14. Âşıkım yanmakladır şimdi bana zevk-ı hayât
Sînem olmaz yanmadan feyz-i hakîkat nakderi
15. Ümmetin olmakla rif'at-yâb olan kalb-i selîm
Neylesin bu âlem-i fânîde zîb ü zîveri
16. Pür siyeh-rû âcizim müstağrak-ı isyânım âh
Kıl şefâ'at ey Hûdanın sevgili Peygamberi
17. Neş'e-bahş oldukça kalbe rahmeten li'l-âlemîn
Fikr eder mi Hasbî-i bî-çâre hevl-i mahşeri

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. serîr-i hilkat: yaratılış tahtı, şâhenşeh-i fahr-âver: kendisiyle övünülen en büyük padişah, gül-gonçe-i zîbâ-ter: çok güzel gül goncası, 2. şems-i âlem-ârâ-yı hüdâ: doğru yolu gösteren âlemin güneşi, bî-g-ân: şüphesiz, ziyâ: ışık, 3. nâm-ı pâk: temiz ad, neş'e-fermâ-yı cihân-ı ihtidâ: doğru yola girmede dünyaya neşe emreden, pertev: ışık, çeşm: göz, tâb u fer: ışık, 4. matla'-ı manzûme-i imkân: imkân manzumesinin girişi, imkân-hâne-i feyz: bereketin imkân evi, çerâg-ı enver: çok nurlu çıra, 5. gâye-i tekvîn-i âlem: âlemin yaratılış gayesi, şemsü'l-hüdâ: doğru yolun güneşi, sâha-i tekvîn: yaratma sahası, gevher: inci, 6: livâ'ü'l-hamd: hamd sancağı, havz-ı kevser: kevser havuzu, 7. cebhe-sây-ı ravza-i pâk: temiz ravzaya yüz süren, cebhe-i âmâl: emeller yüzü, 8. ravza-i âmâl: emeller ravzası, erbâb-ı tevhîd: tevhid erbabı, hâk: toprak, mefhar: kendisiyle övünülen, 9. ravzatü'l-envâr: çok parlak ravza, zerre-i hâk-i reh: yolunun toprağının zerresi, âsmân-ı âlem-i ma'nâ: mana âleminin göğü, reşk-i Müşterî: Müşteri yıldızının kıskandığı, 10. ser-bülent: başı yüksekte, gün: güneş, pertev-i ihsân: iyilik ışığı, çâker: kul, 11. rutbe-i ulviyyet: yüksek rütbe, ehl-i hüdâ: Kur'an ehli, zîr-i pây-i rif'at: yüksek rütbesinin altı, bahr u ber: kara ve deniz, 12. vâsıl-ı ser-menzil-i âmâl: emeller kaynağına ulaşan, râh: yol, 13. deryâ-yı aşk-ı Ahmedî: Hz. Muhammed'in aşkının ırmağı, rişte-i nazm: şiir ipi, nu'ût-ı cevher: naat elmasları, 15. rif'at-yâb: yükseklik bulan, zîb ü zîver: süs ve bezek, âlem-i fânî: geçici dünya, 16. siyeh-rû: yüzü kara, mustağrak-ı isyân: isyana batmış, 17. neş'e-bahş: neşe veren, rahmeten li'l-âlemîn: âlemlere rahmet olan, hevl-i mahşer: mahşer korkusu.

DAĞISTANLI DEHRİ

[1878-1914]

Asıl adı Hüseyin Kâmî olan Dehri, Revanlı Hacı Abbas Efendi'nin oğludur. Annesi Kafkasyalıdır ve Çerkezdir. Kesin olmamakla birlikte 1878 yılında doğmuştur. Dağıstanlı Hamdi Bey'in Aksaray'da tesis ettiği Medrese-i Edebiye'den diploma aldı. Babıâli'de Matbuat Kalemi'nde memuriyete başladı. Karaçi Konsolosluğu'na atanan Hüseyin Kâmî Bey, beş-altı yıl kadar burada kaldı. Yunan savaşında (1897-98) şehit evlatları için toplanan yardımda su-i istimali olduğu gerekçesiyle görevinden alındı. Mısır'a kaçan Hüseyin Kâmî Bey, meşrutiyetin ilânıyla birlikte yurda döndü. 31 Mart olayında 18 gün tevkif edildi. Sonuçta beraat etti. Bebek'te ikamet eden Gaffarov'a damad oldu. Eşref gibi yergi şiirleri yazan Hüseyin Kâmî, bunları Alemdar ve benzeri dergilerde yayımladı. Hüseyin Kami Bey, İttihatçılarla arasının açık olması nedeniyle Karaman'a gönderildi.

Eserleri: Divançe, Sabâh-ı Hürriyet, Mâtem Tülleri.

Naat-i Şerif

1. Ne kaldı Mağrib-i Aksa ne İrân yâ Resulallah
   Trablus Garbı de ister İtalyan yâ Resulallah
2. Nifak âteşleri yaktı serâser mülk-i İslâm'ı
   Bizi biz kendimiz ettik perîşân yâ Resulallah
3. Sakın zannetme İslâm'ı o eski bildiğin İslâm
   Bugün yalnız gezer dillerde îmân yâ Resulallah
4. Maharet şimdi tertîb-i erâcîf eylemekliktir
   Ve bir de ihtirâ'-ı kizb ü bühtan yâ Resulallah
5. Bugün evlâd-ı Ya'kûb'u yalan düzmek hususunda
   Eder bu ümmet-i merhuma hayran yâ Resulallah
6. Mezâlimle harâb etti cehalet mülk-i İslâm'ı
   Adalet verdi küfristâna ümran yâ Resulallah
7. Bugün biz anladık kat'iyyen istibdâd muharribdir
   Onuncun eyledik hürriyyet ilân yâ Resulallah

8. Usûl-i mutlakı terk eyledik amma acâyibdir
Bizi etmekde hürriyyet de vîrân yâ Resulallah
9. Tutuştuk şimdi yek-dîgerle hep gırtlak gırtlağa
Boğazlarda gezerken ehl-i udvân yâ Resulallah
10. Bizi mahv eyleyen ancak cehalet oldu âlemde
Ne Moskof'dur ne İspanyol ne Alman yâ Resulallah
11. Kadîmen vardı bir Yıldız fakat şimdi kulûblarda
Olur yüzlerce yıldızlar fürûzân yâ Resulallah
12. Büyükler şöyle dursunlar karıştı cümleten hattâ
Siyâsiyyâta etfâl-i debistân yâ Resulallah
13. Ne mekleb var ne san'at var ne üslâdân-ı dânişmend
Maârif nâzın olmuştu bâbân yâ Resulallah
14. Koyun yokmuş gibi tutmuş sakalından oturtmuşlar
Keçiye şimdi derler Abdurahmân yâ Resulallah
15. Ne nadanız ki patrika kapı oğlan iken şimdi
Bize üstâd-ı akl olmuş kilikân yâ Resulallah
16. Heman bombardıman bittikte Bingâzî'de mahzenden
Kaçıp meclisle gâzî oldu şetvân yâ Resulallah
17. Trablus Garbı feth etmiş gibi ol sadr-ı sabık da
Olur Şişli Beyoğlu'nda hırâmân yâ Resulallah
18. Lânet eyleyenler hep fakirlerdir donanmaya
Ganîler açmadı vallâh cüzdan yâ Resulallah
19. Bizi sevk eyliyor mahva nifâk-ı dahilî eyvah
Aman imdada artık ol şilâbân yâ Resulallah
20. Meded bir mu'cizeyle öyle bir şey yap ki olsunlar
Muvafıklar muhaliflerle ihvan yâ Resulallah
21. Beni sevk eyleyen ancak hamiyyettir bu vadiye
Ben islâm'ım nasıl olmam esef-hân yâ Resulallah
22. Fesahat mülkünün sultân-ı bî-hemtâ-yı zî-şânı
Bu Dehrî kaldı İstanbul'da ur yân yâ Resulallah
23. Hamiyyetsiz olaydım yan gelirdim şimdi Kafkas'ta
Bizim çoktan Rus olmuştur Dağıstan yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 4. tertîb-i erâcif: düzmece tertipler, ihtirâ'-ı kizb ü bühtân: yalan ve iftira ile meydana getirilen, 6. ümran: medeniyet, 7. istibdâd: baskı, muharrib: yıkan, yok eden, 9. yek-diger: bir diğeri, ehl-i udvân: düşmanlar, 11. kadîmen: öteden beri, fürûzân: parlak, 12. etfâl-i debistân: okul çocukları, 13. üstâdân-ı dânişmend: bilgili üstadlar, bâğbân: bahçivan, 15. patrika: patrik, nâdan: cahil, kapı oğlanı; hizmetçi, kilîkan: kilise mensubu, 17. sadr-ı sâbık: eski sadrazam, hırâmân: dolaşma, 18. iânet: yardım, ganî: zengin, 19. nifâk-ı dâhilî: iç nifaklar, şitâbân: acele, 20. ihvan: kardeş, 21. hamiyyet: onur, esef-hân: esef eden.

ÂŞIK SÜMMANİ

[1860-1915]

Asıl adı Hüseyin olan Sümmani 1860 yılında Erzurum'a bağlı Narman İlçesinin Samikale köyünde doğdu. Babası Kasımoğullarından Hasan'dır. Âşık Sümmani'nin çocukluğu köyünde, tıpkı babası gibi çobanlıkla geçmiş, on bir yaşına girdiğinde 'bade' içerek 'badeli âşık' olmuştur. Summani'nin hemşehrisi Emrah'ın aksine az çırak yetiştirmiştir. Tek çırağı diyebileceğimiz Ahmet Onbaşı ise Sümmani'nin aynı zamanda yakın arkadaşı ve sır dostudur. İlk dini bilgileri babasından alan Sümmaninin âşıklığı öğrenmesinde Erzurum ve yöresinin büyük tesiri vardır. Onun âşık fasıllarında bulunması ve Erbabî gibi bir ustanın çırağı olması gizli kabiliyetinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Elinde sazı, dilinde sözü diyar, diyar dolaşmış, Kafkasya, Kırım, İran, Afganistan ve Hindistan'a gitmiş ve ora ülkelerin tanınmış âşıklarıyla atışmalar yapmıştır. Bunlar arasında, Şenlik, Sezai, Nihani ve ustası Erbabi'yi sayabiliriz.

Genç denecek yaşta, 5 Ocak 1915 tarihinde fani dünyadan göç etmiştir. Mezarı köyü Samikale'dedir.

Eserleri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

Evvel şeriatta Hak tarikatta
Adalette sana lâyık Muhammed
Ehl-i hakikatta ilm-i hikmette
Mürüvette sana lâyık Muhammed

İsmin yazılıdır arşın kapına
Melekler el bağlar durur safına
Her nebi çağrışır nefsi nefsine
Sahabette sana lâyık Muhammed

Hak seni ilm ile kuvvet eyledi
Cümle nebilerden izzet eyledi
Gönderdi Cibril'i davet eyledi
Bu hürmette sana lâyık Muhammed

Sidretül-müntehâ seyran-gâhında
Sonunda kim delil oldu râhında
Arşın meyânında Miraç evinde
Ziyarette sana lâyık Muhammed

Tâ ezelden sensin canların canı
Senin için var eyledi iki cihanı
Sendedir Mevlanın aziz nişanı
Nübüvvette sana lâyık Muhammed

Nefsin âr eyleme Fezalet için
Ahlakın hamit kıl selamet için
Der Sümmani yarın şefaat için
Şefaatte sana lâyık Muhammed

Kelimeler: 2. sehâbet: yardım etme, 4. seyrangâh: gezinme yeri, râh: yol, meyân: orta, 6. hâmit kıl-: övmek.

BAYBURTLU CELALİ

[1850-1915]

Bayburt'un, bugünkü adı Demirözü olan Pulur bucağına bağlı Tahsini/Ozansu köyünde doğmuştur. Asıl adı Ahmet'tir. Babası Nasuhoğulları'ndan Abuş Dayı, annesi ise Kerimoğullarındandır. Babasını küçük yaşta kaybeden Ahmet, küçük kardeşleriyle birlikte dayılarına sığınır, ancak orada iyi muamele görmezler. 14 yaşında iken rüyasında gördüğü bir pir, bir halka takıp Celali mahlasını verir. Sünür köyündeki medreseye giderek oradan icazet alır. Medrese terbiyesi ve mensubu bulunduğu Nakşibendî tarikatı onun saz çalmasına mâni olmuştur. İlk eşinin ölümü üzerine Erzincan ve Erzurum çevresini dolaşmaya çıkar. Buralarda Sümmani gibi ünlü ustalarla tanışır. O, daha sonra iki defa evlenecektir. Mezarı Bayburt-Ozansu yolu üzerindedir.

Celali'nin şiirlerini, Mahmud adlı, sesi güzel ve makam bilen bir genç ezberler ve gittiği yerlerde okuyarak tanıtırmış. İlk eşinin ölümü üzerine söylediği ağıt, Batakçı Destanı gibi şiirleri bölgede çok sevilmiş ve yayılmıştır. Güzeller Destanı ise pek çok kitaba destan türünün örneği olarak alınmıştır. Şiirlerinin ancak bir bölümü günümüze kadar gelebilmiştir; onlar da daha ziyade hafızalarda kalan şiirlerdir. Pek çok şiirine yer veren bir yazmanın, Zile'de vefat eden bir hocada olduğu tespit edilmişse de ele geçirilememiştir.

Eserleri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

Seni gören aklı zây olur elbet
Serv-i serin halka saye bağlamış
Ne boyda serv çektin o servi kamet
Elif zülfün ser'in bâ'ya bağlamış

Yanağın Tebarek Kasem suresi
Errahman okunur cismin turesi
Alleme'l-esmâda ismin suresi
İki mim bir dal'ı hâ'ya bağlamış

Celali sâildir kapunda dilber
Hüsnün pertevinden bir buse ister
Dediler mu'teber bir delil göster
Bedim hüccet "Ve'd-Duhâ"ya bağlamış

Kelimeler: 1. serv-i ser: selvi boylu, sâye: gölge, kaamet: boy, zülf: saç, ser: baş, 2. er-Rahman: 55. sure, Tebârek: 67. sure, alleme'l-esmâ: 2 (Bakara) 31 "İsimleri öğretti", 3. sâ'il: dilenci, pertev: ışık, ve'd-duha: 93. sure.

KETENCİZADE MEHMED RÜŞDİ

[1834-1916]

Ketencizade Mehmed Rüşdi Efendi 1834'de Erzurum'da doğdu. Babası keten bezi alıp satmakla geçinen aslen Rizeli olan Bekir Efendi'dir. Medrese eğitimini Erzurum'da tamamlamış ve icazet almıştır. Ketencizade bir süre Kavak Camii'nde müezzinlik yapmış daha sonra Ulu Cami'ye imam olmuştur. Uzun yıllar bu vazifede kaldığı için "Ulu Camii İmamı" olarak tanınmıştır. Ketencizade Mehmed Rüşdi Efendi bir yandan da Nakşibendî tarikatına gönül vermiştir. Sırasıyla Kishalı Feyzullah Efendi'ye, Bursalı Şeyh Süleyman Efendi'ye, son olarak da Bitlisli Şeyh Muhammed Küfrevî'ye intisap etmiş, hepsinden ayrı ayrı feyiz almıştır. Ketencizade hafızdır, âlimdir, mütefekkirdir, mutasavvıftır, hatiptir, şairdir, kâmil insandır, gönül adamıdır. Ayrıca onu Erzurum tarihiyle ilgili manzumeleri nedeniyle şehrin manzum bir tarihçisi, hatta bazı günlük olayları yansıtmasından ötürü vakanüvisti de sayabiliriz. Ketencizade, her şeyden önce velut bir şairdir. O, şiire başladığı günden öldüğü güne kadar, devamlı yazmıştır. Neyi görse, neye tanık olsa, aklına ne gelse hemen mısralara dökmüştür. Özellikle Erzurum'un taşına toprağına, ölüsüne dirisine yazmıştır. Fakat yazdıklarının büyük çoğunluğu kaybolmuştur. Kiminin doğan çocuğuna, kiminin ölen büyüğüne, kiminin yaptırdığı binaya, kimilerinin de Güz Destanı'nda olduğu gibi kış ortasında zorluk çekmemeleri için dilinin döndüğünce bir şeyler söylemiş, öğütler vermiştir. Medrese ve tekke kültürünün de yeterli olması onun şiirlerini güçlü kılmıştır. Şiirlerinde kimi zaman "Rüşdi", kimi zaman "Ketencizade", kimi zaman da "Ketencizade Rüşdi" mahlâsını kullanmıştır. Mezarı Asrî Mezarlık'ta Meşhurlar Suffesi'ndedir.

Eserleri: Divan, Mevlid, Yazma Kur'an.

Naat-i Şerif

1. Yâ Nebiyyallah Cenâb-ı Hakk seni kılmış habib
   Ol sebebden bâğ-ı vahdetde sen oldun andelib
2. Enbiyâ vü evliya senden deva ister kamu
   Çün hakim-i mutlakın mülkünde bir sensin tabib

3. Kûy-ı pâkinde nice şahlar gezer subh u mesâ
   Ağlayıp feryâd edip boynun büküp ister nasib
4. Niceler bu hâk-i pâke geldi yüzler sürdüler
   Geldi mi eyâ benim-tek böyle bir miskin garib
5. Dest-gır ol yâ Resûlallâh emândır el-emân
   Nefs elinde âciz oldum çok eder mekr ü firib
6. Nfm-nigehle her du-âlemde kulun mesrur kıl
   Bu gedâyı pâdişâh etse çerâğ olmaz acib
7. Senden özge yâ kimse Rüşdi dahilek söylesin
   Yâ Nebiyyallah Cenâb-ı Hak seni kılmış habib

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. habîb: sevgili, andelîb: bülbül, 3. kûy-ı pâk: temiz mahalle, subh u mesâ: sabah akşam, 4. tek: gibi, 5. dest-gîr ol-: elinden tutmak, mekr: hile, firîb: aldatma, 6. nîm-nigeh: yarı bakış, dü-âlem: iki âlem, gedâ: dilenci, çerâğ: mum, 7. özge: başka, dahîlek: “yalvarırım”.

NİGÂR HANIM

[1862-1918]

1849 Macar ihtilalinden sonra Türkiye'ye sığınıp Harbiye'de uzun yıllar hocalık yapan Macar Osman Paşa'nın (Farkos Sandor) kızıdır. Kadıköy'deki bir Fransız okulunda yatılı olarak okudu, ayrıca özel hocalardan dil (Türkçe, Farsça, Arapça, Almanca, Rumca) dersleri aldı. 14 yaşında evlendi, kısa zamanda boşandı. Şişli'deki evi edebiyatçıların uğrak yeri oldu. Rumelihisarı'nda Kayalar Mezarlığı'na, annesi ve babasının yanına defnedildi.

Üryan Kalp takma adıyla, Hanımlara Mahsus Gazete ve Servet-i Fünun'da çıkan, Recaizade Ekrem, Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin etkisindeki şiirleriyle dönemin en güçlü kadın şairlerinden oldu.

Eserleri: Efsus, Niran, Aks-i Sada, Safahât-ı Kalb, Elhân-ı Vatan, Girîve, Tasvir-i Aşk, Hayatımın Hikâyesi.

Naat-i Şerif

1. Senin şevkinle suret buldu hilkat yâ Resulallah
   Semâya tal'atından geldi satvet yâ Resulallah
2. Şeref-yâb-ı kudumün olduğundandır yine mahzâ i
   Felekte hâke nisbet varsa rif'at yâ Resulallah
3. Hayâl etmek uluvv-i kadrini beyhudedir zîrâ
   Büyüksün rütbe-i tahminden elbet yâ Resulallah
4. Senin şer'-i mübîninle kıvamın buldu âlemde
   Diyanet, nehc-i hikmet, resm ü âdet yâ Resulallah

5. Sana ma'tûf olur her kalb-i sâdık dâima çünki
   Gelir zikrinle efkâra selâmet yâ Rasulullah
6. Hulûs-u kalbime bahşet kusurum, fart-ı aczimle
   Edâ-yı naatına ettimse cür'et yâ Rasulullah
7. Füzûndur cürm ü isyanı Nigâr'ın rûz-u mahşerde
   Yamandır hâli etmezsen şefaat yâ Rasulullah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. hilkat: yaratılma, satvet: kuvvet, 2. şeref-yâb-ı kudûm: gelişinin şeref vermesi, hâk: toprak, rif'at: yükseklik, 4. şer'-i mübîn: apaçık şeriat, nehc-i hikmet: hikmet yolu, resm: gelenek, 5. ma'tûf: atfedilmiş, 6. fart-ı acz: acziyetin aşırılığı, 7. füzûn: çok aşırı, cürm: suç, rûz-ı mahşer: mahşer günü.

ALAYBEYİZADE NACİ BEY

[öl. 1919]

Muallim Naci edebî mektebini takip edenlerin ileri gelenlerindendir. Aslen Trabzonludur. Harbiye Nezaretinin sivil reislerinden idi. Bazı mekteplerde edebiyat muallimliğinde bulundu. 1919'da vefat etti. Merkez Efendi'ye defnedildi.

Eserleri: Neşîde, Lisân-ı Kitâbet.

Naat-i Şerif

Kibriya'nın Habîb-i müntehabî
Şeref-i aslı izzet-i nesebi
Hilkat-ı her dû âlemin sebebi
Rif'at-ı zâtı siyret-i edebi
Fahr-i âlem Muhammedü'l-Arabî

Matlâ'-ı nur-i Hazret-i erham
Harem-i Hakka vâsıl ü mahrem
Evvelin sun-i kâr-gah-ı kerem
Ruh-i Âdem nebiyy-i kudsî dem
Fahr-i alem Muhammedü'l-Arabi

Seyyid-i küll hulâsa-i mevcûd
Menşeî'-i akdem-i zuhur ü vücud
Asl-ı eşya güzide-i Mâbûd
Kaabe kavseyn'e mazhar ü mes'ud
Fahr-i âlem Muhammedü'l-Arabî

Müctes: Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

Kelimeler: 1. müntehâb: seçilmiş, hilkat: yaratılmış, siyret: iç, gönül, 2. erham çok merhametli, 3. menşe: kaynak, güzîde: seçkin, mes'ud: mesut.

KEMAHLI ŞEYH İBRAHİM HAKKI

[1859-1924]

İbrahim Hakkı, Erzincan'a bağlı Kemah kazasının, sonradan Parmakkaya ismi verilen Müşekrek köyünde 12 Mart 1859'da dünyaya geldi. Kendi ifadesine göre künyesi Şeyh Ebû'l-Kemal el-Kemahî İbrahim Hakkı bin Hasan bin İbrahim bin Süleyman bir Abdülganî el-Arabî'dir. Annesi Fatma Kamer Hatun'dur. Tahsiline yedi sekiz yaşlarında iken hocası el-Hacc Feyzullah Efendi'nin derslerine devamla başladı. Hocasının, köyünden ayrılıp Erzincan'a taşınması üzerine, İbrahim Hakkı da Erzincan'a gitti. Bu sırada hocasının İstanbul'dan icazet alarak Erzincan'a gelen oğlu Mustafa Zühdî Efendi'nin derslerine devam etti ve icazet almaya muvaffak oldu. Bu meyanda eser yazacak derecede Arapça ve Farsça da öğrendi. İbrahim Hakkı birçok defa hacca gitti. Bu esnada Şam ve Mısır ulemasından da ilim tahsil ederek tefsir, hadis ve tasavvuf sahasındaki bilgisini derinleştirdi. İlk defa 17 Temmuz-15 Ağustos 1882'de İzmir'den gittiği hacda haccın usûlüne dair Arapça, Farsça ve Türkçe izahatta bulunması Mekke ulemasını hayrette bırakmıştı. Bu meyanda şöhreti yayılan İbrahim Hakkı; İzmir, Bursa, Sivas, Trabzon gibi birbirinden ve Erzincan'dan çok uzak şehirlere de Ramazanlarda davet olunmuş, sohbetleri büyük alâka görmüştü. 14 Mayıs-11 Haziran 1896'da Konya'yı ziyaretinde kendisine sikke ve hilât giydirilmesinden altı sene sonra, yüz yirmi senedir metruk ve sönük bir hâlde bulunan Erzincan Mevlevihanesi'nin ihya ve imarına, Mayıs-17 Haziran 1901 memur edildi. Dergâhın bitişiğine yedi odalı bir Da-rül-Mesnevî; memleketi Kemah'a da on üç odalı bir medrese inşasına muvaffak oldu. Medreseye, büyük oğlu Mehmed Kemaleddin'e izafeten Kemaliye ismini vermişti.

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra, Erzincan Mevlevihanesi'nin evkafa dair işlerini takip etmek için 8 Ağustos-5 Eylül 1910'da İstanbul'a gelen İbrahim Hakkı, aynı ayın son Cumasında (2 Eylül 1910) namazdan sonra devrin padişahı Mehmed Reşad ile Şeyhülislam Musa Kazım'ın ve devlet adamları ile ulemânın da huzurunda, Beşiktaş'taki Sinan Paşa Camii'nde, Mesnevî okumuş ve bilâhare bir müddet daha bu şehirde kalmıştır.

1910-1011 kışında, 1911 senesinin ilk aylarında "Erzincan Mevlevihanesi Post-nişîni Kemahî Ebû'l-Kemal İbrahim Hakkı" imzasıyla İstanbul'da 2 Ocak 1911'de Şemsü'l-İrşad li-Sultan Reşad ismiyle basılan 32 sayfalık risale siyasetin havasını birdenbire ısıtmış ve müellifi Erzincan'daki postundan doğum yeri Kemah'a savurmuştur. Aynı risalede ifade ettiğine göre (s. 5) 15 sene önce yine Sinan Paşa Camii'ndeki bir vaazından ötürü birinci defa olarak Erzincan'a sürgün edilerek mecburî ikamete tâbi tutulmuştur.

İbrahim Hakkı, Harb-i Umumî'de, Cihad-ı Mukaddes ilânından (14 Kasım 1914) sonra, bu defa kendi rızasıyla, Erzincan'ı terk etti ve Cihad davetine katıldı. Cihad hakkındaki yolculuğunu ve heyecanlarını anlattığı risalesine yine Sultan Reşad'a izafeten bir isim verdi: Tuhfetir-Reşad fi Fezaili'l-Cihad.

Cezasının affından sonra da heyecanından birşey kaybetmeyen İ. Hakkı, 11 Ocak 1915 Pazartesi günü Cihad için Kanal Seferine (Mısır) katılmak üzere Mevlevihane'den Mevlevi gönüllüleriyle hareket etti. Bu esnada altı yaşında bulunan oğlu Abdülbâki'nin sağ elinde kılıç, sol elinde Sancağ-ı Resul bulunuyor; naatlar okunuyor, tekbir getiriliyordu. Gönüllüler, Askerî Saray Meydanından on binden fazla cemaat tarafından selâmet duaları okunarak yolcu edildiler.

Mevlevi gönüllülerini Kemah'ta halk ve ünlü Sağırzade Ailesi karşıladı. Eğin'de yine aynı alâkayı gören gönüllüler, Harput'ta Sağırzade Ailesi'nden Vali Sabit (Sağıroğlu) Bey tarafından iltifat ve ikram gördükten sonra, büyük alkışlarla karşılanıp uğurlandıkları şehirlerden; ezcümle Arapgir, Malatya, Antep, Kilis ve Halep'ten ve bunlara bağlı nahiye ve köylerden geçerek 1915 senesinin Şubat ayı içinde Şam'a geldiler.

Gönüllülerin Kanal Seferi'nde neler yaptıkları ve Şeyh İbrahim Hakkı'nın son seneleri hakkında tek bildiğimiz Kemah'a sürülmesine sebep olan risalesi Şemsü'l-İrşad'ın (Ank. 1339, 26 s., İkaz Matbaası) yeniden basıldığı hakkındadr. Ancak bu baskının nasıl bir aksisadası olduğu hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

Şeyh İbrahim Hakkı, gerçekten de dikkate değer bir şahsiyetti. Türkçe, Arapça ve Farsça manzum ve mensur eserler yazmış ve bunların bir kısmını da bastırmıştı. Yaşadığı maceralı hayatı olmasa bile sadece bu eserleri dolayısıyla bile hayatı tetkike değer görünmektedir.

İbrahim Hakkı altmış beş yaşının içinde, 14 Ekim 1924'te Erzincan'da dâr-ı ukbaya sefer etti ve Terzi Baba Kabristanı'nda taife-i hâmûşâna katıldı.

Eserleri: Manzum ve mensur, üç dilde eserleri vardır.

Naat-i Şerif

1. Hâdi-i râh-i hidâyettir Muhammed Mustafâ
   Rehber-i nehc-i adalettir Muhammed Mustafâ
2. Hem meh-i bürc-i melâhat server-i her dü cihan
   Kâinatın kâmkârıdır Muhammed Mustafâ
3. Ten tecellâ-yı cemâlinden eder nûr iktibas
   Girdigârın yadigârıdır Muhammed Mustafâ
4. Bu deni dehre onun gelmekliği da'vet için
   Dâi-i dârüsselâmdır bil Muhammed Mustafâ
5. Nice dilberle diyarım terk edip geldim sana
   Canımı yaktı senin şevkin Muhammed Mustafâ
6. Hakkı aşka düştü hasta bir tabibden yok deva
   Zehr-i hicre ver devalar yâ Muhammed Mustafâ

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. hâdi-i râh-ı hidâyet. hidayet yolunu gösteren, rehber-i nehc-i adâlet: adalet yolunun rehberi, 2. meh-i burc-ı melâhat: melâhat burcunun ayı, server: başkan, 3. Girdigâr: Allah, 4. denî: alçak, dehr: dünya, dâî: duacı, 6. zehr-i hecr: ayrılık zehiri.

HÜSEYİN VASSAF

[1872-1929]

1872 yılı Muharrem ayında doğdu. Şeyh Ahmed Zarifî; Muharrem ayında dünyaya geldiği için adını "Hüseyin", "İnşaallah vassâf-ı Muhammedî olur" diyerek mahlâsını da "Vassâf" koydu. İlk öğrenimine Kara Mehmed Paşa Camii bitişiğindeki ibtidaî mektebinde başladı. İlk hocası Mehmed Efendi'dir. Daha sonra Yusufpaşa'da Medrese-i Hayriyye, sonra Mekteb-i Osmanî'de ve Aksarayda Valide Rüşdiyesi'nde okudu. Valide Mektebi'nde okurken Mehmed Esad Dede'den Farsça dersi aldı. Mesnevî, Bostan Hâfız, Arûz-ı Endülüsî, Gülşen-i Râz ve Kaside-i Hamriyye okudu. Bundan sonra da Mekteb-i Mülkiye'ye giderek buradan mezun oldu. Babasının vefatı üzerine ailesinin geçimini üstlenmek zorunda kaldı. Rüsumat Emaneti'nde (Gümrük) göreve başladı. Bu sırada Kerbela Hatibi Şeyh Nâsır Efendi'den Süleymaniye Camii'nde Buhari okudu. Bir yıl sonra Şirket-i Hayriyye Tahrirat Kalemi'ne geçti. Burada 1 yıl kadar çalıştıktan sonra tekrar Rüsumat Emaneti'ne döndü. Burada 32 yıl hizmetten sonra mümeyyiz oldu. Bu dönemde Aksaray Şekerci Sokağı'ndaki Uşşakî Dergâhı'nın bulunduğu yerde görev yapan Nakşîbendî tarikatı şeyhi Abalı Hâfız Efendi ile Sümbül Dergâhı şeyhi Ziyaüddin Efendilerin sohbetlerine devam etti. Bir süre sonra Şabaniyye-Bekriyye şeyhlerinden, Hanefî âlimlerinden Muhammed Sultan Efendi'ye bağlandı. Küçük Ayasofya'da oturan Şabaniyye Tarikatı şeyhi Hacı Kâmil Efendi'nin sohbetlerinden feyiz aldı. Uzun süren Rüsumat Emaneti memurluğundan sonra Galata Emtia-i Dahiliye Gümrüğü kontrol memurluğuna, buradan da Sirkeci Gümrük Müdürlüğüne atandı. 1920'de terfi edilerek İstanbul Rüsumat Başmüdürlüğüne getirildi. Milli Hükümetin teşekkülü sırasında rusumata ait inkılapları iki ay süreyle idare etti. 1922'de emekli oldu. Emekliliğinden sonra ciddî çalışmalara girişti. Bursalı İsmail Hakkı Celvetî'nin eserlerini inceledi. Daha sonra hacca gitti ve yolculuk sırasındaki hatıralarını Hâtıra-i Hicâziyye adı ile kaleme aldı. İstanbul-Aksaray'daki baba evini tamir ettirerek buraya yerleşti. Bu sırada 500 cilt kitabını Umumî Kütüphane'ye bağışladı. Taşındığı ev ise daha sonra yanmıştır. Son yıllarını kış aylarında İstanbul-Vezneciler'deki Tekke Sokağı'ndaki evinde, yazın ise Suadiye'deki yazlığında geçirdi. 22 Ekim 1929'da Arnavutköy'deki evinde vefat etti. 57 yaşında ölen Vassaf, vasiyeti üzerine Rumelihisarı kabristanına gömülmüştür.

Naat-i Şerif

İftirâk-ı nûr-ı rahşândan gönül durmaz yanar
Derd-i bî-hemtâ-yı hicrândan gönül durmaz yanar
Hasret-i pür-sûz-ı cânândan gönül durmaz yanar
Gel yetiş imdâdıma ey kimsesizler kimsesi
Çare-sâz ol derdime ey çâresizler çâresi

Ey Resûl-i müctebâ cânım sana olsun fedâ
Lütf edip göster cemâlin ey kerîm-i pür-vefâ
Hasret ü firkatle feryâd eylerim subh u mesâ
Gel yetiş imdâdıma ey kimsesizler kimsesi
Çare-sâz ol derdime ey çâresizler çâresi

Vâdi-i hasretde kalmış rû-siyâh u âvâreyim
Hem zuhûr-ı lütfuna muhtâc bir bî-çâreyim
Gözleri yollarda kalmış âşık-ı hemvâreyim
Gel yetiş imdâdıma ey kimsesizler kimsesi
Çare-sâz ol derdime ey çâresizler çâresi

Bâb-ı lütfunda gedâ-yı hâksârım el-meded
Dâimâ muhtâcınım şefkat-nisârım el-meded
Âşık-ı şûrîde-i pür-intizârım el-meded
Gel yetiş imdâdıma ey kimsesizler kimsesi
Çare-sâz ol derdime ey çâresizler çâresi

Merhamet re'fet kerem senden umar her ümmetin
Âlemi dil-sîr eder elbette hân-ı rahmetin
Ahkarın Vassâfa melce âsitân-ı devletin
Gel yetiş imdâdıma ey kimsesizler kimsesi
Çare-sâz ol derdime ey çâresizler çâresi

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. iftirâk-ı nûr-ı rahşân: parlak nurun ayrılığı, derd-i bî-hemtâ-yı hicrân: ayrığın benzersiz derdi, hasret-i pür-sûz-ı cânân: sevgilinin yakıcı hasreti, çâre-sâz: çare bulan, 2. resûl-i müctebâ: seçkin peygamber, kerîm-i pür-vefâ: çok vefalı cömert kişi, firkat: ayrılık, subh u mesâ: sabah akşam, 3. vâdi-i hasret: hasret vadisi, rû-siyâh: yüzü kara, âvâre: başıboş, zuhûr-ı lutf: lütfunun görülmesi, bî-çâre: çaresiz, âşık-ı hemvâre: devamlı âşık, 4. bâb-ı lutf: lütuf kapısı, gedâ-yı hâksâr: perişan dilenci, şefkat-nisâr: şefkat gösterme, dağıtma, âşık-ı şûrîde-i pür-intizâr: çok özlemiş tutkun âşık, 5. re'fet: acıma, dil-sîr: gönlü tok, hân-ı rahmet: rahmet sofrası, ahkar: çok hakir, melce: sığınak, âstân-ı devlet: devlet eşiği.

MEFTUNİ

Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. 20. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı bilinmektedir. Seyfik Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Gülşahoğulları adıyla bilinen bir aileye mensuptur. Meydan Mahallesi'nde bir süre oturmuştur. Küpeli Köyü'nde bir çiftliği vardır. Bir süre de İstanbul'da bulunmuştur. Ölüm tarihi de bilinmemektedir. Üç şiiri Cem Aşkun tarafından yayımlanmıştır.

Naat-i Şerif

Rûh-ı pâk-i Mustafâya etmişim cânım fedâ
Zikr et ismin her zaman eyle ana medh ü senâ
Rûz-ı mahşerde bu abd-i kemteri etme cüdâ
Yâ Resûlullâh şefâ'at yâ Habîballâh meded

Rûz u şeb âh eyleyip her dem niyâz etmekteyiz
Hem salâtı hem selâmı armağan etmekteyiz
Sen şefî'u'l-mü'minînsin biz günâh etmekteyiz
Yâ Resûlullâh şefâ'at yâ Habîballâh meded

Mu'cizâtın mefharisin enbiyânın serveri
Sana âşık olanın Firdevs-i a'lâdır yeri
Özüne olsun salâtımız emvâcı âhiri
Yâ Resûlullâh şefâ'at yâ Habîballâh meded

Hâlimiz nola aceb ol gün ki âlem haşr ola
Cümle muhiller ayâne cümle sırlar fâş ola
Sen şefâ'at etmez isen hâlimiz müşkil ola
Yâ Resûlullâh şefâ'at yâ Habîballâh meded

Bende-i Meftûna rahmet et şefâ'at ma'deni
Enbiyâlar hücresinden ümmete şefkat kânı
Özledim gâyet yürekden ey Muhammed ben seni
Yâ Resûlullâh şefâ'at yâ Habîballâh meded

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. medh ü senâ: övgü, rûz-ı mahşer: kıyamet günü, abd-ı kemter: âciz kul, cüdâ: ayrı, habîbullâh: Allah'ın sevgilisi, 2. rûz u şeb: gece gündüz, şefî'u'l-mü'minîn: müminlerin şefaatçisi, 3. mefhar: kendisiyle övünülen, server: başkan, a'lâ: en yüksek, 4. haşr: dirilip toplanma, muhfî: gizlenmiş, ayâne: ortaya çıkma, fâş: açığa vurma, 5. bende: kul, köle, kân: maden ocağı.

ŞEYH ESAD ERBİLİ

[1847-1931]

Asıl adı Mehmed olan Şeyh Esad Erbili, 1847 yılında Erbil'de doğdu. Dedesi, Mevlana Halidî hazretlerinin halifesi ve onun inşa ettirdiği tekkenin şeyhi İtidayetullah Efendi'dir. Aynı tekkede şeyhlik yapan Mehmed Said Efendi, Esad efendinin babasıdır.

Medrese eğitiminden sonra Hâlidî Şeyh Tâhâ El-Harirî'ye intisap etti. Hac ibadetini ifadan sonra şeyhinin vefat haberini aldı ve İstanbul'a geldi. Fatih Medreselerinde Hâfız Divanı'nı ve Molla Cami'nin Lüccetül-Esrar adlı eserini okuttu. Meclis-i Meşayih azalığına tayin edildi. Şehremini'nin Odabağı Semtindeki Kehâmî Dergâhı şeyhliğini üstlendi. Kenzü'l-İrfân isimli eserinin zararlı olduğuna dair çıkan haberler sonucu 1900 yılında Abdülhamid tarafından Erbile sürüldü. Kendisi için inşa edilen tekkede vazifesine devam ederken İstanbul ile alakasını canlı tutmaya çalıştı. II. Meşrutiyetin ilânından sonra tekrar İstanbul'a döndü. Cemiyet-i Sufiye'nin kuruluş çalışmalarında aktif rol aldı. 1914'de yeniden Meclis-i Meşâyih azalığına getirildi. Sultan Mehmed Reşad zamanında surre emini olarak Hacca gönderildi. Üsküdar Çiçekçi'deki Selimiye dergâhının şeyhliğini üstlendiyse de oğlu Mehmed Ali Efendi'yi vekâleten bu dergâhın şeyhliğine tayin ettirdi. Tekkelerin kapatılmasına kadar irşad faaliyetini sürdürdü. Tekkelerin kapatılması üzerine Erenköyü'ndeki evinde inzivaye çekildi. Bundan sonra daimi gözetim altında tutuldu. Menemen ifadesinde dahli olduğu gerçekçesiyle idama mahkûm edildi. 3 Mart 1931'de vefat ettiği açıklandı. Ölüm şekli bilinmemektedir. İdam edildiği veya zehirletildiği ileri sürülmüştür. Anadili Türkçe olan Esad Efendi Arapça, Farsça ve Kürtçe bilmektedir.

Eserleri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

1. Gönül nûr-ı cemâlinden habîbim bir ziya ister
   Gözüm hâk-i rehinden ey tabîbim tûtiyâ ister
2. Safa-yı sîneme zulmet veren jeng-i günâhımdır
   Âmân ey kân-ı ihsan zulmet-i kalbim cilâ ister

3. Yetiş imdada ey şâh-ı risâlet rûz-ı mahşerde
   Ki derd-i bî-devâ-yı masiyet senden şifâ ister
4. Ne âb-ı dîdeden rahat ne âh-ı sineden imdâd
   Benim bâr-ı günâhım lütf-u şâh-ı enbiyâ ister
5. Sarıldım dâmen-i ihsanına ey Şâfi'-i ümmet
   Dahîlek yâ Muhammed hasta canım bir deva ister
6. Gül-i ruhsarına meftun olanlar şübhesiz sensiz
   Ne mülk ü mâl ü cân ister ne de zevk u safa ister
7. N'ola bir kere şâd olsun cemâl-i bâ-kemâlinle
   Ki kemter bendeniz Es'âd sana olmak feda ister

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. habîb: sevgili, hâk-i reh: yolunun toprağı, 2. zulmet: karanlık, jeng: pas, kân: maden, 3. derd-i bî-devâ-yı masiyet: günahın devasız derdi, 4. âb-ı dîde: göz yaşı, bâr-ı günâh: günah yükü, 5. dâmen: etek, 6. meftî: düşkün, 7. kemter: âciz, bende: köle.

MEHMED AKİF ERSOY
[1873-1936]

1873'de doğdu. Babası İpekli Tahir Efendi, Arnavutluk'un İpek Kasabasındandır. Annesi, aslen Buharalı olup Tokat'ta doğmuş olan Emine Şerife Hanım'dır. Çocukluğu, annesine ait olan Fatih-Sarıgüzel'deki evde geçti. İlk dinî bilgilerini babasından aldı. Babası, Nakşî şeyhi Feyzullah Efendi'ye bağlı, zamanının âlimlerinden, Fatih dersiâmlarındandı. Babası Tahir Efendi, 1888'deki ölümüne kadar, oğluna fıkıh, akaid ve Arapça okuttu. Dört yaşında iken Fatih Muvakkithanesi'nin yanındaki ibtidaî mektebine başladı. İki yıl sonra Emir Buhari İbtidaî Mektebi'ne geçti. Daha sonra yine Fatih'te Otlakçılar Yokuşu'ndaki Fatih Merkez Rüşdiyesi'ne yazıldı. Buradaki hocalarından Kadrî Efendi'den çok etkilendi. Rüşdiyedeki tahsilini sürdürürken Hoca Halis Efendi'den Arapçasını ilerletti. Sınıfında Arapça, Farsça ve Fransızcada birinci oldu. Daha sonra Mülkiye İdadîsi'ne girdi. İdadîde okurken babası vefat etti. Aynı yıl, yani 1888'de Fatih yangınında Sarıgüzel'deki evleri yandı. Bunun üzerine o yıl ilk defa açılan Mülkiye Yatılı Baytar Mektebi'ne girdi. Okulun yatılı iki yıllık kısmını Halkalı'da okudu. 1893'te okulundan birincilikle mezun oldu. İlk tayin yeri Ziraat Nezareti Umur-ı Baytariyye ve Islâh-ı Hayvanat Umum Müfettiş Muavinliğidir. 1906'da Halkalı Ziraat Mektebi'nde kitabet-i resmiyye muallimliği yaptı. 1908'den itibaren ise Darülfünûn Edebiyat Şubesinde Edebiyat-ı Osmaniyye muallimi oldu. Aynı yıl İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Şehzadebaşı'ndaki İlmiyye Mahfeli'nde Arap edebiyatı dersleri ve Fatih, Süleymaniye ve Beyazıt Camii kürsülerinde vaazlar verdi. 1913'te Müdafaa-i Milliyye Heyeti Neşriyat Şubesi'nde çalıştı. 1913'te Mısır ve Medine'ye seyahatler yaptı. Aynı yıl baytarlıktan istifa etti. 1914'te Harbiye Nezareti'nin kurduğu Teşkilât-ı Mahsûsa'nın verdiği görevle Berlin'e gitti. 1917'te Şerif Hüseyin isyanı ile ilgili olarak Arabistan'a gitti. Dönüşünde 2 ay Lübnan'da kaldı. 1918'te Darü'l-Hikmet-i İslâmiyye Cemiyeti'nin başkâtipliğini yürüttü. 1920'de azalığa atandı. Aynı yılın Mayıs ayında Balıkesir'e giderek millî kurtuluş hareketi ile temasta bulundu. Bunun üzerine görevinden azledildi. 19 Ekim 1920'de Kastamonu'ya giderek Nasrullah Camii kürsüsünde vaaz verdi. 25 Aralık 1920'de Ankara'ya gitti ve Burdur mebusu olarak Meclis'teki çalışmalara katıldı. Maarif Vekaleti'nin açtığı millî marş yarışmasını kazandı ve "İstiklâl Marşı", 12 Mart 1921'de millî marş olarak kabul edildi. Mehmed Akif, Birinci Meclis'te muhalefet grubu içinde kalmıştı. İslâm birliği fikrindeydi. Bu yüzden istiklâl savaşının kazanılmasından sonra

kurulan ikinci mecliste yer almadı. 1923'te Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine Mısır'a gitti. 1926'dan itibaren sürekli olarak Mısır'a yerleşti. Kahire Üniversitesi'nde Türk edebiyatı dersleri verdi. 1935'te gittiği Lübnan'da sıtmaya yakalandı. O yılın sonuna doğru hastalığı ilerledi. Vatandan ayrı ölmek korkusuyla İstanbul'a geldi. 27 Aralık 1936'ta ikamet ettiği Mısır Apartmanı'nda vefat etti. Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi.

Eseri: Safahât.

Bir Gece

On dört asır evvel, yine böyle bir geceydi,
Kumdan ayın ön dördü bir Öksüz çıkıverdi!
Lâkin, o ne hüsrandı ki; hissetmedi gözler,
Kaç bin senedir, hâlbuki, bekleşmedelerdi!

Nerden görecekler? Göremezlerdi tabii;
Bir kerre zuhur ettiği çöl en sapa yerdi.
Bir kerre de, ma'mûre-i dünyâ, o zamanlar,
Buhranlar içindeydi, bugünden de beterdi.

Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta;
Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdi!
Fevzâ bütün âfâkını sarmıştı zemînin,
Salgındı, bugün Şark'ı yıkan, tefrika derdi.

Derken, büyümüş, kırkına gelmişti ki Öksüz,
Başlarda gezen kanlı ayaklar suya erdi!
Bir nefhada insanlığı kurtardı o Ma'sum,
Bir hamlede kayserleri, kisrâları serdi!

Aczin ki ezilmekti bütün hakkı, dirildi;
Zulmün ki, zeval aklına gelmezdi, geberdi!
Âlemlere rahmetti, evet, şer'-i mübîni,
Şehbâlini adl isteyenin yurduna gerdi.

Dünyâ neye sahipse, onun vergisidir hep;
Medyûn ona cem'iyyeti, medyûn ona ferdi.
Medyûndur o Ma'sûma bütün bir beşeriyyet.
Yâ Rab, bizi mahşerde bu ikrar ile haşyet

Hezec: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: ma'mûre: bayındır, fevzâ: anarşi, âfâk: ufuklar, tefrîka: ayrılık, zemîn: dünya, nefha: nefes, zeval: batma, şer'-i mübîn: açık, meydanda olan şeriat, İslâm; şehbâl: kanat, medyûn: borçlu, beşeriyyet: insanlık, ikrâr: dil ile söyleme, tasdik.

YOZGATLI HÜZNİ

[1879-1936]

Asıl adı Mehmed Bahauddin'dir. 1879'da Yozgat'ın Aşağınohutlu Mahallesi'nde dünyaya geldi. Babası, Mustafa Nakşi Efendi ailesine mensup bulunan Keşşafzade Mehmed Derviş Efendi'dir. Dört yaşında iken babasını kaybetti. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Sağır Mustafa Ağa Medresesi'nde öğrenimini devam etti. imkânsızlıklar yüzünden son sınıfta medreseden ayrıldı. 1903'te Yozgat Mahkeme-i Şer'iyye zabit kâtipliğine getirildi. On üç buçuk yıl askerlik yaptı. Askerlik görevi sebebiyle 1907'de Haymana'ya geldi. Aynı yıl Tokat'ın Zile ilçesine gönderildi ve burada iki buçuk yıl tabur imamlığı yaptı. Daha sonra 1918'de Edirne'ye gönderildi. Karaağaç'ta hastalandı ve Haydarpaşa Hastanesi'nde tedavi edildi. Askerlik görevini tamamladıktan sonra Yozgat'a döndü. Yozgat'ın köy ve kasabalarında fahri imamlık, vaizlik ve Kur'an öğreticiliği yaptı. 1936'da Yozgat'ta vefat eden Hüzni, vasiyeti gereği Çamlık mevkiinde bulunan Halit Efendi Bağı'nın üst kısmına defnedildi.

Eseri: Divan.

Naat-i Şerif

1. Ey Şefî'ul-müznibîn her ins ü cin muhtaç sana
   Rahmeten li'l-'âlemîn levlâke levlâk tâc sana
2. Hâdimin Rûhul-emîn vassâfın olmuş Hak senin
   Yâ Muhammed arş u sidre nüh felek mi'râc sana
3. İbn-i İmrân İbn-i Meryem rif'atin bir zerresi
   Kâbe kavseyn âlem-i lâhût ol minhâc sana
4. Nûh İbrahim Hûd eyler ziyâret ravzanı
   Oldu evrâh-ı rüsül hem kâ'imen amaç sana

5. Enbiyâ vü evliyâ cümle sürûşân zâ'irin
   Sarf-ı mâl bezl-i vücûd etmekte her huccâc sana
6. Mâr u mûr vahş u tuyûr ahcâr u eşcâr zâkirin
   Oldu ber-dâr aşk ile Mansûr bin Hallâç sana
7. Yâ Resûlallah dahîlek etme red bu Hüznîyi
   Hân-ı lutfundan doyur kim geldi müflis aç sana

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. şefî'u'l-müznibîn: günahkârların şefaatçisi, ins: insan, rahmeten li'l-âlemîn: âlemlere rahmet olan, Levlâk: Hadis "Sen olmasaydın (kâinatı yaratmazdım)", 2. hâdim: hizmetçi, Rûhu'l-emîn: Cebrail, vassâf: vasfedici, nüh felek: dokuz kat felek, 3. İbni İmran: Hz. Musa, İbni Meryem: Hz. İsa, rif'at: büyük rütbe, kâbe kavseyn: (Necm)9: "O'nunla arasındaki mesafe iki yay kadar yahut daha da az kaldı", âlem-i lâhût: uluhiyyet âlemi, minhâc: yol, 4. ervâh-ı rüsul: resullerin ruhları, kâ'imen: ayakta olarak, 5. sürûşân: melekler, zâ'ir: ziyaretçi, sarf-ı mâl: mal harcama, bezl-i vücûd: varlığı saçma, dağıtma, huccâc: hacılar, 6. mâr: yılan, mûr: karınca, vahş: vahşi hayvanlar, tuyûr: kuşlar, ahcâr: taşlar, eşcâr: ağaçlar, zâkir: zikredici, ber-dâr: darağacında, 7. dahîlek: "Yalvarırım", hân-ı lutf: lütuf sofrası.

ALİ EKREM BOLAYIR

[1867-1937]

Namık Kemal'in oğludur. İstanbul'da doğdu. Dört yaşında iken Cerrahpaşa civarındaki Hobyar mahalle mektebine başladı. Bir yıl kadar Fatih askerî rüşdiyesine devam etti, ancak babasının önce Rodos'a, daha sonra da Sakız'a sürülmesi üzerine öğrenimi yarıda kaldı. Daha sonra özel olarak ulûm-ı şer'iyye, hadis, Arap ve Fars edebiyatı dersleri aldı. Bu sırada Fransızca öğrendi. 1888'de II. Abdülhamid tarafından rütbe-i sânî derecesi ile Mabeyn'e memur olarak atandı. On sekiz yıl bu görevini sürdürdü. 1906'da Kudüs mutasarrıflığına, 1908'de Beyrut valiliğine getirildi. İstifası üzerine aynı yıl Cezayir-i Bahr-ı Sefîd valiliğine atandı. 1909'de kadro dışı bırakıldı. 1910'da Darülfünûn'da edebiyat muallimliğine getirildi. 1912 yılında Balkan savaşında Yunanlılara esir düştü. Bir haftalık esaretten sonra İstanbul'a döndü. Darülfünûn'daki derslerini 1919 yılına kadar sürdürdü. 1923'te yeniden Darülfünûn'a tayin edildi. Burada şerh-i mütûn derslerini de üstlendi. 1933'de Darülfünûn üniversiteye dönüştürülünce yine aynı görevde kaldı. Bu yıllarda Maltepe Askerî Lisesi'nde de edebiyat öğretmenliği yaptı. 1937'de İstanbul'da öldü. Mezarı Zincirlikuyu'dadır.

Naat-i Şerif

1. Yâ Muhammed büyük peygamberimiz,
   Biz seni tâ cân evinden severiz!
2. Her çocuğun küçük kalbi senindir,
   Masum olan Rasulullahı bilir.
3. Biz masumuz, kalbimizle anlarız,
   Senin dünya cennetinde biz varız.
4. Hasanını Hüseynini ne kadar
   Sen severdin; işte bütün çocuklar
5. Nazarında evladının eşidir;
   Çünkü hepsi ulu din kardeşidir.

6. Demek sen de bizi pek çok seversin,
   Bunu, bize, yine bildirdin kendin,
7. "Her çocuk müslüman doğar!" diyerek.
   Yâ Muhammed bu sözünü öğrenmek,
8. Bize büyük yüreğini bildirir,
   Her çocuğun temiz ruhu senindir.
9. Ulu Kaben kalbimizde açılır,
   Yüzümüzden senin nurun saçılır.
10. Yâ Resulallah büyüksün sen, büyük,
    Biz çocuklar bu âlemde pek küçük
11. Ümmetiniz; fakat gökte yıldızlar
    Nasıl çoksa, dünyada da o kadar
12. Çok sabî var; her birinin kalbinden
    Hak Dîninin bir yıldızı doğarken,
13. Senin ruhun arş-ı a'lâda güler!
    Etrafında uçar yavru melekler.
14. Seni elbet daha fazla severiz
    Annemizden, babamızdan bile biz!
15. Kur'ânından senin sesin duyulur;
    Küçük ümmetinin büyük ruhusun
16. Sana bütün çocuklar feda olsun!
    Es-salâtu ve's-selâmu aleyke yâ Resulallah
    Es-salâtu ve's-selâmu aieyke yâ Resulallah

Kelimeler: arş-ı a'lâ: en yüksek arş, gök, Es-salâtu ve's-selâmu aleyke yâ Resulallah: Selâm sana olsun ey Allah'ın elçisi!

İSKİLİPLİ AHMED HAMDİ SERBEST
[1864-1939]

1864'te İskilip'in Ulaştepe mahallesinde doğdu. Babası Serbestzade Hasan Efendi'dir. İlk öğrenimini İskilip Hacı Nuh Mektebi'nde yaptı. Rüşdiyeyi de aynı yerde bitirdi. Bundan sonra İskilip Tabakhane Medresesi'ne devam etti. Daha sonra Kastamonu'ya giderek öğrenimini sürdürdü. Ballıklızade Hafız Ahmed Mâhir Efendi'den icazet aldı. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra İskilip Belediyesi'nde memur olarak çalışmaya başladı. Bir süre sonra Kastamonu, İskilip, Araç ve Taşköprü'de âşar memuru olarak görev yaptı. Mal müdürlüğü, muhasebecilik ve defterdarlık görevlerinde bulundu. Kastamonu'daki görevi sırasında evlendi. 1890-91 yılları arasında Safranbolu ve Tosya'da mal müdürü, 1895'te Bolu ve çevresinde belediye müfettişi olarak çalıştı. Bundan sonra sırasıyla Boyabat mal müdürlüğü, Hakkari ve Van muhasebe müdürlüğü görevlerini yürüttü. Bir ara Manastır vilâyeti muhasebeciliği ve İşkodra vilâyeti defterdarlığı yaptı. 1906'da Trabzon defterdarlığına atandı. Bu sırada Trabzon valiliğine de vekâlet etti. Daha sonra Hicaz valisini teftiş etmek üzere Hicaz'a gönderildi. Buradaki görevini tamamladıktan sonra dönüşünde 1907'de Konya defterdarlığına tayin edildi. Bu görevdeyken emekli oldu ve memleketi İskilip'e döndü. Burada ikinci kez evlendi ve bir oğlu ile bir kızı dünyaya geldi. Emekliliği sırasında bir süre Süleymaniye ve Fatih Medreselerinde tefsir ve fıkıh dersleri okuttu. İstiklâl savaşı sırasında yeniden memurluğa döndü. Ganâ'im-i Harbiye Komisyonu reisliğine getirildi. Savaştan sonra Konya Tasfiye Komusyonu reisliğine atandı. Bir süre sonra Maliye teftiş grup başkanı olarak Gümüşhane'de görev yaptı. 1926'da ikinci kez emekli oldu. Son yıllarında gözlerini kaybetti. 2 Mayıs 1939'da İskilip'te vefat etti. Memuriyeti sırasında 1907'de üçüncü rütbeden Mecidî nişanı ile ödüllendirilmiştir. II. Abdülhamid ve Mustafa Kemal Atatürk için yazılmış kasideleri vardır.

Eserleri: Divan, Tercümân-ı Kur'ân Tefsîrü Kadî Beydâvî, İlm-i Kelâmdan Akaid-i Adudiyye Şerh-i Celâl Tercümesi, Diplomasiden Hikmet-i Siyâsiye, Mir'ât-ı Münâzara, Amelî ve Nazarî Talîm-i Lisân-ı Arabî, Mutavvel Üzerine Talikat, Seyahat-name-i Ahmed Hamdî, Şerhu Du'â-yı Ricâli'l-Gayb, el-Kevâkibi'l-Dürriyye fî-

Usûli'l-Cifriyye, Rehber-i Vusûl ilâ-İlmi'l-Usûl, İnsan Öldükten Sonraki Ahvâline Dair Tetkikât-ı Felsefiye.

Naat-i Şerif

1. Nevâl-i re'fetin rûha gıdâdır yâ Resûlallah
   Kemâl-i şefkatin derde devâdır yâ Resûlallah
2. Seni Hakk rahmeten li'l-âlemin gönderdi bu güne
   İnayet mekremet senden atâdır yâ Resûlallah
3. Zihî envâr-ı lâhûtiyye ki zât-i Hümâyûnun
   Aceb âyîne-i zât-ı Hûdadır yâ Resûlallah
4. Şefî'ü'l-müznibîn sensin efendim rûz-ı mahşerde
   Şefâ'at şânına ancak sezâdır yâ Resûlallah
5. Gubâr-i âsitânın ey şeh-i zîbende-i levlâk
   Uyûn-i iştiyâka sürmesâdır yâ Resûlallah
6. Yolunda ihtiyâr-i zahmet-i râhî de bir şey mi
   Fedâ-yı nakd-i cân etsem revâdır yâ Resûlallah
7. Mübârek ravza-i pâkine arz-i ihtiyâcâtım
   Sana subh u mesâ cilve-nümâdır yâ Resûlallah
8. Hemîşe feyz-i rûhâniyyetinden eyler istimdâd
   Kulun Hamdî kapında bir gedâdır yâ Resûlallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. nevâl-i re'fet: merhamet ediş, kemâl-i şefkat: çok şefkatli olma, 2. rahmeten li'l-âlemîn: âlemlere rahmet olarak, inâyet: iyilik, mekremet: cömertlik, atâ: bahşiş, 3. zihî: ne güzel, envâr-ı lâhutiyye: uluhiyyet nurları, âyîne-i zât-ı Hudâ: Allah'ın zatının aynası, 4. sezâ: yakışır, 5. gubâr-ı âstân: eşiğinin tozu, şeh-i zîbende-i levlâk: levlâk ile süslenmiş padişah, uyûn-ı iştiyâk: özleyen gözler, sürmesâ: sürme gibi, 6. ihtisâr-ı zahmet-i râhî: yol zahmetine katlanma, fedâ-yı nakd-i cân: can akçesini feda etme, revâ: uygun, 7. subh u mesâ: sabah akşam, cilve-nümâ: cilve gösterme, 8. hemîşe: daima, istimdâd: yardım isteme, gedâ: dilenci.

AHMED REMZİ AKYÜREK

[1872-1944]

1872'de Kayseri Mevlevihanesi'nde dünyaya geldi. Dedesi, Mevlana soyundan geldiği söylenen Seyyid Süleyman Turabî'dir. Konyalı olan Süleyman Turabî, Mevlana Dergâhı postnişini Mehmed Said Hemdem Çelebi'nin mürşididir. Mevlana Dergâhı'nda yetişmiş, daha sonra Kayseri Mevlevihanesi'ne şeyh olarak atanmıştır. Dokuz yıla yakın bir süre şeyhlik yapan Süleyman Turabî, 1835'te Kayseri'de vefat etmiştir. Mezarı, Mevlana'nın hocası Seyyid Burhaneddin hazretlerinin türbesi içindedir. Süleyman Turabî'nin ölümü üzerine yerine oğlu Ahmed Remzi el-Mevlevi geçti. Ahmed Remzi Dede, 1857'te Kayseri müftülüğüne atandı. 1865'te vefat etti ve babasının yanına gömüldü. Seyyid Ahmed Remzi el-Mevlevi'nin oğlu Seyyid Süleyman Ataullah Efendi, Ahmed Remzi Akyürek'in babasıdır. Kayseri Mevlevihanesi'nde elli yıla yakın şeyhlik yapmış olan Ataullah Efendi 1913'de vefat etti. O da babasının yanına gömüldü. Ahmed Remzi Akyürek, ilk eğitimini babası Ataullah Efendi'den almıştır. Sıbyan mektebini ve rüşdiyeyi bitirdikten sonra yine babasından ve eniştesi Göncüzade Nuh Efendi'den özel dersler aldı. Daha sonra Müritzade Ali Efendi'den mezun oldu. 1892'de İstanbul'a gitti. Bir yıl kadar Divan-ı Muhasebât'ta mülazımlık yaptı. Bütün çocukluğu ve gençliği tekke içinde geçtiğinden babası tarafından ona sikke giydirilmiş iken, İstanbul'da bulunduğu sıralarda Yenikapı Mevlevihanesi'nde kaldığı için, usül gereği dergâhın şeyhi Celaleddin Efendi de ikinci kez ona sikke giydirmiştir. Ahmed Remzi Akyürek, bir süre sonra Kayseri'ye döndü. II. Meşrutiyetin ilânından sonra ziyaret amacıyla Konya'ya gitti. Daha sonra Çelebi Efendi'nin isteği üzerine Konya'ya yerleşti. Daha sonra Kütahya Erguniye Mevlevihanesine şeyh olarak atandı. Dokuz ay burada şeyh vekili olarak bulundu. 1909'ta Kastamonu Mevlevihanesi'ne tayin oldu. 1913'te Halep Mevlevihanesi'ne gönderildi. Ankara'ya geldiğinde Hasan Âlî Yücel'in teklifi üzerine Eski Eserler Kütüphanesi müşaviri oldu. ömrünün son yıllarında zatürreye yakalanınca Kayseri'ye gitti ve 1944'te burada vefat etti. Mezarı, Seyyid Burhaneddin-i Tirmizî'nin türbesindedir.

Naat-i Şerif

1. Şâne urmuş yâr zannım gîsuvânın üstüne
Bu seher anber saçılmışdı sabânın üstüne
2. Verdi dehşet saff-ı müjgân üzre ebrûlar bana
Çifte yay asmış meğer tîr ü sinânın üstüne
3. Sûziş-i hicrân-ı yâre dilde yok tâb u tüvân
Berk-i âhım çıkdı tâ neft âsumânın üstüne
4. Kalmadı feryâda tâkat cism-i bî-tâbımda da
Bunca âh u nâle vü zâr u figânın üstüne
5. El-gıyâs oldum yeter âvâre-i deşt-i günâh
Ey olan serdâr ceyş-i enbiyânın üstüne
6. Yâ Habîb-i Kibriyâ iksîr-i feyz etdi nisâr
Hâk-i pây-i a'zamın arş-ı a'lânın üstüne
7. Hakk-ı Sübhânellezı esrâ eyâ fahr-i rüsul
Binmedi kimse Burak-ı bâd-pânın üstüne
8. Duydu teşrîfin senin dünyâya tercîh eyledi
Bü'l-beşer cennetdeki zevk u safanın üstüne
9. Yâd edip ism-i şerîfin âkıbet buldu necât
Sürdü geçdi Nûh o tûfân-ı belânın üstüne
10. Oldu İbrâhîme gülşen reşha-i feyzin düşüp
Nâr-ı Nemrud-ı şakî-i bed-likânın üstüne
11. Bûy-u feyzindi karîrü'l-ayn eden Ya'kûbu da
Serpilip pîrâhen-i Yûsuf-nümânın üstüne
12. Yûsuf u aşkın mazîk-i çâhdan etdi halâs
Gıbta-bahşâ oldu ihvân-ı safanın üstüne
13. Nâm-ı pâkin nakş-ı hâtem olmasa konmaz idi
Taht-ı iclâli Süleymânın hevânın üstüne
14. İsm-i pâkin mûnis-i Yûnus olup ey bahr-i cûd
Batn-ı mâhîden çıkardı bu cihânın üstüne
15. Sendeki nûr-ı tecellîden meger bî-tâb olup
İttikâ etmişdi Mûsâ da asânın üstüne
16. Çıktı teşrîf-i kudûm-ı pâkini tebşîr için
Hazret-i Îsâ dahi çârum semânın üstüne
17. Cân fedâdır Hazret-i Sıddîk-ı a'zam râhına
Kim odur server kürûr-ı asdıkânın üstüne

18. Hazret-i Osman ki nûr-ı feyz-i hilminden onun
    Etdi Hak neşr-i ziyâ kevn ü mekânın üstüne
19. Zülfekâr elde Cenâb-ı Hayder-i Düldül-süvâr
    Kim gelirdi seyf-i meslûl-i Hudânın üstüne
20. İşte bu erkân-ı dînin aşkına afv et beni
    Sorma cürmüm gelme abd-i kem-bahânın üstüne
21. Yâ Resulallah şefâ'at isterim and eyledim
    Nesl-i pâkin hazret-i hayrü'n-nisânın üstüne
22. Hûn-ı kudsiyyet-bahâ hakkı ki seylân eyledi
    Gerden-i pâk-i şehîd-i Kerbelânın üstüne
23. Kevser-i lütfunla reyyân et dil-i atşânımı
    Ey ki afvın dâ'imîdir âsiyânın üstüne
24. El-amân lâ-zille illâ-zilluhû vaktinde sen
    Ebr-i lutfün sâyebân et bu gedânın üstüne
25. Ehl-i mahşer gülmesin seyr eyleyip ahvâlimi
    Zeyl-i rahmin sütre kıl cürm ü hatânın üstüne
26. Kalmasın kaldır dil-i Remzîde meyl-i mâsivâ
    Düşmesin artık yeter nefs ü hevânın üstüne
27. Yâ Nebiyye'r-Rahme bârân-ı tahiyyât ü selâm
    Nâzil olsun ravza-i reşk-i cinânın üstüne

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. şâne: tarak, ur-: vurmak, gîsüvân: saçlar, sabâ: sabah rüzgârı, saff-ı müjgân: kirpik sırası, 2. ebrû: kaş, tîr: ok, sinân: mızrak, sûziş: yanış, hicrân: ayrılık, tâb u tüvân: tâkat, 3. berk: şimşek, heft: yedi, 4. bî-tâb: güçsüz, nâle: inleme, zâr: ağlama, figân: hıçkırma, 5. el-kıyâs: karşılaştıralım, âvâre-i deşt-i günâh: günah çölünün avarası, serdar: komutan, ceyş-i enbiyâ: nebiler ordusu, 6. nisâr et-: saçmak, hâk-i pây-ı a'zam: ayağının en yüce tozu, 7. sübhâne'llezî esrâ: 17(İsra) 1. ayet. Fahr-ı rusül: resullerin övüncü, Burak-ı bâd-pâ: bir ayağı rüzgâr olan Burak, 8. bü'l-beşer: Hz. Âdem, 9. tûfân-ı belâ: belâ tufanı, 10. gülşen: gül bahçesi, reşha-i feyz: feyiz damlası, nâr-ı Nemrûd: Nemrud'un ateşi, şaki-i bed-likâ: kötü yüzlü şaki, 11. bûy: koku, karîrü'l-ayn: gözü aydın, pîrâhen-i Yûsuf-nümâ: Yusuf'u gösteren gömlek, 12. mazîk-i çâh: dar kuyu, hâlâs et-: kurtarmak, gibta-bahşâ: gıbta ettiren, ihvân-ı safa: sefa ehli, temiz dostlar, 13. nâm-i pâk: temiz ad, nakş-ı hâtem: yüzüğün nakışı, taht-ı iclâl: kudret tahtı, hevâ: hava, heves, 14. mûnis: alışılmış, bahr-ı cûd: cömertlik denizi, batn-ı mâhî: balığın karnı, 15. ittikâ: dayanma, 16. tebşîr: müjdeleme, çârum: dördüncü, 17. kürûr-ı asdıkân: gelip geçen sâdıklar, 18. kevn ü mekân: dünya, 19. süvâr: atlı, seyf-i meslûl-ı Hudâ: Allah'ın çekilmiş kılıcı, 20. erkân-ı dîn: dinin direkleri, cürm: günah, abd-i kem-bahâ: kusurlu kul, 21. nesl-i pâk: temiz nesil, hayrü'n-nisâ: kadınların hayırlısı, 22. hûn-ı kudsiyyet-bahâ: pahası kutsal kan olan, 23. reyyân: suya kanmış, dil-i atşân:susuz gönül, âsiyân: asiler, 24. lâ-zılle illâ-zılluhû: Onun gölgesinden başka gölge yok, ebr-i luft: lütuf bulutu, 25. zeyl-i rahm: merhamet eteği, sütre: perde, cürm ü hatâ: suç ve yanlış, 26. meyl-i mâsivâ: dünyaya meyletme, 27. nebiyyü'r-rahme: merhamet nebisi, bârân: yağmur, ravza-i reşk-i cinân: cennetleri kıskandıran bahçe, Hz. Muhammed'in kabrinin bulunduğu yer.

HASAN FEYZİ YÜREĞİL

[1895-1946]

Denizli'nin Acıpayam'a bağlı Yüreğil'de 1895 yılında dünyaya geldi. Babasının adı Ömer, annesininki Ayşe'dir. Hikmet, İsmet, Fikret, Nihal ve İlhan olmak üzere beş kardeşi vardır. Annesi 1975'de vefat etmiştir. Hasan Feyzi'nin çocukluğu Yüreğil'de geçti. Eğitimini tamamladıktan sonra muallim oldu. Denizli merkeze bağlı Güveçli köyünde Nurettin Topçu ile tanıştı. Dostlarından Hamamcı Efendi ve Belli Çavuş ile birlikte bir süre yemiş ticareti yaptı. 13 Kasım 1946 Çarşamba günü vefat etti. Bediüzzaman hazretleri onun vefatı için: "Risale-i Nur dairesine, bu memlekete, âlem-i İslâm'a büyük zayiattır. İkinci bir ruhum hükmünde Hasan Feyzi benim bedelime ölmüşdü." demiştir.

Naat-i Şerif

1. Ahmed yaratılmış o büyük Nûr-ı Ehadden,
   Her zerrede nûrdur, o ezelden, hem ebedden.
2. Bir nûr ki odur hem yüce, hem lâyetenâhî,
   Ol fahr-i cihân Hazret-i Mahbûb-ı İlâhî.
3. Parlattı cihânı bu güzel nûr-ı Muhammed
   Halk olmasa, olmazdı bir zerre ve bir ferd.
4. Ol nûru ânın, her yeri, her zerreyi sarmış,
   Baştan başa her dem bu kesif zulmeti yarmış.
5. Bir nûr ki odur sade ve hem lâyetezelzel,
   Ârî ve berî cümleden üstün ve mükemmel.
6. Bir nûr ki bütün zerrede ancak o nümâyân,
   Bir nûr ki verir kalplere hem aşk ile îmân.
7. Bir nûr ki eğer olmasa ol nûr hele bir an,
   Baştan başa zulmette kalır hem de bu ekvan.
8. Bir nûr ki değil öyle muhat, hem dahi mahsûr
   Bir nûr ki eder kalbi de pürnur, çeşmi de pürnur.

9. Bir lem'adır andan, şu büyük şems ve kamerler.
Hep işte o nûrdan bu acâyib koca âlem,
10. Halk oldu o nûrdan yine cennetle cehennem.
Şek yok ki o nûrdur okunan Hazret-i Kur'ân,
11. Ol nûr-u ezel hem sebeb-i hilkat-i insan.
Herşeye odur mebde' ve asıl ve esas hem,
12. Ondan görünür nev'-i beşer böyle mükerrem.
Bir zerre değil, bahr-i muhît o bahr-i münîrden,
13. Hem nasıl beşer hiç kalıyor hepsi de birden.
Şek yok ki cihan, katre-i nûrundan o nûrun,
14. Şek yok ki bu can, zerre-i nûrundan o nûrun.
Sönsün diye üflense, o deryâ gibi kaynar,
15. Söndürmeye hem kimde acep zerre mecal var?
Söndürmeye kalkmıştı asırlar dolu küffar,
16. Kahreyledi her hepsini ol Hazret-i Kahhâr.
Hep sönmüş asırlar, yanıyor sönmeden ol,
17. Târîhe sorun, kimdir o nûr, hem kimmiş menfûr?
Alnında yanan nûr-u Muhammeddi Halîlin,
18. Yetmezdi gücü bakmaya her çeşm-i alîlin.
Görseydi Resûlün o güzel nûrunu Nemrud,
19. Yakmazdı o dem, nârını ol kâfir-i matrud.
Bir sivrisinek öldürüyor o şâh-ı cihanı,
20. Atmıştı Halîli âteşe çünkü o cânî.
Bir perde açıp söyledi Hak gizli kelâmdan,
21. Ol âteşe bahseyledi hem berd ü selâmdan.
"Dostum ve Resûlüm yüce İbrahimi, ey nâr,
22. At âdetini yakma bugün sen onu zinhar!"
Bir gizli hitap geldi de ol dem yine Haktan
23. Bir abd-i mükerrem dahi kurtuldu bıçaktan.
Ol nûrdan için Yûnusu hıfzeyledi ol hût,
24. Ol nûr ile kahreyledi hem kavmini ol Lût.
Ol hüsn-i cemal, eyledi âlemleri hayran,
25. Nerden onu bulmuş, acaba Yûsuf-u Kenan?
Hikmet nedir, ol dertlere sabreyledi Eyyûb,
26. Hem sırrı nedir, Yûsuf için ağladı Ya'kub.
Öldükçe dirildikçe neden duymadı bir his?

27. Ol namlı nebî, şanlı şehîd Hazret-i Cercis.
    Hasretle neden ağladılar Âdem ve Havva?
28. Kimdendi bu yıllarca süren koskoca da'va?
    Hem âh, neden terk edilip Ravza-i Cennet?
29. Bir dâr-ı karar oldu neden âlem-i mihnet?
    Nur şehri olan Tûrda o dem Hazret-i Mûsâ
30. Esrâr-ı kelâm hep çözülüp buldu tecellâ.
    Bir parça Zeburdan okusa Hazret-i Dâvud
31. Başlardı hemen sanki büyük mahşer-i mev'ud.
    Bilmem ki neden, yel ve sular hep onu dinler,
32. Bilmem ki neden, hep işiten âh diye inler.
    Mahlûku bütün kendine râm etti Süleyman,
33. Nerdendi bu kuvvet, ona kimdendi bu ferman?
    Yellerle uçan şanlı büyük taht-ı mukaddes
34. Esrâr-ı ezelden o da duymuş yine bir ses.
    Ol hangi acip sır ki, çıkar göklere İsâ,
35. Kimdir çekilen çarmıha, kimdir yine Yûda.
    Nur dediği için tahtını terk eyledi Edhem,
36. Bir başkasının tahtı olur derdine merhem.
    Çok şahs-ı velî, nûr ile hem etti kanâat,
37. Çok şahs-ı denî, nûr ile hem buldu kerâmet.
    Her hepsi de pervânesi, üftâdesi nûrun,
38. Her hepsi mu'ammâ, gücü yetmez bu şuûrun.
    Fillerle varıp Ka'beye, hem Ebrehe zâlim;
39. İsterdi ki, yapsın nice bin türlü mezâlim.
    İsterdi ki, o beyt yıkılıp şöhreti sönsün,
40. Halk Ka'beyi terk ederek, kiliseye dönsün.
    İsterdi ki, çeksin doğacak nûra bir sed,
41. Hem doğmadan ölsün diye "Mahbub-ı Müebbed."
    Günlerce gidip Ka'beye, hem yaklaşan ordu,
42. Birden bire bir tehlike sezmiş gibi durdu.
    Sür'atle gelip bir sürü kuş, semt-i bahirden,
43. Taş harbine başlar, pek acip hepsi birden.
    İndikçe havadan, o mu'ammâ gibi taşlar,

44. Cansız yıkılıp yerlere yatmış nice başlar.
Şahıyla beraber kocaman orduyu Mevlâ,
45. Olsun diye mahbûba nişan, eyledi mûtâ.
Hem kavm-i Kureyş, söndürelim derken o nûru,
46. Erkek ve kadın, cümlesinin kaçtı huzûru.
Müşrik ve muvahhid, iki firka olup urban,
47. Yıllarca dökülmüş yine üstüne bir kan.
Şakk etti kamer, Fahr-i Beşer, ol Yüce Server,
48. Her yerde ve her anda onun nûru muzaffer.
Kur'ândı kali, nûrdu yolu, ümmeti mutlu,
49. Ümmet olanın kalbi bütün nûr ile doldu.
Çekmezdi keder, ol sözü cevher, özü kevser,
50. Ol Sûre-i Kevser, dedi a'dâına "ebter!"
Ol Şems-i Ezelden kaçınan ol kuru başlar,
51. Gayyâ-i cehennemde bütün yakmış ateşler.
Bitmişti nefes, çıkmadı ses, bıktı da herkes,
52. Ol nûra varıp baş eğerek hem dediler pes!
İdrâki olan kafile ayrıldı Kureyşten,
53. Feyz almak için doğmuş olan şanlı güneşten.
Ol kevser-i Ahmedden içip her biri tas tas,
54. Olmuştu o gün sanki mücellâ birer elmas.
Ol başlara tâç, derde ilâç, mürşid-i âlem,
55. Eylerdi nazar bunlara nûruyla demâdem.
Bunlardı o a'dâyı boğan bir alay arslan,
56. Hak uğruna, nûr uğruna olmuş çoğu kurban.
Bunlardan o gün ehl-i nifak cümle kaçardı,
57. Müşrik ise, ol aklı anın kalmaz, uçardı.
Bunlardı o Peygamberin ashâbı ve âli,
58. Dünyâda ve ukbâda da hem şanları âlî.
Tavsif ediyor bunları hep şöylece Kur'ân,
59. Sulh vakti koyun, kavgada kükrek birer arslan!
Hep yüzleri pâk, sözleri hak, yolları haktı,
60. Merkebleri yeller gibi Düldüldü, Burakdı.
Bir cezbe-i "Yâ Hayy!" ile seller gibi aktı,
61. A'dâya varıp her biri şimşek gibi çaktı.
Bunlardı o gün halka-i tevhîdi kuranlar,

62. Bunlardı o gün baltalayıp küfrü kıranlar.
Bunlardı mübârek yüce cem'iyet-i şûrâ,
63. Bunlardı o nurdan dizilen halka-i kübrâ.
Bunlardı alan Suriye, Irak, ülke-i Kisrâ,
64. Bunlarla ziyâdar o karanlık koca sahra.
Bunlardı veren hasta, alîl gözlere bir fer,
65. Bunlardı o tarihe geçen şanlı gazanfer.
Her hepsi de bir zerre-i nûru o Habîbin,
66. Her an görünür gözlere ondan nice yüz bin.
Nûr altına girmiş bulunan türlü cemâ'at,
67. Hem buldu bekâ, hem de bütün gördü adâlet.
Ecdâd-ı izâmın o büyük ruhları küskün,
68. Zîrâ ne küfürler okunur onlara her gün.
Yağmıştı o gün âh ne kederler, ne elemler,
69. Âciz onu hep yazmaya, eller ve kalemler.
Binlerce yetîmin yıkılan kalbini sen yap,
70. Affet yeter artık, o Habîb aşkına, yâ Rab!
Derken yeter artık, bizi affet güzel Allah!
71. Sarsıldı cihan, öldü de bir gümgüme nâgâh.
Buz parçası hâlinde bulut, bir yere düşmüş,
72. Erkek ve kadın hepsi de ol semte üşüşmüş.
Derhal açılıp gökyüzü hem parladı ol nûrdan gelen Risâle-i Nûr
73. Hallâk-ı Rahîm eyledi mahlûkunu mesrûr.
Zulmet dağılıp başladı bir yep yeni gündüz,
74. Bir neş'e duyup sustu biraz ağlayan o göz.
Bir dem bile düşmezken onun âhı dilinden,
75. Kurtuldu, yazık dertli beşer derdin elinden.
Ol tâze güneş, ülkeye serptikçe ışıklar,
76. Hep şâd olacak, şevk bulacak kalbi kırıklar.
Her kalbe sürür, her göze nûr doldu bugünden,
77. Bir müjde verir sanki o bir şanlı düğünden.
Arz eyleyelim ol yüce Allaha şükürler,
78. Kalkar bu kahr u cehl ve dalâl, şirk ve küfürler.
Ol nûr-ı Hüdâ saldı ziyâ, kalbe safa hem,

79. Gösterdi bekâ, göçtü fenâ, buldu vefâ hem.
    Çıkmıştı şakî, geldi nakî gördü adâvet,
80. Eylerdi nefiy, oldu hafî nûr-ı hidâyet.
    Fışkırdı Risâle-i Nûr, ufuktan nûr-ı Risalet
81. Ol nûr-ı Risâlet verecek emn ü adâlet.
    Allâha şükür, kalkmada hep cümle karanlık,
82. Allâha şükür, dolmada hep kalbe ferahlık.
    Allâha şükür, işte bugün perde açıldı,
83. Alemlere artık yine bir neş'e saçıldı.
    Artık bu sönük canlara can üfledi cânân,
84. Artık bu gönül derdine ol eyledi dermân.
    Bir fasl-ı bahar başladı illerde bu günden,
85. Bir sohbet-i gül başladı dillerde bu günden.
    Benden bana ben gitmek için Risâle-i Nûr diye koştum,
86. Nur derdine düştüm de denizler gibi coştum.
    Bir zerrecik olsun bulayım der de ararken
87. Düştüm yine deryâ gibi bir nûra bugün ben.
    Verdim ona ben gönlümü baştan başa artık,
88. Ma'şûkum odur, şimdi benim, ben ona âşık.
    Ol nûr-ı ezel hem kararan kalblere lâyık,
89. Ol nurdan alır feyzini hem cümle halâyık.
    Kahreyledi ol zulmeti Risâle-i Nura akanlar,
90. Nur kahrına uğrar, ona hasmâne bakanlar.
    Küfrün bütün alayı hücum etse de ey nûr,
91. Etmez seni dûr, kendi olur belki de makhûr.
    Sensin yine hâzır, yine sensin bize nâzır
92. Ey nûr-ı Rahîm, ey ebedî bir cilve-i kudret-i Fâtır!
    Bir neş'e duyurdun îmanla sırr-ı ezelden,
93. Bir müjde getirdin bize ol namlı güzelden.
    Mâdem ki içirdin bize ol âb-ı hayattan
94. Bir zerre kadar kalmadı havf şimdi memattan.
    Hasret yaşadık nûruna yıllarca bütün biz,
95. Ma'sum ve alîl, türlü belâ çekti sebepsiz.
    Yıllarca akan, kan dolu göz yaşları dinsin,

96. Zâlim yere batsın, o zulüm bir yere sinsin.
    Yıllarca, asırlarca bu nûrun yine yansın,
97. Öksüz ve yetim, dul ve alîl hepsi de kansın.
    Ey nur gülü, nur çehreni öpsem dudağından,
98. Kalb bahçesinin kalbine diksem budağından.
    Her dem kokarak hem o güzel râyihasından
99. Çıksam yine ben âlem-i fânî tasasından
    Nur güllerin açsın, yine miskler gibi tütsün,
100. Sînemde bu can bülbülü tevhid ile ötsün.
    Sensin bize bir neş'e veren ol gül-i hâlis,
101. Sensin bize hem cümleden âlâ, dahi muhlis.
    Ey nûr-ı Risâletten gelen bir burhân-ı Kur'ân!
102. Ey sırr-ı Furkandan çıkan hüccet-i îman!
    Sendin bize matlub, yine sendin bize mev'ud,
103. Sâyende bugün herkes olur zinde ve mes'ud.
    Her an seni bekler ve sayıklardı bu dünyâ,
104. Hak kendini gösterdi, bugün bitti o rûyâ.
    Bin üç yüz senedir toprağa dönmüş nice milyar
105. Mü'min ve muvahhid seni gözlerdi hep ey yâr!
    Her hepsi de senden yana söylerdi kelâmı
106. Her hepsi de her an sana eylerdi selâmı.
    Nur çehreni açsan, atarak perdeyi yüzden
107. Söyler bana rûhum yine mâ ezd yakînen
    Vallah, ezelden bunu ben eyledim ezber:
108. Risâle-i Nurdur vallah o son müceddid-i ekber.
    Yüzlerce sened, hem nice yüzlerce işâret,
109. Eyler bu mukaddes koca da'vâya şehâdet.
    En başta gelen şâhid-i adl Hazret-i Kur'ân
110. Göstermiş ayânen otuz üç yerde o burhan.
    Yâ müdrikini kalbine gömmüş Esedullah,
111. Çok sır ki, bilenler oluyor hep sana agâh.
    Kün kâdiri vakten demiş ol pîr-i mu'azzam,
112. Binlerce velî hem yine yapmış buna bin zam.
    Mu'cizdir o söz, haktır o öz, görmedi her göz,

113. Artık bu mu'ammâları gel sen bize bir çöz.
    Altıncı Sözün aldı bütün fi'l ü sıfâtı,
114. Verdim de arındım ona hem zât u hayâtı.
    Müflis ve fakir bekliyordum şimdi kapında
115. Tevhide eriştir beni, gel vârını sun da.
    "Ben!.. Ben!.." diye yazdımsa da sensin yine ol Ben,
116. Hiçten ne çıkar, hem bana benlik yine senden.
    Affet beni ey affı büyük lütfu büyük Risâle-i Nûr!
117. Bir dem bile hem eyleme senden beni yâ Rabbenâ mehcûr!
    Nûr aşkına, Hak aşkına, dost aşkına ey nûr!
118. Nûrunla ve sırrınla bugün kıl bizi mesrûr.
    Ey nûr-ı ezelden gelen nûr-ı Muhammed,
119. Ey sırr-ı imandan gelen nûr-ı mü'ebbed!
    Binlerce yetîmin duyulan âhını bir kes,
120. Sarsar o büyük arşı da vallah bu çıkan ses.
    Vallah cemilsin, yeter artık bu celâlin!

121. Göster bize ey nûr-ı Muhammed, bir kere cemâlin!
Dergâhım aç, et bize ihsan, yine ey nûr-ı Risalet!
122. Biz dertli kuluz, kıl bize derman, yine ey nûr-ı hakîkat!
Emmâre olan nefsimizin emrine uyduk,
123. Ver bizlere sen nûr ile îkan, yine ey nûr-ı Kur'ân!
Hırs âteşi sönsün de gönül gülşene dönsün,
124. Saç nûrunu, hem feyzini her an, yine ey nûr-ı îmân!
Sen nûr-ı Bedi', nûr-ı Rahimsin, bize lütf et,
125. Hep isteğimiz aşk ile îman, yine ey nûr-ı İlâhî!
Dînin çekilip, dev gibi saldırmada vahşet,
126. Rahm et bizi, gark etmeye tufan, yine ey nûr-ı Rahmânî!
Pürnûra boyansın bütün âfâk-ı cihânın,
127. Her yerde okunsun da bu Kur'ân, yine ey nûr-ı Sübhânî!
Mahbûbuna uyduk, hepimiz ümmeti olduk,
128. Ağlatma yeter, et bizi handan, yine Ey nûr-ı Rabbânî!
Ol Ravza-i Pâk Ahmedi göster bize bir dem,
129. Artık olalım hep ona kurban, yine Ey nûr-ı Samedânî!
İslâma zafer ver bizi kurtar, bizi güldür,
130. A'dâmızı et hâk ile yeksan, yine ey nûr-ı Furkânî!
Her belde-i İslâm ile, olsun bu yeşil yurd,
131. Tâ haşre kadar cennet-i cânan, yine ey nûr-ı îmânî!
Ol Fahr-i Cihan, Âl-i Abâ hakkı için, yâ Rab
Hıfz et bizi âfât u belâdan, yâ nûra'l-envâr, Bi-hakkı ismike'n-Nûr!

Kelimeler: nûr-ı Ahad: Allah nuru, lâ-yetenâhî: nihayetsiz, fahr-ı cihân: cihanın övüncü, mahbûb-ı ilâhî: Allah sevgilisi, kesif: yoğun, lâ-yetezelzel: sarsılmaz, nümâyân: görünür, ekvân: kevnler, dünya, muhat: kuşatılmış, mahsûr: sınırlanmış, pürnûr: çok nurlu, çeşm: göz, lem'a: ışık, şems: güneş, kamer: ay, şek: şüphe, sebeb-i hilkat-i insan: insanın yaratılış sebebi, mebde': başlangıç, nev'-i beşer: insanlık, bahr: ırmak, münîr: parlak, katre: damla, menfûr: nefret edilen, çeşm-i alîl: hastalıklı göz, matrûd: kovulmuş, berd ü selâm: 21(Enbiya)69: "Ey ateş! İbrahim'e serin ve selâmet ol", hût: balık, ravza: bahçe, mihnet: sıkıntı, dâr: yurt, mahşer-i mev'ûd: zamanı belli olan mahşer, esrâr-ı ezel: ezelî sırlar, denî: alçak, üftâde: düşkün, mahbûb-ı mü'ebbed: ebedî sevgili, semt-i bahir: ırmak tarafı, ordû-yı Mevlâ: Allah ordusu, mu'tâ: verilmiş, muvahhid: tevhid ehli, urban: çöl Arapları, kâl: söz, sûre-i Kevser: Kur'an'daki 108. sure, a'dâ: düşmanlar, ebter: 108(Kevser)3: "Asıl soyu kesik olan, sana kin besleyendir.", mücellâ: parlak, cilalı, demâdem: her zaman, âl: aile, sülâle, âlî: yüksek, halka-i kübrâ: büyük halka, ülke-i Kisrâ: Kisra'nın ülkesi, İran, gazanfer: aslan, habîb: sevgili, ecdâd-ı izâm: büyük atalar, dedeler, nâgâh: ansızın, mesrûr: sevinçli, cehl: cehalet, dalâl: dalalet, şaki: haydut, adâvet: düşmanlık, nakî: temiz, nefy: sürgün, hafi: gizli, emn: emniyet, fasl-ı bahâr: bahar mevsimi, dûr: uzak, makhûr: kahrolmuş, Fâtır: yaratıcı, havf: korku, memât: ölüm, alîl: hastalıklı, râyiha: koku, âlem-i fânî: geçici dünya, matlûb: talep edilen, mev'ûd: söz verilmiş, mâ ezd yakînen: "Zıtlar yakin olur.", yâ müdrik: "ey idrak sahibi", kün kâdiri vakt: "Vakte kâdir ol", yâ Rabbenâ: "Ey Rabbimiz", mehcûr: uzak düşmüş, mesrûr: sevinçli, emmâre: emreden, îkân: sağlam biliş, bedî: benzersiz, âfâk: ufuklar, handân: gülen, a'dâ: düşmanlar, hâk ile yeksân: yerle bir.

HAMMAMİZADE İHSAN

[1885-1948]

5 Mayıs 1885'de Trabzon'un Amasya Mahallesi'nde doğdu. babası Hammamizade Hafız Ahmed Efendi'dir. 1892'de Islahhane Merkez ibtidaisine girdi. Burayı 1896'da birincilikle bitirdi. 1897'de Trabzon İdadisine kayıt olup 3 yıl sonra Rüşdiyeden, 1902'de de idadiden mezun oldu. Babasının 1892'de vefatı üzerine yüksek öğrenime başlayamadı. 1907-1912 yılları arasında Trabzon idadisi ve sultanisinde edebiyat ve kitabet, Trabzon Askerî rüşdiyesi ile Dârü'l-muallim'de İslâm ve Osmanlı tarihi öğretmenliği ve müdür vekilliği yaptı. 1914-1915 yıllarında Trabzon gazetesi yazarlığı yaptı. 1917-1924 yılları arasında İstanbul'da bulunduğu dönemde İstanbul Ticaret Mekteb-i Âlîsi'nde Türkçe, Usul-i Muhasebe ve Neşriyyat öğretmenlikleri yaptı. 1917'de Dârülfünûn'da ticaret dersi kursu verdi. 1924-1928 yılları arasında Trabzon Yüksek Ticaret Mektebi Müdürlüğü, Türkçe, Muhaberat ve Neşriyyat öğretmenliğinde bulundu. 1929'da Galatasaray Lisesi Türkçe öğretmenliği yaptı. 1930'da Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi öğretmenliğine getirildi. 1907'den 1948'e kadar çeşitli derneklerde görev aldı. 11 Mayıs 1948'de İstanbul'da vefat etti ve Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi.

Naat-i Şerif

1. Felekte bir şebi görmüşdü dîde-i bînâ
   Ki hayret etmede vasfında fikre istîlâ
2. Sevâd-ı sûre-i velleyilden ederdi beyân
   Beyâzı eyler iken nûr âyetin inbâ
3. O rütbe vardı tecellî ki şu'le-i zerrât
   Ziyâ-yı feyz ile olmuşdu bir güneş gûyâ
4. Hudâyı zikr ile meşhûn iken sürâdık-ı kevn
   Hudâyı fikr ile mebtûn iken zuhur u hafâ
5. Hücûm-ı cilve-i rûhâniyânın oldu hemân
   Garîk-i lücce-i eşvâki sâha-i gabrâ

6. Tebeddül etdi bütün şekl-i evvel-i âlem
   Cihan değil görünen bir cihân-ı reng ü ziyâ
7. Sükût olurdu hükümrân-ı kâinat ancak
   Gelirdi semt-i fezâdan nîdâ-yı âmennâ
8. Şu turfa hey'et içinden dehân-ı mevcûdât
   Birer zebân olup eylerdi arz-ı hamd ü senâ
9. Kulûb-ı âlemi etmişdi mest-i müstağrak
   Olunca zevk dem-â-dem bu rütbe neş'e-fezâ
10. Nedendi tuhfe-i ta'zîm-i kâ'inât bütün
    Nedendi bâ'is-i cûş-ı avâtıf-ı uzemâ
11. Bu türlü ebdâ-ı âsâra cilvegâh oldu
    Bu şeb nasıl dem-i sad-âferin imiş âyâ
12. Bu leyl-i akdes olur matla'-ı füyûz-ı Vedûd
    Olunca mevlid-i pâk-i Peyamber-i dü-serâ
13. Bu şebde âlemi etmiş kemâl-i lutfundan
    Habîb-i hâs-ı Hudâ reşk-i cennetü'l-Me'vâ
14. Habîb-i Hazret-i Hak sırr-ı rahmet-i mutlak
    Medâr-ı devr-i nesak ber-güzîde-i eşyâ
15. Fürûğ-ı subh-i ebed sem'-i mahfel-i sermed
    Şu'â-i nûr-ı Samed mâh-ı leyletü'l-isrâ
16. Delîl-i bezm-i hidâyet celîl-i pür-himmet
    Karîn-i vahdet-i Hazret Emîn-i Ümm-i Kurâ
17. Cenâb-ı mazhar-ı levlâk bâdi-i eflâk
    Nebiyy-i tâhir ü pâk-âsümân-ı azz ü alâ
18. Murâd-ı hilkat-i mevcûd esâs-ı kasr-ı vucûd
    Binâ-yı gâye-i maksûd şâhid-i Mevlâ
19. İmâm-ı ekmel-i küll pişvâ-yi ceyş-i resul
    Çerâğ-ı bezm-i tekemmül ziyâ-yı şems-i bakâ
20. Muhammed Ahmed ü Mahmûd u Mustafâ
    Muhtar Cemâl-i pâkidir âyîne-i cemâl-i Hudâ
21. Muhit-i me'men-i lutfunda katredir ebhâr
    Basît-i harmen-i cûdunda dânedir dünyâ
22. Güzîde vâkıf-i âsâr-i âlem-i nâsût
    Sütûde ârif-i esrâr-i kişver-i ma'nâ
23. Zebân-ı efsah-ı bir nâvdân-ı feyz ü fütûh
    Beyân-ı emlahi mecrâ-yi sırr-ı mâ-evhâ

24. Nigâh-ı pâki olur feyz-i devlet-i câvîd
    Gubâr-ı hâki olur kuhl-i ayn-ı ehl-i vefâ
25. Cenâb-ı akdesi hulk-i azîme sâhipdir
    Be-hükm-i nass-i celîl ve inneke le-alâ
26. Kemîne zerre-i hurşîd-i feyzinin olamaz
    Kemîne zerresi hurşîd-i âsümân-ârâ
27. Sehâb-ı mekremetinden kapaydı reşhas-i nem
    Zemîn-i sûrede güller bulurdu neşv ü nemâ
28. Müsâdif-i nazar-i lûtfu olsa katre-i âb
    Gelir hurûşa olur bî-nihâye bir deryâ
29. Düşeydi lemha-i enzârı zerre-i nâçîz
    Ederdi gark-ı ziyâ dehr-i âfitâb-âsâ
30. Ataydı destini şemşîre kahr için bir dem
    Serâ olurdu mekân-ı sipihr-i turfa-edâ
31. Nebî-yi zî-azametdir ki hâk-i ravzasının
    Gubârı Arş-ı azîm üzre etmiş istilâ
32. Hatîb-i minber-i kudsî ki cami'inde eder
    Kemâl-i tuhfe-i ta'zîmi kudsiyân icrâ
33. Safa-yı aşkı semâ-hânesinde müstağrak
    Döner sufûf-i melâ'ik misâl-i Mevlana
34. Ne Şâh-ı taht-i risâlet ki dergehinde onun
    Olur halâ'ik-i lâhût cümle nâsiye-sâ
35. Nikâb-ı hüsnünü tehzîz edince rûyinden
    Düşürdü dağlara Cibrîl'i vâlih u şeydâ
36. Nikâbsız eğer etseydi arz-ı nûr-ı cemâl
    Yanardı âlem-i imkân o demde ser-tâ-pâ
37. Zihî şeref ki olur gayr-ez-rübûbiyyet
    Senâ-yi Zât-ı cemîlinde here dense revâ
38. Nebî-yi muhterem ey şefî'-i her dû-serâ
    Eyâ hulâsa-i mevcûd melce-i fukarâ
39. Sen öyle ecmel-i mahbûbusun ki Mevlâ'nın
    Zuhûr-ı nûrun olur kâinata cilve-nümâ
40. Habîb-î ferd-i Hudâvend ferd iken yine sen
    Değildi âlem-i kesretde bir eser peydâ
41. Vücûdun oldu senin nakş-ı evvel-i hâtem
    Eğerçi hâtemi sensin nebîlerin ammâ

42. Sen öyle ekmelisin anların ki ferd-â-ferd
Kemâl-i şevk ile etmişler incizâb sana
43. Sen âfîtâb-i kerem ma'den-i mürüvvetsin
Şefi'-i rûz-i cezâsın şefi'-i rûz-i cezâ
44. Benim o rütbe garîk-i güneh ki oldu benim
Sevâb olur diye etdiklerim de başka hatâ
45. Geçince hâtıradan seyyi'ât-ı a'mâlim
Yakar yıkar beni te'sîr-i âteş-i ferdâ
46. Gönül garîbini her an dûçâr-i hayret eder
Şu kâr-zâr-ı musîbetle çektiğim bu cefâ
47. Şununla dil mütesellî olur ki hâlinden
"Vesîle-i şeref-î kurb olur nüzûl-i belâ"
48. Huzûr-i pâkine ma'lûm iken melâl-i derûn
Ne hâcet eyleyeyim hâl-i zarı ben inhâ
49. Be-nûr-ı meş'ale-i lâ-ilâhe illallah
Be-hakk-ı tal'at-i Mevlâ be-Manzûr-ı Sînâ
50. Be-sıdk-i lehçe-i Kur'ân be-feyz-i ümm-i kitâb
Be-sırr-ı âyet-i İsrâ be-sûre-i Tâhâ
51. Be-çâr-yâr-i mükerrem be-hürmet-i Hasaneyn
Be-hakk-ı beyt-i mu'azzam be-hânedân-i safa
52. Bu abd-i kemteri dûr etme iltifâtından
Eyâ defîne-i ihsân-feşân-ı lâ-yefnâ
53. Muhît-i lücce-i isyanda kaldı zevrak-ı dil
Nesîm-i lutfile olsun kenâra bend-i rehâ
54. Hudâ bilir ki gönül teşnedir cemâlin için
Zülâl-i tal'at-i pâkinle eyle sen irvâ

55. Fedâ-yı cân ne demekmiş değil bu cân-ı kemîn
    Kemâl-i şevk ile cân-ı nihân yolunda fedâ
56. Terahhum eyle aman ey melâz-ı kevn ü mekân
    Kapından eyleme İhsân-i bî-nevâyı cüdâ
57. Revân-ı pâkine olsun tebâr u âline hem
    Salât-i bî-ʿad ü pâyân selâm-ı lâ-yuhsâ

Müctes: Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

Kelimeler: 1. şeb: gece, dîde-i bînâ: gören göz, istilâ: yayılma, 2. sevâd: siyahlık, sûre-i ve'lleyl: 92. sure, inbâ: haber verme, 3. şu'le-i zerrât: zerrelerin ışığı, ziyâ-yı feyz: feyiz ışığı, 4. meşhûn: dolu, sürâdık-ı kevn: dünya çadırı, mebtûn: dolmuş, zuhûr u hafâ: açık gizli, 5. garîk: gark olmuş, lücce: engin su, eşvâk: arzular, sâha-i gabrâ: yeryüzü sahası, 6. şekl-i evvel-i âlem: âlemin ilk şekli, tebeddül et-: değişmek, cihân-ı reng ü ziyâ: renk ve ışık dünyası, 7. sükût ol-: susmak, hükümrân-ı kâ'inât: dünyanın hükümdarları, semt-i fezâ: feza semti, nidâ-yı âmennâ: iman ettik seslenişi, 8. turfa: yeni, görülmemiş, dehân-ı mevcûdât: varlık ağzı, zebân: dil, arz-ı hamd u senâ: hamd ve sena arz etme, 9. kulûb-ı âlem: âlemin gönülleri, mest-i mustağrak: mest olup kendinden geçmiş, demâdem: her zaman, bu rütbe: bu derece, neş'e-fezâ: neşe artıran, 10. ta'zîm: saygı gösterme, bâ'is: sebep, cûş: coşma, avâtıf: sevgiler, uzemâ: büyükler, 11. ebdâ-ı âsâr: en harikülâde eserler, dem-i sad âferîn: çok beğenilecek an, âyâ: acayip, 12. leyl-i akdes: en kutsal gece, matla'-ı fuyûz-ı vucûd: Allah'ın feyizlerinin başlangıcı, dü-serâ: iki dünya, 13. habîb-i hâs-ı Hudâ: Allah'ın has sevgilisi, reşk: kıskanma, 14. medâr-ı devr-nesak ber-güzîde-i eşyâ: eşyanın seçkinlik kaynağı, 15. fürûg: parlaklıklar, şem': mum, mahfel: divan, sermed: daimi, şu'â: ışık, mâh-ı leyletü'l-İsrâ: İsra gecesinin ayı, 16. delîl-i bezm-i hidâyet: hidâyet meclisinin delili, celîl-i pür-himmet: çok himmet sahibi ulu kişi, karîn: yakın, ümm-i kurâ: Mekke, 17. levlâk: hadis "Sen olmasaydın", bâdî: sebep, tâhir: temiz, izz ü alâ: yüce, ulu, 18. hilkat: yaratılış, binâ-yı gâye-i maksûd: gaye ve istek binası, 19. pîşvâ: reis, ceyş-i resûl: resüller ordusu, çirâg: kandil, ziyâ-yı şems-i bakâ: bakilik güneşinin ışığı 20. âyîne: ayna, 21. muhît: çevreleyen, me'men: emin yer, ebhâr: denizler, harmen: harman, cûd: cömertlik, dâne: arpa, basît: düz, 22. güzide: seçkin, âsâr: eserler, âlem-i nâsût: dünya, sütûde: övülmeye deyer, esrâr: sırlar, kişver: ülke, 23. zebân: dil, efsah: en fasih, nâvidân: oluk, fütûh: gönül ferahlaması, emlah: en melih, en güzel, mâ-evhâ: 53 (Necm) 9-10 "Kuluna vahyettiğini etti.", 24. nigâh-ı pâk: temiz bakış, câvid: ebedî, gubâr-ı hâk: ayağının tozu, kuhl-ı ayn: göz sürmesi, 25. hulk-i azîm: büyük bir yaratılış, inneke le-alâ: 33 (Ahzab) 21 "Sen büyük bir ahlâk üzeresin", 26. kemîne: eksik, âciz, hurşîd: güneş, âsümânârâ: göğü süsleyen, 27. sehâb: bulut, re¨a-i nem: nemlik, ıslaklık, zemîn-i şûre: çorak yer, neşv ü nemâ: bitme, çıkma, 28. müsâdif: rastlayan, katre-i âb: su damlası, hurûş: coşma, bî-nihâye: sonsuz, 29. lemha-i enzâr: bir bakış, zerre-i nâçiz: değersiz zerre, âfitâbâsâ: güneş gibi, dehr: dünya, 30. dest: el, şemşîr: kılıç, serâ: yer, sipihr: felek, turfa-edâ: edası görülmemiş, 31. zî-azamet: azamet sahibi, hâk-i ravza: mezarının toprağı, gubâr: toz, arş-ı azîm: yüksek arş, 32. kudsiyân: melekler, 33. sufûf-ı melâik: melekler saffı, 34. halâik-i lâhût: ruhanî varlıklar, nâsiye-sâ: alnını yere koyan gibi, 35. nikâb: örtü, hüsn: güzellik, tehzîz: titreme, rûy: yüz, vâlih: şaşkın, şeydâ: çılgın, 36. sertâpâ: baştan ayağa, 37. rubûbiyyet: sahiplik, efendilik, 38. dü-serâ: iki dünya, hulâsa-i mevcûd: varlığın özeti, melce-i fukarâ: fakirlerin sığınağı, 39. ecmel: en güzel, cilve-nümâ: cilve gösteren, 40. âlem-i kesret: çokluk âlemi, peyda: meydanda, 41. hâtem: mühür, 42. ekmel: en olgun, incizâb: cezb olma, 43. âftâb-ı kerem: cömertlik güneşi, mürüvvet: cömertlik, 44. garîk-i güneh: günaha batmış, 45. seyyiât-ı a'mâl: günahlar, ferdâ: yarın, 46. kâr-zâr: savaş, 47. vesîle-i şeref-i kurb: yakınlık şerefinin vesilesi, nüzûl-ı belâ: belâ inmesi, 48. melâl-i derûn: gönül sıkıntısı, inhâ: ulaştırma, 49. tal'at: güzellik, manzûr: görünen, 50. ümm-i kitâb: ana kitap, mutlak varlık, İsrâ: 17. sure, Tâhâ: 20. sure, 51. çâr-yâr-i mükerrem: dört halife, hasaneyn: Hz. Hasan ve Hüseyin, beyt-i mu'azzam: Hz. Peygamber'in evi, ailesi, hânedân-ı safa: sefâ soyu, 52. dûr: uzak, defîne-i ihsân-feşân-ı lâ-yefnâ: bitimsiz ihsanı saçan define, 53. muhît: çevre, lücce: engin su, zevrak-ı dil: gönül kayığı, nesîm-i lutf: lütuf rüzgârı, kenâr: sahil, bend-i rehâ: kurtuluş bağı, 54. teşne: susuz, zülâl-i tal'at-ı pâk: temiz yüz suyu, irvâ: kandırma, 55. can-ı kemîn: değersiz can, nihân: gizli, 56. terahhum: merhamet etme, melâz: sığınak, bî-nevâ: sessiz, 57. tebâr: soy, âl: aile, lâ-yuhsâ: sayısız.

HALİL NİHAT BOZTEPE

[1880-1949]

1880'da Trabzon'da doğdu. Babası, deniz ticaretiyle uğraşan Hasan Efendi'dir. Mahalle Sıbyan mektebinde okuduktan sonra, 2 yıl Islahhane mektebine, Askerî rüşdiyeye ve 2 yıl kadar da Mülkî idadiye devam etti. Bundan sonra Frerler mektebine girdi. İlk resmî görev yeri Duyûn-ı Umûmiyye idaresidir. 1903'te Duyûn-ı Umûmiyye Müskirât Şubesi mübeyyizliği ile İstanbul'a geldi. Kısa zamanda yükselerek Müfettişlik Kalemi kitabetine, Tuz Şubesi mübeyyizliğine, Komiserlik mübeyyiz ve müsevvidliğine, 1918'de müdür muavinliğine ve 1922'de de müdürlüğe terfî edildi. 1925'te Osmanlı borçları meselesinin halli için Paris'e giden heyette yer aldı. 1927'de üçüncü devre Gümüşhane milletvekili, 1931'de de dördüncü devre Trabzon milletvekili oldu. Halil Nihat'ın ilk şiirleri 1908'de İstanbul'da yayımlandı. Ölümünden birkaç yıl önce gözlerini kaybetti. Hiç evlenmedi. 17 Şubat 1949'da Ankara'da öldü.

Eserleri: Sihâm-ı İlhâm, Âyîne-i Devrân, Mâhtâb, Ağaç Kasidesi.

Naat-i Şerif

1. Başımdan aşdı emvâc-ı felâket yâ Resulallah
   Görünmez sâhil-i emn u selâmet yâ Resulallah
2. Hücûm-ı gamla her dem zâr u giryânım inâyet kıl
   Kulun etmek diler arz-ı şikâyet yâ Resulallah
3. Musîbet bir değil bin bir değil nâ-kâbil-i ta'dâd
   Umûmunden beter lâkin mahabbet yâ Resulallah
4. Delinmîşdir gönül tîr-i cefâdan süzgeç olmuşdur
   Ziyandır içdiğim zehr-âb-ı firkat yâ Resulallah
5. Görüp yâr-ı cefâ-kârın elinden çekdiğim derdi
   Gelir îmâna Abdullah Cevdet yâ Resulallah
6. Lüzûm-ı ma'rifetden bahs edenler bence gâfildir
   Uyansun uykudan erbâb-ı gaflet yâ Resulallah

7. Muvaffak olmanın dünyâda yokdur başka bir sırrı
   Kıyafet bir de fevka'l-âde cür'et yâ Resulallah
8. Ser-i milletde püskül en büyük hasm-ı terakkîdir
   Bugün meydâna çıkmışdır hakîkat yâ Resulallah
9. Şecâ'at gösterüp meclisde Yahyâ Gâlip ilk önce
   Başından eylemiş def-i musibet yâ Resulallah
10. Bütün a'zâ-yi meclis pey-rev olsunlar o meb'ûsa
    Ki yokdur başka bir tedbîre hâcet yâ Resulallah
11. Tramvay perdesinden âkıbet olduk halâs amma
    Açılmaz perde-i çeşm-i basîret yâ Resulallah
12. Bugün i'mâl ü isti'mâl-i işret men' olunmuşdur
    Fakat Terkos suyundan boldur işret yâ Resulallah
13. Eğer uğrarsa ta'dîlâta matbû'ât kânunu
    Muharrirler eder her gün seyâhat yâ Resulallah
14. Dem-â-dem korkarım ben hasm-ı Cumhuriyyet olmakdan
    Şu Fâlih durmayup saçdıkça hikmet yâ Resulallah
15. Dokuz yaşında sıbyân evlenir hâlâ bekârım ben
    Nasıl fetvâ verir bilmem şerî'at yâ Resulallah
16. Hevâ bahsinde bir gün kıl kadar şaşmaz rasadhâne
    Görüp insan eder izhâr-i hayret yâ Resulallah

17. Geçirmez köprüden almaksızın resm-i mürûriyye
    Düşünmez başka şey asla emânet yâ Resulallah
18. Usanmam sîne-i devrâna ben her gün ok atmakdan
    Hedefden şaşmasun etdir isâbet yâ Resulallah
19. Neler olmuş neler gûş eyleyen efsâne zanneyler
    Benim nâmemde yok tasvîre kudret yâ Resulallah
20. Ne olmuşdur diyen bir göz açup etrâfa bakmaz mı
    Kazalar köyler olmuşdur vilâyet yâ Resulallah
21. Ne gafletdir ki hezliyyâta sapmışdır kalem ehli
    Benim uhdemdedir hattâ riyâset yâ Resulallah
22. Diyormuş sâhir-i tâcir perî-i şi'ri gördükde
    Ticâret yâ Resulallah, ticâret yâ Resulallah
23. Zamanlardır yorulmak bilmeyüp va'z eylerim amma
    Ben ol câmi'deyim kim bî-cemâ'at yâ Resulallah
24. Gelüp hengâm-ı rıhlet göçdüler dünyâ-yı fânîden
    Haber ver nerdedir Enver'le Tal'at yâ Resulallah
25. Ne esrâr arz ederdim dergeh-i hâcâta ben şimdi
    Kozan meb'ûsu vermiş olsa fırsat yâ Resulallah
26. Nihâd'ın bir zaman tahsîl-i ilm ü ma'rifet etdi
    Nasıl olmuşsa etmiş bir cehâlet yâ Resulallah
27. Diler abd-i günehkârın şefâ'at rûz-i Mahşer'de
    Değil matlûbu hattâ Baş-vekâlet yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. emvâc-ı felâket: felâket dalgaları, 2. zâr u giryân: ağlayıp inleme, 3. nâ-kâbil-i ta'dâd: sayılması mümkün değil, 4. tîr-i cefâ: cefa oku, zehr-âb-ı firkat: ayrılığın zehirli suyu, 5. yâr-i cefâkâr: cefalı sevgili, 8. ser-i millet: milletin başı, hasm-ı terakkî: ilerlemenin düşmanı, 9. şecâ'at: yüreklilik, 10. peyrev: uyma, ardından gitme, 11. perde-i çeşm-i basîret: basiret gözünün perdesi, 12. isti'mâl: kullanma, 13. muharrir: yazar, 14. demâdem: her zaman, hasm-ı cumhûriyet: cumhuriyet düşmanı, 16. izhâr-ı hayret: hayret gösterme, 17. resm-i murûriyye: geçiş parası, 18. sîne-i devrân: zamanın sinesi, 19. gûş: işitme, 21. hezliyyât: eğlence, olay, uhde: üstlenme, riyâset: başkanlık, 23. bî-cemâ'at: cemaatsiz, 24. hengâm-ı rihlet: rihlet vakti, dergeh-i hâcât: ihtiyacın sunulduğu dergâh, 27. abd-i günehkâr: günahkâr kul, rûz-ı mahşer: mahşer günü, matlûb: talep edilen.

MEHMET REFİKİ

[öl. 1949]

Kars'ta doğdu. 1878'de Kars'ın Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine ailesiyle birlikte Sivas'a göçtü. Önce Yıldızeli'nin Davulalan köyüne yerleşti, daha sonra da babasının imamlık yaptığı Belcik Köyü'ne göç etti. Babasının ölümünden sonra Akdağmadeni'ne giderek medrese tahsili yaptı. Öğrenimini tamamladıktan sonra Belcik'e dönen Refikî, çeşitli köylerde imamlık görevinde bulundu. Son olarak merkeze bağlı Çallı Köyü'ne yerleşti ve 1949 yılında burada vefat etti.

Naat-i Şerif

Geçtim cân ile serden
Aşkından Mustafâ'nın
Mâsivâ-yı ağyardan
Aşkından Mustafâ'nın

Âşığım cân u dilden
Görüşmek gelmez elden
Bülbül vazgeçer gülden
Aşkından Mustafâ'nın

Andalîb oldum güle
Minnet etmem bülbüle
Dilsizdim geldim dile
Aşkından Mustafâ'nın

Fânîdir dünyâ bildim
Çeşmim gubarın sildim
Ölmüştüm câna geldim
Aşkından Mustafâ'nın

Rûz u şeb eylerim zâr
Gönül ma'şûkun arar
Etmez bir yerde karâr
Aşkından Mustafâ'nın

Kamu ervâh-ı nebi
İclâle geldi seni
Refikî yanar cânı
Aşkından Mustafâ'nın

Kelimeler: 1. mâsivâ: dünya, ağyâr: yabancılar, 3. andelîb: bülbül, 4. çeşm: ayna, gubâr: toz, 5. rûz u şeb: gündüz gece, zâr: ağlama, 6. ervâh-ı nebî: nebilerin ruhları, iclâl: saygı gösterme.

TAHİRÜ'L-MEVLEVİ (OLGUN)

[1877-1951]

Asıl adı Mehmed Tahir'dir. 13 Eylül 1877'de Perşembe günü, İstanbul-Aksaray'-da Molla Gürani Mahallesi Mehter Sokağı 3 numaralı evde doğdu. Babası, hademe-i hâssa çavuşu Saffet Bey, annesi Emine Emsal Hanım'dır. Öğrenim hayatına Hekimbaşı Ömer Efendi mektebinde başladı. Daha sonra Gülhane Askerî rüşdiyesi ve Menşe-i Küttâb-ı Askerî okullarını bitirerek öğrenimini tamamladı. Galata Mevlevihanesi şeyhi Esad Dede Efendi, Filibeli Muhammed Rasim Efendi, Şeyh Mustafa Tunusî ve Mehmed Akif Ersoy'dan Arapça ve Farsça dersler aldı. Kasım 1894'te Mehmed Celâleddin Dede'ye bağlanarak Mevlevi tarikatına girdi. 1896'da memuriyetten ayrıldı. 1001 günlük çilesini tamamlayarak Dede unvanı aldı ve tekkede hücre sahibi oldu. Çile sonrasında geçimini sağlamak için yayınevi kurdu. Resimli Gazete'yi çıkardı. 1900'de divançesini yayımladı. 1903'te yeniden memuriyete döndü. 1923'te emekli oluncaya değin memuriyetle birlikte öğretmenlik de yaptı. 1924'te açılan İstanbul İmam-Hatip okulunda edebiyat, hitabet ve inşad öğretmenliği vazifesine getirildi. 1925'te görevinden azledildi. Aynı yıl sebep gösterilmeden gözaltına alındı ve İstiklâl Mahkemelerinde yargılandı. 3 Şubat 1926'da beraat etti. 1940'ta rahatsızlanarak üst üste iki prostat ameliyatı geçirdi. 21 Haziran 1951'de vefat etti. Yenikapı Mevlevihanesinin Hamuşân mezarlığında, annesi Emine Emsal Hanım'ın yanına defnedildi.

Eserlerinden bazıları: Târih-i Enbiyâ, Hitabet Dersleri, Müslümanlıkta İbadet Tarihi, Kitâbet-i Resmiyye, Edebiyat Lügatı, Hazreti Peygamber ve Zamanı, Amuzgar-i Parisi.

Naat-i Şerif

1. Cebînin matla'-ı nûr-i Hudâdır yâ Resûlallah
   Fem'in ser-çeşme-i âb-ı bakâdır yâ Resûlallah
2. Teyeccühgâh-ı kurb-i kâbe kavseyne hakikatte
   Hilâl ebruların kıble-nümâdır yâ Resûlallah
3. Lisânın tercemân-ı razı vahyullâh-ı mâ evhâ
   Lebin gûyende-i "innî enâ"dır yâ Resûlallah

4. O şems-i sermediyyet lem'adır zâtın ki zerrâtın
   Re'vân-ı enbiyâ vü evliyadır yâ Resûlallah
5. Senin ruhsâr-ı gendümgûnunun şevkî ile Âdem
   Ferâmûşende-i lâ takrebâdır yâ Resûlallah
6. Seri kûyın kıyas etmiş de girmiştir ona İdris
   Ki câvidan-ı cennât-ı ûlâdır yâ Resûlallah
7. Firakından idi bî-şüphe eşk-i Nûh-ı nevvâhın
   Ki mevc-â-mevc-i tûfân-ı beladır yâ Resûlallah
8. Meğer gül rûyini yâd etmiş İbrahim o halette
   Anınçün nâr gülzâr-ı sefadır yâ Resûlallah
9. Zuhurun gûş edip nesl-i şerifinden Zebihullah
   Berây-ı müjdegâne cân fedadır yâ Resûlallah
10. Anardı Pîr-i Ken'an zikr-i Yûsuf'la seni yoksa
    Sana Yûsuf da abd-i müşterâdır yâ Resûlallah
11. Şeref-yâb-ı hitâb-ı hâs olmuşken Kelâmullah
    Sana ümmet olup hâcet-revadır yâ Resûlallah
12. Urûc ettiyse çerh-i çârüme İsa'yı Resûlallah
    Kudümün neşre bir peyk-i semâdır yâ Resûlallah

13. Senindir fil-hakika hân-ı ihsân-ı nübüvvet kim
    Tufeylin anda cümle enbiyâdır yâ Resûlallah
14. Zuhûr-ı sırr-ı hestîden merâyâ-yı teayyûnde
    Vücûd-ı akdesin aksülmünâdır yâ Resûlallah
15. Uluvv-i şanının ancak bu rütbe fehmi kabil kim
    Kemâl-i zâtının ba'd ez-Hudâdır yâ Resûlallah
16. Cihâna mahz-ı rahmetsin ki kalbi müşfikin billâh
    Yem-i lutf u keremkân-ı atâdır yâ Resûlallah
17. Yine sendendir ümmîdim eğerçi defteri a'mâl
    Bütün müsvedde-i hatt-ı hatâdır yâ Resûlallah
18. Tesahup kıl iki âlemde Tâhir bendeni lillâh
    Sezâ-yı âtıfettir bî-nevâdır yâ Resûlallah
19. Ola ez'âf-ı esnâf-ı tehiyyât u selâmullah
    Revân-ı pâkine her lâhza sâdır yâ Resûlallah

    Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. cebîn: alın, matla'-ı nûr-ı Hudâ: Allah'ın nurunun doğduğu yer, fem: ağız, ser-çeşme-i âb-ı bakâ: ölümsüzlük pınarı, 2. teveccühgâh: yönelme yeri, kurb: yakınlık, kâbe kavseyn: 53 (Necm) 9 "iki yay aralığı kadar, yahut daha da az", ebrû: kaş, kıble-nümâ: kıbleyi gösteren, 3. tercemân-ı râz: sır tercümanı, mâ evhâ: 53 (Necm) 10 "Kuluna vahyettiğini etti", leb: dudak, gûyende: söyleyen, innî enâ: 20 (Taha) 14 "Şüphesiz ben Allahım", 4. şems: güneş, sermediyyet: süreklilik, lem'a: ışık, zerrât: zerreler, revân: ruhlar, 5. ruhsar: yanak, gendümgûn: buğday renkli, ferâmûşende: unutmuş, lâ-tekrebâ: 2 (Bakara) 35 "Yaklaşmayınız", 6. ser-i kuy: mahalle, sevgilinin bulunduğu yer, câvidân: sonsuz, 7. firâk: ayrılık, eşk-i Nûh-ı nevvâh: ağlayan Nuh'un göz yaşı, mevc-â-mevc: dalga dalga, tûfân-ı belâ: belâ tufanı, 8. rûy: yüz, nâr: ateş, 9. gûş et-: işitmek, zebîhullah: Hz. İsmail, 10. Pîr-i Ken'an: Hz. Yakup, abd-i müşterâ: satın alınmış köle, 11. şeref-yâb: şeref bulan, kelimullah: Hz. Musa, 12. çerh-i çârum: dördüncü kat felek, kudûm: geliş, peyk-i semâ: göğün habercisi, 13. hân-ı ihsân-ı nübüvvet: peygamberli)n ihsan sofrası, tufeyl: asalak, 14. hestî: varlık, merâyâ-yı ta'ayyün: görüntü aynaları, akselmünâ: arzuların görüntüsü, 15. fehm: anlayış, 16. mahz: halis, tam, yem-i lutf: lütuf denizi, keremkân: kerem madeni, atâ: ihsan, 17. defter-i a'mâl: ameller defteri, egerçi: her ne kadar, 18. tesâhub: koruma, sahiplenme, sezâ-yı âtıfet: iyiliğe lâyık, bî-nevâ: sessiz, 19. ez'âf: iki katı fazla.

TAHİR NADİ

[1876-1952]

1876 yılında Divriği'de doğdu. Tuğutluzade olarak bilinen aileye mensuptur. Tahsilini, babasının görev yeri olan Kilis'te tamamladı. Daha sonra üç yıl kaldıkları Kahramanmaraş'ta Arapça ve Farsça öğrendi. Babasının tayininin İstanbul'a çıkması üzerine Üsküdar'a geldi ve burada dört yıl kaldı. Bu esnada Hoca Nâzım Efendi'nin derslerini takip ederek ondan icazetname aldı. Daha sonra Dârü'lfünûn Edebiyat Fakültesi'nin açılması üzerine buraya devam etti ve öğretmen olarak mezun oldu. İlk tayin yeri Mardin'dir. Mevlid'ini de burada yazdı. Üç yıl Mardin'de kaldıktan sonra sırasıyla Selânik, Ankara, Kerkük ve Basra'da görev yaptı. Basra'nın bir süre sonra işgali üzerine İstanbul'a döndü. Kadıköy, Kabataş ve Vefa liseleri ile Gazi Osman Paşa Okulu, Adana Kız Öğretmen Okulu, Amerikan Koleji, İmam Hatip Okulu, Pertevniyal ve İstanbul Kız liselerinde Arapça, Farsça ve edebiyat öğretmenliği yaptı. İstanbul Erkek Lisesi'nden emekliye ayrıldı. 1952'de vefat etti.

Eserleri (en çok bilinenleri): Tahir Nadi Efendi Mevlidi, Fezleke-i Lisân-ı Fârisî.

Naat-i Şerif

1. Günahkâr bir elem-keş rû-siyâhım yâ Resulallah
   Şefâ'at kânısın yok iştibâhım yâ Resulallah
2. Hayâl-i hasretinle olmuşum mebhût u ser-gerdân
   Salât-ı penc-gâhta kıble-gâhım yâ Resulallah
3. Ben ol nâlende bir dil-sûhteyim envâr-ı aşkınla
   Yakar bu âlemi sûzişli âhım yâ Resulallah
4. Bütün âlâm-i gûn-â-gûn vücûdum etmiş istilâ
   Cihanda sensin ancak çâre-hâhım yâ Resulallah
5. Bu Tâhir mücrim ü âsî hemîşe zâr u giryândır
   Hesapsızdır deyi cürm ü günâhım yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. elemkeş: elem çeken, rû-siyâh: kara yüzlü, kân: maden, iştibâh: şüphelenme, 2. mebhût: şaşmış, ser-gerdân: başı dönmüş, pençgâh: beş vakit, 3. nâlende: inleyen, dil-suhte: bağrı yanık, envâr: nurlar, sûziş: yakış, 4. âlâm: elemler, gûn-â-gûn: türlü türlü, çâre-hâh: çare isteyen, 5. hemîşe: davamlı, zâr u giryân: ağlayıp inleyen.

KEMALİ EFENDİ

[1862-1954]

Erzurum-Pasinler'e bağlı Güllüköy'de dünyaya geldi. Asıl adı Osman'dır. Bir buçuk yaşında geçirdiği çiçek hastalığı yüzünden gözlerini kaybetti. Erzurum'da Yeşil Hoca olarak bilinen Seyyid Mustafa Efendi'den okuyarak hafız oldu ve kıraat icazeti aldı. On sekiz yaşına geldiğinde Taşkesenli Şeyh Ahmed Efendi'den dinî ilimleri tahsile başladı. Hâfız-ı Şirâzî ve Fuzuli divanları ile Mesnevî'yi ezberledi. Ayrıca medrese derslerine de devam ederek icazet aldı. Bir süre sonra Kolağası Ali Rıza Efendi'yle tanışarak onun tasavvufî sohbetlerine devam etti. Bu sohbetlerin etkisiyle seyahata çıktı. Diyarbakır, Musul, Bağdat, Necef ve Kerbelâ'ya gitti. Bu sırada 28 yaşında idi. Daha sonra Trablusşam, İskenderun, Antakya ve Halep'te kaldı. Halep'te iken Mevlana dergâhı postnişîni Abdülvâhid Çelebi tarafından uzun süre misafir edildi. Bu şeyhin oğlu Abdülhalim Çelebi ile de dostluk kuran Kemali Efendi'ye onun vasıtasıyla mesnevihanlık icazeti verilerek mevlevi sikkesi giydirildi. 1901'de İstanbul'a geldi. Fatih Camii'nde mesnevi okuttu. Hacı Nazmi ve Manastırlı İsmail Hakkı'nın derslerini takip ederek onlardan icazetname aldı. 1903'te üç aylarda dinî hizmetlerde bulunmak üzere Selânik'e gönderildi. İstanbul'a dönüşünde Kanuni Sultan Süleyman'ın âmâlar için vakfettiği Şehzadebaşı'ndaki imarete yerleşti. İmaretteki şartların iyileştirilmesi için Sultan Abdülhamid'e dilekçe ile müracaat etti. Bunun üzerine imaretin yöneticiliğine tayin edildi. Meşrutiyet'in ilânı ile imaret lağvedilerek Kemali Efendi Erzurum'a gönderildi. 1904'te Üsküdar'da bir oda kiralayarak Mecelle okutmaya başladı. dostlarından Gülzâr-ı Hakikat müellifi Fazlullah Rahimi Efendi vasıtasıyla Eyüp Nişancası'nda Şeyh Murad Dergâhı şeyhi Melâmî-Hamzavî Seyyid Abdülkâdir-i Belhi'ye bağlandı. On sekiz yıl şeyhine hizmet etti. Son yıllarını Eyüp'te geçirdi. 8 Ocak 1954'te tekke civarındaki evinde vefat etti. Edirnekapı Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri: Kemalî Divanı'ndan Aşk Sızıntıları, İrfan Sızıntıları.

Naat-i Şerif

1. Ey Habîb-i Kibriyâ, sensin Resûl-i kâinat
   Rahmeten li'l-âlemiyn âlemlere sensin hayat
2. Her ne âlemde hayatsın, aynı âlem şâhısın
   Nev-be-nev mahlûk içinde, nev be-nev giydin sıfat
3. Görmeden görmüş gibi, her devirden vermek haber
   Gösterir her devirde sensin nizâm-ı mümkinât
4. Bunca gamdan kurtulup, kurtardığın bunca beşer
   Sıdkına bundan büyük âyâ olur mu mu'cizat
5. Sûrete teşrîf-i zâtın zulmeti nûr eyledi
   Feth-î Mekke eyledin, fetholdu her müşkilât.
6. Her makâmı seyredip insanda zâhir olmasan
   Ekmel-i mahlûk olup insan bulur muydu necat
7. Şevk-i vasfınla dönen eflâk u eşbahtan doğar
   Nev be-nev eşcâr u ezhâr-u hubûbat u nebat
8. Hep bu eşkâl-i suver, hep bu sunû'ât u garîb
   Cümlesi seyr-i cemalin çün gelip eyler salât
9. Aşk-ı pâkin bir inâyettir Kemâlî âşıka
   Yokdürür bundan büyük erbâb-ı aşka iltifat

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 2. nev-be-nev: yeni yeni, nizâm-ı mümkinât: mümkinatın düzeni, 4. âyâ: acaba, 5. zulmet: karanlık, 6. ekmel-i mahlûk: yaratılmışların en mükemmeli, necât: kurtuluş, 7. vasl: kavuşma, eflâk: felekler, eşcâr: ağaçlar, ezhâr: çiçekler, 8. eşkâl: şekiller, suver: suretler, sunû'ât: sanatlar, 9. inâyet: iyilik, erbâb-ı aşk: aşk erbabı.

ALVARLI EFE (MUHAMMED LUTFİ)

[1868-1956]

Erzurum-Hasankale'ye bağlı Kındığı köyünde doğdu. Babası Hâce Hüseyin Efendi, annesi Seyyide Hadice Hanım'dır. İlk tahsilini babasından aldı. Daha sonra Erzurum'un tanınmış âlimlerinden ders okudu. 1890'da Hasankale'nin Sivaslı Camii'ne imam oldu. Aynı yıl babasıyla Bitlis'e giderek Muhammed Küfrevî'ye talebe oldu. Batinî ilimlerde ilerledi. Bir süre sonra Muhammed Küfrevî tarafından halife olarak seçildi ve halkı irşad ile görevlendirildi. Erzurum'un Dinarkom köyüne tayin edildiği sırada Rusların 1916'da Van, Muş ve Bitlis'i işgali üzerine Erzurum'a döndü. Rus istilâsının sürmesi üzerine Tercan'ın Yavi köyüne gitti. Burada Ruslara karşı halkı silahlandırdı. 1917'de Bolşevik ihtilali olunca Ruslar, silahlarını Ermenilere vererek Osmanlı topraklarını terk ettiler. Bundan sonra Ermenilerin mezalimi başladı. bunun üzerine Muhammed Lutfi Efendi, Yavi ve komşu köylerden topladığı altmış kişilik bir müfrezeyle Ermenilere karşı harekete geçti. Oyuklu köyü yakınındaki silah deposunu basarak bu silah ve malzemeleri Haydarî Boğazı'ndaki Zergide köyünde bulunan Türk ordusuna ulaştırdı. 12 Mart 1918'de Türk ordusuyla birlikte Erzurum'a girdi. Aynı gün babası şehit oldu. Doğu'nun Ermeni işgalinden kurtarılmasından sonra tekrar Hasankale'ye döndü. Alvar köyü halkının ısrarı üzerine buraya yerleşti. Bundan sonra "Alvar şeyhi" ve "Efe hazretleri" olarak tanındı. Bir Nakşibendi-Halidî şeyhi olarak 1939'a kadar bu köyde, bu tarihten sonra da Erzurum'da halkı irşadla meşgul oldu. 1947, 1949 ve 1950 yıllarında hacca gitti. 12 Mart 1956'da vefat etti. Cenazesi Alvar köyüne götürülerek oraya defnedildi.

Eseri: Arapça, Farsça ve Türkçe Şiirleri.

Naat-i Şerif

1. Ahmed ü Mahmûd u Muhammed Mustafâ derler sana
   Efdal-i mevcûd Habîb-i Kibriyâ derler sana
2. Ey risâlet ma'deni fazıl-terîn-i enbiyâ
   Arş-ı irşâd kubbesinde müntehâ derler sana

3. Nûr-i vahdet şem'ini sensin fürûzân eyleyen
   Şâh-ı evreng-i şefâ'at Müctebâ derler sana
4. Nûr-ı Mevlâdan mürekkebsin mükerremsin güzel
   Ey kerîm-hilkat kerem-şân Murtezâ derler sana
5. Şâh-ı evreng-i şefâ'atsin Habîb-i kibriyâ
   Rûz-i mahşerde azîm sâhib-livâ derler sana
6. "Kabe kavseyni ev ednâ" sadrına sultân olan
   Bezm-i vuslat mahremi hak-âşinâ derler sana
7. Bu Muhammed Lutfîye luttf et kerem kıl yâ Resul
   Muktedâ-yı enbiyâ sâhib-livâ derler sana

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 1. efdal: en faziletli, 2. fâzılterîn: en fazıl, müntehâ: son kerte, 3. şem': mum, fürûzân: parlak, şâh-ı evreng-i şefâ'at: şefaat tahtının padişahı, müctebâ: seçkin, 4. murtezâ: razı olunmuş, 5. livâ: sancak, 6. kâbe kavseyni ev ednâ: 53 (Necm) 9 "İki yay aralığı kadar, yahut daha da az kaldı", 7. muktedâ: uyulan.

İBNÜLEMİN MAHMUT KEMAL İNAL

[1870-1957]

Mehmet Akif'in babası İpekli Tahir Efendi, Beyazıt Kütüphanesi Hâfız-ı Kütübü ve Ali Paşa Camii imamı Hasan Tahsin Efendi ile Trabzonlu Hüsnü Efendi'den özel dersler aldı. Mekteb-i Mülkiye'den rahatsızlığı nedeniyle ayrıldı. Ayrıca Mekteb-i Hukuk ve medrese derslerine bir süre devam etti. Arapça, Farsça, Fransızca Öğrendi, hat ve musikiyle de ilgilendi. Babasının memurluğu dolayısıyla Adana, Elazığ, Ankara, İzmir ve adaları gezdi. 1908'de Sadaret Mektubî Kalemi, Babıali Teftiş Islahat Komisyonu Baş Kitabeti, Eyalet-i Mümtâze ve Muhtar Kalemi Müdürlüğü gibi görevlerde bulundu. Abdülhamid döneminde resmî evrak ve jurnalleri kontrol eden komisyonda yer aldı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Evkaf-ı İslâmiye (İslâmî Eserler) müzesi ve Âsâr-ı Atika (Arkeoloji) Müzesi'nin kuruluşuna önayak oldu. 1923'te Tarih-i Osmanî Encümeni, Türk Tarih Encümeni üyeliklerinde bulundu. Düyûn-ı Umumiye teşkilatında görev aldı. 1924'te Topkapı Sarayı arşivlerinin tasnifi için kurulan komisyonun başkanlığını da yapan İbnülemin, son resmî görevi olan İslâm Eserleri Müzesi Müdürlüğü'nden (1927-35) emekli oldu. Kabri, Merkez Efendi Mezarlığındadır.

Yurt dışında yapılan bazı ilmî toplantılara katıldı, çalışmalarından dolayı birçok yabancı ülke devlet başkanından nişanlar aldı. İslâm Ansiklopedisi danışmanlığı görevinde de bulunan İbnülemin, vefatına kadar bekâr yaşadı. Ömrü boyunca topladığı arşiv, koleksiyon, gazete ve kitaplarını İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne, Mercan'daki konağı ile İbnülemin Mahmud Kemal Yurdu'nu İlim Yayma Cemiyeti ve İmam Hatip Okulu'nun yardım derneğine bağışladı. Makaleleri, Tarih, Tercüman-ı Hakikat, arkadaşlarıyla çıkardığı Resimli Gazele, Asır, Mütâleâ, Beyanü'I Hakk gazetelerinde yayımlandı.

Eserleri: Hülâsâ-i Ziraat, Ahlâk, Revzatu'l-Kemal, Menâfi'us-Sav, Kemâlü'l-Hikme (Hersekli Arif Hikmet'in hayatı), Kemalü'l-İsmet (2. Abdülhamit'in kitapçılarından İsmet Efendi'nin hayatı), Kema-lü'l-Meşâhir (bazı ünlülerin hayatları, Tarihçe-i Evkaf ve Teracim-i Ahval-i Nüzzar (Vakıflar Bakanlığı ve Bakanlar hakkında), Son Asır Türk Şairleri, Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar, Son Hattatlar,

Hoş Sadâ (1875'ten bu yana müzisyen biyografileri), Sabih (hikâye), Rahşan (hikaye), Kamil Paşa'nın Sadareti ve Konak Meselesi, Bir Yetimin Sergüzeşti (hikâye), Divan-ı Yahya (Şeyh,islâm Yahya'nın hayatı ve şiirleri), Divân-ı Hikmet (Hersekli Arif Hikmet'in hayatı ve şiirleri), Divan-ı Galib (Leskofçalı Galib'in hayatı ve şiirleri), Menakıb-ı Hüner-verân (Âlî'nin eseri, metin ve müellifinin biyografisi), Tuhfe-i Hattatın (Müstakimzade Şeyh Süleyman Sadeddin Efendi'nin eseri, metin ve müellifinin biyografisi). Ayrıca basılmış on beş kadar eseri daha vardır.

Naat-i Şerif

1. Ey rûh-i müşahhas ki bütün canlara cansın
   Ağyâre nihansın dil-i yârana iyansın
2. Bûyundur eden güllere îrâs-i revâyîh
   Rûyinle de mihr ü mehe envâr-feşansın
3. Her zerre senin lem'a-i vechinle parıldar
   Zahirde fakat mihr-i hafiyyül-lemeansın
4. Hüsn-i ezelî âşık-ı hüsn-i ezelindir
   Bir öyle cemilsin ki cemallerde nihansın
5. Aşkındır eden sûret-i hestîyi nümâyân
   Aşkınla ki âyîne-i imkân ü mekânsın
6. Dünyâda yere düşmedi gölgen fakat ey nûr
   Ukbada rü'ûs-i beşere sâye-resansın
7. Ey nuhbe-i mahlûk-i ahad gelmedi mislin
   Vallahi ve billahi ahîd-i dü cihansın
8. Ümmîd-i kerem etmededir sâlih ü tâlîh
   Sen kân-ı kerem melce-i âfetzedegânsın
9. Atf-ı nazar et hâline bîçâre Kemâl'in
   Bîçârelere lutf ile dâim nigeransın

Hezec: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 1. ağyâr: yabancılar, nihân: gizli, dil-i yârân: dostların gönlü, iyân: görünür, 2. bûy: koku, îrâs-ı revâyıh: koku sebebi olan, rûy: yüz, mihr ü meh: güneşle ay, envar-feşân: nur saçan, 3. mihr-i hafiyyü'l-leme'ân: parıltısı gizli olan güneş, 4. hüsn: güzellik, 5. sûret-i hestî: varlık sureti, nümâyân: görünen, âyîne: ayna, 6. ru'ûs-ı beşer: insan kafaları, sâye-resân: gölge ulaştıran, 7. nuhbe: seçkin, misl: benzeri, ahîd-i dü cihân: iki dünyada tek olan, 8. tâlih: yaramaz, faydasız, melce: sığınak, kân: maden ocağı, 9. nigerân: bakan.

YAMAN DEDE

[1887-1962]

Asıl adı Diyamandi'dir. 1887'de Talas'ta doğdu. Babası, Kayseri Rumlarından iplik tüccarı Yuvanoğlu Afurani'dir. Henüz on aylık bir bebek iken ailesi Kayseri'-den Kastamonu'ya göç etti. İlk tahsilini Rum Ortodoks mektebinde yapan Diyamandi, 1901'de Kastamonu İdadisine girdi. Yedi senelik İdadiyi birincilikle bitirdi. İdadide okuduğu yıllarda "Yamandî Molla" olarak ünlendi. İdadiyi bitirdikten sonra iki yıl medresede okudu. 1909'da İstanbul Hukuk Fakültesine başlayan Yamandi Molla, 1913'de Hukuk'u bitirdikten sonra, bir taraftan maişet için çalıştı, bir taraftan da Galata Mevlevihanesi'nde Ahmed Celâleddin ve Ahmed Remzi Dedelerden Mesnevi dersleri aldı. Ahmed Remzi Dede, ona "Yaman Dede" diye hitap ederdi. Yirmi beş yıl kadar avukatlık yapan Yaman Dede, daha sonraları, avukatlığı bırakarak öğretmenliğe başladı. 1931'lerde Üsküdar Rum Karma İlkokulu'nda Türkçe Kültür, 1940'larda Sen Lui Fransız Ruhban Okulu'nda Türkçe, 1942'lerde Nötre Dame Lisesi'nde Edebiyat ve Din Dersi, Sen Benua Fransız Kız Ortaokulu'nda Türkçe, Avusturya Kız Ortaokulu'nda Türkçe, Pangaltı Lisesi'nde Türkçe-Edebiyat, 1943'lerde Saint Michel Fransız Lisesi'nde Türkçe-Edebiyat, Özel Yeni Kolej'de Edebiyat, 1950'lerde İngiliz Kız Ortaokulu'nda Türkçe, 1950'lerden sonra da İstanbul İmam Hatib Okulu'nda Türkçe-Farsça, 1960-61 yıllarında Çamlıca Kız Lisesi'nde Din Dersleri ile Türkçe ve nihayet yine 1960-61 arasında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Edebiyat ve Farsça derslerine girdi.

Müslümanlığını 1942'de resmen açıkladıktan sonra Mehmed Abdülkadir Keçeoğlu adını alan Yaman Dede, 3 Mayıs 1962 Perşembe günü Çamlıca'daki evinde vefat etti. Dede, Karacaahmet Mezarlığı'nda Küçük Selimiye/Çiçekçi Câmii'nin karşısında medfundur.

Naat-i Şerif

Gönül hûn oldu şevkinden boyandım yâ Resulallah
Nasıl bilmem bu nîrâna dayandım yâ Resulallah
Ezel bezminde bir dinmez figandım yâ Resulallah
Cemalinle ferah-nâk et ki yandım yâ Resulallah

Yanan kalbe devasın sen, bulunmaz bir şifasın sen
Muazzam bir sehâsın sen, dilersen rûnümâsın sen
Habîb-i Kibriya'sın sen, Muhammed Mustafâ'sın sen
Cemalinle ferah-nâk et ki yandım yâ Resulallah

Gül açmaz, çağlayan akmaz, İlâhî nurun olmazsa
Söner âlem, nefes kalmaz, felek manzûrun olmazsa
Firak, ağlar, visal ağlar, ezel mesturun olmazsa
Cemalinle ferah-nâk et ki yandım yâ Resulallah

Erir canlar o gül-bûy-ı revân-bahşın nevasından
Güneş titrer, yanar dîdârının, bak, ihtirasından
Perîşân bir niyaz inler hayatın müntehâsından
Cemalinle ferah-nâk et ki yandım yâ Resulallah

Susuz kalsam, yanan çöllerde cân versem elem duymam
Yanardağlar yanar bağrımda, ummanlarda nem duymam
Alevler yağsa göklerden ve ben masseylesem duymam
Cemalinle ferah-nâk et ki yandım yâ Resulallah

Ne devletdir yumup aşkınla, göz râhında cân vermek!
Nasip olmaz mı Sultanım haremgâhında cân vermek,
Sönerken gözlerim âsân olur ânında cân vermek,
Cemalinle ferah-nâk et ki yandım yâ Resulallah

Boyun büktüm, perîşânım, bu derdin sende tedbiri,
Lebim kavruldu âteşten döner pâyinde tezkiri,
Ne dem gönlüm muradeylerse taltif eyle Kıtmîr'i,
Cemalinle ferah-nâk et ki yandım yâ Resulallah

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. hûn: kan, nîrân: cehennem, ferahnâk: ferah, 2. rû-nümâ: yüz gösteren, sehâ: cömertlik, 3. manzûr: bakılan, firâk: ayrılık, visâl: kavuşma, mestûr: yazılmış, 4. bûy: koku, revân-bahş: can veren, dîdâr: yüz, ihtirâs: aşırı heves, mühtehâ: son bulmuş, 5. masseylemek, çekmek, emmek, râh: yol, âsân: kolay, 7. leb: dudak, tezkîr: hatırlama, pây: ayak, kıtmîr: Ashâb-ı Kehf'in köpeğinin adı.

HASAN BASRİ ÇANTAY
[1887-1964]

1887'de Balıkesir'de doğdu. Babası, Çantayoğullarından Halil Cenabî Efendi'dir. İdadinin dördüncü sınıfından ayrıldı. 1903'te babasını kaybedince ailesinin geçimini üstlendi. Balıkesir mutasarrıfı Ömer Ali Bey'in yardımıyla Bayındırlık dairesine memur olarak girdi. Balıkesir'de Mevlevihane müderrislerinden Ragıbzade Ahmed Naci Efendi'nin manevi desteğini gördü. Hukuk ve Felsefe okudu, Arapça ve Farsça öğrendi. Ahmed Naci Efendi'nin vefatından sonra Kodanazzade Han Ahmed Efendi'den ders okuyarak icazetname aldı. 1913'de Daimî Encümen başkâtibi oldu. bir süre sonra kendi isteği ile buradan ayrıldı. Sonra Meclis-i Umumî Encümeni daimî azalığına seçildi. I. Dünya savaşının sonlarına doğru Balıkesir'de Ses gazetesini çıkardı. İşgal kuvvetleri aleyhine yazılar yazdı. Bunun üzerine İngilizlerin isteği ile hakkında tutuklama emri çıkarıldı. Firar ederek dokuz ay Burhaniye, Kebsut ve Dursunbey'de dolaştı. I. Büyük Millet Meclisi'ne Balıkesir milletvekili olarak girdi. Bir süre sonra Balıkesir'e dönerek Şehit Çocukları Yuvası'nı kurdu. Bu sırada Kur'an meali hazırladı ve Türkçe ibadeti savunanlara sert cevaplar verdi. 3 Aralık 1964'te vefat etti. Vasiyeti üzerine Edirnekapı şehitliğine defnedildi.

Eseri: Kur'an-ı Kerim ve Meal-i Hakim.

Naat-i Şerif

1. Sevdim seni hep canlara canan diye sevdim
   Bir ben değil âlem sana kurban diye sevdim
2. Ecrâm-ı felek levh u kalem mest-i nigâhın
   Dîdârına âşık ulu Yezdan diye sevdim
3. Mahşerde nebiler bile senden meded ister
   Gül yüzlü melekler sana hayran diye sevdim
4. Aşkınla buhurdan gibi tütmede bu kalbim
   Sensiz bana cennet bile hicran diye sevdim

5. Tâ arşa çıkar her gece âşıkların âhı
   Âsîlere lutfün yüce ferman diye sevdim
6. Doğ kalbime bir lahzacık ey nûr-ı dilârâ
   Sevdanı gönül derdine derman diye sevdim
7. Bülbül de senin bağrı yanık âşık-ı zârın
   Feryadı bütün âteş-i sûzân diye sevdim
8. Hûrîler ezelden beri şeydâ-yı cemalin
   Yanmıştı sana Yûsuf-ı Kenan diye sevdim
9. Evlâd ü iyâlden geçerek Ravza'na geldim
   Evsâfını methetmede Kur'ân diye sevdim
10. Kıtmîr'inim ey Şâh-ı Rüsul kovma kapından
    Âlemlere rahmet dedi Rahman diye sevdim
11. Şeydâ kuluna eyle nazar merhametinle
    Bir lahza nazar en büyük ihsan diye sevdim

Hezec: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 2. ecrâm: cisimler, mest-i nigâh: bakış mestliği, dîdâr: yüz, 4. hicrân: ayrılık, 6. lahza: an, 7. âşık-ı zâr: inleyen âşık, âteş-i sûzân: yakıcı ateş, 8. şeydâ-yı cemâl: cemaline düşkün.

FAHREDDİN EFENDİ
[1885-1966]

8 Eylül 1885'te İstanbul Karagümrük'te Nureddin Cerrahî Âsitânesi'nde doğdu. Asıl adı İbrahim Fahreddin Şevki'dir. Bu dergâhın şeyhlerinden Rızaeddin Yaşar Efendi'nin oğlu, Abdülaziz Zihni Efendi'nin torunudur. Öğrenimine dergâhın bitişiğindeki Canfedâ Hatun Mekteb-i İbtidâiyyesi'nde başladı. Dokuz yaşında iken, o sırada dergâhın şeyhi olan amcası Yahya Galib Efendi tarafından tüy arakiyye tekbirlendi ve böylece tasavvufî hayata ilk adımını atmış oldu. On bir yaşında Cerrahî tarikatı mensuplarınca okunan, tarikatın pîri Nureddin Cerrâhî'nin tertip ettiği vird-i sagîri istinsah etti. Kendisine bu virdi okuma izni verildi ve dergâha kahve nakibi tayin edildi. Aynı yıl mekteb-i ibtîdâiyyeden mezun olunca Fatih Nişancı Camii'nin yakınlarındaki Hadîkatü'l-maârif Mekteb-i Rüşdiyyesi'ne girdi. Ayrıca Fâtih Camii dersiamlarından Hafız Fazıl Efendi'nin Arapça derslerine devam etti. Dönemin meşhur hattatlarından Filibeli Ahmed Arif Efendi'den sülüs ve nesih dersleri aldı. 1897 yılında babası Rızaeddin Yaşar Efendi'ye intisap etti ve üç yıl sonra dergâha türbedar tayin edildi. Bu yıllarda dönemin büyük sûfîsi Abdülkâdir-i Belhi mensuplarından ve Gülzâr-i Hakikat adlı eserin müellifi Fazlullah Rahimi Efendi'den Farsça öğrendi. 1901'de babasından hilâfet aldı. Bir süre Eyüp Özbekler Tekkesi şeyhi Âkıli Efendi'den Mesnevi ve Hafız divanını okudu. 1905 yılında Üsküp'ün Koçina kasabasındaki Cerrahî dergâhı şeyhi Mehmed Kemaleddin Efendi'nin vefatı üzerine, oğlu Ahmed Hakkı Efendi'ye vekâlet vermek için babası tarafından Üsküp'e gönderilen Fahreddin Efendi bu dergâha mensup olan 1200 erkek ve kadın dervişin biatlarını yeniledi. Bu arada 282 kişi kendisine intisap ederek Cerrâhiyye tarikatına girdi. İstanbul'a döndükten sonra Fatih Otlukçu Yokuşu'ndaki Şeyh Hüsameddin Cerrahî Dergâhı'nda vekâleten şeyhlik görevini ifa etmeye başladı. Babası 1910 yılında, Üsküdar Kapıağası'nda Arakiyeci Hacı Mehmed Efendi Mescidi'ndeki Cerrahî Dergâhı'nın kendi uhdesinde olan mütevellilik ve meşihatini ona devretti. Bu tarihten tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar, ikamet ettiği Karagümrük'teki Cerrahî Âsitânesi'nden her perşembe bu dergâha giderek Cerrahî âyinini icra etti. Babasının vefatından sonra (1913) Nureddin Cerrahî Dergâhı'nın

poştnişini oldu. Tekkeler kapatılıncaya kadar resmen, vefatına kadar da gayri resmî olarak bu görevini sürdürdü. Ocak 1922'de Evkaf Nezareti'ne bir dilekçe ile müracaat ederek Nureddin Cerrâhî'nin Cerrahpaşa Camii'nde saklanan bazı şahsî eşyalarının dergâha getirilmesini sağladı. Aynı yıl Cerrahî adab ve evradını ihtiva eden bir risale yayımladı. Soyadı kanunu çıkınca Erenden soyadını aldı. 1940 yılında dergâhın ve türbenin Evkaf müdürlüğü tarafından atölye olarak şahıslara kiraya verilmek istenmesi üzerine teşebbüse geçerek beş yıl uğraştıktan sonra burasının müzeler müdürlüğüne geçmesini temin etti. İstanbul'u Sevenler Cemiyeti'nden sağladığı para ile harap bir türbe ve tevhidhaneyi tamir ettirdi. Daha sonraki yıllarda da dergâhın bakım ve onarımı için gayret sarfederek günümüze ulaşmasını sağladı. Vefat ettiğinde dergâhın türbesine defnedildi. 1917 yılında Fatih dersiamlarından Hoca Hüseyin Vasfî Efendi'nin kızıyla evlenen Fahreddin Efendi'nin çocuğu olmamıştır.

Eserleri: Envâr-ı Hazret-i Nureddin-i Cerrahî, Sual-name, Tarifname.

Naat-i Şerif

1. Yâ Muhammed! O senin aşkına kurban olayım
   Ayağın tozuna ben, hâk ile yeksan olayım
2. Göreyim gül yüzünü, seyrine ver de tâkat
   Bakayam hüsnüne ben, öylece hayran olayım
3. Şeni sevmek bile haddim değil, amma severim
   Sen de sev bendeni, nâil-i ihsan olayım
4. Bilirim ben beni yoktur bakacak yüz bende
   Ne olur merhamet et lutfuna şayan olayım
5. Fâhirâ aşkına ben iki cihan serverinin
   Vereyim başımı da, boynu kızıl kan olayım

Remel: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

Kelimeler: 1. hâk ile yeksân: yerle bir, 2. hüsn: güzellik, 3. bende: köle, nâil-i ihsân: iyiliğe kavuşmuş, 4. şâyân: yakışır, lâyık.

ÂŞIK NİHANİ

[1884-1967]

Asıl adı Mustafa'dır. Erzurum-Şenkaya'ya bağlı Göreşken köyünde 1884'te doğdu. Babası, Gedikoğullarından Recep Usta, annesi Ahıska'nın Zigatbel köyünde İslâmoğulları sülalesinden Mahbûb Hatun'dur. Çocukluğu, köyünde geçti. Âşık Sümmani ile görüştü. Sümmani'yi kendisine usta bildi ve onun koşmalarının çoğuna nazireler yazdı. Sümmani'yle birlikte üç ay Kuzey Anadolu'yu dolaştı. Daha sonra köyüne dönerek uzun süre imamlık yaptı. Perişan Hanım'la evlendi. Geçimini çiftçilikle sağladı. 1944'te oğlu Abdülmecit'le birlikte Ankara'ya geldi. Anadolu'da pek çok yeri dolaştıktan sonra Temmuz 1966'da İstanbul'a geldi. 12 Mart 1967'de vefat etti. Ehl-i tarikat birisiydi. Kadirî ve Rufaî tarikatlarından feyiz aldı. Şiirlerinde dinî ve tasavvufî motifleri işledi. Nihani, badeli âşıklar töresinin son ustasıdır.

Eseri: Şiirleri.

Naat-i Şerif

Ehl-i hakikatda ilm-i hikmete
Adalet lâyıktır sevdiğim sana
Evvel şerîatda hakk tarikat'da
Muhabbet lâyıktır sevdiğim sana

Sensin tâ ezelden canlar cânânı
Sen içün halk etti cümle cîhânı
Sendedir Mevlânın azîz nişânı
Nübüvvet lâyıktır sevdiğim sana

Sidretül-müntahâ seyrângahında
Cebraildir delil gider râhında
Arşın beyanında mi'raç evinde
Ziyaret lâyıktır yâ Resul sana

Ruhum seni sevdi ezel-be-ezel
Nurundan halk etti ganî-lemyezel
Yüz yirmi dört bin güzelden güzel
Sedâkat lâyıktır sevdiğim sana

İsmin yazılıdır arş'ın kapuna
Melekler el bağlı durur safına
Her nebi çağrışır nefsî nefsine
Şefâat lâyıktır sevdiğim sana

Nihân sana ümmet feryâd u zârda
Muradı matlubu perverdigârda
Yarın kıyametde rûz-i mahşerde
Şefâat lâyıktır yâ Resul sana

Kelimeler: 1. ehl-i hakikat: hakikat ehli, 2. nübüvvet: peygamberlik, 3. sidretü'l-müntehâ: büyük berzah, seyrangâh: seyir yeri, râh: yol, 4. ezel-be-ezel: ezelden ezele, ganî: zengin, Allah, lemyezel: zeval bulmaz, 6. feryâd u zâr: inleyip feryad etme, perverdigâr: rızık verici Allah, rûz-ı mahşer: kıyamet günü.

İHRAMCIZADE İSMAİL HAKKI TOPRAK

[1880-1969]

Nakşibendî tarikatının Halidiyye kolu mürşitlerinden olan İsmail Hakkı Toprak, 1880 yılında merkez Örtülüpınar mahallesinde doğdu. Aslen Buharalı olan dedeleri, Kabe'nin örtüsünün değişim ve bakım hizmetiyle meşgul olduklarından dolayı İhramcılar diye anılmıştır. Bu sebeple kendilerine de İhramcızade denilmiştir. Sivas Çifte Minare'deki ilk tahsilinden sonra rüştiyeyi bitirdi. Medrese tahsilini ise Şifâiyye Medresesi'nde yaptı. Arapça ve Farsça'yı ana dili gibi bilen İsmail Hakkı Toprak, dinî ilimlerde de kendisini iyi yetiştirmiştir. Sivas'ta bulunan Arap Şeyh ve Mur Ali Baba'ya uzun yıllar hizmet ettikten sonra Tokat'a giderek Mustafa Hâkî Efendi'ye intisap etti. Tokat'ta İnhisar Dairesi Müskirat memurluğu görevinde bulundu. 1908'de Mustafa Hâkî Efendi'nin Tokat Mebusu olarak İstanbul'a gitmesi üzerine Sivas'a Düyûn-ı Umûmiye memuru olarak döndü. Zara'nın Çarhı Tuzlasına bağlı Cedid Tuzlası müdürlüğü görevinden 1931 yılında emekliye ayrıldı. Mustafa Hâkî Efendi'nin vefatından sonra Sivaslı Mustafa Tâkî Efendi'ye intisap eden İsmail Hakkı Toprak, 1925 yılında şeyhinin vefatı üzerine irşat görevine getirildi. Ulu Cami'nin tamir ve ibadete açılmasına (1955-1966) önderlikle birlikte, Sivas İmam Hatip Lisesi'nin açılması (1958-1962), Hoca İmam Camii'nin minaresinin tamiri, Hayırseverler Camii (1962), Sofu Yusuf Camii, Serçeli Camii, Dikimevi Camii, Zara Cencin Köyü içme suyu ve köprüsü, Tozanlı Köprüsü (1943) ve Sivas ve çevresinde muhtelif sebil çeşmelerinin yapılmasına da önderlik etti. 2 Ağustos 1969 tarihinde vefat eden İsmail Hakkı Toprak, Ulu Cami avlusuna defnedildi.

Eseri: Yâre Yâdigâr.

Naat-i Şerif

1. Bize lutf-ı Mecîd oldu bu mevlûd-ı Muhammeddir
   Yine uşşâka iyd oldu bu mevlûd-ı Muhammeddir
2. Feriştehler bi-izn-i Rab nüzul eyler yere bu şeb
   Sunarlar câm-ı vahdet hep bu mevlûd-ı Muhammeddir

3. Küşâd olur dürr-i rahmet nisâr olur dürr-i vahdet
   Ayan olur nice hikmet bu mevlûd-ı Muhammeddir
4. Yine şehr-i Rebî' geldi yine kadr-i refî' geldi
   Bize Hak'dan şefî' geldi bu mevlûd-ı Muhammeddir
5. Çü doğdu nûr-ı erselnâ pür oldu nûr ile dünyâ
   Güm oldu Lât ile Uzzâ bu mevlûd-ı Muhammeddir
6. Yıkıldı köşkü Kisrâ'nın ocağı söndü Gebrânın
   Beli büküldü şeytânın bu mevlûd-ı Muhammeddir
7. Sınıp putları tersânın çekildi suyu îranın
   Nizâmı geldi dünyânın bu mevlûd-ı Muhammeddir
8. Selâmı kabr-i hâkine riyâz-ı 'ıtır-nâkine
   Salât et rûh-ı pâkine bu mevlûd-ı Muhammeddir

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. lutf-ı Mecîd: Allah'ın lütfu, mevlûd: Hz. Peygamber'in doğumu, uşşâk: âşıklar, îd: bayram, 2. ferişteh: melek, bi-izn-i Rab: Allah'ın izniyle, nüzûl eyle-: inmek, şeb: gece, câm-ı vahdet: vahdet kadehi, 3. küşâd: açık, dürr: inci, nisâr ol-: saçılmak, ayân: görünme, 4. kadr-i refî': şanı yüce, şefî': şefaatçi, 5. erselnâ: 21 (Enbiya) 107 "Seni gönderdik", pür ol-: dolmak, güm ol-: kaybolmak, 6. Gebrâ: Mecusî, 7. Tersâ: Hristiyan, 8. kabr-i hâk: kabir toprağı, riyâz-ı ıtırnâk: ıtır kokulu bahçe.

ÖMER NASUHİ BİLMEN

[1884-1971]

1884'te Erzurum'un Salasar köyünde doğdu. Babası, Hacı Ahmed Efendi tanınmış âlimlerdendi. İlk eğitimini babasından aldı. Daha sonra Müderris Abdürrezzak Efendi ile Erzurum müftüsü Hüseyin Hâkî Efendiden dersler aldı. Yakın ilgisini gördüğü bu iki âlimin ardı ardına ölümü üzerine İstanbul'a gelerek Fatih Medresesi'ne yerleşti. Müderris Tokatlı Şakir Efendi'den icazet aldı. Hukuk fakültesine de devam ederek buradan birincilikle mezun oldu. 28 yaşında dersiam (profesör) oldu. 1912 yılında Dârül-hilâfetül-aliyye Medresesi'nde başlayan öğretim vazifesini, vefatına kadar sürdürdü. Medresetül-vâizîn'de fıkıh ve usul-i fıkıh, Sahn medresesinde kelam, Dârüşşafaka'da da on beş yıl kelâm, siyer ve felsefî ahlâk okuttu. İstanbul İmam Hatip Okulu'nda ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nde hocalık yaptı. Memuriyete Fetva hane-i Âliye'de başlamıştı. İkinci vazifesi Te'lif Heyeti azalığıdır. Daha sonra Temyiz Mahkemesi Şeriyye Dairesi mümeyyizliğine, 1922'de Şer'î Tetkikler Meclisi azalığına atandı. 1934'te İstanbul Müftü muavinliğine geldikten sonra 1943'te İstanbul müftüsü oldu. 1960'ta beşinci diyanet işleri başkanı oldu. Bu görevdeyken 5 Nisan 1961'te emekliye ayrıldı. 13 Ekim 1971'de vefat etti.

Eserleri: Hukuk-ı İslâmiye ve Istılahat-ı Fikriye Kamusu, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, Muvazzah İlm-i Kelâm, Kur'an-ı Kerim'den Dersler, Tefsir Tarihi, Eshab-ı Kiram, Büyük İslâm İlmihali.

Naat-i Şerif

1. Vücudun senin timsal-i hikmet yâ Resulallah
   Kudümün kainata verdi nüzhet yâ Resulallah
2. Mukaddessin bütün esrara vâkıfsın ki zahirdir
   Senin her bir sözünden bin hakikat yâ Resulallah
3. Cihana verdiğin feyzi düşündükçe sıkılmaz mı
   Seni inkar eden ehl-i cehalet yâ Resulallah
4. Senin nûr-ı zuhurunla ne ulvî mazhariyyet ki
   Ufuklardan açıldı gitti zulmet yâ Resulallah

5. Tecellî-yâb olunca tal'atın evc-i rîsaletten
   Münevver etti ekvânı hidayet yâ Resulallah
6. Meşâm-ı âşıkâm her seher etmektedir ta'tir
   Nesîm ettikçe dergâhını ziyaret yâ Resulallah
7. Zülâl-i vuslatınla âlemi ihya ederken sen
   Dil-i pür-vecdimi yaksın mı firkat yâ Resulallah
8. Mu'attar Ravzanı pür-feyzine ben iştiyakımdan
   Enîn etmekteyim artık inayet yâ Resulallah
9. Günahkârım peşiman bir kulum gayet perîşânım
   Niyaz etmekteyim senden şefaat yâ Resulallah

   Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. timsâl-i hikmet: hikmet timsali, kudûm: geliş, nüzhet: sevinç, 2. esrâr: sırlar, 5. tecellî-yâb: tecellî bulan, tal'at: yüz, evc-i risâlet: risaletin doruğu, ekvân: kevnler, dünyalar, 6. ta'tîr: kokulandırma, meşâm-ı âtkân: âşıkların burunları, nesîm: rüzgâr, 7. zülâl-i vuslat: vuslat pınarı, firkat: ayrılık, vecd: kendin geçme, 8. mu'attar: ıtırlı, enîn: inleme, inâyet: iyilik, 9. niyâz: yalvarma.

FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL
[1898-1973]

18 Mayıs 1898'de İstanbul'da doğdu. Babası hazîne-i hâssa başmüfettişi Süleyman Nafiz Bey, annesi Fatma Ruhiye Hanım'dır. Baba tarafından Trabzonlu bir aileye mensuptur. İlk ve orta öğrenimini Bakırköy Rüşdiyesi ile Hadîka-i Meşveret İdâdisi'nde tamamladı; bir süre devam ettiği Tıp Fakültesi'ni bitiremeyerek dördüncü sınıftan ayrıldı. 1918'de İleri gazetesinin yazı heyetinde çalıştı. 1922'de gazetenin temsilcisi olarak Ankara'ya gitti. 1922-1924 yılları arasında Kayseri Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. Daha sonra Ankara Muallim Mektebi'nde (1924), Ankara Kız ve Erkek Liselerinde öğretmenliğe devam etti (1921-1932). İstanbul'a döndükten sonra da Vefa Lisesi, Kabataş Lisesi ve Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde öğretmenlik yaptı (1932-1946). 1946 yılında politikaya atılarak Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili seçildi. 27 Mayıs 1960 İhtilâline kadar milletvekilliği yaptı. İhtilâlde diğer Demokrat Parti milletvekilleriyle birlikte tutuklanarak Yassıada'ya gönderildi. Haziran 1960-Eylül 1961 tarihleri arasında tutuklu kaldı ve suçsuz bulunarak salıverildi. Bir daha politikaya girmedi ve son yıllarını Arnavutköy'deki evinde geçirdi. Bir vapur seyahati sırasında Fethiye civarında 8 Kasım 1973'te öldü. Mezarı Karacaahmet'tedir.

Eserleri: Şiirleri: Şarkın Sultanları, Dinle Neyden, Gönülden Gönüle, Çoban Çeşmesi, Suda Halkalar, Bir Ömür Böyle Geçti, Elimle Seçtiklerim, Boğaziçi Şarkısı, Tatlı Sert, Akıncı Türküleri, Akarsu, Heyecan ve Sükun, Zindan Duvarları, Han Duvarları.

Sinaya İnen Nur

Güçtür hatırlamak sana râm olduğum demi,
Ey her bakışta bir daha ilhamı râm eden!
Bir yerde, bezm-i canda mı, dîvân-ı Cem'de mi,
Bir yerde görmüşüm seni dünyamı görmeden.

Tarihi sende başladı âlemde ömrümün.
Kaydetti her geçen güne aşkın bir irtifa;
Her derde panzehir gelen ulvî tebessümün
Bir bir çiçekle kaynamış efsunlu bir şifa.

Gönlüm ayak sesinde, gözüm merdivendedir;
Bir kavmi yok resule tecelli zamanısın;
En lâyemut eserlerin ilhamı sendedir,
En muhteşem kasidelerin kahramanısın!

Ferman sürer seninle bu âlemde hüsn ü ân,
Sensiz kalan gönül, kalan ömrünce yas taşır;
Destan değil, hikâye değil, senden ayrılan,
Ömrün bütün bedîalarından uzaklaşır!

Muzârî': Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: 1. râm: itaat eden, bezm-i cân: can meclisi, dîvân-ı Cem: Cem'in meclisi, divanı, 2. irtifâ: yükselme, 3. lâ-yemût: ölmez, 4. hüsn ü ân: güzellik ve cazibe, bed'îa: beğenilen.

ARİF NİHAT ASYA

[1904-1975]

Asıl adı Mehmed Arif'tir. 7 Şubat 1904'te Çatalca'nın İnceğiz köyünde doğdu. Babası Ziver Efendi aslen Tokatlı, annesi Zehra Hanım ise Tırnovalıdır. Henüz yedi günlükken babasını kaybetmesi, annesinin de başka biriyle evlenmesi üzerine, çocukluğunu akrabalarının yanında geçirmek zorunda kaldı. Balkan Savaşı sonunda İstanbul'a geldi. İlk tahsilini Kocamustafapaşa ve Haseki mahalle mekteplerinde tamamladıktan sonra Gülşen-i Maârif Rüşdiyesi'ne girdi. Buradan Bolu Sultânîsi'ne, oradan da Kastamonu Sultânisi'ne geçti. Lise yıllarında Kastamonu'nun İstiklâl Savaşı'nı destekleyen heyecanlı havasını yaşadı. Bir süre sonra İstanbul Dârülmuallimin-i Âliyyesi'ne girdi, bir yandan da İstanbul Postahanesi'yle Anadolu Ajansı'nda çalıştı. 1928'de okulun edebiyat bölümünü bitirdi ve öğretmen olarak Adana'ya tayin edildi. Adana Lisesi ile kız ve erkek öğretmen okullarında on dört yıl edebiyat öğretmenliği ve idarecilik yaptı. 1950-1954 yılları arasında Adana milletvekili oldu. 1954'te tekrar öğretmenliğe döndü. 1959-1961 yıllarında Kıbrıs'ta çalıştı. 1962'de emekli oldu; 5 Ocak 1975'te Ankara'da vefat etti.

Eserleri: Kubre-i Hadrâ.

Naat-i Şerif

Seccaden kumlardı
Devirlerden diyarlardan
Gelip göklerde buluşan
Ezanların vardı

Mescit mü'min minber mü'min
Taşardı kubbelerden tekbir
Dolardı kubbelere amin

Ve mübarek geceler dualarımız
Geri gelmeyen dualardı
Geceler ki pırıl pırıl
Kandillerin yanardı

Kapına gelenler yâ Muhammed
Uzaktan yakından
Mü'min döndüler kapından

Besmele ekmeğimizin bereketiydi
İki dünyada aziz ümmet
Muhammed ümmetiydi

Konsun yine pervazlara
Güvercinler
Hû hûlara karışsın
Aminler
Mübarek akşamdır
Gelin ey Fatihalar Yâsinler

Şimdi seni ananlar anıyor ağlar gibi
Ey yetimler yetimi
Ey garipler garibi
Düşkünlerin kanadıydın
Yoksulların sahibi
Nerde kaldın ey Resul
Nerde kaldın ey Nebi

Günler ne günlerdi yâ Muhammed
Çağlar ne çağlardı
Daha dünyaya gelmeden
Müminlerin vardı
Ve bir gün ki gaflet
Çöller kadardı

Halime'nin kucağında
Abdullah'ın yetimi
Âmine'nin yetimi ağlardı

Hatice'nin goncası
Âişe'nin gülüydün
Ümmetinin gözbebeği
Göklerin resülüydün

Elçi geldin elçiler gönderdin
Rûhunu Allah'a
Elini ümmetine verdin
Beşiğin yurdun yuvan
Mekke'de bunalırsan
Medine'ye göçerdin
Biz bu dünyadan nereye
Göçelim yâ Muhammed
Yeryüzünde riya inkâr hıyanet
Altın devrini yaşıyor

Diller sayfalar satırlar
Ebu Leheb öldü diyorlar
Ebu Leheb ölmedi yâ Muhammed
Ebu Cehil kıtalar dolaşıyor

Neler duydu şu dünyada
Mevlid'ine hayran kulaklarımız
Ne adlar ezberledi ey Nebi
Adına alışkın dudaklarımız
Artık yolunu bilmiyor
Artık yolunu unuttu
Ayaklarımız
Kâbe'ne siyahlar
Yakışmamıştır yâ Muhammed
Bugünkü kadar

Haset gururla savaşta
Gurur kafdağında derebeyi
Onu da yaralarlar kanadından
Gelse bir şefkat meleği
İyiliğin türbesine
Türbedar oldu iyi

Vicdanlar sakat
Çıkmadan yarına
İyilikler getir güzellikler getir
Âdemoğullarına

Şu gördüğün duvarlar ki
Kimi Taif'tir kimi Hayber'dir
Fethedemedik yâ Muhammed
Senelerdir

Ne doğruluk ne doğru
Ne iyilik ne iyi
Bahçende en güzel dal
Unutttu yemiş vermeyi
Günahın kursağında
Haramların peteği

Bayram yaptı yapanlar
Semave'yi boşaltıp
Save'yi dolduranlar
Atını hendeklerden bir atlayışta
Aşırdı aşıranlar
Ağlasın Yesrib
Ağlasın Selmanlar

Gözleri perdeleyen toprak
Yüzlere serptiğin topraktı
Yere dökülmeyecekti ey Nebi
Yabanların gözünde kalacaktı

Konsun yine pervazlara
Güvercinler
Hû hûlara karışsın
Aminler
Mübarek akşamdır
Gelin ey Fatihalar Yâsinler

Ne oldu ey bulut
Gölgelediğin başlar
Hatırında mı ey yol
Bir aziz yolcuyla
Aşarak dağlar taşlar
Kafile kafile kervan kervan
Şimale giden yoldaşlar

Uçsuz bucaksız çöllerde
Yine izler gelenlerin
Yollar gideceklerindir

Şu tekbir getiren mağara
Örümceklerin değil
Peygamberlerindir meleklerindir
Örümcek ne havada
Ne suda ne yerdeydi
Hakkı göremeyen
Gözlerdeydi

Şu kuytu cinlerin mi
Perilerin yurdu mu
Şu yuva ki bilinmez
Kuşları hüdhüd müdür
Güvercin mi kumru mu
Kuşlarını bir sabah
Medine'ye uçurdu mu

Ey Abva'da yatan ölü
Bahçende açtı dünyanın
En güzel gülü
Hatıran, uyusun çöllerin
Ilık kumlarıyla örtülü

Dinleyene hâlâ
Çöller ses verir
Yâleyl susar
Uğultular gelir
Mersiye okur Uhud
Kaside söyler Bedir
Sen de bir hac günü
Başta Muhammed, yanında Ebubekir
Gidenlerin yüz bin olup dönüşünü
Destan yap ey şehir

Ebubekir'de nur, Osman'da nurlar
Kureyş ululari karşılarında
Meydan okuyan bir Ömer bulurlar
Ali'nin önünde kapılar açılır
Ali'nin önünde eğilir surlar
Bedir'de Uhud'da Hayber'de
Hakk'ın yiğitleri şehit olurlar

Bir mutlu günde ki ölüm tatlıydı
Yerde kalmazdı ruh... kanatlıydı

Konsun yine pervazlara
Güvercinler
Hû hûlara karışsın
Aminler
Mübarek akşamdır
Gelin ey Fatihalar Yâsinler

Vicdanlar sakat çıkmadan
Yâ Muhammed yarına
İyiliklerle gel güzelliklerle gel
Âdemoğullarına

Yüreklerden taşsın
Yine imanlar
Itri bestelesin tekbîrini
Evliyâ okusun Kur'anlar
Ve Kur'ân'ı göz nuruyla çoğaltsın
Kayışzade Osmanlar

Naatını Gâlib yazsın
Mevlid'ini Süleymanlar
Sütunları kemerleri kubbeleriyle
Geri gelsin Sinanlar
Çarpılsın hakikat niyetine
Cenaze namazı kıldıranlar

Gel ey Muhammed bahardır
Dudaklar ardında saklı
Aminlerimiz vardır
Hacdan döner gibi gel
Mi'racdan iner gibi gel
Bekliyoruz yıllardır

Bulutlar kanat, rüzgâr kanat
Hızır kanat, Cibril kanat
Nisan kanat, bahar kanat
Ayetlerini ezber bilen
Yapraklar kanat
Açılsın göklerin kapıları
Açılsın perdeler kat kat

Çöllere dökülsün yıldızlar
Dizilsin yollarına
Yetimler günahsızlar
Çöl gecelerinden yanık
Türküler yapan kızlar
Sancağını saçlarıyla dokusun
Bilâl-i Habeşî sustuysa
Ezanları Davudlar okusun

Konsun yine pervazlara
Güvercinler
Hû hûlara karışsın
Aminler
Mübarek akşamdır
Gelin ey Fatihalar Yâsinler

KEMAL EDİP KÜRKÇÜOĞLU

[1902-1977]

Urfa'da doğdu. Babası, Osmanlı Meclis-i Mebûsanı Urfa temsilcisi Ömer Edib Bey, annesi, İstanbul Temyiz Mahkemesi üyelerinden Eğinli Ahmed Nazif Bey'in kızı Sıdıka Hanım'dır. Abdülkâdir-i Geylanî soyundan ve Urfa'nın Kürkçüogulları adıyla tanınmış eski bir ailesindendir. Aile adının soyadı olarak kullanılması yasaklandığı için soyadı kanununun ardından bir müddet Önsel soyadıyla anılmışsa da 1950'den sonra Kürkçüoğlu soyadını aldı. Urfa'da İrfâniye Mektebi'nde başladığı ilk öğrenimini İstanbul'da Menbaulirfan Mektebi'nde bitirdi. Urfa Rüşdiyesinde ve İstanbul'da Vefa Sultânîsi'nde okudu (I919). 1924'te İstanbul Dârülmuallimîn-i Âliyesi'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Şark Dilleri Bölümü'nü bitirdi. Edebî bilgisini babasına, amcası şair Osman Remzi ile Ali Emîrî Efendi'ye borçlu olduğunu söyleyen Kemal Edip, bir taraftan cami derslerine devam ederek dinî konularda kendini yetiştirirken özel hocalardan da faydalanıp Fransızca, Arapça ve Farsça öğrendi; İngilizcesini geliştirdi. Naim Hazım Onat ve M. Necati Lugal gibi hocalardan istifade etti. İlk mektep muallimliğiyle başladığı mesleğini İstanbul Maarif Müdürlüğü'nde şef müfettiş (1935), ilk tedrisât müfettişliği, orta ve liselerde tarih ve edebiyat hocalığı, Millî Eğitim Bakanlığı Hususi Mektepler Dairesi müdür muavinliği gibi görevlerle bilhassa fakülte ve yüksek okullarda zaman zaman idarecilik yaparak vefatına kadar sürdürdü. Üniversite hocalığı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi müdürlüğüyle başladı; burada paleografi, Ankara İlahiyat Fakültesi'nde İslâm dini esasları ve tasavvuf tarihi dersleri okuttu. Millî Eğitim Bakanlığı müfettişliği, Tâlim ve Terbiye Dairesi üyeliği, Din Eğitim ve Öğretimi Dairesi müdürlüğü yaptı. Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca ve Türkçe bölümlerinde edebiyat dersi verdi. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü müdürlüğünü tedvirle görevlendirilirdi (11 Mayıs 1960). Burada tasavvuf tarihi derslerini okuttu (Şubat 1961). Celal Saraç'ın müdürlüğe tayini dolayısıyla enstitüdeki görevlerinden ayrıldı (1 Haziran 1961). Bir müddet Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nde ders verdi. Amerikan hükümetinin davetlisi olarak meslekî incelemelerde bulunmak üzere Amerika'ya gitti (1965). Millî Eğitim Bakanlığı müfettişi

iken yaş haddinden emekliye ayrıldı (12 Haziran 1968). 1969-1972 yılları arasında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde İslâmî Türk edebiyatı derslerini okuttu. 1966 baharında İstanbul'a yerleşen Kemal Edip, 15 Nisan 1977'de burada vefat etti. Kabri Zincirlikuyu Mezarlığı'ndadır. Kürkçüoğlu İnönü (Türk) Ansiklopedisi yazı kurulunda, uzman olarak Türk Dil Kurumu'nda, Maarif Vekâleti'nce kurulan Fuzuli'nin bütün eserlerini neşretme komisyonunda çalışmış ve Türk Kültür Eserleri Daimî Komisyonu üyeliğinde bulunmuştur.

Eserleri (bazıları): Fatih Mehmed II Vakfiyeleri, Urfa Ağzı, Fatih'in Şiirleri, Kırk Hadis Tercümesi, İmanda Birlik Vatanda Birlik, Beng ü Bade, Rind ü Zahid, Din ve Milliyet, Dinde Reform Meselesi, İslâm Dinine Toplu Bakış, Süleymaniye Vakfiyesi, Şeyh Muhammed Nasuhi, Osman Şems Efendi Divanı'ndan Seçmeler.

Naat-i Şerif

1. Ey zâtı ezelden beri cananım efendim
   Didârına bin kerre feda canım efendim
2. Lütfundan eminim yine ey şah-ı şefâ'at
   Vardır bilirim cürm-i firâvanım efendim
3. Gelmekte güzergâha muradım şu ki bir gün
   Manzûrun olur hâl-i perişanım efendim
4. Hikmetli kelâmın sebeb-i feyz ü felahım
   Devletli yüzün kıble-i irfanım efendim
5. Allahı gören gözlerin aşkına bir kez
   Bak bende-i muhtacına sultânım efendim
6. Etsin dil-i sûzânımı sirab zülâlin
   Ekvânı tutuşturmadan efgânım efendim
7. İkrar getirdim sana divan-ı ezelden
   Burhanıdır ihsanının imânım efendim
8. İmdadın iletsin beni bir ehl-i kemâle
   Bî hadd u aded acz ile noksanım efendim

Hezec: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 1. dîdâr: yüz, 2. şâh-ı şefâ'at: şefaat padişahı, cürm-i firâvân: sayısız günah, 3. manzûr: bakılan, 4. felah: kurtuluş, kıble-i irfân: biliş kıblesi, 5. bende: kul, 6. dil-i sûzân: yanık gönül, sîrâb: suya kanmış, zülâl: pınar, ekvân: dünyalar, efgân: figanlar, 7. ikrâr: dil ile söyleme, burhan: delil, 8. bî hadd: sayısız.

NUMAN SABİT OSMANÇELEBİOĞLU

[1896-1982]

Numan Sabit Osmançelebioğlu, 1896 yılında Çaykara'nın Maraşlı köyünde doğdu. Bir yaşında annesini, altı yaşında ise babasını kaybetti. Üstün zekâsıyla ilkokula gitmeden Rüştiye Mektebi'ne kaydoldu. Muallim Mektebinin ikinci sınıfında iken 1. Dünya Savaşının başlaması ile beş buçuk yıl askerlik yaptı. Daha sonra, yedek subay olarak İstiklâl Savaşında Köşk Cephesi Makineli Tüfek Bölüğü kumandanı iken sağ bacağından yaralandı. Ayağı kesilen malul gazi Numan Sabit Osmançelebioğlu, elli dört yıl sakat ayağı ile topluma hizmet etti.

1948-1960 yılları arasında Trabzon'da Çaykara adlı bir gazete çıkaran Numan Sabit Osmançelebioğlu, doğduğu Maraşlı köyü ile Çaykara Merkez Camii ve Trabzon Şükraniye Camii'nin yapımında maddî ve manevî emek verdi. 1982'de vefat etti.

Eserleri: Paçanlının Dağarcığından (Manzum-mensur), Malul Gazi Diyor ki.

Naat-i Şerif

1. Esselâmu aleyküm ey resul-i kibriya
   Resullerin sultanı ey hatemü'l-enbiya
2. İnsanlara cinlere peygamber, meleklere
   Dünya ve ukbalara arasat cennetlere
3. Sen gönderildin elçi topraklara yerlere
   Sidre-i müntehadan inesin denizlere
4. Mîlâd beş yüz elli bir, dünya zulmet içinde
   Hayırlı iş bulunmaz, dünya zillet içinde
5. Zalimlerin hükmünde, dünya tazyik içinde
   Fakirlikle sefillik dünya yıkık içinde
6. Dünya bir mihnet-hâne hıçkırıklar içinde
   Hastalar yaralılar hep kırıklar içinde
7. Medeniyet ne gezer dünya vahşet içinde
   Emniyet asayiş yok dünya dehşet içinde

8. Birlik beraberlik yok dünya fetret içinde
Birbirini sevmek yok dünya nefret içinde
9. Akıl mantığa yer yok dünya cinnet içinde
Yalan iftira iğfal dünya gıybet içinde
10. Kumar içki sarhoşluk dünya şirret içinde
Mekke-i mükerreme Lât ve Uzza içinde
11. Mescid-i Haram dolu putlar cellât içinde
Yesrip şehrinde yahut haccac şeddât içinde
12. Zalim mütegallibe her dem hüküm içinde
Zavallı çıplak Arap her an mahkûm içinde
13. Kadın trampa edilir kentler fuhuş içinde
Gücü yeten yetene çölle vuruş içinde
14. Badiyeler Yemenler cûş u hurûş içinde
Ahlâksızlık babında her gün cünbüş içinde
15. Böyle bir hengâmede gönderildin cihâna
Doğdun bir güneş gibi çıkageldin meydana
16. Mîlâd beş yüz yetmiş bir dünyaya verdin şeref
Bütün beşeriyyette Muhammed'dir en eşref
17. Sensin yaratıkların eşrefi ekberi
Sensin insanoğlunun biricik mükemmeli
18. Sensin peygamberlerin padişahı, sultanı
Sensin enbiyaların şehenşâhı, hakanı

Kelimeler: 1. hâtemü'l-enbiya: nebilerin mühürü, sonuncusu, 2. ukbâ: ahiret, sidre-i müntehâ: büyük berzah, 4. zulmet: karanlık, 8. fetret: uyuşukluk, 11. Yesrib: Medine, 12. mütegallibe: zorbalar, 14. bâdiye: çöl, cûş u hurûş: coşup taşma, 18. şehenşâh: beylerbeyi, en büyük sultan.

NECİP FAZIL KISAKÜREK

[1904-1983]

26 Mayıs 1904'te İstanbul'da doğdu. Dulkadiroğulları'na bağlı Kısakürek soyuna mensuptur. Babası, Hukuk Mektebi mezunu Abdülbaki Fazıl Bey, annesi Mediha Hanım'dır. Babası 29 Kasım 1920, annesi ise 10 Haziran 1977'de vefat etti. İlk dinî eğitimini Mehmed Hilmî Efendi'den aldı. Mahalle Mektebinden başlayarak çeşitli okullara gitti. Fransız Papaz ve Kumkapı Amerikan kolejinin ardından Serasker Rıza Bey yalısındaki Rehber-i İttihad mektebine verildi. Yatılı olan bu okula daha fazla devam edemeyince bir süre Büyük Reşid Paşa Numune mektebine, daha sonra da seferberlik sebebiyle gidilen Gebze'nin Aydınlı köyünün ilk mektebine verildi. Buradan da Heybeliada Numune mektebine yazıldı ve ilk öğrenimini bu okulda tamamladı. 1916'da Mekteb-i Fünûn-ı Bahriye-i Şahane'ye alındı. Şiiri de burada başladı. 1921'de Darulfünun Edebiyat Medresesi Felsefe bölümüne girdi. Kaldırımlar adlı şiir kitabını 1928'de yayımladı. 1929'da Ankara'ya giderek İş Bankası'nda Umum Muhasebe Şefi olarak göreve başladı. 1931-32 yıllarında askerliğini yaptı. 1937'de "Bir Adam Yaratmak" adlı piyesini tamamladı. 1938'de İş Bankası'ndaki görevinden istifa etti. 1939'da Haber gazetesinde yazmaya başladı. Kısa süre sonra da Son Telgraf gazetesine geçti. Hasan Âlî Yücel tarafından Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine hoca olarak tayin edildi. Bir süre sonra İstanbul'da bir görev isteyince İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarî kısmına atandı. Aynı zamanda Robert Kolej'de son sınıf öğrencilerine edebiyat hocalığı yaptı. 1941'de Fatma Neslihan Hanım'la evlendi. 1943'te 45 günlüğüne Erzurum'a askerliğe gönderildi. Burada yazdığı siyasî bir mektup yüzünden mahkûm edildi ve Sultanahmet Cezaevi'de hapis yattı. Hapis hayatından sonra Büyükdoğu Mecmuasının ilk sayısını çıkardı. 1944'te dergi, Bakanlar kurulu kararıyla kapatıldı. Tekrar askerliğe sevk edilerek Eğridir'e sürüldü. 1945'de Büyük Doğu Mecmuası'nı yeniden çıkarmaya başladı ve 1978'e kadar dergiyi tek başına yayımladı. 1949'da Büyük Doğu Cemiyetini kurdu. 1951'de derginin 54. sayısı toplatıldı, kendisi de tutuklanarak hapse atıldı. 1952'de Ahmet Emin Yalman'ın Malatya'da suikasta uğraması hadisesinde azmettirice olarak yeniden tutuklandı. 1953'te beraat etti. 1958'de yeniden 8 ay, 4 gün hapis yattı.

1960 ihtilalindeki genel aftan yararlandırılmadı ve Toptaşı hapishanesinde bir buçuk yıl hapis yattı. 18 Aralık 1961'de tahliye edildi. 1963'te Anadolu'nun çeşitli yerlerinde konferanslara başladı. 1965'te fikir kulübünü kurdu. Aynı yıl konferanslarını sürdürdü. 1968'de Vahdettin adlı eserini Bugün gazetesinde tefrika edip ilk baskısını yaptığında takibata uğradı ve kitap toplatıldı. Daha sonra beraat etti. 1973'te hacca gitti. 1976'da Vahdettin adlı eseri yüzünden yeniden bir buçuk yıl mahkum oldu. 26 Mayıs 1980'de Türk Edebiyatı Vakfı tarafından şairler sultanı seçildi. 1982'de ise ayın vakıf tarafından, Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu adlı eseri ile yılın fikir ve sanat adamı seçildi. Ömrünün son günlerini Erenköy'deki evinde geçirdi. Aynı yıl bir buçuk yıl hapse mahkûm edildi. 25 Mayıs 1983'te evinde vefat etti. 26 Mayıs Perşembe günü Eyüp Mezarlığına defnedildi.

Naat-i Şerif

Beri gel, serseri yol!
Onun Ümmetinden ol!
Sel sel kümelerle dol!
Onun Ümmetinden ol!

Sen, hiçliğe bakan yön!
Hep sıfır, arka ve ön!
Dosdoğru Kabe'ye dön!
Onun Ümmetinden ol!

Gel dünya, mundar kafes!
Gel, gırtlakta son nefes!
Gel, Arşı arayan ses!
Onun Ümmetinden ol!

Solmaz, solmaz; bu bir renk
Ölmez, Ölmez; bir ahenk
İnsanlık; hevenk hevenk,
Onun Ümmetinden ol!

Gökte çakıyor haber,
Geber çelik put geber!
Doğrul yeni seferber,
Onun Ümmetinden ol

FARUK KADRİ TİMURTAŞ
[1925-1983]

1925 yılında Kilis'te doğdu. İstanbul Kabataş Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Daha sonra aynı bölüme öğretim üyesi olarak girdi, doçent ve profesör oldu. Türk diline büyük hizmetler yaptı. İstanbul, Hisar, Türk Kültürü, Çağrı, Kubbealtı, Akademi, Tercüman gazete ve dergilerinde yazılar yazdı. Dil konusunda Türk Dil Kurumu'nun yeni kelimeler uydurmasına karşı çıktı. Türk diliyle ilgili eserler meydana getirdi. 4 Temmuz 1983'te vefat etti.

Naat-i Şerif

1. Nurun ki etti âlemi rahşân Efendimiz
   Yoktur cihanda zulmete imkân Efendimiz
2. Bî-şek yegâne râh-ı hakikat şeriatın
   Ettik hulûs-i kalb ile iman Efendimiz
3. İslâmdır tefâhürümüz hem gururumuz
   Âlemde var mı böyle şeref şan Efendimiz
4. Kisrânın oldu takı zuhurunla hâksâr
   Sönmüştü ol dem âteş-i İran Efendimiz
5. Kemter kulundu hepsi o gün bağlamıştı kemer
   Fağfur u şah u kayser ü hâkân Efendimiz
6. Çehren tulû edince Arabdan kemâl ile
   Söndü cemâl-i Yûsuf-ı Kenan Efendimiz
7. Ma'zür tut bu âcizi kim cür'et eyledi
   Zerreyken oldu şemse senâ-hân Efendimiz
8. Mümkün mü Ve'd-Duha var iken medhin eylemek
   Çün söylemiş le-amrüke Rahman Efendimiz
9. Bildim dü-âlemin sebebi zâl-ı pâkini
   Levlâke oldu kadrine mîzân Efendimiz

10. Dürr-i yetimsin ki sana Mustafâ denir
    Ey on sekiz bin âleme sultân Efendimiz
11. Doldurdu bunca âlemi rahmet senin için
    Sensin çü pîşvâ-yı resülân Efendimiz
12. Hulkun senâsın etmeğe bulmaz mecal dil
    Çünkim azîmdir dedi Yezdan Efendimiz
13. Ta'lim eden Huda idi Ümmî isen ne var
    Oldun ukûle menba-ı irfân Efendimiz
14. Etmişti ol haberle şehâdet şecer şütür
    Taşlardı davetinle hurüşân Efendimiz
15. Bir tek işaretin bize rahmet için yeter
    Ey bahr-ı feyzi katresi umman Efendimiz
16. Saklardı cism-i pâkini hep âfitâbdan
    Sensin Cenâb-ı Hakka çü cânân Efendimiz
17. Gamzen o elem ki erdi kamer pare paredir
    Tutmuş onun da gönlünü hicran Efendimiz
18. Âb-ı zülâl akıttın elinden gaza günü
    İ'câzın etti Hızrı da hayrân Efendimiz
19. Mi'râcının demek şeb-i İsrâda payesin
    Olmuş değil zeban için âsân Efendimiz
20. Nâz uykusundan aldı götürmek için seni
    Cibrîl bu davet ile bulup cân Efendimiz
21. Kalbin gözüyle gördün o Hallâk-ı A'zamı
    Sendin o şeb ev ednâya şâyân Efendimiz
22. Çün buldu nur Sûre-i Ve'n-Necmden gonül
    Olmaz mı hiç Ka'beye kurbân Efendimiz
23. Fahr etse şol kadar ne aceb kim bu gökyüzü
    Bulmuş mu hiç senin gibi mihmân Efendimiz
24. Hayru'l-Beşersin aldın o şeb âf bizlere
    Senden erişti ümmete gufrân Elendimiz
25. Bir bir beyâna var mı sebep mu'cizâtını
    Yetmez mi ol makamda Kur'ân Efendimiz

26. Vermez Çehâr-yâr-ı güzînin misâlini
    Beyhudedir ki devr ede devrân Efendimiz
27. Onlardı dört esâsı şeriat binasının
    Sıddîk ile Ali Ömer Osman Efendimiz
28. Çıkmaz gönülden aslâ Hasenler muhabbeti
    Taht urdı dilde şâh-ı şehidân Efendimiz
29. Her kim ki hâk-i Âl-i abâdan şeref umar
    Olsun cihanda şânı firâvân Efendimiz
30. Cûdun o bahrdır ki bulunmaz nihayeti
    Yoktur atân için dahi pâyân Efendimiz
31. Senden gelirdi lutf u inâyet şehâ senin
    Sensin kerîm ü sâhib-i ihsân Efendimiz
32. Azdır ne söylesem seni medh eylemek için
    Yazmak gerekti defter ü divân Efendimiz
33. Senden şefâ'at isteyi Fâruk geldi kim
    Gözyaşlarında derdi nümâyân Efendimiz
34. Hiç bir zaman beni eşiğinden ayırma kim
    Yalnız kapında var bana dermân Efendimiz
35. Billâh elestten beri var iştiyâkımız
    Diller bu âh u zâr ile giryân Efendimiz
36. Yâ Mustafa bırakma bizi böyle bî-nevâ
    Bitsin şefâ'atin ile hüsran Efendimiz
37. Medh ü senâ sipâs u salât u selâm sana
    Olsun hezâr kerre hezârân Efendimiz

Muzâri': Mefûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

Kelimeler: 1. nûr: ışık, rahşan: parlak, zulmet: karanlık, 2. bî-şek: şüphesiz, râh-ı hakîkat: hakikat yolu, 3. tefâhur: övünç, 4. tâk: kümbed, hâksâr: toz toprak içinde kalmış, 6. tulû': doğma, cemâl: yüz güzelliği, 7. şems: güneş, 8. ve'dduhâ: 93 (Duha) 1 "Kuşluk vaktine and olsun.", le-amrük: 15 (Hicr) 72 "Senin ömrüne and olsun.", 9. dü âlem: iki dünya, levlâk: hadis "Sen olmasaydın...", mîzân: tartı, 10. dürr-i yetîm: yetiminci, 11. pîşvâ: önder, 12. hulk: yaratılış, senâ: övgü, azîm: 33 (Ahzab) 21 "Sen büyük bir ahlâk üzeresin.", 13. ukûl: akıllılar, menba': kaynak, 14. şecer: ağaç, şütür: deve, hurûşân: coşan, 15. bahr-i feyz: feyiz ırmağı, katre: damla, umman: deniz, 16. cism-i pâk: temiz cisim, âfitâb: güneş, 17. gamze: kirpik, kamer: ay, pâre pâre: parça parça, 18. âb-ı zülâl: pınar suyu, i'câz: mucize gösterme, 19. şeb-i İsrâ: İsra gecesi, 21. hallâk-ı a'zam: en büyük yaratıcı, Allah, ev ednâ: 53 (Necm) 9 "Daha da yakın oldu", 22. ve'n-necm: 53 (Necm) 1 "Yıldızlara yemin olsun.", 23. mihmân: misafir, 24. hayrü'l-beşer: insanlığın hayırlısı, 26. çehâr-yâr-i güzîn: seçkin dört halife, 28. şâh-ı şehîdân: şehitlerin şahı, beyi, 29. firâvân: aşırı, bol, 30. cûd: cömertlik, pâyân: son, 31. inâyet: yardım, 33. nümâyân: görünür, 35. elest: 7 (A'raf) 172 "Ben sizin rabbınız değil miyim?", giryân: ağlayan, 36. bî-nevâ: mahrum, 37. sipâs: şükür, dua, hezâr: bin, hezârân: binlerce.

MEHMET RECAİ

[1902-1984]

1902 yılında Kangal'ın Havuz Köyü'nde doğdu. Çocukluğu bu köyde geçti. Bir süre köy camiine devam ettikten sonra Karacalar tekkesindeki medreseye girerek bir müddet de burada okudu. Daha sonra Kangal Medresesi'ne geçti. Burada kendisini oldukça etkileyen hocası, Kangal eski müftüsü Abdullah Efendi'yle tanıştı. Tahiyurt Köyü'nden Hacı Sait Efendi'nin yanına giderek bir müddet de ondan ders aldı. Öğrencisini yakından takip eden Hacı Sait Efendi, şiire olan merakını ve başarısını görünce ona Recai mahlasını verdi. Askerliğini Tokat ve Konya'da bölük eminliği ve bando görevlisi olarak tamamladıktan sonra köyü Havuz'a döndü. Uzun süre çeşitli köylerde imamlık yaptı. En son atanmış olduğu Kangal'daki vaizlik görevinden istifa etti. Havuz Köyü'nden de ayrılarak, eskiden beri yaylaları olan Doymuş Mezrası'na taşındı. Halk ve divan tarzında bir hayli şiiri bulunan Recai, 30 Temmuz 1984'te vefat etti.

Naat-i Şerif

1. Hak Teâlâ'nın nazargâhı Muhammed Mustafa
   On sekiz bin âlemin şahı Muhammed Mustafa
2. Ol mübarek parmağıyla bir işaret eyleyip
   İki böldü gökteki mâhı Muhammed Mustafa
3. Âsumân-ı hefti geçti arşa bastı pâyini
   Baş gözüyle gördü Allah'ı Muhammed Mustafa
4. Enbiyânın hâtemidir mürselînin hâtimi
   Dahi gösterdi bu râhı Muhammed Mustafa

5. Gelmeseydi kimse gelmezdi cihan iklîmine
   Mâye-i halk oldu vallahi Muhammed Mustafa
6. Tâ yigirmi üç sene teblîğ-i ahkâm eyledi
   Ümmet etti nice gümrâhı Muhammed Mustafa
7. Ey Recâî sen de âh et vechini görmek için
   Ümmet için eyledi âhı Muhammed Mustafa

   Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Kelimeler: 2. mâh: ay, âsumân-ı heft: yedi gök, pây: ayak, 4. hâtem: mühür, hâtim: sonuncu, râh: yol, 5. mâye-i halk: yaratılış mayası, 6. ahkâm: hükümler, gümrâh: yolunu kaybetmiş, 7. vech: yüz.

TURGUT UYAR
[1927-1985]

1927’de Ankara’da doğdu. Bursa Askerî Lisesi (1946) ve Askerî Memurlar Okulu’ndan (1947) mezun oldu. Orduda ilk görev yeri Posof'tu. Daha sonra Terme Askerlik Şubesine, oradan da Ankara'ya atandı. 1958 yılında subaylıktan ayrılarak SEKA’nın Ankara bürosunda çalışmaya başladı. 1969 yılında emekliye ayrılarak İstanbul'a yerleşti. Aynı yıl eski eşinden boşanarak yazar Tomris Uyar’la evlendi. Alkole düşkünlüğü sağlığını bozdu. 22 Ağustos 1985’te İstanbul’da öldü.

İlk şiiri olan Yol, Yedigün dergısinde (22.06.1947. sayı: 46) çıktı. Diğer şiirleri Varlık, Yeditepe, Pazar Postası, Dost, Değişim, Türk Dili, Yeni Dergi ve kurucularından olduğu Dönem ve Papirüs dergilerinde (1966-72) yer aldı. İkinci Yeni şairlerinden olarak tanınması ve değerlendirilmesine karşı çıktı, şiirinde sürekli bir arayış içinde götündü. Divan (1970) adlı kitabında divan şiirinden yararlanmayı denedi. Tütünler Islak (1962) adlı kitabıyla 1963 Yeditepe Şiir Ödülü'nü, Kayayı Delen İncir ile 1982 Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü, yeni şiirlerinin eklendiği ve tüm şiirlerini toplayan Büyük Saat (1981) ile 1984 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat ödülü'nü aldı.

Eserleri: Arz-ı Hal, Türkiyem, Dünyanın En Güzel Arabistanı, Tütünler Islak, Her Pazartesi, Divan, Toplandılar, Kayayı Delen İncir, Büyük Saat / Bütün Şiirleri, Dün Yok mu?, Sonsuz ve Öbürü, Bütün Şiirleri, Bir Şiirden.

Naat-i Şerif

ipekler tel tel bir araya geldiler dokunmak üzere
lâle nerdeyse menekşeye, gül suya dokunmak üzere

kılıç kesti kan koktu bir atlı dört nala uzaktan
günbatımının büyük eşitsizliğinden yakınmak üzere

bütün dertler söylendi çareleri bir bir yazıldı
son büyük toplantıda bir bir okunmak üzere

kimseye başvurulmadı herkes bir başına kaldı, evet
sonradan hep birlikte kurtulunmak üzere

oysa bir çiçek vardı bahçelerde kendini dererdi
sevinçle kendini tek haklıya bir gün sunmak üzere

CAHİT ZARİFOĞLU

[1940-1987]

1940 yılında Ankara'da doğdu. Aslen Maraşlıdır. Babasın memurluğu dolayısıyla ilk ve orta öğrenimini Siverek, Ankara-Kızılcahamam ve Kahramanmaraş'ta tamamladı. 1972 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bolümü'nü bitirdi. Öğreticilik yıllarında çeşitli kuruluşlarda çevirmen olarak çalıştı. Dil kurslarına katılmak üzere Avrupa'ya gitti. Bu vesile ile belli başlı Avrupa ülkelerini dolaştı. Dönüşünden sonra özel bir lisede öğretmenlik, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu ve TRT'de çevirmenlik, son olarak da İstanbul Radyosu'nda denetçilik görevinde bulundu. Haziran 1987'de İstanbul'da vefat etti.

Edebiyat çalışmalarına lise yıllarında başlayarak Maraş gazetelerinde şiir ve hikâyeler yazdı. Yine Maraş'ta Açı (ilk sayı Ağustos 1962) dergisini çıkarmıştı. Sanat hayatının bir bölümünde şiirleri Papirüs, Türk Dili, Yeni Dergi (1966-72)'de yayımlandı. Daha çok Diriliş, Edebiyat özellikle de Mavera dergilerinde çıkan şiir. hikâye, günlük ve eleştirileriyle tanındı. Bir süre, kurucularından olduğu Akabe Yayınları ve Mavera dergisini yönetti. Yeni Devir, Milli Gazete ve Zaman gazetelerinde Ahmet Sağlam, Vedat Can, Abdurrahman Cem imzalarıyla yazdığı köşe yazılarıyla yakın bir diyalog içine girdiği geniş bir okuyucu kesimince ilgiyle izlendi. Ayrıca İslâm, Kadın ve Aile ile çocuk dergilerinde yazıları çıktı. Son yıllarında çocuk edebiyatına yöneldi. Çocuklur için yazdığı kitaplardan Yürekdede ile Padişah adlı eseriyle 1984 yılında Türkiye Yazarlar Birliğince çocuk edebiyatı dalında yılın yazarı seçildi.

Eserleri: İşaret Çocukları, Yedi Güzel Adam, Menziller, Korku ve Yakarış, Şiirler, Katıraslan, Ağaçkakanlar, Serçe Kuş, Yürekdede ile Padişah, Küçük Şehzade, Motorlu Kuş, Kuşların Dili, Fos, Yaşamak, Savaş Ritmleri, Bir Değirmendir Bu Dünya, Zengin Hayaller Peşinde, Sütçü İmam.

Naat-i Şerif

Asrımızın zarif düşünceli gençlerinden biri
Kederli elini
Temiz alnına koyarken fikretmek için

Çocukların susması
Kuşların ve kedilerin uzaklaşması
Haritaları üzerine bezlerin atılması
Lambaların kısılması
Kadınların bir vakit konuşmadan
Yaşaması gerekebilir
Ve açılabilir görüntümüz sahnemiz perdemiz:
Hergün bir miktar kros boksit asit
Ve arenamız
Dokuzyüz milyon müslüman
rüyalarını hatırlamadan uyanabilir
Baş efendimiz
Görüntümüz
Sahnemiz
Perdemiz

Eğer dualanmasaydı sesimiz
Eğer yaradandan o güzel ağız
Açık ve seçik
Dilemesiydi demeseydi
'Allah
Sesinizi
Mağrıptan Maşrıka Kadar Duyursun'
Düşünmezdim üzerinde
Binmezdim deli deli koşan küheylana

Bildim Sensin Sen Sen
Diri Diri Diri Şahım
Diri Şahım Diri Diri
Dirilt Alemi Alemi Alemi Alemi
Çünkü dokuzyüz milyon müslüman
rüyalarını hatırlamadan uyanmıştır

Bunların üzerine ezan
Ucu sancılar vuran
Bir kırbaç olmalıydı
Her duyan
Bağrını açmalıydı akan kanı da sevdayı da
yorumlamaya almalıydı

Hayır dokuzyüz
Milyon müslüman
Tarihin hülyalarından vazgeçmiş olabilir ama ben
Elim dizlerime Vur Kalk
Müslümanlar uyanın Eller Dizlere Vur Kalk
Yumruklar dizlere vur vur
Ama ben Ama ben Ama ben Ama ben

Korku gerek tenlere etim kalbur
Deşer bakışın kıyar da kıyar

Korku gerek reca gerek
Yanlış anlaşılmış olabilir
Sesini duyuyorum kendimin/kelimeler kendinden emin değil

Yanlış anlaşılmış da olabilir
Aklım başımda mı! Değil

Ve sesimi duyuyorum
Kaburgalarımın gelip artık kavuşamadıkları iniltiden
-Kulun korktuk şerrinden
Ağzımız yerlerde kaldı gerçek dilimizden akmadı
Kuldan korkarken gel zaman git zaman
Bir hayat ki haşa korkmadan Yaradan'dan
Ama elbet ruhumun vazgeçilmez akışı baş çarptığım
Kayalıklar

Irmaklarımın altından akan ırmak
Sandal sefalarım Marmara toprakları
Ama söyle olmuşsa yüzüme karşı söyle neyi inkar ettim

Dilediğim en güzel hayat
Çöplerin içinde rüya aradım
Düştümse eğer sana bakarken düştüm

Sen dinç zaman
İşte kuluçkan
Bereketle taşan yağ küpleri gibi
Parmaklardan akan çeşmeler gibi

İşte sinem kalabalık ve kendine zinde
Kullardan pervasız nesillerden biri

Aha Şeyhefendim Aha yüreğim
Göz kapanır akıl susar susar akıl
İstersen haydi haydi haydi
Yeryüzünün bütün gümbürtülerini çağır

Çehrenden o azgın maskeyi dök
O evleri kedere boğ
Nasıl olsa her kucaklandığın dalgada
Bir gemi kadavrası gibi ikiyüz yıl parçalandın

Mahşerinde uyanacaksın
Ağzının

Korkuyorum o nedenle
Başım eğik
Dilim kapalı

FERYADİ ÇAĞIRAN
[1914-1987]

Asıl adı Mustafa'dır. 12 Ekim 1914 tarihinde Ulaş'ın Baharözü Köyü'nde doğdu. Kendisi henüz doğmadan bir ay önce ölen babasının adı verildi. Beş yaşında iken annesini de kaybetti. Başkalarının yanında fakirlik ve sefalet içinde büyüdü. Dört kez evlendi. Birinci evliliği kısa sürdü. İkinci eşi ve kız çocuğu kendisi askerde iken vefat etti. Bundan sonra ise iki evlilik daha yaptı. Rüyasında kendisine bade sunan ve Çin'de yaşadığına inandığı Güldane isimli kıza âşık olduktan sonra şiire başladı. 1964 yılında Sivas'ta düzenlenen halk şairleri bayramına katıldı. Mahlâsı, Tahiyurt Köyü'nden Has Sait Efendi tarafından verildi. 11 Ekim 1987 tarihinde vefat etti.

Eserleri: Sivas'tan Sesler, Güldane.

Sultanım

- Hazreti Peygamberimize-

Nasıl methedeyim sevdiğim seni
Güzeller içinde birsin Sultanım
Mevla'm güzelliğin daha arttırsın
Âleme vefalı yarsın Sultanım

Gözün vasfa sığmaz kaşların kara
O tatlı dillerin dertlere çare
Karanlık yerlerde istemem çıra
Her âzan beraber nursun Sultanım

Yolunda can verir seni bilenler
Sitem görmez yar yolunda ölenler
Sıtkı candan Sana âşık olanlar
Mübarek cemalin görsün Sultanım

Sana âşık olmuş nice bülbüller
Cehennem görmesin metheden diller
Açılmış yanakta kırmızı güller
Birazın Feryadî dersin Sultanım

OSMAN HULUSİ EFENDİ

[1914-1990]

1914 yılında Malatya'nın Darende ilçesinde doğdu. Babası Şeyhzadeoğullarından Şeyh Hamîd-i Velî Camii imamı Hasan Feyzi Efendi, annesi ise Tâceddîn-i Velî'nin neslinden Fâtıma Hanım'dır. Kur'an-ı Kerim dersini babası Hasan Feyzi Efendi'den alarak tahsil hayatına başladı. Şeyhli Mahallesi Camii Medresesi'nde ve Dutluk Sibyan Mektebi'nde öğrenim gördü. 1929'da Cumhuriyet İlkokulu'nu bitirdi. Küçük yaşta Nakşi şeyhlerinden Sivaslı İhramcızade İsmail Hakkı Efendi'ye intisap etti. Yazdığı şiirleri, şeyhinin tavsiyesiyle daha sonra Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de toplamıştır. Askerliğini 1940-1943 yıllarında Diyarbakır ve Kahramanmaraş'ta yaptı. Anne ve babası 1945 yılında Darende'deki bir tifo salgınında vefat eden Osman Hulusi Efendi, bu tarihten 1987 yılına kadar Şeyh Hamîd-i Velî Câmii'nin imamlığını yürüttü. Seyyid Osman Hulusi Efendi, Şeyh Hamîd-i Velî'den dolayı Nakşıbendi Tarîkatı'nın Halvetiyye koluna; şeyhi Sivaslı İhramcızade İsmail Hakkı Efendi'den dolayı Hâlidiyye koluna mensuptur. Halifeliği 1969-1990 yıllan arasıdır. 14 Haziran 1990 Perşembe günü vefat etmiş ve Şeyh Hamîd-i Velî Camii Hazîresi'ne defnedilmiştir.

Eseri: Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî.

Naat-i Şerif

1. Her demde sürülmez bu devrân-ı Resulallah
   Her demde kurulmaz bu dîvân-ı Resulallah
2. Her dîdeye yüz açmaz her göz o yüze kaçmaz
   Her merhaleden geçmez kervân-ı Resulallah
3. Bin yıllık ömür değmez bir lahzasını anın
   Her cana nasîb olmaz ihsân-ı Resulallah
4. Deryâ-yı maârifden dürr al dil-i ârifden
   Pür-hikmet-i sârifden der kân-ı Resulallah
5. Erkân-ı Karîbullâh bürhân-ı Karîbullâh
   Her şân-ı Karîbullâh hep şân-ı Resulallah

6. Kulluk gele şânına gevher dola kânına
   Ere dil ü cânına dermân-ı Resulallah
7. Her emre itâatda her vech ile tâatda
   Meydân-ı sadâkatda merdân-ı Resulallah
8. Hulûsî ne devletdir bin lutf u inâyetdir
   Olmak ne saâdetdir kurbân-ı Resulallah

   Hezec: Mef'ûlü mefâîlün mefûlü mefâîlün

Kelimeler: 2. dîde: göz, 4. deryâ-yı ma'ârif: marifet deryası, dürr: inci, dil-i ârif: ârifin gönlü, pür hikmet: hikmet dolu, sârif: sarf eden, kân: maden, 5. gevher: inci.

ALİ RIZA SAĞMAN

[1890-1996]

1890 yılında Ünye'de doğdu. (D. 1890. Ünye / Ordu - Ö. Mart 1996). Babası, askerî depo memuru Ömer Efendi'dir. İlk ve orta öğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra hıfza çalıştı ve hafız oldu. 1905 yılında İstanbul'a geldi. Sultan Selim Camii'nde müezzinliğe başladı. Medrese-i Mütehassisin'i bitirip Dersiam olduktan sonra Darülfünun Hukuk ve Felsefe Şubesinden mezun oldu. 1939 yılına kadar İstanbul Barosu'na bağlı bir avukat olarak görev yaptı. Darüşşafaka ve diğer birtakım okullarda muallimlikte bulundu. Bir taraftan da devrinin musikişinaslarından musiki meşk etti. Sultan Selimli Hafız Cemal, Ûdî Ekrem, Muallim İsmail Hakkı, Ûdî Yusuf ve Kemanî Hasan Beylerden usul ve solfej dersleri aldı, birçok fasıl geçti. İlk defa İstanbul'da açılan İmam-Hatip Okulu'nda Kur'an, Kelâm ve Tecvid hocalığı yaptı. 1963 yılına kadar da bu görevine devam etti. Aynı yıl Saint Michel azınlık okuluna geçti. Ölünceye kadar burada vazife gördü. Ardında kendi eserleri yanı sıra zengin bir kütüphane bıraktı.

Eserleri: Mevlid Nasıl Okunur ve Mevlidhanlar, İstanbul'u Ne Şekilde Aldık? (2 cilt), İslâm Fütuhatı, Kur'ân Radyoda Okunur mu? İtikatsızlık ve Menşei, Hafız Sami Merhum, İstanbul Hendekleri, Din Alimleri Nasıl Yetiştirilmeli, Rûz-i Ceza, İstanbul'un Bir Asırlık Hafızları, Dinsizliğin İlmen İmhası.

Naat-i Şerif

1. Yâ Muhammed! O büyük ismine hayran olurum
   Yaktığın nûr ile gönlümde hurûşân olurum
2. Yâ Muhammed! Ne büyüksün ki, senin nâmını ben
   Ne zaman yâda getirsem hemen insan olurum
3. Yâ Muhammed! Seni sevmek, ne saadet beşere
   Sana âşık olanın hâkine kurban olurum
4. Yâ Muhammed! O kadar çok ki, günahım, ancak
   Seni sevmek ile ben nail-i gufran olurum

5. Mazhar olmazsam eğer ben, o senin lutfuna ah!
   Akıbet haşre kadar hüzn ile giryân olurum
6. Gel de ey bâd-ı sabâ! Al beni uç Yesribe dek
   Ki bu sevda ile ben, müktesib-i can olurum
7. "Ümmetimdir" deyiversen şu Rızâ-yı âsî
   Yâ Muhammed! Ben o dem vâsıl-ı cânân olurum

   Remel: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

Kelimeler: 1. hurûşân: coşan, 3. hâk: toprak, 4. nâ'il-i gufrân: affa mazhar olan, 5. giryân: ağlayan, 6. bâd-ı sabâ: saba rüzgârı, Yesrib: Medine, müktesib: kazanan, 7. vâsıl: ulaşan.

MUSTAFA ASIM KÖKSAL
[1913-1998]

1913 yılında Kayseri'nin Develi kazasında doğdu. İlköğrenimini Develi Numune Mektebi'nde gördü. 1927 yılında Kayseri Lisesi ile Erzurum Askerî Lisesi leylî meccânî imtihanlarını kazandıysa da imkânsızlıklar sebebiyle bu okullara devam edemedi. Bunun üzerine Kayseri ulemasından Develi müftüsü merhum İzzet Efendi'den medrese usulüne göre mukaddimât-i ulûm tahsil ettikten sonra Ankara'ya geldi ve kendi çabalarıyla bilgi ve görgüsünü arttırdı. Ankara'da bulunduğu sırada meşhur Kerkük ulema ve meşayihinden Muhammed Efendi'nin talebesi müderris Mehmed Efendi'den ders ve Enbiyazade Mehmed Hilmi'den de tasavvuf icazetnamesi alan; Gümüşhâneli ve Seydişehirli gibi büyük velilerle görüşmüş büyük mutasavvıf Fadlullah Rahîmî'den de Mesnevi okuyan ve asrın feridi olacağı müjdesiyle müjdelenmiş bulunan İskilipli İbrahim Edhem'le görüştü. 12 sene özel derslerine devam ederek kendisinden icazet ve feyz aldı. 1933 senesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nda memuriyete başladı ve 31 yıl boyunca Başkanlığın üst kurullarında çeşitli vazifelerde bulundu. 1964 senesinde İslâm Tarihi adlı eserini yazabilmek için emekli oldu. 28 Kasım 1998'de vefat etti.

Eserleri: Armağan (manzum ilmihal); Peygamberler (manzum); Peygamberimiz (manzum bir siret); Ezanlar (dinî manzumeler); Gençlere Din Kılavuzu (ilmihal); Tevbe; Reddiye (Caetani'nin İslâm Tarihi'ne reddiye); Bir Amerikalının 23 Sorusuna Cevap; Hristiyanlık Propagandası Münasebetiyle Açıklama; İslâm Tarihi -Hz, Muhammed Aleyhisselam ve İslâmiyet- (18 cilt); Hz. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası; Sohbetler; Va'zler (basılmamıştır); Türkçe Ezan Meselesi; Şeyh Bedreddin (basılmamıştır); İlmiye Salnamesi Zeyli (basılmamıştır), Şeyh Ahmed Kuddûsî—Hayatı, Mesleği, Üstün Kişiliği ve Eserleri. 18 ciltlik İslâm Tarihi adlı eseriyle 1983 yılında Pakistan Sîret Ödülü'nü kazanmış; 1995 yılında da Türkiye Yazarlar Birliği tarafından "Yılın Kültür Adamı" seçilmiştir.

Naat-i Şerif

1. Nuûtun vird-i esma vü müsemmâ Yâ Rasûlallah!
   Kudûmunla müzeyyen Arş-ı A'lâ Yâ Rasûlallah!
2. Müşerref gözlerin ey Nûr-ı a'zam Rü'yetullah'la,
   Bunun, gözlerde carî feyzi Yâ Rasûlellah!
3. Sen, ol subh-i tecelligâh-ı nura nûr-i Vahdetsin
   Ki, hiç hükmünde kaldı Tûr-i Sina Yâ Rasûlallah!
4. Tamamlar ism-i hâsın levha-i düstûr-i Tevhid'i
   Olunmuş tâ ezelden böyle imlâ Yâ Rasûlallah!
5. Uluvv-i şânını ilân için ehl-i Semâvata
   Temevvüç eyledi âyât-ı İsrâ Yâ Rasûlellah!
6. Makâm-ı Nâs-ı Mahmûd bahş olunmuş Zât-ı Vâlâna,
   Hemen Sen'sin kelîm-i Hâs-ı Mevlâ Yâ Rasûlallah!
7. Vuhûd-i akdesin âlemlere rahmet kılınmıştır.
   Gelir dâim nida Yâsîn ü Tâhâ Yâ Rasûlallah!
8. Beşersin şübhesiz, amma ki, mâyen, hilkatin başka,
   Över Hulk-i azîm'in, Hakk Teâlâ Yâ Rasûlallah!
9. Değil Asım kulun, Hassan da olsam, vasfa sığmazsın,
   Seni, kalben temâşâ oldu evlâ Yâ Rasûlallah!

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kelimeler: 1. nuût: naatlar, vird-i esmâ vü müsemmâ: esma ve müsemma virdi, kudûm: geliş, müzeyyen: süslü, arş-ı a'lâ: en yüksek arş, 2. rü'yetu'llah: Allah'ı görme, cârî: akıcı, subh-ı tecellîgâh-ı nûr: nurun tecellî ettiği sabah, Tûr-ı Sina: Sina dağı, 5. uluvv-i şân: şanı yüce, temevvüc: dalgalanma, âyât-ı İsrâ: İsra ayetleri, 17. sure, 6. zât-ı vâlâ: yüce zat, kelîm: konuşan, 7. vücûd-ı akdes: en kutsal varlık, Yâsîn: 36. sure, Tâhâ: 20. sure, 9. Hassân: Hassan b. Sabit, Hz. Peygamber'in şairi, evlâ: daha uygun, daha lâyık.

AKİF İNAN

[1940-2000]

12 Temmuz 1940'ta Şanlıurfa'da doğdu. İlk ve ortaokulu Urfa'da, liseyi Maraş'ta bitirdi. Ankara Üniversitesi DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1972'de mezun oldu. Öğrencilik yıllarında Hilal dergisi ve yayınlarını (1962-64) yönetti. 1964-69 yılları arasında Türk Ocakları Genel Merkezi'nde müdürlük yaptı. Türk Taşıt Sendikası'nda sendikacılık faaliyetinde bulundu (1969-72). Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Türkçe ve edebiyat öğretmeni olarak çalıştı. (1977-80). Kurucusu olduğu Eğitimciler Birliği Sendikası ve Memur-Sen Konfederasyonu'nun Genel Başkanlığını yaptı (1993-2000). 1999 yılının Haziran ayında kanser hastalığına yakalandığı anlaşılarak Ankara'da hastaneye yatırıldı. Tedavilerden ümit kesilince isteği üzerine Aralık ayında götürüldüğü Urfa'da 2000 yılının ilk günlerinde bir Ramazan gecesi vefat etti.

Eserleri: Hicret, Tenha Sözler, Edebiyat ve Medeniyet Üzerine, Din ve Uygarlık, Türk Edebiyatı.

Sensin

Özgürlük menşurum kanatlarından
Toprağım devletim bayrağım sensin

Maddemsin manamsın varım yoğumsun
Ufkumsun yakınım uzağım sensin

Göklerim yerlerim dağım denizim
Yanım yönüm solum ve sağım sensin

Annem babam atam kardeşim yavrum
Evim barkım bahçem ve bağım sensin

Övüncüm şerefim sözüm şiirim
Saklım gizlim köşem bucağım sensin

Seslerin kalbimin dudaklarında
Zamanım dönemim ve çağım sensin

Ümidim cihadım şafağım sende
Hicretim menzilim durağım sensin

Seninle olmaktır ahdim yeminim
Ordum emirim ve otağım sensin

ALİ ULVİ KURUCU

[1922-2002]

1922'de Konya'da doğdu. Veyiszadeler ailesindendir. Baba tarafından Veyis Efendi'nin torunudur. Veyis Efendi, 1860'ta Konya'nın Şatır köyünde doğmuş, medrese eğitiminden sonra icazet aldığı Cevizaltı Medresesi müdürlüğüne getirilmiştir. Daha sonra Konya Dolav Camii'inde 50 yıl imamlık yapmış, halkın sevgi ve saygısını kazanmıştır. Babası İbrahim Efendi, Veyis Efendi'nin küçük oğludur. İbrahim Efendi, Konya'nın tanınmış alimlerinden ders okumuş, Islâh-ı Medâris'te gramer hocalığı yapmıştır. Annesi Sare Hanım, Konya'nın tüccar ailelerinden Gülcü ailesindendir. Ali Ulvi Kurucu, dört yaşında iken annesini kaybetti. Bundan sonra teyzesi Aliye Hanım tarafından büyütüldü. Yedi yaşında iken hafızlığa başladı ve dokuz yaşında hafızlığını tamamladı. 1939 yılında ailesiyle birlikte Arabistan'a hicret etti. Mısır Ezher'deki öğrenimini tamamladıktan sonra ailesinin geçimini temin için Medine'ye döndü. Bir süre mendil çizimi ve baskısı üzerine çalıştı. Maarif okullarında hocalık yaptı, Evkaf Dairesi'nin mahtutat ve Arşiv bölümünde görev yaptı. 1953-75 yılları arasında Sultan Mahmud tarafından yaptırılan Mahmudiyye, 1975-85 yılları arasında da Arif Hikmet Kütüphanesinde müdürlük yaptı. Son olarak Mektebetü'l-Âmme'den emekli oldu. 1994'te felç geçirdi, fakat iyileşti. Son günlerinde sıhhati iyice bozuldu. 3 Şubat 2002'de Medine'de vefat etti. Cennetü'l-baki' mezarlığına defnedildi.

Naat-i Şerif

1. Rûhum sana âşık sana hayrandır efendim
   Bir ben değil âlem sana hayrandır efendim
2. Ecrâm u felek levh u kalem mest-i nigâhım
   Dîdârına âşık ulu Yezdandır efendim
3. Mahşerde nebîler bile senden medet ister
   Rahmet diyen âlemlere Rahmandır efendim
4. Kıtmîriniz ey şâh-ı rüsül kovma kapından
   Âsîlere lutfun yüce fermandır efendim

5. Tâ arşa çıkar her gece âşıkların âhı
   Metheyleyen ahlâkını Kur'andır efendim
6. Aşkınla buhurdan gibi tütmekte bu kalbim
   Sensiz bana cennet bile hicrandır efendim
7. Doğ kalbime bir lahzacık ey nûr-ı dilârâ
   Nûrun ki gönül derdime dermandır efendim
8. Ulvî de senin bağrı yanık âşık-ı zârın
   Feryâdı bütün âteş-i sûzandır efendim

   Hezec: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Kelimeler: 2. ecrâm: cisimler, mest-i nigâh: baygın bakışlı, dîdâr: yüz, 4. Kıtmîr: Ashab-ı Kehf'in köpeğinin adı, şâh-ı rüsül: resüller padişahı, 7. nûr-ı dilârâ: gönül alan nur, 8. âşık-ı zâr: inleyen âşık, âteş-i sûzân: yakıcı ateş.

KAYNAKLAR

Ahmed-i Yesevi, Divan-ı Hikmet, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.

Akar, Metin, Su Kasidesi Şerhi, Ankara: TDV Yayınları, 2000.

Akkaya, Hüseyin, Abdülahad Nuri ve Divanı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.

Aktepe, Orhan, Terzi Baba Hayatı ve Miftâh-ı Kenz, Erzincan 1979.

Ali Ulvi Kurucu'nun Ardından, İstanbul: Marifet Yayınları, 2003.

Allah Dostları, İstanbul: Şule Yayınları, 1996.

Altunsu, Abdülkadir, Osmanlı Şeyhülislâmları, Ankara 1972.

Arı, Hüseyin, Yunus Emre, Esma Yayınevi.

Arslan, Mehmet, Leylâ Hanım Divanı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.

Arslan, Mehmet, Şeref Hanım Divanı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2002.

Aslan, Üzeyir, XVII. Yüzyıl Türk Klâsik Şairlerinden Nehcî Mustafa Dede, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Tenkitli Metinler: Divan, Tuhfetü's-sâlikîn ve hediyyetü'l-mütereşşidîn, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005.

Ayni, Sâkî-name, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.

Ayvazoğlu, Beşir, Fuzuli Kitabı, İstanbul 1996.

Ayvazoğlu, Beşir, Şeyh Gâlib Kitabı, İstanbul 1995.

Banarlı, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1971-72.

Başar, M. Fuat, H. Ali Esir, Erzurumlu İbrahim Hakkı Divanı, İstanbul 1967.

Bayraktar, Nurettin, Sümmani, İstanbul: Timaş Yayınları, 2001.

Beyazıt, Erdem, Risaleler, İstanbul: Akabe Yayınları, 1987.

Beyzadeoğlu, S. Ali, Sümbülzade Vehbi, İstanbul: İklim Yayınları, 1993.

Bilgin, Azmi, Divan-ı Seyyid Nigârî, İstanbul: Kule Yayınları, 2003.

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, Osmanlı Müellifleri, İstanbul: Meral Yayınevi, 1972.

Büyük Türk Klâsikleri, İstanbul: Ötüken-Söğüt Yayınları, 1987.

Cemâlî Divanı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.

Ceylan, Ömür, Âsaf Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.

Cıban, Mustafa, Fasih Divanı, İstanbul: MEB Yayınları, 2003.

Çağlıoğlu, Abdullah, Niyâzî-i Mısri Şerhleri, İstanbul: İnsan Yayınları, 1999.

Çavuşoğlu, Mehmed, Necatî Bey Divanı, İstanbul 1971.

Çelebioğlu, Âmil, Mesnevî-i Şerîf: Manzum Nahifî Tercümesi, İstanbul 1967.

Derviş Hayalî, Ravzatü'l-Envâr, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.

Diriöz, Meserret, Nabi Divanı, İstanbul 1992.

Doğan, A. Sun'ullah Gaybî, İstanbul 2001.

Doğan, Ahmet, Bayburtlu Celali Baba, Ankara 1999.

El-Hâce Muhammed Lutfi, Hülâsatu'l-Hakâyık.

Ergin, Osman, Abdülaziz Mecdî Divanı, İstanbul 1945.

Ergun, Sadettin Nüzhet, Türk Musikisi Antolojisi, İstanbul 1941.

Ersoy, Mehmet Akif, Safahat.

Ersöz, Ahmet, Alvarlı Efe Hazretleri, İzmir: Nil Kitabevi, 1994.

Ertan, Mehmet Emin, Aziz Mahmud Hüdai, İstanbul 2001.

Erzurumlu İbrahim Hakkı, Ma'rifet-name, İstanbul 2003.

Erzurumlu Zihni Divanı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Fuzuli Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.

Gedik, Zekeriya, Âşık Nihânî Divanı, İstanbul 1985.

Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanı, Niğde: Özlem Kitabevi, 1999.

Genç, Nurullah, Yağmur, İstanbul: Timaş.

Giritli Salacıoğlu Mustafa Celvetî Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.

Gökalp, Mehmet, Şair Keşfî ve Âşık Huzûrî, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Gökçin, Önder, Ziya Paşa'nın Hayatı ve Eserleri, Ankara 1987.

Gölpınarlı, Abdülbaki, Divan Şiiri, İstanbul 1955.

Gölpınarlı, Abdülbaki, Fuzuli Divanı, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları, 1961.

Gölpınarlı, Abdülbaki, Melamilik ve Melamiler, İstanbul 1931.

Gülen, M. Fethullah, Kırık Mızrap, İstanbul: Nil Yayınları, 2000.

Gürel, Rahşan, Enderunlu Vasıf Divanı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, (tarihsiz).

H. Râcî Efendi, Kağra Müftüsünün Hatıraları, İstanbul 1990.

Hacıtahiroğlu, Abdullah Öztemiz, Diriliş Dergisi, Eylül 1975.

Hacıtahiroğlu, Abdullah Öztemiz, Hz. Peygamber'e Na'tlar Antololisi, İstanbul 1966.

Hakanî Mehmed Bey, Hilye, Erzurum 1988.

Haksever, Ahmet Cihat, Son Dönem Osmanlı Mevlevilerinden Ahmed Remzi Akyürek, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

Hamamî, Erdal, Rahmî Divanı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Hayalî Bey ve Divanı'ndan Örnekler, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1987.

Hüseyin Vassaf, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.

İbn-i Kemal, Divan, İstanbul 1996.

İbrahim Efendi, Müfîd ü Muhtasar, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, Son Asır Türk Şairleri, Ankara 2000.

İnan, Akif, Hicret, Ankara 1974.

İnan, Akif, Tenha Sözler, İstanbul: Yedi İklim, 1991.

İsen, Mustafa-Ali Fuat Bilkan, Sultan Şairler, Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.

İsmail Hakkı Bursevî, Divan, Bursa: Arasta Yayınları, 2000.

İz, Mahir, Yılların İzi, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1990.

Kabaklı, Ahmed, Türk Edebiyatı, İstanbul 1991.

Karahan, Abdülkadir, Fuzuli, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.

Karakoç, Sezai, Gün Doğmadan, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2001.

Kocatürk, Vasfi Mahir, Tekke Şiiri Antolojisi, Ankara 1968.

Köprülü, Fuad, Divan Edebiyatı Antolojisi, İstanbul 1931.

Kurucu, Ali Ulvi, Gümüştül ve Alevler, İstanbul: Marifet Yayınları, 2003.

Levend, Agâh Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1973.

Mardin, Yusuf, Şeref Hanım, Ankara 1994.

Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî, İstanbul 1996.

Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1338.

Mermer, Ahmet, Karamanlı Ayni ve Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.

Mermer, Ahmet, Kütahyalı Rahmî ve Divanı, İstanbul: Sahaflar Yayınları, 2004.

Nazımoğlu, Hasibe, Ahmed Remzi Akyürek ve Şiirleri, Ankara 1987.

Niyâzî-i Mısri Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.

Ozak, Muzaffer, Gülzâr-ı Arifân, İstanbul: Salah Bilici Kitabevi Yayınları, 1977.

Özarslan, Metin, Erzurum Âşıklar Geleneği, Ankara: Akçağ Kitabevi Yayınları, 2001.

Özbay, A. Sevgililer Sevgilisine Şiirler, İstanbul: Semerkant Yayınları, 2002.

Özdamar, Mustafa, Yaman Dede, İstanbul: Marifet Yayınları, 2003.

Özgül, M. Kaya, Helvacızade Muharrem Hasbî, Balıkesir: Zağnos Kültür Eğitim Vakfı Yayınları, 1998.

Öztekin, Nezahat, Fazlî: Gül ü Bülbül, İzmir: Akademi Kitabevi, 2002.

Pala, İskender, Aşkî ve Divanı'ndan Örnekler, Ankara 1988.

Pala, İskender, Divan Şiiri Antolojisi, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.

Sakıp Dede ve Divanı, Ankara: Akçağ yayını, 2003.

Serbest, Ahmet Hamdi, Divan-ı Hamdî, İstanbul: Pan Yayınları, 2004.

Sezâyî-i Gülşenî Divanı, İstanbul 1985.

Sezâyî-i Gülşenî Divanı, İstanbul: Yazı Yayınları, 1985.

Şentürk, Atilla, Tâhirü'l-Mevlevi, İstanbul: Nehir Yayınları, 1991.

Şeyh Gâlib Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.

Şeyh Gâlib Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.

Tanpınar, Ahmed Hamdi, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1956.

Tanrıkulu, Kâzım İrfan, Âşıklar Divanı, İstanbul 1998.

Tansel, Feyziye Abdullah, Tanzimat Devri Edebiyatında Dinî Şiirler, Ankara 1962.

Tarih İçinde Hicret ve Na'tlar, İstanbul: Milli Kültür Vakfı Yayınları, 1982.

Tarlan, Ali Nihad, Fuzuli Divanı Şerhi, Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.

Tarlan, Ali Nihad, Necatî Bey Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları, 1992.

Tarlan, Ali Nihad, Yavuz Sultan Selim Divanı, İstanbul: Ahmed Hâlid Kitabevi, 1946.

Tatçı, Mustafa, Yunus Emre Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.

Tezeren, Ziver, Seyyid Aziz Mahmud Hüdai Divanı, İstanbul 1985.

Timurtaş, Faruk Kadri, Yunus Emre Divanı, İstanbul.

Toparlı, Recep, Harezmli Hâfız'ın Divanı, Ankara: TDK Yayınları, 1998.

Tuman, Mehmet Nâil, Tuhfe-i Naili, Ankara 2001.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul 1990.

Türk Edebiyatında Na'tlar, Hakses Özel Sayı: 177-178 (Eylül-Ekim).

Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, İstanbul 1972.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı yayını, (yayımı sürüyor).

Uçman, Abdullah, Muallim Nâcî, İstanbul: Toker Yayınları, 1974.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Karesi Meşahiri, Balıkesir 1999.

Vakkasoğlu, Vehbi, Osmanlı'dan Cumhuriyete İslâm Âlimleri, İstanbul 1987.

Yeniterzi, Emine, Behiştî'nin Heşt Bihişt Mesnevîsi, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001.

Yozgatlı Hüznî Divanı, Yozgat 2000.